శ్రీమదాంధ్ర మహాభాగవతము

చతుర్థ, పంచమ, షష్ఠ స్కంధములు

[[illegible]]

విద్వాన్ కల్లూరి వేంకట సుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులుగారిచే
పరిష్కరింపబడి, లఘుటీక, పీఠికయు వ్రాయబడినది

ప్రకాశకులు:
వేంకట్రామ అండ్ కో.
బెజవాడ - మద్రాసు.

౧౯౪౭

విషయసూచిక

చతుర్థ స్కంధము

పంచమస్కంధము

షష్ఠస్కంధము

—♦ శ్రీ సరస్వతీ ప్రార్థన ♦—

ఉ. క్షోణితలంబు నెన్నుదురు ♦ సోఁకఁగ మ్రొక్కి నుతింతు సైకత
శ్రోణికిఁ జంచరీకచయ ♦ సుందరవేణికి రక్షితామర
శ్రేణికిఁ దోయజాతభవ ♦ చిత్తవశీకరణైక వాణికిన్
వాణికి నక్షదామశుక ♦ వారిజపుస్తక రమ్యపాణికిన్.

శా. తల్లీ నిన్నుఁ దలంచి పుస్తకము చే ♦ తం బూనితిన్ నీవు నా
యుల్లంబందున నిల్చి జృంభణముగా ♦ నుక్తుల్ సుశబ్దంబు శో
భిల్లం బల్కుము నాదువాక్కునను సం ♦ ప్రీతిన్ జగన్మోహినీ
ఫుల్లాబ్జాక్షి సరస్వతీ భగవతీ ♦ పూర్ణేందు బింబాననా.

—♦ శ్రీమద్భాగవత గ్రంథప్రణేతయగు వ్యాసమహర్షి ప్రార్థన ♦—

ఉ. ప్రాంశుపయోదనీలతను ♦ భాసితు నుజ్జ్వల దండధారుఁ బిం
గాంశు జటాచ్ఛటాభరణు ♦ నాగమపుంజపదార్థతత్త్వ ని
స్సంశయకారుఁ గృష్ణమృగ ♦ చర్మకృతాంబరకృత్యు భారతీ
వంశవివర్ధనుం ద్రిదశ ♦ వందితు సాత్యవతేయుఁ గొల్చెదన్.

—♦ శ్రీమద్భాగవతాద్యోపదేష్టయగు శుకమహర్షి ప్రార్థన ♦—

మ. సముఁడై యెవ్వఁడు ముక్తకర్మచయుఁడై ♦ సన్న్యాసియై యొంటిఁబో
వ మహాభీతి నొహో కుమార యనుచున్ ♦ వ్యాసుండు చీరంగ వృ
క్షములుం దన్మయతన్ బ్రతిధ్వనులు చ ♦ క్కం జేసె మున్నట్టి భూ
తమయున్ మ్రొక్కెద బాదరాయణిఁ దపో ♦ ధన్యాగ్రణిన్ ధీమణిన్.

—♦ శ్రీమద్భాగవత ప్రార్థన ♦—

ఆ. వేదకల్పవృక్ష ♦ విగళిత మయి శుక
ముఖసుధాద్రవమున ♦ మొనసియున్న
భాగవతపురాణ ♦ ఫలరసాస్వాదన
పదవిఁ గనుఁడు రసిక ♦ భావవిదులు.

మ. లలితస్కంధము కృష్ణమూలము శుకా ♦ లాపాభిరామంబు మం
జులతాశోభితమున్ సువర్ణసుమన ♦ స్సుజ్ఞేయమున్ సుందరో
జ్జ్వలవృత్తంబు మహాఫలంబు విమల ♦ వ్యాసాలవాలంబునై
వెలయున్ భాగవతాఖ్య కల్పతరువు ♦ ర్విన్ సద్ద్విజశ్రేయమై.

—♦ గ్రంథనాయకుఁడగు శ్రీరామమూర్తి ప్రార్థన ♦—

క. శ్రీకంఠచాపఖండన । పాకారిప్రముఖ వినుత ♦ భండన విలస
త్కాకుత్స్థవంశమండన । రాకేందుయశోవిశాల ♦ రామనృపాలా.

శ్రీరస్తు

శ్రీరామచన్ద్రాయ పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్ర

భాగవతము

చతుర్థస్కంధము

విలసితధరణీతన
యావదనసరోజవాసరాధిప! సితరా
జీవదళనయన! నిఖిలధ
రావరనుత సుగుణధామ! రాఘవరామా! 1

వ॥ మహనీయగుణగరిష్ఠులగు నమ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిల పురాణవ్యాఖ్యానవైఖరీసమేతుండైన సూతుం డిట్లనియె; అట్లు ప్రాయోపవిష్టుండైన పరీక్షిన్నరేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె. 2

అధ్యాయము ౧

సీ॥ జననాథ! విను విదురునకును మైత్రేయ
మునినాథచంద్రుఁ డిట్లనియె మరల;
స్వాయంభువున కర్థిశతరూపవలనను
గూఁతులు మువ్వ రాకూతి దేవ
హూతి ప్రసూతులు, నొనరఁ బ్రియవ్రతో
త్తానపాదులు నను, తనయయుగము
జనియింప, నం దగ్రసంభవ యైన యా
కూతిని సుమహిత[1] భ్రాతృమతిని

---

1 భ్రాతృమతిని = సోదరులు కలదానిని.

తే॥ దనకు [1]సంతానవిస్తరార్థంబుగాఁగఁ
[2]బుత్రికాధర్మ *మూఁది యాపువ్వుఁబోఁడిఁ
బ్రకటమూర్తి రుచిప్రజాపతికి నిచ్చె
మనువు ముదమొంది శతరూప యనుమతింప. 3

వ॥ అట్లు వివాహంబైన రుచిప్రజాపతి బ్రహ్మవర్చస్వియుఁ, బరిపూర్ణగుణుండును గావునఁ జిత్తైకాగ్రతం జేసి యాకూతియందు శ్రీవిష్ణుండు యజ్ఞరూపధరుండగు పురుషుండుగను జగదీశ్వరి యగు నాదిలక్ష్మి యమ్మహాత్మునకు [3]నిత్యానపాయిని గావునఁ దదంశంబున దక్షిణయను కన్యకారత్నంబుగను మిథునంబు సంభవించె. అందు స్వాయంభువుండు సంతుష్టాంతరంగుం డగుచుఁ బుత్రికాపుత్రుండును వితత తేజోధనుండును శ్రీవిష్ణుమూర్తి రూపుండును నగు యజ్ఞునిఁ దన గృహంబునకుఁ దెచ్చి యునిచె. రుచియు దక్షిణ యను కన్యకాలలామంబును దనయొద్దన నిలిపె. నంత సకలమంత్రాధిదేవత యగు శ్రీయజ్ఞుండు దనుఁ బతిగం గోరెడు దక్షిణ యను కన్యకం బరిణయంబయ్యె. వార లాది మిథునంబు గావున నది నిషిద్ధంబు గాకుండె నని చెప్పి మైత్రేయుండు వెండియు నిట్లనియె. 4

క॥ ధీమహిత! యంత వారల
యామాఖ్యులు గలుగు దేవతావళి గడఁకన్
వేమఱు నభినందించుచు
నా మిథునమువలనఁ బుట్టె నతిబలయుతమై. 5

వ॥ వారు తోషుండును బ్రతోషుండును సంతోషుండును భద్రుండును శాంతియు నిడస్పతియు నిధ్ముండును గవియు విభుండును వహ్నియు

---

* మొంది—అని పాంఠాంతరము.

1 కుమారులున్నను, ఇంకను కుమారులే కావలయునని, 2 పుత్రికాధర్మము = ఈ పిల్ల సోదరులు లేనిది, దీనిని నీకిచ్చుచున్నాను. ఈ పె.యందుఁ గలుగువాఁడు నాకుఁ బుత్రుఁడు కాఁగలఁడు అని పలుకుచు కన్యాదానము చేయుట, 3 ఎల్లప్పుడు విడిచియుండనిది.

సుదేవుండును రోచనుండును ననం బన్నిద్దఱు సంభవించిరి వారలు స్వాయంభువాంతరంబునం దుషితు లను దేవగణంబులై వెలసిరి. మఱియు మరీచిప్రముఖులైన మునీశ్వరులును, యజ్ఞుండును, దేవేంద్రుండును, మహాతేజస్సంపన్నులయిన ప్రియవ్రతోత్తానపాదులునుంగలిగి పుత్రపౌత్రనప్తృవంశంబులచే వ్యాప్తంబయి యా మన్వంతరంబు పాలితంబగుచు వర్తిల్లె. మనువు ద్వితీయపుత్రియైన దేవహూతిం గర్దమునకిచ్చి తద్వంశవిస్తారంబు గావించెనని మున్న యెఱింగించితి. వెండియు నమ్మనువు మూఁడవచూలైన ప్రసూతి యను కన్యకను బ్రహ్మపుత్రుండగు దక్షప్రజాపతికి నిచ్చె. నాదక్షునకుఁ బ్రసూతివలన నుదయించిన ప్రజాపరంపరలచేత ముల్లోకంబులు విస్తృతంబులయ్యె. మఱియుఁ గర్దమపుత్రికాసముదయంబు బ్రహ్మర్షి భార్యలగుటం జేసి వారివలనం గలిగిన సంతాన పరంపరల వివరించెద.

కర్దమ ప్రజాపతి సంతతిని దెలుపుట

సీ॥ ఘనుఁడౌ మరీచికి గర్దమాత్మజ యగు
కళ యను నంగనవలనఁ గశ్య
పుం డను కొడుకును బూర్ణిమ యను నాఁడు
బిడ్డయుఁ బుట్టిరి; పేర్చి వారి
వలనఁ బుట్టిన ప్రజావళిపరంపరలచే
భువనంబు లెల్ల నాపూర్ణ మగుచు
జరగెను; బూర్ణిమ జన్మాంతరంబున
హరిపదప్రక్షాళితాంబువులను

తే॥ గంగ యనుపేరఁ బుట్టినకన్య దేవ
కుల్య యనుదాని నొక్కతెగూఁతు, నఖిల
[2]విష్టపవ్యాపకుం డగు విరజుఁ డనెడి
తనయు నొక్కనిఁ గాంచె మోదంబుతోడ. 7

1 అపూర్ణము = పూర్తిగా నిండినది, 2 విష్టప + వ్యాపకుండు = లోకము నందు ప్రసిద్ధుడైనవాఁడు.

క॥ అనఘుం డత్రిమహాముని
యనసూయాదేవివలన; [1]నజహరి[2]పురసూ
దనులకళాంశంబుల నం
దనులను ముువ్వురను గాంచెఁ దద్దయుఁ బ్రీతిన్. 8

క॥ అనవుడు విదురుఁడు మైత్రే
యునిఁ గనుగొని పలికె; మునిజనోత్తమ! జగతిన్
జననస్థితిలయకారణు
లన వెలసిన పద్మగర్భహరిహరు లెలమిన్. 9

క॥ ఏమినిమిత్తం బత్రిమ
హామునిమందిరమునందు ననసూయకు ను
ద్దామగుణు లుదయ మై రన
నా మైత్రేయుండు పలికె నవ్విదురునితోన్. 10

సీ॥ సుచరిత్ర! విను విధిచోదితుండై యత్రి
దప మాచరింపఁ, గాంతాసమేతుఁ
డయి ఋక్షనామకులాద్రితటంబున
ఘుమఘుమారావసంకులవిలోల
కల్లోలజాలసంకలితనిర్వింధ్యాన
దీజలపరిపుష్టరాజితప్ర
సూనగుచ్ఛస్వచ్ఛమానితాశోకప
లాశకాంతారస్థలమున కెలమి

తే॥ నరిగి, యచ్చట [3]నిర్ద్వంద్వుఁడగుచుఁ బ్రాణ
నియమమున నేకపదమునఁనిలిచి, గాలిఁ
దివుటఁ గ్రోలి, కృశీభూత దేహుఁడగుచుఁ,
దపముఁగావించె దివ్యవత్సరశతంబు. 11

వ॥ ఇట్లతిఘోరంబైన తపంబు సేయుచుఁ దనచిత్తంబున. 12

---

1 అజ = బ్రహ్మ. 2. పురసూదనుడు = శివుఁడు, 3 నిర్ద్వంద్వుడు = సుఖదుఃఖములు శీతోష్ణాదులు లేనివాఁడు.

క॥ ఏవిభుఁడు జగదధీశ్వరుఁ,
డా విభు శరణంబు సొత్తు; నతఁ డాత్మసమం
బై వెలసిన సంతతిని ద
యావరమతి నిచ్చుఁగాక యని తలఁచు నెడన్. 13

చ॥ మునుకొని య త్తపోధనుని మూర్ధజమైన [1]తపఃకృశానుచే
తను ద్రిజగంబులుం గరఁగి త ప్తము లై నను జూచి, పంకజా
సనమురశాసనత్రిపురశాసను లచ్చటికేగి రప్సరో
జనసురసిద్ధసాధ్యముని సన్నుతభూరియశోభిరాములై. 14

వ॥ అట్లు మునీంద్రు నాశ్రమంబు డాయం జను నవసరంబున. 15

చ॥ [2]అనఘుతపోభిరాముఁడగునత్రిమునీంద్రుఁడు గాంచెఁ [3]దప్తకాం
చనఘనచంద్రికారుచిరచారుశరీరుల హంసనాగసూ
దనవృషభేంద్రవాహుల నువారకమండలుచక్రశూలసా
ధనుల [4]విరించి విష్ణుపురదాహుల వాక్కమలాంబికేశులన్. 16

వ॥ మఱియు, గృపావలోకనమందహాససుందరవదనారవిందంబులు గల
మహాత్ముల సందర్శించి, యమందానంద[5]కందళిత హృదయారవిం
దుండై సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి, నిటలతట ఘటిత
కరపుటుండై, దుర్నిరీక్షంబైన త త్తేజోవిశేషంబు దేఱి చూడం
జాలక ముకుళితనేత్రుండై తత్పదాయత్తచిత్తుండగుచు, సర్వ
లోకగరిష్ఠంబులైన మృదుమధురగంభీరభాషణంబుల నిట్లని
స్తుతియించె. 17

సీ॥ ప్రతికల్పమందు సర్వ ప్రపంచోద్భవ
స్థితి వినాశంబులఁ జేయునట్టి
మహితమాయాగుణమయ దేహములఁ బొల్చు
నజవాసుదేవశివాభిధాన

1 తపఃకృశానుచేతను = తపోగ్నిచేత, 2 అనఘ = పవిత్రమైన, 3 తప్త
కాంచన = పుటముపెట్టిన బంగారము, ఘన= మేఘము, 4. బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వ
రులు, 5 కందళిత = అంకురించిన.

ములు గల్గు మీపాదజలజాతములకు నే
నతిభక్తి వందనం బాచరింతు
నఖిలచేతనమానసాగమ్య మన నొప్పు
మూర్తులు గల్గు మీ మువ్వురందుఁ

తే॥ బరఁగ నాచేతఁ బిలువంగఁబడినధీరుఁ
డెవ్వఁ డే నొక్కరినిఁ బిల్వ, నిపుడు మీరు
మువ్వు రేతెంచుటకు నాదుబుద్ధి విస్మ
యంబు గదిరెడిఁ జెప్పరే! యనఘులార! 18

వ॥ అదియునుంగాక సంతానార్థంబు నానావిధపూజలు గావించి నా చిత్తంబున ధరియించిన మహాత్ముం డొక్కరుండ యనిన, నమ్మువ్వురు విబుధశ్రేష్ఠులు నతనిం గనుంగొని సుధామధురంబులయిన వాక్యంబుల నిట్లనిరి. 19

క॥ విను మేము మువుర మయ్యును,
ననుపమమతిఁ దలఁప నేకమై యుందుము నీ
మనమందు నేమి గోరితి
వనయము నాకోర్కి సఫలమయ్యెడుఁ జుమ్మీ! 20

క॥ మా మువ్వుర యంశంబుల
ధీమంతులు సుతులు పుట్టి త్రిభువనములలో
నీ మంగళగుణకీర్తి
శ్రీమహితము సేయఁగలరు సిద్ధము సుమ్మీ! 21

క॥ అని మునిచంద్రుఁడు దన మన
మునఁ గామించినవరంబు బుధవరులు ముదం
బున నొసఁగి, యతనిచేఁ బూ
జనములఁ బరితృప్తు లగుచుఁ జనిరి యథేచ్ఛన్. 22

ఉ. ఆ సుచరిత్రదంపతు లుదంచితలీలఁ గనుంగొనంగ న
బ్జాసనునంశమందు నమృతాంశుఁడు విష్ణుకళన్ [1]సుయోగవి

[1] సుయోగ + విద్యా + సుభగుండు=మంచియోగవిద్యచే చక్కనివాఁడు.

ద్యాసుభగుండు దత్తుఁడుఁ [1]బురాంతకభూరికళాంశమందు దు
ర్వాసుఁడునై జనించి రనవద్యపవిత్రచరిత్రు లిమ్ములన్. 23

క॥ అంగిరసుఁ డనెడు మునికిఁ గు
లాంగనయగు శ్రద్ధయందు నంచితసౌంద
ర్యాంగులు గూఁతులు నలువురు
మంగళవతు లుదయ మైరి మాన్యచరిత్రా! 24

క॥ వారు సినీవాలి యనఁ గు
హూరాకానుమతు లనఁగ నొప్పిరి; మఱియుం
గోర సుతయుగము గలిగెను
స్వారోచిషమనువువేళ [2]శస్తఖ్యాతిన్. 25

వ॥ వార లెవ్వరనిన, భగవంతుండగు నుచథ్యుండును బ్రహ్మనిష్ఠుండగు
బృహస్పతియు ననం బ్రసిద్ధి వహించిరి. పులస్త్యుండు హవిర్భుక్కను
నిజభార్యయందు నగస్త్యునిం బుట్టించె. ఆ యగస్త్యుండు జన్మాంత
రంబున జఠరాగ్ని రూపంబై ప్రవర్తించె వెండియు నాపులస్త్యుండు
విశ్రవసునిం గలిగించె. నావిశ్రవసునకు నిలబిల యను భార్యవలనం
గుబేరుండును గైకసి యను దానివలన రావణకుంభకర్ణవిభీష
ణులుం బుట్టిరి. పులహునకు గతి యను భార్యవలనఁ గర్మశ్రేష్ఠుం
డును వరీయాంసుండును సహిష్ణుండును నను మువ్వురు గొడుకులు
జనియించిరి. మఱియుఁ గ్రతువునకుఁ గ్రియ యను భార్యయందు
బ్రహ్మతేజంబున జ్వలించుచున్న [3]షష్టిసహస్రసంఖ్యలు గల వాల
ఖిల్యులను మహర్షులు గలిగిరి. వసిష్ఠుం డూర్జ యను భార్యయందు
జిత్రకేతుండును సురోచియు విరజుండును మిత్రుండును నుల్బణుం
డును వసుభృద్ధ్యానుండును ద్యుమంతుఁడును నను సప్తఋషులను
భార్యాంతరంబున శక్తిప్రముఖపుత్రులనుం బుట్టించె. అథర్వుం
డనువానికిఁ జిత్తి యను భార్యయందు ధృతవ్రతుండు నశ్వశిర

---

1 పురాంతక = ఈశ్వరునియొక్క, 2. శస్త = కొనియాడ దగిన, 3 షష్టి సహస్రసంఖ్యలు = అరువదివేల సంఖ్య.

స్కుండు నయిన దధ్యంచుండు పుట్టె. మహాత్ముండగు భృగువు ఖ్యాతి యను పత్నియందు ధాతయు విధాతయు నను పుత్రద్వయంబును, భగవత్పరాయణ యగు శ్రీ యను కన్యకం బుట్టించె. ఆ ధాతృవిధాతృలు మేరువనువాని కూఁతులైన యాయతినియతులను భార్యలవలన మృకండుప్రాణు లను కొడుకులం బుట్టించిరి. అందు మృకండునకు మార్కండేయుండును ప్రాణునకు వేదశిరుండను మునియుం బుట్టిరి. భృగునకు నుశన యను కన్యయందుఁ గవి యనువాఁడు పుట్టె. ఇట్లు కర్దమదుహితలయిన [1]కన్యకానవకంబువలనఁ గలిగిన సంతానపరంపరలచేత సమస్తలోకంబులుఁ బరిపూర్ణంబులయ్యె. అట్టి సద్యఃపాపహరంబును శ్రేష్ఠతమంబును నైన కర్దమదౌహిత్రసంతానప్రకారంబు [2]శ్రద్ధాగరిష్ఠచిత్తుండ వగు నీకుం జెప్పితి. ఇంక దక్షప్రజాపతి వంశంబెఱింగింతు వినుము. 26

దక్షప్రజాపతి సంతతినిఁ దెలియఁజేయుట.

క॥ [3]వనజజునివలన భవమం
దిన యా దక్షప్రజాపతికి మనునిజనం
దనయగు ప్రసూతిసతియం
దనఘా! పదియాఱ్వు రుదయమందిరి కన్యల్. 27

వ॥ ఇట్లావిర్భవించిన కన్యకలందు శ్రద్ధయు మైత్రియు దయయు శాంతియుఁ దుష్టియుఁ బుష్టియుఁ బ్రియయు నున్నతియు బుద్ధియు మేధయుఁ దితిక్షయు హ్రీయు మూర్తియు నను నామంబులుగల పదుమువ్వురను ధర్మరాజునకిచ్చె. ఒక్క కన్యక నగ్నిదేవునకును నొక్కతెం బితృదేవతలకును నొక్కతె జన్మమరణాదినివర్తకుండగు నభవునకుం బెండ్లిసేసె. అంత నా ధర్ముని పత్నులయందు శ్రద్ధవలన శ్రుతంబును, మైత్రివలనఁ బ్రసాదంబును, దయవలన

1 కన్యకానవకంబు = తొమ్మిదిమంది కన్యకలు, 2 గరిష్ఠ = గొప్పదియైన, 3 బ్రహ్మ.

నభయంబును, శాంతివలన సుఖంబును, దుష్టివలన ముదంబును, బుష్టివలన స్మయంబును, గ్రియవలన యోగంబును, నున్నతివలన దర్పంబును, బుద్ధివలన నర్థంబును, మేధవలన స్మృతియుఁ,[1]దితిక్ష వలన క్షేమంబును, హ్రీవలనఁ[2] బ్రశ్రయంబును, మూర్తివలన సకలకళ్యాణగుణోత్పత్తి స్థానభూతు లగు నరనారాయణు లను ఋషులిద్దఱును సంభవించిరి. వారల జన్మకాలంబున. 28

సీ॥ గంధవాహుఁడు మందగతి ననుకూలుఁడై
వీచె; నల్దిక్కులు విశదమయ్యె;
నఖిలలోకంబులు నానందమును బొందెఁ,
దుములమై దేవదుందుభులు మ్రోసెఁ,
గరమొప్ప జలధుల కలఁక లడంగెను,
మించినగతిఁ బ్రవహించె నదులు,
గంధర్వకిన్నర గానముల్ వీతెంచె
నప్సరోజనము [3]లాస్యములు సెలఁగె

తే॥ సురలు గురియించి రందంద విరులవాన
మునిజనంబులు సంతోషమునఁ జెలంగి
వినుతులొనరించి రవ్వేళ విశ్వమెల్లఁ
బరమమంగళమై యొప్పె భవ్యచరిత ! 29

వ॥ ఆ సమయంబున బ్రహ్మాదిదేవత లమ్మహాత్ములకడకుఁ జను దెంచి యిట్లని స్తుతించిరి. 30

సీ॥ గగనస్థలిందోచు [4]గంధర్వనగరాది
రూపభేదములట్లు రూఢిమెఱసి,
యే యాత్మయందేని నేపారుమాయచే
నీ విశ్వ మిటు రచియింపఁబడియె

1 తితిక్ష = ఓర్పు, 2 ప్రశ్రయము = అనునయము. (ఊఱడింపు) 3 లాస్యములు = నృత్యములు, 4 గంధర్వనగర=ఆకాశమునఁ బ్రోగుపడి పెక్కురూపము లతోఁ గనఁబడుమబ్బులు.

నట్టి యాత్మప్రకాశార్థమై మునిరూప
మున ధర్మగృహమునఁ బుట్టినట్టి
పరమపురుష! నీకుఁ బ్రణమిల్లెద, మదియుఁ
గాక యీ సృష్టి దుష్కర్మవృత్తి

తే॥ జరగనీకుండుకొఱకునై సత్త్వగుణము
చే సృజించిన మ మ్మిట్లు శ్రీనివాస
మైన సరసీరుహప్రభ నపహసించు
నీ కృపాలోకనంబుల నెమ్మిఁ జూడు. 31

క॥ అని యిట్లు దేవగణములు
వినుతింపఁ గృపాకటాక్ష వీక్షణములచే
గని, వారు గంధమాదన
మున కేగిరి తండ్రిముదము ముప్పిరిగొనఁగన్ 32

క॥ ధరణీభర ముడుపుట కా
నరనారాయణులు భువి జనన మనయము నొం
దిరి యర్జునకృష్ణాఖ్యలఁ
గురుయదువంశముల సత్త్వగుణయుతు లగుచున్. 33

వ॥ మఱియు నగ్ని దేవునకు దక్షపుత్త్రియైన స్వాహాదేవి యను భార్య యందు హుతభోజనులగు పావకుండును బవమానుండును శుచియు నను ముగ్గురు గొడుకులు గలిగిరి. వారివలనం [1]బంచచత్వారింశత్సంఖ్యలం గల యగ్ను లుత్పన్నంబులయ్యె. ఇట్లు పితృపితామహ యుక్తంబుగా [2]నేకోనపంచాశత్సంఖ్యలు గల యగ్నులు బ్రహ్మ వాదులచే యజ్ఞకర్మంబులం దగ్ని దేవతాకంబులైన యిష్టులు దత్తన్నామంబులచేతఁ జేయంబడుచుండు. ఆ యగ్ను లెవ్వరనిన నగ్నిష్వాత్తులు బర్హిషదులు సౌమ్యులు పితలు నాజ్యపులు సాగ్నులు నిరగ్నులు నన నేడుదెఱంగులై యుందురు. దాక్షా

1 నలువదియైదు, 2 నలువదితొమ్మిది.

యణి యగు స్వధ యను ధర్మపత్నియందు వారలవలన వయు నయు ధారిణియు నను నిద్దఱుకన్య లుదయించి, జ్ఞానవిజ్ఞానపారగ లగుచు బ్రహ్మనిష్ఠలయి పరఁగిరి; వెండియు. 34

ఈశ్వరునకు దక్షప్రజాపతికిని విరోధము సంభవించుట

సీ॥ దక్షప్రజాపతి తనయ యాభవుని భా
ర్య యనఁగాఁ దగు సతి యను లతాంగి
సతతంబుఁ బతిభక్తి సలుపుచుండియుఁ [1]దనూ
జాతలాభము నందఁజాలదయ్యె
భర్గుని దెసఁ జాలఁ బ్రతికూలుఁడై నట్టి
తమతండ్రిమీఁది రోషమునఁ జేసి
వల నేది, తా ముగ్ధవలె నిజయోగ మా
ర్గంబున నాత్మ దేహంబు విడిచె
తే॥ నని మునీంద్రుడు వినిపింప నమ్మహాత్ముఁ
డైన విదురుండు మనమున నద్భుతంబు
గదురఁ దత్కథ విన వేడ్కఁ గడలుకొనగఁ,
మునివరేణ్యునిఁజూచి యిట్లనియె మఱియు. 35

అధ్యాయము ౨

సీ॥ చతురాత్మ! దుహితృవత్సలుఁడైన దక్షుండు
దనకూఁతు సతి ననాదరముచేసి
యనయంబు నఖిలచరాచరగురుఁడు ని
ర్వైరుండు శాంతవిగ్రహుఁడు ఘనుఁడు
జగములకెల్లను జర్చింప దేవుండు
నంచితాత్మారాముఁ డలఘుమూర్తి
శీలవంతులలోన శ్రేష్ఠుండు నగునట్టి
భవునందు విద్వేషపడుట కేమి

1 పుత్ర లాభము.

తే. కారణము ? సతి దా నేమికారణమున
విడువరానట్టి ప్రాణముల్ విడిచె ? మఱియు
[1]శ్వశురజామాతృవిద్వేషసరణి నాకుఁ
దెలియ నానతి యిమ్ము సుధీవిధేయ ! 36

క॥ అని యడిగిన నవ్విదురునిఁ
గనుఁగొని మైత్రేయుఁ డనియెఁ గౌతుకమొప్పన్;
విను మనఘ ! తొల్లి బ్రహ్మలు
జనసుతముగఁ జేయునట్టి సత్రముఁ జూడన్. 37

చ॥ సరసిజగర్భ యోగిజన సర్వ[2]సుపర్వమునీంద్ర [3]హవ్యభు
క్ప్రరమఋషిప్రజాపతులు భక్తి మెయిం జనుదెంచి యుండ, న
[4]త్తరణి సమానతేజుఁడగు దక్షుఁడు వచ్చినఁ, దత్సదస్యు లా
దరమున లేచి రప్పుడు పితామహభర్గులు దక్క నందఱున్. 37

క॥ చనుదెంచిన యా దక్షుడు,
వనజజునకు మ్రొక్కి, భక్తివశులై సభ్యుల్
దనకిచ్చిన పూజలు గై
కొని, యర్హాసనమునందుఁ గూర్చుండి తగన్. 39

తే. తన్నుఁ బొడగని సభ్యులందఱును లేవ,
నాసనము దిగనట్టి పురారివలను
గన్నుఁగవలను విస్ఫులింగములు సెదరఁ
జూచి, యిట్లను రోషవిస్ఫురణ మెఱయ. 40

తే॥ వినుడుఁ మీరలు రొదమాని, విబుధమునిహు
తాశనాదిసురోత్తములార ! మోహ
మత్సరోక్తులు గావు నా మాట లనుచు
వారి కందఱ కా పురవైరిఁ జూపి. 41

---

1 శ్వశుర + జామాతృ + విద్వేష + సరణి = మామ అల్లుళ్ల విరోధ విధానము, 2 సుపర్వ = దేవతలు, 3 హవ్యభుక్ = అగ్నిహోత్రుడు, 4 అ + తరణి=సూర్యుఁడు.

సీ॥ పరికింప నితఁడు దిక్పాలయశోహాని
కరుఁ; డీ క్రియాశూన్యపరుని చేతఁ
గర యొప్ప సజ్జనాచరితమార్గము దూషి
తం బయ్యె; [1]నెన్న గతత్రపుండు
మహితసావిత్రీసమానను సాధ్వి న
స్మత్తనూజను మృగశాబనేత్ర
సకలభూమీసురజనసమక్షమున మ
ర్కటలోచనుఁడు గరగ్రహణ మర్థిఁ

తే॥ జేసి, తా శిష్యభావంబుఁ జెందుటాత్మఁ
దలఁచి ప్రత్యుద్గమాభివందనము లెలమి
నడప కుండిన మానని నన్ను గన్న
నోరిమాటకుఁ దన కేమి [2]గోరవోయె? 42

సీ॥ అనయంబు [3]లుప్తక్రియాకలాపుఁడు మాన
హీనుఁడు మర్యాద లేనివాఁడు
మత్తప్రచారుఁ డున్మత్తప్రియుఁడు దిగం
బరుఁడు భూతప్రేతపరివృతుండు
దామసప్రమథభూతములకు నాథుండు
భూతిలిప్తుం డస్థిభూషణుండు
నష్టశౌచుండు, నున్మదనాథుఁడును, దుష్ట
హృదయుఁ డుగ్రుఁడును, బరేతభూని

తే॥ కేతనుఁడు వితత*ప్రస్తకేశుఁ, డశుచి
యయిన యితనికి శివనాముఁ డను ప్రవాద
మెటులు గలిగె? నశివుఁడగు నితని నెఱిఁగి
యెఱిఁగి వేదంబు శూద్రున కిచ్చినటులు. 43

* శ్మశ్రు కేశుండు—అని పాఠాంతరము.

1 సిగ్గులేనివాఁడు, 2 కోరవోయెను=కొంకరలుపోయెను, 3 కర్మలు లోపించిన వాఁడు.

వ॥ ఇతనికి నస్మత్తనూజను విధిప్రేరితుండనై యిచ్చితి. 44

క॥ అని యిట్టులు ప్రతికూలవ
చనములు దక్షుండు వలికి శపియింతును శ
ర్వుని నని, జలములు గొని కర
మున నిలిపి, యిటు లనె రోషమున ననఘాత్మా! 45

క॥ ఇతఁ డింద్రోపేంద్రపరీ
వృతుఁడై మఖసమయమున హవిర్భాగము దే
వతలం గూడఁగ, మహితని
యతిఁ బొందక యుండుఁగాక యని శపియించెన్. 46

వ॥ ఇట్లు దక్షుండు వల్కిన గర్హితవాక్యంబులు వినిందితంబు లగుంగాని యాథార్థ్యంబున వాస్తవంబులగుచు భగవంతుండగు రుద్రునందు నిందితంబులుగాక స్తుతిరూపంబున నొప్పెఁ; దదనంతరంబ రుద్రునకు శాపంబిచ్చిన కారణంబున దక్షుండు సదస్యముఖ్యులచే నకృత్యం బని నిషేధింపంబడి ప్రవృద్ధంబయిన క్రోధంబుతోడ నిజనివాసంబునకుం జనియె. అంత [1]గిరిశానుచరాగ్రేసరుం డగు నందికేశ్వరుండు దక్షుండు నిటలాక్షుని శపియించిన శాపంబు నతని పల్కిన యనర్హ వాక్యంబులును విని, కోపారుణితలోచనుండై యిట్లను; "ఈ దక్షుండు మర్త్యశరీరంబు శ్రేష్ఠంబుగాఁ దలఁచి [2]యప్రతిద్రోహియైన భగవంతునందు భేదదర్శియై యపరాధంబుఁ గావించె; ఇట్టి మూఢాత్ముండు దత్త్వవిముఖుండగు; మఱియుం [3]కూటధర్మంబులయిన నివాసంబుల గ్రామ్యసుఖకాంక్షులం జేసి సక్తుండై యర్థవాదంబులైన వేదంబులచేత[4] నష్టమనీషం గలిగి, కర్మతంత్రంబు విస్తృతంబు సేయు; వెండియు దేహాదికంబు లుపాదేయంబులుగాఁ దలఁచుచు బుద్ధిచేత నాత్మతత్త్వంబుమఱచి

1 ఈశ్వరుఁడు, 2 ప్రత్యపకారము చేయనివాఁడు, 3 కపటధర్మములు, 4 కర్మలు గొప్పవియను కథలు.

వర్తించుచుం బశుప్రాయుండై స్త్రీకాముండు నగు; ఇదియునుం
గాక దక్షుం డచిరకాలంబున మేషముఖుం డగు'' నని; మఱియు,

మ. అనయంబుం దన మానసంబున నవిద్యన్ ముఖ్యతత్త్వంబుగాఁ
గని గౌరీశుఁ దిరస్కరించిన యసత్కర్మాత్ము నీదక్షు ని
న్ననువర్తించినవాఁడు [1]సంసరణకర్మారంభుఁడై నిచ్చలున్
జననంబందుచుఁ జచ్చుచున్ మరల నోజంబుట్టుచున్ వర్తిలుచున్.

వ॥ అదియునుంగాక యీ హరద్వేషులైన ద్విజు లర్థవాదబహుళంబు
లైన వేదవాక్యంబులవలన [2]మధుగంధసమంబైన చిత్తక్షోభంబు
చేత విమోహితమనస్కులై కర్మాసక్తులగుదురు. మఱియును
భక్ష్యాభక్ష్య విచారశూన్యులై దేహాదిపోషణంబుకొఱకు ధరి
యింపబడిన విద్యాతపోవ్రతంబులు గలవారలై ధనదేహేంద్రి
యంబులయందుఁ బ్రీతింబొంది యాచకులై విహరింతురు. అని,
నందికేశ్వరుండు బ్రాహ్మణజనంబుల శపియించిన వచనంబులు
విని భృగుమహాముని మరల శపియింప బూని యిట్లనియె. 49

తే॥ వసుధ నెవ్వారు ధూర్జటివ్రతులు; వారు
వారి కనుకూలు రగుదు రెవ్వారు వారు;
నట్టి సచ్ఛాస్త్ర [3]పరిపంథులైనవారు
నవనిఁ బాషండు లయ్యెద రని, శపించె. 50

సీ॥ 'సకలవర్ణాశ్రమాచార హేతువు లోక
మునకు మంగళమార్గమును సనాత
నముఁ బూర్వము బుషిసమ్మతము జనార్దనమూల
మును నిత్యమును శుద్ధమును శివంబు
నార్యపథానుగం బగు వేదమును విప్ర
గణము నిందించిన కారణమున
నే శివదీక్షయం దేని మధ్యమపూజ్యుఁ
డై భూతపతి దైవమగుచు నుండు

1 సంసారము, 2 మధు=కల్లు, 3 శత్రువులు.

తే॥ నందు మీరలు భస్మజటాస్థిధార
ణములఁ దగి మూఢబుద్ధులు నష్టశౌచు
లై నశింతురు పాషండు లగుచు' ననుచు
శాప మొనరించె నా ద్విజసత్తముండు. 51

వ॥ ఇట్లన్యోన్యంబును శాపంబులం బొందియు భగవదనుగ్రహంబు గల వారలగుటం జేసి నాశంబు నొందరైరి. అట్టియెడ విమనస్కుం డగుచు ననుచరసమేతుండై భవుండు సనియె. నంత. 52

సీ॥ అనఘాత్మ! యేయజ్ఞ మందు సర్వశ్రేష్ఠుఁ
డగు హరి సంపూజ్యుఁ డై వెలుంగు
నట్టియజ్ఞంబు [1]సమ్యగ్విధానమున స
హస్రవత్సరములు నజుఁ డొనర్పఁ
గర మొప్పు సమరగంగాయమునాసంగ
మావనిఁ గలుగు ప్రయాగయందు
[2]నవభృథస్నానంబు లతిభక్తిఁ గావించి
గతకల్మషాత్ములై ఘనత కెక్కి

తే॥ తగ నిజాశ్రమభూములఁ దలఁచి వార
లందఱును వేడ్కతోఁ జని రనుచు విదురు
నకును మైత్రేయుఁ డను మునినాయకుండు
నెఱుఁగ వినిపించి వెండియు నిట్లు లనియె. 53

అధ్యాయము ౩.

దక్షప్రజాపతి యజ్ఞమునకు దాక్షాయణి వోఁ గోరుట

వ॥ అంత శ్వశురుం డగు దక్షునకు జామాత యైనభర్గునకు నన్యోన్య విరోధంబు పెరుఁగుచుండ నతిచిరంబగు కాలంబరిగె. అంత దక్షుండు రుద్రవిహీనం బగు యాగంబు లేనిది యైనను శర్వుతోడి పూర్వ విరోధంబునను బరమేష్ఠికృతం బైన సకలప్రజాపతివిభుత్వగర్వంబు

1 యథావిధిగా, 2 యజ్ఞదీక్ష చివర చేయుస్నానము.

ననుం జేసి బ్రహ్మనిష్ఠులగు శర్వాదుల ధిక్కరించి యుదగ్రకంబుగా వాజపేయసవనంబుగావించి తదనంతరంబ బృహస్పతిసవన నామకంబైన మఖంబు సేయ నుపక్రమించిన నచ్చటికిం గ్రమంబున. 54

చ॥ కర మనురక్తి నమ్మఖముఁ గన్గొను వేడుక దొంగలింపఁగాఁ
బరమముని ప్రజాపతి సుపర్వమహర్షి వరుల్ సభార్యులై
పరువడి వచ్చి యందఱు శుభస్థితి దీవన లిచ్చి దక్షుచేఁ
బొరిఁబొరి నచ్చటన్ విహితపూజల నొందిరి సమ్మదంబునన్. 55

తే॥ దక్షతనయ సతీదేవి దవిలి యాత్మ
సదనమున నుండి జనకుని సవనమహిమ
గగనచరులు నుతింప నాకలకలంబు
విని కుతూహలిని యయి విస్మయనఁ జూడ. 56

వ॥ అయ్యవసరంబునఁ దదుత్సవదర్శనకుతూహలులై సర్వ దిక్కుల వారును జనుచుండ నాసమయంబున. 57

సీ॥ తనరారు నవరత్న[1]తాటంకరోచులు
చెక్కుటద్దములతోఁ జెలిమి సేయఁ
మహనీయ [2]తపనీయమయపదకద్యుతు
[3]లంసభాగంబుల నావరింప
సంచిత చీని చీనాంబర ప్రభలతో
[4]మేఖలాకాంతులు మేలమాడఁ
జంచలసారంగ చారువిలోచన
ప్రభలు నల్దిక్కులఁ బ్రబ్బికొనఁగ

తే॥ మించు వేడుక భర్తృసమేత లగుచు
మానితంబుగ దివ్యవిమానయాన
లగుచు నాకాశపథమున నరుగుచున్న
ఖచరగంధర్వకిన్నరాంగనలఁ జూచి. 58

---

1. తాటంకము = చెవులకమ్మలు, 2. తపనీయము=బంగారము, 3. అంసభాగములు=భుజములమీఁదిభాగములు (మూఁపు), 4. మేఖల = మొలనూలు (ఒడ్డాణము).

క॥ సతి దనపతి యగు నాపశు
పతిఁ జూచి సముత్సుకతను భాషించి ప్రజా
పతి మీ మామ మఖము సు
వ్రతమతి నొనరించుచున్న వాఁడఁట వింటే. 59

క॥ కావున నయ్యజ్ఞమునకు
నీ విబుధగణంబు లర్థి నేగెద రిదిగో;
దేవ! మన మిప్పు డచటికిఁ
బోవలె నను వేడ్క నాకుఁ బుట్టెడు నభవా! 60

క॥ ఆ యజ్ఞముఁ గనుఁగొనఁగా
నాయనుజలు భక్తిఁ బ్రాణనాథులతోడం
బాయక వత్తురు; మనముం
బోయిన నే వారి నచటఁ బొడఁగనఁగల్గున్. 61

క॥ జనకుని మఖమున కర్థిం
జని సీతోఁ [1]బారిబర్హసంజ్ఞికతఁ గడుం
దనరిన భూషణముల గై
కొన వేడ్క జనించె నీశ! కుజనవినాశా! 62

క॥ నా తోడను స్నేహముగల
మాతను, దత్సోదరీ సమాజము, ఋషిసం
ఘాతకృతమఖసమంచిత
[2]కేతువుఁ గన వేడ్క గగనకేశ! జనించెన్. 63

వ॥ అదియునుం గాక, దేవా! మహాశ్చర్యకరంబై గుణత్రయాత్మకం బగు ప్రపంచంబు భవదీయమాయావినిర్మితంబగుటం జేసి, నీకు నాశ్చర్యకరంబుగాదు; ఐనను భవదీయతత్త్వం బెఱుంగం

---

1 ఆభరణ విశేషముల పేరు. రాజోచితములయిన ఛత్రచామరాదులు,
2 కేతువున్ = యూపమును. 'అధ్వరధ్వజమ్' అని సంస్కృత మూలము. అచ్చట శ్రేష్ఠమైన యజ్ఞమని యర్థము చెప్ప వీలగును. కాని యిచ్చట "యజ్ఞ కేతుం యూపంవా" అన్న వ్యాఖ్యానము నే ననుసరింపక తప్పినది కాదు.

బాలక కామినీస్వభావంబు గలిగి, [1]కృపణురాలనై మదీయ
జన్మభూమిం గనుంగొన నిచ్చగించితి నని, వెండియు నిట్లనియె. 64

చ॥ ముదమునం దన్మహోద్భవవిభూతిం గనుంగొన నన్యకామినుల్
పదవులు గట్టి భూషణవిభాసితలై నిజనాథయుక్తలై
మదకలహంసపాండురసమంచితదివ్యవిమానయానలై
యదె చనుచున్నవారు గను మభ్రపథంబున నీలకంధరా! 65

క॥ అనఘా! విను లోకంబుల
జనకుని గేహమునం గలుగు సకలసుఖంబుల్
తనయలు సని సంప్రీతిం
గనుంగొన కేరీతి నిలుచుం గాయము లభవా! 66

క॥ అనయముం బిలువక యుండం
జన ననుచిత మంటి వేని, జనకగురుసుహృ
జ్జననాయక గేహములకుం
జనుచుందురు పిలువకున్న సజ్జను లభవా! 67

వ॥ అని మఱియు నిట్లనియె. దేవా! నా యందుం బ్రసన్నుండవై
మదీయమనోరథంబుం దీర్ప నర్హుండవు; సమధికజ్ఞానంబుగల
నీచేత నేనుభవదీయదేహంబునం దర్ధంబున ధరియింపంబడితి.
అట్టినన్ను ననుగ్రహింపవలయు నని ప్రార్థించిన, మందస్మితవద
నారవిందుండగుచు జగత్స్రష్టల సమక్షంబున దక్షుండు తన్నాడిన
మర్మభేదంబులైన [2]కుహకవాక్యసాయకంబులం దలంచుచు
నిట్లనియె. 68

సీ॥ కళ్యాణి! నీమాట గడు నొప్పు; బంధువుల్
పిలువకుండినను సంప్రీతిం జనుదు
రంటి, విదియు లెస్స; యైనను, దేహాభి
మానమదమున [3]నమర్షమునను

1 దీనురాలు, 2 కుహక + వాక్య + సాయకంబులక=దుష్టవాక్యము
లను బాణములచేత, 3 కోపముచే.

గడఁగి యారోపితఘనకోపదృష్టులు
గారేనిఁ జోఁదగు గాని వినుము
వినుతవిద్యాతపోవిత్తవయోరూప
కులములు సుజనులకును గుణములు;

తే॥ లివియ కుజనులయెడ దోషహేతువులు,
లై వివేకంబు సెఱుచు; మహాత్ములైన
వారిమాహాత్మ్య మాత్మగర్వమునఁ జేసి
జడులు సూడగానఁజాలరు జలజనేత్ర! 69

క॥ విను మట్టి కుటిలు లగు దు
ర్జనులగృహంబులకు బంధు సరణినిఁబోవం
జనదు, వినీతుల కది గడు,
ననుచితమైనట్లు యుండు నది యెట్లనినన్. 70

ఆ॥ కుటిలబుద్ధు లయిన కుజనుల యిండ్లకు
నాద్యు లేగ, వార నాదరమున
బొమలు ముడివడంగ భూరిరోషాక్షులై
చూతు; రదియుఁగాక సుదతి! వినుము. 71

చ॥ సమదరిపుప్రయుక్తపటుసాయక[1]జర్జరితాంగుఁడయ్యు దుః
ఖమును దొఱంగి నిద్రఁ గనుఁ గాని కృశింపఁడు మానవుండు; నో
యమ! విను మిష్టబాంధవదురుక్తులు మర్మము లంటనాట జి
త్తమున నహర్నిశంబుఁ బరితాపము నొంది కృశించు నెప్పుడున్.

క॥ విను లోకోత్కృష్టుఁడు ద
క్షునికిఁ దనూభవలలోనఁ గూరిమిసుతవై
నను నా సంబంధంబున
జనకునిచేఁ బూజవడయఁజాలవు తరుణీ! 73

వ॥ అది యెట్లతనిచేత భవత్సంబంధంబునం జేసి పూజఁ బడయమికి
నతనికి నీకు విరోధంబునకు హేతు వెట్టి దని యంటివేని. 74

1 చిల్లులు పడిన.

మ॥ నిరహంకారనిరస్తపాపసుజనానిందోల్లసత్కీర్తిఁ గొం
దఱు కామించి యశక్తులై మనముల [1]దందహ్యమానేంద్రి[2]యా
తురులై యూరక మచ్చరింతురు మహాత్ముం డీశ్వరుండైన యా
హరితో బద్ధవిరోధముం దొడరు దైత్యశ్రేణి చందంబునన్. 75

వ॥ అదియునుంగాక నీ వతనికిం బ్రత్యుత్థానాభివందనంబులు గావింప కుండుటఁ జేసి యతండు తిరస్కృతుం డయ్యె నంటివేని, లోకంబున జను లన్యోన్యంబును బ్రత్యుత్థానాభివాదనంబులు గావింతురు. అదియుఁ బ్రాజ్ఞు లయినవారు సర్వభూతాంతర్యామి యైన పరమ పురుషుండు నిత్యపరిపూర్ణుండు గావునఁ [3]గాయిక వ్యాపారం బయుక్తంబని తదుద్దేశంబుగా మనంబునంద నమస్కారాదికంబులు గావింతురుగాని దేహాభిమానంబులు గలుగు పురుషులందుఁ గావింపరు. కాన నేనును వాసుదేవశబ్దవాచ్యుండు శుద్ధసత్త్వమయుండు నంతఃకరణంబునందు నావరణవిరహితుండు నయి ప్రకాశించు వాసుదేవునకు నా హృదయంబున నెల్లప్పుడు నమస్కరించుచుండుదు. ఇట్లనపరాధినైన నన్నుఁ బూర్వంబున బ్రహ్మలు సేయు [4]సత్త్రంబునందు దురుక్తులం జేసి పరాభవించి, మద్ద్వేషి యైన దక్షుండు భవజ్జనకుండైన నతఁడును దదనువర్తులయిన వారలును జూడఁదగరు. కావున మద్వచనాతిక్రమంబునం జేసి యరిగితి వేని నచట నీకుఁ బరాభవంబు సంప్రాప్తంబగు; లోకంబున బంధుజనంబువలనఁ బూజ వడయక తిరస్కారంబు వొందుట చచ్చుటయ కాదే? యని పలికి మఱియు నభవుండు పొమ్మని యనుజ్ఞ యిచ్చిన నచ్చట నవమానంబునం జేసి యశుభంబగు ననియు నిచ్చటఁ బొమ్మనక నివారించిన మనోవేదన యగుననియు మనంబునం దలపోయుచు నూరకుండె. అంత. 76

1 దందహ్యమాన = మిగుల దగ్ధము చేయఁబడుచున్న, 2 ఆతురులై = బాధగలవారై, 3 శరీరము చేయుపని, 4 సత్రము = యజ్ఞము.

అధ్యాయము ౪.

సీ॥ సతి సుహృద్దర్శనేచ్ఛాప్రతికూలదుః
ఖస్వాంత యగుచు నంగములు వడఁక,
నందంద తొరఁగెడు నశ్రుపూరంబులు
గండభాగంబులఁ గడలుకొనఁగ,
నున్నత స్తనమండలోపరిహారముల్
వేడినిట్టూర్పుల వెచ్చఁ గంద,
నతిశోకరోషాకులాత్యంత దోదూయ[1]
మానమై హృదయంబు మలఁగుచుండ,
తే॥ మఱియుఁ గుపితాత్మయై స్వసమ్మానరహితు
నాత్మదేహంబు సగ మిచ్చి నట్టిభవుని
విడిచి, మూఢాత్మ యగుచు నవ్వేలఁది సనియె
జనకుఁ జూచెడు వేడుక సందడింప. 77

వ॥ ఇట్లతిశీఘ్రగమనంబున, 78

సీ॥ మానిని చనుచుండ మణిమన్మథాదిస
హస్రసంఖ్యాతరుద్రానుచరులు
యక్షులు నిర్భయు లై వృషభేంద్రుని
ము న్నిడికొనుచు, న మ్ముదిత దాల్చు
కందుకాంబుజశారికాతాళవృంతద
ర్పణధవళాతపత్రప్రసూన
మాలికాసౌవర్ణమణివిభూషణఘన
సారకస్తూరికాచందనాది
తే॥ వస్తువులు గొంచు, నేగి శర్వాణిఁ గదిసి
శంఖదుందుభివేణునిస్వనము లొప్ప,
మానితంబైన వృషభేంద్రయానఁ జేసి
యజ్ఞభూమార్గులై యర్థి నరిగి యరిగి. 79

1 మిక్కిలి పరితపించుచున్న.

వ॥ ముందట. 80

చ॥ మనమున మోద మందుచు నుమాతరుణీమణి గాంచెఁ జారుమృ
త్కనకకుశాజినాయసనికాయవినిర్మితపాత్రసీమము
న్ననుపమవేదఘోషసుమహత్పశుబంధనకర్మభూమముర్వ్
మునివిబుధాభిరామము సముజ్జ్వలహోమము యాగధామమున్.

వ॥ ఇట్లు గనుంగొని యజ్ఞశాలం బ్రవేశించిన. 82

క॥ చనుదెంచిన యమ్మగువను
జననియు సోదరులుఁ దక్క సభఁ గల జను లె
ల్లను దక్షువలని భయమున
ననయము నపు డాదరింపరైరి మహాత్మా! 83

క॥ మఱితల్లియుఁ బినతల్లులుఁ
[1]బరిరంభణ మాచరింపఁ బరితోషాశ్రుల్
దొరఁగఁగ డగ్గుత్తికతో
సరసిజముఖి సేమ మరయ సతి దానంతన్. 84

క॥ జనకుం డవమానించుట
యును, సోదరు లర్థిఁ దనకు నుచితక్రియఁ జే
సినపూజల నందక, శో
భన మరసిన మాఱుమాట వలుకకయుండెన్. 85

వ॥ ఇట్లు తండ్రిచే నాదరింపంబడనిదై, విభుం డైన యీశ్వరునందు నాహ్వానక్రియాశూన్యత్వరూపం బైన తిరస్కారంబును రుద్రభాగంబైన యజ్ఞంబునుం గనుంగొని, నిజరోషానలంబున లోకంబులు భస్మంబు సేయంబూనిన తెఱంగున నుద్రేకించి, 'రుద్రద్వేషియుఁ గ్రతుకర్మాభ్యాసగర్విష్ఠుండు నగు దక్షుని వధియింతు' మనుచు లేచిన భూతగణంబుల నివారించి రోషవ్యక్తభాషణంబుల నిట్లనియె. లోకంబున శరీరధారులైన జీవులకుఁ బ్రియాత్మకుండైన యీశ్వరునకుఁ బ్రియాప్రియులును నధికులును లేరు.

1 కౌఁగిలిని,

అట్టి సకలకారణుండును నిర్మత్సరుండును నైన రుద్రునందు నీవు దక్క నెవ్వండు ప్రతికూలం బాచరించు? అదియునుంగాక మిముబోంటివారలు పరులవలని గుణంబులందు దోషంబులన యాపాదింతురు, మఱియుం గొందఱు మధ్యస్థులైనవారలు పరుల దుర్గుణంబులయందు దోషంబుల నాపాదింపరు. కొందఱు సాధువర్తనంబు గలవారలు పరులదోషంబులనైన గుణంబులుగా ననుగ్రహింతురు. మఱియుం గొందఱు ఉత్తమోత్తములు పరుల యందుదోషంబుల నాపాదింపక తమ [illegible] సద్గుణంబుగాఁ గైకొందురు. అట్టి మహాత్ములయందును నీవు పాపబుద్ధి గల్పించితివి. అని వెండియు నిట్లను; [1]మహాత్ములగువారల పాదధూళిచే నిరస్తప్రభావులై జడస్వభావంబుగల దేహంబు నాత్మ యని పల్కు కుజనులగువారు మహాత్ముల నిందించుట యాశ్చర్యంబు గాదు. అదియు వారి కనుచితం బగు నని వెండియు నిట్లనియె.

సీ॥ అనయంబు శివ యను నక్షరద్వయ మర్థి
 వాక్కునఁ బలుక భావమునఁ దలఁప
సర్వజీవులపాపసంఘముల్ సెడు నట్టి
 మహితాత్మునందు సమంగళుండ
వగు నీవు విద్వేషివగుట యాశ్చర్యంబు
 నందెద; వినుము నీ వదియునుఁగాక
చర్చింప నెవ్వని చరణపద్మంబుల
 నరసి బ్రహ్మానంద మను మరంద
తే॥ మతులభక్తిని [illegible] లనెడి
తుమ్మెదలచేతఁ గ్రోలి సంతుష్టచిత్తు
లగుదు రత్యంతవిజ్ఞాను లట్టిదేవు
నందు ద్రోహంబుసేసి తేమందు నిన్ను. 87

---

1 మహాత్ము లోరిమిచే నూరకున్నను, వారిపాదధూళియే కుజనుల ప్రభావము నడఁగించునని భావము.

క॥ మఱియును నమ్మహితాత్ముని
చరణసరోజాతయుగము సకలజగంబుల్
నెఱిఁ గొలువఁ గోరు కోర్కులు
దరమిడి వర్షించు నతనిఁ దగునే తెగడన్? 88

చ॥ పరగఁ జితాస్థిభస్మనృకపాలజటాధరుఁ డుం బరేతభూ
చరుఁడు పిశాచయుక్తుఁ డని సర్వ నమంగళుఁ గాఁ దలంప రె
వ్వరు, నొకఁ డీవు దక్క; మఱి వాణిముఖ్యులు నమ్మహాత్ముస
చ్చరణసరోజరేణువులు సమ్మతిఁ దాల్తురు మస్తకంబులన్. 89

చ॥ నెలకొని ధర్మపాలనవినిర్మలు భర్తృ దిరస్కరించు న
క్కలుషుని జిహ్వఁ గోయఁ దగుఁ గా; కటు సేయఁగ నోపఁడేని, దాఁ
[1]బొలియుట యొప్పు, గెంటికఁ బ్రభుత్వము సాలమిఁ గర్ణరంధ్రముల్
బలువుగ మూసికొంచుఁ జనఁ బాడి యటందురు ధర్మవర్తనుల్.

వ॥ అది గావున. 91

మ. జనుఁ డజ్ఞానమునన్ భుజించిన [2]జుగుప్సంబైన యన్నంబు స
య్యన వెళ్ళించి పవిత్రుఁడైనగతి, దుష్టాత్ముండవై యీశ్వరున్
ఘను నిందించిన నీ తనూభవ యనంగా నొల్ల నీ హేయభా
జన మైనట్టి శరీరమున్ విడిచి భాస్వచ్ఛుద్ధి వాటిల్లెదన్. 92

వ॥ అదియునుం గాక దేవతల కాకాశగమనంబును మనుష్యులకు భూతల
గమనంబును స్వాభావికంబు లయినట్లు, ప్రవృత్తినివృత్తిలక్షణ
కర్మంబులు రాగవైరాగ్యాధికారికంబులుగా వేదంబులు విధించుటం
జేసి రాగయుక్తులై కర్మతంత్రులయిన సంసారులకు వైరాగ్య
యుక్తులయి యాత్మారాము లయిన యోగిజనులకు విధినిషేధ
రూపంబు లయిన వైదికకర్మంబులు గలుగుటయు లేకుండుటయు
నైజంబు లగుటం జేసి, స్వధర్మనిష్ఠుండగు వాని నిందింపం జనదు.
ఆ యుభయకర్మశూన్యుండు బ్రహ్మభూతుండయిన సదాశివుని
క్రియాశూన్యుఁడని నిందించుట పాపంబగు; తండ్రీ! సంకల్ప

1 పొలియుట = నశించుట, 2 జుగుప్సంబైనది = అసహ్యమైనది.

మాత్రప్రభవంబు లగుటంజేసి మహాయోగిజనసేవ్యంబు లయిన యస్మదీయంబులగు నణిమాద్యష్టైశ్వర్యంబులు నీకు సంభవింపవు. భవదీయంబులగు నైశ్వర్యంబులు ధూమమార్గప్రవృత్తులై యాగాన్నభోక్తలైన వారిచేత యజ్ఞశాలయందె చాల నుతింపం బడి యుండుఁ గాన నీ మనంబున నే నధిక సంపన్నుండ ననియుఁ జితాభస్మాస్థిధారణుండైన రుద్రుండు దరిద్రుం డనియును గర్వింపం జనదు. అని వెండియు నిట్లనియె. 93

ఉ॥ [1]నీలగళాపరాధియగు నీకుఁ దనూభవ నోట చాలదా?
చాలు; కుమర్త్య! నీదుతనుజాత ననఁ మది సిగ్గు పుట్టెడిఁ,
ఏల ధరఁ మహాత్ములకు నెగ్గొనరించెడి వారి జన్మముల్
గాలుపనే, తలంప జనకా! కుటిలాత్మక! యెన్ని చూడఁగన్. 94

చ॥ వరవృషకేతనుండు భగవంతుఁడునైన హరుండు నన్ను నా
దరపరిహాసవాక్యముల దక్షతనూభవ! యంచుఁ బిల్వ నేఁ
బురపురఁ బొక్కుచుఁ ముదముఁ బొందక నర్మవచఃస్మితంబులం
దొఱఁగుదు; నీ తనూజ నను దుఃఖముకంటెను జచ్చుటొప్పగున్.

వ॥ అని యిట్లు యజ్ఞసభామధ్యంబునం బ్రతికూలుం డగు దక్షు నుద్దేశించి పలికి, కామక్రోధాదిశత్రువిఘాతిని యగు సతీదేవి [2]యుదఙ్ముఖియయి జలంబుల నాచమనంబుసేసి శుచియై, మౌనంబు ధరియించి, జితాసనయై భూమియందు దాసీన యగుచు, యోగమార్గంబునంజేసి శరీరత్యాగంబు సేయం దలంచి. 96

సీ॥ వరుసఁ బ్రాణాపానవాయునిరోధంబు
గావించి వాని నేకముగ నాభి
తలమునఁ గూర్చి, యంతట నుదానముదాఁక
నెగయించి, బుద్ధితో హృదయపద్మ

1 ఈశ్వరుఁడు, 2 ఉత్తరాభిముఖియై.

మున నిల్పి వాని మెల్లన కంఠమార్గము
నను మఱి భ్రూమధ్యమున వసింపఁ
జేసి, శివాంఘ్రిరాజీవచింతనముచే
నాథునిఁ దక్క నన్యంబుఁ జూడ

తే॥ కమ్మహాత్ముని యంకపీఠమ్మునందు
నాదరంబున నుండు దేహంబు దక్షు
వలని దోషంబునను విడువంగఁ దలఁచి
తాల్చెఁ దనువున ననిలాగ్ని ధారణములు. 97

వ॥ ఇట్లు ధరించి, గతకల్మషం బైన దేహంబు గల సతీదేవి నిజయోగ సమాధిజనితం బయిన వహ్నిచేఁ దక్షణంబ దగ్ధ యయ్యె. అంత.

క॥ అది గనుఁగొని హాహాధ్వని
వొదలఁగ నిట్లనిరి మానవులుఁ ద్రిదశులు నీ
మదిరాక్షి! యకట దేహము
వదలెఁ గదా దక్షుతోడి వైరముకతనన్. 99

వ॥ మఱియు నిట్లనిరి. 100

సీ॥ సకలచరాచరజనకుఁ డైనట్టి యీ
దక్షుండు దనకూర్మితనయ మాన
వతి పూజనీయ, యీసతి దనచే నవ
మానంబు నొంది సమక్షమందుఁ
గాయంబు దొఱఁగంగఁ గనుఁగొనుచున్న వాఁ,
డిట్టి దురాత్ముఁ డెందేనిఁ గలఁడె?
యనుచుఁ జిత్తంబుల నాశ్చర్యములఁ బొంది
రదియును గాక యిట్లనిరి యిట్టి

తే॥ దుష్టచిత్తుండు [1]బ్రహ్మబంధుఁ డతఁ డయిన
యీతఁ డనయంబుఁ దా నపకీర్తిఁ బొందు;
నిందఁ బడి మీఁద దుర్గతిఁ జెందుఁ గాక
యనుచు జనములు వలుకు నత్యవసరముగ. 101

క॥ దేహము విడిచినసతిఁ గని
బాహుబల మొప్ప రుద్రపార్షదులును ద
ద్ద్రోహిం ద్రుంచుటకై యు
త్సాహంబున లేచి రసిగదాపాణులునై. 102

క॥ ఆ రవ మపు డీక్షించి మ
హారోషముతోడ భృగుమహాముని క్రతుసం
హారకమారక మగు నభి
చారకహోమం బొనర్చె సరభసవృత్తిన్. 103

వ॥ ఇట్లు దక్షిణాగ్నియందు వేల్చిన, నందుఁ దపం బొనరిచి సోమలోకంబున నుండు సహస్రసంఖ్యలు గల ఋభునామధేయులైన దేవత లుదయించి బ్రహ్మతేజంబునం జేసి దివ్యవికాసులై యుల్ముకంబులు సాధనంబులుగా ధరియించి [2]రుద్రపార్షదు లయిన ప్రమథగుహ్యకగణంబులఁ బాఱందోలిన వారును బరాజితులైరి. తదనంతరంబ నారదువలన నభవుండు దక్షుచే నసత్కృతురా లగుటం జేసి భవాని పంచత్వంబు నొందుటయుం బ్రమథగణంబులు ఋభునామక దేవతలచేఁ బరాజితు లగుటయు విని. 104

శా॥ ఆద్యం డుగ్రుఁడు నీలకంఠుఁ డిభదైత్యారాతి [3]దష్టోష్ఠుఁడై
మాద్యద్భూరిమృగేంద్రఘోషమున భీమప్రక్రియన్ నవ్వుచున్,
విద్యుద్వహ్నిశిఖాసముచ్ఛ్రయరుచిన్ వెల్గొందు చంచజ్జటన్
సద్యఃక్రోధముతోడఁ బుచ్చివయిచెన్ క్ష్మాచక్రమధ్యంబునన్.

వ॥ ఇట్లు వెఱికివైచిన రుద్రునిజటయందు. 106

---

1 బ్రహ్మబంధుఁడు = నింద్యుఁడు, 2 సేవకులు, 3 పెదవి గఱచినవాఁడై.

అధ్యాయము—౫

—శివుఁడు వీరభద్రునిచే దక్షయజ్ఞంబు ధ్వంసంబు సేయించుట—

సీ॥ [1]అభ్రంలిహాదభ్రవిభ్రమాభ్రభ్రమ
కృన్నీలదీర్ఘశరీర మమరఁ
బ్రజ్వలజ్జ్వలనదీప్తజ్వాలికాజాల
జాజ్వల్యమానకేశములు మెఱయఁ,
జండదిగ్వేదండశుండాభదోర్దండ
సాహస్రధృతహేతిసంఘ మొప్ప,
వీక్షణత్రయలోక వీక్షణద్యుతిలోక
వీక్షణతతి దుర్నిరీక్షము గను,

తే॥[2] క్రకచనిశితకరాళదంష్ట్రిలు వెలుంగ,
ఘనకపాలాస్థివనమాలికలును దనర,
నఖిలలోకభయంకరుఁ డగుచు, వీర
భద్రుఁ డుదయించె మాఱట రుద్రుఁ డగుచు. 107

తే॥ వీరభద్రుండు విహతవిద్వేషిభద్రుఁ
డగుచుఁ దన వేయిచేతులు మొగిచి, వినయ
మెసఁగ నే నేమి సేయుదు నెఱుఁగ నాకు
నానతి మ్మన నతని క య్యభవుఁ డనియె. 108

చ॥ గురుభుజశౌర్య! భూరిరణకోవిద! మద్భటకోటికెల్ల నీ
వరయ [3]వరూధినీవరుడ వై చని యజ్ఞముగూడ దక్షునిన్
బరువడిఁ ద్రుంపు మీ; వచట బ్రాహ్మణతేజ మజేయమంటివే,
నరిది మదంశసంభవుఁడ వై తగు నీకు నసాధ్య మెయ్యెడన్. 109

వ॥ అని కుపితచిత్తుండై యాజ్ఞాపించిన నట్ల కాక యని. 110

---

1 అభ్రంలిహ = ఆకాశమును ఒఱయుచున్న, అదభ్ర = గొప్ప, విభ్రమ = ఆటోపముగల, అభ్ర = మేఘముయొక్క, భ్రమకృత్ = భ్రాంతిని గల్గించునట్టి, నీలదీర్ఘశరీరము, 2 రంపమువంటి, 3 వరూధినీ + వరుఁడు = సేనాపతి.

చ॥ అనఘుఁడు రుద్రుఁ జేరి ముదమారఁ బ్రదక్షిణ మాచరించి, వీ
డ్కొనె ననివార్యవేగమునఁ గుంభిని గ్రక్కదలన్ ఘళంఘళ
ధ్వని మణినూపురంబులు పదంబుల మ్రోయఁగ భీషణప్రభల్
దనరఁ [1]గృతాంతకాంతకశితస్ఫుటశూలముఁ బూని చెచ్చెరన్.

చ॥ సరభసవృత్తి నట్లరుగుసైన్యపదాహతపాదధూళిధూ
సరితకుబేరదిక్తటము సభ్యులు దక్షుఁడుఁ జూచి యెట్టిభీ
కరతమమం చనం దమము గాదు రజః పటలం బటంచు ని
వ్వెరపడి పల్కి రాత్మల వివేక విహీనతఁ బొంది వెండియున్.

సీ॥ ఈ ధూళి పుట్టుట కెయ్యది హేతువో
విలయసమీరమా పొలయ దిపుడు;
[2]ప్రాచీనబర్హి ధరాపతి మహితోగ్ర
శాసనుఁ డిపుడు రాజ్యంబు సేయఁ
జోరసంఘములకో రా రాదు; మఱి గోగ
ణాళిరాకకు సమయంబు గాదు;
కావున నిప్పుడు కల్పావసానంబు
గాఁబోలుఁ; గా; దటు గాక యున్న

తే॥ నిట్టి యౌత్పాతికరజ మెం దేనిఁ గలదె?
యనుచు మనముల భయమంది రచటిజనులు,
సురలు దక్షుఁడు; నంతఁ బ్రసూతిముఖ్య
లయిన భూసురకాంత లి ట్లనిరి మఱియు. 113

క॥ తన కూఁతులు సూడఁగ నిజ
తనయను సతి ననపరాధఁ దగ వఱి యిల్లె
గ్గొనరించిన యా దక్షుని
ఘనపాపవిపాక మిదియుఁ గాఁదగు ననుచున్. 114

---

1 కృతాంతక + అంతకుఁడు = యమునికి యముఁడు, 2 ప్రాచీనబర్హి యను రాజు.

వ॥ అని వెండియు నిట్లనిరి. కుపితాత్ముండైన దక్షుండు దన కూఁతుతో విరోధంబు సాలక జగత్సంహారకారణుం డయిన రుద్రునిం గ్రోధింపంజేసె; అమ్మహాత్ముం డెంతటివాఁ డన్నం బ్రళయకాలంబున. 115

సీ॥ సుమహితనిశితత్రిశూలాగ్ర[1]సంప్రోత
నిఖిలదిక్కరిరాజనివహుఁ డగుచుఁ
జటులోగ్రనిష్ఠుర స్తనితగంభీరాట్ట
హాసనిర్భిన్నాఖిలాశుఁ డగుచు
భూరికరాళవిస్ఫారదంష్ట్రాహతి
పతితతారాగణప్రచయుఁ డగుచు
వివిధ[2]హేతివ్రాతవిపులప్రభాపుంజ
మండితచండదోర్దండుఁ డగుచు

తే॥ వికటరోషభయంకరభ్రుకుటిదుర్ని
రీక్షదుస్సహ తేజోమహిమఁ దనర్చి
ఘన వికీర్ణజటాబంధ కలితుఁ డగుచు
నఖిలసంహారకారణుఁ డయి నటించు. 116

తే॥ అట్టి దేవునిఁ ద్రిపురసంహారకరుని
జంద్రశేఖరు సద్గుణసాంద్రు నభవు
మనము రోషింపఁ జేసిన మంగళములఁ
బొందవచ్చునె పద్మగర్భునకు నైన. 117

వ॥ అని యివ్విధంబున భయవిహ్వలలోచనులై పలుకుచున్న సమయంబున మహాత్ముండైన దక్షునకు భయావహంబులై సహస్రసంఖ్యాతంబులైన మహోత్పాతంబులు భూనభోంతరంబులఁ గానంబడుచుండె. ఆ సమయంబున రుద్రానుచరులు నానావిధాయుధంబులు ధరించి కపిలపీతవర్ణంబులు గలిగి వామనాకారులు మకర

1 సంప్రోత = గ్రుచ్చఁబడిన, 2 హేతి = కత్తులయొక్క, వ్రాత=సముదాయము.

రోదరాననులు నై, యజ్ఞశాలాప్రదే[illegible] బహు[illegible]
గదియం జనుదెంచి, ద[illegible] [1]విట[illegible]ంబులు
సేయుచుం గొందఱు [2]ప్రాగ్వంశ[illegible] [3]పత్నీశాలయుం,
గొందఱు[4]సదస్యశాలయుం, గొందఱాగ్నీధ్రశాలయుం. గొందఱు
[6]యజమానశాలయుం గొందఱు మ[illegible] విధ్వంసం
బులు గావించిరి. మఱియుం గొందఱు యజ్ఞ[illegible] నన్న
లనుం జెఱిచిరి. వెండియుం గొందఱు [illegible]ర్చిరి.
పదంపడి కొందఱు హోమకుండ[illegible] విడిచిరి.
కొంద ఱుత్తరవేదికామేఖలలు [illegible]చిరి. కొందఱు మునుల
బాధించిరి. కొందఱు తత్పత్నుల వెఱపించిరి; మఱికొందఱు
దేవతా నిరోధంబుఁ గావించిరి. అంత మణిమంతుఁడు [illegible]ను,
వీరభద్రుండు దక్షునిఁ, జండీశుండు పూషుని, భగుని నందీశ్వ
రుండును బట్టిరి. ఇవ్విధంబున సదస్యదేవ[illegible]
శిలలఁ గువ్వియు, జానువులఁ [illegible]చియు, నఱచేతులఁ [illegible]చియు,
గుల్ఫంబులఁ [illegible]చియు, వివిధబాధలు పఱచిన, వారు కొంది
శీకులై యెక్కడెక్కడేనిం జనిరి. మఱియును, 118

క॥ మును దక్షుఁ డభవుఁ బలుకఁగ
గను గీఁటిన భగునిఁ బట్టి కన్నులు వెఱలిం
చెను నందీశ్వరుఁ, డచ్చటి
జనములు హాహారవంబు సందడి గొలుపన్. 119

తే॥ కుపితుఁడై నాఁడు భవుని దక్షుఁడు శపింపఁ
బరిహసించిన పూషుని పండ్లు డుల్లఁ
గొట్టె, బలభద్రుఁ డా [illegible]నిరదనంబు
లెలమి డులిచిన పగిదిఁ జండీశ్వరుండు. 120

---

1 విటతాటంబులు=ఛిన్నభిన్నములు, 2 యజ్ఞశాలకు తూర్పు[illegible]గా
మీఁద వేసిన వెన్నుగాడి, ప్రాగ్వంశము, 3 యజ్ఞశాలకు పడమటిది 'పత్నీశాల',
4 యజ్ఞశాలకు ముందఱి మంటపము 'సదస్సు', 5 సదస్సునకుముందుది [illegible]స్థానము.
దానిముందుది 'ఆగ్నీధ్రము', 6 యజమానశాలకు 'విహారము' అని పేరు.

క॥ తగవేది దక్షుఁ డాసభ
నగచాపుఁ దిరస్కరించు నాఁ డట శ్మశ్రుల్
నగుచుం జూపుట నా భృగు
పగకై శ్మశ్రువులు వీరభద్రుఁడు వెఱికెన్. 121

సీ॥ అతులదర్పోద్ధతుం డై వీరభద్రుండు
గైకొని దక్షు వక్షంబుఁ ద్రొక్కి;
ఘనశితధారాసిఁ గొని, మేను వొడిచియు
మంత్రసమన్వితమహితశస్త్ర
జాలావినిర్భిన్న చర్మంబు గల దక్షుఁ
జంపఁగా లేక విస్మయమునొంది,
తద్వధోపాయంబు దనచిత్తమునఁ జూచి,
[1]కంఠనిష్పీడన గతిఁ దలంచి

తే॥ మస్తకముఁ దున్మి, యంచితామర్షణమున
దక్షిణానలమున వేల్చెఁ, దదనుచరులు
హర్షమును బొంద నచటి బ్రాహ్మణజనంబు
లాత్మలను జాల దుఃఖంబు లందుచుండ. 122

వ॥ ఇట్లు వీరభద్రుండు దక్షునియాగంబు విధ్వంసంబు గావించి నిజనివాసం బైన కైలాసంబునకుఁ జనియె న య్యవసరంబున. 123

అధ్యాయము ౬.

దేవతలు వీరభద్రాదులచేఁ బరాజితులై బ్రహ్మతో విన్నవించుట

చ॥ హరభటకోటిచేత నిశితాసిగదాకరవాలశూలము
ద్గరముసలాదిసాధనవిదారితజర్జరితాఖిలాంగులై
సురలు భయాకులాత్ము లగుచున్ సరసీరుహజాతుఁ జేరి త
చ్చరణసరోరుహంబులకు సమ్మతిఁ జాఁగిలి మ్రొక్కి నమ్రులై.

1 పీఁక నులుముట.

క॥ తము ధూర్జటిసైనికు లగు
ప్రమథులు దయ మాని పెలుచ బాధించుట స
ర్వముఁ జెప్పి రనుచు మైత్రే
య మునీంద్రుఁడు విదురుతోడ ననియె మఱియున్. 125

తే॥ ఇంతయును మున్ను మనమున నెఱిఁగి యున్న
కతన విశ్వాత్మకుండును గమలలోచ
నుండు నన నొప్పు నారాయణుండు నజుఁడుఁ
జూడరారైరి మున్ను దక్షునిమఖంబు. 126

వ॥ అని చెప్పి సుర లిట్లు విన్నవించినఁ జతుర్ముఖుండు వారలకిట్లనియె.

క॥ ఘనతేజోనిధి పురుషుం
డనయంబుఁ గృతాపరాధుఁ డయినను దా మ
ల్లన ప్రతికారముఁ గావిం
చిన జనులకు లోకమందు సేమము గలదే? 128

వ॥ మఱియు నిట్లనియె. 129

క॥ క్రతుభాగార్హుం డగు పశు
పతి నీశ్వరు నభవు శర్వు భర్గుని దూరీ
కృతయజ్ఞభాగుఁ జేసిన
యతిదోషులు దుష్టమతులు నగు మీ రింకన్. 130

సీ॥ పూని యే దేవుని బొమముడిమాత్రన
లోకపాలకులును లోకములును
నాశ మొందుదు; రట్టి యీశుండు ఘన దురు
క్త్యస్త్రనికాయ విద్ధాంతరంగుఁ
డును బ్రియావిరహితుండును నై నవాఁ; డమ్మ
హాత్మునిఁ ద్రిపురసంహారకరుని
మఖపునస్సంధానమతి నపేక్షించు మీ
రలు సేరి శుద్ధాంతరంగు లగుచు,

1 విద్ధ = గ్రుచ్చఁబడిన.

తే॥ భక్తినిష్ఠలఁ దత్పాదపద్మయుగళ
ఘనపరిగ్రహపూర్వంబు గాఁగ నతని
శరణ మొందుఁ; డతండు ప్రసన్నుఁ డయినఁ
దివిరి మీకోర్కి సిద్ధించు దివిజులార! 131

వ॥ అని మఱియు నిట్లనియె. అద్దేవుని డాయం జన వెఱతు మని తలంపకుండు. అతనిఁ జేరు నుపాయం బెఱిఁగింపుమంటి రేని, నేను నింద్రుండును, మునులును, మీరలును, మఱియు దేహధారు లెవ్వరేని నమ్మహాత్ముని రూపంబు నతని బలపరాక్రమంబుల కొలఁదియు నెఱుంగంజాలము. అతండు స్వతంత్రుండు గావునఁ దదుపాయం బెఱింగింప నెవ్వఁడు సమర్థుం డగు? అయిన నిపుడు భక్తపరాధీనుండును శరణాగత రక్షకుండు నగు నీశునిఁ జేరం బోవుదము. అని పలికి, పద్మసంభవుండును దేవపితృగణప్రజాపతులం గూడి కైలాసాభిముఖుండై చని చని. 132

ఉ॥ భాసురలీలఁ గాంచిరి సుపర్వులు భక్తజనైకమానసో
ల్లాసముఁ గిన్నరీజనవిలాసము [1]నిత్యవిభూతిమంగళా
వాసము సిద్ధగుహ్యకనివాసము రాజతభూవికాసిఁ గై
లాసముఁ గాంతినిర్జితకులక్షితిభృత్సమహాద్విలాసమున్. 133

సీ॥ ధాతువిచిత్రితోదాత్తరత్నప్రభా
సంగతోజ్జ్వలతుంగశృంగములును
గిన్నరగంధర్వకింపురుషాప్సరో
జననికరాకీర్ణ [2]సానువులును
మానిత నిఖలవైమానికమిథునస
ద్విహరణైకశుభప్రదేశములును
గమనీయనవమల్లికాసుమనోవల్లి
కామతల్లీలసత్కందరములు

1 నిత్యైశ్వర్యములకును, మంగళములకును నివాసము, 2 చఱియలు, 3 గుహలు.

తే॥ సమరసిద్ధాంగనాశోభితాశ్రమములు
విబుధజనయోగ్యసంపన్నివేశములును
గలిగి, బహువిధపుణ్యభోగముల నొప్పు
వినుతసుకృతములకు దండ వెండికొండ. 134

వ॥ అది మఱియును, మందారపారిజాతసరళతమాలసాలతాలతక్కోల కోవిదారశిరీషార్జునచూతకదంబనీపనాగపున్నాగచంపకపాటలాశోకవకుళకుందకురవకకనకామ్రశతపత్త్రికింశుకైలాలవంగమాలతీమధూకమల్లికాపనసమాధవీకుటజోదుంబరాశ్వత్థప్లక్షవట హింగుళభూర్జపూగజంబూఖర్జూరామ్రాతకప్రియాళునారికేళేంగుదీ వేణుకీచకముఖరతరు శోభితంబును, కలకంఠకాలకంఠకలవింకరాజకీరమత్తమధుకర నానావిహంగకోలాహలనినదబదరీభూతరోదోంతరాళంబును, సింహతరక్షుశల్యగవయశరభశాఖామృగవరాహవ్యాఘ్రకుర్కురరురు మహిషవృకసారంగప్రముఖవన్యసత్త్వసమాశ్రయవిరాజితంబును, కదళీషండమండితకమలకహ్లారకైరవకలితపులినతలలలితకమలాకరవిహరమాణకలహంసకారండవసారసచక్రవాకబకజలకుక్కుటాదిజలవిహంగకులకూజితసంకులంబును, సలిలకేళీవిహరమాణసతీరమణీరమణీయకుచమండలవిలిప్తమృగమదమిళితహరిచందనగంధసుగంధిజలపూరితగంగాతరంగిణీసమావృతంబును, నైన కైలాసపర్వతంబు వొడగని యరవిందసంభవ పురందరాదిదేవగణంబు లత్యద్భుతానందంబులం బొంది ముందటం దారహీరహేమమయవిమానసంకులంబును పుణ్యజనమానినీశోభితంబును నైన [1]యలకాపురంబు గడచి తత్పురబాహ్యప్రదేశంబునం దీర్ఘపాదుండైన పుండరీకాంక్షుపాదారవిందరజఃపావనంబును రతికేళీవ్యాసంగపరిశ్రమనివారకసలిలకేళీవిలోలదేవకామినీపీనవక్షోజవిలిప్తకుంకుమపంకసంగతపిశంగవర్ణవారిపూరవిలసితంబును, నై నందాలకనందాభిధానంబులు గల నదీద్వితయంబు దాఁటి

1 కుబేరుని ముఖ్యపట్టణము.

తత్పురోభాగంబున వనగజ[1]సంఘృష్టమలయజపరిమిళితమలయ పవనాస్వాదనముహుర్ముహురున్మదితమానస[2]పుణ్యజనకామినీ కదంబంబును వైదూర్యసోపానసమంచితకనకోత్పలవాపీవిభాసితంబును, గింపురుషసంచారయోగ్యంబును నగు సౌగంధిక వన సమీపంబునందు. 135

బ్రహ్మాదులు దక్షిణామూర్తిరూపుం డగు నీశ్వరుని స్తుతియించుట

సీ॥ ఉజ్జ్వలం బయి శతయోజనంబుల పొడ
వొగిఁ బంచసప్తతియోజనముల
పఱపును గల్గి యే పట్టునఁ దఱుఁగని
నీడ శోభిల్ల నిర్ణీత మగుచుఁ
బర్ణశాఖాసమాకీర్ణమై మాణిక్య
ములఁ బోలఁ గల ఫలములఁ దనర్చి
కమనీయసిద్ధయోగక్రియామయ మయి
యనఘముముక్షుజనాశ్రయమును

తే॥ భూరిసంసారతాపనివారకమును
నగుచుఁ దరురాజ మనఁగఁ బెం పగ్గలించి
భక్తజనులకు నిచ్చలుఁ బ్రమద మెసఁగ
వలయుసంపద లంద [3]నావటము వటము. 136

వ॥ ఆ వృక్షమూలతలంబున. 137

సీ॥ ఇద్ధసనందాది సిద్ధసంసేవితు,
శాంతవిగ్రహుని, వాత్సల్యగుణునిఁ,
గమనీయలోకమంగళదాయకుని, శివు,
విశ్వబంధుని, జగద్వినుతయశుని,

1 రాఁచుకొనఁబడు, 2 రాక్షసస్త్రీలు, 3 ఆవటము = వీలయినది (అనుకూలము).

గుహ్యకసాధ్యరక్షోయక్షనాథకు
బేరసేవితుని, దుర్వారబలుని,
నుదితవిద్యాతపోయోగయుక్తుని, బాల
చంద్రభూషణుని, మునీంద్రనుతుని,

తే॥ దాపసాభీష్టకరు, భస్మదండలింగ
ఘనజటాజినధరుని, భక్తప్రసన్ను,
వితతసంధ్యాభ్రరుచివిడంబితవినూత్న
రక్తవర్ణు, సనాతను, బ్రహ్మమయుని. 138

వ॥ మఱియును. 139

సీ॥ అంచితవామపాదాంభోరుహము దక్షి
ణోరుతలంబున నొయ్య నునిచి
సవ్యజానువుమీఁద భవ్యబాహువు సాఁచి
వలపలిముంజేత సలలితాక్ష
మాలిక ధరియించి [1]మహనీయతర్కము
ద్రాయుక్తుఁ డగుచుఁ జిత్తంబులోన
నవ్యయం బయిన బ్రహ్మానందకలితస
మాధినిష్ఠుఁడు వీతమత్సరుండు

తే॥ యోగపట్టాభిరాముఁడై యుచితవృత్తి
రోమసంగతిఁ బాసి కూర్చున్నజముని
యనువునను దర్భరచిత [2]బ్రుస్యాసనమున
నున్న మునిముఖ్యు నంచితయోగనిరతు. 140

క॥ అలఘుని నభవుని యోగీం
ద్రులు వినుచుండంగ నారదునితోఁ బ్రియ భా

1. తర్కముద్రాయుక్తుఁడు, 2. బ్రుసి+ఆసనము = వ్రతము పట్టినవారు కూర్చుండు. ఆసనవిశేషము.

వలు జరవుచున్న రుద్రుని
సలలితపన్నగవిభూషు సజ్జనపోషున్. 141

క॥ కని లోకపాలురును ముని
జనులును సద్భక్తి నతని చరణంబులకున్
వినతు లయి; రప్పు డబ్జా
సనుఁ గని యయ్యభవుఁ డధిక సంభ్రమ మొప్పన్. 142

క॥ అనఘ! మహాత్ముం డగు వా
మనుఁ డాకశ్యపున కొగి నమస్కారము సే
సినగతి నజునకు నభివం
దన మొగిఁ గావించె హరుఁడు దద్దయుఁ బ్రీతిన్. 143

తే॥ అంత రుద్రానువర్తులై నట్టి సిద్ధ
గణమహర్షి జనంబులు గని పయోజ
గర్భునకు మ్రొక్కి; రంత నాకమలభవుఁడు
శర్వుఁ గని పల్కె మందహాసంబుతోడ. 144

తే॥ జగములకు నెల్ల యోనిబీజంబులైన
శక్తిశివకారణుండవై జగతి నిర్వి
కార బ్రహ్మంబ వగు నిన్నుఁగడఁగి విశ్వ
నాథుఁగా నెఱిఁగెద నామనమున నభవ. 145

తే॥ సమత నది గాక తావకాంశంబులైన
శక్తిశివరూపములఁ గ్రీడ సలువు దూర్ణ
నాభిగతి విశ్వజనన వినాశవృద్ధి
హేతుభూతుండ వగుచుందు వీశ! రుద్ర! 146

సీ॥ అనఘ! లోకంబులయందు వర్ణాశ్రమ
సేతువు లనఁగఁ బ్రఖ్యాతినొంది
బలసి మహాజన పరిగృహీతంబులై
యఖిలధర్మార్థదాయకము లైన

వేదంబులను మఱి వృద్ధి నొందించుట
కొఱకునై నీవ దక్షుని నిమిత్త
మాత్రునిఁ జేసి యమ్మఖముఁ గావించితి;
వటుగాన శుభమూర్తి వైననీవు
తే॥ గడఁగి జనముల మంగళకర్మ లయిన
వారి ముక్తి, నమంగళాచారులయిన
వారి నరకంబు నొందింతు భూరిమహిమ
భక్తజనపోష! రాజిత ఫణివిభూష! 147

వ॥ అట్లగుటం దత్కర్మంబు లోకానొకనికి [1]విపర్యాసంబు నొందుటకుఁ గారణం బెయ్యదియో! భవదీయరోషంబు హేతువని తలంచితి నేనిఁ ద్వదీయ పాదారవిందనిహితచిత్తులై సమస్తభూతంబుల యందు నినుం గనుంగొనుచు భూతంబుల నాత్మకు వేఱుగాఁజూడక వర్తించు మహాత్ములయందు నజ్ఞులైనవారియందు బోలె రోషంబు దఱుచు వొరయదఁట, నీకుఁ గ్రోధంబు గలదే? యని. 148

సీ॥ మఱి భేదబుద్ధిఁ గర్మప్రవర్తనముల
మదయుతులయి దుష్టహృదయులగుచుఁ
బరవిభవాసహ్యభవమనోవ్యాధులఁ
దగిలి మర్మాత్మభేదకము లయిన
బహుదురుక్తులచేతఁ బరులఁ బీడించుచు
నుండు మూఢులను దైవోపహతులఁ
గాఁ దలపోసి యక్కపటచిత్తులకు నీ
వంటి సత్పురుషుఁ డేవలన నైన
తే॥ హింసఁ గావింప కుండు సమిద్ధచరిత!
[2]నీలలోహిత! మహితగుణాలవాల!
లోకపాలనకలిత! గంగాకలాప!
హర! జగన్నుతచారిత్ర! యదియుఁ గాక. 149

1 విపర్యాసము = హెచ్చుతగ్గులు, 2 శివుఁడు, (కంఠమందు నలుపు, జొట్టునందు ఎఱుపు గలవాఁడు).

సీ॥ సరవి సమస్తదేశములందు నఖిలకా
    లములందుఁ దలఁప దుర్లంఘ్యమహిమఁ
దగు పద్మనాభు మాయామోహితాత్మకు
    లై భేదదర్శను లైనవారి
వలనను ద్రోహంబు గలిగిన నైనను,
    నది దైవకృత మని యన్యదుఃఖ
ముల కోర్వలేక సత్పురుషుండు డయ్యును
    గాని హింసింపఁడు గాన నీవు
తే॥ నచ్యుతునిమాయ మోహము నందకుంటఁ
జేసి సర్వజ్ఞుఁడవు మాయచేత మోహి
తాత్ములై కర్మవర్తను లయినవారి
వలన ద్రోహంబు గలిగిన వలయుఁ బ్రోవ. 150

వ॥ అది గావున, యజ్ఞభాగార్హుండ వయిన నీకు సవనభాగంబు సమర్పింపని కతన నీచేత విధ్వస్తంబయి పరిసమాప్తి నొందని దక్షాధ్వరంబు మరల నుద్ధరించి దక్షునిఁ బునర్జీవితుం జేయుము. భగుని నేత్రంబులును భృగుముని శ్మశ్రువులును [1]పూషుని దంతంబులును గృపసేయుము. భగ్నాంగు లయిన దేవఋత్విక్ప్రకాయంబులకు నారోగ్యంబు గావింపుము. ఈమఖావశిష్టంబు యజ్ఞపరిపూర్తి హేతుభూతంబయిన భవదీయభాగం బగుం గాక. 151

అధ్యాయము ౭.

శివుడు బ్రహ్మాదులచేఁ బ్రార్థితుండై దక్షాదుల ననుగ్రహించుట.

చ॥ అని చతురాననుండు వినయంబున వేఁడిన, నిందుమౌళి స
య్యనఁ బరితుష్టిఁ బొంది దరహాసము మోమునఁ దొంగలింప, ని
ట్లను; హరిమాయచేత ననయంబును బాలురు లైనవారు సే
సిన యపరాధదోషములు చిత్తములో గణియింప నెన్నఁడున్.

1 పూషుఁడు = సూర్యుఁడు, (పండ్రెండుగురు సూర్యులలో నొకనిపేరు.)

వ॥ అట్లయ్యును. 153

క॥ బలియుర దండించుట, దు
ర్బలజనరక్షణము, ధర్మపద్ధతి యగుటం,
గలుషాత్ముల నపరాధము
కొలఁదిని దండించు చుండుఁ గొనకొని యేనున్. 154

వ॥ అని దగ్ధశీర్షుండయిన దక్షుం డజముఖుం డగు. భగుండు, బర్హి స్సంబంధభాగంబులు గలిగి, మిత్రనామధేయ చక్షుస్సనం బొడ గాంచు. పూషుండు పిష్టభు క్కగుచు యజమానదంతంబులచే భక్షించు. దేవతలు యజ్ఞావశిష్టంబు నా కొసంగుటం జేసి సర్వా వయవపూర్ణులై వర్తింతురు. ఖండితాంగు లైన ఋత్విగాది జనంబు లశ్వినీదేవతల బాహువులచేతను బూషుని హస్తంబుల చేతను లబ్ధబాహుహస్తులై జీవింతురు. భృగువు [1]బస్తశ్మశ్రువులు గలిగి వర్తించు. అని శివుం డానతిచ్చిన, సమస్తభూతంబులు సంతుష్టాంతరంగంబులై తండ్రి! లెస్సయ్యెనని సాధువాదంబుల నభినందించిరి. అంత నా. శంభుని యామంత్రణంబు వడసి, [2]సునాసీరప్రముఖులగు దేవతలు ఋషులతోడం గూడి రా నజుండును రుద్రునిం బురస్కరించుకొని దక్షాధ్వరవాటంబునకు జనియె; అంత. 155

క॥ శర్వ నియోగక్రమమున
సర్వావయవములుఁ గలిగి సన్మునిఋత్వి
గ్గీర్వాణముఖ్యు లొప్పిరి
పూర్వతనుశ్రీల; నార్యభూషణ! యంతన్. 156

క॥ విను దక్షు నంత మేషము
ఖునిఁ జేసిన, నిద్రమేలుకొని లేచినపో

---

1 బస్తశ్మశ్రువులు = మేఁకవెండ్రుకలచేత కూర్చిన మీసములు. 2 సునాసీర = ఇంద్రుఁడు.

ల్కని నిలిచె దక్షుఁ డభవుఁడు
కనుఁగొను చుండంగ, నాత్మఁ గౌతుక మొప్పన్. 157

వ॥ ఇట్లు లేచి నిలిచి, ముందఱ నున్న శివునిం గనుంగొనిన మాత్రన శరత్కాలంబున నకల్మషం బైన సరస్సునుంబోలెఁ బూర్వరుద్ర విద్వేషజనితంబు లైన కల్మషంబులం బాసి నిర్మలుండై యభవుని నుతియింపం దొడంగి, మృతిఁ బొందిన సతీతనయం దలంచి, యనురాగోత్కంఠల బాష్పపూరితలోచనుండును గద్గదకంఠుండు నై పలుకం జాలక, యెట్టకేలకు దుఃఖంబు సంస్తంభించుకొని, ప్రేమాతిరేకవిహ్వలుం డగుచు, సర్వేశ్వరుం డగు హరున కిట్లనియె. 158

క॥ విను నీ కపరాధుఁడ నగు
నను దండించు టిది దండనము గాదు, మది
న్నను రక్షించుటగా మన
మునఁ దలఁతును, దేవ! యభవ! పురహర! రుద్రా! 159

సీ॥ అనఘాత్మ! తగ నీవు నబ్జనాభుండును
బరికింప బ్రాహ్మణాభాసు లయిన
వారలయెడల నెవ్వలన నుపేక్షింప
రఁట, దృఢవ్రతచర్యు లైనవారి
యెడ నీ కుపేక్ష యెక్కడిది? సర్గాదిని
నామ్నాయసంప్రదాయ ప్రవర్త
నము నెఱింగించుట కమర విద్యాతపో
వ్రతపరాయణు లైన బ్రాహ్మణులను

తే॥ వరుసఁ బుట్టించితివి కాన వారి నెపుడుఁ
గేల దండంబుఁ బూని గోపాలకుండు
బలసి గోవుల రక్షించు పగిది నీవు
నరసి రక్షించుచుండుఁ గదయ్య! రుద్ర! 160

సీ॥ తలపోయ నవిదితతత్త్వవిజ్ఞానుండ
నైన నాచేత సభాంతరమున
నతి[1]దురుక్త్యంబకక్షతుఁడ నయ్యును మత్కృ
తాపరాధము హృదయంబునందుఁ
దలఁపక సుజననిందాదోషమున నధో
గతిఁ బొందుచున్న దుష్కర్ము నన్ను
గరుణఁ గాచిననీకుఁ గడఁగి ప్రత్యుపకార
మెఱిఁగి కావింప నే నెంతవాఁడ?

తే॥ నుతచరిత్ర! భవత్పరానుగ్రహాను
రూపకార్యంబుచేత నిరూఢమైన
తుష్టి నీచిత్తమందు నొందుదువు గాక
క్షుద్రసంహార! కరుణాసముద్ర! రుద్ర! 161

వ॥ అని యిట్లు రుద్రక్షమాపణంబు గావించి పద్మసంభవుచేత ననుజ్ఞాతుండై, దక్షుం డుపాధ్యాయఋత్విగ్గణసమేతుం డగుచుఁ గ్రతుకర్మంబు నిర్వర్తించు సమయంబున, బ్రాహ్మణజనంబులు యజ్ఞంబులు నిర్విఘ్నంబులై సాగుటకు బ్రమథాది వీరసంసర్గకృతదోషనివృత్త్యర్థంబుగా విష్ణుదేవతాకంబును త్రికపాలపురోడాశద్రవ్యకంబును నైన కర్మంబుఁ గావింప నధ్వర్యుకృత్యప్రవిష్టుండగు భృగువుతోడం గూడి నిర్మలాంతఃకరణుం డగుచు దక్షుఁడు ద్రవ్యత్యాగంబుఁ గావింపఁ బ్రసన్నుండై సర్వేశ్వరుండు.

దక్షాధ్వరంబునకు వచ్చిన నారాయణుని దక్షాదులు నుతించుట.

సీ॥ మానితశ్యామాయమానశరీరదీ
ధితులు నల్దిక్కుల దీటుకొనఁగఁ
గాంచనమేఖలాకాంతులతోడఁ గా
శేయచేలద్యుతుల్ సెలిమి సేయ

1 దురుక్తి + అంబక = చెడ్డమాటలు అనెడి బాణములచేత.

లక్ష్మీసమాయుక్తలలితవక్షంబున
వైజయంతీ ప్రభల్ వన్నె సూప
హాటకరత్నకిరీట కోటిప్రభల్
బాలార్కరుచులతో మేలమాడ

తే॥ లలితనీలాభ్రరుచిఁ గుంతలములు దనరఁ
బ్రవిమలాత్మీయదేహజప్రభసరోజ
భవభవామరముఖ్యుల ప్రభలుమాప
నఖిలలోకైకగురుఁడు నారాయణుండు. 163

చ॥ సలలితశంఖచక్రజలజాతగదాశరశాపఖడ్గని
ర్మలరుచులుం సువర్ణరుచిమన్మణికంకణముద్రికాప్రభా
వలులును దేజరిల్ల భుజవర్గమనర్ఘళకాంతియుక్తమై
విలసిత [1]కర్ణికారపృథివీరుహమున్ బురుడింపఁ బట్టుగన్. 164

క. సరసోదారసమంచిత
దరహాసవిలోకనములఁ దగ లోకములం
బరితోషము నొందించుచుఁ
బరమోత్సవ మొప్ప విశ్వబంధుం డగుచున్. 165

చ॥ మఱియును [2]రాజహంసరుచిమద్భ్రమణీకృతతాలవృంతచా
మరములు వీవఁగా దివిజమానిను, లచ్ఛసుధామరీచివి
స్ఫురణసితాతపత్రరుచి పుంజము దిక్కులఁ బిక్కటిల్లఁగాఁ
గరివరదుండు వచ్చె సుభగస్తుతివర్ణసువర్ణయానుఁడై. 166

చ॥ ఘనరుచి నట్లు వచ్చిన వికారవిదూరు ముకుందుఁ జూచి బో
రన నరవిందనందనపురందరచంద్రకళాధరామృతా
శనముఖు లర్థి లేచి యతిసంభ్రమ మొప్ప 'నమో నమో దయా
వననిధయే' యటంచు ననివారణ మ్రొక్కిరి భక్తియుక్తులై. 167

వ॥ అట్లు కృతప్రణాములైన యనంతరంబ. 168

---

1 కొండగోఁగు, 2 రాజహంసవలె తెల్లనివియు,భ్రమణీకృత=విసరఁబడినవి యునగు.

ఉ॥ ఆ నలినాయతాక్షుని ననంతపరాక్రమ దుర్నిరీక్ష్యతే
జోనిహతస్వదీప్తు లగుచున్ నుతిసేయ నశక్తులై [1]భయ
గ్లాని వహించి బాష్పములు గ్రమ్మఁగ గద్గదకంఠులై తనుల్
ప్రామనుపడంగ నవ్విభుని మన్ననఁ గైకొని యెట్టకేలకున్. 169

వ॥ నిటలతటఘటితకరపుటులై యమ్మహాత్ముని యపారమహిమం
బెఱింగి నుతియింప శక్తులుగాక యుండియుఁ, గృతానుగ్రహ విగ్ర
హుం డగుటం జేసి తమతమ మతులకు గోచరించిన కొలంది నుతి
యింపఁ దొడంగిరి. అందు గృహీతంబు లగు పూజాద్యుపచారం
బులు గలిగి బ్రహ్మాదులకు జనకుండును సునందనందాది పరమ
భాగవత జనసేవితుండును యజ్ఞేశ్వరుండు నగు భగవంతుని శర
ణ్యునింగాఁ దలంచి దక్షుం డిట్లనియె. దేవా! నీవు స్వస్వరూపంబునం
దున్నయప్పు డుపరతంబులు గాని రాగాద్యఖిలబుద్ధ్యవస్థలచే
విముక్తుండవును నద్వితీయుండవును జిద్రూపకుండవును భయరహి
తుండవును నై మాయం దిరస్కరించి మఱియు నామాయ ననుస
రించుచు లీలామానుషరూపంబుల నంగీకరించి స్వతంత్రుండ
వయ్యును మాయాపరతంత్రుండవై, రాగాది యుక్తుండనుం
బోలె రామకృష్ణాద్యవతారంబులఁ గానంబడుచుందువు. కావున
నీలోకంబులకు నీవయీశ్వరుండ వనియు నితరులైన బ్రహ్మరుద్రా
దులు భవన్మాయావిభూతు లగుటం జేసి లోకంబులకు నీశ్వరులు
గారనియును భేదదృష్టిగల నన్ను రక్షింపుము. ఈవిశ్వకారణులైన
ఫాలలోచనుండును బ్రహ్మయు దిక్పాలురును సకలచరాచరజంతు
వులును నీవ. భవద్వ్యతిరిక్తంబు జగంబున లేదని విన్నవించినం
దదనంతరంబ ఋత్విగ్గణంబు లిట్లనిరి. 170

సీ॥ వామదేవుని శాపవశమునఁ జేసి క
ర్మానువర్తులము మే మైనకతన
బలసి వేదప్రతిపాద్యధర్మోపల
క్ష్యం బైనయట్టి మఖంబునందు

---

1 భయముచే వెలవెలఁ బోవుట.

దీపింప నింద్రాది దేవతాకలితరూ
పవ్యాజమునఁ బొంది పరఁగ నిన్ను
యజ్ఞస్వరూపుండ వని కాని కేవల
నిర్గుణుండవు నిత్యనిర్మలుఁడవు
తే॥ వరయ ననవద్యమూర్తివి నై ననీదు
లలిత తత్త్వస్వరూపంబుఁ దెలియఁ జాల
మయ్య మాధవ! గోవింద! హరి! ముకుంద!
చిన్మయాకార నిత్యలక్ష్మీవిహార! 171

వ॥ సదస్యు లిట్లనిరి. 172

సీ॥ శోకదావాగ్నిశిఖాకులితంబు పృ
థుక్లేశఘనదుర్గదుర్గమందు
దండధరక్రూర[1]కుండలిశ్లిష్టంబు
పాపకర్మవ్యాఘ్రపరివృతంబు
గురుసుఖదుఃఖ[2]కాకోలపూరితగర్త
మగుచు ననాశ్రయ మైనయట్టి
సంసారమార్గసంచారులై [3]మృగతృష్ణి
కలఁ బోలువిషయసంఘము నహమ్మ
తే॥ మతిహేతుకదేహనికేతనములు
నయి మహాభారవహులైనయట్టి మూఢ
జనము లేనాఁట మీపదాబ్జములు గానఁ
జాలువారలు భక్తిప్రసన్న దేవ! 173

వ॥ రుద్రుం డిట్లనియె. 174

చ॥ వరద! [4]నిరీహయోగిజనవర్గసుపూజితనీపదాబ్జముల్
నిరతము నంతరంగమున నిల్పి భవత్సదనుగ్రహాదిక

---

1 పాము, 2 కాకోల = విషముచే, పూరిత = నిండిన, గర్తము = గుంట, 3 ఎండమావులు, 4 కోరికలేనివారు.

స్ఫురణఁ దనర్చునన్ను నతిమూఢు లవిద్యులు ము న్నమంగళా
వరణుఁ డఁటంచుఁ బల్కిన భవన్మతి నే గణియింప నచ్యుతా! 175

వ॥ భృగుం డిట్లనియె. 176

మ॥ అరవిందోదర! తావకీనఘనమాయామోహితస్వాంతులై
పరమంబైన భవన్మహామహిమముం బాటించి కానంగ నో
పరు బ్రహ్మాదిశరీరు లజ్ఞులయి యో పద్మాక్ష! భక్తార్తిసం
హారిణాలోకన! నన్నుఁ గావఁదగు నిత్యానందసంధాయివై. 177

వ॥ బ్రహ్మ యిట్లనియె. 178

సీ॥ తవిలి పదార్థభేదగ్రాహకములైన
చక్షురింద్రియముల సరవిఁ జూడఁ
గలుగు నీరూపంబు గడఁగి మాయామయం
బగు నసద్వ్యతిరిక్త మగుచు మఱియు
జ్ఞానార్థకారణసత్త్వాదిగుణముల
కాశ్రయభూతమై యలరుచున్న
నిరుపమాకారంబు నీకు విలక్షణ
మై యుండు ననుచు నే నాత్మఁ దలఁతు

తే॥ నిర్వికార! నిరంజన! నిష్కళంక!
నిరతిశయ! నిష్క్రియారంభ! నిర్మలాత్మ!
విశ్వసంబోధ్య! నిరవద్య! వేదవేద్య!
ప్రవిమలానంద! సంసారభయవిదూర! 179

వ॥ ఇంద్రుఁ డిట్లనియె. 180

మ. దితిసంతానవినాశసాధనసము ద్దీప్తాష్టబాహాసమ
న్వితమై యోగిమనోనురాగపదమై వెల్గొందు నీదేహ మా
యత మైనట్టి ప్రపంచముంబలెను మిథ్యాభూతముం గాదు శా
శ్వతముంగా మదిలోఁ దలంతు హరి! దేవా! దైవచూడామణీ!

వ॥ ఋత్విక్పత్ను లిట్లనిరి. 182

చ॥ కడఁగి భవత్పదార్చనకుఁ గా నిటు దక్షునిచే రచింపఁ గాఁ
బడి శితికంఠరోషమున భస్మము నొంది పరేతభూమి యై
చెడి కడు[1]శాంతమేధమునఁ జెన్నఱి యున్న మఖంబుఁ జూడు మే
ర్పడ జలజాభనేత్రములఁ బావన మై విలసిల్లు నచ్యుతా! 183

వ॥ ఋషు లిట్లనిరి. 184

మ॥ అనఘా! మాధవ! నీవ మావలెనె కర్మారంభి వై యుండియున్
విను తత్కర్మఫలంబు నొంద, వితరుల్ విశ్వంబునన్ భూతికై
యనయంబున్ భజియించునిందిర గరం బర్థి న్నినుం జేరఁ గై
కొన, వే మందుము నీ చరిత్రమునకున్ గోవింద! పద్మోదరా!

వ॥ సిద్ధు లిట్లనిరి. 186

చ॥ హరి! భవదుఃఖభీషణదవానలదగ్ధతృషార్తమన్మనో
ద్విరదము శోభితంబును బవిత్రము నైన భవత్కథాసుధా
సరిదవగాహనంబునను సంసృతితాపము వాసి క్రమ్మఱం
దిరుగదు బ్రహ్మముం గనిన ధీరనిభంగిఁ బయోరుహోదరా!

వ॥ యజమాని యగు ప్రసూతి యిట్లనియె. 188

చ॥ కరచరణాదికాంగములు గల్గియు మస్తము లేని మొండెముం
బరువడి నొప్పకున్న గతిఁ బంకజలోచన! నీవు లేని య
ధ్వరము [2] ప్రయాజులం గలిగి తద్దయు నొప్పకయున్న దీయెడన్
హరి! యిటు నీదురాక శుభ మయ్యె రమాధిప! మమ్ముఁ గావవే!

వ॥ లోకపాలకు లిట్లనిరి. 190

సీ॥ దేవాదిదేవ! యీ దృశ్యరూపం బగు
సుమహిత విశ్వంబుఁ జూచు ప్రత్య
గాత్మభూతుండ వై నట్టినీవు నసత్ప్ర
కాశరూపంబు లై కలుగు మాయ

1. శాంతమేధము = శాంతించిన ఉత్సవము కలది. పశుహింసాది రూపమైన ఉత్సవము, 2 ప్రయాజులు = యజ్ఞాంగములలో నివి యొకటి.

కేంద్రియంబులచేత నీశ్వర నీ మాయ
నొందించి పంచభూతోపలక్షి
తం బగు దేహవిధంబునఁ గానంగఁ
బడుదువు గాని యేర్పడిన శుద్ధ

తే॥ సత్త్వగుణయుక్త మైన భాస్వత్స్వరూప
ధరుఁడవై కానఁబడవుగా పరమపురుష!
యవ్యయానంద! గోవింద యట్లుగాన
నెనయ మా జీవనము లింక నేమి గలవు. 191

వ॥ యోగీశ్వరు లిట్లనిరి. 192

సీ॥ విశ్వాత్మ! నీయందు వేఱుగా జీవులఁ
గనఁ డెవ్వఁ డట వానికంటెఁ బ్రియుఁడు
నీకు లేఁ డయినను నిఖలవిశ్వోద్భవ
స్థితివిలయంబుల కతన దైవ
సంగతి నిర్భిన్న సత్త్వాదిగుణవిశి
ష్టాత్మీయమాయచే నజభవాది
వివిధభేదము లొందుదువు స్వస్వరూపంబు
నం దుండుదువు, వినిహతవిమోహి

తే॥ వగుచు నుందువు గద ని న్ననన్యభక్తి
భృత్యభావంబుఁ దాల్చి సంప్రీతిఁ గొల్చు
మమ్ము రక్షింపవే కృపామయ! రమేశ!
పుండరీకాక్ష! సంతతభువనరక్ష! 193

వ॥ శబ్దబ్రహ్మ యి ట్లనియె. 194

చ॥ హరి! భవదీయ తత్త్వము సమంచితభక్తి నెఱుంగనేను నా
సరసిజసంభవాదులును జాలము, సత్త్వగుణాశ్రయుండవుఁ
బరుఁడవు నిర్గుణుండవును బ్రహ్మమునై తగు నీకు నెప్పుడిం
దఱముఁ[1]జతుర్విధార్థఫలదాయక! మ్రొక్కెద మాదరింపవే!195

---

1 ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షము లను ఫలముల నిచ్చువాఁడా.

వ॥ అగ్ని దేవుం డిట్లనియె. 196

మ॥ హవరక్షాచరణుండ వై నెగడు దీ వయ్యగ్నిహోత్రాదిపం
చవిధంబుల్ మఱి మంత్రపంచక సుపూజ్యాయోగ్యమ్మున్నైనయా
హవరూపంబగు నీకు మ్రొక్కెదను, నీ యాజ్ఞన్ భువిన్ హవ్యముల్
సవనవ్రాతములన్ వహింతు హరి యుష్మత్తేజముం బూనుచున్.

వ॥ దేవత లిట్లనిరి. 198

మ॥ మును కల్పాంతమునందుఁ గుక్షి నఖిలంబున్ దాఁచి యేకాకి వై
జనలోకోపరిలోకవాసులును యుష్మత్తత్త్వమార్గంబు చిం
తనముం జేయఁ బయోధియందు [1]నహిరాట్తల్పంబునం బవ్వళిం
చిన నీరూపము నేఁడు సూపితివి లక్ష్మీనాథ! దేవోత్తమా! 199

వ॥ గంధర్వు లిట్లనిరి. 200

మ॥ హరపంకేజభవామరాదులు మరీచ్యాదిప్రజానాథు లో
యరవిందాక్ష! రమాహృదీశ! భవదీయాంశాంశసంభూతులై
పరఁగం దావకలీలకై నెగడు నీ బ్రహ్మాండమున్ దేవ! యీ
శ్వర! నీ కే మతిభక్తి మ్రొక్కెదము దేవా! శ్రీశ! రక్షింపుమా!

వ॥ విద్యాధరు లిట్లనిరి. 202

సీ॥ నలినాక్ష! విను భవన్మాయావశంబున
దేహంబుఁ దాల్చి తద్దేహమందు
నాత్మ* [2]నహమ్మమేత్యభిమానమును బొంది
పుత్రజాయాగృహక్షేత్రబంధు
ధనపశుముఖవస్తుతతుల సంయోగవి
యోగదుఃఖంబుల నొందుచుండు
ధృతివిహీనుఁడు నసద్విషయాభిలాలసుఁ
డతిదుష్టమతియు నై నట్టివాఁడు

* 'నహమ్మమ' యను నభిమానినయ్యె-అని పాఠాంతరము.

1 శేషశయ్యయందు, 2 అహం, మమ ఇత్యాది నేను నాది అనెడి.

తే॥ దవిలి భవదీయగుణసత్కథావిలోలుఁ
డమ్యోనేనియు నాత్తమోహంబువలనఁ
బాసి వర్తించు విజ్ఞానపరత గలిగి
చిరదయాకార! యిందిరాచిత్తచోర! 203

వ॥ బ్రాహ్మణజనంబు లిట్లనిరి. దేవా! యీ క్రతువును హవ్యం బును నగ్నియు మంత్రంబులును సమిద్దర్భపాత్రంబులును సదస్యు లును ఋత్విక్కులును దంపతులును దేవతలును నగ్నిహోత్రంబు లును స్వధయు సోమంబును నాజ్యంబును బశువును నీవ. నీవు దొల్లి వేదమయసూకరాకారంబు ధరియించి దంష్ట్రా[1]దండంబున వారణేంద్రంబు నళినంబు ధరియించు చందంబున రసాతలగత యైన భూమి నెత్తితివి. అట్టి యోగిజనస్తుత్యుండవును యజ్ఞక్రతురూప కుండవును నైన నీవు పరిభ్రష్టకర్ములమై కాంక్షించు మాకుం బ్రసన్నుండ వగుము. భవదీయనామకీర్తనంబుల సకలయజ్ఞ విఘ్నంబులు నాశంబునొందు. అట్టి నీకు నమస్కరింతుము. 204

క॥ అని తన్ను సకలజనములు
వినుతించిన హరి భవుండు విఘ్నముగావిం
చిన యాదక్షునియజ్ఞము
ఘనముగఁ జెల్లించెఁ గొఱఁత గాకుండంగన్. 205

క॥ సకలాత్ముఁడు దా నగుటను
సకలహవిర్భోక్త యయ్యు జలజాక్షుండుం
బ్రకటస్వభావమున న
య్యకలంకుఁడు తృప్తిఁ బొంది యనె దక్షునితోన్. 206

వ॥ అనఘా! నేనును బ్రహ్మయు శివుండు నీజగంబులకుఁ గారణ భూతులము అందు నీశ్వరుఁడును ద్రష్టయు స్వయంప్రకాశుండు నైన నేను గుణమయం బయిన యాత్మీయమాయం బ్రవేశించి జననవృద్ధి విలయంబులకు హేతుభూతంబు లగు తత్తత్క్రియో

1 తామరపువ్వు.

చితంబు లయిన బ్రహ్మరుద్రాది నామభేదంబుల నొందుచుండుదు; అట్టి యద్వితీయ బ్రహ్మరూపకుండ నైన నాయందు నజభవాదులను భూతగణంబులను మూఢుండగువాఁడు వేఱుగాఁ జూచు; మనుజుండు శరీరంబునకుఁ గరచరణాదులు వేఱుగాఁ దలంపని చందంబున మద్భక్తుం డగువాఁడు నాయందు భూతజాలంబు భిన్నంబుగాఁ దలంపఁడు. కావున మూఁడుమూర్తులయందు నెవ్వండు వేఱు సేయకుండు, వాఁడు కృతార్థుండు. అని యానతిచ్చిన దక్షుండును. 207

క॥ విను విష్ణుదేవతాకం
బనఁగాఁ ద్రికపాలకలిత మగునాయాగం
బునఁ దగ నవ్విష్ణునిపద
వనజంబులు పూజసేసి వారని భక్తిన్. 208

వ॥ మఱియును. 209

సీ॥ అంగప్రధానక యాగంబులను జేసి
యమరుల రుద్రుని నర్థిఁ బూజ
సేసి విశిష్టేష్టశిష్టభాగమున [1]ను
దవసాన కర్మంబుఁ దవిలి తీర్చి
తాను బుత్విక్కులుఁ దగ [2]సోమపులఁ గూడి
యవభృథస్నానంబు లాచరించి
కడఁక నవాప్తసకలఫలకాముఁడై
తనరుదక్షునిఁ జూచి ధర్మబుద్ధి
తే॥ గలిగి సుఖవృత్తి జీవింతుఁ గాక యనుచుఁ
బలికి దివిజులు మునులును బ్రాహ్మణులును
జనిరి నిజమందిరములకు గాజలజనయన
భవులు వేంచేసి రాత్మీయభవనములకు. 210

---

1 యజ్ఞమును సమాప్తిచేయు కర్మవిశేషము, ఉదవసానము=ఉద్వాసనము.
2 సోమయాజులు.

వ॥ అంత దాక్షాయణి యయిన సతీదేవి పూర్వకళేబరంబు విడిచి హిమవంతునకు మేనకయందు జనియించి విలయకాలంబునం బ్రసుప్తం బయినశక్తి సృష్టికాలంబున నీశ్వరునిఁ బొందు చందంబునఁ బూర్వదయితుండగు రుద్రుని వరియించె నని దక్షాధ్వరధ్వంసకుండగు రుద్రుని చరిత్రంబు బృహస్పతి శిష్యుం డైన యుద్ధవునకు నెఱింగించె. అతండు నాకుం జెప్పె. నేను నీకుం జెప్పితి. అని మైత్రేయుండు వెండియు విదురున కిట్లనియె. 211

క॥ ఈ యాఖ్యానముఁ జదివిన
ధీయుతులకు వినినయట్టి ధీరుల కైశ్వ
ర్యాయుఃకీర్తులు గలుగును
బాయును దురితములు దొలఁగు భవబంధంబుల్. 212

వ॥ అని వెండియు నిట్లనియె. 213

అధ్యాయము ౮.

క॥ విను సనకాదులు నారదుఁ
డును హంసుఁడు నరుణియు ఋభుఁడు యతియుఁ గమలా
సనజులు నైష్ఠికు[1]లనికే
తను లగుటఁ సాగవయ్యెఁ దద్వంశంబుల్. 214

వ॥ మఱియు నధర్మునకు మృష యను భార్యయందు దంభుండను మాయ యను నంగనయుం బుట్టిరి. అధర్మసంతానం బగు వారిరువురను మిథునం బైన వారిని సంతానహీనుం డగు నిర్ఋతి గైకొనియె. వారలకులోభుండును నికృతి యను సతియునుం గలిగి మిథునం బైరి. ఆ మిథునంబునకుఁ గ్రోధుండు హింస యను నంగనయుం బుట్టి మిథునం బైరి. ఆ మిథునంబునకుఁ గలియు దురుక్తి యను నంగనయుం జన్మించి దాంపత్యంబు గయికొనిరి. ఆదంపతులకు భయమృత్యువులను మిథునంబు గలిగె. దానివలన యాతనయు నిరయంబునుంబుట్టిరి. వీరలు సంసారహేతు వగు నధర్మతరుశాఖలయి

[1] అనికేతనులు = ఇల్లువాకిళ్ళు విడిచినవారు (సన్న్యాసులు).

నెగడిరి. వీరి శ్రేయస్కాముండగు జనుం డీకృతాంతరంబు వినుచు····
ర్తింపంజనదు. ఇవ్విధంబునం బ్రతిసర్గంబును సంగ్రహంబున విని
పించితి. ఇప్పుణ్యకథ నెవ్వండేని మున్మాఱు వినిన నతండు
మున్మాఱటికి నిష్పాపియగును. అని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. 215

ధ్రువోపాఖ్యానము

క॥ విను నిఖిలభువనపరిపా
లనమునకై [1]చంద్రధరకళాకలితుండై
వనజజునకు స్వాయంభువ
మను వపు డుదయించెఁ గీర్తిమంతుం డగుచున్. 216

తే॥ రూఢి నమ్మనునకు శతరూపవలన
భూనుతు లగు ప్రియవ్రతోత్తానపాదు
లనఁగ నిద్దఱు పుత్త్రులై రందులోనఁ
భవ్యచారిత్రుఁ డుత్తానపాదునకును. 217

క॥ వినుము సునీతియు సురుచియు
ననుభార్యలు గలరు వారియందును ధ్రువునిం
గనిన సునీతియు నప్రియ
యును సురుచియుఁ బ్రియయు నగుచు నున్నట్టియెడన్. 218

సీ॥ ఒకనాఁడు సుఖలీల నుత్తానపాదుండు
మఱిఁ బ్రియురాలైన సురుచి గన్న
కొడుకు నుత్తముఁ దనతొడలపై నిడికొని
యుపలాలనము సేయుచున్న వేళ
నర్థిఁ దదారోహణాపేక్షితుండైన
ధ్రువుని గనుంగొని *తివుట నాద
రింపకుండుటకు గర్వించి యా సురుచియు
సవతిబిడ్డం డైన ధ్రువునిఁ జూచి

---

* తివక—అని పాఠాంతరము.

1 ఈశ్వరాంశముతోఁ గూడినవాఁడై.

తే॥ తండ్రితోడ నెక్కు వేడుక దగిలెనేనిఁ
బూని నాగర్భమున నాఁడె పుట్టి కన్య
గర్భమునఁ బుట్టి కోరినఁ గలదె నేఁడు
జనకుతోడ నెక్కు భాగ్యంబు సవతికొడుక! 219

క॥ అది గాన నీ వధోక్షజు
పదపద్మము లాశ్రయింపు పాయక హరి నా
యుదరమునఁ బుట్టఁజేయును
వదలక యట్లయిన ముదము వఱలెడి నీకున్. 220

క॥ అని యీరీతి నసహ్యావ
చనములు పినతల్లి యపుడు జనకుఁడు వినగాఁ
దను నాడినదుర్భాషా
ఘనశరములు మనము నాఁటి [1]కాఱియ వెట్టన్. 221

క॥ తను నట్లుసేత చేసిన
జనకునికడఁ బాసి దుఃఖజలనిధిలోనన్
మునుఁగుచును దండతాడిత
ఘనభుజగముఁబోలె రోషకలితుం డగుచున్. 222

క॥ ఘనరోదనంబు సేయుచుఁ
గనుఁగవలను శోకబాష్పకణములు దొరఁగన్
జననికడ కేగుటయు నిజ
తనయుని గని యా సునీతి తద్దయుఁ బ్రేమన్. 223

వ॥ తొడలపై నిడికొని. 224

క॥ కర మనురక్తిని మోము ని
విరి తద్వృత్తాంత మెల్ల వెలఁదులు నంతః
పురవాసులుఁ జెప్పిన విని
పఱపుగ నిట్టూర్పు లెసఁగ బాష్పాకులయై. 225

1 బాధింపఁగా.

తే॥ సవతి యాడినమాటలు సారెఁ దలఁచి
కొనుచుఁ బేర్చినదుఃఖాగ్నిఁ గుందుచుండె
దావపావకశిఖలచేఁ దగిలి కాంతి
వితతి గందిన మాధవీలతిక వోలె. 226

వ॥ అంత నాసునీతి బాలునిం జూచి తండ్రీ దుఃఖింపకు మని యిట్లనియె.

క॥ అనఘా! యీ దుఃఖమునకుఁ
బని లే, దన్యులకు [1]సొలయ బలవంతంబై
తనపూర్వజన్మదుష్కృత
ఘనకర్మము వెంట నంటఁగా నెవ్వలనన్. 228

వ॥ కావున. 229

క॥ పెనిమిటిచేతను బెండ్లా
మని కాదు నికృష్టదాసి యనియును బిలువం
గను *జాలని దుర్భగురా
లనఁ గల నాకుక్షి నుదయమందిన కతనన్. 230

క॥ నిను నాడిన యా సురుచివ
చనములు సత్యంబు లగును సర్వశరణ్యుం
డనఁ గల హరిచరణంబులు
గను జనకునియంక మెక్కఁగాఁ దలఁతేనిన్. 231

వ॥ కావునం బినతల్లి యైన యాసురుచియాదేశంబున నధోక్షజు నాశ్ర
యింపుము, అని వెండియు నిట్లనియె. 232

సీ॥ పరికింప నీ విశ్వపరిపాలనమునకై
యర్థి [2]గుణవ్యక్తుఁ డైనయట్టి
నారాయణునిపాద నలినముల్ సేవించి
తగ బ్రహ్మ బ్రహ్మపదంబు నొందె

---

* జాలిన—అని పాఠాంతరము.

1 సొలయక = మార్చపోను, 2 గుణములచేతఁ దెలియవచ్చువాఁడు.

ఘనుఁడు మీతాత యామనువు సర్వాంతర
యామిత్వ మగు నేక మైనదృష్టిఁ
జేసి యాగముల యజించి తాభౌమసు
ఖములను దివ్యసుఖముల మోక్ష

తే॥ సుఖములను బొందె నట్టియచ్యుతునిఁ బరుని
వితతయోగీంద్రనికరసంవేష్ట్యమాణ
చరణసరసిజయుగళుశశ్వత్ర్పకాశు
భక్తవత్సలు విశ్వసంపాద్యు హరిని. 233

వ: మఱియును. 234

క॥ కరరాజీవగృహీతాం
బురుహాయు నరవిందగర్భముఖగీర్వాణుల్
పరికింపం గల లక్ష్మీ
తరుణీమణిచేత వెదకఁదగు పరమేశున్. 235

ధ్రువుండు నారదోపదేశంబు వడసి తపంబుఁ జేయుట

వ॥ నిజధర్మపరిశోధంబైన యేకాగ్రచిత్తంబున నిలిచి సేవింపుము. అమ్మహాత్మునకంటె నీదుఃఖం బపనయించువాఁ డన్యుం డొక్కరుండు గలండే? యని పలికినఁ బరమార్థప్రాప్తి హేతుకంబులైన తల్లివాక్యంబులు విని, తన్నుఁ దాన నియమించుకొని పురంబు వెడలిచనునవసరంబున నారదుండు తద్వృత్తాంతం బెఱింగి యచ్చటికిం జనుదెంచి యతని చికీర్షితంబు దెలిసి పాపనాశకరంబైన తన కరతలంబు నాధ్రువుని శిరంబునం బెట్టి 'మానభంగంబునకు సహింపని క్షత్త్రియుల ప్రభావం బద్భుతంబుగదా! బాలకుండయ్యుఁ బినతల్లియాడిన దురుక్తులు చిత్తంబునం బెట్టి చనుచున్నవాఁడని మనంబున నాశ్చర్యంబునొంది యోబాలక! సకలసంపత్సమృద్ధంబగు మందిరంబు దెగడి యొంటి నెందు నేగెదవు? స్వజనకృతంబగు నవమానంబుచే నిను సంతప్తుంగాఁ దలంచెద ననిన ధ్రువుం

డిట్లనియె. [1]సపత్నీమాతృవాగిషుక్షతం బగు వ్రణంబు [2]భగవ ద్ధ్యానయోగరసాయనంబున మాపుకొందు ననిన విని ధ్రువునికి నారదుం డిట్లనియె. 236

క॥ విను పుత్రక! బాలుఁడవై
యనయంబును గ్రీడలందు నాసక్తమనం
బునఁ దిరిగెడు నిక్కాలం
బున నీ కవమానమానములు లే వెందున్. 237

తే॥ కాన మనమునఁ దద్వివేకంబు నీకుఁ
గలిగెనేనియు సంతోషకలితు లయిన
పురుషు లాత్మీయకర్మ విస్ఫురణఁ జేసి
వితతసుఖదుఃఖము లనుభవింతు రెప్పుడు. 238

వ॥ కావున వివేకంబు గల పురుషుండు దనకుం బ్రాప్తంబు లగు సుఖ దుఃఖంబులు దైవవశంబులుగాఁ దలంచి తావన్మాత్రంబునం బరి తుష్టుం డగు. నీవును దల్లి చెప్పిన యోగమార్గప్రకారంబున సర్వే శ్వరానుగ్రహంబుఁ బొందెద నంటివేని. 239

సీ॥ అనఘాత్మ! యోగీంద్రు లనయంబు ధరఁ బెక్కు
జన్మంబులందు నిస్సంగ మైన
*మతినిఁ బ్రయోగసమాధినిష్ఠలఁ జేసి
యైనను దెలియలే రతనిమార్గ;
మదిగాన నతఁడు [3]దురారాధ్యుఁ డగు నీకు;
నుడుగుము నిష్ఫలోద్యోగ మిపుడు;
గాక నిశ్శ్రేయసకాముఁడ వగుదేనిఁ
దండ్రి! వర్తించు తత్కాలమందుఁ

---

* గతిని—అని పాఠాంతరము.

1 సవతితల్లి మాటలనెడి బాణములచే పడిన నఱికెను, 2 భగవంతుని ధ్యానించు యోగము అను రసాయనముచే, 3 ఆరాధింప శక్యముకానివాఁడు.

తే॥ బూని సుఖదుఃఖములు రెంటిలోన నెద్ది
దైవవశమునఁ జేకుఱు దానఁజేసి
డెందమునఁ జాల సంతుష్టి నొందువాఁడు
విమలవిజ్ఞాని యన భువి వెలయుచుండు. 240

వ॥ మఱియు గుణాఢ్యుండగు వానిం జూచి సంతోషించుచు [1]నాభాసుం డగు వానిం జూచి కరుణించుచు, సమానుని యెడ మైత్రి సలుపుచు వర్తించు చున్నవాఁడు తాపత్రయాదికంబులం దొఱంగు నని నారదుండు పలికిన విని ధ్రువుండిట్లనియె. అనఘా యీశమంబు సుఖ దుఃఖహతాత్ము లగు పురుషులకు దుర్గమంబని కృపాయత్తుండ వైన నీచేత వినంబడె. అట్లయినం బరభయంకరం బగు క్షాత్త్ర ధర్మంబునొందిన యవినీతుండ నగు నేను సురుచిదురుక్తులను బాణంబులవలన వినిర్భిన్నహృదయుండ నగుట మదీయచిత్తంబున శాంతి నిలువదు. కావునం ద్రిభువనోత్కృష్టంబు [2]ననన్యాధిష్ఠి తంబు నగు పదంబును బొంద నిశ్చయించిన నాకు సాధుమార్గంబు నెఱింగింపుము. నీవు భగవంతుండగు నజుని యూరువువలన జనించి వీణావాదనకుశలుండవై జగద్ధితార్థంబు సూర్యుఁడునుం బోలె వర్తింతువు. అనిన విని. 241

క॥ నారదుఁ డిట్లను, ననఘ! కు
మారక! విను నిన్ను మోక్షమార్గంబునకుం
బ్రేరేచినవాఁ డిప్పుడు
ధీరజనోత్తముఁడు వాసుదేవుం డగుటన్. 242

వ॥ నీవు నమ్మహాత్ముని నజస్రధ్యానప్రవణచిత్తుండవై భజియింపుము.

క॥ పురుషుఁడు దవిలి చతుర్విధ
పురుషార్థశ్రేయ మాత్మఁ బొందెడు ననినన్

1 మంచివానివలె నటించువాఁడు, 2 మఱొకఁడు చేరనిది.

ధరఁ దత్ప్రాప్తికి హేతువు
హరిపదయుగళంబు దక్క నన్యము గలదే? 244

వ॥ కావున. 245

క॥ వరయమునానదితటమునఁ
హరిసాన్నిధ్యంబు శుచియు నతిపుణ్యము నై
పరఁగిన మధువనమునకును
సరసగుణా! చనుము మేలు సమకుఱు నచటన్. 246

క॥ ఆ యమునాతటినీశుభ
తోయములం గ్రుంకి నిష్ఠతో నచ్చట నా
రాయణునకును నమస్కృతు
లాయతమతిఁ జేసి సేయు [1]యమనియమములన్. 247

వ॥ మఱియు బాలుండ వగుటం జేసి వేదాధ్యయనాద్యుచితకర్మా నర్హుండ వయ్యు నుచితంబు లగు కుశాజినంబులం జేసి స్వస్తిక ప్రముఖాసనంబులం గల్పించుకొని [2]త్రివృత్ప్రాణాయామంబుల చేతం [3]బ్రాణేంద్రియమనోబలంబు లను జాంచల్యదోషంబులఁ బ్రత్యాహరించి స్థిరం బయిన చిత్తంబున. 248

సీ॥ ఆశ్రితసత్ప్రసాదాభిముఖుండును
స్నిగ్ధప్రసన్నాననేక్షణుండు
సురుచిరనాసుండు సుభ్రూయుగుండును
సుకపోలతలుఁడును సుందరుండు
హరినీలసంశోభితాంగుండుఁ దరుణుండు
నరుణావలోకనోష్ఠాధరుండుఁ
గరుణాసముద్రుండుఁ బురుషార్థనిధియును
[4]బ్రణతాశ్రయుండు శోభనకరుండు

---

1 యమము, నియమము అను యోగాంగములను, 2 మూఁడుమారులు ఆవృత్తిచేసిన ప్రాణాయామముల చేత, 3 ప్రాణేంద్రియ మనోమలమ్ అని మూలము, 4 మ్రొక్కినవారికి దిక్కు.

తే॥ లలితశ్రీవత్సలక్షణలక్షితుండు
సర్వలోకశరణ్యుండు సర్వసాక్షి
పురుషలక్షణయుక్తుండుఁ బుణ్యశాలి
యసితమేఘనిభశ్యాముఁ డవ్యయుండు. 249

వ॥ మఱియును. 250

సీ॥ హారకిరీటకేయూరకంకణఘన
భూషణుం డాశ్రితపోషణుండు
లాలితకాంచీకలాపశోభితకటి
మండలుం డంచితకుండలుండు
మహనీయకౌస్తుభమణియుక్తమైన గ్రై
వేయకుం డానందదాయకుండు
సలలితఘనశంఖచక్రగదాపద్మ
హస్తుండు భువనప్రశస్తుఁ డజుఁడు

తే॥ క్రమసౌరభవనమాలికాధరుండు
హతవిమోహుండు నవ్యపీతాంబరుండు
లలితకాంచననూపురాలంకృతుండు
నిరతిశయసద్గుణుఁడు దర్శనీయతముఁడు. 251

క॥ [1]సరసమనోలోచనము
త్కరుఁడును హృత్పద్మకర్ణికానివసితవి
స్ఫురదురునఖమణిశోభిత
చరణసరోజాతుఁ డతుల శాంతుఁడు ఘనుఁడున్. 252

వ॥ అయిన పురుషోత్తముఁ బూజించుచు హృదయగతుండును సానురాగవిలోకనుండును వరదశ్రేష్ఠుండును నగు నారాయణు నేకాగ్రచిత్తంబునం బరమ[2]నివృత్తిమార్గంబున ధ్యానంబు సేయుచు, ధ్యాతుండైన పురుషోత్తముని దివ్యమంగళ స్వరూ

1 సరసులయొక్క మనస్సునకును, కన్నులకును ఆనందము గల్గించువాఁడు,
2 నిష్కామమార్గము.

పంబు చిత్తంబునం దగిలిన మరల మగుడ నేరదు. అదియునుంగాక యేమంత్రం బేని సప్తవాసరంబులు పఠియించిన [1]ఖేచరులం గనుంగొను సామర్థ్యంబు గలుగు. అట్టి ప్రణవయుక్తంబగు ద్వాదశాక్షరకలితంబును దేశకాలవిభాగవేదియునగు బుధానుష్ఠితంబు నయిన (ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ యనెడి) వాసుదేవ మంత్రంబునం జేసి. 253

సీ॥ దూర్వాంకురంబుల దూర్వాంకురశ్యాము
జలజంబులను జారుజలజనయను
దులసీదళంబులఁ దులసికాదాముని
మాల్యంబులను సునైర్మల్యచరితుఁ
బత్రంబులను బక్షిపత్రునిఁ గడువన్య
మూలంబులను నాదిమూలఘనుని
నంచితభూర్జత్వగాదినిర్మితవివి
ధాంబరంబులను బీతాంబరధరుఁ

తే॥ దనరుభక్తిని మృచ్ఛిలాదారురచిత
రూపములయందుఁగాని నిరూఢమైన
సలిలములయందుఁగాని సుస్థలములందుఁ
గాని పూజింపవలయు నక్కమలనాభు. 254

క॥ ధృతచిత్తుఁడు శాంతుండు ని
యతపరిభాషణుఁడు సువిహితాచారుఁడు వ
ర్ణిత హరిమంగళగుణుఁడును
[2]మితవన్యాశనుఁడు నగుచు *మెలఁగుచు మఱియున్. 255

వ॥ ఉత్తమశ్లోకుండగు పుండరీకాక్షుండు నిజమాయాస్వేచ్ఛావతారచరితంబులచేత నచింత్యముగా నెద్ది సేయు నద్ది హృదయగతంబుగా ధ్యానంబు సేయందగు. మఱియుం గార్యబుద్ధిం జేసి

* మెలఁగఁగ వలయుఁ — అని పాఠాంతరము.

1 దేవతలు, 2 కొద్దిగా అడవిలో దొరకు కందమూలములయినవి తినువాఁడయి.

చేయంబడు పూజావిశేషంబులు వాసుదేవమంత్రంబున సర్వేశ్వరునికి సమర్పింపవలయు. ఇట్లు మనోవాక్కాయ కర్మంబులచేత మనోగతంబగునట్లుగా భక్తియుక్తంబులయిన పూజలచేతఁ బూజింపఁబడి సర్వేశ్వరుండు మాయాభిభూతులుగాక సేవించు పురుషులకు ధర్మాదిపురుషార్థంబులలోన నభిమతార్థంబునిచ్చు. విరక్తుండగువాఁడు నిరంతర భావంబయిన భక్తియోగంబునం జేసి మోక్షంబుకొఱకు భజియించు. అని చెప్పిన విని ధ్రువుండు నారదునకుం బ్రదక్షిణ పూర్వకంబుగా నమస్కరించి, మహర్షిజనసేవ్యంబై సకలసిద్ధుల నొసంగుచు భగవత్పాదసరోజాలంకృతం బయిన మధువనంబునకుం జనియె. అంత. 256

తే॥ పద్మభవసూనుఁ డుత్తానపాదు కడకు
నరిగి యారాజుచే వివిధార్చనముల
నంది, సంప్రీతుఁడై యున్నతాసనమున
నెలమిఁ గూర్చుండి యాతని [1]వలను సూచి. 257

వ॥ ఇట్లనియె. 258

క॥ భూనాయక! నీవిపు[2]డా
మ్లానాస్యుఁడవగుచుఁ జాలమదిలోఁ జింతం
బూనుట కేమి కతం బన
నానారదుతోడ నాతఁ డనియెఁ గ్రమరలన్. 259

క॥ మునివర! వివేకశాలియు
ననఘుఁడు నై దేండ్లబాలుఁ డస్మత్ప్రియనం
దనుఁ డదయుఁడ నగు నాచే
తను బరిభవమొంది చనియెఁ దల్లియుఁ దానున్. 260

మ॥ చని యుగ్రాటవిఁ జొచ్చి యచ్చటఁ బరిశ్రాంతుండు క్షుత్పీడితుం
డును నామ్లానముఖాంబుజుండు ననఘుండుం బాలకుండైన మ

1 వైపు, 2 బాగుగ వాడిపోయిన ముఖము కలవాఁడు.

త్తనయుఁ ఘోరవృకాహిభల్లముఖసత్త్వశ్రేణి నిర్జించెనో
యని దుఃఖించెద నాదుచిత్తమున నార్యస్తుత్య యిల్లాటకున్.

తే॥ అట్టి యుత్తమబాలు నా యంకపీఠ
మందుఁ గూర్చుండనీక నిరాకరించి
యంగనాసక్తచిత్తుండ నైనయట్టి
నాదు దౌరాత్మ్య మిది మునినాథచంద్ర! 262

ఉ॥ నా విని నారదుండు నరనాథున కిట్లను, నీకుమారుఁ డా
దేవకిరీటరత్నరుచిదీపితపాదసరోజుఁ డైన రా
జీవదళాక్షరక్షితుఁ డశేషజగజ్జనకీర్తనీయకీ
ర్తివిభవప్రశస్తసుచరిత్రుఁడు వానికి దుఃఖమేటికిన్? 263

ఉ॥ కావున నమ్మహాత్ముఁడు సుకర్మముచేత సమస్తలోకపా
లావళి కందరాని సముదంచితనిత్యపదంబునం బ్రభు
శ్రీ విలసిల్లఁ జెందుఁ దులసీదళదాము భజించి యాజగ
త్పావనుఁ డైన నీసుతుప్రభావ మెఱుంగవు నీవు భూవరా! 264

వ॥ అదియునుంగాక. 265

క॥ నీకీర్తియు జగములయం
దాకల్పమునొందఁ జేయు నంచితగుణర
త్నాకరుఁ డిట కేతెంచును
శోకింపకు మతనిఁగూర్చి సుభగచరిత్రా! 266

క॥ అని నారదుండు పలికిన
విని మనమున విశ్వసించి విభుఁడును బ్రియనం
దనుఁ జింతించుచు నాదర
మునఁ జూడండయ్యె రాజ్యమును బూజ్యముగన్. 267

వ॥ అంత నక్కడ నాధ్రువుండు. 268

1 చెడ్డతనము.

క॥ చని ముందటఁ గనుఁగొనె మధు
వనమును మునిదేవయోగివర్ణితగుణపా
వనమును దుర్భరజలదప
వనమును నిఖిలైకపుణ్యావరభవనంబున్. 269

వ॥ అట్లు గని డాయంజని యమునానదిం గృతస్నానుండై నియతుం డును సమాహితచిత్తుండును నైసర్వేశ్వరుని ధ్యానంబు సేయుచుం బ్రతిత్రిరాత్రాంతంబునఁ గృత[1]కపిత్థబదరీఫలపారణుండు నగుచు దేహస్థితి ననుసరించి యిటుల నొక్కమాసంబు హరిం బూజించి, యంతనుండి యాఱేసిదినంబుల కొక్కపరి కృతజీర్ణతృణపర్ణాహారుం డగుచు రెండవమాసంబున విష్ణుసమారాధనంబుచేసి, యంత నుండి నవరాత్రంబుల కొకమా ఉదకభక్షణంబు సేయుచు, మూఁడవ మాసంబున మాధవు నర్చించి, యంతనుండి ద్వాదశ దినంబుల కొకమాఱు వాయుభక్షణుండగుచు [2]జితశ్వాసుండై నాలవమాసంబునం బుండరీకాక్షుని భజియించి, యంతనుండి మనం బున నలయక నిరుచ్ఛ్వాసుండై యేకపదంబున నిలిచి పరమాత్మఁ జింతించుచు నచేతనంబైన స్థాణువుంబోలె నైదవ మాసంబునుం జరిపె. అంత. 270

సీ॥ సకలభూతేంద్రియాశ్రయ మగుహృదయంబు
నందు విషయములఁ జెందనీక
మహదాదితత్త్వసమాజమ్ములకును నా
ధారభూతమును బ్రధానపూరు
షేశ్వరుఁడైనట్టి శాశ్వతబ్రహ్మంబుఁ
దనదైన హృదయపద్మమున నిలిపి
హరిరూపమునకంటె నన్యంబు నెఱుఁగక
చిత్త మవ్విభునందుఁ జేర్చియున్న

1 వెలగ, రేఁగుపండ్లు ఆహారముగాఁ గలవాఁడు, 2 ఊపిరి జయించి.

తే॥ కతన ముల్లోకములు సాలఁ గంపమొందె;
వెండియును బేర్చి యయ్యర్భకుండు ధరణి
నొక్కపాదంబు మోపి నిల్చున్న వేళఁ
బేర్చి యబ్జాలు [1]నంగుష్ఠపీడఁ జేసి. 271

తే॥ వసుమతీతల మర్ధము వంగఁ జొచ్చె
భూరిమదదుర్నివారణవారణేంద్ర
మెడమఁ గుడి నొరగఁగ నడుగడుగునకును
జలన మొందెను జలనిధిఁ గలముఁ బోలె. 272

చ॥ అతఁడు ననన్యదృష్టిని జరాచర దేహిశరీరధారణా
స్థితి గలయీశునందుఁ దన జీవితముం ఘటియింపఁ జేసి యే
కతఁ గనఁ [2]దన్నిరోధమునఁ గైకొని కంపము నొందె నీశ్వరుం
డతఁడు చలింప నిజ్జగము లన్నియుఁ జంచల మయ్యె భూవరా!

క॥ [3]ఆలోకభయంకరమగు
నాలోకమహావిపద్దశాలోకనులై
యాలోకపాలు రందఱు,
నాలోకశరణ్యుఁ గాన నరిగిరి భీతిన్. 274

వ॥ అట్లరిగి నారాయణునుద్దేశించి కృతప్రణాములై కరంబులు ముకు
ళించుకొని యిట్లనిరి. 275

చ॥ హరి! పరమాత్మ! కేశవ! చరాచరభూత శరీరధారివై
పరఁగుదు వీవు నిట్టులుగఁ బ్రాణనిరోధ మెఱుంగ మెందు, ముం
దిరవుగ దేవదేవ! జగదీశ్వర సర్వశరణ్య నీపదాం
బురుహము లర్థిమై శరణు వొందెద మార్తి హరించి కావవే!

వ॥ అని దేవతలు విన్నవించిన నీశ్వరుండు వారల కిట్లనియె. ఉత్తాన
పాదుం డనువానితనయుండు విశ్వాత్ముఁడనయిన నాయందుఁ దన
చిత్తం బైక్యంబుసేసి తపంబు గావించుచుండ దానం జేసి భవదీయ

1 బొటనవ్రేలి యొత్తిడిచేత. 2 ఆనిలుపుచేత. 3 చూచుటకు భయము కూర్చునది.

ప్రాణనిరోధం బయ్యె. అట్టి దురత్యయంబైన తపంబు నివర్తింపం జేసెద. మెఱవక మీమీనివాసంబులకుం జనుండు. అని యానతిచ్చిన నా దేవతలు నిర్భయాత్ములై యీశ్వరునకు బ్రణామంబు లాచరించి త్రివిష్టపంబునకుం జనిరి. తదనంతరంబ. 276

అధ్యాయము ౯.

సీ॥ హరి యీశ్వరుండు విహంగకులేశ్వర
యానుఁడై నిజభృత్యుఁడైన ధ్రువునిఁ
గనుఁగొను వేఁడుక జనియింప నా మధు
వనమున కప్పుడు సని, ధ్రువుండు
పరువడి యోగవిపాకతీవ్రంబైన
బుద్ధిచే నిజమనోంబురుహముకుళ
మందుఁ దటిత్ప్రభాయతమూర్తి యటఁ దిరో
ధానంబునను బొంది తత్క్షణంబ

తే॥ తనపురోభాగమందు నిల్చినను బూర్వ
సమధిక జ్ఞాననయనగోచరసమగ్ర
మూర్తిఁ గనుఁగొని సంభ్రమమునను సమ్మ
దాశ్రువులు రాలఁ బులకీకృతాంగుఁ డగుచు. 278

—సాక్షాత్కరించిన భగవంతుని ధ్రువుండు స్తుతించుట—

తే॥ నయనముల విభుమూర్తిఁ బానంబుసేయు
పగిదిఁ దనముఖమునను జుంబనము సేయు
లీలఁ, దగ భుజములను నాలింగనంబు
సేయుగతి దండవన్నమస్కృతు లొనర్చె. 279

వ॥ ఇట్లు దండప్రణామంబు లాచరించి కృతాంజలియై స్తోత్రంబుసేయ నిశ్చయించి స్తుతిక్రియాకరణసమర్థుండు గాక యున్న, ధ్రువునకును సమస్తభూతంబులకు నంతర్యామియైన యీశ్వరుం డాతని తలం పెఱింగి వేదమయం బయిన తనశంఖంబుచేత నబ్బాలుని

కపోలతలం బంటిన జీవేశ్వరనిర్ణయజ్ఞుండును భక్తిభావనిష్ఠుండును నగు ధ్రువుండు నిఖిలలోకవిఖ్యాతకీర్తిగలయీశ్వరుని భగవచ్ఛ్రుతిపాదితంబులగుచు వేదాత్మకంబులైన తనవాక్కుల నిట్లని స్తుతియించె. దేవా! నిఖిలశక్తిధరుండవు నంతఃప్రవిష్టుండవు నైన నీవు లీనంబులైన మదీయ వాక్యంబులం బ్రాణేంద్రియంబులం గరచరణశ్రవణత్వగాదులను [1]చిచ్ఛక్తిచేఁ గృపంజేసి జీవింపం జేసిన భగవంతుండవును బరమపురుషుండవును నైన నీకు నమస్కరింతు. నీ వొక్కరుండ వయ్యు మహదాద్యం బైన యీ యశేషవిశ్వంబు మాయాఖ్యం బయిన యాత్మీయశక్తిచేతం గల్పించి యందుం బ్రవేశించి యింద్రియంబులందు వసించుచుం దత్తద్దేవతారూపంబులచే నానాప్రకారంబుల దారువులం దున్న వహ్నిచందంబునం బ్రకాశింతువు. అదియునుం గాక.

చ॥ వరమతి నార్తబాంధవ! భవద్ఘనబోధసమేతుఁడై భవ
చ్చరణముఁ బొందినట్టి [2]విధిసర్గము సుప్తజనుండు బోధమం
దరయఁగఁ జూచురీతిఁ గనునట్టి ముముక్షుశరణ్యమైన నీ
చరణములం గృతఘ్నుఁ డగు సజ్జనుఁ డెట్లు దలంపకుండెడున్. 281

సీ॥ మహితాత్మ! మఱి జన్మమరణప్రణాశన
హేతుభూతుండవు సిద్ధకల్ప
తరువవు నగునిన్నుఁ దగ నెవ్వరే నేమి
పూని నీమాయావిమోహితాత్ము
లగుచు ధర్మార్థకామాదులకొఱకుఁ దా
మర్చించుచును ద్రిగుణాఢ్యమైన
దేహోపభోగ్యమై దీపించుసుఖముల
నెనయంగ మదిలోన నెంతు; రట్టి

తే॥ విషయసంబంధజన్యమై వెలయుసుఖము
వారికి నిరయమందును వఱలు దేవ!

1 జ్ఞానశక్తిచేత. 2 బ్రహ్మయొక్కసృష్టిని.

భూరిసంసారతాపనివారగుణక
థామృతాపూర్ణ! యీశ! మాధవ! ముకుంద. 282

మ॥ అరవిందోదర! తావకీనచరణధ్యానానురాగోల్లస
చ్చరితాకర్ణనజాతభూరిసుఖముల్ [1]స్వానందక బ్రహ్మమం
దరయన్ లేవఁట, [2]దండభృద్భటవిమానాకీర్ణులై కూలు[3]నా
సురలోకస్థులఁ జెప్పనేల సుజనస్తోమైకచింతామణీ! 283

చ॥ హరి! భజనీయమార్గనియతాత్మకులై భవదీయమూర్తిపై
వరలినభక్తియుక్తు లగువారలసంగతిఁ గల్గఁజేయు స
త్పురుషసుసంగతిన్ వ్యసనదుస్తరసాగర మప్రయత్నతన్
సరసభవత్కథామృతరసంబున మత్తుఁడనై తరించెదన్. 284

చ॥ నిరతముఁ దావకీనభజనీయపదాబ్జసుగంధలబ్ధి నె
వ్వరిమది పొందఁగాఁ గలుగువారలు తత్ప్రియ మర్త్యదేహముం
గరము తదీయదారసుతకామసుహృద్గృహబంధువర్గమున్
మఱతురు విశ్వతోముఖ! రమాహృదయేశ! ముకుంద! మాధవా!

సీ॥ పరమాత్మ! మర్త్యసుపర్వతిర్యఙ్మృగ
దితిజసరీసృపద్విజగణాది
సంవ్యాప్తమును, సదసద్విశేషంబును
గైకొని మహదాది కారణంబు
నైన విరాడ్విగ్రహంబు నే నెఱుఁగుదుఁ;
గాని తక్కిన సుమంగళము నైన
సంతత సుమహితైశ్వర్య రూపంబును
భూరిశబ్దాదివ్యాపారశూన్య

తే॥ మైన బ్రహ్మస్వరూప మే నాత్మ నెఱుఁగఁ
బ్రవిమలాకార! సంసార భయవిదూర!

---

1 ఆత్మరూపమై అనంతరూపమైన బ్రహ్మమునందు, 2 యమభటుల విమానముల నుండి బెదరిపడిన, 3. అసురలోకముల నున్నవారు.

పరమమునిగేయ! సంతత భాగధేయ!
నలిననేత్ర! రమాలలనాకళత్ర! 286

సీ॥ సర్వేశ! కల్పాంతసమయంబునందు నీ
యఖిలప్రపంచంబు నాహరించి
యనయంబు శేషసహాయుండవై శేష
పర్యంకతలమునఁ బవ్వళించి
యోగనిద్రారతినుండి [1]నాభీసింధు
జస్వర్ణలోకకంజాతగర్భ
మందుఁ జతుర్ముఖుఁ నమరఁ బుట్టించుచు
రుచి నొప్పబ్రహ్మస్వరూపి వైన

తే॥ నీకు మ్రొక్కెద నత్యంత నియమ మొప్ప
భవ్యచారిత్ర! పంకజపత్త్రినేత్ర!
చిరశుభాకార! నిత్యలక్ష్మీవిహార!
యవ్యయానంద! గోవింద! హరి! ముకుంద! 287

వ॥ అట్లు యోగనిద్రాపరవశుండ వయ్యును జీవులకంటె నత్యంత విలక్షణుండవై యుండుదువు. అది యెట్లనిన బుద్ధ్యవస్థాభేదంబున నఖండితఁ బయిన స్వశక్తిం జేసి చూచులోకపాలనిమిత్తంబు యజ్ఞాధిష్ఠాతవు గావున నీవు నిత్యముక్తుండవును బరిశుద్ధుండవును సర్వజ్ఞుడవును నాత్మవును గూటస్థుండవును నాదిపురుషుండవునుభగవంతుండవును గుణత్రయాధీశ్వరుండవును నై వర్తింతువు. భాగ్యహీనుం డైన జీవునియందు నీగుణంబులు గలుగవు. ఏసర్వేశ్వరునం దేమి విరుద్ధగతులై వివిధశక్తియుక్తంబులైన యవిద్యాదులాను పూర్వ్యంబునం జేసి ప్రలీనంబులగుచుండు, అట్టి విశ్వకారణంబు నేకంబు ననంతంబు నాద్యంబు నానందమాత్రంబు నవికారంబునగు బ్రహ్మంబునకు నమస్కరించెద. మఱియు దేవా! నీవ సర్వవిధ

1 నాభియను నదిలో పుట్టిన.

ఫలం బని చింతించు నిష్కాములయినవారికి రాజ్యాదికామితంబుల లోనం బరమార్థంబయిన ఫలంబు సర్వార్థరూపుండవైన భవదీయ పాదపద్మసేవనంబ. ఇట్లు నిశ్చితంబ యైనను సకాములైన దీనులను గోవు వత్సంబును స్తన్యపానంబు సేయించుచు [1]వృకాదిభయంబు వలన రక్షించుచందంబునం గామప్రదుండవై సంసారభయంబువల నం బాపుదువు. అని యిట్లు సత్యసంకల్పుండును సుజ్ఞానియు నయిన ధ్రువునిచేత వినుతింపంబడి భృత్యానురక్తుండైన భగవంతుండు సంతుష్టాంతరంగుండై యిట్లనియె. 288

క॥ ధీరవ్రత! రాజన్యకు
మారక! నీహృదయమందు మసలినకార్యం
బారూఢిగా నెఱుంగుదు
నారయ నదివొందరాని దైనను నిత్తున్. 289

వ॥ అది యెట్టిదనిన నెందేని [2]మేధియందుఁ బరిభ్రామ్యమాణగో చక్రంబునుంబోలె గ్రహనక్షత్రతారాగణజ్యోతిశ్చక్రంబునక్షత్ర రూపంబులయిన ధర్మాగ్నికశ్యపశక్రులును సప్తర్షులును దారకా సమేతులై ప్రదక్షిణంబు దిరుగుచుండుదురు. అట్టి దురాపంబును నన్యాధిష్ఠితంబును లోకత్రయప్రళయకాలంబునందు నశ్వరంబు గాక ప్రకాశమానంబును నయిన ధ్రువక్షితి యను పదంబు ముందట నిరువదియాఱువేలేండ్లు నను బ్రాపింతువు. తత్పద ప్రాప్తిపర్యంతంబు భవదీయజనకుండు వనవాసగతుండైనం దద్రాజ్యంబు పూజ్యంబుగా ధర్మమార్గంబున జితేంద్రియుండవై చేయుదువు. భవదనుజుండగు నుత్తముండు మృగయార్థంబు వనం బునకుం జని మృతుం డగు. తదన్వేషణార్థంబు తదాహితచిత్తయై తన్మాతయు వనంబునకుం జని యందు దావదహననిమగ్న యగు. వెండియు. 290

---

1 తోడేళ్లు మొదలయినవానివలని జడుపు, 2 మేధి = ధాన్యము నూర్చునపుడుఎడ్లను త్రిప్పుటకు నడుమపాతిన కట్టురాట.

సీ॥ అనఘాత్మ! మఱి నీవు యజ్ఞరూపుం డనఁ
దగునన్ను సంపూర్ణ దక్షిణంబు
లగుమఖంబులచేత నర్చించి సత్యంబు
లగునిహసౌఖ్యంబు లనుభవించి
యంత్యకాలమున న న్నాత్మఁ దలంచుచు
మఱి సర్వలోకనమస్కృతమును
మహిఁ [1]బునరావృత్తి రహితంబు సప్తర్షి
మండలోన్నతమగు మామకీన
తే॥ పదము దగఁ బొందఁగల వని పరమపురుషుఁ
డతని యభిలషితార్థంబు లర్థి నిచ్చి
యతఁడు గనుఁగొను చుండఁగ నాత్మపురికి
గరుడగమనుఁడు వేంచేసెఁ గౌతుకమున. 291

తే॥ అంతధ్రువుఁడును బంకేరుహాక్షపాద
కమలసేవోపపాదితఘనమనోర
థములఁ దనరియుఁ దనదుచిత్తంబులోనఁ
దుష్టిఁ బొందక చనియె విశిష్టచరిత! 292

క॥ అని మైత్రేయుఁడు ధ్రువుఁ డ
ట్లనయము హరిచేఁ గృతార్థుఁ డైన విధం బె
ల్లను వినిపించిన విదురుఁడు
విని మునివరుఁ జూచి పలికె వినయం బెసఁగన్. 293

క॥ మునినాయక! విను కాముక
జనదుష్ప్రాపంబు విష్ణుచరణాంబురుహా
ర్చనమునిజనసంప్రాప్యము
ననఁ గలపంకేరుహాక్షు నవ్యయపదమున్. 294

వ. పెక్కుజన్మంబులం గాని పొందరానిపదంబు దానొక్కజన్మంబు

1 పునర్జన్మములేనిది.

నసే పొందియుం దనమనంబునం దప్రాప్తమనోరథుండ నని పురుషార్థవేదియైన ధ్రువుం డెట్లు దలంచె? అనిన మైత్రేయుం డిట్లనియె. 295

తే॥ అనఘ! పినతల్లి దన్నుఁ బల్కిన దురుక్తి
బాణవిద్ధాత్ముఁ డగుచుఁ దద్భాషణములు
చిత్తమందుఁ దలంచుటఁ జేసి ముక్తి
గోరమికి నాత్మలో వగఁ గుందుచుండె. 296

వ॥ అంత నాధ్రువుండు. 297

చ॥ అనఘ! జితేంద్రియుల్ సుమహితాత్ములు నైన సనందనాదు లెం
దనయ మనేకజన్మసముపార్జితయోగసమాధిఁ జేసి యె
వ్వని చరణారవిందములు వారనిభక్తి నెఱుంగుచుండు రా
ఘునుఁ బరమేశు నీశు నవికారు నమేయు నజేయు నాద్యునిన్.

వ॥ ఏను షణ్మాసంబులు భజియించి తత్పాదపద్మచ్ఛాయం బ్రాపించియు భేదదర్శనుండ నైతి. అక్కటా! యిట్టిభాగ్య హీనుండ నైనయేను భవనాశకుం డైన యతనిం బొడగనియు నశ్వరంబు లైన కామ్యంబు లడిగితి. ఇట్టిదౌరాత్మ్యం బెందేనిం గలదే? తమపదంబులకంటె నున్నత పదంబునం బొందుదునో యని సహింపంజాలని యీ దేవతలచేత మదీయమతి కలుషితం బయ్యెంగాక, నాఁడు నారదుండాడిన మాట తథ్యంబయ్యె. అతనివాక్యంబు లంగీకరింపక యే నసత్తముండనై స్వప్నావస్థలను బొందిన వాఁడు దైవికం బైనమాయం జెంది భిన్నదర్శనుం డగుచందంబున నద్వితీయుండ నైనను భ్రాత యనుశత్రువుచేఁ బ్రాప్తంబైన దుఃఖంబు నొంది, [1]జగదాత్మకుండును సుప్రసాదుండును భవనాశకుండును నైన యీశ్వరు నారాధించి తత్ప్రసాదంబు వడసియు నాయుర్విహీనుండైన రోగికిం బ్రయోగించు నౌషధంబుం బోలె నిరర్థకంబులై నశ్వరంబులైన యీ కామితంబులు గోరితి నని వెండియు. 299

1 విశ్వరూపుఁడు.

మ॥ ధనహీనుండు నృపాలుఁ జేరి *మిగులన్ ధాత్రీన్ [1]ఫలీకార మి
మ్మని యర్థించినరీతి ముక్తిఫలదుం డైనట్టి పంకేజలో
చనుఁడే చాలఁ బ్రసన్నుఁ డైన నతనిన్ సాంసారికం బర్థిఁగో
రిననావంటివిమూఢమానసులు ధాత్రిన్ గల్గిరే యెవ్వరున్. 300

ధ్రువుండు మరలి తనపురంబునకు వచ్చుట.

సీ॥ అని యిట్లు చింతించె ననుచు నమ్మైత్రేయ
మునివిదురునకు నిట్లనియెఁ దండ్రి
కమనీయహరిపాదకమలరజోభిసం
స్పృతశరీరులును యాదృచ్ఛికముగ
సంప్రాప్త మగుదాన సంతుష్టచిత్తులై
వఱలుచు నుండ మీవంటివారు
దగ భగవత్పాదదాస్యంబు దక్కంగ
నితరపదార్థంబు లెడఁదలందు

తే॥ మఱచియును గోర నొల్లరు; మనుచరిత్ర!
తవిలి యిట్లు హరిప్రసాదంబు నొంది
మరలి వచ్చుచు నున్నకుమారువార్తఁ
జారుచే విని యుత్తానచరణుఁ డపుడు. 301

వ॥ మనమ్మున ని ట్లని తలంచె. 302

క॥ చచ్చినవారలు క్రమ్మఱ
వచ్చుటయో కాక యిట్టివార్తలుగలవే
నిచ్చలు నమంగళుఁడనగు
నిచ్చట మఱినాకు శుభము లేలఘటించున్ ? 303

క॥ అని విశ్వసింపకుండియు
మనమున నానారదుఁడు కుమారుఁడు వేగం

* తృపతిఁ దార్కొన్నచో రూకదెమ్మని—అని పాఠాంతరము.

1 ఫలీకారము = ఊఁకలోఁ గూడియున్న నూకలు.

బున రాఁగలఁడనుచును బలి
కిన పలుకులు దలఁచి నమ్మి కృతకృత్యుండై. 304

క॥ తనసుతునిరాక చెప్పిన
ఘనునకు ధనములును మౌక్తికవుహారములున్
మన మలర నిచ్చి తనయునిఁ
గనుఁగొను సంతోష మాత్మఁ గడలుకొనంగన్. 305

సీ॥ వలను మీఱినసైంధవంబులఁ బూన్చిన
కనకరథంబును [1]త్కంఠ నెక్కి
బ్రాహ్మణకులవృద్ధబంధుజనామాత్య
పరివృతుం డగుచు విస్ఫురణ మెఱసి
బ్రహ్మనిర్ఘోషతూర్యస్వనశంఖకా
హళవేణురవము లందందఁ జెలఁగ
శిబిక లెక్కియు విభూషితలై సునీతిసు
రుచు లుత్తముండు నారూఢి నడువ

తే॥ గరిమ దీపింప నతిశీఘ్రగమన మొప్ప
నాత్మనగరంబు వెలువడి యరుగుచుండి
బలసి నగరోపవనసమీపంబునందు
వచ్చు ధ్రువుఁ గని మేదినీశ్వరుఁడు నంత, 306

చ॥ అరదము డిగ్గి ప్రేమ దొలఁకాడ ససంభ్రముఁడై రమామనో
హరుచరణారవిందయుగళార్చననిర్దళితాఖిలాఘు నీ
శ్వరకరుణావలోకనసుజాతసమగ్రమనోరథున్ సుతుం
గర మనురక్తి డాసి పులకల్ నన లొత్తఁ బ్రమోదితాత్ముఁడై.

తే॥ బిగియఁగౌఁగిటఁ జేర్చి, నెమ్మొగము నివిరి,
శిరము మూర్కొని చుబుకంబు సేతఁ బుణికి,
యవ్యయానందబాష్పధారాభిషిక్తుఁ
జేసి యాశీర్వదింప నాచిరయశుండు. 308

1 ఉత్కంఠతో=వేడుకతో. (ఇష్టవస్తుప్రాప్తియందు) వేగిరపాటు.

క॥ జనకుని యాశీర్వచనము
లనయముఁగైకొని ప్రమోదియై తత్పదముల్
దనఫాలతలముసోఁకఁగ
వినతులుగావించి భక్తివిహ్వలుఁ డగుచున్. 309

తే॥ అంత నాసజ్జనాగ్రణియైన ధ్రువుఁడు
దల్లులకు భక్తి వినతులు దగ నొనర్చె
సురుచి మ్రొక్కిన యర్భకుఁ జూచి యెత్తి
నగుమొగంబున నాలింగనంబుచేసి. 310

సీ॥ కర మొప్ప నానందగద్గదస్వరమున
జీవింపు మనుచు నాశీర్వదించె
భగవంతుఁ డెవ్వనిపై మైత్రి వాటించు
సత్కృపానిరతిఁ బ్రసన్నుఁ డగుచు
నతనికిఁ దమయంత ననుకూలమై యుండు
సర్వభూతంబులు సమతఁ బేర్చి
మహిఁ దలపోయ నిమ్నప్రదేశములకు
ననయంబు చేరుతోయములపగిదిఁ,

తే॥ గాన ఘను నమ్మహాత్ముని గారవించె
సురుచి పూర్వంబు దలఁపక సుజనచరిత!
విష్ణుభక్తులు ధరను బవిత్రు లగుట
వారి కలుగరు ధరణి నెవ్వారు మఱియు. 311

వ॥ కావున నుత్తముఁడును ధ్రువుండును బ్రేమవిహ్వలు లగుచు నన్యోన్యాలింగితులై పులకాంకురాలంకృతశరీరులై యానంద బాష్పంబుల నొప్పిరి. అంత సునీతియుఁ దనప్రాణంబులకంటెం బ్రియుండైన సుతు [1]నుపగూహనంబుసేసి తదవయవస్పర్శనంబు చేత నానందంబునొంది విగతశోకయయ్యె. అప్పుడుసంతోషబాష్ప ధారాసిక్తంబులై చనుఁబాలునుం గురిసె. అంత. 312

---

1 కౌఁగిలింత.

సీ॥ ఉన్నతసంతోష ముప్పతిల్లఁగఁ బౌర
జనము లాధ్రువుతల్లి నెనయఁ జూచి
తొడరిన భవదీయ దుఃఖనాశకుఁ డైన
యిట్టితనూజుఁ డెందేనిఁ బెద్ద
కాలంబు క్రిందటఁ గడఁగి నష్టుం డైన
వాఁ, డిప్డ నీభాగ్యవశముచేతఁ
[1]బ్రతిలబ్ధుఁ డయ్యెను నితఁడు భూమండల
మెల్లను రక్షించు నిద్ధమహిమఁ,

తే॥ గమలలోచనుఁ జింతించు ఘనులు లోక
దుర్జయం బైన యట్టి మృత్యువును గెల్తు,
రట్టి ప్రణతార్తిహరుఁ డైన యబ్జనాభుఁ
డర్థి నీచేతఁ బూజితుం డగుట నిజము. 313

వ॥ అని ప్రశంసించిరి. అట్లు పౌరజనంబులచేత నుపలాల్యమానుండును సంస్తూయమానుండును నగుచు నుత్తానపాదుం డుత్తమసమేతం బుగా ధ్రువుని గజారూఢునిం జేసి ప్రహృష్టాంతరంగుం డగుచుఁ బురాభిముఖుం డై చనుదెంచె. 314

సీ॥ స్వర్ణపరిచ్ఛద స్వచ్ఛకుడ్యద్వార
లాలితగోపురాట్టాలకంబు
ఫలపుష్పమంజరీకలితరంభాస్తంభ
పూగపోతాదివిభూషితంబు
ఘనసారకస్తూరికాగంధజలబంధు
రాసిక్తవిపణిమార్గాంచితంబు
మానితనవరత్నమయరంగవల్లీవి
రాజితప్రతిగృహప్రాంగణంబు

1 తిరిగి లభించినవాఁడు.

తే॥ శుభనదీజలకుంభసంశోభితంబు
తండులస్వర్ణలాజాక్షతప్రసూన
ఫలధరవ్రాతకలితవిభ్రాజితంబు
నగుచు సర్వతోలంకృతమైనపురము. 315

వ॥ ప్రవేశించి రాజమార్గంబునం జనుదెంచు నప్పుడు. 316

మ॥ హరిమధ్యల్ పురకామినీతతులు సౌధాగ్రంబులందుండి భా
స్వర[1]సిద్ధార్థఫలాక్షతప్రసవదూర్వావ్రాతదధ్యంబువుల్
కరవల్లీమణిహేమకంకణఝుణత్కారంబుశోభిల్లఁ జ
ల్లిరి యాభాగవతోత్తమోత్తమునిపై లీలాప్రమేయంబుగన్. 317

వ॥ ఇట్లు వాత్సల్యంబునం జల్లుచు సత్యవాక్యంబుల దీవించుచు సువర్ణ
పాత్రరచితమణిదీపనీరాజనంబుల నివాళింపం బౌరజానపదమిత్రా
మాత్యబంధుజనపరివృతుండై చనుదెంచి. 318

సీ॥ కాంచనమయమరకతకుడ్యమణిజాల
సంశ్రయరాజితసౌధములను
వర[1]సుధాఫేనపాండురరుక్మపరికరో
దాత్తపరిచ్ఛదతల్పములను
సురతరుశోభితశుకపికమిథునాళి
గానవిభాసితోద్యానములను
సుమహితవైడూర్యసోపానవిమలశో
భితజలపూర్ణవాపీచయముల

తే॥ వికచకహ్లారదరదరవిందకైర
వప్రదీపితబకచక్రవాకరాజ
హంససారసకారండవాదిజలవి
హంగనినదాభిరామపద్మాకరముల. 319

1 సిద్ధార్థ = తెల్లఆవాలు (ఇదికూడ మంగళ ద్రవ్యమే). 2 సుధాఫేన = అమృతపు నురుగువలె, పాండుర=తెల్లనైన, రుక్మపరికర=బంగారు సామగ్రికల, ఉదాత్త పరచ్ఛద=గొప్ప దుప్పట్లుకలది.

వ॥ మఱియును. 320

తే॥ చారుబహువిభవస్తువిస్తార మొప్ప
నంగనాయుక్త మగుచుఁ బెంపగ్గలించి
యర్థిఁ దనరారుజనకుగృహంబు సొచ్చె
నెలమిఁ ద్రిదివంబు సొచ్చు దేవేంద్రుపగిది. 321

అధ్యాయము ౧౦.

వ॥ ఇట్లు ప్రవేశించిన రాజర్షి యైన యుత్తానపాదుండు సుతుని యాశ్చర్యకరంబైన ప్రభావంబు వినియుం జూచియు మనంబున విస్మయంబునొంది, ప్రజానురక్తుండును ప్రజాసమ్మతుండును నవయౌవనపరిపూర్ణుండును నైన ధ్రువుని రాజ్యాభిషిక్తుం జేసి వృద్ధవయస్కుండైన తన్నుఁ దాన యెఱింగి యాత్మగతిఁ బొంద నిశ్చయించి విరక్తుండై వనంబునకుం జనియె. అంత నా ధ్రువుండు శింశుమారప్రజాపతికూఁతు రైన భ్రమి యనుదాని వివాహంబై, దానివలనఁ గల్పవత్సరు లను నిద్దఱుకొడుకులం బడసి, వెండియు వాయుపుత్త్రి యైన యిల యనుభార్యయందు నుత్కలనామకుం డైన కొడుకు నతిమనోహర యైన కన్యారత్నంబునుం గనియె. అంత దద్భ్రాత యైన యుత్తముండు వివాహంబు లేకుండి మృగయార్థంబు వనంబున కరిగి హిమవంతంబున యక్షునిచేత హతుండయ్యె. అతని తల్లియుఁ దద్దుఃఖంబున వనంబున కేగి యందు [1]గహనదహనంబున మృతిం బొందె. ధ్రువుండు భ్రాతృమరణంబు విని కోపామర్షవ్యాకులితచిత్తుండై [2]జైత్రంబగు రథంబెక్కి యుత్తరాభిముఖుండై చని, హిమవద్ద్రోణియందు భూతగణసేవితంబును గుహ్యకసంకులమును నైన యలకాపురంబు వొడగని. 322

ధ్రువుండు కుబేరానుచరు లైన గుహ్యకులతో యుద్ధము చేయుట

మ॥ ఘనశౌర్యోన్నతితోడ సర్వకకుబాకాశంబులందుం బ్రతి
ధ్వను లోలిన్ నిగుడంగ, శంఖము మహోద్యల్లీలఁ బూరింపఁ, ద.

1 దావాగ్నిలో, 2 జయమును గూర్చునది.

న్నినదంబుఁ విని యక్షకాంతలు భయాన్వితాత్మలై; ఉగ్రసా
ధనులై యక్షభటుల్ పురిఁ వెడలి ఉత్సాహంబు సంధిల్లఁగన్.

వ॥ ఇట్లు వెడలి యాధ్రువునిం దాఁకిన. 324

చ॥ కరము [1]మహారథుండు భుజగర్వపరాక్రమశాలియుఁ ధను
ర్ధరుఁడును శూరుఁడౌ ధ్రువుఁడు దన్ను నెదిర్చినయక్షకోటిఁ జె
చ్చెరఁ బదుమూఁడువేల నొక చీరికిఁ గైకొన కొక్కపెట్ట భీ
కరముగ మూఁడుమూఁడు శితకాండములం దగ గ్రువ్వనేసినన్.

ఉ॥ వారు లలాటముల్ వగిలి వారక సోలియుఁ, దేఱి, యమ్మహో
దారు పరాక్రమ ప్రకటధైర్యముఁ దత్కరలాఘవంబుఁ బ
ల్మాఱు నుతించుచుం, గుపితమానసులై, పదతాడితప్రదు
ష్టోరగకోటివోలెఁ జటులోగ్రభయంకరరోషమూర్తులై. 326

ఉ॥ ఆరథికోత్తముం దొడరి, యందఱు నొక్కటఁ జుట్టుముట్టి, పెం
పారఁగ బాణషట్కముల నంగములం బగులంగ నేసి వి
స్ఫారగదాశరక్షురికపట్టిసతోమరశూలఖడ్గముల్
సారథియుక్తుఁడైన రథిసత్తముపైఁ గురియించి రేపునన్. 327

వ॥ అట్లు గురియించిన నతండు. 283

క॥ పెంపఱి యుండెను ధారా
సంపాతచ్ఛన్నమైన శైలముభంగిన్
గుంపులుగొనియాకసమునఁ
గంపించుచు నపుడు సిద్ధగణములు వరుసన్. 329

క॥ హాహాకారము లెసఁగఁగ
నోహో యీరీతి [2]ధ్రువపయోరుహహితుఁ డు
త్సాహము సెడి యిటు దైత్యస
మూహార్ణవమందు నేఁడు మునిఁగెనె యకటా! 330

---

1 మహారథుండు = పదకొండువేలమంది యోధులతో పోరఁగలవాఁడు. అపరిమితరథికులతో పోరువాఁడు 'అతిరథుఁడు,' ఒక రథికునితో పోరఁగలవాఁడు, 'సమరథుఁడు.' సమరథునికంటె దక్కువవాఁడు 'అర్ధరథుఁడు.' 2 ధ్రువుఁడనెడు సూర్యుఁడు.

వ॥ అని చింతించుసమయంబున. 331

క॥ తా మాతని గెలిచితి మని
యీ మనుజాశనులు వలుక నట నీహార
స్తోమము సమయించు మహో
ద్దాముండగు సూర్యుఁ బోలె తద్దయుఁ దోఁచెన్. 332

వ॥ అట్లు దోఁచిన. 333

మ॥ అరిదుఃఖావహమైన కార్ముకము *గార్యస్ఫూర్తితోఁ దాల్చి, భీ
కరబాణావళిఁ బింజపింజ గఱవంగా నేసి, ఝంఝానిలుం
డురుమేఘావళిఁ బాఱఁదోలుగతి నత్యుగ్రావక్రూరబం
ధురశస్త్రావళి రూపుమాపె విలసద్గోర్లీల సంధిల్లఁగన్. 334

చ॥ మఱియపుడమ్మహాత్ముఁ డసమానబలుండు మహోగ్రబాణముల్
[1]గఱకరిఁ దాఁక నేసి, భుజగర్వ మెలర్ప విరోధిమర్మముల్
[2]పఱియలుసేసి యంగములు భంగము నొందఁగఁజేసె వ్రేల్మిడిన్;
[3]గిఱికొని పర్వతంబుల నొగిం దెగఁగొట్టెమునింద్రుకై వడిన్. 335

వ॥ అయ్యవసరంబున. 336

ఉ॥ అలఘుచరిత్రుఁ డమ్మనుకులాగ్రణిచే వికలాంగు లైనవా
రల సకిరీటకుండలవిరాజితమస్తకకోటిచే సము
జ్జ్వలమణికంకణాంగదలసద్భుజవర్గముచేత సంగర
స్థల మతిరమ్యమై తనరె సంచితవీరమనోహరాకృతిన్. 337

వ॥ అంత హతశేషులు.

క॥ పరబలుఁ డగు మనుమనుమని
సరసంఛిన్నాంగు లగుచు సమరవిముఖులై
హరిరాజముఁ గని పఱచెడు
కరిబృందముఁబోలెఁ జనిరి కళవళపడుచున్. 339

---

* శౌర్యస్ఫూర్తితో—అని పాఠాంతరము.

1 కఱకఱిగా = బలాత్కారముగా (వ్యథకలుగునట్లు), 2 తునుకలు, 3 గిఱికొని = చుట్టుకొని.

క॥ అప్పుడు రాక్షసమాయలు
గప్పిన ధ్రువుఁ డసురవరుల కార్యం బెఱుఁగం
జొప్పడక, వారిఁ బొడగన
దెప్పర మగుటయును సారథిం గని, యంతన్. 340

క॥ 'తలపోయఁగ, భువి మాయా
వులకృత్యం బెఱుఁగ నెవరు వోలుదు' రనుచుం
బలుకుచుఁ, దత్పురిఁ జొఁరగాఁ
దలఁపఁగ, నది గానరాక తద్దయు మానెన్. 341

వ॥ అట్లు పురంబున కరుగుట మాని, చిత్రరథుండైన యాధ్రువుండు సప్రయత్నుం డయ్యును [1]బరప్రతియోగశంకితుండై యుండె. అయ్యెడ మహాజలధిఘోషంబు ననుకరించు శబ్దంబు వినంబడె. అంత సకలదిక్తటంబుల వాయుజనితంబయిన రజఃపటలంబు దోఁచె. తత్క్షణంబ యాకాశంబున విస్ఫురత్తటిత్ప్రభాకలిత గర్జారవయుక్తమేఘంబు లమోఘంబులై భయంకరాకారంబులై తోఁచె. అంత. 342

మ॥ అనయంబుల్ ధ్రువుమీఁద దైత్యకృతమాయాజాల మక్లేశ, బో
రన మస్తిష్కపురీషమూత్రఫలదుర్గంధాస్థిమేదశ్శ్వరా
సనని స్త్రింశశరాసితోమరగదాచక్రత్రిశూలాదిసా
ధనభూభృద్భుజగావళిం గురిసె నుద్దండ క్రియాలోలతన్. 343

వ॥ మఱియు, మత్తగజసింహవ్యాఘ్రసమూహంబులును, నూర్మిభయంకరంబై సర్వతఃప్లవనం బయిన సముద్రంబునుం గానంబడియె. వెండియుం గల్పాంతంబునందుంబోలె భీషణంబైన మహాహ్లాదంబునుం దోఁచె. ఇవ్విధంబున నానావిధంబులు ననేకంబులు నవిరళభయంకరంబులు నయిన యసురమాయలు క్రూరప్రవర్తనులగు యక్షులచేత సృజ్యమానంబులై యడరె. ఆసమయంబున. 344

[1] శత్రువుల పగను శంకించువాఁడు.

క॥ అనయంబును నయ్యుక్తుల
ఘనమాయ నెఱింగి మునినికాయము వరుసన్
మనుమనుమని 'మను మను' మని,
మనమునఁ దలఁచుచును, దత్సమక్షంబునకున్. 345

వ॥ చనుదెంచి, యిట్లనిరి. 346

సీ॥ అనఘాత్మ! లోకు లెవ్వనిదివ్యనామంబు
సమత నాకర్ణించి సంస్మరించి,
దుస్తరంబైన మృత్యువునైన సుఖవృత్తి
జడిపింతు; రట్టి యీశ్వరుఁడు పరుఁడు
భగవంతుఁడును శార్ఙ్గపాణియు భక్తజ
నార్తిహరుం డగు నట్టివిభుఁడు
భవదీయవిమతులఁ బరిమార్చుఁ గాకని
పలికిన, మునులసంభాషణములు

తే॥ విని, కృతాచమనుఁడయి మావిభునిపాద
కమలముఁ దలంచి, రిపుభయంకరమహోగ్ర
కలితనారాయణాస్త్రంబుఁ గార్ముకమునఁ
బూనఁ దడవఁ, దదీయసంధానముననుు. 347

అధ్యాయము ౧౧.

తే॥ కడఁగి గుహ్యకమాయాంధకార మపుడు
వెరవు సెడి దవ్వుదవ్వుల విరిసిపోయె
విమలమైనవివేకోదయమునఁ జేసి
సమయురాగాదికంబుల సరణి నంత. 348

మ॥ వరనారాయణదేవతాస్త్రభవదుర్వారప్రభాహేమపుం
ఖరుచిస్ఫారమరాళరాజసితపక్షక్రూర[1]ధారాపత

---

1 పతద్ = పడుచున్న, శర = బాణములయొక్క.

చ్ఛరసాహస్రము లోలి భీషణ [1]విపక్షశ్రేణిపైఁ బ్రాలె, భీ
కరరావంబునఁ గానఁ జొచ్చు శిఖిసంఘాతంబుచందంబునన్. 349

వ॥ ఇట్లు వ్రాలిన. 350

చ॥ ఖరనిశితప్రదీప్తఘనకాండపరంపరవృష్టిచేఁ బొరిం
బొరి వికలాంగులై యదరి పుణ్యజనుల్ పృథు[2]హేతిపాణులై
గరుడునిఁ జూచి భూరిభుజగప్రకరంబు లెదిర్చి పేర్చి చె
చ్చెర నడతెంచుచందమునఁ జిత్రరథుల్ బలుపూని తాఁకినన్.

ఉ॥ వారలఁ జండతీవ్రశరవర్గముచేత నికృత్తపాదజం
ఘోరుశిరోధరాంబకశిఖోదరకర్ణులఁ జేసి యోగిపం
కేరుహమిత్రమండలసక్రృద్భిద నెట్టిపదంబుఁ జెందు నా
భూరిపదంబునం బెలుచఁ బొందఁగఁ బంపె భుజావిజృంభియై. 352

స్వాయంభువుండు ధ్రువుని సంగరం బుడుగుమని యుపదేశించుట

వ॥ ఇవ్విధంబున, నాచిత్రరథుండగు ధ్రువునిచేత నిహన్యమానులును
నిరపరాధులును నయిన గుహ్యకులంజూచి, యతనిపితామహుం
డైన స్వాయంభువుండు ఋషిగణపరివృతుండై చనుదెంచి,
ధ్రువునింజూచి యిట్లనియె. వత్సా! నిరపరాధులైన యీపుణ్య
జనుల నెట్టిరోషంబున వధియించితి, వట్టినిరయహేతువైన
రోషంబు సాలు. భ్రాతృవత్సల భ్రాతృవధాభితప్తుండవై కావించు
నీయత్నం బుడుగుము. అని. 353

క॥ అనఘా! మనుకులమున కిది
యనుచితకర్మంబ యొకని కై పెక్కండ్రి
ట్లని మొనఁద్రుంగిరి, యిదినీ
కనయంబునువలవ దుడుగుమయ్య! కుమారా! 354

వ॥ అదియునుంగాక, దేహాభిమానంబునం బశుప్రాయులై హింస
గావించుట హృషీకేశానువర్తులయిన సాధువులకుం దగదు. నీవు

1 విపక్షశ్రేణి=శత్రువులగుంపు, 2 హేతి = ఖడ్గము.

సర్వభూతంబుల నాత్మభావంబునఁదలఁచి సర్వభూతావాసుండును దురారాధ్యుండును నైనవిష్ణుని పదంబులఁ బూజించి, తత్పరమ పదంబును బొందితివి. అట్టి భగవంతుని హృదయంబున [1]ననుధ్యాతుండవు, భాగవతుల చిత్తంబులకును సమ్మతుండవు, మఱియు, సాధువర్తనుండ వనఁబొల్చు నీ వీపాపకర్మం బెట్లు సేయ సమకట్టితివి? ఏ పురుషుండైననేమి మహాత్ములయందుఁ దితిక్షయు, సములయందు మైత్రియు, హీనులయందుఁ గృపయుఁ, నితరంబులగు సమస్తజంతువులయందు సమత్వంబును గలిగి వర్తించు, వానియందు సర్వాత్మకుండైన భగవంతుండు ప్రసన్నుండగు. అతండు ప్రసన్నుండయిన వాఁడు ప్రకృతిగుణంబులం బాసి, లింగశరీరభంగంబు గావించి, బ్రహ్మానందంబునుం బొందు; అదియునుంగాక, కార్యకారణసంఘాతరూపం బయిన విశ్వం బీశ్వరునందు [2]నయస్కాంత సన్నిధానంబు గలిగినలోహంబుచందంబున వర్తించు. అందు సర్వేశ్వరుండు నిమిత్తమాత్రంబుగాఁ బరిభ్రమించు. అట్టి యీశ్వరుని మాయాగుణవ్యతికరంబున నారబ్ధంబులైన పంచభూతంబులచేత యోషిత్పురుషవ్యవాయంబువలన యోషిత్పురుషాదిరూపసంభూతి యగు. ఇవ్విధంబునఁ దత్సర్గంబుఁ, దత్సంస్థానంబు దల్లయంబు నగుచునుండు. ఇట్లు దుర్విభావ్యం బైన కాలశక్తిం జేసి గుణక్షోభంబున విభజ్యమానవీర్యుండు, ననంతుండు, ననాదియు, నైజనంబులచేత జనంబులం బుట్టించుచుండుటం జేసి యాదికరుండును, మృత్యుహేతువు లగుజనంబుల లయంబు నొందించుటం జేసి యంతకరుండును, ననాదియగుటం జేసి యవ్యయుండును, నైన భగవంతుండు జగత్కారణుం డగుం గావున, నీసృష్టిపాలన విలయంబులకుం గర్త గానివాని వడువున దానిఁ జేయుచుండు. ఇట్లు మృత్యురూపుండును బరుండును సమవర్తియు నైన యీశ్వరునికి స్వపక్షపరపక్షంబులు లేవు. కర్మాధీనంబు

1 నిరంతరము ధ్యానించువాఁడు, 2 అయస్కాంత=సూదంటు రాతిదగ్గఱ.

లయిన భూతసంఘంబులు, రజంబులు మహావాయువు ననుస
రించు చాడ్పున, నస్వతంత్రంబు లగుచు నతని ననువర్తించు.
ఈశ్వరుండును, జంతుచయాయు[1]రుపచయాపచయకరణంబులం
దస్పృష్టుండును, నగు జీవుండు, కర్మబద్ధుం డగుటం జేసి, కర్మంబ
వానికి నాయురుపచయాపచయంబులం జేయు చుండు. మఱియు
సర్వజగత్కర్మసాక్షి యగు సర్వేశ్వరుని. 355

క॥ కొందఱు స్వభావమందురు
కొందఱు కర్మంబటండ్రు, కొందఱు కాలం
బందురు, కొందఱు దైవం
బందురు, కొందఱొగిఁగామమండ్రు మహాత్మా! 356

వ॥ ఇట్లు లవ్యక్తరూపుండును, నప్రమేయుండును, నానాశక్త్యుదయ
హేతుభూతుండు నైన భగవంతుండు సేయుకార్యంబులు బ్రహ్మ
రుద్రాదు లెఱుంగరఁట; అతని తత్త్వంబు నెవ్వ రెఱుంగనోపుదురు.
అది గావునఁ బుత్రా! యి ట్లుత్పత్తిస్థితిలయంబులకు దైవంబు
కారణంబై యుండ నీధనదానుచరులు భవదీయభ్రాతృహంత
లగుదురే భూతాత్మకుండు భూతేశుండు భూతభావనుండు సర్వే
శ్వరుండుఁ బరాపరుండు నగు నీశుండ మాయాయుక్తుండై,
స్వశక్తిచే సృష్టిస్థితిలయంబులం జేయును. అయిన నహంకారం
బునం జేసి గుణకర్మంబులచే నస్పృశ్యుం డగుచు వర్తించు. అది
యునుంగాక యీ ప్రజాపతులు విశ్వసృణ్ణామంబుల నియంత్రి
తులై ముకుఁద్రాళ్లువెట్టిన పశువులుంబోలె నెవ్వని యాజ్ఞాధీన
కృత్యులై వర్తింతు, రట్టి దుష్టజన మృత్యువును, సుజనామృత
స్వరూపుండును, సర్వాత్మకుండును, జగత్పరాయణుండును నైన
యీశ్వరుని సర్వప్రకారంబుల శరణంబుఁబొందుము.
అదియునుంగాక. 357

---

1 ఉపచయ + అపచయములు = వృద్ధిక్షయములు.

సీ॥ అనఘాత్మ! నీవు పంచాబ్దవయస్కుఁడ
వై పినతల్లి ని న్నాడినట్టి
మాటల నిర్భిన్నమర్ముండ వగుచును
జనయిత్రి దిగనాడి, వనము కేగి,
తప మాచరించి, యచ్చపుభక్తి నీశ్వరుఁ
బూజించి, మహితవిభూతి మెఱసి,
రమణఁ ద్రిలోకో త్తరంబై నపదమును
బొందితి; వదిగాన భూరిభేద

తే॥ రూపమైన ప్రపంచంబు రూఢి నేమ
హాత్మునందుఁ [1]బ్రతీతమై యలరు, నట్టి
యగుణుఁ డద్వితీయుండును నక్షరుండు
నైన యీశ్వరుఁ బరమాత్మ ననుదినంబు. 358

సీ॥ కైకొని శుద్ధంబు గతమత్సరంబును
నమలంబు నగు హృదయంబునందు
[2]సొలయ కన్వేషించుచును, బ్రత్యగాత్ముండు
భగవంతుఁడును బరబ్రహ్మమయుఁడు
నానందమాత్రుండు నవ్యయుఁ డుపపన్న
సకలశక్తియుతుండు సగుణుఁ డజుఁడు
నయిన సర్వేశ్వరునం దుత్తమంబైన
సద్భక్తిఁ జేయుచు సమత నొప్పి,

తే॥ రూఢి సోహమ్మమేతి ప్రరూఢ మగుచు
ఘనతకెక్కినవిద్య యన్ [3]గ్రంథి నీవు
ద్రెంచి వైచితి; కావున ధీవరేణ్య!
సర్వశుభహాని యైనరోషంబు వలదు. 359

---

1 కనఁబడునదై (ప్రసిద్ధమై), 2 విరసముచెందక (విముఖత్వముపొందక), (వెనుదీయక), 3 గ్రంథి = ముడి.

క॥ విను రోషహృదయుచేతను
ననయము లోకము నశించు నౌషధములచే
ఘనరోగములు నశించిన
యనువున; నదిగాన రోషమడఁపు మహాత్మా! 360

తే॥ అనఘ! నీదుసహోదర హంతలనుచుఁ
బెనఁచి యీ పుణ్యజనులఁ జంపితి కడంగి
పరఁగ నిదియె సదాశివ భ్రాతయైన
యర్థవిభునకు నపరాధ మయ్యెఁగాన. 361

క॥ నతినుతులచేత నీవిపు
డతనిఁ బ్రసన్నునిఁగఁ జేయుమని మనువు దయా
మతిఁజెప్పి ధ్రువునిచే స
త్కృతుఁడై, నయ మొప్పఁజనియె ఋషియుక్తుండై. 362

వ॥ అంత. 363

అధ్యాయము ౧౨.

తే॥ యక్షచారణసిద్ధవిద్యాధరాది
జనగణస్తూయమానుఁడై ధనదుఁ డంతఁ
బుణ్యజన [1]వైశసనివృత్తు భూరిరోష
రహితుఁడై నట్టి ధ్రువునిఁ జేరంగవచ్చె. 364

సీ॥ చనుదెంచి వెసఁ గృతాంజలియైన ధ్రువుఁ జూచి
తివుటనిట్లనియె; క్షత్రియకుమార!
తగ భవదీయపితామహాదేశంబు
నను దుస్త్యజంబైన ఘనవిరోధ
ముడిగితి; వటు గాన నొనరంగ నిపుడు నీ
యందుఁ బ్రసన్నుండ నైతి; భూత
జననలయంబుల కనయంబుఁ గాలంబె
కర్తయై వర్తించుఁ; గాన యుష్మ

1 చంపుటనుండి మఱలినవాఁడు.

తే॥ దనుజుఁ జంపినవార లీ యక్షవరులు
గారు; తలపోయ నీయక్షగణము నిట్లు
నెఱి వధించిన వాఁడవు నీవు గావు;
వినుతగుణశీల! మాటలు వేయు నేల? 365

వ॥ అదియునుంగాక, యేఁబుద్ధిం జేసి కర్మసంబంధిదుఃఖాదికంబులు దేహాత్మానుసంధానంబునం జేసి సంభవించు; నట్టియహం త్వమ్మను నపార్థజ్ఞానంబు స్వప్నమందుంబోలెఁ బురుషునకుం దోఁచు. అది గావున సర్వభూతాత్మవిగ్రహుండును నధోక్షజుండును భవచ్ఛేదకుండును భజనీయపాదారవిందుండును ననంతామేయశక్తియుక్తుండును గుణమయి యగు నాత్మమాయచే విరహితుండును నైన యీశ్వరుని సేవింపుము. నీకు భద్రంబయ్యెడు. భవదీయమనోగతంబైన వరంబుఁ గోరుము. నీ వంబుజనాభపాదారవిందసేవనంబుఁ దిరంబుగఁ జేయుదు వని యెఱుంగుదు ననిన, రాజరాజుచేత నట్లు మహామతియు భాగవతోత్తముండు నైన ధ్రువుండు ప్రేరేపింపంబడి యేహరిస్మరణంబుచేత నప్రయత్నంబున దురత్యయంబైన యజ్ఞానంబుఁ దరియింతు, రట్టి హరిస్మరణం బచలితంబగున ట్లొసంగుమని యడిగిన, నట్లకాక యని యంగీకరించి, యంతం గుబేరుండు సంప్రీతచిత్తుండయి ధ్రువునికి శ్రీహరిస్మరణం బట్ల యనుగ్రహించి యంతర్ధానంబు నొందె. అంత ధ్రువుండు యక్షకిన్నరకింపురుషగణసంస్తూయమానవైభవుండగుచు నాత్మీయపురంబునకు మరలి చనుదెంచి. 366

సీ॥ గణుతింప భూరిదక్షిణలచేఁ గడునొప్ప
యజ్ఞముల్ సేయ, నయ్యజ్ఞవిభుఁడు
ద్రవ్యక్రియాదేవతాఫలరూపస
త్కర్మఫలప్రదాత యయి యొప్ప

పురుషోత్తముని నర్థిఁబూజించి మఱియు [1]స
ర్వోపాధివర్జితుఁ డుత్తముండు
సర్వాత్మకుఁడు నగు జలజాక్షునందుఁ దీ
వ్రంబై ప్రవాహరూపంబునైన

తే॥ భక్తి సలుపుచు, నఖిల ప్రపంచమందు
నలరఁ దనయందునున్న మహాత్ము హరినిఁ
జిదచిదానందమయుని లక్ష్మీవరుఁ బరము
నీశ్వరేశ్వరుఁ బొడగనె నిద్ధచరిత! 367

వ॥ ఇట్లు సుశీలసంపన్నుండును బ్రహ్మణ్యుండును ధర్మసేతురక్షకుం డును దీనవత్సలుండు నయి యవని పాలించు ధ్రువుండు దన్నుఁ బ్రజలు దండ్రియని తలంప నిరువదియాఱువేలేండ్లు భోగంబులచేతం బుణ్య క్షయంబును నభోగంబులైన యాగాదులచేత నశుభక్షయం బునుం జేయుచు బహుకాలంబు దనుకఁ ద్రివర్గసాధనంబుగా రాజ్యంబుసేసి కొడుకునకుఁ బట్టంబు గట్టి యచలితేంద్రియుండై యవిద్యారచిత [2]స్వప్నగంధర్వనగరోపమంబయిన దేహాదికంబగు విశ్వంబు భగవన్మాయారచితంబని యాత్మం దలంచుచు వెండియు.

చ॥ మనునిభుఁడంత భృత్యజనమంత్రిపురోహిత బంధుమిత్ర నం
దనపశువిత్తరత్నవనితాగృహరమ్యవిహారశైలవా
రినిధిపరీతభూతలహరిద్వీపముఖ్యపదార్థజాలముల్
ఘనమతిచే ననిత్యములుగాఁ దలపోసి విరక్తచిత్తుఁడై. 369

సీ॥ పురము వెల్వడి చని పుణ్యభూబదరికా
ఘనవిశాలానదీకలితమంగ
ళాంబుపూరంబుల ననురక్తిమైఁ గ్రుంకి
కమనీయపరిశుద్ధకరణుఁ డగుచుఁ

---

* లక్ష్మీశు—అని పాఠాంతరము.

1 సర్వ + ఉపాధి, వర్జితుఁడు = జాతి, గుణ, క్రియా, సంజ్ఞారూపమయిన ఉపాధులు లేనివాఁడు, 2 గంధర్వనగరము=ఆకాశమున కనఁబడు మబ్బులయొక్క పెక్కు ఆకారములు.

బద్ధాసనస్థుఁడై పవనుని బంధించి
నెలకొని ముకుళితనేత్రుఁడగుచు,
హరిరూపవై భవధ్యానంబు సేయుచు,
భగవంతు నచ్యుతుఁ బద్మనేత్రు

తే॥ నందు సతతంబు నిశ్చలమైనయట్టి
భక్తిఁ బ్రవహింపఁజేయుచుఁ, బరమమోద
బాష్పధారాభిషిక్తుండు భవ్యయశుఁడుఁ
బులకితాంగుండు నగుచు నిమ్ములఁ దనర్చి. 370

వ॥ మఱియు విగతక్లేశుండును ముక్తలింగుండును నై ధ్రువుండు తన్నుఁ దా మఱచి యుండుసమయంబున దశదిక్కుల నుద్యద్రాకానిశానాయకుండునుంబోలె వెలిఁగించుచు నాకాశంబుననుండి యొక్క విమానంబు సనుదేర, నందు దేవశ్రేష్ఠులును జతుర్భుజులును రక్తాంబుజేక్షణులును శ్యామవర్ణులును గదాధరులును సువాసులును గిరీటహారాంగదకుండలధరులును గౌమారవయస్కులును [1]నుత్తమశ్లోకకింకరులు నయినవారల నిద్దఱంగని సంభ్రమంబున లేచి మధుసూదను నామంబులు సంస్మరించుచు వారల భగవత్కింకరులంగాఁ దలంచి దండప్రణామంబు లాచరించినం, గృష్ణపాదారవిందవిన్యస్తచిత్తుండుఁ గృతాంజలియు వినమితకంధరుండు నైన ధ్రువునిం గనుంగొని [2]పుష్కరనాభభక్తులైన సునందనందులు ప్రీతియుక్తులై మందస్మితు లగుచు నిట్లనిరి. 371

ఉ॥ ఓనృప! నీకు భద్రమగు నొప్పగుచున్న మదీయవాక్యముల్
వీనులయందుఁ జొన్పుము వివేకముతో నయిదేండ్లనాఁడు మే
ధానిధివై యొనర్చిన యుదాత్తతపోవ్రతనిష్ఠచేతఁ దే
జోనయశాలివైన మధుసూదను దృప్తి వహింపఁజేయవే. 372

1 ఉత్తమశ్లోకకింకరులు = విష్ణుసేవకులు, 2 పుష్కరనాభుఁడు = పద్మనాభుఁడు (విష్ణువు).

ఆ॥ అట్టి శార్ఙ్గపాణి యఖిల జగద్భర్త
దేవదేవుఁ డతుల దివ్యమూర్తి
మమ్ముఁ బనుప, మేము మాధవపదమున
కర్థి నిన్నుఁ గొనుచు నరుగుటకును. 373

వ॥ వచ్చితిమి. ఏపదంబు నేని సూరిజనంబులు సర్వోత్తమంబని పొందుదురు, దేనిఁ జంద్రదివాకరగ్రహనక్షత్రతారాగణంబులు ప్రదక్షిణంబుగాఁ దిరుగుచుండు, మఱియుఁబీదుపితరుల చేతను నన్యుల చేతను ననధిష్ఠితంబును, జగద్వంద్యంబును, భక్తజనాతిదుర్లభయంబును, నయిన విష్ణుపదంబుం బొందుదువు ర మ్మిదె విమానశ్రేష్ఠంబుత్తమశ్లోక జనమౌళిమణి యైన శ్రీహరి పుత్తెంచె. దీని నెక్కనర్హుండ వనిన నురుక్రమప్రియుండగు న ధ్రువుండు తన్మధుర వాక్యంబులు విని కృతాభిషేకుండయి యచ్చటిమునులకుఁ బ్రణమిల్లి తదాశీర్వాదంబులు గైకొని విమానంబునకుం బ్రదక్షిణార్చనంబులు గావించి హరిపార్షదు లైన సునందనందులకు వందనం బాచరించి భగవద్రూపవిన్యస్తచతురంతఃకరణాదికుం డగుచు, విమానాధిరోహణంబు గావించుటకు [1]హిరణ్మయరూపంబు ధరియించె. అప్పుడు. 374

క॥ సురదుందుభిపణవానక
మురజాదులు మొరసె, విరుల [2]ముసురుగురిసె, గి
న్నరగంధర్వులపాటలు
భరితములై చెలఁగె, నపుడు భవ్యచరిత్రా! 375

వ॥ అట్టిసమయంబున ధ్రువుండు దుర్గమంబగు త్రివిష్టపంబునకు నేగువాఁడగుచు దీనయగుజననిం దిగనాడి యెట్లువోవుదునని చింతించువానిం [3]బార్షదు లవలోకించి, యగ్రభాగంబున విమానారూఢయై యేగుచున్న జననిం జూపిన సంతుష్టాంతరంగుం డగుచు. 376

1 బంగారు మయమైన యాకారము, 2 వాన, 3 సేవకులు.

క॥ జననిసునీతినిమునుకనుఁ
గొని యవలవిమానమెక్కి గొనకొని విబుధుల్
దనమీఁదఁ బుష్పవర్షము
లనయముఁ గురియింప ధ్రువుఁడు హర్షముతోడన్. 377

క॥ చని చని వెస గ్రహమండల
మును ద్రైలోక్యంబు సప్తమునిమండలముం
ఘనుఁ డుత్తరించి యవ్వలఁ
దనరెడు హరిపదము నొందెఁ దద్దయుఁ బ్రీతిన్. 378

వ॥ అది మఱియు నిజకాంతిచేతం ద్రిలోకంబులం బ్రకాశింపం జేయుచు నిర్దయాగమ్యంబును శాంతులు సమదర్శనులు శుద్ధులు సర్వభూతానురంజనులు నచ్యుతభక్తబాంధవులు నయిన భద్రాచారులకు సుగమ్యంబును, నయి గంభీరవేగంబు ననిమిషంబు నగుజ్యోతిశ్చక్రంబు సమాహితంబై గోగణంబు మేధియందుంబోలె నెందుఁ బరిభ్రమించుచుండు నట్టియచ్యుతపదంబునుం బొంది విష్ణుపరాయణుండైన ధ్రువుండు త్రిలోకచూడామణియై యొప్పుచుండె. అప్పుడు భగవంతుండైన నారదుండు ధ్రువుని మహిమం గనుంగొని ప్రచేతస్సత్త్రంబునందు వీణ వాయించుచు. 379

సీ॥ పతియె దైవంబుగా భావంబులోపలఁ
దలఁచుసునీతినందనుతపఃప్ర
భావముక్రియ ధర్మభవ్యనిష్ఠలఁ బొందఁ
జాలరు బ్రహ్మర్షి జనము లసిన
క్షత్రియకులు నెన్నఁ గా నేల? యెవ్వఁడు
పంచసంవత్సరప్రాయమునను
సురుచిదురుక్త్యుగ్రశరభిన్నహృదయుఁడై
మద్వాక్యహితబోధ మతిఁ దనర్చి

తే॥ వనమునకు నేగి, హరిభక్తి వశతనొంది,
యజితుఁడగు హరి తన వశుఁడై చరింపఁ
జేసి, వెసఁ దత్పదంబును జెందె; నట్టి
హరిపదంబును బొంద నెవ్వరికిఁ దరము. 380

క. అనిపాడె ననుచు విదురున
కనఘుఁడు మైత్రేయుఁ డనియె నంచితభక్తిన్
వినుతోద్దామయశస్కం
డనగల యాధ్రువునిచరిత మార్యస్తుత్యా. 381

సీ॥ మహితసత్పురుషసమ్మతమును ధన్యంబు
స్వర్గప్రదంబు యశస్కరంబు
నాయుష్కరంబుఁ బుణ్యప్రదాయకమును
మంగళకర మఘమర్షణంబు
సౌమనస్యముఁ బ్రశంసాయోగ్యమును బాప
హరమును ధ్రువపదప్రాపకంబు
నై యొప్పు నీయుపాఖ్యానంబుఁ దగ నీకు
నెఱిఁగించితిని; దీని నెవ్వఁ డేని

తే॥ తివుట శ్రద్ధాగరిష్ఠుఁడై తీర్థపాద
[1] చరణసరసీరుహద్వయాశ్రయుఁడు నైన
భవ్యచరితు దినాంత ప్రభాతవేళ
*లలఘుమతి దర్శపూర్ణిమలందు మఱియు. 382

తే॥ ద్వాదశినిఁ బద్మబాంధవవాసరమున
శ్రవణనక్షత్రమున [1]దినక్షయమునందు

---

* లను సినీవాలి పూర్ణిమలందు మఱియు—అని పాఠాంతరము. సినీవాలి= చంద్రకళతోఁ గూడిన అమావాస్య. చంద్రకళ లేని అమావాస్యకు 'కుహువు' అని పేరు.

1 దినక్షయము = అవమతిథి. అనఁగా ఒక అహోరాత్రమునందు మూఁడు చాంద్రతిథులు వ్యాపించుట.

బరఁగ సంక్రమణవ్యతీపాతలందు
సభల భక్తిని వినునట్టి సజ్జనులకు. 383

వ॥ క్లేశనాశనంబును మహాప్రకాశంబును నైన భగవద్భక్తియు శీలాదిగుణంబులును గలుగు; మఱియుఁ దేజఃకామునకుఁ దేజంబును నిష్కామునకుఁ దత్త్వవిజ్ఞానంబును గలుగు; దీనివినిపించువారికి దేవతానుగ్రహంబు గలుగు; ఇట్టి యుపాఖ్యానంబు నీకెఱింగించితి నని మైత్రేయుండు విదురునకుఁ జెప్పిన క్రమంబున శుకయోగి పరీక్షితున కెఱింగించిన తెఱంగు సూతుండు శౌనకాదులకు వినిపించి వెండియు నిట్లనియె. అట్లు సెప్పిన మైత్రేయునిం గని విదురుం డిట్లనియె. 384

అధ్యాయము ౧౩.

సీ॥ అనఘాత్మ! నారదమునిపతి ధ్రువచరి
త్రము ప్రచేతసులసత్త్రంబునందు
నర్థిమైఁగీర్తించె నంటి; ప్రచేతసు
లన నెవ్వ? రెవ్వరి తనయు? లెట్టి
వంశజుల్? సత్త్రమె వ్వలనను జేసి? ర
ధ్వరమందు నిజకుల ధర్మశీలు
రగుప్రచేతసులచే యజియింపఁగాఁబడె
యజ్ఞపూరుషుఁడెట్టు? లచ్యుతాంఘ్రి

తే॥ భక్తియుక్తుఁడు విదిత సద్భాగవతుఁడు
దివిరి హరిపాద సేవావిధిప్రయుక్త
దేవదర్శనుఁ డగునట్టి దివ్యయోగి
నారదుం డెట్లు గొనియాడె శౌరికథలు? 385

క॥ నాకిపుడెఱిఁగింపుము సు
శ్లోకుని చరితామృతంబు [1]శ్రోత్రాంజలులం

---

1 శ్రోత్ర + అంజలులు = చెవులు అనెడి దోసిళ్లు.

బై కొని జుట్టియుఁ దనివిం
గై కొనఁదున్నది మనంబు గరుణోపేతా! 386

క॥ అనియడిగిన విదురునిఁ గను
గొని మైత్రేయుండు వలికె గొనకొని ధ్రువుఁడు
వ్వనమునకుఁ జనిన నాతని
తనయుండగు నుత్కలుండు దళితాఘుండై. 387

సీ॥ చతురుఁ డాజన్మప్రశాంతుండు నిస్సంగుఁ
డును సమదర్శనుండును ఘనుండు
నై యాత్మయందు లోకావళి లోకంబు
లందు నాత్మను జూచు చనఘమైన
యనుపమయోగ క్రియాపావకాదగ్ధ
కర్మమలాశయకలనఁ బేర్చి
జడునికై వడిఁ [1]జీఁకు చందంబునను మూఢు
పగిది నున్మత్తుని భంగిఁ జెవిటి

తే॥ వడువునను గానఁబడుచు సర్వజ్ఞుఁడై ప్ర
శాంతకీలహుతాశను సరణిఁ జొచ్చి
సతతశాంతంబు నంచితజ్ఞానమయము
నైన బ్రహ్మస్వరూపంబు నాత్మఁ దలఁచి. 388

క॥ తనకంటె నితరమొకటిఁ
గనికతమున సార్వభౌమగశ్రీఁ బొందక
మనమునఁ గోరకయుండుటఁ
గని కులవృద్ధులును మంత్రిగణములు నంతన్. 389

వ॥ అతని నున్మత్తునింగాఁ దెలిసి తదనుజుండైన వత్సరునికిఁ బట్టంబు
గట్టిరి. ఆవత్సరునికి సర్వర్ధి యనుభార్యయందుఁ బుష్పార్ణుండును
జంద్రకేతుండును నిషుండును నూర్జుండును వసువును జయుండును
నన నార్వురతనయులు గలిగిరి. అందుఁ బుష్పార్ణుం డనువానికిఁ

[1] గ్రుడ్డివాఁడు.

ప్రభయు దోషయు నను నిద్దఱు భార్యలైరి. అందుఁ బ్రభయను దానికిం బ్రాతర్మధ్యందినసాయంబు లను సుతత్రయంబును దోష యను దానికిం బ్రదోషనిశీథవ్యుష్టు లనువారు మువ్వురను బుట్టిరి. అందు వ్యుష్టుండను వానికిఁ బుష్కరిణి యనుపత్నియందు సర్వ తేజుం డను సుతుండు పుట్టె. వానికి నాకూతి యను మహిషివలనఁ జక్షుస్సంజ్ఞుం డయిన మనువు జనియించె. వానికి నడ్వల యను భార్యయందుఁ బురువును గుత్సుండును ద్రితుండును ద్యుమ్నుం డును సత్యవంతుఁడును ఋతుండును వ్రతుండును నగ్నిష్టోముండును నతిరాత్రుండును ప్రద్యుమ్నుండును శిబియును నుల్ముకుఁడును నను పన్నిద్దఱు తనయులు గలిగిరి. అందు నుల్ముకునికిఁ బుష్కరిణి యనుదానివలన నంగుండును సుమనసుండును ఖ్యాతియుఁ గ్రతువును నంగిరసుండును గయుండును నను నార్వురు గొడుకులు పుట్టిరి. అందు నంగునికి సునీథ యను ధర్మపత్నివలన వేనుం డను పుత్రుం డుదయించిన. 390

మ॥ క్షితినాథోత్తముఁ డాత్మనందనుని దుశ్శీలంబు వీక్షించి దుః
ఖితుఁడై యొంటిగఁ దత్పురిన్ వెడలి పోఁగన్ వేగ మెందేనిఁ ద
ద్గతి వీక్షించి మునీశ్వరుల్ గుపితులై దంభోళిసంకాశవా
క్యతతిన్ జావ శపింప వాఁ డపుడు వీఁకం గూలె నమ్మేదినిన్. 391

సీ॥ కైకొని యపుడు లోకం బరాజకమైనఁ
బ్రజలు దస్కరపీడఁ *బల్లటిల్లఁ
గనుఁగొని దుఃఖించి మునులు గతాసుఁడై
పడిన వేనుని వలపలిభుజంబు
నర్థి మథింప నారాయణాంశంబున
నాదిరా జననొప్పు నట్టిపృథుఁడు
జనియించె నన నపుడు విని విదురుఁడు మునిఁ
గనుఁగొని పలికె నో యనఘచరిత!

---

* దల్లడిల్ల — అని పాఠాంతరము.

తే॥ సాధువు సుశీలనిధియును సజ్జనుండు
నలఘుబ్రహ్మణ్యుఁడును నైన యట్టి యంగ
ధరణివిభునకు దుష్టసంతాన మెట్లు
గలిగె? నయ్యంగపతి యేమి కారణమున. 392

వ॥ విమనస్కుండగుచుఁ బురంబువిడిచె? ధర్మకోవిదులైన మునులు దండవ్రతధరుండును రాజు నగు వేనునియందు నే పాపంబు నిరూపించి బ్రహ్మదండం బొనర్చిరి? అదియునుంగాక లోకంబున రాజులు లోకపాల తేజోధరులుఁ బ్రజాపాలనాసక్తులుఁ గావునఁ గల్మషంబు గలిగినం బ్రజలచేత నవజ్ఞానష్టులై యుందురు గావున నా వేనుని చరిత్రంబు శ్రద్ధాగరిష్ఠుండు భక్తుండునైన నాకుం [1]బరాపరవిదగ్రేసరుండ వయిన నీవెఱింగింప నర్హుండ వనిన మైత్రేయుం డతని కిట్లనియె. 393

అంగపుత్రుం డగు వేనుని చరిత్రము

సీ॥ అనఘాత్మ! రాజర్షి యైనట్టి యయ్యంగ
మేదినీవిభుఁ డశ్వమేధమఖము
గావింప ఋత్విక్శ్రేష్ఠకాయంబుచేత నా
హూత మయ్యును సురవ్రాత మందు
నాత్మహవిర్భాగమంద రాకుండిన
నప్పుడు ఋత్విక్కు లద్భుతంబు
నందుచు, యజమానుఁ డైన యయ్యంగ వ
హీపతుఁ జూచి, రాజేంద్ర! యిట్లు

తే॥ త్రిదశు లిదె పిల్వఁబడియు*ను దివిరి యాత్మ
భాగములఁ బొంద రారైరి భవ్యచరిత!

---

* సంప్రీతినాత్మ — అని పాఠాంతరము.

1 పర + అపర = పరవిద్యయు, అపరవిద్యను దెలిసినవారిలో గొప్పవాఁడ. బ్రహ్మవిద్యకు పర యనిపేరు. తక్కినవి అపరవిద్యలు.

యేమి హేతువొ? యిది మాకు నెఱుఁగఁ†బడదు;
కనఁగ హోమంబు దుష్టంబు గాదు; మఱియు. 394

వ॥ శ్రద్ధాయుక్తులైన యీ బ్రహ్మవాదులచేత సంప్రయుక్తంబులైన యీ ఛందస్సులు [1]వీర్యవంతంబులయి యున్నవి. ఇందు దేవతాపరాధం బణుమాత్రం బయిన నెఱుంగము. ఇట్టిచోటం గర్మసాక్షులయిన దేవతలు స్వకీయభాగంబు లంగీకరింపకుండుటకుఁ గతం బెయ్యదియో? యనిన నయ్యంగుండు దుఃఖితస్వాంతుండై తన్నిమిత్తంబు సదస్యుల నడుగం దలంచి వారలయనుమతిం బడసి మౌనంబుమాని యిట్లనియె. 395

ఆ॥ అనఘచరితులార యాహూతు లయ్యు సు
పర్వగణము లాత్మభాగములను
స్వీకరింప; రేను జేసిన యుపరాధ
మెట్టి దనిన వార లిట్టులనిరి. 396

క॥ నరనాథా! యిది యిప్పుడు
వొరసినదుష్కృతము గాదు; పూర్వభవమునం
బరఁగినదురితం బిది, యీ
దరమున నెఱిఁగింతు మింత ధన్యచరిత్రా! 397

క॥ నీ వింతవాఁడ వయ్యును
భూవర! సంతానలాభమును బొందమి నా
దేవతలు యాగభాగము
లీవేళ భుజింపరైరి యిందుకు నీవున్. 398

తే॥ పుత్రకామేష్టిఁ గావించి పుత్రుఁ బడయు,
మట్లొనర్చిన దేవత లాత్మభాగ
మర్థి నంగీకరింతు, ర య్యజ్ఞపురుషు
హరి భజించిన సకలకార్యములుఁ గలుగు. 399

† జెప్ప — అని పాఠాంతరము.

1 శక్తికలవి.

వ॥ అనిన నాతండు సంతానార్థంబు [1]శిపివిష్టదేవతాకంబయిన పురోడాశంబుచే హోమంబుగావించినం దదీయహోమకుండంబునందు హేమమాల్యాంబరాభరణుం డయిన పురుషుండు హిరణ్మయ పాత్రంబున స్నిగ్ధపాయసంబు గొనుచు నుదయించిన, నప్పుడు విప్రానుమతంబున నారాజు దత్పాయసంబు నంజలిచే గ్రహించి సంతోషయుక్తుం డగుచు భార్యకొసంగె. అంత. 400

చ॥ కమలదళాక్షి పాయసము గౌతుకమొప్ప భుజించి భవ్యసం
గమమునఁ జేసి తత్క్షణమ గర్భముఁదాల్చి కుమారుఁ గాంచె న
క్కొమరుఁడు నంత మాతృజనకుండగు మృత్యువుఁబోలి తా నధ
ర్మమునఁ జరించుచుండె గుణమండన! వేనుఁ డనంగ నిచ్చలున్.

చ॥ ఎనయఁగ బాల్యమందుఁ దనయీడుకుమారులఁ గ్రీడఁబోలె నె
మ్మనమున భీతిలేక కృపమాలి పశుప్రకరంబు నొంచుపో
ల్కిని నరికట్టి చంపుచును గిల్బిషలుబ్ధకవృత్తిమై శరా
సనశరముల్ ధరించి మృగజాతి నసాధుగతిఁ వధించుచున్. 402

వ॥ ఇట్లు మాతామహదోషంబునం బాపప్రవర్తనుండై చరియించు కొడుకుం జూచి, యంగుడు వివిధశాసనంబుల దండించియు నతని దుశ్చేష్టితంబులు మానుపంజాలక, దుఃఖితాత్ముండై, మనంబున.

క॥ అనయము నిట్టికుపుత్రుని
గని పరితాపంబుఁ బొందుకంటెను, ధరలో
ననపత్యుండగుటొప్పును
వనజాక్షు భజించునట్టి వాఁడగు వాఁడున్. 404

---

1 శిపివిష్టదేవతాకము = విష్ణువు దేవతగాఁ గలది: శిపియనఁగా పశువులు వానియందు యజ్ఞరూపుఁడై ప్రవేశించియున్నవాఁడు (విష్ణువు). [శిపి = పశువులచే, విష్టః = వ్యాపించినవాఁడు] (సేవింపఁబడువాఁ డన్నమాట) (శివుఁడు అనికూడా అర్థమున్నది) శిపి = కిరణములచే, విష్ణుఁడు = వ్యాప్తమైనవాఁడు (విష్ణువు) అని విష్ణుసహస్రనామభాష్యము.

వ॥ అని వెండియు నిట్లనియె. 405

సీ॥ జనులకు దుష్పుత్రకునిచేత నపకీర్తి
యు, నధర్మమును, సర్వ జనవిరోధ
మును, మనోవ్యథయును, మునుకొని ప్రాపించు ;
నట్టికుపుత్రు మోహంబు విడువఁ
జాలక, బహుమాన సంగతిఁ గను నెవ్వఁ
డతని గేహంబు దుఃఖాలయంబు
నగు, నని మఱియు ని ట్లను, మనుజుండు శో
కస్థానమగు పుత్రుకతనఁ జేసి

తే॥ యనుపమక్లేశ భాజనం బయినగృహము
విడుచుఁ, గావున నిట్టివివేకహీనుఁ
డగుకుపుత్రు సుపుత్రుఁగా నాత్మఁ దలఁతు
ననుచు నారాజు బహుదుఃఖితాత్మఁ డగుచు. 406

క॥ తగు *సుమహైశ్వర్యోదయ
మగుగృహమును [1]ప్రజల నిద్రవందినభార్యన్
దిగవిడిచి, వెక్కడేనిని
జగతీశుఁడు సనె నిశీథసమయమునందున్. 407

వ॥ అంతఁ దద్వృత్తాంతం బంతయు సుహృద్బాంధవపురోహితామాత్యప్రభృతు లయిన ప్రజ లెఱిఁగి దుఃఖించుచున్న సమయంబున, భూమియందెల్లయెడలఁదదన్వేషణంబాచరించిగూఢుండయిన పరమపురుషునిం గానలేని కుయోగిచందంబున, నారాజుం బొడ గానలేక విఫలోద్యోగులయి మగిడి, పురంబునకు వచ్చిరి. తద నంతరంబ. 408

---

* మహైశ్వర్యోదయ—అని పాఠాంతరము.

1 సంతానమును (జనులను అనికూడా).

అధ్యాయము ౧౪.

సీ॥ సమధిక బ్రహ్మనిష్ఠాతిగరిష్ఠులౌ
భృగ్వాదిమునీంద్రబృంద మపుడు
[1]లోకావనైకావలోకనోత్సుకులైన
జనులు స్వరక్షకజనవిభుండు
లేమిఁ బశుప్రాయులై మెలంగుటఁ గని
యంత వేనునిమాత యగుసునీథ
యనుమతి నఖిల ప్రజావళి కప్రియుం
డైన నవ్వేనుఁ బట్టాభిషిక్తుఁ

తే॥ జేసి రంతట మహిలోకశాసనుఁ డగు
వేనుఁ బట్టంబు గట్టుట విని సమస్త
తస్కరులు సర్పభీతిచేఁ దలఁగుమూషి
కములకై వడి నడఁగిరి గహనములను. 409

వ॥ అంత నతండు. 410

చ॥ పరువడి నష్టలోకపరిపాలకముఖ్యవిభూతియుక్తుఁడై
పరఁగి నృపాసనంబున విభాసితుఁడౌట స్వభావసిద్ధమై
వఱలు [2]మహావలేపమున వారక సంతతమాననీయస
త్పురుషుల నెల్ల నెందుఁ బరిభూతులఁ జేయుచునుండె నిచ్చలున్.

చ॥ మఱియు నతండు భూగగనమార్గములం దొకవేళ నొక్కఁడే
యరదము నెక్కి క్రమ్మరు నిరంకుశవృత్తిఁ జరించు మత్తసిం
ధురవిభుపోల్కి సత్పురుషదూషితవర్తన నొప్పుచుండి నిరం
తరసుజనాపరాధకృతితత్పరమానసుఁడై క్రమంబునన్. 412

క॥ దివ్యులు వెఱఁగందఁగఁ బృ
థ్వీవ్యోమము లగల భేరి వేయించె నయ

---

1 లోక + అవన = లోకరక్షణము, 2 మహా + అవలేపమునన్ = గొప్ప గర్వముచే; 3 యాగము చేయరాదు, (దానము) ఇవ్వరాదు, హోమము చేయరాదు.

ష్టవ్యమదాతవ్యమహో
తవ్యం విప్రా యనుచు నుదాత్తధ్వనులన్. 413

క॥ అని యిట్టులు భేరీరవ
మునఁజేసి సమస్తధర్మములు వారింపన్
మును లవినీతుం డగు వే
నుని దుశ్చరితంబు జనమనోభయ మగుటన్. 414

తే॥ కని, కృపాయత్తు లగుచు ని ట్లనిరి; యిట్టి
రాజచోరభయంబు లీ భూజనులను
బలసి యిరువంకలను బాధ వఱుపఁ జొచ్చె
దారువందలి వహ్నిచందమునఁ బెలుచ. 415

చ॥ *అరయ నరాజకం బగుమహాభయముం దొలఁగింపఁ గోరి, యి
ట్లొఱుఁగక యాయనర్హుని మహీపతిఁ జేసినయట్టి దోషముం
బరువడిఁ జెందె, దుగ్ధరసపానమునం బరివృద్ధినొందున
య్యురగముభీతి పోషకుని నొందినరీతి ననర్థహేతువై. 416

వ॥ అదియునుం గాక. 417

క॥ మునుకొని, సునీథగర్భం
బున జనియించియు స్వభావమున దుర్జనుఁడై
యెనయఁ బ్రజాపాలనమున
కును బాల్పడి ప్రజల[1]మన్ని గొనఁజొచ్చెఁగదే. 418

వ॥ అదిగాన, నీ వేనుండు పూర్వంబున జ్ఞానసంపన్నులచేత రాజుగాఁ జేయంబడియెఁ గావున, నిట్టివాని మన మందఱమును గూడి ప్రార్థింతము; లోకరక్షణార్థంబగుటఁ దద్దోషంబు మనల స్పృశిం

* చ॥ అరయ నరాజకం బగుమహాభయముం దొలఁగించు వారమై
కరము ననర్హు గర్వితుని క్ష్మాపతిఁజేసిన యట్టి దోషమున్
బరువడిఁ జెందె దుగ్ధరసపానమునం బరివృద్ధి నొందు న
య్యురగము నైజపోషకుని నొంచిన రీతి ననర్థహేతువై —అని పాఠాంతరము.

1 మన్నిగొనుట = చంపుట.

పదు; [1]సమీచీనోక్తులం జేసి వీని ననునయింతము వాని గృహీతాఘకుండైనేని మున్న లోకధిక్కారాగ్నిసందగ్ధుండగు వీని మన తేజోమహాగ్నిచేత భస్మీభూతుం జేయుద మని యాలోచించి, [2]గూఢమన్యు లగుచు వేనునిం గదియం జని యతని కిట్లనిరి. 419

క॥ నరపాలక! నీకాయువు
సిరియును బలమును యశంబుఁ జేకుఱు వృద్ధిం
బొరయుదు గా కనుచు, మనో
హరముగ నాశీర్వదించి యతివినయమునన్. 420

వ॥ ఇట్లనిరి. నరేంద్రా! నే మొక్కటి విన్నవించెద మవధరింపుము. పురుషులకు వాఙ్మనఃకాయవృత్తులవలన నాచరించు ధర్మంబు సమస్త లోకంబులను విశోకంబులం జేయు; నసంగులయిన వారికి మోక్షంబు నిచ్చును. అట్టిధర్మంబు ప్రజలకు క్షేమకారణంబు గావున నీయందుఁ జెడకుండుంగాక యని పలికి మఱియు ధర్మంబు నాశంబు నొందిన నైశ్వర్యంబుచే రాజు విడువంబడు నని చెప్పి వెండియు నిట్లనిరి. దుష్టచిత్తులగు నమాత్యులవలనను దస్కరుల వలనను బ్రజలు నాశంబు నొందకుండ రక్షించుచు యథాన్యాయంబుగ వారలచేఁ [3]గరంబు గొనుచునుండు మహీపతి యిహపర సౌఖ్యంబుల నందును. అదియునుంగాక యెవ్వని రాష్ట్రంబున నేపురంబున యజ్ఞేశ్వరుండయిన పురుషోత్తముండు నిజవర్ణాశ్రమోచితంబయిన ధర్మంబుగలవారిచేత యజియింపంబడు, నట్టి నిజశాసనవర్తియగు రాజువలన సర్వభూతభావనుండును మహాభాగుండును భగవంతుండు నగు సర్వేశ్వరుండు సంతుష్టుండగును. అట్టి సకలజగదీశ్వరుండైన సర్వేశ్వరుండు సంతోషించిన రాష్ట్రాధిపతికి సర్వసౌఖ్యంబులుఁ బ్రాపించు. లోకపాలకులగు వారు సర్వేశ్వరునికొఱకు బలిప్రదానంబులు సేయుదురు. సమస్త

1 సమీచీన + ఉక్తులు = మంచిమాటలు, 2 మఱుగుపడిన కోపముకలవారు (కోపము లోన నిమిడిచికొన్నవారు అన్నమాట), 3 పన్ను.

లోకదేవతాయజ్ఞాది సంగ్రహుండును వేదమయుండును ద్రవ్యమయుండును దపోమయుండునగు నారాయణుని విచిత్రంబులైన యజ్ఞంబులచేత యజనంబు సేసిన నీకు నభయం బగు; మోక్షంబునుం గలుగుంగావున నీరాజ్యంబున మఖంబులు సేయుమని యాజ్ఞాపింపుము. నీదేశంబునం జేయంబడిన యజ్ఞంబులచేత హరికళాయుక్తంబులగు దేవగణంబులు[1]స్విష్టంబులై తుష్టంబులగుచు భవదీయవాంఛితార్థంబుల నిత్తురు. గావున దేవతాతిరస్కారంబు నీకు యుక్తంబుగాదు. వేదచోదితంబు లగు ధర్మంబులం దాసక్తుండవు గమ్మనిన వేనుం డిట్లనియె. 421

క॥ మునులార! మీరలిప్పుడు
నను నీగతిం బడుచుండదనమునం బలికితి రై
నను* నది యధర్మ మందుల
నెనయంగ ధర్మమనగలదె యెచ్చట నైనన్? 422

వ॥ అదియునుం గాక. 423

చ॥ ఎనయంగ జారకామినిని జేసుని మ్రుచ్చిలి, జారపూరుషుం
డనపతిం గాం దలంచుగతిం, దద్దయు మూఢమనస్కులై తన
ర్చిన నరపాలరూపముధరించిన యీశ్వరు నన్నెఱుంగక
న్యుని భజియింప, మీ రిహపరోన్నతసౌఖ్యము లంద రెన్నడున్.

వ॥ అని మఱియు నిట్లనియె. యజ్ఞపురుషుండన నెవ్వం? డెవ్వాని యందు మీకు భక్తిస్నేహంబు లుదయించె? భర్తృస్నేహావిదూరలైన కుయోషిద్గణంబులు జారునందుం జేయుభక్తి చందంబునం బలికెదరు: అదియునుం గాక. 425

క॥ హరిహరహిరణ్యగర్భ
[2]స్వరధీశ్వరవహ్నిశమనజలధిపతిమరు

---

* మీరలధర్మముందగ ననయము ధర్మంబటంచు నని యెదరై నన్॥ — అని పాఠాంతరము.

1 సు + ఇష్టమ్ములు=చక్కగా యజింపబడినవి,యాగములచే నారాధింపబడినవి యన్నమాట, 2 స్వరధీశ్వర = ఇంద్రుండు.

న్నరవాహనశశిభూరవి
సురముఖ్యులు నృపశరీరసూచకు లగుటన్. 426

క॥ పరికింప నను భజింపుఁడు
ధరణీశుఁడు సర్వదేవతామయుఁడగు మ
త్సర ముడుగుఁడు నాకంటెను
బురుషుఁడు మఱియెవ్వఁ డగ్రపూజార్హుఁ డిలన్. 427

వ॥ అదిగాన మీరు నాయందు బలివిధానంబులు సేయుండు. అని పాప కర్ముండు నసత్ప్రవర్తకుండు నష్టమంగళుండు విపరీతజ్ఞానుండు నగు వేనుండు పండితమాని యగుచుం బలికి, మునుల వచనంబులు నిరాకరించి యూరకున్న నమ్మునులు భగ్నమనోరథులై తమలో నిట్లనిరి. ఈదారుణకర్ముండయిన పాతకుండు హతుం డగుంగాక వీఁడు జీవించెనేని వీనిచేత నీజగంబులు భస్మంబులు గాఁగలవు. ఇది నిశ్చితంబు. దుర్వృత్తుండగు వీఁడు మహారాజ సింహాసనంబున కర్హుండుగాఁడు. వీఁడు మున్ను నేసర్వేశ్వరు నను గ్రహంబున నిట్టి విభూతియుక్తుం డయ్యె నట్టి యజ్ఞపతియైన శ్రీవిష్ణుని నిందించుచున్నవాఁడు గావున నిర్లజ్జుండైన హరినిందకుని హననంబు సేయువలయు నని మును లుద్యోగించి యాత్మప్రకాశితంబైన క్రోధంబునం జేసి హుంకారమాత్రంబున నాయీశ్వర నిందాహతుం డగు వేనునిం బొలియించిరి. అంత. 428

క॥ అవని సునీథయు శోకా
తురయై తనసుతుఁడు దనువుఁదొఱఁగినఁ దదనం
తరమునను యోగశక్తిం
బరువడి నిజతనయుతనువు బరిపాలించెన్. 429

వ॥ అంత నొక్క నాఁడు. 430

సీ॥ మునివరేణ్యులు భక్తి దనర సరస్వతీ
సలిలంబులను గృతస్నాను లగుచు
మునుకొని తత్తీరమున నగ్నిహోత్రముల్
విలసిల్ల నియతిఁ గావించి యచటఁ

దవిలి సత్పురుషకథావినోదంబులు
సలుపుచు నుండంగ సకలలోక
భయదంబు లగుమహోత్పాతముల్ దోంచిన
మసలి లోకంబు లమంగళములు

తే॥ వారయకుండెడుఁగాకని బుద్ధిలోనఁ
దలఁచు చుండఁగఁ బెలుచ నుదగ్రమగుచు
సర్వదిశలను [1]పాంసువర్షంబుగురిసెఁ
దస్కరులు సర్వజనులవిత్తములు గొనిరి. 431

వ॥ ఇట్టిలోకోపద్రవం బెఱింగి జననాథుం డుపరతుం డగుటం జేసి జనపదంబు లరాజకంబులై యన్యోన్యహింసలనొందుచుం దస్కరబాధితంబు లగుచు నుండుట యెఱింగియుఁ దన్నివారణంబునకు సమర్థులయ్యును జోరాదిబాధలం గనుంగొనుచు మునులు వారింపక యుండిరి. మఱియు సమదర్శనుండు శాంతుండు మననశీలుండు నగు బ్రాహ్మణుండు దీనుల నుపేక్షించిన నతనితపంబు భిన్నభాండగతం బయిన క్షీరంబుచందంబున క్షయించుం గావున నంగవసుధాధీశవంశోద్భవులు హరిపదాశ్రయు లగుటం జేసియు నమోఘ సత్త్వనిష్ఠులగుటం జేసియు వీరల వంశంబు విచ్ఛిత్తి నొందింప ననర్హంబు గాన స్థాపనీయంబగు నని నిశ్చయించి మృతుండైన వేనుని కళేబరంబు డగ్గఱవచ్చి తదూరు మథనంబు గావింప నందు. 432

సీ॥ ఘనకాకకృష్ణసంకాశవర్ణుండును
హ్రస్వావయవుఁడు మహాహనుండు
హ్రస్వబాహుండును హ్రస్వపాదుండును
నిమ్ననాసాగ్రుండు నెఱయురక్త

1 పాంసు = దుమ్ము.

నయనుండుఁ దామ్రవర్ణశ్మశ్రుకేశుండు
నతిదీనవదనుండు నై నయట్టి
యొక్క నిషాదకుం డుదయించి యేఁమి సే
యుదు నని పలుకుచు నున్నఁ జూచి

తే॥ వరమునులు [1]'నిషీద' యనుచుఁ బలుకుటయును
దాన వాఁడు నిషాదాభిధానుఁడయ్యె
నతనివంశ్యులు గిరికాననాళి వేను
కల్మషముఁ దెల్పుచుండిరి కడఁక మఱియు. 433

అ ధ్యా య ము ౧౫.

క॥ కని వా రనపత్యుం డగు
మనుజేంద్రుని బాహు లంత మథియించిన నం
దనఘం బగు నొక మిథునము
జనియించెను సకలజనులు సమ్మదమందన్. 434

వ॥ అందు లోకరక్షణార్థంబుగా నారాయణాంశంబున నొక్కపురు
షుండును హరికి నిత్యానపాయినియై లక్ష్మీకళాకలితయై గుణంబు
లను భూషణంబులకు నలంకారప్రదాత్రియు నగు కామినియు
జనియించె. అందుఁ [2]బృథుశ్రవుండును [3]బృథుయశుండు నగుట
నతండు పృథుచక్రవర్తి యను పేరం బ్రసిద్ధుండయ్యె. అయ్యంగ
నయు నర్చి యను నామంబునం దనరుచు నతని వరియించె నా
సమయంబున. 435

సీ॥ అందంద కురియించి రమరులు మునినాథ
వితతి మోదంబంద విరులవానఁ
బరమానురక్తి శుంభల్లీలఁ జూపట్టె
సురపతిపీఠ నచ్చరలయాట

1 నిషీద=కూరుచుండుము, 2 చాలా విన్నవాఁడు, 3 చాలా కీర్తిగలవాఁడు.

కర్ణరసాయనక్రమమున వీతెంచెఁ
బర పైన తేట కిన్నరులపాట
యనిమిషకరహతంబై చాలఁ జెలఁగెను
విభవోత్సవంబు దుందుభిరవంబు

తే॥ మునినుతి సెలంగె శిఖిగుండములు వెలింగె
నంత నచటికి సరసీరుహాసనుండు
గరుడగంధర్వకిన్నరగణముతోడ
నర్థిఁ జనుదెంచె సమ్మోదమతిశయిల్ల. 436

వ॥ అంత. 437

కవిరాజవిరాజితము :

అరయఁగ వైన్యునిదక్షిణహస్తమునందె రమారమణీయమనో
హరలలితాయుధచిహ్నములంఘ్రులయందు సమగ్రహలాంకుశభా
స్వరకులిశధ్వజచాపసరోరుహశంఖవిరాజితరేఖలు వి
స్ఫురగతినొప్పఁబితామహముఖ్యులుసూచిసవిస్మయులై మఱియున్.

వ॥ "ఇతండు నారాయణాంశసంభూతుండు నితనియంగన రమాంశ సంభూతయుం గానోపుదురు" అని తలంచి, యయ్యవసరంబున బ్రహ్మవాదులగు బ్రాహ్మణోత్తములతనికి విధ్యుక్తప్రకారంబున రాజ్యాభిషేకంబు గావించిరి. తదనంతరంబ. 439

క॥ సరిదంభోనిధిఖగమృగ
ధరణీసురవర్త్మపర్వతప్రముఖములై
పరఁగిన భూతశ్రేణులు
నరవరునకుఁ దగనుపాయనము లిచ్చెనొగిన్. 440

తే॥ సమధికఖ్యాతి నాపృథుచక్రవర్తి
దేవియగు నర్చితోఁగూడ దివ్యవస్త్ర
గంధమాల్యవిభూషణకలితుఁ డగుచుఁ
బావకుఁడుఁబోలె సత్ప్రభాభాసి యయ్యె. 441

సీ॥ రాజరాజాప్తృఘురాజుకు హేమమ
యంబైన [1]వీరవరాసనంబు
[2]జలపతి జలకణస్రావకం బగుపూర్ణ
చంద్రసన్నిభసితచ్ఛత్త్రము మఱి
పవమానుఁ డమలశోభన మగు వాలవ్య
జనసమంచితసితచామరములు
ధర్ముండు నిర్మలోద్యత్కీర్తిమయ మగు
మహనీయనవపుష్పమాలికయును

తే॥ [3]జంభవైరి కిరీటంబు శమనుఁ డఖిల
జననియామకదండంబు జలజభవుఁడు
నిగమమయకవచంబు వాణీలలామ
స్వచ్ఛమగు సవ్యహార మొసఁగిరి మఱియు. 442

సీ॥ దామోదరుండు సుదర్శనచక్రంబు
నవ్యాహతైశ్వర్య [4]మబ్జపాణి
చంద్రార్ధధరుఁ డర్ధచంద్రరేఖాంకిత
కమనీయ[5]కోశసంకలితఖడ్గ
మంబిక శతచంద్రమనుఫలకముఁ జంద్రుఁ
డమృతమయశ్వేతహయచయంబుఁ
ద్వష్ట రూపాశ్రయోదాత్తరథంబును
భానుండు ఘృణిమయబాణములును

తే॥ శిఖియు నజగోవిషాణ సంచితమహోజ
గవ మనం దగుచాపంబు నవనిదేవి
యోగమయ మైనపాదుకాయుగము గగన
చరులు గీతంబు లిచ్చిరి సంతసమున. 443

---

1 వీరవర + ఆసనము, 2 వరుణుఁడు, 3 ఇంద్రుఁడు, 4 లక్ష్మి(పద్మహస్త),
5 కోశ = ఒఱ.

వ॥ వెండియుం బ్రతిదివసంబు నాకాశపుష్పంబులు గురియింప, మహ ర్షులు సత్యంబులైన యాశీర్వచనంబులు సలుప, సముద్రుండు శంఖంబును నదంబులు పర్వతంబులు నదులును రత్నసూర్ణంబు నొసంగెఁ; దదనంతరంబ సూతమాగధవందిజనంబులు దన్ను నుతియించినం బ్రతాపశాలియగు నవ్వైన్యుండు మందస్మిత సుందరవదనారవిందుండై చతురవచనుం డగుచు మేఘగంభీర భాషణంబుల వారల కిట్లనియె. 444

సీ॥ వంధిమాగధసూతవరులార! నాయందుఁ
గమనీయగుణములు గలిగెనేని
నర్థంబు నుతి సేయ నవి లేవు నాయందు,
నది గాన మీనుతి వ్యర్థ మయ్యె
నిటమీఁద గుణముల నేపారియుండిన
నపుడు నుతించెద మంటిరేని
సభ్యనియుక్తులై చతురత నుత్తమ
శ్లోకునిగుణము లశ్లోకభూప్ర

తే॥ సిద్ధములు గాన సన్నుతి సేయుఁ డజుని
నతని బహువిధభావంబు లభినుతింప
నలవిగాకయె యుండుదు రదియుఁగాక
చతురమతులార! [1]మాగధజనములార! 445

వ. మఱియు మహాత్ముల గుణంబులు దనయందు సంభావితంబులు సేయు సామర్థ్యంబులు గలిగిన నందు మహాత్ములగుణంబులు ప్రసిద్ధం బులు గావునం దత్సమంబుగా నెట్లు నుతింపవచ్చును. ఎవ్వండే నొకండు శాస్త్రాభ్యాసంబునం దనకు విద్యాతపోగుణంబులు గలుగు నని పలికిన వానిం జూచి సభ్యులు పరిహాసింతురు. అది కుమతి యగువాఁ డెఱుంగండు. అదియునుం గాక. 446

---

1 పొగడువారు.

క॥ అతిపరిశుద్ధులు లజ్జా
న్వితులు మహోదారు లధిక నిర్మలు లాత్మ
స్తుతి పరనిందలదోషము
లతిహేయములని తలంతు రాత్మలనెపుడున్. 447

క॥ [1]వందిజనంబులు లోకము
లందున విదితవరకర్ములగుభూపతులన్
వందించు టవశ్యంబై
నం దగదు నుతింప శిశుజనంబులపగిదిన్. 448

అధ్యాయము ౧౬.

క॥ అని సూతవందిమాగధ
జను లా నరనాయకుని వచనములు వినియున్
మునిచోదితులై క్రమ్మఱ
ననురాగము లుప్పతిల్ల నమ్మనుజేంద్రున్. 449

వ॥ అమృతోపమానంబు లయినమధురవాక్యంబుల నిట్లనిరి. 450

క॥ వేనాంగసంభవుండవు
శ్రీనాథకళాంశజుఁడవు చిరతరగుణస
మ్మానార్హుండ [2]వతర్కిత
మైన భవన్మహిమఁ బొగడ నలవియె మాకున్. 451

క॥ అని వెండియు నిట్లని, తై
నను నొకమార్గంబు గలదు నందింప, భవ
ద్ఘనచరితామృతపానం
బునఁ జేసియు మునులవచనములఁ జేసి తగన్. 452

వ॥ శ్లాఘ్యంబులైన భవదీయచరిత్రంబుల స్తుతియించెదము. అని
యి ట్లనిరి. 453

---

1 పొగడువారు. 2 ఊహింపరానిది.

సీ॥ ఈ వైన్యుఁ డఖిలలోకావలి ధర్మాను
వర్తనముల నెల్ల వఱలఁజేసి
ఘనధర్మమార్గవర్తనులలో ధన్యుఁడై
ధర్మసేతువుఁ బ్రీతిఁ దగిలి ప్రోచు
ధరను శాత్రవులను దండించు నష్టది
క్పాలకమూర్తిసంకలితుఁ డగుచు
నయ్యయికాలంబులందు భాషణదాన
ములఁ బ్రజారంజనములఁ దనర్చు
తే॥ సవనసద్వృష్టికిరణాదిసక్తుఁ డగుట
నుభయలోకంబులకుఁ బ్రీతినొదవఁ జేయు
న్యాయమార్గంబునను భూజనాళిధనముఁ
బుచ్చుకొను నిచ్చు సూర్యుఁడుఁబోలె నితఁడు. 454

వ॥ మఱియును. 455

సీ॥ సర్వభూతములకు సముఁడును బర్యతి
క్రమమున లోకాపరాధములను
నతికాంతిసంయుక్తుఁడై సహించుచు, నార్త
లగువారియెడఁ గృపాయత్తుఁ డగుచు
నరరూపధారియౌ హరిమూర్తి గావున
నింద్రుండు వర్షించి యెల్లప్రజల
రక్షించుగతిఁ దాను రక్షించు, నమృతాంశు
సన్నిభవదనాబ్జసస్మితాను
తే॥ రాగమిళితావలోకనరాజిఁ జేసి
సకలజనులకు సంప్రీతి సంభవింపఁ
జేయు, సంతతమును గూఢచిత్తుఁడగుచు
శత్రువరుల కసాధ్యుఁడై సంచరించు. 456

వ॥ అని వెండియుఁ బ్రవేశనిర్గమశూన్యమార్గనిరూఢకార్యుండును,

నపరిమితమహత్త్వాదిగుణగణైకధాముండును, సముద్రునిభంగి గంభీరచిత్తుండును, సుగుప్తవిత్తుండును, వరుణుండునుబోలె సంవృతాత్ముండును, శాత్రవాసహ్యప్రతాపయుక్తుండును, దురాసదుండును, సమీపవర్తియయ్యును దూరస్థునిభంగి వర్తించుచు వేనారణిజనితహుతాశనుండు గావున హుతాశనుచందంబున నన్యదుస్స్పర్శనుండును నై చారులవలన సకలప్రాణి బాహ్యాభ్యంతరకర్మంబులం దెలియుచు దేహధారులకు నాత్మభూతుండై సూత్రాత్మకుండైన వాయువుభంగి వర్తించుచు, నాత్మస్తుతినిందలవలన నుదాసీనుం డగుచు ధర్మపథంబున వర్తించుచు, నాత్మీయ సుహృద్బంధువులవలనం దప్పుగలిగినను దండించుచు, నాత్మశత్రువులనైన నదండ్యుల దండింపక ధర్మమార్గగతుం డగుచుఁ, దన యాజ్ఞాచక్రం బప్రతిహతం బగుచు మానసాచలపర్యంతంబు వర్తింప సూర్యుండు నిజకిరణంబులచేత నెంత పర్యంతంబు భూమిం బ్రకాశింపంజేయు నంతపర్యంతంబు నిజగుణంబులచేత లోకంబుల రంజిల్లంజేయు. అదియునుంగాక [1]ప్రకృతిరంజకంబులైన గుణంబులచేత దృఢవ్రతుండును, సత్యసంధుండును, బ్రహ్మణ్యుండును, సర్వభూతశరణ్యుండును, వృద్ధసేవకుండును, మానప్రదుండును, దీనవత్సలుండును, బరవనితామాతృభావనుండును, దనపత్ని నర్ధశరీరంబుగాఁ దలంచువాఁడును నగుచుం బ్రజలయెడఁ దండ్రి వలెఁ బ్రీతిసేయుచు రక్షించుచుండు. మఱియును, 457

సీ॥ తలపోయ బ్రహ్మవిద్యానిష్ఠజనముల
కనయంబుఁ గింకరుం డైనవాఁడు
నఖిలశరీరగుఁ డాప్తసుహృజ్జన
తానందకరుఁ డన నలరువాఁడు

---

1 ప్రకృతి = సప్తాంగములు, స్వామి, మంత్రులు, మిత్రులు, కోశము, రాష్ట్రము, దుర్గము, సైన్యము, లేదా స్వభావముచేతనే రంజకములు.

సంస్కారఘనకర్మసంగహీనులయందు
సంగసంప్రీతుఁడై జరగువాఁడు
దుర్మార్గమనుజసందోహంబునకు నుగ్ర
దండధరుం డనఁ దనరువాఁడుఁ

తే॥ ప్రకృతిపురుషకావేశుఁడై పరఁగువాఁడు
భగవదవతారయుక్తుఁడై నెగడువాఁడు
నగుచు వర్తించు సమ్మోద మతిశయిల్లఁ
జారుతరమూర్తి యీరాజ చక్రవర్తి. 458

వ॥ మఱియుం ద్ర్యధీశుండుఁ గూటస్థుండుఁ బరమాత్మయు బ్రహ్మ కళారూపుండు నగువాఁడును నై యుదయించెం గావున నితని యందు నవిద్యారచితం బైనభేదంబు నిరర్థకం బగు నని పెద్ద లగువారలు చూతురు. మఱియును. 459

సీ॥ ఉదయాద్రిపర్యంత ముర్వీతలం బేక
వీరుఁడై రక్షించి వెలయు నీతఁ
డొకనాఁడు విజయయాత్రోత్సవం బేపార
సన్నద్ధుఁడై మణిస్యందనంబు
నెక్కి చాపముఁబూని దిక్కుల సూర్యుని
పగిదిని శత్రుభూపాలతమము
విరియింతు నని చాల వెలుఁగొందుచును ధరా
చక్రప్రదక్షిణశాలి యగుచుఁ

తే॥ దిరుగు నెడ సర్వదిక్పాలవరసమేత
పార్థివోత్తమనికర ముపాయనంబు
లిచ్చి తనఁ జక్రపాణిని నెనయునాది
ధరణివిభుఁడని నుతియించి తలఁతు రెదల. 460

క॥ ఈనృపతి ధరాచక్రము
ధేనువుగాఁ జేసి పిదుకు ధృతి నఖిలపదా

ర్థానీకము విబుధులు స
న్మానింపఁగఁ బ్రజకు జీవనప్రదుఁ డగుచున్. 461

చ॥ అమరవరేణ్యుఁ బోలి యనయంబు నితండును [1]గోత్రభేదన
త్వమునఁ జెలంగుఁ దా నజగవప్రదరాసనశింజినీనినా
దమున విరోధిభూపతులు దల్లడమంద నసహ్యసింహవి
క్రమమున సంచరించు నని కౌతుక మొప్పఁగఁ బల్కి రెండియున్.

వ॥ ఇట్లనిరి. 463

చ॥ సకలజగన్నుతుం డితఁడు చారుయశోనిధి యశ్వమేధముల్
ప్రకటముగా శతంబు దగఁ బావనమైన సరస్వతీతటీ
నికటధరిత్రిఁ జేయుతఱి నేర్పున నంతిమయాగవాహముఁ గొం
చుక మఖసాధనాశ్వమును జంభవిరోధి హరించు నుద్ధతిన్. 464

సీ॥ ఒకనాఁడు నిజపుందిగోపాంతవనమునకుఁ
జని యందు సద్గుణశాలి యైన
ఘనుని సనత్కుమారునిఁ గాంచి, యమ్ముని
వరు బ్రహ్మతనయుఁ గా నెఱిఁగి భక్తిఁ
బూజించి విజ్ఞానమును బొందు; నచ్చటి
బ్రహ్మవేత్తలు మునిప్రవరులవలన
మానితలబ్ధవిజ్ఞానులై వర్తింతు;
రిమ్మహారాజు మహీతలంబు

తే॥ నందు, విశ్రుతవిక్రముఁ డగుచు మిగులఁ
దనకథావళి భూప్రజాతతి నుతింప
నక్కడక్కడ వినుచు శౌర్యమున నఖిల
దిక్కులను గెల్చి వర్తించు ధీరయశుఁడు. 465

[1] గోత్రభేదనత్వమునన్ = శత్రురాజులవంశములను నాశకుఁడౌటచేత (లేదా) భూమిని చదునుచేయువాఁ డగుటచేత, పర్వతములను భేదించువాఁడగుటచేత వని ఇంద్రపరముగ రెండవ యర్థము, 2 అజగవ మనెడి, ప్రదర + ఆసన = విల్లుయొక్క, శింజినీ నినాదమున = నారిమ్రోఁతచేత.

అధ్యాయము ౧౭.

వ॥ ఇట్లు పాటితవిరోధిమనశ్శల్యుండు సురాసురజేగీయమాననిజవైభవుండునై ధరాచక్రంబున కీతండు రాజయ్యెడి నని యివ్విధంబున స్తోత్రంబు సేసిన వందిమాగధ సూతజనంబులం బృథుచక్రవర్తి పూజించి మఱియుం బ్రాహ్మణభృత్యామాత్యపురోహితపౌరజానపదతైలికతాంబూలికనియోజ్యప్రముఖాశేష జనంబులం దత్తదుచిత క్రియలం బూజించె. అని మైత్రేయుండు సెప్పిన విని విదురుం డిట్లనియె. 466

—పృథుచక్రవర్తి గోరూపిణియగు భూమివలన నోషధులం బిదుకుట—

సీ॥ ఏమినిమిత్తమై భూమి గోరూపిణి
యయ్యె? దానికి వత్సమయ్యె నెద్ది?
గొనకొని [1]దోహనమునకు నర్హంబైన
పాత్ర మెయ్యది? తలంపంగ దోగ్ధ
లైన యాపృథు వేపదార్థముల్ పిదికెను?
బరికింప నవని స్వభావమునను
విషమమై యుండియు వెలయంగ నేరీతి
సమగతిం జెందెను? జంభవైరి
తే॥ క్రతుహయంబును గొనిపోవం గార్యమెద్ది?
ధీరనిధియైన బ్రహ్మకుమారువలనం
గలితవిజ్ఞానుం డగుచు నేగతినిం బొందె?
ననఘచారిత్ర! మైత్రేయ యవియుంగాక. 467

వ॥ మఱియుం బరబ్రహ్మంబును భగవంతుండును బుణ్యశ్రవణకీర్తనుండును సర్వనియామకుండును నగు కృష్ణుని యవతారాంతరాశ్రయంబగు దివ్యకథలను భగవంతుండైన పుండరీకాక్షుండు పృథ్వవతారంబు ధరియించి గోరూపిణియగు పృథివిం బిదికినది మొదలగు కథలన్నియు నీకు నధోక్షజునకు దాసుండ నయిన

1 పిదుకుట.

...కు నెఱింగింపుము. అనిన, వాసుదేవకథాసంప్రీతచేతస్కుండగు విదురుం బ్రశంసించి మైత్రేయుం డిట్లనియె. అట్లు బ్రాహ్మణజనంబులచేత రాజ్యంబునం దభిషిక్తుండగుచు సకలప్రజాపాలననియుక్తుండై పృథువు రాజ్యంబు సేయుచుండునంత నీరస యగు ధరిత్రియం దన్నరహితులగుచుం బ్రజలు క్షుత్పీడాక్షీణదేహులై వైన్యునిం జూచి యిట్లనిరి. 468

క॥ అరయఁగ నేము బుభుక్షా
పరిపీడం బడిశి మయ్యు పైకొని తరుకో
టరజనితవహ్నిచేతను
దరికొను వృక్షములుఁబోలె ధరణీనాథా! 469

క॥ [1]శరణశరణ్యుఁడ వగునిను
శరణము వేఁడెదము నాకు సత్కృపనన్నం
బరసి కృపసేసి ప్రోవుము
నరనాయక! యనుచుఁ బ్రజలు నతులై పలుకన్. 470

క॥ విని దానికి సదుపాయము
జననాయకుఁ డాత్మఁదలఁచి సక్రోధుండై
ధనువున బాణముఁదొడిగెను
ఘనరౌద్రుండైన త్రిపురఘస్మరుపగిదిన్. 471

వ॥ ఇట్లు దొడిగిన. 472

క॥ మహిపతి నప్పుడు గనుఁగొని
మహి గోరూపమునఁ గంప్యమానయునగుచున్
[2]గుహకుండగు లుబ్ధకుఁ గని
గహనంబునఁ బాఱు హరిణికైవడిఁ బాఱెన్. 473

వ॥ ఇట్లు ధరణి పాఱిన నతండు కుపితారుణేక్షణుండై వెంటం దగిలి దిక్కులను విదిక్కులను భూభాగనభోభాగంబుల నెక్కడఁ జనియె

---

1 శరణ=రక్షించుటకు, శరణ్యుఁడవు=దిక్కైనవాఁడవు, 2 కుహకుఁడు = వంచకుఁడు.

నక్కడికి వెనుతగిలి యుద్యతాయుధుండై చనుచుండ, నవ్వైన్యునిం గని మృత్యుగ్రస్తులగు ప్రజలచందంబున ననన్యశరణ్యయై యతి భయంబునం బరితప్యమానహృదయయగుచు వైన్యా! ధర్మవత్సలుండవును, నాపన్నరక్షకుండవును, మహాత్ముండవును, సకలప్రాణిపరిపాలనావస్థితుండవును నయిన నీ వీ దీనయుం బాపరహితయుం గామినియు నగు నన్ను వధియింపం బూని యేల వెనుతగులుచున్నవాఁడవు? ధర్మతత్త్వంబెఱుంగువారు సతీజనంబులు గృతాపరాధలైనం దీనవత్సలతం జేసి వధింప రని పలికి మఱియు నాధరణీదేవి పృథుచక్రవర్తి కిట్లనియె. 474

క॥ జననాథచంద్ర! యీభూ
జనకోటికి [1]యానపాత్రసదృశస్థితితోఁ
ఘనదృఢశరీరయగు నే
ననయము నాధారభూతనగుచుఁ జరింతున్. 475

తే॥ ఇట్టినన్నుఁ గృపామతి యెడలి యిటు వి
పాటనముసేసి త్రుంచెదు; ప్రజలు నీట
మునుఁగకుండంగ నేరీతి ననఘచరిత!
యరసి రక్షింతు వన నతం డవని కనియె. 476

వ॥ ధరిత్రీ! మదీయాజ్ఞోల్లంఘనంబు సేయుచున్న దానవు. అదియునుంగాక నీవు యజ్ఞంబులందు హవిర్భాగంబుల ననుభవించుచు ధాన్యాదికంబుల విస్తరింపంజేయక గోరూపంబు ధరియించి యనయంబుఁ దృణభక్షణంబు సేయుచుఁ బాలం బిదుకక నీయందుఁ యడంచికొంటివి. నీయం దున్న యోషధీబీజంబులు బ్రహ్మచేతం బూర్వంబునందె కల్పింపంబడినయవి. వానిని నీ దేహంబునందు యడంచికొని యిప్పు డీయక మూఢహృదయవు మందమతివి యునై యపరాధంబు సేసిన దురాత్మురాల వగు నిను నాబాణంబులచే జర్జరీభూతశరీరం జేసి వధియించి నీమేని మాంసంబునం

---

1 యానపాత్ర = నౌక.

జేసి క్షుద్బాధితులు దీనులునగు నీప్రజలయార్తి నివారించెద; నీవు కామిని నంటివి స్త్రీపురుషనపుంసకులలో నెవ్వరేని భూతదయ లేక స్వమాత్రపోషకు లగుచు నిరనుక్రోశంబుగ భూతద్రోహులై వర్తింతురు, వారిని రాజులు, వధించినన్ వధంబు గాదు గాన దానఁ బాపంబు వొరయదు; నీవు కామిని వైనను దుర్మదవు స్తబ్ధవు నగుచు మాయాగోరూపంబునం బాఱిపోవుచున్న నిన్నుఁ దిలలంతల ఖండంబులు సేసి నా యోగమహిమం బ్రాణికోటి నుద్ధరించెదనని పలికి రోషభీషణాకారంబు ధరియించి దండధరునివడువున వర్తించు పృథునిం జూచి వడంకుచు మేదిని ప్రాంజలియై యిట్లని నుతియింపం దొడంగె. 477

క॥ ఓ నాథ! పరమపురుషుఁడ
వై నిజమాయాగుణంబు లందినకతనన్
నానావిధదేహములం
బూనుదు సగుణుండ వగుచు బుధతనుచరితా! 478

వ॥ అట్టి నీవు. 479

క॥ నను సకల జీవతతికిని
మును నీ వాధారభూతముగ నిర్మింపన్
విను నాయందుఁ [1]జతుర్విధ
ఘనభూతవిసర్గ మర్థిఁ గైకొనవలసెన్. 480

వ॥ అట్లయి యుండ. 481

క॥ నను నుద్యతాయుధుఁడ వై
మనుజేంద్ర! వధింపఁ బూని మసలెదు నీకం
టెను నన్యుని నెవ్వని నే
ఘనముగ శరణంబు సొత్తుఁ గరుణాభరణా! 482

వ॥ అదియునుం గాక. 483

---

1 దేవతలు, పశుపక్ష్యాదులు, మనుష్యులు, స్థావరములు అని నాల్గువిధముల సృష్టి.

సీ॥ అనఘ! స్వకీయంబు నై యతర్కితము నై
మహిమ నొప్పిన భవన్మాయచేత
సకలచరాచరసర్గంబు నిర్మించి
ధర్మార్థపరుఁడ వై తనరు దీశ!
నీవిక్రమము నవనీరజలోచన!
సకలలోకులకు దుర్జయము దలఁపఁ
దగు, నట్టి నీవు స్వతంత్రుఁడ వగుటను
బ్రహ్మఁ బుట్టించి యాబ్రహ్మచేత
తే॥ సకల జగములఁ జేయింతు సమతఁ బేర్చి
యేక మయ్యు మహాత్మ! యనేక విధము
లగుచు వెలుఁగొందుచుందు వీయఖిలమందుఁ
జారుతరమూర్తి! యోపృథుచక్రవర్తి! 484

వ॥ మఱియు మహాభూతేంద్రియ కారకచేతనాహంకారంబు లను శక్తులం జేసి యీ జగంబుల యుత్పత్తిస్థితిలయంబులఁ గావించుచు సముత్కట విరుద్ధశక్తులు గల పురుషునకు నమస్కరించెద; నట్టి పరమపురుషుండవయిన నీవు నిజనిర్మితంబును భూతేంద్రియాంతఃకరణాత్మకంబును నైన యీ విశ్వంబు సంస్థాపింప బూని. 485

సీ॥ ఆదివరాహంబ వై యీ రసాతల
గత నై ననన్ను న[1]క్కటికతోఁడ
నుద్ధరించితి, వట్టియుదకాగ్రభాగంబు
నం దర్థి నున్న నే ననెడినావ
యం దున్న నిఖలప్రజావళి రక్షింపఁ
గోరి యీపృథురూపధారి వై తి;
వట్టిభూభరణుండ వై ననీ విపుడు ప
యోనిమిత్తంబుగా నుగ్రచరుఁడ

1 అక్కటిక = జాలి.

తే॥ వగుచు నన్ను వధించెద ననుచు బుద్ధిఁ
దలఁచుచున్నాఁడ విది విచిత్రంబుగాదె!
విశ్వసంపాద్య! నిరవద్య వేదవేద్య!
భవ్యగుణసాంద్ర! వైన్యభూపాలచంద్ర! 486

వ॥ కావున నీశ్వరగుణసర్గరూపంబైనమాయచే మోహితాంతఃకరణులమైన మావంటివారలచేత హరిభక్తులచేష్టితం బెఱుంగఁబడదన్న హరిచేష్టితం బెట్లెఱుంగంబడు? అట్టి జితేంద్రియయశస్కరులయిన వారలకు నమస్కరింతు. అనుచు నివ్విధంబునం గోపప్రస్ఫురితాధరుండైన పృథుని నభినుతించి ధైర్యం బవలంబించి వెండియు నిట్లనియె. 487

క॥ విమలాత్మ! నాకు నభయము
సమకూరెడునట్లుగాఁగ సన్మతి నీక్రో
ధము నుపశమించి కరుణిం
పుము నావిన్నపము వినుము పురుషనిధానా! 488

క॥ ధర విరులు గందకుండఁగ
సరసగతిం బూవుఁదేనెఁ జవిగొనునిందిం
దిరవిభుకైవడి బుధుఁడగు
పురుషుఁడు సారాంశ మాత్మఁబూని గ్రహించున్. 489

సీ॥ వినవయ్య తత్త్వదర్శనులైనయట్టి స
న్మునులచే నైహికాముష్మికంబు
లైనఫలప్రాప్తి కర్థి గృష్యాద్యగ్ని
హోత్రాద్యుపాయంబు లుర్విమీఁద
దృష్టంబులును నాచరితములునగుచుఁ దా
నెనయఁదగు నుపాయ మెవ్వఁ డాచ
రించును, వాఁడు ప్రాపించుఁ దత్ఫలమును,
విద్వాంసుఁ డైనను వెలయ దీని

తే॥ నాదరింపక తనయంత నాచరించె
నేని నాయాసమే యగుఁ గాని తత్ఫ
లమును బొందఁడు బహుళకాలమున నైన
వినుతగుణశీల! మాటలు వేయు నేల! 490

వ॥ అని మఱియు మహీ యి ట్లనియె. 491

చ॥ జలరుహగర్భుచేత మును చాల సృజింపఁగఁబడ్డ యోషధుల్
కలుషమతిన్ ధృతవ్రతులుగాని య[1]సజ్జనభుజ్యమానలై
వెలయుటఁ జూచి నే నృపతివీరులు నూన్పమిఁ జోరబాధలన్
బలుమఱుఁ బొంది నే నపరిపాలిత నై కృశియించి వెండియున్.

క॥ అనుపమమఖకర్మక్రియ
లనయము లేకుంట నే ననాదృత నగుచున్
జననాయక యీలోకము
ఘనచోరీభూతమగుటఁ గనుఁగొనియంతన్. 493

క॥ సవనాదిసిద్ధికొఱకై
తవిలి తదీయౌషధీవితతులను ధరణీ
ధవ! యే నప్పుడు గ్రసించితి
నవియును నాయందు జీర్ణమయ్యెఁ గడంకన్. 494

క॥ వినువాని నొకయుపాయం
బునఁ గ్రమ్మఱఁబడయవచ్చు భూవరచంద్రా!
వినుమది యెఱిఁగించెద నీ
కును వత్సలురాల నగుట గురుతరచరితా! 495

క॥ అనయము నాకొకవత్సము
ననురూప[2]నుదోహనమ్ము ననురూపక[3]దో
గ్ధను గల్పింపుము యట్లయి
నను నీభూతముల కవనినాయక! దానన్. 496

---

1 దుర్మార్గులచే ననుభవింపఁబడుచున్నవి. 2 దోహనమ్ము = పాలచెంబు, 3 పిదుకువాఁడు.

క॥ పరఁగ నభీప్సితములు బల
కరములు నగు నన్న దుగ్ధకలితము లగు భా
సురకామంబులఁ బిదికెద
నరనాయకచంద్ర! వినుము నావచనంబుల్. 497

ఉ. మనుజవరేణ్య! యేను విషమస్థలినై యిప్పు డున్నదాన నో
య్యన జలదాగమోదితపయఃప్రకరంబు తదాగమంబు వో
యినను దదంబువుల్ పుడమి నింకక యుంతట నిల్చునట్లుగా
మనునిభ! నన్ను నిప్పుడు సమస్థలినై పెనుపొందఁ జేయవే. 498

క॥ అని యివ్విధమున నాభూ
వనితామణి పలుకు మధురవచనంబులు దా
విని యనురాగము దనమన
మునఁ గడలుకొనంగ రాజముఖ్యుం డంతన్. 499

చ॥ మనువును దూడఁ జేసి కరిమర్త్య నిజపాణితలంబు లీల దో
హనముగఁ జేసి యందు సకలౌషధులం బిదికెం గ్రమంబునం
దనరఁగఁ దద్విధంబునను దత్పృథువత్సల రైన భూమియం
దనయము వారు వారును బ్రియం బగుకోర్కులు వొందిరున్నతిన్.

సీ॥ బరసి ఋషుల్ బృహస్పతి వత్సకంబుగా
నర్థించి తమ యింద్రియంబులందు
నంచితచ్ఛందోమయక్షీరమును దేవ
తలు సురరాజు వత్సంబుగాఁగఁ
గనకపాత్రమునందుఁ దనరు నోజోబల
వీర్యామృతంబునై వెలయుపయసు
దైత్యదానవులు దైత్యశ్రేష్ఠుఁ డగుగుణ
శాలిఁ బ్రహ్లాదు వత్సంబుఁ జేసి

తే॥ ఘనసురాసవరూపదుగ్ధంబు వరుస
నప్సరోజనగంధర్వు లలరి యపుడు

---

1 వర్షకాలము (మేఘముల రాక).

దనర విశ్వావసువు వత్సముగఁ జేసి
పద్మమయనిర్మితంబైన పాత్రమందు. 501

వ॥ మాధుర్య సౌందర్యసహితగాంధర్వక్షీరంబును, పితృదేవతలు సూర్యవత్సకంబుగా నామపాత్రంబునందుఁ గవ్యం బను దుగ్ధంబును, సిద్ధులు గపిలవత్సకంబుగా నాకాశపాత్రమందు సంకల్పనారూపాణిమాదిసిద్ధి యనుక్షీరంబులు, విద్యాధరాదులు తద్వత్సకంబును దత్పాత్రకంబునుంగా ఖేచరత్వాదివ్యాపారరూపక్షీరంబును, కింపురుషాదులు మయవత్సకంబును నాత్మపాత్రంబునుంగా సంకల్పమాత్రప్రభవంబు నంతర్ధానాద్భుతాత్మసంబంధియునగు మాయయనుక్షీరంబును, యక్షరక్షోభూతపిశాచంబులు భూతేశవత్సకంబుఁ గపాలపాత్రంబునుంగా రుధిరాసవం బను క్షీరంబును, నహిదందశూకసర్పనాగంబులు దక్షక వత్సంబును బిలపాత్రంబునుంగా విషరూపక్షీరంబును, పశువులు గోవృషవత్సకంబు నరణ్యపాత్రంబునుంగాఁ దృణంబను క్షీరంబును, క్రవ్యాదమృగంబులు మృగేంద్రవత్సకంబును నాత్మకళేబరపాత్రకంబునుంగాఁ గ్రవ్యం బను దుగ్ధంబును, విహంగంబులు సువర్ణవత్సకంబు నిజకాయపాత్రంబునుంగాఁ గీటకఫలాదికంబను దుగ్ధంబును, వనస్పతులు వటవత్సకంబుగా భిన్నరోహరూపపయస్సును, గిరులు హిమవద్వత్సకంబును నిజసానుపాత్రకంబునుంగా నానాధాతువులను, దుగ్ధంబునుంగా నివ్విధంబున సమస్త చరాచర వర్గంబు స్వముఖ్య వత్సకంబును స్వస్వ పాత్రకంబునుంగా భిన్నరూపంబులైన క్షీరంబులం బిదికె. అనిచెప్పి మఱియును. 502

క॥ క్రమమున నిటుపృథ్వాదులు
దమతమకామితములనఁగఁ దగుభిన్నక్షీ
రము దోహనవత్సకభే
దమునం దగఁ బిదికి రంత ధరణీధవుఁడున్. 503

తే॥ సముచితానందమును బొంది సర్వకామ
దుఘ యనందగు భూమిని దుహితఁగాఁగఁ
గోరి కైకొని నిజధనుఃకోటిచేత
భూరిగిరికూటములఁ జూర్ణములుగఁ జేసి. 504

తే॥ చండదోర్దండలీల భూమండలంబు
సమతలంబుగఁ జేసి శశ్వత్ప్రసిద్ధి
నొంది యవ్విభుఁ డీలోక మందు నెల్ల
ప్రజకుఁ దండ్రియు జీవనప్రదుఁడు నగుచు. 505

తే॥ అక్కడక్కడఁ బూర్వంబునందు లేని
గ్రామ పట్టణ దుర్గ [1]ఖర్వట [2]పుళింద
[3]ఖేటశిబిరాలయవ్రజవాటఘోష
వివిధనిలయము లర్థిఁ గావించె నంత. 506

క॥ వారును భయవిరహితులై
బోరనఁ దత్తన్నివాసములయందు సుఖ
శ్రీరుచి నొప్పుచు నుండిరి
వారక యాపృథునిఁ బొగడ వశమె ధరిత్రిన్. 507

సీ॥ అని చెప్పి మునినాథుఁ డైన మైత్రేయుఁ డ
వ్విదురున కిట్లను వేడ్కతోడ
ననఘాత్మ రాజర్షి యైన వైన్యుం డశ్వ
మేధశతంబు సన్మేధతోడఁ
గావింతు నని దీక్ష గైకొని వ్రతనిష్ఠఁ
దివిరి బ్రహ్మావర్తదేశమందు
నలరుమనుక్షేత్రమందు సరస్వతీ
నదిపొంతఁ దా మహోన్నతి నొనర్చు

తే॥ సవనకర్మక్రియకు నతిశయవిశేష
ఫలము గలిగెడి నని బుద్ధిఁ దలఁచి యచట

1 కొండపల్లె, 2 బోయగూడెము, 3 కాఁపుపల్లె.

వరుసఁ గావించు నతిశయాధ్వరమహోత్స
వము సహింపకయుండె నయ్యసురవిభుఁడు. 508

—— పృథుచక్రవర్తి యశ్వమేధంబున నింద్రుండు దశ్వము నపహరించుట ——

సీ॥ అట్టి యధ్వరకర్మ మందు సాక్షాద్భగ
వంతుఁడు హరి రమేశ్వరుఁడు లోక
గురుఁడును సర్వాత్మకుండును విభుఁడును
నీరజభవభవానీతుఁడు లోక
పాలక నిఖిలసుపర్వానుగుండును
యజ్ఞాంగుఁ డఖిలాధ్వరాదివిభుఁడు
గంధర్వ మునిసిద్ధగణసాధ్యవిద్యాధ
రాప్సరోదైత్యసుహ్యాళిదాన
తే॥ వాదిజేగీయమానుఁ డత్యలఘుయశుఁడు
ప్రకటనందసునందాదిపార్షదుండు
కపిలనారదసనకాదికప్రముఖ్య
మహితయోగీంద్రసంస్తూయమానుఁ డజుఁడు. 509

వ॥ మఱియుం బరమభాగవత సేవితుండును నారాయణాంశప్రభవుండును నైన పృథుచక్రవర్తికి భూమి హవిరాదిదోగ్ధ్రి యయ్యును సర్వకామదుఘ యై సమస్తపదార్థంబులం బిదుకుచుండె. మఱియుఁ దరువులు ఘనతరాకారంబులు గలిగి మకరందస్రావులగుచు నిక్షుద్రాక్షాదిరసంబులును దధిక్షీరాజ్యతక్రపానకాదికంబులును వర్షింప నవి యెల్లనదులు వహించె సముద్రంబులు హీరాదిరత్నవిశేషంబుల నీనుచుండె. పర్వతంబులు భక్ష్యభోజ్యలేహ్యచోష్యంబు లను చతుర్విధాన్నంబులు గురియుచుండె. లోకపాలసమేతులైన సకలజనంబులు నుపాయనంబులు దెచ్చి యిచ్చుచుండిరి. ఇట్టిపరిపూర్ణ విభవాభిరాముండై యధోక్షజసేవాపరాయణుండగు పృథుచక్రవర్తి యేకోనశతాశ్వమేధంబులు

[1]సన్మేధంబునంగావించి నూఱవ యాగంబునందు యజ్ఞపతియైన పుండరీకాక్షుని యజించుచుండం దదీయ పరమోత్సవంబు సహింపం జాలక. 510

క॥ అమరేంద్రుఁడు ఘనరోషా
ఢ్యముఁడై పాషండవేషకలితతిరోభా
వమునం దన్మఖపశువుం
గ్రమమేది హరించి చనియె గగనంబునకున్. 511

వ॥ అట్లు సనునప్పుడు. 512

క॥ అనఘుండగు నత్రిమహా
ముని చోదితుఁడగుచుఁ బృథునిపుత్త్రుఁడు బాణా
సనతూణీరధరుండై
యనిమిషపతి వెనుకఁజనియె నతిదర్పమునన్. 513

వ॥ అట్లు సని చని ముందట. 514

సీ॥ యజ్ఞసాధన పశుహరణుని వధియించు
ధర్మంబునందు నధర్మమనెడి
బుద్ధిఁ బుట్టఁగఁ జేయభూరిమాయా వేష
ధారియై యరుగు [2]సుత్రాముఁగదిసి
నిలు నిలు మని యార్చి నిజగుణధ్వని సేసి
ఘనజటాభస్మాస్థికలిత మయిన
మూర్తిఁ గనుంగొని మూర్తీభవించిన
ధర్మంబ కాబుద్ధిఁ దలఁచి యమర
తే॥ నాయకునిమీఁద సాయక మేయఁజాల
కున్నఁ గనుగొని యత్రి విద్వన్నుతుండు
వైన్యజున కనె వాసవు వలను నూపి
మనములోపల రోషంబు మల్లడింప. 515

1 మంచిబుద్ధితో, 2 ఇంద్రుని.

క॥ వినుమితఁడు యజ్ఞహంతయు
నని మిషనికరాధిపుండు నగునింద్రుఁడు గా
వున నితనిజయింపుము నీ
వని ముమ్మాఱుచ్చరింప నవ్వైన్యజుఁడున్. 516

మ॥ వినువీథిం జనుదేవవల్లభునిపై వీరుండు క్రోధాంతరం
గనిరూఢిన్ [1]మృగరాట్కిశోరము మహాగంధద్విపేంద్రంబుమీఁ
దను లంఘించువిధంబునం బడిన నాతం డశ్వచౌర్యైకసా
ధనరూపంబుఁ దదశ్వమున్ విడిచి యంతర్ధానముం బొందినన్. 517

క॥ వీరుఁడు పృథుసుభూపాలకు
మారుఁడు నిజయజ్ఞపశువు మరలంగొని దు
ర్వారబలుఁడగుచు జనకుని
భూరిసవనరాజపుణ్యభూమికి వచ్చెన్. 518

వ॥ అయ్యవసరంబున నచ్చట నున్న పరమర్షిపుంగవు లతని యద్భుత
కర్మంబు గనుంగొని, యాశ్చర్యంబు నొంది, యతనికి జితాశ్వుం
డను నన్వర్థనామంబు వెట్టి యున్న సమయంబున. 519

చ॥ మఱియును దేవతాపతి [2]తమఃపటలంబు జనింపఁజేసి, యె
వ్వరుఁ దనుఁ గాన కుండ ననివారణఁ గాంచనపాశబద్ధమై
సురుచిరయూపదారుపరిశోభితమైనహయంబుఁ గొంచుఁ జె
చ్చెర వినువీథి నేగఁగ ఋషిప్రవరుం డగునత్రి సెప్పినన్. 520

క॥ వినిపృథుభూవరతనయుఁడు
ఘనబలమునఁ జనికపాలఖట్వాంగములో
లినిధరియించి రయంబునఁ
జనునింద్రునిఁగాంచి నొంపఁజాలక యంతన్. 521

ఉ॥ క్రమ్మఱ నత్రిచేఁ దెలుపఁగాఁబడి వైన్యతనూభవుండు రో
షమ్మునఁ దోఁకఁ ద్రొక్కినభుజంగమపుంగవుఁ బోలి యుగ్రుఁడై

1 సింహపుఁ బిల్ల, 2 కాఱుచీఁకటి.

య [1]మ్మరిఁబోసినం గని సురాధిపుఁ డెప్పటియట్లఁ బాఱె న
శ్వమ్మును రూపముఁ విడిచి చాలఁదిరోహితుఁడై రయంబునన్.

వ॥ అట్లు సనినం బశువుం గొని మరలి యప్వీరోత్తముండు పితృ
యజ్ఞశాలకుం జనుదెంచె, అంత. 523

సీ॥ హరిహయుం డధ్వరహయహరణార్థమై
మించి కైకొని విసర్జించినట్టి
భూరియమంగళభూతమాయారూప
ములను ధరించిరి మూఢజనులు
పాషండచిహ్నముల్ వరఁగుట వారలు
జగతిపై [2]నగ్నవేషములు గలుగు
జైనులు, భూరికాషాయవస్త్రంబులు
ధరియించు బౌద్ధులు దగ జటాస్థి

తే॥ భస్మధారులు నయినకాపాలికాదు,
లనఁగ వెలసిరి లోకంబు లందుఁ జాల;
దలపఁ ధర్మోపమం బనఁ దగు నధర్మ
మందు నభిరతి వొడమిన యజ్ఞజనులు. 524

వ॥ తదీయచిహ్నంబులు పారంపర్యంబుగా ధరియింపం దొడంగిరి.
తద్వృత్తాంతంబు భగవంతుం డయిన పృథుచక్రవర్తి యెఱింగి
కుపితుండై యుద్యతకార్ముకుండగుచు నింద్రునిమీఁద బాణంబుఁ
నేయ నుద్యమించిన, ఋత్త్విక్కులు శక్రవధోద్యుక్తుండు [3]ననహ్యా
రంహుండు నయిన పృథుచక్రవర్తిం గనుంగొని యిట్లనిరి. 525

క॥ జననాయక ! యజ్ఞములం
దనుపమవిధిచోదితంబులనఁ దగుపశుబం
ధనహింసల కా కితరుల
ఘనదీక్షితునకు వధింపఁగాదంద్రు బుధుల్. 526

---

1 అరిఁబోసినన్ = ఎక్కుపెట్టగా, 2 దిగంబరివేషములు, 3 అపరామి
వేగముకలవాఁడు.

వ॥ కావున నీ విపు డింద్రవధోద్యోగం బుపసంహరింపుము భవదీయ ధర్మవిరోధియైనయట్టి యింద్రుని. 527

క॥ జనపాల! వీర్యవంతము
లనఁదగుమంత్రములచేత నాహ్వానము సే
సిన నతఁ డిచటికి వచ్చును
జనుదెంచిన యమరవిభుని సరభసతదగన్. 528

క॥ ధృతి సెడరఁ, బట్టి శిఖికా
హుతిఁగా వేల్చెదము; దాన నుర్వీవర! సి
వితత[1]మహోహతవీర్యో
న్నతుఁడై చెడిపోవు నమరనాథుం డంతన్. 528

వ॥ అని పృథుని వారించి, ఋత్విగ్జనంబులు గుపితస్వాంతులై హస్తంబుల స్రుక్స్రువంబులు ధరియించి వేల్చుసమయంబునం జతుర్ముఖుండు సనుదెంచి, ఋత్విజులం గనుంగొని యిట్లనియె, యజ్ఞంబులందు యజింపంబడు దేవత లెవ్వనియంశంబు లెవ్వండు యజ్ఞనామకం బగు భగవదంశం బగు, నట్టి యింద్రుండు మీచేత వధార్హుండుగాఁ; డితండు భగవదంశసంభవుం డగుట నీయజ్ఞకర్మవిధ్వంసనేచ్ఛుండయి కావించు ధర్మవ్యతికరంబులు సూచుచుండవలయుం గాని, ప్రతీకారంబులు గర్తవ్యంబులుగావు. ఈ పృథుకీర్తి యగు నీపృథునకు నేకోనశతం బగు నధ్వర ప్రయోగఫలంబు సిద్ధించుం గాక యని పృథుచక్రవర్తి కిట్లనియె. 530

సీ॥ మనుజేంద్ర! మోక్షధర్మము నెఱింగిన నీకు
సవనముల్ సేయుట సాలు; మఱియు
నేవిధంబుననైన దేవేంద్రు మనమునఁ
గైకొని రోషంబు గదుర కుండ

---

1 వితత = విస్తారమైన, మహస్ + హతమహస్ = కాంతిచే, (తేజస్సుచే) హత = కొట్టఁబడిన, వీర్యోన్నతుఁడై = గొప్పబలము కలవాఁడై.

వర్తింపవలయును వాసవుండును నీవుఁ
బూని సుశ్లోకులు, గాన మీకు
మంగళం బగుఁగాక మానవనాథ! నీ
చిత్తంబులోపలఁ జింతఁ దొఱఁగి
తే॥ మించి మద్వాక్యముల నాదరించి వినుము
దైవహతమగు యజ్ఞంబుఁ దగిలిచేయు
కోఱకు భవదీయచిత్తంబు గుంది రోష
కలుషితంబైన నజ్ఞాన కలిత మగును. 531

వ॥ భవదీయయజ్ఞహననార్థం బశ్వహరణుండైన యింద్రుండు దేవతలలోనం దురాగ్రహుం డగుటం జేసి యతనిచేత నిర్మింపంబడి చిత్తాకర్షకంబులైన యీ పాషండధర్మంబులచేత ధర్మవ్యతికరంబు గలుగుం గాన యీ యజ్ఞంబు సాలింపుము. అని మఱియు నిట్లనియె. 532

సీ॥ అదిగాక వినుము, వేనాపచారంబునఁ
బూని [1]విలుప్తంబు లైనయట్టి
యలఘునానాసమయానుధర్మంబులఁ
బరిపాలనముసేయఁ బరఁగి వేను
దేహంబువలనను దివిరి జనించి యు
న్నాఁడవు, నారాయణాంశజుఁడవు,
గావున నీనరకలితలోకంబునఁ
బుట్టిన తెఱఁగు నీబుద్ధిఁ దలఁచి
తే॥ ఎవరిచే నేమిటికి సృజియింపఁబడితి,
వట్టియాబ్రహ్మసంకల్ప మవనినాథ!
తప్పకుండంగఁ బాలింపు ధర్మగతినిఁ
జారుశుభమూర్తి! యోపృథుచక్రవర్తి! 533

వ॥ అని మఱియు నిట్లనియె; ఉపధర్మమాతయుం బ్రచండపాషండ

1 లోపించినవి.

మార్గంబునైన యీ యింద్రకృతం బగు మాయను జయింపుము. అని వనజసంభవుం డానతిచ్చినం బృథుచక్రవర్తియుఁ దదాజ్ఞాపితుండై దేవేంద్రునితోడ బద్ధసఖ్యుం డయ్యె. అంత నవభృథానంతరంబున. 534

చ॥ సురుచిరలబ్ధదక్షిణల సొంపునఁ బొంపిరి వోయి భూసురుల్
వరుసను బెక్కుదీవన లవారణ నిచ్చిరి, సర్వదేవతల్
భరితముదంతరంగములఁ బాయని వేడ్క వరంబు లిచ్చి రా
నరవరుఁడైన వైన్యునకు నందితకీర్తికిఁ బుణ్యమూర్తికిన్. 535

వ॥ అంత నచ్చటి జనంబు లిట్లనిరి. 536

తే॥ అనఘ! నీచేత నాదృతులైరి సర్వ
జనులు మఱి దానమానోపచారములను
బితృకదేవర్షి మానవవితతి పూజ
నొంది సంచితమోదంబు నొందె నయ్య. 537

అధ్యాయము ౨౦.

నారాయణుండు పృథుచక్రవర్తి ననుగ్రహించుట

వ॥ అని పలుకుసమయంబున యజ్ఞభోక్తయు యజ్ఞవిభుండును భగవంతుండు నైన సర్వేశ్వరుం డింద్రసమేతుండై యచ్చటికిం జనుదెంచి యా పృథున కిట్లనియె. 538

క॥ జనవర! భవదీయంబై
జననుతమగు నశ్వమేధశతమున కిపు డీ
యనిమిషపతి భంగము సే
సినకతన క్షమాపణంబు సేసెడిఁ గంటే. 539

వ॥ కావున నితని క్షమింపుము. సత్పురుషులగువారు దేహాభిమానులు గాకుండుటం జేసి భూతంబులయెడ ద్రోహం బాచరింపరు. అట్లగుటం జేసి నీవంటి మహాత్ములు దేవమాయామోహితులై [1]పరోపతాపంబులు సేసి రేని దీర్ఘతరంబైన వృద్ధజనసేవ వ్యర్థంబు

1 ఇతరులకు బాధలు.

గాదె? అదియునుంగాక యీ శరీరం బవిద్యాకామకర్మంబులచేత నారబ్ధం బని తెలిసిన పరమజ్ఞాని యీ దేహంబునందు ననుష క్తుండు గాకుండుట సహజం బన దేహోత్పాదితంబులైన గృహ దారాదులయందు మమత్వంబు లేకుండుటం జెప్పనేల? ఇట్టి దేహంబునందున్న యాత్మ యేకంబును, శుద్ధస్వరూపంబును, స్వయంజ్యోతియు, నిర్గుణంబును, గుణాశ్రయంబును, వ్యాప్య వ్యాపకంబును, [1]నసంవృతంబును, సాక్షిభూతంబును, నిరాత్మకం బును నగు దీని దేహంబుకంటె వేఱుగా నెవ్వండు తెలియు, వాఁడు మత్పరుం డగుటం జేసి దేహధారియై యుండియుఁ దద్గుణంబులం బొరయక వర్తించు. మఱియు నెవ్వండేని స్వధర్మాచారపరుండును నిష్కాముండును శ్రద్ధాయుక్తుండునై నన్నెల్లప్పుడు భజియించునట్టి వానిమనంబు క్రమంబునం బ్రసన్నం బగు నట్టి ప్రసన్నమనస్కుం డును త్రిగుణాతీతుండును [2]సమ్యగ్దర్శనుండును నైన యతండు మదీయ సమవస్థానరూపశాంతి నొందును. అదియ కైవల్యపదం బనంబడు. కూటస్థం బైన యీయాత్మ యుదాసీనభూతం బైనను దీని ద్రవ్యజ్ఞానక్రియామనంబులకు నీశ్వరుంగా నెవ్వండు దెలియు, వాఁడు భవంబు నొందకుండు. ఈ సంసారంబు ద్రవ్యక్రియాకారక చేతనాత్మకం బగుటం జేసి ప్రభిన్న దేహోపాధికంబు గావునఁ బ్రాప్తంబులైన యాపత్సంపదలయందు మత్పరులైన మహా త్ములు వికారంబు నొందరు కావున నీవు సుఖదుఃఖంబులయందు సమచిత్తుండవును సమానోత్తమమధ్యమాధముండవును జితేం ద్రియాశయుండవును నై వినిష్పాదితాఖిలామాత్యాదిసంయుతుం డవై యఖిలలోకరక్షణంబు సేయుమని వెండియు నిట్లనియె. 540

సీ॥ పార్థివోత్తములకుఁ బ్రజల రక్షించుట
పరమధర్మంబగు నరవరేణ్య!
ధరణీశులకుఁ బ్రజా పరిపాలనంబునఁ
బూని లోకులు సేయు పుణ్యమందు

1 ఆవరింపఁబడనిది (నిరావరణము), 2 ఆత్మను దర్శించినవాఁడు.

షష్ఠాంశ మర్థిని సంప్రాప్త మగు; నట్లు
ప్రజలఁ బ్రోవనిరాజు ప్రజలచేత
నపహృతసత్పుణ్యుఁ డై వారు గావించు
ఘనపాపఫలముఁ దా ననుభవించు;

తే॥ కాన నీవును విప్రవరానుమతము
సాంప్రదాయికవిధము నై జరగుధర్మ
మహిమఁ జేపట్టి యర్థకామములయందు
సమత నమ్మోఁటియందు నాసక్తి లేక. 541

వ॥ ఇవ్విధంబున. 542

క॥ జనులకు ననురక్తుఁడవై
జననాయక ! నీవు ధరణి సమచిత్తుఁడవై
యనయముఁ బరిపాలించిన
సనకాదులఁగాంతు వాత్మసదనమునందున్. 543

సీ॥ భూవర ! యోగతపోమఖంబులచేతఁ
గైకొని సులభుండఁగాని యేను
సమచిత్తులైన సజ్జనుల చిత్తంబుల
వర్తించుచుండెడివాఁడ నగుటఁ
జేసి, తావకశమశీలవిమత్సర
కీర్తనముల వశీకృతుఁడ నైతి
నే నీకు నొకవరం బిచ్చెద వేఁడుము;
నావుడు విని మేదినీవరుండు

తే॥ లోకగురుఁడైన యప్పుండరీకనయనుఁ
డాన తిచ్చిన మృదులలితామృతోప
మానవాక్యము లాత్మీయమస్తకమునఁ
దాల్చి, సమ్మోదితాత్ముఁడై ధరణివిభుఁడు. 544

క॥ తనపాదములకు భక్తిన్
వినతుండై యాత్మకర్మవితతికి లజ్జం

దనరుచు నున్న సురేంద్రునిఁ
గనుఁగొని సత్త్వము మొదవఁ గౌఁగిటఁజేర్చెన్. 545

వ॥ ఇట్లు గౌఁగిటంజేర్చి గతద్వేషుండై యున్న యనంతరంబ. 546

మ॥ భగవంతుండును విశ్వరూపకుఁడు నై భాసిల్లు నవ్విష్ణుఁ డా
జగతీనాథకృతార్చనానతులచే సంప్రీత చేతస్కుఁడుఁ
నిగృహీతాంఘ్రిసరోరుహద్వయుఁడు నై నిల్చెం బ్రయాణాభిము
ఖ్యగరిష్ఠాత్మకుఁడయ్యు నాపృథునిపైఁ గారుణ్య మేపారఁగన్.

వ॥ ఇట్లు దనమీఁది యనుగ్రహంబునం జేసి [1]విలంబితుం డగుటయు
నయ్యాదిరాజన్యుండైన పృథుచక్రవర్తి యమ్ముకుందసందర్శ
నానందబాష్పజలబిందుసందోహకందళితనయనారవిందుండై, య
వ్విభుమూర్తిం గనుంగొని కనుంగొన లేక, గద్గదకంఠుండై
పలుకలేక యుండియు, నెట్టకేలకుఁ దనహృదయంబున నద్దేవుని
[2]నుపగూహనంబు గావించి, తన్మూర్తిధరియించి, కన్నులం
దొరఁగు నానందబాష్పంబులు దుడిచికొని, విలోకనంబుసేయుచు
నతృప్తదృగ్గోచరుండును గరుడస్కంధవిన్యస్తహస్తుండును వసు
ధాతలస్థితపాదకమలుండును నై యొప్పు నద్దివ్యపురుషున కిట్లనియె.

క॥ వరదా! యీశ్వర! నిను స
త్పురుషుఁడు దేహాభిమాన భోగములకు నై
వర మెట్లుగోరు ? నిహసుఖ
వరములు నారకులకైన వలవ వెచెప్పుమా? 549

చ॥ ఘనమగు దేవ! యీవర మె కాదు, మహాత్మకవాగ్వినిర్గతం
బనఁదగు తావకీనచరణాంబుజచారుమరందరూప మై
తనరినకీర్తియుఁ విని ముదంబును బొందఁగలేని మోక్షమై
నను మదిఁ గోర నొల్ల నఘనాశ! రమేశ! సరోజలోచనా! 550

క॥ అది గాన, పద్మలోచన!
సదమలభవదీయఘనయశము వినుటకునై

1 తడసినవాఁడు, 2 ఉపగూహనము = కౌఁగిలి.

పదివేల చెవులు కృపని;
మ్మదియేనాయభిమతంబు నిపుడు ముకుందా! 551

చ॥ అనఘ! మహాత్మవాగ్గళితమైనభవత్పదపంకజాతసం
జనితసుధాకణానిలవశంబున [1]విస్మృతతత్త్వమార్గవ
ర్తను లగుదుష్టయోగులకుఁ గ్రమ్మఱఁ దత్త్వముఁ జూపఁజాలు *ని
ట్లానరుట దక్క నన్యవర మొల్లఁ బయోరుహపత్త్రలోచనా!

సీ॥ వినుతమంగళయశోవిభవ! సర్వేశ్వర
యిందిర గుణసంగ్రహేచ్ఛఁ జేసి
యే నీదు శివతరంబైన సత్కీర్తిని
నర్థిమై వరియించె నట్టికీర్తి
కలితసత్పురుషసంగమము గల్గుచునుండ
ధృతి నెవ్వఁడేని [2]యాదృచ్ఛికతను
జేసియు నొకమాటు చెవులార విన్నవాఁ
డనయంబును గుణజ్ఞుఁ డయ్యెనేని

తే. విరతి నేరీతిఁ బొందును ధరణిఁ బశువుఁ
దక్కఁ దక్కనతజ్ఞుండు దనుజభేది
గాన యుత్సుకమతి నైన నేను లక్ష్మి
కరణి నిన్ను భజింతు నో పరమపురుష! 553

వ॥ ఇట్లు భవదీయ సేవాతత్పరులమైన యిందిరయు నేను నేకపదా
ర్థాభిలాషం జేసి స్పర్ధమానులగుచున్న మా యిద్దఱకును బర్యాయ
సేవం జేసి కలహంబు లేకుండని మ్మట్లుగాక భవదీయచరణసరోరుహ
సేవాసక్తమనోవిస్తారుల మగుటం జేసి యేన యేన మున్ను భజి
యింతునను తలంపులం గలహం బయిననుం గానిమ్ము దేవా!
యని వెండియు నిట్లనియె. 554

* గావున నిది దక్క—అని పాఠాంతరము.

1 తత్త్వమార్గమున నడచుట మఱచినవారు, 2 తలవని తలంపుగా.

సీ॥ జగదీశ! దేవ! యుష్మత్పదకైంకర్య
పరతఁ దనర్చు [1]సాగరతనూజ
కృత్యంబునందు నకిల్బిషబుద్ధి నేఁ
బ్రీతిఁగోరుట జగన్మాతయైన
యా రమాసతితోడ వైర మవశ్యంబుఁ
గల్గు; నైనను దయాకార! నీవు
దీనవత్సలుఁడవు గాన స్వల్పంబును
నధికంబు సేయుదు వట్లుగాన

తే॥ భవ్యచరిత! నిజస్వరూపంబునందు
నభిరతుఁడ వైననీవు న న్నాదరించు
పగిది నిందర నాదరింపవు మహాత్మ!
భక్తజనలోకమందార! భవవిదూర! 555

వ। ఇట్లగుటం జేసి సత్పురుషు లైనవారలు నిరస్తమాయాగుణ సముదయంబు గల నిన్ను భజియింతురు. వారలు భవత్పాదాను స్మరణరూపం బయిన ప్రయోజనంబు దక్క నితరప్రయోజ నంబుల నెఱుంగరు. దేవా! సేవక జనంబులను వరంబులు వేఁడు మని జగద్విమోహనంబులైన వాక్యంబులు పలుకుదువు. అట్టి భవదీయవాక్యతంత్రీనిబద్ధులు లోకులు గాకుండి రేని ఫల కాములై కర్మంబుల నెట్లు లాచరింతురు? ఈశా! భవదీయ మాయావిమోహితులై జను లేమికారణంబున నీకంటె నిత రంబులఁ గోరుచుందురు. ఇట్లగుటం జేసి తండ్రి దనంతన నీ బాలహితం బాచరించునట్లు మాకు నీవ హితాచరణం బాచ రింప నర్హుండవు. అని పలికిన నాదిరాజర్షి యైన పృథుచక్రవర్తి యర్థవంతంబు లయిన వచనంబులు విని విశ్వద్రష్ట యగు నారాయ ణుండు సంతుష్టాంతరంగుండై యిట్లనియె; మహారాజా! దైవప్రేరి తుండవై నాయెడ నిట్టిబుద్ధి గలుగుటం జేసి [2]యచలాచలంబగు భక్తి

1 లక్ష్మి, 2 కొండవలె చలింపనిభక్తి.

వాఁడము; దానిచే దుస్తరంబగు మదీయమాయం దరింతువు. నీవు నాచే నాదిష్టంబగుకృత్యం బప్రమత్తుండవగుచు నాచరించిన సకల శుభంబులం బొందుదువు. మదీయభక్తజనంబులు స్వర్గాపవర్గనరకంబులం దుల్యంబులుగా నవలోకింతురు గావున నీ [1]యధ్యవసాయంబు నట్టిదియ. మఱియు మదీయాదేశంబున దుస్త్యజం బగు రోషంబును ద్యజించి నాయెడ భక్తి సలిపితివి గాన యిదియె నాకుఁ బరమహర్షదం బగు, అని యభినందించి యనుగ్రహించి యతండు గావించుపూజలు గయికొని గమనోన్ముఖుం డయ్యె. అయ్యవసరంబున. 556

సీ॥ నరసిద్ధచారణసురమునిగంధర్వ
కిన్నరపితృసాధ్యపన్నగులును
నఖిలజనంబులు హరిపార్శ్వవర్తులు
నానందమగ్నాంగు లగుచు వేడ్క
యజ్ఞేశచింతనుం డైన యాపృథువుచే
సత్కారములఁ బొంది సమ్మదమునఁ
జనిరి నిజాధివాసములకు భగవంతుఁ
డైన నారాయణుం డచ్యుతుండు

తే॥ దగ నుపాధ్యాయసహితుఁడై తనరుపృథుని
విమలమతులయి చూచుచు నమరవరులు
దన్ను జయజయకలితశబ్దములఁ బొగడఁ
జనియె నప్పుడు వైకుంఠసదనమునకు. 557

అధ్యాయము 22.

వ॥ అంతఁ బృథుచక్రవర్తియు నింద్రియాగోచరుండయ్యును దర్శితాత్ముండును దేవదేవుండును నయిన వాసుదేవునకు నమస్కరించి నిజపురంబునకుం జనుదెంచు సమయంబున మౌక్తికకుసుమమాలికాదుకూలస్వర్ణతోరణాలంకృతంబును లలితసుగంధిధూపవిలసి

---

1 అధ్యవసాయము = నిశ్చయము.

తంబును, రత్నమయ[1]రంగవల్లికావిరాజితంబును ఫలపుష్పలాజాక్షత దీపమాలికాస్తంభపూగపోతాభిరామ ప్రతిగృహప్రాంగణంబును, మృగమదఘనసారచందనాగరు [2]వాఃపూరసంసిక్తరథ్యావీథీవిభాసితంబును, దరపల్లవాభిశోభితంబును నైనపురంబుఁ బ్రవేశించి రాజమార్గంబునం జనుదేర మండితరత్నకుండలమణిమరీచులు గండఫలకంబులం దాండవంబులు సలుపం బురకామినులు గనకపాత్రవిరచితంబు లయిన యశేషమంగళనీరాజనంబుల నివాళింప,శంఖదుందుభిప్రముఖతూర్యఘోషంబులును ఋత్విఙ్నికాయాశీర్వచనంబులును జెలంగ వందిమాగధజనసంస్తూయమానుం డగుచు విగతగర్వుండై యంతఃపురంబుఁ బ్రవేశించి, యనంతరంబ. 558

సీ॥ సమధికమతిఁ బౌరజనజానపదులచేఁ
దనరారు వివిధపూజనము లొంది
రాజు సంతుష్టాంతరంగుండుఁ బ్రియవర
ప్రదుఁడునై వారల బహువిధములఁ
బూజించె; నివ్విధంబున మహోత్తరములై
నట్టికర్మంబుల నాచరించు
చును [3]నిరవద్యచేష్టుండై మహత్తముఁ
డన నొప్పు నాపృథు మనుజవిభుఁడు

తే॥ మించి భూమండలంబుఁ బాలించి విశద
యశము సర్వధరాచక్రమందు నిలిపి
చారుశుభమూర్తి రాజన్యచక్రవర్తి
పరమమోదమునఁ బరమపదమునొందె. 559

క॥ అని మైత్రేయమహాముని
యనఘుఁడు విదురునకుఁ జెప్పె నని శుకుఁ డభిమ
న్యునిసుతునకుఁ జెప్పిన తెఱఁ,
గని సూతుఁడు సెప్పె శౌనకాదులతోడన్. 560

---

1 ముగ్గులు, 2 వాఃపూర = నీటివెల్లువ, 3 నిరవద్య = పవిత్రములయిన.

పృథుచక్రవర్తి సభాసదులకు సద్ధర్మముల నుపదేశించి బ్రాహ్మణప్రశంస సేయుట

వ॥ అట్లు లాలించి వెండియు నిట్లనియె. ఇవ్విధంబున నశేషగుణ విజృంభితంబును నిర్దోషంబును సత్పురుషసత్కృతంబును నగు పృథుచక్రవర్తియశంబును బ్రకటంబుగాఁ జేయంబాలు మైత్రేయునిం జూచి మహాభాగవతుండైన విదురుం డిట్లనియె. 561

సీ॥ మునినాథ! విను పృథుజనపాలచంద్రుండు
 [1]సొబఁగొప్ప మేదినీసురులచేత
రాజ్యాభిషేకసంపూజ్యుఁడై దేవతా
 గణముచే లబ్ధార్హగుణుఁడు నగుచు
వైష్ణవతేజంబు వలనొప్ప ధరియించి
 యర్థి నేయేకర్మ మాచరించె?
నది నాకు నెఱిఁగింపు మనఘాత్మ! భూమి గో
 దూఢి గవాక్ష్మణి నొడ్డ మొదని
తే॥ విక్రమోద్దీప్తమై యొప్పి వెలయు నట్టి
కర్మమున నిప్డు రాజన్యగణము బ్రదుకు
నట్టి పృథుకీర్తి ధరలోన నఖిలవేక
వివిలి యెవ్వఁడు వినకుండు ధన్యచరిత! 562

క॥ నావుడు విని మైత్రేయుం
డావిదురునిఁ జూచి పలికె నతివినయమునం
బావనచరితుఁడు పృథుఁడు ధ
రావరనుతుఁ డలఘుయశుఁడు ప్రమదం బలరన్. 563

సీ॥ రంగదుత్తుంగతరంగగంగాయము
 నామధ్యమందు నున్నతి వసించి
కైకొని ప్రారబ్ధకర్మక్షయార్థమై
 యఖిలపుణ్యంబుల ననుభవించు

1 సొబఁగు = అందము.

చును సర్వదేశంబు లను దనయాజ్ఞ యు
ప్రతిహతసత్ప్రతాపమునఁ జెల్లఁ
బూని సర్వద్వీపములకు దా నొక్కండ
వైష్ణవభూసురావలికిఁ దక్కఁ

తే॥ దక్కఁగల్గిన ప్రజకెల్ల దండధరునిఁ
బోలి వర్తించుచును, గొంతకాల మరుగఁ
దవిలి యొకనాఁడు దీర్ఘసత్త్రంబు సేయ
నర్థిఁ గైకొని దీక్షితుం డయ్యె నందు. 564

తే॥ రాజఋషి దేవఋషి పితృబ్రహ్మఋషులు
జనవరుని చేత విహితపూజనములొంది
సమధికైశ్వర్యగతినున్న సమయమునను
జిరశుభాకారుఁ డా రాజశేఖరుండు. 565

సీ॥ ఉన్నతోన్నతుఁడు సముత్తుంగభుజుఁడు స
న్మహనీయతరశోభమానముఖుఁడుఁ
జారు[1]సంఫుల్లకంజారుణేక్షణుఁడు సు
నాసాపుటుండు మందస్మితుండు
వక్రసూక్ష్మస్నిగ్ధవరనీలకేశుండుఁ
గమనీయరుచికంబుకంధరుండు
సుభగవిశాలవక్షుండును త్రివళిశో
భితమధ్యభాగుండుఁ బృథునితంబ

తే॥ మండలుండు [2]నావర్త సమాననాభి
వివరుఁడును, గాంచనస్తంభ విలసదూరు
రాజితుఁడు, మఱి యరుణచరణుఁడును, ధృత
నవదుకూలోత్తరీయుఁ డున్నతయశుండు. 566

వ॥ మఱియు నియమనిమిత్తంబునం బరిత్యక్తభూషణుం డగుటం జేసి

1 సంఫుల్ల = బాగుగా వికసించినది, 2 ఆవర్త = సుడి.

[1]వ్యక్తాశేషగాత్రశ్రీకుండును గృష్ణాజినధరుండును శ్రీమంతుం
డును గుశహస్తుండును గృతోచితుండును శిశిరస్నిగ్ధతారాక్షుం
డును నైన పృథుచక్రవర్తి సభామధ్యంబునం దారాగణమధ్య
విభాసితుండును సకలజనాహ్లాదకరుండును నగు సుధాకరుండునుం
బోలె వెలుంగుచు లేచి నిలుచుండి సదస్యసంతోషదాయకంబు
లును జిత్రపదవిరాజితంబులును బ్రసన్నంబులును బరిశుద్ధంబు
లును గంభీరార్థంబులును నవ్యాకులంబులును నైన భాషణం
బులనిట్లనియె. 567

క॥ వినుఁ డీ సభ్యులు ధర్మము
ననయము నెఱుఁగంగఁ గోరు నట్టి జనుఁడు దాఁ
దనతలఁపునఁ గలయర్థముఁ
జను నెఱిఁగింపంగ ధీర సత్పురుషులకున్. 568

సీ॥ ఏను నీలోకవితానంబు నెల్లను
శాసించి భూప్రజాసంతతులను
దత్తద్విహితవృత్తి దానంబులను జేసి
రక్షింప వివిధమర్యాదఁ దప్పి
పోకుండ నిలుపుట కై కమలజుచే ని
యోగింపఁబడితి; ని ట్లొనరియుండ
నట్టి ప్రజాపాలనాద్యనుష్ఠానవ
శంబునఁ బ్రాక్కర్మ సాక్షి యీశుఁ
తే॥ డెట్టివానికి సంతుష్టి నెసగుచుండు
నట్టివానికి నేలోక మంద్రు బుధులు
[2]గామదుఘములు నైన లోకములు నాకు
సరవిఁ గలుగు ననుష్ఠానపరుఁడ నగుట. 569

వ॥ ఇట్లు ప్రజలను ధర్మంబులయందు ననుశాసింపక యర్థకాముండై
వారివలన నప్పనంబులుగొనెనేని వారలపాపంబుదనకుఁ బ్రాపింపం

1 శరీరశోభయంతయు వెలుపలికి కనఁబడుచున్నవాఁడు, 2 కోరికల నిచ్చునవి.

దేజోహీనుండై భూవిభుండు సెడుం గావునం బ్రజలు భూపతి హితార్థంబునకు స్వార్థంబునకు ననూయారహితులై వాసుదేవార్పణబుద్ధిం జేసి ధర్మంబు నెప్పుడు నాచరింపవలయు, నిదియనన్ను ననుగ్రహించుట; అదియునుం గాక పితృదేవర్షితుల్యులగు మీర లనుమోదించి కర్తయు ననుశాసకుండు ననుజ్ఞాతయు నయిననాకుం బరలోకంబున నే ఫలంబు గలుగు నట్టిఫలంబునకు సదృశంబైన కర్మం బాచరింప వలయు. అట్లయిన సంతోషంబు నొందుదు ననిన వార లారాజేంద్రున కిట్లనిరి. 570

క॥ జననాయక! ప్రజ లిరవొం
దినధర్మములెల్ల వాసుదేవార్పణబు
ద్ధినిఁ జేయవలయునంటివి
యనయంబును వాసుదేవుఁ డనఁగలఁడెమహిన్.

సీ॥ *అన విని వారికి మనుజేశుఁ డను, నర్హా
తములార! వినుఁ డయ్య తవిలి మీరు
యజ్ఞాధిపతియైన యఖిలేశ్వరుఁడు గొన్ని
మతములఁ గలఁడు ధీమంతులారా!
యట్లైన మీరలు నందుకు [1]విప్రతి
పత్తి గల్గుటను [2]బ్రపన్న మరయ
గా దంటిరేని నా ఘనునిచే రచితమై
[3]కాంతిమంత మగుజగంబు గానఁ

తే॥ బడుచు నున్నది యిట్టి ప్రపంచరచిత
[4]కర్మవైచిత్ర్య మన్నోటి గలుగ కున్న

* అనినవారికిని జనాధిపుఁడను—అని పాఠాంతరము.

1 విప్రతిపత్తి = విరోధము, 2 ప్రపన్నము = వాసుదేవుని శరణొందుట, 3 కాంతిగలలోకము స్వర్గాదితేజోమయలోకములన్నమాట, 4 ఈశ్వరుఁడు లేఁడు. కర్మఫలమే సర్వమునకుఁగారణము, అనువారిమాటలు.

†నమరు నను తదుక్త [1]లుపపన్నములు కావు.
కాన నవ్వాసుదేవుండు గలఁడు మఱియు. 572

వ॥ అదియునుం గాక యీజగద్వైచిత్ర్యంబు కర్తయైన యీశ్వ
రుండు లేకున్నం గర్మవశంబునం జేసి యుపపన్నం బగు నంటివేని

సీ॥ పూని ప్రియవ్రతోత్తానపాదధ్రువ
మనుల కస్మత్పితామహుఁ డనంగఁ
దగునంగమేదినీధవునకు మఱియును
వినుతి కెక్కినపృథివీపతులకుఁ
బద్మసంభవభవప్రహ్లాదబలిచక్ర
వర్తిప్రముఖభాగవతుల కర్థి
వర్గసుస్వర్గాపవర్గంబులకు నను
గతకారణుం డన ఘనత కెక్కి

తే॥ హీనులగు మృత్యుదాహిత్రుఁ డైన వేన
ముఖదురాత్ములు ధర్మవిమోహితులును
దక్కఁ దక్కినవారికిఁ దాఁ బ్రసన్న
వరదుఁడై యిచ్చు నభిమతావళుల నతఁడు. 574

వ॥ ఇట్టి [2]విద్వదనుభవంబున భువనహితుండగు వాసుదేవుండు లేఁ
డనుట యుపపన్నంబుగాదు. అదియునుం గాక. 575

ఉ॥ భూరితపోభిరామమునిపూజన మెవ్వని పాదపద్మ సే
వారతి వృద్ధిఁ బొంది యనివారణఁ బూర్వభవానుసారసం
సారమహోగ్రతాపము భృశంబుగఁ బాపఁగ నోపుఁదత్పదాం
భోరుహజాతదేవనదిఁ బోలి యశేషమనోఘహారియై. 576

వ॥ మఱియు. 577

చ॥ అనుపమభక్తి నెవ్వని పదాంబుజమూలము మందిరంబుగా
ననయముఁ బొందు వాఁడు నిహతాఖిలభూరిమనోమలుండు, స

† నది తదీయోక్తులును ప్రసన్నములును కావు—అని పాఠాంతరము.

1 ఉపపన్నములు = ఉపపత్తిసహములు, సరిపడునవి (సహేతుకములన్న మాట), 2 విద్వాంసులకుఁ గల్గిన యనుభవముచేత.

ద్వినుతవిరక్తిబోధధృతివీర్యవిశేషసమన్వితుండు దా
ననఁ దగి భూరిసంసృతిమహాత్తరదుఃఖము నందఁ డెన్నఁడున్. 578

క॥ నారాయణుండు జగదా
ధారుండగు నీశ్వరుండు దలఁప నతనికిన్
లే రెందుసములు నధికులు
ధీరోత్తముఁ డతఁడు నద్వితీయుండగుటన్. 579

వ॥ అదియునుం గాక. 580

ఉ॥ కర్మవశంబునన్ జగము గల్గును హెచ్చు నడంగు నన్నచోఁ
గర్మముఁ బుద్ధిఁ జూడ జడకార్యము గాని ప్రపంచకల్పనా
కర్మమునందుఁ గర్తయనఁ గా విలసిల్లఁగఁ జాల; దీ జగ
త్కర్మకకార్యకారణము గావున నీశుఁడు విష్ణుఁ డారయన్. 581

వ॥ కావున మీర లవ్వాసుదేవుని నధికారానుసారంబున నిశ్చితార్థ ఫలసిద్ధి గలవారలై మనోవాక్కాయ కర్మంబుల నిష్కపట వృత్తిం దగిలి వినతినతిపరిచర్యాపూర్వకంబుగాఁ గామదుఘంబు లయిన యతని పాదపంకజంబులు భజియింపుం డదియునుం గాక.

సీ॥ రూఢి నీశ్వరుఁడు స్వరూపంబునం జేసి
పూని విశుద్ధ విజ్ఞానఘనుఁడు
నగుణుండు నయినఁ దా నరయనికర్మమా
ర్గమునందు వ్రీహ్యాదిద్రవ్యములను
శుక్లాదిగుణము విస్ఫురదవఘాతాది
సత్క్రియలును మంత్రసంచయంబు
సంకల్పమును యాగసాధ్యమైనట్టి య
ఖండోపకారంబు ఘనపదార్థ

తే॥ శక్తియు మఱి జ్యోతిష్టోమసవనముఖ్య
నామత బహువిశేషగుణతను మెఱయు
నట్టి యధ్వరరూపమై యఖిలజగము
నందు ననిశంబుఁ బ్రఖ్యాతి నొందుచుండు. 583

వ॥ అదియునుం గాక దారుస్థితం బైన యనలంబు తద్దారుగుణంబు లయిన దైర్ఘ్యవక్రత్వాదికంబుల ననుసరించు చందంబున నవ్యక్తంబు తత్క్షోభకం బయినకాలంబును వాసనయు నదృష్టంబు ననుకారణంబులచేతం బుట్టిన శరీరంబునందు విషయాకారం బయినబుద్ధినొంది తద్విషయాభివ్యంగ్యం బైన యానందస్వరూపుం డగుచుం గ్రియాఫలంబునం బ్రసిద్ధినొందును. అని చెప్పి వెండియు నిట్లను; మదీయుజనంబు లిమ్మేదినీతలంబున దృఢవ్రతు లై యజ్ఞభుగీశ్వరుండును గురుండును నయిన సర్వేశ్వరుని హరిని నిరంతరంబును స్వధర్మయోగంబునం బూజించుచున్న వారలు. వారు నన్నాశ్చర్యకరంబుగా ననుగ్రహించువారు. అని హరిభక్తిరతు లైన మహాత్ముల నుతియించి వెండియు నిట్లనియె. 584

మ॥ వరసంపద్విభవప్రతాపసుమహైశ్వర్యంబులం బొల్చు నీ
ధరణీనాథుల తేజ మంచితతపోదాంతిక్షమావిద్యలం
గర మొప్పారు ధరాసుపర్వహరిభక్తశ్రేణులం దెప్పుడుం
ధరలోనం బ్రభవింపకుండు నని యద్ధాత్రీవిభుం డిట్లనున్. 585

చ॥ అరయఁగ నే ధరామరపదాంబుజరేణువు లర్థిఁ దాల్చియ
ప్పరమపురాణపూరుషుఁడు బ్రాహ్మణదేవుఁడు నై నయట్టి యీ
శ్వరుఁడు సదానపాయినిని సాగరకన్యను సర్వలోకవి
స్ఫురితపవిత్రకీర్తియును బొంది విభూతిఁ దనర్చె గావునన్. 586

సీ॥ ఏవసుధామరసేవను జేసి య
శేషగుణాన్విత స్థితిఁ దనర్చు
సర్వేశ్వరుఁడు మఱి సంతుష్టుఁ డగు, నట్టి
ధరణిదివిజులఁ దద్ధర్మపరుల
నలఘువినీతులు నై యవశ్యంబును
సేవింపరే ధరాదేవ నిత్య
సేవచేఁ బురుషుఁడు చిరతరజ్ఞానవి
ద్యాభాసి గాకున్న నైన నతఁడు

తే॥ వేగమున నంతరంగంబు విశదమగుటఁ
జేసి కైవల్యపదమును జెందు నట్లు
గాన లోకులు భూదేవతానికరముఁ
దగిలి భజియింపవలయు నుదాత్తమతిని. 587

వ॥ మఱియు. 588

సీ॥ విజ్ఞానఘనుఁ డన వెలయునీశ్వరుఁడు త
త్త్వజ్ఞానయుతులైన వారిచేత
దీపింప నింద్రాది దేవతోద్దేశంబు
నను భూమిసురముఖంబున హుతంబు
లగు హవిస్సులఁ దృప్తినందినగతి నచే
తన మైన యాహుతాశనముఖంబు
వలన [1]వేల్చినహవిస్సులచేతఁ దృప్తుండు
గాకుండు; కావున లోకమందు

తే॥ నగ్నిముఖమునకంటె ధరామరేంద్ర
ముఖము పరిశుద్ధ మత్యంత ముఖ్యమనఁగఁ
దనరు నదిగాన భూసురార్చనము సకల
జనులుఁ గావింపదగు నార్యజనములార! 589

వ॥ అదియునుం గాక. 590

సీ॥ ఏ వేదమందేని నీవిశ్వమెల్లను
దర్పణప్రతిబింబిత మగువస్తు
నివహంబుకైవడిఁ దివిరి ప్రకాశించు,
నట్టి విరజమును నవ్యయంబు
నగుచు సనాతనం బగువేద మే ధరా
దేవతాజన మనుదినముఁ దగిలి
మహితశ్రద్ధాతపో మంగళమౌనసం
యమసమాధులఁ బొలుపారుచుండి

1 వేల్చిన = హోమము సేసిన.

తే॥ యర్థి సదసద్విచారులై యధికరింతు;
రట్టివారల పదరజం బర్థిఁ దాల్చు
నలఘులకు సర్వపాపక్షయంబు నఖిల
సద్గుణావాప్తియును నగుఁ జతురులార! 591

వ॥ కావున నట్టి విప్రపాదసరోజరేణువు లేనును గిరీటంబున ధరి యింతు. ఇట్లు బ్రాహ్మణభజనంబునం జేసి యవాప్తసకల గుణుండును శీలధనుండును గృతజ్ఞుండును శ్రద్ధాయుక్తుండును నైన మహాత్ము నఖిలసంపదలు ప్రాపించుం గావున గోబ్రా హ్మణకులంబును ననుచరసమేతుం డయిన జనార్దనుండును నాయెడం బ్రసన్నులయ్యెదరుగాక యని పలుకుచున్న పృథు చక్రవర్తిం గనుంగొని పితృదేవద్విజసత్పురుషులు సంతుష్టాంత రంగులై సాధువాదంబుల నభినందించి యిట్లనిరి. 592

క॥ మనుజేంద్ర! నీకతంబున
ననుపమఘనబ్రహ్మదండహతుఁ డత్యఘవ
ర్తనుఁడు నగునట్టి వేనుం
డనయము నరకంబువలన నర్థిఁ దరించెన్. 593

వ॥ కావునం [1]"పుత్రేణ లోకాన్ జయతి" యను వేదవచనంబు నిశ్చయంబు. అదియునుంగాక. 594

చ॥ పురుషవరేణ్య! హేమకశిపుండు రమాలలనేశునిందచే
నరకము నొందఁ గోరియు గుణజ్ఞుఁడు భాగవతుండునైనయా
వరతనయుప్రభావమున వాసికి నెక్కి [2]విధూతపాపుఁడై
నిరయముఁ బొందఁడయ్యె నతి నిర్మలకీర్తిఁ దనర్చెఁగావునన్. 595

క॥ అనిపలికి వీరవర్యం
డనఁదగు పృథుశాశ్వతంబు లగు [3]హాయనముల్
దనరఁగ జీవింతువుగా
కని తగ నాశీర్వదించి యభిమత మొప్పన్. 596

---

1 "పుత్రుని మూలమున లోకములను జయించును." 2 విధూతపాపుఁడు = పాపములను ఎగఁజిమ్మినవాఁడు, 3 సంవత్సరములు.

వ॥ వెండియు నిట్లనిరి; దేవా! నీకు సకలలోకభర్త యగు నారాయణు నందు నిట్టిభక్తి వొడముటం జేసియు, బ్రహ్మణ్యదేవుండు నుత్తమ శ్లోకుండు నైన సర్వేశ్వరుని సత్కథాజాలంబు వ్యక్తంబుసేయు చున్న నీవు మాకు నాథుండ వగుటం జేసియు, నేము ముకుంద దాసులమైతిమి. ఈభవదీయ ప్రజ్ఞానుశాసనంబు ప్రజానురాగంబు గల కారుణ్యమూర్తులైన మహాత్ములకు స్వభావంబులు గావున నాశ్చర్యంబుగాదు. దైవసంజ్ఞితంబులయిన కర్మంబులచేత వినష్ట జ్ఞానులమై పరిభ్రమించు మాదగు [1]తమఃపారంబుఁ గంటిమి. ఏసర్వేశ్వరుండు బ్రాహ్మణజాతినధిష్ఠించిక్షత్త్రియులనుక్షత్త్రియ జాతి నధిష్ఠించి బ్రాహ్మణులను నీయుభయంబు నధిష్ఠించి విశ్వం బును భరించు నట్టి వివృద్ధసత్త్వుండు సర్వరూపుండు మహాపురు షుండు నైన పృథునకు నీశ్వరబుద్ధిం జేసి యేము నమస్కరింతుము. అను సమయంబున. 597

అధ్యాయము ౨౨.

పృథుచక్రవర్తియొద్దకు సనకాదు లరుగుదెంచుట

క॥ వినువీథినుండి మెల్లన
చనుదెంచిరి బాలసూర్యసంకాశతనుల్
జనవినుతసిద్ధవర్యులు
సనకాదులు శేముషీవిచక్షణు లంతన్. 598

వ॥ ఇట్లు సనుదెంచి. 599

క॥ అనఘాత్ము లతిథిరూపం
బున రా గృహమేధిప్రాణములు [2]నుద్గతిచే
దనరినఁ [3]బ్రత్యుద్గతివం
దనముల మరలం బ్రతిష్ఠితములగు ననుచున్. 600

---

1 అజ్ఞానముయొక్క అంతు, 2 పైకి లేచుటచేత, 3 ఎదురుగా నేగుట (ప్రత్యుత్థానము).

క॥ వినఁబడువచనన్యాయం
బునసుద్గతములగు బ్రాణములఁ గ్రమ్మఱఁ బొం
దను గోరువాఁడునుం బలె
ననుచరఋత్విక్సదస్యుఁ డై పృథుఁ డంతన్. 601

తే॥ [1]ఇంద్రియేశుఁడు గంధాదికేష్టగుణముఁ
గూర్చి యుద్గమనక్రియఁ గోరి చేయు
పగిదిఁ బృథుచక్రవర్తి సంభ్రమముతోడ
మహితభక్తిని బ్రత్యుద్గమంబు సేసె. 602

క॥ ఘనగౌరమున నమ్ముని
జనచిత్తవశీకృతుండు సభ్యుఁడుఁ బ్రియుఁడుౕ
వినయానతకంధరుడై్ఁ
జనవరుఁ డాపరమయోగిచంద్రుల నెలమిన్. 603

సీ॥ పూని యర్ఘ్యాసనాసీనులఁ గావించి
కరమర్థి విధివత్ప్రకారమునను
బూజించి తత్పదాంభోరుహక్షాళన
సలిలంబు లాత్మమస్తమునఁ దాల్చి
[2]హాటకకలితసింహాసనాసీనులై
విహితాగ్నులనుబోలి వెలుఁగుచున్న
శర్వాగ్రజన్ముల సనకాదులనుజూచి
యతులశ్రద్ధాసంయమాన్వితుండుఁ

తే॥ బరమసంప్రీతిమతియునై పలికె రాజు
గోరి యో[3]మంగళాయనులార! పూర్వ
భవమునం దెద్ది మంగళప్రదసుకర్మ
మేను జేసితి మిముఁ జూడ నిపుడు గలిగె. 604

వ॥ అని వెండియు. 605

---

1 జీవుఁడు, 2 హాటక=బంగారము, 3 శుభసంచారము కలవారు=శుభగతి గూర్చువారు.

క॥ భువి నెవ్వనియెడ విప్రులు
భవుఁడును విష్ణుఁడుఁ దదీయభక్తులును బ్రస
న్నవదను లగుదురు వానికి
భువిదివిని నసాధ్యకర్మములు లే *వరయన్. 606

వ॥ అని మఱియు ననఘాత్ములారా! లోకంబుల నీక్షించుచుం బర్యట
నంబు సేయు మిమ్ము సర్వదర్శనుండయిన యాత్మం గనుంగొనఁ
జాలని సర్వదృశ్యంబుచందంబున నీలోకంబుగనుంగొనఁజాలకుండు.
అట్టి మహాత్ములరయిన మీదర్శనంబునం జేసి యేను ధన్యుండనైతి.
అదియునుం గాక. 607

చ॥ అరయ ధరిత్రి నెవ్వనిగృహంబు మహార్హజనోపభోగ్యవి
స్ఫురితతృణాంబుభృత్యగృహభూముల సారెఁ దనర్చునట్టి మం
దిరపతి పేద యైన జగతిం గడుధన్యుఁ డటంద్రు గాన సు
స్థిరమతి మీరువచ్చుట నశేషశుభంబుల నేను బొందెదన్. 608

వ॥ అదియునుం గాక. 609

చ॥ వరమతులార! యెవ్వని నివాసముఁ దీర్థపదాంతరంగులై
పరఁగినయట్టి భాగవతపాదజలంబులు సోఁక వేనిఁ ద
త్పురుషుఁడు భూరిసంపదలఁ బొంపిరివోయిన నైన వానిమం
దిర [2]మురగప్రకీర్ణ జగతీజముఁబోలు నటంద్రు కోవిదుల్. 610

వ॥ అని పలికి వెండియు నిట్లనియె. 611

సీ॥ పరమపావనులార! బాల్యంబునందుండి
మానితశ్రద్ధాసమన్వితులును
గుణనిధుల్ ధైర్యయుక్తులు ముముక్షువులు నై
యధికవ్రతంబుల నాచరింతు

---

* లేవఘా!—అని పాఠాంతరము.

1 తీర్థపద + అంతరంగులు = (పవిత్రములయిన పాదములుకల) విష్ణువు
అంతరంగమునందు కలవారు (విష్ణుధ్యానపరు లన్నమాట), 2 పాములుచుట్టు
కొన్న చెట్టు.

రట్టిపుణ్యులు ; భవ దాగమనంబు స్వా
గతమయ్యె సత్కృపా కలితులార !
యనివారితవ్యసనార్ణవం బయినట్టి
భూరిదుర్లంఘ్యసంసారమందు

తే॥ మతివిహీనస్వకీయకర్మములఁ జేసి
యడరి మగ్నులమై [1]యింద్రి యార్థములనె
తివిరి పురుషార్థములుఁగాఁ దెలియు మాకు
గుశల మున్నదె లోకైక కుశలులార ! 612

వ॥ మీర లాత్మారాములగుటం జేసి మీయందు గుశలాకుశలరూపంబు లయిన మతివృత్తులు సంభవింపవు గావునం గుశలప్రశ్నం బుపపన్నంబుగాదు ; నేను గృతవిశ్వాసుండనై సంతప్తు లయిన వారలకు సుహృత్తులైనమిమ్ము నాకు నీసంసారంబు నందు నేమిట వేగంబె క్షేమంబు గలుగును ? అని యడిగెద ; ఆత్మవంతులకు నాత్మయు నాత్మభావనుండు నయిన యీశ్వరుండు భక్తానుగ్రహంబుకొఱకు నీలోకంబుల మీవంటి సిద్ధరూపంబున వర్తించుచుండు. అని పలికిన యతని గంభీరార్థగౌరవంబులును శుభకరంబులును న్యాయసహితంబులును మితాక్షరంబులును శ్రోత్రప్రియంబులును నయిన వచనంబులు విని సంప్రీత చేతస్కుండును మందస్మితుండును నై సనత్కుమారుం డిట్లనియె.

మ॥ ధరణీశోత్తమ! సర్వభూతహితచేతస్కుండవై ధర్మను
స్థిరభాగ్యోదయశాలివై యెసఁగు నీచే సాధులోకో
త్తరసంప్రశ్నము సేయఁగాఁబడె మహాత్మా ! సాధులోకైకస
చ్చరితంబుం దలపోయ నిట్టిద కదా చర్చింప లోకత్రయిన్. 614

తే॥ ధరణి సజ్జనసంగంబు దలఁప నుభయ
సమ్మతం బగు ; వారలు సలుపునట్టి

1 ఇంద్రియార్థములు = విషయములు (కోరికలు).

సరససంభాషణప్రశ్నసరణినిఖిల
జనములకు సుఖకరమగు జనవరేణ్య! 615

వ॥ అని యభినందించి మోక్షసాధనోపదేశకాముండైన పృథుచక్ర
వర్తికి వెండియు నిట్లనియె. 616

సీ॥ ధరణీశ! మధునిషూదనుఁడై నయట్టి నా
రాయణు లలితపాదారవింద
పరగుణధ్యానధీపరిణతత్వంబున
సకలాత్మమలవిమోచనము లైన
రతియును నిత్యవైరాగ్యంబు మొదలుగా
లోకోత్తరుఁడవైన నీకుఁ గలవు
[1]సమ్యగ్విచారశాస్త్రములందు జనులకు
సేమంబునకును నిశ్చితము లయిన

తే॥ యాత్మవ్యతిరిక్తవస్తువు లందు వీత
రాగతఁ దలంప నిర్గుణ బ్రహ్మమయిన
యాత్మయందులరతియును ననఁగ నివియ
హేతువులు బుద్ధిఁ జింతింప నిద్ధచరిత! 617

వ॥ కావున శ్రద్ధయు భవద్ధర్మచర్యయుఁ దద్విశేష [2]జిజ్ఞాసయునాధ్యాత్మి
కయోగనిష్ఠయు యోగీశ్వరోపాస్తియుఁ బుణ్యోపాశ్రయుండును
[3]బుణ్యశ్రవణుండును నైన నారాయణకథాలాపంబులు నర్థేంద్రి
యారాములైన వారలతోడి సంగతులయందు విరక్తియు, వారల
కభిమతంబులైన యర్థకామంబులందు [4]ననాకాంక్షయు, సర్వే
శ్వరుని గుణకీర్తనామృతపానంబు దక్క నితరపదార్థంబులందు
వైరాగ్యంబు నొంది [5]యాత్మారామత గలిగి విజనస్థలంబు లందు

1 ఆత్మనుగూర్చిన విమర్శ, 2 తెలిసికొనవలెననెడి కోరిక, 3 పవిత్రమైన వినికిక లవాఁడు (విన్నవారిని పవిత్రము చేయువాఁ డన్నమాట), 4 కాంక్షలేక పోవుట, 5 ఆత్మ + ఆరామత = (ఆత్మయే విహార స్థానముగా గలిగి యుండుట) ఆత్మయందే క్రీడించుట యన్నమాట.

రుచి గలుగుటయును, నహింసయు, శమాదిప్రధానవృత్తియు, నాత్మహితానుసంధానంబును, భగవత్కథానుస్మరణంబును కామ్యంబులయిన యమనియమంబులును, నితరభక్తిమార్గా [1]గర్హణంబును, యోగక్షేమార్థక్రియారాహిత్యంబును, శీతోష్ణాది ద్వంద్వసహిష్ణుతయు, భాగవతకర్ణాలంకారభూతంబగు భగవద్గుణా[2]భిధానంబును, వీనిచేత విజృంభమాణం బయిన భక్తియోగంబునం జేసి యనాత్మయందు నసంగంబును గార్యకారణ రూపం బగు నిర్గుణబ్రహ్మంబునందు రతియును నెప్పుడు గలుగు నప్పుడ సదాచార్యానుగ్రహవంతుం డయిన పురుషుండు బ్రహ్మనిష్ఠులతోడం జెలిమిసేయుచు నీషణత్రయంబు వర్జించి ప్రకృతిం జేరక జ్ఞానవైరాగ్యవేగంబునం జేసి. 618

సీ॥ అనఘ! సాక్షాత్కార మగుభక్తియోగాగ్నిఁ
గడఁగి జీవాధారకమును బంధ
భూతాత్మకంబునై పొలుచు [3]హృద్గ్రంథిని
బూని స్వకారణభూతమయిన
యరణి దహించు హుతాశనుకైవడి
నిర్దహించిన నిట్లు నెఱసి దగ్ధ
చిత్తుఁడై ముక్తనిశ్శేషాత్మగుణుఁడు స
ద్ధర్ముఁడు నైనయత్నండు మిగుల

తే॥ నర్థి బాహ్యంబులయిన ఘటాదికములు
నాంతరములైన సౌఖ్యదుఃఖాదికములు
ననువిభేదము లాత్మ భేదనము లగుట
న [4]య్యుపాధివినాశంబు నందఁగలఁడు. 619

వ॥ అది యెట్లనిన. 620

1 ఇతరుల భక్తిమార్గమును అగర్హణము=నిందింప కుండుట, 2 అభిధానము=చెప్పుట, 3 హృదయమునందలి అజ్ఞానరూపమైన ముడిని, 4 ఉపాధి వినాశము=శరీరస్ఫురణ నశించుట.

చ॥ పురుషుఁడు నిద్రవోఁ గలలఁ బొందిన యాత్మసుఖైకహేతువై
పరఁగినరాజభృత్యజనభావగుణంబులు సంప్రబోధమం
దరయఁగ మిథ్యయైనగతి నాంతరబాహ్యగుణప్రభేదముల్
పరువడిఁ గాన కుండు జనపాలనశీలన! నిత్యశీలనా! 621

వ॥ మఱియును ద్రష్టయైన యాత్మయు దృశ్యంబయిన యింద్రియార్థంబు నను వీనికి నహంకారంబు సంబంధహేతు వగుటం జేసి యది యంతఃకరణంబునం గలుగుచుండు జాగ్రత్స్వప్నంబులయం దీభేదంబు గనుంగొనుచుండు. ఇట్టి యంతఃకరణంబు లేనిది యగుసుషుప్తికాలంబునం బురుషుండు జలదర్పణాది[1]నిమిత్తాభావం బగు నప్పుడు బింబప్రతిబింబభేదంబు గనుంగొనిన చందంబున దృశ్యభేదంబు గనుంగొనకుండుం గావున నంతఃకరణవిలయంబునొందిన బాహ్యాంతరభేదంబు గనకుండుట సిశ్చయంబు. అని వెండియు నిట్లనియె. 622

సీ॥ భువి విషయాకృష్టభూతంబులయిన యిం
ద్రియములచేతను దివిరి మనము
దగ విషయాసక్తిఁ దగిలి యాంతరమైన
మహితవిచారసామర్థ్య మెల్ల
[2]శరకుశాదిస్తంబజాలంబు [3]ప్రాదతోయ
ములు గ్రోలుగతిఁ గ్రమం బున హరించు
నీరీతి నంతర్విచారసామర్థ్యంబు
నపహృతం బయినఁ, బూర్వాపరాను

తే॥ మేయసంధానురూపసంస్మృతి నశించు
అది నశించిన విజ్ఞాన మంతఁ దొలఁగు
నట్టివిజ్ఞాననాశంబు నార్యజనులు
స్వాత్మ కది[4]సకలాపహ్నవంబటండ్రు. 623

1 నిమిత్త + అభావము = కారణము లేకుండుట, 2 రెల్లు, దర్భలు మొదలయినవాని కాడలసమూహము, 3 మడుగులోని నీటిని, 4 అంతను మఱుఁగుపఱచునది.

వ॥ అదియునుంగాక "యాత్మన స్తు కామాయ సర్వం ప్రియం భవతి" యను వేదవచనంబునం జేసి విషయంబులకుం బ్రియతమత్వం బైన యాత్మోపాధికంబునొండఁ యాత్మాపహ్నవంబునం బాటిల్లు స్వార్థనాశంబెద్ది గలుగు దానికంటె లోకంబున నధికం బైన స్వార్థనాశంబు లేదు. అది యెట్లనిన సర్వార్థనాశనంబునకు స్థైర్యంబు నొందించునట్టి యర్థకామాభిధ్యానంబునం దద్ధేతుకం బైన స్వార్థనాశంబునం బరోక్షాపరోక్షరూపజ్ఞానంబునం జేసి నశించుం గావున నాత్మాపహ్నవంబునకంటె నధికతరం బైన సర్వార్థనాశంబు లేదని వెండియు నిట్లనియె. 624

సీ॥ అనఘ! యీసంసార మతిశయంబునఁ దరి
యింపంగ మది నిశ్చయించువాఁడు
గైకొని ధర్మార్థకామమోక్షములకు
నతివిఘాతుక మెద్ది, యట్టిదాని
వలన సంగము సేయ వలవ; దాధర్మాదు
లందుఁ ద్రివర్గంబు నంతకోగ్ర
భయకారియగుటను బరమమోక్షంబె ము
ఖ్యార్థమై విలసిల్లు నండ్రు బుధులు;
తే॥ భువి గుణవ్యతికరమునఁ బుట్టినట్టి
యబ్జజాతాదులకు నస్మదాదులకును
గాలవిధ్వంసితాఖిలక్రమము గల్గఁ
గలుగ దెన్నఁడు సేమంబు గాన వినుము. 625

వ॥ మోక్షంబె పరమపురుషార్థంబని చెప్పి వెండియునిట్లనియె నరేంద్రా! దేహేంద్రియప్రాణేంద్రియబుద్ధ్యహంకారపరివృతంబు లయిన యీస్థావరజంగమంబుల హృదయంబులందు వ్యాపకుండుఁ బ్రత్యక్షభూతుండుఁ బ్రత్యగ్రూపుండు భగవంతుండు నయిన యీశ్వరుం

1 అంతక = కాలునివలని, ఉగ్ర = భయంకరమైన, భయ = భయమును, కారి = కలిగించునది.

డంతర్యామిరూపంబునం బ్రకాశించుచుండు. అది నారాయణుని
సద్రూపంబుగాఁ దెలియు మని వెండియు నిట్లనియె. 626

ఉ॥ భూవర! యో మహాపురుష భూషణునందుల నీసమస్తవి
శ్వావళి లీలమై సదసదాత్మకభావము నొంది భూరిమా
యావిభవంబులం దగి సమగ్రవివేకనిరోధి[1] స్రగ్ఘనా
శీవిషబుద్ధిదోఁచుచు విశేషగతిన్ వెలుఁగొందు నెన్నఁడున్. 627

చ॥ సుమహితనిత్యముక్తపరి శుద్ధవిబుద్ధసుతత్త్వుఁడై యురు
క్రముఁ [2]డభిభూతసత్ప్రకృతికర్మకళంకుఁడు నైనయట్టి యు
త్తమచరితుం గృపాకరును దాత్తగుణోన్నతు నీశ్వరేశుఁ జి
త్తమునఁ దలంపుమయ్య! జనతాపరిరక్షణ! దుష్టశిక్షణా. 628

సీ॥ వసుమతీనాథ! యెవ్వని పాదపద్మప
లాశవిలాసల్లలితభక్తి
సంస్మరణంబుచే సజ్జనప్రకరంబు
ఘనకర్మసంచయగ్రథితమగు న
హంకార మనుహృదయగ్రంథిఁ జెఱతురు,
వివరింప నిట్లు నిర్విషయమతులు
మహి నిరుద్ధేంద్రియమార్గులు నైనట్టి
యతులకుఁ జేరంగ నలవి గాని

తే॥ యట్టి పరమేశుఁ గేశవు నాదిపురుషు
వాసుదేవుని భువనపావనచరిత్రు
నర్థి శరణంబుగాఁ దత్పదాంబుజములు
భక్తి సేవింపు గుణసాంద్ర! పార్థివేంద్ర! 629

మ॥ [3]అరిషడ్వర్గమహోర్మినక్రనికరవ్యాకీర్ణసంసారసా
గరమజ్జోదరకీర్తనా[4]తరణిసాంగత్యంబునం బాసి తా

---

1 పూలమాలనుజూచి సర్పమను కొన్నట్లు, 2 అభిభూత = తిరస్కరింపఁబడి (మాయానిమిత్తమైన కర్మతంత్రము లేనివాఁడు), 3 అరిషడ్వర్గము = కామక్రోధాదులు ఆఱుగురు శత్రువులు, 4 నావ.

మరుదారంగ నఘాపహ ప్రకటయోగాదిక్రియాయుక్తిచేఁ
దరియింపన్ మదిఁ గోరువారలకు దుర్దాంతంబగుం గావునన్.

మ॥ ధరణీశోత్తమ! నీవు కేవలసముద్యద్భక్తి ధీయుక్తివై
వరగోవిందపదారవిందయుగభాస్వన్నావ సంధించి దు
స్తరభూరివ్యసనాకరోల్లసితదుర్దాంతోగ్రగంభీరసం
సరణాంభోధిఁ దరింపవయ్య పరమోత్సాహంబుదీపింపఁగన్. 631

క॥ అనియోగశిఖిఁ బంకరుహా
సనసుతుఁడును బ్రహ్మబోధశాలియు నగు నా
ఘనయోగివల్లభునిచే
తను దెలియఁగఁబడిన బ్రహ్మతత్త్వం డగుచున్. 632

క॥ జనపతి మునిఁ బొగడి ముదం
బుననిట్లనుఁ బూర్వజన్మమున నే దీనా
వనుఁడైన యీశ్వరునిచే
తను నిక్కమనుగ్రహింపఁ దగితి మునీంద్రా! 633

క॥ వినుఁ డట్టియనుగ్రహసా
ధనమునకై మీరలిపుడు దగనిచ్చటికిం
జనుదెంచిలిరి దయాళురు
ననఘులు భాగవతవరులు నగునుత్తములున్. 634

సీ॥ నిరతంబు నాయందు నిష్పాదితములగు
దేహసమేతమదీయరాజ్య
సర్వసంపదలును సద్ద్విజదత్తముల్
గావునఁ బ్రాణకాంతావిభూతి
మందిరసుతరాజ్యమహింబలకోశప
రిచ్ఛదంబుల నెల్లఁ ధృతిఁ దలంప
రాజుకు భృత్యుండు రాజకీయము లగు
తాంబూల ముఖపదార్థములఁ జేసి

తే॥ *రమణ సంతర్పణోపచారములు నడపు
గతిని [1]వారల కవి నివేదితము లయ్యెఁ
గాన మీకుపచార మేగతి నొనర్తు
నతులగుణసాంద్రులార! మహాత్ములార! 635

వ॥ అది యెట్లు బ్రాహ్మణాధీనం బంటి రేని సేనాధిపత్యరాజ్యదండ నేతృసర్వలోకాధిపత్యంబులు వేదశాస్త్రవేదిమైన బ్రాహ్మణునకకాని యితరులకు యోగ్యంబులు గావు; కావున బ్రాహ్మణులకు భోజనవసనదానంబులు స్వకీయంబులై యుండు. క్షత్రియాదులకు బ్రాహ్మణానుగ్రహంబున నన్నమాత్రంబు దక్కం దక్కిన వస్తుస్వాతంత్ర్యంబు లేదు; కావున మీకు గురుదక్షిణ యేమి సమర్పించువాఁ డదియునుంగాక స్వాతంత్ర్యంబు గలిగిన నిట్టియధ్యాత్మవిచారులు వేదాంతవేదులునైన భగవద్భక్తి నుపదేశించెడు మీవంటి పుణ్యాత్ములకుం బరిహాసాస్పదుండు దక్కఁ దక్కినవాఁ డెవ్వం డంజలిమాత్రంబుదక్కఁ దక్కిన ప్రత్యుపకారంబు సేయం దలంచును. అది గావున దయాళువులైన మీరలు స్వకృతోపచారంబులం జేసి సంతుష్టాంతరంగు లగుదురుగా కని పలుకుచున్న యాదిరాజయిన పృథుచక్రవర్తిచేతఁ బూజితులై యాత్మయోగనిష్ఠులైన సనకాదు లతనిస్వభావంబుఁ బ్రశంసించుచు సమస్తజనంబులుఁ జూచుచుండ నాకాశగమనంబునం జనిరి. అయ్యవసరంబున. 636

—పృథుచక్రవర్తి జ్ఞానవైరాగ్యవంతుండై ముక్తినొందుట—

ఆ॥ విను మహాత్మ! ముఖ్యుఁడననొప్పు వైన్యుఁడే
కాగ్రచిత్తుఁడగుచు నాత్మనిష్ఠుఁ
డై నయట్టితను [2]నవాప్తకామునిఁ గాఁగ
బుద్ధిలోనఁ దలఁచె భూవరుండు. 637

* సమత—అని పాఠాంతరము.

1 వారలకు=బ్రాహ్మణులకన్నమాట, 2 సర్వవాంఛలు, దీరినవానినిగా.

వ॥ అంత. 638

సీ॥ కర్మంబులను యథాకాలదేశోచిత
బలవిత్తములు గాఁగ బరఁగుధర్మ
ములను బ్రహ్మార్పణ బుద్ధినిఁ జేసి క
ర్మాసక్తుఁడగుచు సమాహితుండు
ప్రకృతికంటెను దన్నుఁ బరమైనయాత్మను
గర్మసంచయసాక్షిఁ గాఁగ బుద్ధి
నర్థిఁ దలంచుచు నాచరించుచు నట్ల
మెఱసి సామ్రాజ్యలక్ష్మిసమేత

తే॥ మందిరోద్యానవనభూము లందు రాజ్య
గరిమ వర్తింపఁగా నహంకారరహితుఁ
డగుచుఁ దనచిత్తమున నింద్రియార్థములను
దగులకయ యుండె సన్మహోదారుఁడగుచు. 639

వ॥ ఇట్లధ్యాత్మయోగనిష్ఠుండై కర్మంబుల నాచరించుచు నర్చి యను భార్యయందు విజితాశ్వుండు ధూమ్రకేశుండు హర్యశ్వుండు ద్రవిణుండు వృకుండు నను నాత్మసములైన పుత్రుల నేవురం గనియె అంత. 640

క॥ జనవినుత! భూమివలనను
ధనముల మర్యాదఁగొనుచు దాననిమిత్తం
బునఁ గ్రమ్మఱఁ దానిచ్చుచు
[1]దిననాయకుఁబోలి వసుమతీపతి యొప్పెన్. 641

వ॥ అతండు మఱియు నగ్ని చందంబునం దేజోదుర్ధర్షుండును, మహేంద్రుని పగిది దుర్జయుండును, ధరణికరణి సతతక్షమాయుక్తుండును, స్వర్గంబునుం బోలె నభీష్టదుండును, [2]బర్జన్యునిభాతిఁ గామితప్రవర్షణుండును, సముద్రురీతి గాంభీర్యయుక్తుండును, మేరువు పోలికి సత్త్వవంతుండును, ధర్మరాజుకైవడి ననుశాసకుండును,

1 సూర్యుఁడు, 2 మేఘుఁడు.

మహేంద్రునివిధంబున నైశ్వర్యవంతుండును, కుబేరునిమాడ్కి
ధనవంతుండును, వరుణునిసరణి గుప్తార్థుండును, సర్వాత్మకుండగు
వాయువుచెలువున బలౌజస్తేజోయుక్తుండును, రుద్రునిపగిది నసహ్య
తేజుండును, గందర్పునియనువున సౌందర్యవంతుండును, మృగరాజు
నోజ నధికశౌర్యోపేతుండును, మనువుననువున వాత్సల్యయుక్తుం
డును, నజునిచందంబునం బ్రభుత్వసమేతుండును, బృహస్పతిగరిమ
బ్రహ్మవాదియు, సర్వేశ్వరునిజాడ జితేంద్రియుండును నై [1]విష్వ
క్సేనానువర్తనులైన గోగురువిప్రజనంబులందు భక్తిగలిగి లజ్జా
వినయశీలంబులందును బరోపకారంబునందును నిరుపముండై
యివ్విధంబున సర్వలోకపాలక పృథగ్విధగుణంబుల నన్నింటినిం
దా నొక్కరుండ ధరియించి. 642

క॥ అనఘాత్మక! లోకత్రయ
మున సజ్జనకర్ణరంధ్రముల వినఁబడు నా
వినుతయశోమహనీయుఁడు
జనవినుతుండైన రామచంద్రుని మాడ్కిన్. 643

చ॥ సరసవచోర్థసత్పురుషసంఘసమంచితగీయమానసు
స్థిరవరకీర్తిపూరము సుధీజనకర్ణములందు నించి తా
నిరుపమసౌమ్యభాషణమనీషలతోడఁ బ్రజానురక్తుఁడై
ధరణిని రాజనామమునఁ దాఁ దగు రెండవచంద్రుఁడో యనన్.

అధ్యాయము ౨౩

వ॥ మఱియు నమ్మహాత్ముండు విజ్ఞానియు [2]వర్ధితాశేషస్వానుసర్గుం
డును, బ్రజాపాలకుండును స్థావరజంగమవృత్తిదాయకుండును,
సత్పురుషధర్మవర్తనుండును, [3]నిష్పాదితేశ్వరాదేశికుండును నైన

1 హరిభక్తులు, 2 వర్ధిత = పెంపఁబడిన, అశేష=సమస్తమైన, స్వ+
తనదైన, అనుసర్గుఁడు = అన్నాదికము, లేక పురగ్రామాదికము కలవాఁడు (ప్రజ
లకు అన్నము కూర్చునన్నమాట), 3 ఈశ్వరాజ్ఞను అనఁగాఁ బ్రజలను పాలించుట
మొదలగు కార్యములను నడపినవాఁడు.

పృథుం డొక్కనాఁడు దనవార్ధకంబు నీక్షించి *నిజాత్మజ నాత్మజుల యందు నిలిపి, ప్రజలు చింతాతురచిత్తు లగుచుండ నిజభార్యా సమేతుండై యప్రతిహతనియమంబున వైఖానససమ్మతంబైన యుగ్రతపంబునందుఁ బూర్వంబున దిగ్విజయప్రవృత్తుండగు చందంబునం బ్రవృత్తుండై తపోవనంబునకుం జని యందు. 645

మత్తకోకిలము॥ కందమూలఫలాశియై బహుకాల ముగ్రతపఃపరి
స్పందుఁడై యటమీఁదటం దృణపర్ణభక్షణ సేసి, యా
చంద [1]మేది జలాశియై నృపసత్తముం డది మాని తా
[2]మందగంధవహాశి యయ్యెఁ గ్రమంబునన్ దృఢచిత్తుఁడై. 646

వ॥ ఇట్లు వర్తించుచు. 647

సీ॥ మెండుగా మిటమిట మండు వేసవియందుఁ
దప్తపంచాగ్నిమధ్యమున నిలిచి
మానక జడిగొన్న వానకాలంబునఁ
బైఁ గోక వేయక బయటనిలిచి
జనులు హూహూ యను చలివేళఁ గుత్తుక
బంటితోయములలోపల వసించి
శిశిరంబు సాల నద్దిశలఁ బర్విన వేళ
వెలయ భూశయనుఁడై విశ్రమించి

తే॥ మహితనియతిఁ దితిక్షాసమన్వితుండు
నియతపరిభాషణుండు [3]జితానిలుండు దాంతుఁ
డిద్ధమతి యీశ్వరార్పిత బుద్ధి యనఘుఁ
డూర్ధ్వరేతస్కుఁడును నై క్రమోచితముగ. 648

* నిజరాజ్య మాత్మజులయందు—అని పాఠాంతరము.

1 ఏది = విడిచి, 2 మందగంధవహ + అశి = మందవాయువులను గ్రోలువాఁడు, 3 వెలుపలిలోపలి వాయువుల నేక మొనర్చిన వాఁడు (ఊపిరి నాపినవాఁడనియు చెప్పవచ్చును).

వ॥ అతిఘోరం బయినతపం బాచరించె. ఇవ్విధంబునం గ్రమాను
సిద్ధంబయిన తపంబున విధ్వస్తాశేషకర్మమలాశయుండును బ్రాణా
యామంబులచే జితారిషడ్వర్గుండును ఛిన్నబంధనుండును నై
బురుషశ్రేష్ఠుండైన పృథుచక్రవర్తి భగవంతుం డైన సనత్కు
మారుం డెఱింగించిన యోగమార్గంబున సర్వేశ్వరభజనంబు
గావించె. ఇట్లు. భగవద్ధర్మపరుండును సాధువర్తనుండును శ్రద్ధా
సమన్వితుండును నైన పృథునకు నారాయణునందు భక్తి యనన్య
విషయంబై ప్రవృద్ధంబయ్యె నివ్విధంబున. 649

క॥ నరలోకోత్తర భవగ
త్పరిచర్యారాధనమునఁ దతశుద్ధాంతః
కరణుండగు నాపృథునకు
సరసిరుహోదరుకథాను సంస్మరణమునన్. 650

క॥ పరిపూర్ణం బగుభక్తిని
గర మనిశము సంశయాత్మకంబై చాలన్
వఱలిన హృదయగ్రంథిని
నిరసించు [1]విరక్తియుతమనీష జనించెన్. 651

వ॥ దానం జేసి యతండు సంఛిన్నదేహాత్మజ్ఞానుండు నధిగతాత్మ
స్వరూపుండును నై గదాగ్రజుం డయిన శ్రీకృష్ణునికథాసక్తినొంది
[2]సమస్త యోగసిద్ధులందు నిస్స్పృహుం డగుటను హృదయగ్రంథి
విచ్ఛేదకంబయిన జ్ఞానయోగంబును విడిచి యాత్మయందు నాత్మ
యోగంబుఁ గావించి బ్రహ్మభూతుం డయి నిజకళేబరంబు
విడువ నిశ్చయించి. 652

సీ॥ కోరి మడమలచే గుదపీడనము సేసి
పూని యుక్తాసనాసీనుఁ డగుచుఁ
దనరు మూలాధారముననుండి వాయువు
నొయ్యన నెగయించి యొనర నాభి

---

1 విరాగముతోఁగూడిన బుద్ధి(తెలివి), 2 అణిమాదియోగ లాభములయందు.

కలితంబు గావించి క్రమమునఁ హృద్వత్స
కంఠశిరఃకోష్ఠకములఁ జేర్చి
కైకొని మూర్ధభాగమునకు నెగయించి
ప్రాణముల్ విడిచి యాపవనుఁ బవను

తే॥ నందు నాకాశ మాకాశ మందుఁ దేజ
మందుఁ దేజంబు నుదకంబు నందు నుదక
మర్థిఁ గాయంబు మేదిని యందుఁ గలిపెఁ
బూని వాని యథోచితస్థానములుగ. 653

వ॥ మఱియు భూమి నుదకంబునందును, నుదకంబును దేజమందుఁ, దేజంబును వాయువున, వాయువు నాకాశంబునందు, నాకాశంబును మనంబున, మనంబు నింద్రియంబుల, నింద్రియతన్మాత్రల భూతాదియైన యహంకారంబునందు నహంకారంబు మహత్తత్త్వంబునందును, గూర్చియట్టి సర్వకార్య హేతుభూతంబైన మహత్తత్త్వంబును జీవోపాధిభూతంబయిన ప్రకృతియందుఁ గలిపి, జీవభూతుండయిన పృథుండు జ్ఞాన వైరాగ్యంబులచేత బ్రహ్మనిష్ఠుండై మాయోపాధిం బాసి ముక్తుండయ్యె. అని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె. 654

సీ॥ అంత నాపృథుని భార్యామణి యగునర్చి
పుడమిపై వడి నడు గిడినఁ గంది
సుకుమారపాదాబ్జసుందరీరత్నంబు
నతులపతివ్రత యగుటఁ జేసి
యాత్మేశకృతసువ్రతాచరణంబును
సుమహితభక్తి శుశ్రూషణమును
[1]నార్షేయ మగుదేహ యాత్రయు నను వీని
చేత మిక్కిలిఁ గృశీభూతదేహ

1 ఋషులకు ఉచితమైనది.

తే॥ యయ్యెఁ బ్రియనాథకృతకరుణావలోక
కరతలస్పర్శనాది సత్కారములను
నబల సుఖవృత్తిఁ జెంది యయ్యడవులందుఁ
గృశత మదిఁ దోఁపకుండఁ జరించునపుడు. 655

క॥ తనమనమున నేదుఃఖము
ననయంబు నెఱుఁగనట్టి యర్చి నిజాధీ
శుని బ్రాణరహితదేహము
గనుఁగొని విలపించి విగతకౌతుక యగుచున్. 656

సీ॥ మానితమందరసానుప్రదేశంబు
నందుఁ [1]చితారోప మర్థిఁ జేసి
లలితమహానదీసలిలసుస్నాతయై
కలితమహోదారకర్మఁ డయిన
నాథున కుదకదానక్రియల్ గావించి
యతిభక్తి సురలకు నతు లొనర్చి
వహ్నికి ముమ్మాటు వలగొని పతిపాద
కమలయుగంబుఁ జిత్తమున నిలిపి

తే॥ వీరవర్యుఁడైన పృథుపృథివీతలేశు
నందు ననుగమనము సేయునట్టి సాధ్వి
నర్చిఁ గనుఁగొని దేవాంగనా*ళి యప్పు
డాత్మనాథులఁగూడి నెయ్యంబుతోడ. 657

క॥ పరమోత్కంఠను నమ్మం
దరగిరిసానుప్రదేశతలమున వరుసం
గురియించిరి నవసురభిత
వరమందారప్రసూనవర్షము లంతన్. 658

---

* సహస్రమాత్మనాథుల—అని పాఠాంతరము.

1 సహగమనముగు (చితియెక్కుట).

క॥ †1 తరమిడి యచ్చరలాడిరి
మొరయించిరి శంఖతూర్యములు దివిజులు వా
డిరి కిన్నరజనులు పర
స్పరనుతు లొనరించి రాసుపర్వాంగనలున్. 659

వ॥ మఱియు నిట్లనిరి. 660

సీ॥ చర్చింప నిట్టి యాశ్చర్య మెందేనిని
గనుఁగొంటిరే యర్చి యనులతాంగి
ధన్యాత్మురాల్ గదా తనవిభుతోఁ గూడి
యిందిరారమణి యజ్ఞేశుఁగూడి
వెనుచనుకై వడి ననుగమనము సేసె;
నియ్యమ నిజహృదయేశుఁ డయిన
ఘను వైన్యు నూర్ధ్వలోకమ్ముఁ బొందించును
నేఁ డింతవట్టును నిశ్చితంబు

తే॥ పరమయోగీంద్రులకు దుర్విభావ్యమైన
దృఢసుకర్మమువలన నతిక్రమించి
వైన్యభూమీశు వెనుచని వరుసనూర్ధ్వ
గామినియు నయ్యె నీయింతి ఘనతనొంది. 661

వ॥ కాన పతివ్రతలకు నసాధ్యం బెందునుం గలదే? యని మఱియును.

క॥. పరికింపఁగ నేమనుజుఁడు
హరిపదమును బొందఁ జేయునట్టి వివేక
స్ఫురణం దనర్చు వానికిఁ
బరువడి నిలఁ బొందరానిపదముం గలదే. 663

తే॥ అట్టి యపవర్గసాధన మైన మనుజ
భావ మొందియు విషయసంబద్ధుఁ డగుచు

---

† కరమపు డచ్చరలాడిరి—అని పాఠాంతరము.

1 తరము + ఇడి=వరుసపెట్టి (విడువక యని యేని చెప్పనగు).

వసుధ నెవ్వఁడు వర్తించు వాఁడు ధరణి
ననయము నిజాత్మవంచకుఁ డనఁగబరఁగు. 664

క॥ అని వారలు దన్నర్థిని
వినుతింపఁగ నర్చి యాత్మవిభు వెనువెంటం
జని యచ్యుతలోకంబున
ననుపమవిభవమునుబొందె నని వినురనకున్. 665

క॥ మునివరుఁడగు మైత్రేయుఁడు
వినయంబున నెఱుఁగఁ జెప్పి వెండియుఁ దగ ని
ట్లను; నమ్మహానుభావుం
డనఘుఁడు భగవద్వరుండు నగుఁ బృథుఁ డనఘా! 666

క॥ ఏ నీ కిప్పుడు సెప్పితి
మానుగ నీ పుణ్యకథను మహితశ్రద్ధా
ధీరుండై విస్ఫురదవ
ధానుండై యెవ్వఁడేనిఁ దనరినభక్తిన్. 667

క॥ వినినఁ బఠించిన వ్రాసిన
వినిపించిన వాఁడు పృథుఁడు విమలగతిం బొం
దినక్రియ హరిపద మొందెడు
ననయము నిర్ధూతపాపుఁ డగుచు మహాత్మా! 668

సీ॥ బ్రాహ్మణుఁ డంచిత భక్తిఁ బఠించిన
బ్రహ్మవర్చసము సంప్రాప్తమగును
క్షత్రియుం డర్థిమైఁ జదివిన విన్నను
జగతీవిభుత్వంబు సంభవించు
వైశ్యుండు విని ధనవంతుఁడై యొప్పను
శూద్రుండు వినిన సుశ్లోకుఁడగును
మఱియును భక్తి మువ్మాఱు పఠించిన
విత్తవిహీనుండు విత్తపతియు,

తే॥ నప్రసిద్ధుఁడు ప్రఖ్యాత యశుఁడుఁ, బ్రజలు
లేనియధముఁడు వితతసంతానయుతుఁడు
మూర్ఖచిత్తుండు విజ్ఞానబోధమతియు
నగుచు నుతికెక్కుదుదు మహితాత్మమతియు. 669

వ॥ ఈలోకంబునం బురుషులకు [1]స్వస్త్యయనంబును నమంగళనివారణంబును ధనప్రదంబును యశస్కరంబును నాయుష్కరంబును స్వర్గదాయకంబును గలిమలాపహంబును నైన యీపుణ్య చరిత్రంబు చతుర్విధ పురుషార్థ కాముఁలైన వారికిఁ జతుర్విధపురుషార్థ కారణంబగుం గావున వినందగు. సంగ్రామాభిముఖుండైన రాజీ చరిత్రంబు ననుసంధించి విరోధి నెదిర్చిన నవ్విరోధి పృథునకుం బోలెఁ గప్పంబులిచ్చు. ముక్తాన్యసంగుండును భగవద్భక్తుండును నైనవాఁడు పుణ్యంబును వైన్యమాహాత్మ్యసూచకంబును నైన యీచరిత్రంబు వినుచుం బఠియించుచుం గృతమతిస్సు దినదినంబును నాదరంబునం బ్రకటంబు సేయువాఁడు [2]భవసింధుపోత పాదుండైన సర్వేశ్వరునియందు నచలం బయిన భక్తి గలిగి పృథుచక్రవర్తి వొందిన విష్ణుపదంబుం బొందు. అని యిప్పుణ్య చరిత్రంబు మైత్రేయుండు విదురున కెఱింగించి వెండియు నిట్లనియె. 670

అధ్యాయము ౨౪.

క॥ పృథునకు నర్చికిఁబుట్టిన
పృథుకీర్తిధనుండు ఘనుఁడు పృథుతుల్యుండై
పృథుశౌర్యధైర్యధుర్యుఁడు
పృథివి విజితాశ్వుఁడొప్పె పృథివీపతియై. 671

క॥ విను మంతర్ధానగతిం
దనరు [3]సునాసీరువలనఁ దగ విజితాశుం

1 స్వస్తి + అయనము = మంగళములు కలుగుటకు దారి, 2 సంసార సముద్రమునకు, పోత = నావయైన, పాదములు కలవాఁడు, 3 ఇంద్రుడు.

దును మతి యంతర్ధానుం
డనుపేరఁ బ్రసిద్ధుఁడయ్యె సతి చతురుండై. 672

సీ॥ స్థిరమతి రాజ్యాభిషిక్తుఁడై యమ్మేటి
సమమతి నయ్యనుజన్ములైన
హార్యశ్వునకు సమాదరమునఁ దూర్పు ద
క్షిణదిశఁ దగ ధూమ్రకేశునకును,
బరఁగంగ వృకునకుఁ బశ్చిమభాగంబు,
ద్రవిణున కర్థి నుత్తరపుదిశను,
గొమరొప్ప నలువురకును బంచి యిచ్చి, స్వ
కాంతయైనట్టి శిఖండినికిని

తే॥ మనుజయోనిని జనియింపుఁ డనుచు మున్ను
పలికినట్టి వసిష్ఠుశాపమునఁ జేసి
పూని త్రేతాగ్ను లతనికిఁ బుత్రులగుచు
జనన మొందిరి సజ్జనస్తవ్యచరిత! 673

వ॥ వారలు పావకుండుఁ బవమానుండు శుచియు ననునామంబుల మనుష్యయోనిం బుట్టియు నాత్మప్రభావంబునం గ్రమ్మఱ నగ్నులయి చనిరి. తదనంతరంబ. 674

క॥ అతఁడు నభస్వతియనియెడి
ద్వితీయపత్నివలనను హవిర్ధానుఁడు నా
సుతుఁగని విజితాశ్వుం డా
నతవిమతుఁడు రాజ్యవర్తనము దలపోయన్. 675

క॥ విమలాత్మ [1]కరాదానము
దమ[2]శుల్కాదికము గరము దారుణ మని ధై
ర్యమునం దీర్ఘమఖవ్యా
జమునం దద్వర్తనంబు సమమతి విడిచెన్. 676

1 పన్నులు తీసికొనుట, 2 దమశుల్కాదికము = జరిమానా మొదలయినవి.

వ॥ ఇట్లువిడిచి. 677

క॥ అతఁ డాత్మదర్శనుం డయి
చతురతఁ బరమాత్ము హంసు సర్వేశ్వరుఁ ద
త్క్రతువున యజించి విపులా
ద్భుతయోగసమాధి ముక్తిఁ బొందె మహాత్మా! 678

వ॥ అంత విజితాశ్వుండు పరలోకగతుండయిన హావిర్ధానుండు హావిర్ధాని యను భార్యవలన బర్హిష్మదుండు గయుండు శుక్లుండు కృష్ణుండు సత్యుండు జితవ్రతుండు నను పుత్రుల నార్వురం గాంచె. అందు బర్హిష్మదుండు. 679

సీ॥ సంతతసవనదీక్షాశాలి యగుచు ధ
రాతలం బెల్లను గ్రతువులకును
విలసిల్లుయజనశాలలు వేలు వేలు క
ల్పించి యజ్ఞములు గావించు చుండి
చిరకీర్తి యతఁడు ప్రాచీనాగ్రకుశలచే
క్షితితలం బెల్ల నాస్తృతము సేయ
వసుధ యెల్లను యజ్ఞవాటమై విలసిల్ల
సత్క్రియాకాండ నిష్ఠాస్థుఁడగుచు

తే॥ సుభగయోగసమాధినిష్ఠుఁడు ప్రజాప
తియగునని తన్ను జనము నుతింప వెలయు
నట్టిఘనుఁడు హావిర్ధాని యఖిలజగతిఁ
బఱపి కుశలను బ్రాచీనబర్హి యయ్యె. 680

వ॥ మఱియు నతండు. 681

చ॥ అలవడ నేసతీమణి సమంచితలీల వివాహవేళ ను
త్కలికఁ బ్రదక్షిణంబు లిడఁగాఁ గని హవ్యవహుండు దొల్లి యి
మ్ములఁ శుకిఁజూచి మోహమును బొందినరీతి విమోహియయ్యె నా
లలితవినూత్నభూషణ యలంకృతచారుశుభాంగి వెండియున్.

చ॥ సురుచిరభంగి నాసతి గిశోరవయఃపరిపాకయై రణ
ద్వరమణిహేమనూపురరవంబు సెలంగ వివాహవేళఁ దాఁ
గరము [1]నవోఢయై పరఁగఁ గాంచి వినిర్జితులైరి దేవకి
న్నరనరసిద్ధసాధ్యమునినాగనభశ్చరముఖ్యు లందఱున్. 683

వ॥ అట్టి సౌందర్యఖనియు సముద్రపుత్రియు నయినశతధృతి యను కన్యం బ్రహ్మాదేశంబునం బాణిగ్రహణంబు సేసె. నాశతధృతి వలనం బ్రాచీనబర్హికిఁ బదుగురు గొడుకులు జనియించిరి. వారలు తుల్యనామవ్రతులును ధర్మపారగులును నయిన ప్రచేతసులు ప్రజాసర్గంబునందుఁ దండ్రిచేత నాజ్ఞాపితు లయి తపంబు గావింప వనంబునకుం జనుసమయంబునం దన్మార్గంబునఁ బ్రసన్నుం డగుచు దృశ్యమానుం డైన శ్రీరుద్రునిచేత నేది యుపదేశింపం బడె దాని జపధ్యానపూజానియమంబుల సేవించుచు దపఃపతి యైననారాయణుం బదివేలదివ్యసంవత్సరంబులు పూజించిరి. అని చెప్పిన విని విదురుండు మైత్రేయున కిట్లనియె. 684

సీ॥ తాపసోత్తమ! ప్రచేతసులకు నావన
మార్గంబునందు నా భర్గుతోడ
సంగ మెట్లయ్యె? ప్రసన్నుఁడై హరుఁ డెద్ది
తివుట వారల కుపదేశ మిచ్చె?
జీవవ్రజమున కా శివుతోడిసంగంబు
గడుదుర్లభం బీ జగంబునందుఁ
జర్చింప నమ్మేటి సన్మునీంద్రులకును
సంచితధ్యానగోచరుఁడు గాని

తే॥ పుడమిఁ బ్రత్యక్షమునఁ గానఁబడఁడు మఱియు
నంచితాత్మ! [2]సదారాముఁ డఖిలలోక
రక్షణార్థంబుగా విహారాత్ముఁ డాత్మ
శక్తితోఁ గూడి జగతిపై సంచరించు. 685

---

1 క్రొత్త పెండ్లికూఁతురు, 2 ఆత్మారాముఁ డన్నమాట.

—రుద్రుండు ప్రచేతసులకు యోగాదేశ మను స్తోత్రముం జెప్పుట—

క॥ కావున భగవంతుండును
దేవాధీశుండు నయిన దేవునిసంగం
బే వెరవున ఘటియించెనొ ?
యావిధమంతయును దెలియ నానతియీవే ! 686

క॥ అనవుడు విదురున కమ్ముని
జననాయకుఁ డనియె నట్టిసాధుసమీపం
బునను బ్రచేతసులును ని-జ
జనకుని సద్భాషణములు సమ్మతిఁ దోఁచన్. 687

క॥ శిరమున వహించి ప్రాగ్దిశ
కరిగెడి సమయమున నెదుర నంబుధికంటెం
బరపగు నొకసరసి మనో
హరనిర్మల సలిలపూర్ణమై యది మఱియున్. 688

సీ॥ రక్తోత్పలేందీవర ప్రఫుల్లాంభోజ
కమనీయకహ్లార కలితమగుచుఁ
గంజాతకింజల్కపుంజ[1] విక్షేపక
మందగంధానిలానంద మగుచు
రమణీయహంససారసచక్రవాకకా
రండవనినదాభిరామ మగుచు
వరమత్తమధుపసుస్వర మోదపల్లవాం
కురితలతాతరుభరిత మగుచు

తే॥ సిద్ధచారణగంధర్వ సేవ్యమగుచుఁ
బుణ్యముల కాలయం బయి పొలుపు మిగిలి
లలితమై చూడ నొప్పగు లక్షణములఁ
బరగి [2]శుచిలఘుమధురాంబుభవ్యమగుచు. 689

---

1 కింజల్కపుంజ = పుష్పాడి సమూహమును, విక్షేపక = చిమ్మునట్టి,
2 శుచి = స్వచ్ఛమైన, లఘు = తేలికయైన, మధుర = తియ్యని, అంబు = నీటిచే భవ్యము.

తే॥ సజ్జనునిహృదయముఁబోలి స్వచ్ఛమగుచు
[1]హరిపదాకృతి [2]దివిజవిహారమగుచు
ఘనునిసిరిభంగి [3]సర్వజీవనము నగుచు
[4]మానవతివృత్తిగతినిని నిమ్నంబు నగుచు. 690

తే॥ [5]శశికరంబులుఁబోలె [6]విశదము లగుచు
హరికథలఁ బోలి కల్మషహరము లగుచుఁ
వహ్నులునుబోలె భువనపావనము లగుచుఁ
బాగడఁ దగునీరములచేఁ బ్రపూర్ణమగుచు. 691

వ॥ ఒప్పునట్టి సరోవరంబుఁ బొడగని యందు నొక్క దివ్యపురుషునిం
గనిరి. అతండు. 692

మ॥ సమదశ్రీకమృదంగవేణుముఖభాస్వన్నాదమై దివ్యమా
ర్గమనోరంజకమై తనర్చు విలసద్గాంధర్వగానంబు నె
య్యము సంధిల్లఁగ వించుఁ దన్మహిమ కత్యాశ్చర్యముంబొంది వే
గమునం దత్కమలాకరంబు వెడలెం గౌతూహలోల్లాసియై. 693

వ॥ ఇట్లు వెడలి వచ్చిన. 694

మ॥ కని రాతాపసపుంగవుల్ దివిజలోకశ్రేష్ఠునిం దప్తకాం
చనవర్ణున్ సనకాదియోగిజనభాస్వద్గీయమానుం ద్రిలో
చను భక్తానుగుణానుగున్ సుమహితైశ్వర్యున్ బ్రసాదాభిశో
భనవక్త్రున్ నిహతాఘకర్తృజనసంపద్భద్రునిన్ రుద్రునిన్. 695

క॥ కని వారలు దమమనముల
ననురాగము నద్భుతంబు ననయముఁ బొడమన్

---

1 హరిపద + ఆకృతిన్ = ఆకాశమువలె, 2 దివిజ = గంగానదికి విహారస్థానము, దేవతలకు విహారస్థానము అని రెండవ యర్థము, 3 తగిన జీవనము = ఉదకము కలది, తగినవృత్తి గలది యని రెండవ యర్థము, 4 మానవతి = మానము గల స్త్రీయొక్క వృత్తి గతిని, నడవడివలె (ఆలోచన) నిమ్నంబు = లోఁతైనది, గంభీర మయిన దన్నమాట, 5 చంద్రకిరణములు, 6 విశదములు=స్వచ్ఛములు, తెల్లనివి యని రెండవ యర్థము.

వినయము దోఁపఁగ దత్పద
వనజములకు మ్రొక్కి భక్తివశగతు లగుచున్. 696

వ॥ భగవంతుండును నఖిలధర్మజ్ఞుండును గృపాళుండును భక్తవత్స
లుండును నఖిలపాపహరుండును నయినహరుండు ప్రీతుం డగుచుం
బ్రసన్నాంతఃకరణులు ధర్మజ్ఞులు శీలసంపన్నులు సంప్రీతులు
నయినవారల కిట్లనియె. 697

రుద్రగీత

సీ॥ వినుఁడు నృపాలనందనులార! మీమదిఁ
గలతలం పెల్లను గాన వచ్చె
మీకు భద్రం బగు మీయెడ నే నను
గ్రహబుద్ధిచే నిటు గానఁబడితిఁ
గైకొని యిపుడు సూక్ష్మముఁ ద్రిగుణాత్మక
ము నగునాప్రకృతికంటెను ధరణిని
బరఁగుజీవునికంటెఁ బరుఁడైన వాసుదే
వుని చరణాబ్జముల్ దనరుభక్తి

తే॥ నర్థి నెవ్వారు భజియింతు రట్టివారు
నాకుఁ బ్రియతముల్ వారికి నయచరిత్రు
లార! యేను బ్రియుండనై భూరిమహిమ
వెలయు చుండుదు, నది గాక వినుఁడు మీరు. 698

వ॥ స్వధర్మనిరతుండైన పురుషుం డనేకజన్మాంతరసుకృతవిశే
షంబులం జతుర్ముఖత్వంబు నొంది తదనంతరంబునం బుణ్యాతి
రేకంబున నన్నుం బొంది యధికారాంతంబున నేనును దేవతా
గణంబులును నవ్యాకృతంబైన గోపహరిపదంబును బొందుదు,
మట్టిపదంబు భాగవతుండు దనంతనె పొందుం గావున మీరు
భాగవతత్వంబు నొందుటంజేసి నాకుం బ్రియులై యుండుదురు;
భాగవతజనంబులకు నాకంటె నధిక ప్రియుండు లేఁడు గాన [1]వివి

---

1 రహస్యము.

క్తంబును జప్యంబును బవిత్రంబును మంగళంబును నిశ్శ్రేయస
కరంబును నైన నావచనంబు నాకర్ణింపుఁడు. సర్గాదిని బ్రహ్మ
నిజనందనుల కెఱింగించిన శ్రీహరిస్తోత్రంబు మీకు నెఱింగింతు
వినుండు. అది యెట్టి దనిన. 699

క॥ వనజాసనుఁ డాత్మజు లగు
సనకాదులఁజూచి పలికె సమ్మతితోడన్
వినుఁడు కుమారకులారా!
వనజోదరుమంగళస్తవం బెఱిఁగింతున్. 700

వ॥ అని హరి నుద్దేశించి వారలు విన నిట్లనియె. ఓయీశా! యాత్మ
వేదులైనవారలకు భవదీయోత్కర్షంబు స్వానందలాభకరంబు
గావున నట్టి స్వానందలాభంబు మాకుం గలుగవలయు. నీవు పరి
పూర్ణానందస్వరూపుండవు. ఇట్టి సర్వాత్మకుండ వైన నీకు నమస్క
రింతు నని వెండియు నిట్లనియె. 701

సీ॥ పంకజనాభాయ సంకర్షణాయ శాం
తాయ విశ్వప్రబోధాయ, భూత
సూక్ష్మేంద్రియాత్మనే సూక్ష్మాయ వాసుదే
వాయ పూర్ణాయ పుణ్యాయ నిర్వి
కారాయ కర్మవిస్తారకాయ *క్షేత్ర
పాలాయ త్రైలోక్యపాలకాయ
సోమరూపాయ తేజోబలాఢ్యాయ స్వ
యంజ్యోతిషే దురన్తాయ కర్మ

తే॥ సాధనాయ పురాపురుషాయ యజ్ఞ
రేతసే జీవతృప్తాయ పృథ్విరూప
కాయ లోకాయ నభసే౽న్తకాయ విశ్వ
యోనయే విష్ణవే జిష్ణవే నమో౽స్తు. 702

*త్రయీ పాలాయ—అని పాఠాంతరము.

భాసురపాదద్వయంబును, మదీయాంతరంగ[1]తమోనివారకనిర్మల
చంద్రశకలసన్నిభనఖంబును, గిరీటకుండలగ్రైవేయహారకేయూర
వలయముద్రికా మణినూపురాది వివిధభూషణభూషితంబును, నిర
స్తసమస్తనతజన[2]సాధ్వసంబును భక్తజన మనోహరంబును, సర్వ
మంగళాకరంబును నైన భగవద్దివ్యరూపంబుఁ దామసజనసన్మార్గ
ప్రదర్శకుండవైన నీవు మాకుం జూపి మమ్ముఁ గృతార్థులం జేయు
మని వెండియు నిట్లనిరి. 711

సీ॥ ఆత్మకుఁ బరిశుద్ధి నర్థించువారికి
ధ్యేయవస్తువు భవద్దివ్యమూర్తి
యంచితస్వర్గరాజ్యాభిషిక్తున కైన
సమధికస్పృహణీయతముఁడ వీవు
సద్భక్తియుతభక్తజనసులభుండవు
దుష్టాత్ములకుఁ గడు దుర్లభుండ
వాత్మదర్శనులకు నరయ గమ్యుండవు
నై యర్థి విలసిల్లు దనఘచరిత!

తే. యిట్టినిఖిలదురారాధ్య నీశు నిన్ను
నెఱయ సుజనులకైన వర్ణింపరాదు
వఱల నెవ్వఁడు పూజించు వాఁడు విడువఁ
జాలునే పద్మదళనేత్ర! సచ్చరిత్ర. 712

చ॥ ఎనసినభక్తియోగమున నే భవదీయపదాబ్జ మొందఁగా
ననయము గోరువాఁడు చటులాగ్రహభీషణవీర్యశౌర్యత
ర్జనములచే ననూనగతి సర్వజగంబులు సంహరించు న
య్యనుపముఁ డైనకాలుని భయంబునుబొందఁడు సుమ్ము కావునన్.

తే॥ ఇట్టి నీపాదమూలంబు లెవ్వఁడేని
బొంది ధన్యాత్ముఁడౌ నట్టి పుణ్యుఁ డొందు

---

1 తమోనివారక = తమోగుణమును నాశనముచేయునది. చీఁకటిని నాశనముచేయునది యని రెండవ యర్థము, 2 భయము.

మనములోపలఁ గోరునే మఱచియైన
నవ్యయానంద! గోవింద! హరి! ముకుంద! 714

క॥ హరి! నీభక్తులతోడను
నిరుపమగతిఁ జెలిమిసేయు నిమిషార్ధముతో
సరిగాదు మోక్షమనిన న
చిరశుభమగు మర్త్యసుఖముఁ జెప్పఁగనేలా? 715

క॥ దురితవినాశకపదపం
కరుహాభవత్కీర్తి [1]తీర్థకణచయబాహ్యాం
తరసేకధూతకల్మష
పురుషులు ధరమీఁదఁ దీర్థభూతులు గారే. 716

వ॥ అట్టిభూతదయాసమేతులును రాగాదివిరహితచిత్తులును నార్జవాది గుణయుక్తులును నయిన భాగవతజనుల సంగంబు మాకుం గలుగఁజేయుము. ఇదియు మమ్మనుగ్రహించుట యని వెండియు నిట్లనియె. 717

చ॥ సరసిజనాభ! సత్పురుష సంగసమంచితభక్తియోగవి
స్ఫురణ ననుగ్రహింపఁబడి శుద్ధము నొందినవానిచిత్త మ
స్థిరబహిరంగముం గనదు చెందదు భూరితమస్స్వరూపసం
సరణగుహాంజిరంబు గనఁజాలు భవన్మహనీయతత్త్వమున్. 718

వ॥ అది యెట్టిదనిన. 719

సీ॥ అరయంగ నేమిటి యందు నీవిశ్వంబు
విదితమైయుండు నీ విశ్వమందు
నేది ప్రకాశించు నెప్పుడు నట్టి స్వ
యంజ్యోతి నిత్యంబు నవ్యయంబు

1 పవిత్రజలము.

మనమున నిల్పి యుష్మదవమానమహావ్యథఁ* [1]డిందునట్టి స
జ్జనుఁడు పరిత్యజించునె భుజంగమతల్పక! భక్తకల్పకా! 730

క॥ కావున నాకును సూరిజ
నావళికిని సర్వసంశయంబులు వాపం
గావను బ్రోవను దగుగతి
నీవనివినుతించినట్టి యీ స్తవ మెలమిన్. 731

వ॥ రుద్రుండు ప్రచేతసుల కెఱింగించి వెండియు నిట్లనియె. ప్రచేతసులారా! యిట్టి యోగాదేశనామకంబైన యీ స్తోత్రంబుబహువారావృత్తిచేఁ బఠించి మనంబున ధరియించి సమాహితచిత్తులై మీరందఱు నాదరంబున విశ్వాసయుక్తులును స్వధర్మాచారవంతులునుభగవదర్పితాశయులునునై జపియించుచుసర్వభూతావస్థితుండు నాత్మారాముండు నైన సర్వేశ్వరుని నుతించుచు ధ్యానంబు సేయుచుఁ బూజించుచుండుఁడు. తొల్లి యీస్తోత్రంబు భగవంతుండైన పద్మసంభవుండు [2]సిసృక్షువగుచు నాత్మజుల మైన మాకును సృజియింప నిచ్ఛగించు భృగ్వాదులకును నెఱింగించె. మేము నాభృగ్వాదులును బ్రజాసర్గంబునందు బ్రహ్మచోదితులమై యీస్తోత్రంబునం జేసి విధ్వస్తసమస్తతమోగుణులమై వివిధ ప్రజాసర్గంబు గావించితిమి. కావున నీస్తోత్రంబు నెల్లప్పుడు నేకాగ్రచిత్తుండును వాసుదేవపరాయణుండు నై యెవ్వండు జపియించువాఁడు వేగంబె శ్రేయస్సును బొంది తదీయ [3]జ్ఞానప్లవంబున వ్యసనార్ణవరూపం బయిన సంసారంబును సుఖతరంబుగఁ దరియించు. అట్టి మదుపదిష్టం బయిన యీహరిస్తవంబు నెవ్వండు సదువుచు దురారాధ్యుండైన శ్రీహరిం బూజించు, వాఁడు మదుక్తస్తోత్రగానసంతుష్టుండును శ్రేయస్సులకు నేకాశ్రయ

* జెందునట్టి—అని పాఠాంతరము.

1 డిందునట్టి = "వ్యయమానచేతనః-వ్యయమానశరీరంయస్య సః" అని మూలము - వ్యాఖ్య, 2 సృష్టి సేయఁగోరినవాఁడగుచు, 3 జ్ఞానమనెడి తెప్పచేత.

భూతుండును నగు శ్రీమన్నారాయణునివలన సమస్తాభీష్టంబులం బొందు. ఎవ్వండేనిఁ బ్రభాతంబున లేచి ప్రాంజలియు శ్రద్ధాసమన్వితుండు నై యీమంగళస్తవరాజంబును వినిన వినిపించినం గర్మబంధ విముక్తుండగును. అని మఱియు నిట్లనియె. 732

క॥ నర దేవతనయులారా!
పురుషాధీశుండు పరమ పురుషుఁడునగు నీ
శ్వరుసుస్తోత్రము మీ కా
దరమునఁ దెలిపితిని మీరుఁ దద్దయుభక్తిన్. 733

క॥ ఏకాగ్రచిత్తులును సు
శ్లోకులునై జపము సేయుచును ఘనతపముం
గైకొని చేసిన మీకును
జేకుఱు మహితేప్సితార్థసిద్ధి గడంకన్. 734

క॥ అని యీగతి నుపదేశం
బొనరించి సదాశివుండు నొగి వారలచే
తను బూజితుఁడై వారలు
గనసంతర్ధానుఁడయ్యెఁ గౌతుక మొప్పన్. 735

వ॥ అంత. 736

తే॥ తివుట వారలు రుద్రోపదిష్టమైన
యచ్యుతస్తవము జపించు చయుతసంఖ్య
వత్సరము లుగ్రతపము దుర్వారవారి
మధ్యమునఁ జేయుచున్న సమయమునందు. 737

అధ్యాయము ౨౫

—నారదుండు ప్రాచీనబర్హికి జ్ఞానమార్గమును దెలియఁజేయుట—

వ॥ అంతం గర్మాసక్తచిత్తుం డై యున్న ప్రాచీనబర్హికడకు నధ్యాత్మవేదియుం గృపాళువు నైననారదుండు సనుదెంచి యారాజునకు జ్ఞానబోధంబు సేయుకొఱకు నతనితో నిట్లనియె; రాజా! యీ

తే॥ మరకతస్ఫటికవిదూరమణివినూత్న
మౌక్తికాయతఖచితహర్మ్యములు గలిగి
విద్రుమద్రుమవేదుల వెలయునొక్క
పురముఁ గనె భోగవతి కెనఁ బోలుదాని. 744

వ॥ ఇట్లు గనుంగొనియనంతరంబ ముందటం బురబాహ్యాంతరంబున దివ్యద్రుమలతాకుంజపుంజంబును సమదనదద్విహంగమత్తమధుకర కులకోలాహలసంకులజలాశయశోభితంబును హిమనిర్ఝరబిందు సందోహపరిస్పందకందళితమందమలయమరుదుచ్చలిత ప్రవాళ విటపనళినీతటంబును పాంథజనమనోరంజనాహ్వానబుద్ధిజనక కలహంసరాజకీరకోకిలాలాపవిరాజమానంబును, మునివ్రతనానా విధవనమృగవ్రాతబాధారహితంబును నైనపురబాహ్యోద్యాన వనంబునందు యాదృచ్ఛికంబుగ నేకైకశతనాయకంబైనయను చరదశకంబును [1]బంచమస్తకసర్పప్రతీహారుండును దోడరాఁజను దెంచుచున్న భర్త్రన్వేషిణియుం గామరూపిణియు నవోఢయు నయినయట్టి. 745

సీ॥ ఘనసమవిన్యస్త కర్ణకుండలరుచుల్
గండభాగంబుల నిండి పర్వఁ
దమ్మిరేకులసిరిఁ దటమటింపఁగఁ జాలు
మెఱుఁగుఁగన్నులు దలఁదిరిగి రాఁగ
జఘనసంకలిత [2]పిశంగనీవిద్యుతి
కనకకాంచీరుచిఁ గరము పెనుపఁ
జరణసరోజభాసురచలన్నూపుర
ఝణఝణధ్వని [3]నర్మసరణిఁ జూప
తే॥ లలితయౌవనలక్ష్మీవిలాసభాసు
రోదయవ్యంజిత ప్రభాయుక్తపీన

---

1 అయిదుతలలుగల పాము అనెడి, 2 పిశంగ = కపిలవర్ణముగల, 3 పరిహాసపద్ధతి.

సమనిరంతరకుచకుట్మలముల ప్రీడఁ
జెంది పయ్యెదఁగప్పు బాలేందుముఖిని. 746

వ॥ మఱియును బాలయు సుదతియు గజగామినియు నయిన యొక్క
ప్రమదోత్తమంగాంచి. 747

క॥ తరమిడి ప్రేమోద్గమమై
మరువిండ్లం బోలుకనుబొమలుగలతరుణీ
సరసాపాంగవిలోకన
శరపరివిద్ధాంగుఁడగుచు జనవిభుఁ డనియెన్. 748

క॥ ఎవ్వరి దానవు? జనకుం
డెవ్వఁడు? పేరేమి? భృత్యు లీపదియొక రిం
డెవ్వరు? సతు లెవ్వరు? మఱి
యివ్వనముననుండఁగార్య మెద్దిమృగాక్షీ. 749

క॥ భవదీయపురస్సరుఁడగు
[1]పవనాశనుఁ డెవ్వఁ డతికృపామతి నాకున్
వివరింపు మనుచు వెండియు
ధవళేక్షణఁజూచి ధరణిధవుఁ డిట్లనియెన్. 750

సీ॥ తరళాక్షి! పతియగు ధర్మునన్వేషింపఁ
జరియించుహ్రీయను సతివొ? కాక
రుద్రు నన్వేషించు రుద్రాణివో? కాక
బ్రహ్మను వెదకు భారతివొ? కాక
నారాయణుని భక్తిఁగోరి యన్వేషించు
నిందిరవో? కాక యెవ్వ రీవు?
త్వత్పాదకామనత్వమునను సంప్రాప్త
సకలకాముండగు సరసు నెట్టి

1 ఋషి.

న్యుండుఁ, బశుప్రాయుండుఁ, ద్వదన్యుండు నైనవాని నెవ్వని వరియింతు ? గృహస్థాశ్రమమందు ధర్మార్థకామమోక్షప్రజానందంబులును యశంబును యతివేద్యంబులు గాని రజస్తమోవిహీనపుణ్యాలోకంబులును గలుగు పితృదేవర్షిమర్త్యభూతగణంబులకుం దనకు నీలోకంబున గృహస్థాశ్రమంబు సర్వక్షేమార్థంబయిన యాశ్రమం బండ్రు. గావున వదాన్యుండవు వీరవిఖ్యాతుండవుఁ బ్రియదర్శనుండవు స్వయంప్రాప్తుండవు నయి భోగిభోగసదృశభుజాదండంబులచే నొప్పు భవాదృశుం దగిలి మాదృశయగుకన్య వరియింపకుండునే యని వెండియు. 761

క॥ కరుణారసపరిపూర్ణ
స్ఫురితస్మితరుచివిలోకపుంజముచేతం
గరమర్థి దీనజనభయ
హారణుఁడవై సంచరింపు మఖిలజగములన్. 762

క॥ అని యీగతిఁ బలికిన యా
వనజాక్షిఁ బురంజనుండు వరియించి ముదం
బున నన్యోన్యప్రీతిం
దనరుచుఁ దత్పురముసొచ్చి ధన్యుండగుచున్. 763

చ॥ శతసమకాల మప్పురి [1]నజస్రము భూరిసమస్తసౌఖ్యసం
గతులఁ దనర్చి వందిజనగాయకసద్వినుతోరుగానమో
దితమతి నొప్పి సుందరసతీజనసేవితుఁడై నృపాలకో
చితలలితస్థలంబుల వసించుచుఁ గ్రీడలు సల్పుచుండగన్. 764

క॥ నరనాథుఁడు లోకభయం
కరగతి వర్తించు గ్రీష్మకాలము దోఁపం
దరళలహరీమనోహర
వర[2]హ్రాదిని సలిలమందు వసియించెఁదగన్. 765

---

1 ఎల్ల ప్పుడు, 2 హ్రాదిని = సరస్సు. రెండవ పక్షములో పురీతతి యనెడి నాడి. జీవుని సుషుప్తిస్థానము.

వ॥ ఇట్లు వసియించి కతిపయదినంబు లరుగు సమయంబున. 766

సీ॥ అవనీశ్వరోత్తమ! యప్పురంబున నాల్గు
వంకల నున్న [1]గవఁకులు వినుము
తూర్పుదిక్కునను నైదును దక్షిణోత్తరం
బుల రెండుఁ బశ్చిమంబునను రెండు
గాఁగ నాతొమ్మిది గవఁకుల నుపరిది
క్కున నేడు గ్రిందిదిక్కునను రెండు
నయియుండు మఱి వానియందుఁ [2]పృథగ్విధ
విషయగత్యర్థమై వెలయునీశ్వ
తే॥ రుం డశోకం డగయుఁ గలండు రూఢిఁ దత్పు
రంబుఁ బాలించునట్టి పురంజనుండు
నాపుర ద్వారనవకంబు నందు లోన
నర్థి బ్రాగ్ద్వార పంచక మందు వరుస. 767

వ॥ ఖద్యోతయు నావిర్ముఖియు ననునామంబులుగల ద్వారయుగం బున ద్యుమత్సఖుండై విభ్రాజితాఖ్యజనపదంబును బొందు; వెండియు నళినియు నాళినియు ననుపేళ్ళు గల వాకిళ్ళు రెంటి యందు నవధూతసఖుండై సౌరభరూపంబు లయిన విషయంబు లం బొందు; మఱియు ముఖ్యానామకంబైన ప్రధానప్రాగ్ద్వారం బున రసజ్ఞవిపణాన్వితుండై యాపణబహూదనంబు లను విష యంబుల నొందు; పితృహూనామకం బయిన దక్షిణ ద్వారంబున శ్రుతధరాన్వితుండై దక్షిణపాంచాలం బను రాష్ట్రంబు నొందు; దేవహూనామకం బయిన యుత్తరపువాకిట శ్రుతధరాన్వితుండై యుత్తరపాంచాలం బను రాష్ట్రంబు నొందు వెండియుం బడమటివాకిళ్ళు రెంటియందు నాసురీనామకంబైన వాకిట దుర్మదసమేతుండై గ్రామకనామకంబైన విషయంబును

1 గవకులు = వాకిళులు. (దుర్గద్వారములు) 2 వేఱువేఱు విధములయిన విషయములను (శబ్దాది విషయములు)(దేశములని కథలోని యర్థము) పొందుకొఱకు.

నిర్వృతినామకం బయిన వాకిటియందు లుబ్ధకయుక్తుండై వైశసం బనువిషయంబు నొందుచుండు, వెండియుం బురంజనుం డప్పురంబునం బౌరజనంబులందు నిర్వాగ్యపేస్కురులన నిద్ద అంధులు గలరు. వారలచేత గమనకరణంబులను క్రియలనొందుచు నంతఃపురగతుం డగునప్పుడు విషూచీసమన్వితుండై జాయాత్మజోద్భవంబు లైన మోహప్రసాదహర్షంబుల నొందుచుండు. అవ్విధంబునం గర్మాసక్తుండుఁ గామాత్మకుండు నై బుద్ధి యను మహిషిచేత వంచితుండయ్యె. అక్కామినియు. 768

సీ॥ పానంబుసేసినఁ దాను బానముసేయుఁ,
గుడిచినఁ దానును గుడుచు, మఱియు
భక్షింపఁ దానును భక్షించు, నడచిన
నడచును, నవ్విన నవ్వు, నేడ్వ
నేడుచుఁ, బాడిన బాడు, విన్నను వినుఁ,
జూచినఁ జూచుఁ, గూర్చున్న నుండు,
దుఃఖంప దీనుఁడై దుఃఖించు, నిలిచిన
నిలుచు, నిద్రింపంగ నిద్రవోవు,

తే॥ ముట్టినను ముట్టు, మూర్కొన్న మూరుకొనును,
బలుకఁ బలుకును, బవళింప బవ్వళించు,
హర్షమును బొంద నాత్మను హర్ష మొందు,
మోదమును బొందఁ దానును మోద మందు. 769

వ॥ ఇవ్విధంబున నతండు [1]మహిషీవిప్రలబ్ధుండును వంచితస్వభావుండును నై పారవశ్యంబునం జేసి యజ్ఞుండును నితరేచ్ఛావిరహితుండును నై క్రీడామృగంబు చాడ్పున వర్తించుచు నాపురంబునఁ గాఁపురంబుండు. ఆపురంజనుం డొకానొక దినంబున ధనుర్ధరుండై. 770

---

1 రాణిని ఎడఁబాసినవాఁడు.

అధ్యాయము ౨౬.

సీ॥ [1]పంచాశ్వయుక్తంబు [2]పంచబంధనముఁ [3]జ
క్రద్వితయమును [4]యుగద్వయంబు
[5]నాశువేగంబు [6]నేకాక్షంబు [7]కూబర
ద్వయముఁ [8]బతాకాత్రితయయుతంబు
[9]నేకరశ్మియుతంబు [10]నేకసారథికంబు
[11]సప్తవరూథంబు [12]స్వర్ణభూష
మును [13]బంచవిక్రమమును [14]నేకనీడంబుఁ
[15]బ్రకటపంచప్రహరణము నయిన

తే॥ [16]రథము [17]కాంచనరచితవర్మము ధరించి,
విలస[18]దక్షయతూణీరకలితుఁ డగుచుఁ
గడఁక దీపింప నెక్కి, [19]యేకాదశప్ర
సంఖ్యసేనాసమేతుఁ డై సరభసముగ. 771

వ॥ పురంబు వెడలి, పంచప్రస్థం బను వనంబునకుం జని, యందు

---

1 అయిదుగుఱ్ఱములుకలది, జ్ఞానేంద్రియములు అయిదు, 2 అయిదు బంధనములు కలది, పంచప్రాణము లన్నమాట, 3 రెండు చక్రములు (పాపపుణ్యములు), 4 కాఁడి, 5 సత్వరగమనము కలది, స్వప్నశరీరమన్నమాట, 6 ఒక పోలుగఱ్ఱ కలది, (ప్రధానము (మాయ), 7 రెండు, కూబరములు = యుగబంధనస్థానములు (శోకమోహములు), 8 మూఁడుజెండాలు కలది, సత్త్వరజస్తమోగుణములు మూఁడు, 9 ఒకపగ్గము కలది (మనస్సు), 10 ఒక్క సారథి (బుద్ధి), 11 ఏడువరూథములు, చర్మాదులచే ఏర్పడినరక్షణములు, (సప్తధాతువులు), 12 బంగారు భూషణములు కలది. స్వాప్నికమైన దేహముయొక్క విచిత్ర సృష్టి యన్నమాట, 13 అయిదు నడకలు కలది. పంచేంద్రియముల వ్యాపారము, 14 ఒక నీడముకలది. రథికుఁడు కూరుచుండు చోటు నీడ మనంబడును. (హృదయము), 15 అయిదు ఆయుధములు. కర్మేంద్రియము లయిదు, 16 శరీర మన్నమాట, 17 బంగారు కవచము (రజోగుణము అన్నమాట), 18 తఱుఁగులేని అమ్ములపొది. అనంతవాసనారూపమయిన అహంకారోపాధి, 19 పదకొండింద్రియములయొక్కవృత్తులనెడిసేనకు నాయకుఁడై(జీవుఁడు).

విశ్వవరానిమహిషిని విడిచి, మృగయాసక్తుండై దర్పంబడగుచు ధనుర్బాణంబులు ధరియించి సంచరించుచు, [1]నాసురవర్తనం బునందగిలి, ఘోరాత్ముండు నదయుండునై, నిశాతసాయకంబుల చేత నమ్మృగవ్రాతంబులం బరిమార్చె. రాజులకు మృగయా వినోదంబు విహితానుష్ఠానం బగుచుండ నాసురవృత్తి యెట్లయ్యె నని యంటివేని, నిది రాగప్రాప్తం బగుటను విహితంబు గాదు. వినుము "శ్రాద్ధాదులందే ప్రఖ్యాతశ్రాద్ధదివసంబులయందే రాజైనవాఁడే [2]మేధ్యంబు లయిన పశువులనే వనంబునందే యథోప యుక్తంబుగానే వధియింపం జను" నను నియమమాత్రంబు గలదు; గావున జ్ఞాని యైన విద్వాంసుం డాచరింపండుగాక, యాచరించినం గర్మానుష్ఠాన జనితంబయిన జ్ఞానంబునం జేసి యందుఁ బొరయండు. అట్లు గాక నియమోల్లంఘనంబున గర్మా చరణుండగువాఁ డభిమానంబునొంది,కర్మబద్ధుండై గుణప్రవాహ పతితుండును [3]నష్టప్రజ్ఞుండునునై యధోగతిం గూలు. నిట్లగుటం జేసి సాధుజనులకు సర్వప్రకారంబుల నాసురవృత్తి మానందగు నని వెండియు నిట్లనియె. అంతం బురంజనుం డవ్వనంబున. 772

క॥ వరచిత్రపత్రసునిశిత
శరములచే శశవరాహచమరీరురుకా
సరగవయశల్యహారిణీ
కరిహరివృకపుండరీకకపిఖడ్గములన్. 773

వ. వధియించి, మఱియును. 774

సీ. వరుస మేధ్యామేధ్యవనమృగంబుల [4]ఘృణ
సన, దుస్సహక్రీడ సంహరించి,
శ్రమయుక్తుఁడై వేఁట సాలించి మరలి, మం
దిరమున కర్థి నేతెంచి, యందు

---

1 అనువర్తనము = రాక్షసులకు అనువైన నడవడి (క్రూరవృత్తి యన్న మాట), 2 పవిత్రములు, 3 తెలివి నశించినవాఁడు, 4 ఘృణ = దయ, -సన = నశింపఁగా.

సముచిత స్నానభోజన కృత్యములుదీర్చి,
యతిపరిశ్రాంతిశయానుఁడగుచుఁ,
బరిమళమిళితధూపవ్రాతవాసిత
సర్వాంగుఁడగుచు స్రక్చందనములు

తే॥ వివిధభూషణచేలముల్ వెలయఁ దాల్చి
తుష్టుఁడును హృష్టుఁడున్ మఱి ధృష్టుఁడై [1]య
నన్యజాకృష్టచిత్తుండు నై, రతిప్ర
సంగకౌతుక మాత్మను దొంగలింప. 775

వ॥ అంత స్వకీయప్రాణవల్లభయగు మహిషియందు మనంబు నని
చిన, నావరారోహయు గృహమేధినియునయిన [2]గృహిణిం గానక
విమనస్కుండై నిజాంతఃపుర కామినులంగనుంగొని యిట్లనియె. 776

క॥ రామాజనసంఘములా
రా! మానవతీలలామ రామామణిసా
రామలకృపచే మెలఁగుదు
రా? మానుగఁ గుశలమా పరామర్శింపన్. 777

ఉ॥ సారవివేకలార! గృహసంపద లీమెడఁ బూర్వరీతిచే
నారయఁగా రుచింపవు గృహస్థునకుం; గృహమందు మాతగా
నీ రమణానుకూలరమణీమణి యై తనరారుభార్య గా
నీ, రుచి నొంద కున్నఁ గననేర్చునె తద్గృహమేధి సౌఖ్యముల్?

వ॥ అదియునుం గాక. 779

క॥ పొగడొందుజనని గానీ
తగవున వర్తించునట్టి దయితయు గానీ,
తగ నుండనిగృహమునను
టగుఁ జక్రవిహీనరథమునం దుం టరయన్. 780

---

1 అనన్యజ = మన్మథుని చేత, ఆకృష్ట = ఆకర్షింపఁబడిన, చిత్తుడు, మనస్సు కలవాఁడు, 2 గృహిణి = భార్య, ఇచ్చట జీవునికి భార్యయనఁగా సాత్త్వికబుద్ధి యన్నమాట, జీవుఁడు రజోగుణమునందుండి, సాత్త్వికియైన బుద్ధికొఱకు వెదకు చున్నాఁ డన్నమాట.

వ॥ కావున. 781

చ॥ తలకొని నాకుఁ దాను సుపథంబునఁ బ్రజ్ఞ జనింపఁజేసి, సం
చలదురుదుర్భరవ్యసనసాగరమగ్నుఁడ నైన నన్ను ని
శ్చలమతి నుద్ధరించి యనిశంబును మత్ప్రియ యైనభార్య యే
వలనఁ జరించుచున్న దని వారణ నాకెఱిఁగింపరే దయన్. 782

క॥ అనవుడు విని యక్కాంతలు
జనపతి కిట్లనిరి రాజసత్తమ యిదిగోఁ
దనకొంగై నను బఱపుగ
నొనరింపక నేలఁబొరలుచున్నది వగలన్. 783

తే॥ ఏమికతమున నున్నదో యెఱుఁగ మేము
నీవు సూడు మటన్న నా భూవరుండు
నేలఁబడి పొరలెడుభార్యఁ బోలఁజూచి,
మనములో దుఃఖతాపంబు మల్లడింప. 784

వ॥ అంత. 785

ఆ॥ జలజనేత్రప్రణయసంజాతరోషభా
వమున నయినయట్టి వక్రదృష్టి
జనవిభుండు సూచి, యనునయకోవిదుఁ
డగుచు నప్పయోరుహాక్షిఁ జేరి. 786

క॥ పొలఁతుకఁ దనయుత్సంగం
బులనిడి, తత్పాదయుగళమును నంటుచు, మం
జులమృదుభాషణముల నా
లలనామణిఁ జూచి పలికె లాలన మొప్పన్. 787

చ॥ రమణిరో! భృత్యులందు నపరాధము గల్గిన నాయకుల్ స్వప
క్షముఁ దలపోసి యుగ్రతరశాసనముం [1]దెగి చేయ; రట్లు గా
క మనములోనికిన్కఁ దమకంబున నాజ్ఞయొనర్చ రేని, ని
క్కముగ ననుగ్రహించుటయ కాక తలంపఁగ నాజ్ఞసేయుటే?

1 తెగించి (సాహసించి).

క॥ కమలానన! బాంధవకృ
త్యముఁదలఁపక రోషచిత్తుఁ డగు కుటిలాత్ముం
డమదామర్షుఁడు నీతి
క్రమరహితుఁడు నైన బాలుఁగా నెన్నదగున్. 789

వ॥ అని వెండియు నిట్లనియె. సుదతీ! హృదయేశ్వరివైన నీవు. 790

మ॥ సరసోదారసుధారసోపమవచశ్చాతుర్యసౌభాగ్యమై
హరినీలోపమకోమలాలకయుతంబై విభ్రమభ్రూలతా
పరిజుష్టస్మితసద్విలోకనమునై భాసిల్లు యుష్మన్ముఖాం
బురుహంబుం భవదీయదాసునకుఁ బూఁబోణీ! కృపం జూపవే.

క॥ విను వీరపత్ని! నీయెడ
ననయంబును బ్రాహ్మణులును హరిభక్తులుఁ ద
క్కను నితరు లెగ్గుసేసిన
వనితా! శిక్షింతు నెంతవారలనయినన్. 792

క॥ ఈముల్లోకములందును
నామనమున రోషమొదవినం భయరహితుం
డై మదిలోఁ బరితోషము
తో మొలఁగెడువానిఁ గానఁ దోయజనేత్రా! 793

సీ॥ ఇందీవరేక్షణ! నేఁ డెందు భవదీయ
తిలకవిరహితము మలినయుతము
హర్షశూన్యంబు మనోప్రకాశకమునై
యత్యమర్షయుతంబు నయిన ముఖము,
గళితాశ్రుబిందుసంకలితసంచితశోభ
మానవీన స్తనమండలమును,
రమణీయతాంబూలరాగవిహీనమై
నట్టి సుపక్వబింబాధరంబు,

తే॥ గాఁగ నిట్లుంట కిపుడేమికతము నాకు
నర్థి నెఱిఁగింపవే మృగయాతిసక్తి

నబల! నీ కెఱిఁగింపక యరిగినట్టి
తప్పుసైరించి కావంగ దగుదు నేను. 794

క॥ వనితాజనపరవశుఁడై
మనసిజశరబాధ్యమానమానసుఁ డగువా
నిని దగఁ [1]గర్తవ్యార్థము
లనుభజియింపక తొలంగు లలనలు గలరే? 795

వ॥ అనుచుం దదీయవిభ్రమ వశంగతుండై పలికిన విని. 796

క॥ కంజాతపత్రనేత్ర పు
రంజనుదెస రోష ముడిగి రమణీయశ్రీ
మంజులమృదూక్తుల మనము
రంజించుచుఁ బలికె సదనురాగ మెలర్పన్. 797

అధ్యాయము ౨౭.

వ॥ అంత. 798

సీ॥ అమ్మహాదేవి నెయ్యంబున మంగళ
స్నానయై మృదులవస్త్రములు గట్టి
స్రక్చందనాదిభూషణములు ధరియించి
కమనీయమోహనాకార యగుచుఁ
బతికడ నిలిచిన నతఁడు సంతుష్టాంత
రంగుఁడై యభ్యంతరమున నుండి
యన్యోన్యసరసగాఢాలింగనంబులు
గావించి గోప్యవాక్యములచేత

తే॥ నతఁడు ప్రమదాపరిగ్రహవ్యసనమునను
గడఁక నపకృష్టఘనవివేకంబు గలిగి
పగలు రే యని ప్రొద్దు లేర్పఱుప రాక
మెనసి యాయుర్వ్యయంబు దా నెఱుఁగఁ డయ్యె. 799

1 చేయఁదగిన పనులను.

వ॥ మఱియు నతం డున్నద్ధమదుండును మహామనుండును నర్హా
శయ్యాశయానుండును [1]మహిషీభుజోపధానుండును నై యజ్ఞా
నాభిభూతుం డగుటం జేసి స్వరూపభూతపరమపురుషార్థంబు
నెఱుంగక నిజమహిషియె పరమపురుషార్థంబుగాఁ దలంచుచు
రమించుచుం గామకశ్మలచిత్తుం డైన యతనికి నవయావనం
బైన కాలంబు క్షణార్థంబునుంబోలె గతంబయ్యె, నంత. 800

క॥ విశదయశోజలనిధి యా
శశిముఖియగు భార్యవలన సమ్మతి నేకా
దశశతపుత్రులరణక
ర్కశదేహులఁగాంచి కౌతుకంబున మఱియున్. 801

క॥ గురుశీలౌదార్యగుణో
త్తరలను సల్లలితగుణకదంబలఁ బ్రియలన్
వరకులపావనల దశో
త్తరశతదుహితలనుగాంచెఁ దత్సతివలనన్. 802

వ॥ ఇట్లు పుత్రపుత్రికాజనంబులం గని యున్నంత. 803

క॥ విను మాతనియాయువులో
నను నర్ధంబరిగె నంత నరపతి కులవ
ర్ధనులగు సుతులకుఁ బరిణయ
మొనరించెన్ సదృశలయిన యువిదల తోడన్. 804

క॥ నరనాథుఁ డాడుబిడ్డల
వరరూపవయోవిలాసవైభవములచేఁ
బరఁగిన నిజతనయల సము
వరులకు సంప్రీతితో వివాహము చేసెన్. 805

వ॥ అట్లు వివాహంబులు గావించియున్న సమయంబున. 806

క॥ విను తత్సుతు లొక్కొకనికి
ననయముఁ బాంచాలదేశమందులఁ బౌరం

1 రాణియొక్క భుజము తలగడగాఁ బెట్టుకొన్నవాఁడు.

జనకులవర్ధను లగుచుఁ
జనియించిరి నూర్వురేసి శౌర్యబలాఢ్యుల్. 807

ఆ॥ అనఘ! యట్టి [1]రిక్థహారులు [2]గేహకో
శానుజీవయుతులు నయినయట్టి
నందనాదులందుఁ జెందినమమత ని
బద్ధుఁడయ్యె నంతఁ బార్థివుండు. 808

చ॥ తిరమగునిష్ఠతో నతఁడు దీక్షితుఁడై పశుమారకంబులన్
సరవి భయంకరంబులగు సన్మఖముల్ దగఁ బెక్కు సేసి యా
దరమున నీవునుంబలెను దత్తదనూనఫలాప్తికాముఁడై
సురపితృ భూతసంఘము ననూయఁదనర్ప భజించె భూవరా. 809

వ॥ ఇట్లాత్మహితంబులైన కర్మంబులయం దనవహితుండును గుటుంబాసక్తమానసుండునై యున్నయతనికి విరోధియై ప్రియాంగనాజనంబులకును ప్రియంబగుకాలంబు సంభవించిన జండవేగవిఖ్యాతుండను [3]గంధర్వాధీశుండు షష్ట్యుత్తరశతత్రయసంఖ్యాకులైన గంధర్వులును నందఱ గంధర్వీజనంబులును సితాసితవర్ణంబులు గలిగి మిథునీభూతులగుచు ననుగమింపం జనుదెంచి స్వపరిభ్రమణంబు చేతనే సర్వకామంబుల నిర్మితంబగు నాపురంబు నిరోధించిన నప్పుడాచండవేగానుచరులైన గంధర్వు లాపురంజనుపురంబు వ్యాకులత్వంబు నొందించుచు నపహరింప నుపక్రమించు సమయంబునఁ బురంజన పురాధ్యక్షుండైన ప్రజాగరుం డనువాఁడు వింశత్యుత్తరసప్తశతంబులైన [4]గంధర్వగంధర్వీజనంబుల నివారించి బలవంతుండై సంవత్సరశతంబు యుద్ధంబు గావించి యొక్కరుండ యయ్యు నప్పెక్కండ్రతో నిట్లుపోరి క్షీణుండైనం బురంజనుండు దాన నిలిచి తత్పురంబున నల్పసుఖంబు లనుభవించుచుఁ [5]బాంచాల

---

1 రిక్థహారులు = సొత్తు తీసికొనువారు(ఆస్తికి అధికారులు), 2 గేహ = ఇండ్లు, కోశ = ధనము, అనుజీవ = నౌకరులు అనువానితోఁ గూడినవారు, 3 కాలాధిపతి గంధర్వులు అనఁగా నిచట దినములు, 360, 4 పగళ్లురాత్రులు కలిసి, 720. 5 పాంచాలదేశంబులన్ = శబ్దాది విషయములందని యర్థము.

దేశంబులందు నిజపార్షదులచేత నానీతంబులైన పదార్థంబుల నొందుచుం గామినీజనసమేతుండై భయపర్యాలోచనంబు సేయ నేరక రాష్ట్రపురబాంధవసమేతుండై యార్తినొంది చింతాక్రాంతుండై యుండె; అంత. 810

క॥ అనయంబుఁ గాలపుత్త్రిక
యనునొకకామిని వరేచ్ఛ నఖిలజగంబుం
దనయంతఁ గలయఁదిరుగుచుఁ
జని చని యొకనాఁడు రాజసత్తమ వింటే.

సీ॥ అనఘాత్మ! రాజర్షి యైనయయాతికు
మారకుం డయినట్టి పూరుచేత
వరియింపఁగాఁ బడి వల నొప్ప నతనికి
వర మిచ్చి దౌర్భాగ్య వశత నొంది
ప్రఖ్యాతి గనుట దుర్భగ యనుపేరను
బరఁగునక్కాంత నేపురుషవరుఁడు
వరియింపఁ డయ్యె; నాతరుణియు నొకనాఁడు
గర మొప్ప బ్రహ్మలోకముననుండి

తే॥ వసుధ కేతెంచి విను బృహద్వ్రతుఁడ నయిన
నన్ను వరియింపఁ గోరి మనమునఁ గామ
శరవిమోహితయై వేఁడఁ గరము నేను
సమ్మతింపక యున్న రోషమున నలిగి. 812

వ॥ ఇట్లను. మునీంద్రా! మదీయాశావిముఖుండవైన నీకు నేకత్రావస్థానంబు లేకయుండు గాక యని శపించి విహతసంకల్పయై మదుపదేశంబునం జని యవనేశ్వరుండును భయనామకుండును నయిన వానిం గదిసి యిట్లనియె. 813

క॥ అవనీపతి! భయనామక
యవనకులాధీశ్వరుండ వగునినుఁ బతిఁ గాఁ

1 తననాళరులు = ఇంద్రియము లన్నమాట.

దవిలి వరింపఁగ వచ్చితి
సవినయముగ వినుము భూతసంకల్పమునన్. 814

వ॥ కలుగు మత్కామితంబు వృథగాదు. లోకంబున వేదంబులందు గ్రాహ్యరూపంబైన వస్తువు యాచ్యమానం బగుచుండ నెవ్వం డొసంగం డెవ్వండిందు [1]దీయమానం బగుచుండం గోరం డట్టివీర లిద్దఱును జడస్వభావు లని సత్పురుషులు శోకంబునొందుదురు. కావున నిన్ను భజియించు చున్న నన్నుం గరుణార్ద్రచిత్తుండవై భజియింపుము ఇట్టి [2]యార్తానుకంపయుఁ బురుషధర్మం బని పలికిన యక్కాలపుత్రికవచనంబులు విని యవనేశ్వరుండు [3]దేవగుహ్యాచికీర్షవగు దానిం గనుంగొని మందస్మితవదనుం డగుచు నిట్లనియె. 815

క॥ విను తరుణి యాచ్యమానం
బనఁ దగు నీలోకమందు నత్యశుభవు స
జ్జనముల కసమ్మతవు నగు
నిను నభినందింప కుండ్రు నెఱి నెవ్వారున్. 816

వ॥ కావున నేను జ్ఞానదృష్టిం జేసి నీకుం బతినిరూపణంబు సేసెద. అది యెట్లనిన మదీయసేనాసాహాయ్యంబువడసి ప్రజానాశం బొనరించునట్టి నీ వవ్యక్తగతివై కర్మనిర్మితంబైన లోకంబు ననుభవింపుము. ఈ ప్రజ్వారుం డనువాఁడు నాకు సహోదరుండు. నీవు మదీయభగినివి. మీ రిద్దఱుంగూడి యీ లోకంబునందు నవ్యక్తుండును భీమసైనికుండును నై యేను వర్తింతును.

అధ్యాయము ౨౮.

అనిన నా భయనామకుండయిన యవనేశ్వరుని [4]దిష్టకారులైన సైనికులు ప్రజ్వారకాలకన్యాయుక్తులై భూమండలంబెల్లఁ దిరు

---

1 ఈయఁబడుచున్నది, 2 బాధపడువారియెడల జాలి, 3 దేవరహస్యము చేయఁగోరునది-దేవగుహ్యమనగా మరణము. ప్రాణులకు వైరాగ్యము కలుగరాదని దేవతలు వారిచావును కప్పిపుత్తురు, 4 దైవమును జేయువారు మృత్యువుయొక్క ఆజ్ఞను నడుపువారన్నమాట.

గుచు నొక్కనాఁ డతివేగంబున భౌమభోగాఢ్యంబును [1]జరత్పన్నగ పాలితంబును నయిన పురంజనుపురంబు నావరించియున్నంత స్వాభిభూతుండయిన పురుషునకు నిస్సారత్వంబు గలిగించునట్టి కాలకన్యక బలాత్కారంబున నాపురంజను పురంబు ననుభవించె. అట్లు కాలకన్యకోపభుజ్యమానంబై నపురంబు సర్వద్వారంబు లందును సర్వతోధికంబుగా నయ్యవనులు ప్రవేశించి తత్పురంబు సమస్తంబును బీడింప నిట్లు పురంబు ప్రపీడ్యమానం బగుచుండ నభిమానియైన పురంజనుండు. 817

సీ॥ అనఘ! యెంతయు మమతాకులచిత్తుఁడై
బహువిధభూరితాపములఁ బొందె
ఘనకుటుంబియుఁ గాల కన్యోపగూఢుండు
నష్టసంపదుఁడు వినష్టమతియు
విషయాత్మకుండును వినిహతైశ్వర్యుండుఁ
గృపణుండు సాల నకించనుండు
నగుపురంజనుఁడు శోకావిలభావుఁడై
గంధర్వయవనసంఘములచేత

తే॥ నోజ సెడి వికలత నొందు నైజపురముఁ
దవిలి ప్రతికూలురను ననాదరణయుతులు
నయిన పుత్రులఁ బౌత్రుల ననుచరులను
సచివపౌరోహితుల నిజసతినిఁ జూచి. 818

వ॥ మఱియుం గాలకన్యాగ్రస్తుం డయిన తన్నును నరిదూషితంబు లైన పాంచాలబలంబునుం జూచి, యపారచింత నొంది, తత్ప్రతీ కారంబు సేయ నెఱుంగక కాలకన్యాపహృతవీర్యంబు లయినం గామంబుల నభిలషించుచు, దీనుండును విగతాత్మగతికుండును స్నేహంబునం జేసి పుత్రదారోపలాలనపరుండును నై కాలకన్యో

---

1 ముసలి పాముచే రక్షింపఁబడుచున్నది. ముదిమి నొందిన ప్రాణమన్నమాట.

పమర్దితంబున గంధర్వయవనాక్రాంతంబునునైన పురంబు విడువ
నిచ్ఛలేకయు విడువ నుపక్రమించె. అప్పుడు. 819

క॥ అనఘాభయనామాగ్రజుఁ
డనఁగలప్రజ్వారుఁ డపుడ యరుదెంచి పురం
బునుసకలంబును భయనా
మునికిం బ్రీతిగ దహించె మునుకొని యంతన్. 820

వ॥ అట్లు పురంబు దహ్యమానం బగుచుండఁ బౌరభృత్యవర్గాది సమన్వి
తుండును గౌటుంబికుండును బుత్రాదిసమన్వితుండును యవనో
పరుద్ధాలయుండును గాలకన్యాగ్రస్తుండును నయిన పురంజనుం
డప్పురంబునందుఁ బ్రజ్వారసంస్పృష్టుండై యనుతాపంబు నొంది
తత్పురపాలనంబునందు సమర్థుండు గాక [1]పురుకృచ్ఛ్రోరు వేపథుం
డయి యం దుండ నశక్తుం డయ్యె నంత. 821

క॥ దవశిఖియుతతరుకోటర
నివసితపన్నగము పగిది నిజపురి వెడలం
దివురుచు నతఁడు శిథిలదవ
యవుఁడునుగంధర్వగణవిహతశౌర్యుండున్. 822

సీ॥ అయి చాల ఘురఘుర మనుశబ్ద మడరంగ
మనమునఁ జింతానిమగ్నుఁడగుచుఁ
గొడుకులఁ గోడండ్రఁ గూఁతుల నల్లుర
మనముల నాప్తుల ననుచరాళి
ననయంబు నల్పమాత్రావశిష్టం బైన
గృహకోశనివహపరిచ్ఛదముల
మసలునహంకార మమకారములఁ జేసి
మతిహీనుఁ డగుచు నెమ్మనములోనఁ

---

1 పురు = అధికమైన, కృచ్ఛ్ర = కష్టముచే, ఉరు = అధికమయిన, వేప
థుఁడు = వణఁకుగలవాఁడు.

తే॥ గడఁకఁ దలఁచుచు [1]విప్రయోగమునఁ దాను
గటకటా! యిట్లు పరలోకగతుఁడ నైన
యిట్టిభార్య యనాథయై యీకుమార
వరుల నేరీతిఁ బ్రోచునో యరసి యనుచు. 823

వ॥ మఱియు నిట్లని తలంచు. 824

సీ॥ పడఁతి యే మును భుజింపక భుజింపదు నేను
నిద్ర వోవక మఱి నిద్రవోదు,
నేను నీళ్లాడక నీళ్లాడ నొల్లదు,
పదరి యేఁ గోపింప భయము నొందు,
[2]భర్జించినను మాఱు వలుకక వాయోదు,
బుద్ధిహీనుఁడ నైన బుద్ధి సెప్పు,
లలి మీఱ నిట్టికళత్రంబుతో నేను
గడఁగి దేహాంతరగతుఁడ నైన

తే॥ ననయమును దాను బుత్రిణి యగుటఁ జేసి
యాత్మశోచిని యగుచు గృహస్థధర్మ
మాచరించుచు నుండునో యనుగమనము
సేయునో యని మనమునఁ జింత నొంది. 725

క॥ తనపుత్రులుఁ దనపౌత్రులు
ననయముఁ దాఁజనినయెడ నిరాశ్రయులగుచున్
వననిధిమధ్యంబున [3]నవి
సిన[4]కలముంబోలె నెట్లు జీవించెదరో. 826

క॥ అని యివ్విధమునఁ గృపణుని
యనువున ఘనదుఃఖవిహ్వలాంతఃకరణుం డ
య్యును దుఃఖించు పురంజను
ననయముఁ గొనిపోవ నిశ్చితాత్ముం డగుచున్. 827

---

1 వియోగముచే (ఎడఁబాటుచేత), 2 భయపెట్టిన యెడల, 3 అవిసిన = విడిపోయిన (బద్ధలయిన), 4 ఓడ.

క॥ చనుదెంచెను భయనాముం
డనువాఁ, డప్పుడు పురంజనాఖ్యుఁడు పెలుచన్
వినుతాత్మ! పశువుభంగిని
మనము గలఁగ యవననీయమానుం డయ్యెన్. 828

వ॥ అనుచరవర్గంబు భృశాతురులును దుఃఖితులు నై వెను చనుచుండ నుపరుద్ధంబగు [1]భుజంగమం బప్పురంబు నెపుడు వాసె నప్పు డాపురంబు పురంజను బాసి విశీర్ణంబై ప్రకృతిం బొందె. బలవంతుం డయిన యవనునిచేత బలాత్కారంబున [2]విక్రృష్యమాణుం డైన పురంజనుండు దమఃపిహితుం డై పూర్వసుహృత్తగు సఖు నీశ్వరు నెఱుంగకుండె. అంతం బరలోకగతుం డైన పురంజనుం గదిసి పూర్వంబున నదయుం డైన యతనిచేత హింసింపబడిన యజ్ఞపశువులు క్రోధోద్రేకంబునఁ గుఠారంబుల నతని నఱికె. ఇవ్విధంబునఁ బ్రమదాసంగదోషదూషితుండును నపారతమోనిమగ్నుండును నష్టజ్ఞానుండును నయి పురంజనుం డనేక కాలంబు పరలోకంబున నార్తి ననుభవించి, తద్భార్యయైన ప్రమదోత్తమం జిత్తంబున నశ్రాంతంబును దలంచుచుండం దదీయ సంస్మరణంబునం జేసి తరువాతి జన్మంబున [3]విదర్భరాజ గృహంబునం బ్రమదోత్తమ యై జన్మించె. అంత. 829

సీ॥ అవనీశ! [4]వీర్యపణాత్మ యైనట్టి వై
దర్భిని [5]మలయకేతనుఁ డనంగఁ
బరపురంజయుఁ డైన [6]పాండ్యభూమీశుండు
దారుణ సంగరస్థలమునందు

---

1 పాము (ప్రస్తుతము ప్రాణమన్న మాట), 2 లాగఁబడినవాఁడు, 3 విదర్భరాజు. విశిష్టమైన దర్భలు కలవాఁడు. అనఁగా కర్మఠుఁడని భావము, 4 బలమే పందెముగాఁ గలది, 5 మలయకేతనుఁడు = మలయ మనునది విష్ణుభక్తి ప్రధానమైన దక్షిణదేశము. అందు కేతనుఁడు అనగా శ్రేష్ఠుఁడు, 6 పండా = నిశ్చయబుద్ధి. దానిని పొందినవాఁడు పాండ్యుఁడు.

శక్తి ననేకరాజన్యుల నిర్జించి
పరిణయం బయ్యె; నా గురుభుజుండు
నావిదర్భాత్మజ యం [1]దసితేక్షణ
యైనకూఁతును [2]ద్రవిడాధినాథు

తే॥ లైనకొడుకుల నేడ్వుర నర్థిఁ గనియె
వారలకు నెల్ల నొక్కొక్క వరుస [3]నర్బు
దార్బుదసుతులు సంజాతులైరి యతని
సుత ధృతవ్రత [4]నాయగస్త్యుఁడు వరించె. 830

క॥ అతఁ డాకన్యకవలనను
జతురుండై [5]యిధ్మవాహ జనకుఁ డగు[6]దృఢ
చ్యుతుఁ డను మునీంద్రుఁగనియెను
మతిమంత విరక్తుఁడగుచు మలయధ్వజుఁడున్. 831

తే॥ క్ష్మాతలం బెల్ల నిజతనూజాతులకును
బంచి యిచ్చి సరోజాక్షుపాదపంక
జార్చనాయత్తుఁడగుచుఁ గులాద్రికరుగ
నంత మదిరాక్షి సతియగు నావిదర్భి. 832

తే॥ కడఁక గృహములు నఖిల భోగములు విడిచి
చంద్రు వెనుచనుచంద్రిక చందమునను
భక్తిదళుకొత్తఁ బాండ్యభూపాలుఁ డయిన
మలయకేతను వెనుకొని మగువ సనియె. 833

---

1 అసితేక్షణ = స్త్రీ=అసిత నల్లనివాఁడు శ్రీకృష్ణునియందు చూపుకలది. 'కృష్ణసేవయందు రుచి' అన్నమాట, 2 ద్రవిడ దేశపతులు అయిన వీర్యుని కొడుకులను. అనగా శ్రవణము కీర్తనము మొదలయిన ఏడువిధము లయిన భక్తిమార్గములను, 3 అనేక భక్తిమార్గములు, 4 అగస్త్యుఁడు-మనస్సు. మనస్సు కృష్ణసేవా విరుచిలో గట్టిగా నిలిచెనన్నమాట, 5 ఇధ్మవాహుఁడు=సమిత్పాణి యని రెండవ యర్థము, 6 దృఢచ్యుతుఁడు=సత్యలోకాది భోగములనుండి (చ్యుతుఁడు) జారినవాఁడు, ఐహికాముష్మిక భోగవిరాగము కలవాఁడన్నమాట. విరాగముదయించి వాఁడు సమిధలుహస్తములందాల్చి గురువు దగ్గరకు వెళ్ళవలెనను శ్రుతి తాత్పర్యమునిది బోధించుచున్నది.

వ॥ అట్లు ధర్మపత్ని వెంట రాఁ జని యందుఁ జంద్రమసా తామ్రపర్ణీ నవోదక లను నదుల పుణ్యజలంబుల సుస్నాతుండయి ప్రక్షాళిత బాహ్యాభ్యంతరములుండును గందమూలఫలబీజపుష్పపర్ణతృణతో యాహారుండునై కాయకర్శనంబైన తపంబాచరించుచు శీతోష్ణ వర్షవాతంబులు క్షుత్పిపాసలుఁ బ్రియాప్రియంబులు సుఖదుఃఖంబులు నను ద్వంద్వంబుల సమదర్శనుండై జయించి తపోవిద్యా యమనియమంబులం జేసి [1]పక్వకషాయుండై బ్రహ్మంబునందు నిజాత్మ ననుసంధించి విజితేంద్రియప్రాణచిత్తుండై స్థాణువుంబోలె దివ్యవర్షశతంబు దపంబుసేసి భగవంతుండయిన వాసుదేవుని యందుఁ బ్రీతివహించుచు నన్యం బెఱుంగక వర్తించుచుఁ దన్ను స్వప్నమందు "మమేదం శిరశ్ఛిన్న" మితియను ప్రతీతియందుం బోలె వ్యతిరిక్తునిఁగా వ్యాపకునిఁగా నంతఃకరణవృత్తిసాక్షినింగా నెఱింగి. 834

సీ॥ సాక్షాత్కృతుండును సర్వేశ్వరుండును
భగవంతుఁడును గృపాపరుఁడు నైన
హరి యను లోకైకగురునిచే నుక్తమై
సర్వతోముఖమును స్వప్రకాశి
తము నగు మహిత శుద్ధజ్ఞానదీపప్ర
భారతిచేఁ బరబ్రహ్మమందుఁ
దన్నును దనయందుఁ దగఁ బరబ్రహ్మంబు
నెనయఁ గన్గొనుచు [2]దగ్ధేంధనాగ్ని

తే॥ భంగి నీషణములఁ బెడఁబాసి భూరి
వ్యసనసాగరసంసృతి వలనఁ జాల
నుపరతుండయ్యె నా మహితోన్నతుండు
నవనినాయక! విను మప్పు డతనిభార్య. 835

---

1 విషయాభిలాషములు పండినవాఁడు, (అనఁగా విషయములపై కోరిక లేనివాఁ డన్నమాట), 2 కట్టెలు కాలిపోగా నున్న యగ్నివలె (కేవలమగ్ని గాఁ గనఁబడినది యన్నమాట).

క॥ పతిదైవతశీలసమం
చితవేణీభూతచికురచీరాంబరసు
వ్రతచర్యాక్షామాంగి వి
గతదోష విదర్భరాజకన్యకయచటన్. 836

తే॥ కమలలోచన నిఖిలభోగములఁ దొఱఁగి
మలయకేతనుఁ బరమధర్మజ్ఞుఁ జేరి
నిరుపమైకపతివ్రతానియమ మొప్ప
సాధ్వియై భక్తిఁ బరిచర్య సలుపుచుండె. 837

క॥ విమలమతి నిజేశు సమీ
పమునన్ సతిధూమరహితపవమానసఖా
గ్రమున వెలుఁగొందు [1]కీలవి
ధమునఁబ్రకాశించుచుండెఁ దద్దయువేడ్కన్. 838

క॥ సతి దనప్రాణేశ్వరుఁ డుప
రతుఁడగుట మనంబులో నరయకయె పూర్వ
స్థితి నుపచారక్రియ లం
చితమతిఁ గావింపఁదలఁచి చిరతరభక్తిన్. 839

క॥ అనుపమసుస్థిరనియమా
సనుఁ డగునిజనాథు డాయఁ జని పూర్వగతిః
వినమిత యై సతి తత్పద
వనజము లర్చించునపుడు వరుపాదములన్. 840

క॥ [2]వినుమూష్మత లేకున్నను
గని యూథభ్రష్టహరిణి కైవడి సతి నె
మ్మనమున బెగడుచు దీనత
ననయంబును బంధురహిత యై శోకించెన్. 841

చ॥ అనయము నిట్లు శోకవిపులాశ్రుపయఃకణసిక్తమానిత
స్తనయుగయై వియోగపరితాపమునన్ హృదయంబు గంద శో

1 కీల = అగ్నిజ్వాల, 2 ఊష్మత = వేఁడి.

భనలలితాధరోష్ఠనవపద్మము శోషిల సుస్వరంబుగా
వనజదళాక్షి యేడ్చె ననివారణఁ దద్విపినాంతరంబునన్. 842

ఉ॥ హానరనాథ! హానుమహితాత్మక! హాగుణశాలి! యింక నం
భోనిధిమేఖలాకలితభూమి యధార్మికరాజచోరపీ
డానిరతిం గ్రశింప నకటా తగు నయ్య యుపేక్ష సేయ, శో
భానయశాలి! నీవు పరిపాలన సేయుదు లెమ్ము భూవరా! 843

చ॥ అని విలపించుచుం సరసిజాక్షి నిజేశుపదారవిందముల్
దననిటలంబు సోఁకఁ బరితాపమునం బడి, బిట్టు చాల రో
దన మొనరించుచుం, దగిలి దారువులం జితిఁ జేర్చి యందులోఁ
బెనుపగు తత్కళేబరముఁ బెట్టి శిఖం దరికొల్పి యిమ్ములన్. 844

క॥ తా ననుగమనము సేయం
బూనుటయును నంతలోనఁ బూర్వసఖుఁడు వి
జ్ఞానస్వరూపుఁ డమలుఁడు
నైన ధరాదివిజుఁ డొక్క డబలం గనుచున్. 845

క॥ చను దెంచి యత్తలోదరి
సునయోక్తుల ననునయించుచుం దగ ననియెఁ
వనితా నీ వెవ్వతె వె
వ్వనిదాన వితం డెవండు వగ చెడ వేలా? 846

క॥ అని యడిగి వెండియును ని
ట్లనియెను నీ స్పష్టిపూర్వమందును నీవె
వ్వనితోడి సఖ్యసౌఖ్యము
లనవరతమున నుభవించి తట్టిసఖుండన్. 847

క॥ నన్నెఱుఁగు దేని మనమున
నన్నెఱుఁగక యున్ననైన నళినదళాక్షీ!
నన్నుఁ బురాతనసఖుఁగా
నెన్నం గలదాన వైన నెఱుఁగవె చెప్పుమా! 848

వ॥ కావున నీవును నేనునుం బూర్వంబునందు మానసనివాసులమైన

హంసలమైయుండి గృహంబుఁబాసి సహస్రవత్సరంబులు సఖులమై వర్తించునంత నీవు నన్నుం బాసి భౌమభోగరతుండవై పదంబు నిచ్ఛగించుచు మహీమండలంబు గలయం గ్రుమ్మరునప్పుడొక్క కామినీనిర్మితంబుం బంచారామంబు నవద్వారసమేతంబు నేకపాలకంబుఁ ద్రికోష్ఠంబు షట్కులంబుఁ బంచవిపణంబుఁ బంచప్రకృతియు స్త్రీనాయకంబు నైన యొక్కపురంబు వొడగంటివి. అది యెట్టిదనినం బంచారామంబు లనం బంచేంద్రియార్థంబులు. నవద్వారంబు లన నాసికాదిద్వారంబు లేకపాలకం బనం బ్రాణపాలనంబు. త్రికోష్ఠంబు లనం దేజోభిన్నంబులు. షట్కులంబు లన నింద్రియ సంగ్రహంబు. విపణంబు లనఁ గర్మేంద్రియంబులు, పంచప్రకృతి యనం బంచభూతంబులు. ప్రకృతి యను కామిని యన బుద్ధి, ఇట్టి పురంబునం బ్రవిష్టుండైన పురుషుం డంగనాపరతంత్రుఁడు నజ్ఞుండు నైన నీవ యప్పురంబునం గామినీసంస్పృష్టుండవై రమియించుచుఁ దత్సంగమంబున నష్టస్మృతివై వైదర్భీజనసంభావితసుఖాభాసంబు లగు దుఃఖంబులచే నిట్టి పాపిష్ఠంబైన దశం బొందితివి. కావున, 849

సీ॥ నీవు వైదర్భివి గావు, వీరుఁ డితండు
వివరింపఁగాఁ గాఁడు విభుఁడు నీకు,
నొగి మున్ను పురమున నుపరుద్ధుఁ జేసిన
యాపురంజనపతి వరయఁ గావు
మఱియు నీ వన్యసీమంతిని యనియును
జర్చింపఁగా బూర్వజన్మమందుఁ
బురుషుండ వనియును బుద్ధిఁ దలంచుట
యరయంగ నీయుభయము నసత్య;

తే॥ మింతయును మామకీన మై యెసఁగుమాయఁ
జేసి కల్పిత మయ్యెఁ, జర్చింప మనము
పూర్వమున హంసలము యని పూని యెఱుఁగఁ
బలికితిఁ దెలియు మనలరూపంబుఁ జూడు. 850

వ. ఏనే నీవుగాని యన్యుండవు గావు. నీవే నేఁ గాని యన్యుండం గాను. ఇట్లని యెఱుంగుము; విద్వాంసులు మనయిద్దఱియందు నంతరంబు నీక్షింపరు; పురుషుండు దనునొక్కనినె యాదర్శ చక్షువులందు భిన్నరూపునింగాఁ దలంచు చందంబున మనయిద్ద ఱికిని భేదంబు గలిగిన యట్లు తోఁచునని యివ్విధంబున నతం డతనిచేత నీవు పూర్వంబున మదీయసఖుండ వైన హంస వని తెలుపంబడి స్వస్థుండై తద్వియోగనష్టం బైనజ్ఞానంబు గ్రమ్మఱంబొందె. అని చెప్పి నారదుండు ప్రాచీనబర్హిం జూచి యీయధ్యాత్మతత్త్వంబు రాజకథా మిషంబున నీకు నెఱింగించితి. అనిన. 851

అధ్యాయము ౨౯.

క॥ విని భూమీశుఁడు నారద
మునికను భవదీయవచనములు సూరులు ద
క్కను గర్మమోహితులమై
వనరెడు నేమెట్లు దెలియువారము చెపుమా. 852

వ॥ అనిన యోగీంద్రుండు రాజేంద్రున కిట్లనియె; నరేంద్రా! యేమి కతంబున నాత్మ యేక ద్విత్రిచతుష్పాదంబును బహుపాదంబును నపాదంబు నగుచుఁ బురంజను దేహంబు ప్రకటంబొనర్చు, నాక తంబున బురంజనుండు పురుషుండయ్యె. అట్టిపురుషునకు నామ క్రియా గుణంబుల విజ్ఞాతుండు గాకుండుటంజేసి యవిజ్ఞాతశబ్దం బునం జెప్పంబడు సఖుం డీశ్వరుండు పురుషుండు. సాకల్యం బునంజేసి దేహపరిగ్రహంబు సేయ నిచ్ఛించునప్పుడు నవద్వార కలితంబును ద్విహస్తచరణయుక్తంబును నయిన పురం బేది గల, దది లెస్స యని తలచి యప్పురంబను దేహంబునందుఁ బురుషుం డింద్రియంబులంజేసి యేబుద్ధి నధిష్ఠించి విషయంబుల ననుభవించు, నహంకారమమకారంబులకు నేబుద్ధి తత్త్వంబు గారణంబగు, నట్టి బుద్ధి ప్రమదోత్తమ యనంబడు; దానికి

సఖులు జ్ఞానకర్మకారణంబు లైన యింద్రియగుణంబులు సఖీ
జనంబులు దదీయవృత్తులు. పంచముఖోరగంబనం బంచవృత్తి
యైన ప్రాణంబు. ఏకాదశ మహాభటు లన బృహద్బలుండు నుభ
యేంద్రియనాయకుండు నైన మనంబు. నవద్వారసమేతం
బైన యప్పురంబు చుట్టివచ్చిన పాంచాలదేశంబు లనం బంచ
విషయంబులు. నవద్వారంబు లన నక్షినాసికాకర్ణముఖగుద
శిశ్నంబులు. అందు నక్షినాస్యంబు లైదునుం బ్రాగ్ద్వార పుర
స్కృతంబులు; దక్షిణోత్తరకర్ణంబులు దక్షిణోత్తరద్వారంబులు.
గుదశిశ్నంబులు పశ్చిమద్వారంబు. అందు నేకస్థలనిర్మితంబు
లైన ఖద్యోతావిర్ముఖులు నేత్రంబులు. విభ్రాజితం బన
రూపంబు. ద్యుమంతుండ నం జక్షురింద్రియంబు. నళినీ నాళిను
లన నాసికాద్వారంబులు. సౌరభం బనం గంధంబు. అవధూత
యన ఘ్రాణేంద్రియంబు. ముఖ్య యన నాస్యంబు. విపణంబన
వాక్కు. రసజ్ఞుం డన రసంబు. ఆపణం బన వ్యవహారంబు.
బాహూదనం బన వివిధాన్నంబు. పితృహూ వన దక్షిణకర్ణంబు.
దేవహూ వన నుత్తరకర్ణంబు. చండవేగుం డనం గాలోపలక్షకం
బైన సంవత్సరంబు, గంధర్వు లన దివంబులు. గంధర్వీజనంబు
లన రాత్రులు. పరీవర్తనం బన నాయుర్హరణంబు. గాలకన్యక
యన జర. యవనేశ్వరుం డన మృత్యువు. అతని సైనికు లన
నాధివ్యాధులు. ప్రజ్వారుం డనం బ్రాణిహింసయందు శీఘ్ర
వేగంబు గలిగి శీతోష్ణభేదంబులం ద్వివిధంబైన జ్వరంబు. దక్షిణ
పాంచాలం బనం బితృలోకప్రాపకంబును బ్రవృత్తిరూపకంబు
నైన శాస్త్రంబు. ఉత్తరపాంచాలం బన దేవలోకప్రాపకంబు
నివృత్తిసంజ్ఞికంబు నయిన శాస్త్రంబు. శ్రుతధరుం డన
శ్రోత్రంబు. ఆసురీనామకం బనం బశ్చాద్ద్వారంబైన మేఢ్రంబు.
గ్రామకం బన సురతసుఖంబు. దుర్మదుం డన గుహ్యేంద్రి
యంబు. నిరృతినామకం బైన పశ్చిమద్వారంబన గుదంబు.
వైశసం బన నరకంబు. లుబ్ధకుం డనం బాయువు. సంధు లన

హస్తపాదంబులు. అంతఃపురం బన హృదయంబు. విషూచి యన మనంబు. అని వెండియు నిట్లనియె. 853

సీ॥ అనఘాత్మ! వినుము జాయాత్మజు ననుగుణా
క్తంబగు మఱి బుద్ధితత్త్వ మర్థి
వెలయ నేయేగతి వికృతి సేయంబడు
నేయే తెఱంగుల నింద్రియములు
వికృతిని బొందు నావిధమునఁ దద్గుణా
న్వితుఁడును వరుసఁ దద్వృత్తులకును
ఘనుఁడు నుపద్రష్టయును దగునాత్మయుఁ
దద్వృత్తులును బలాత్కారమునను

తే॥ ననుకరింపంగ నర్థిఁ జేయంగఁబడుట
ననవరత మాత్మమహిషిని ననుసరించు
టయు నెఱుఁగఁగఁ జెప్పి యిటు లనియెను మఱియు
జనవరేణ్యునితో యోగిసత్తముండు. 854

వ॥ మఱియు నరదం బన దేహంబు, దురంగంబు లన నింద్రియంబులు. ఈషాద్వయం బన సంవత్సరంబునుం దత్కృతవయస్సును, చక్రద్వయంబనం బుణ్యపాపకర్మద్వయంబు, వేణుత్రయం బన గుణత్రయంబు. పంచబంధురం బనం బంచప్రాణంబులు. రశ్మి యన మనంబు. సారథియన బుద్ధి. రథికోపవేశస్థానం బన హృదయంబు. కూబరంబు లన శోకమోహంబులు. పంచప్రహరణంబు లనం బంచేంద్రియార్థప్రక్షేపంబు. పంచవిక్రమంబనం గర్మేంద్రియంబులు. సప్తవరూథంబు లన ధాతువులు. హైమోపస్కరం బన రజోగుణంబు. అక్షయతూణీరం బన ననంతవాసనాహంకారోపాధి. ఏకాదశచమూపతి యన నేకాదశేంద్రియం బైన మనంబు. ఆసురీవృత్తియనం బాహ్యవిక్రమంబు. పంచేంద్రియంబులచేతమృగయావినోదంబు చండంబున హింసాదులం జేసి విషయంబు లనుభవించుటయ మృగయాచరణంబు. ఈవిధంబున నుండ జీవుండు

దేహంబున స్వప్నసుషుప్తిజాగ్రదవస్థల యందు నాధ్యాత్మికాధిదైవికాధిభౌతికంబు లైన బహువిధదుఃఖంబులం జేసి క్లేశంబుల ననుభవించుచు నజ్ఞానావృతుం డయి వర్షశతంబు నిర్గుణుం డయ్యును బ్రాణేంద్రియమనోధర్మంబులం దనయందు నధ్యవసించి కామలవంబుల ధ్యానంబు సేయుచు నహంకారమమకారసహితంబుగాఁ గర్మాచరణంబు సేయుచుండు. 855

క॥ పురుషుఁడు నిజప్రకాశతఁ
బరగియు నలఘుఁడు బరుండు భగవంతుండున్
గురుఁడగు నయ్యాత్మను దగ
బరువడి నెఱుఁగంగ లేక ప్రకృతిగుణములన్. 856

క॥ విను మెప్పుడు దగులు నప్పుడ
యొనరంగ గుణాభిమానియును గర్మవశుం
డనఁదగు నాపురుషుఁడు దా
ఘనమగు త్రైగుణ్యకర్మ కలితుండగుచున్. 857

సీ॥ ధృతి నొప్పుచున్న సాత్త్వికకర్మమునను బ్ర
కాశభూయిష్ఠలోకముల భూరి
రాజసప్రకటకర్మమున దుఃఖోదర్క
లోలక్రియాయాసలోకములను
గైకొని, తామస కర్మంబునను దమ
శ్శోకమోహోత్కటలోకములను
బొందుచుఁ బుంస్త్రీనపుంసక మూర్తుల
దేవ తిర్యఙ్మర్త్యభావములను

తే॥ గలుగుఁ గర్మానుగుణములు గాఁగ జగతిఁ
బుట్టి చచ్చుచుఁ గ్రమ్మఱఁ బుట్టు, చిట్లు
దివిరి [1]కామాశయుండైన దేహి యెప్డు
నున్నతానతపదముల నొందుచుండు. 858

---

[1] కోరికలతో నిండిన బుద్ధికలవాఁడై.

వ॥ అని మఱియు నిట్లనియె. 859

మ. ఎనయన్ క్షుత్పరిపీడఁ గుంది శునకం బింటింటికిం బోవఁ బూ
నినఁ దద్దైవికమైన దండహతిఁగానీ కాక చౌర్యాన్నమై
నను గానీ తగఁ బొందు చందమున, నెన్నన్ దైవయోగంబు పెం
పున నీజీవుఁడు దాఁ బ్రియాప్రియములం బొందుం [1]త్రిలోకంబులన్.

చ॥ గొనకొని యిట్టి దుఃఖములకుం బ్రతికారము మాన వేంద్ర! క
ల్గిన విను తత్ప్రతిక్రియ [2]యకించనవృత్తి జనుండు మస్తకం
బున నిడుమోపు మూఁపునను బూనినఁ దద్గురుదుఃఖ మాత్మఁబా
యనిగతి జీవుఁడుం ద్రివిధమై తగుదుఃఖముఁ బాయఁ డెన్నఁడున్.

క॥ ఘనదుఃఖ హేతుకర్మం
బును దత్ప్రతికారకర్మమును నివి మాయా
జననము లగుటను బురుషుఁడు
గనుఁ గలలోఁ దోఁచినట్టి కలచందమునన్. 862

వ॥ సవాసనోచ్ఛేదకంబు గాదని వెండియు నిట్లనియె. 863

సీ॥ నరనాథ! వినుము స్వప్నంబు చందంబున
నజ్ఞానవిలసితం బగుటఁ జేసి
తివిరి మిథ్యాభూత దేహాదికమునకు
నరయ నివర్తనాయాస మేటి
కని యంటివేనిని నర్థంబు లేకున్న
నర్థి సోపాధికం బైన మనము
వాంఛతో స్వప్నము వర్తింపఁ బురుషునిఁ
బూని జాగ్రదోధచే నుపాధి

తే॥ చెడక స్వాప్నికసంసృతి విడువనట్లు
తత్త్వవిజ్ఞానమున నవిద్యానివృత్తి
దార దేహాదినివృత్తి దగుల కున్నఁ
దివుట సంసృతి దాని వర్తింప కుండు. 864

---

1 హెచ్చు తగ్గు లోకములను, 2 దారిద్ర్యము చేత.

చ॥ ఘనపురుషార్థభూత మనఁగాఁ దగునాత్మకు నేనిమిత్తమై
యొనర ననర్థహేతు వన నూల్కొనుసంసృతి సంభవించు న
ట్లనయముఁ దన్నిమిత్తపరిహారక మర్థి జగద్గురుండు నాఁ
దనరినవాసుదేవపదతామరసస్ఫుటభక్తి యారయన్. 865

క॥ పూనినతద్భక్తి సమీ
చీనగతిం దెలియ ననఘ చిరవైరాగ్య
జ్ఞానజనక మగుభక్తిని
దానము గోవిందవరకథాశ్రయమ యగున్. 866

వ॥ కావున నది తత్కథాకర్ణనగాననిరతుండు విశ్వాససంయుక్తుండు నైనవానికి సంభవించు. మఱియును, 867

క॥ ధరసాధులు విమలాంతః
కరణులు భగవద్గుణానుకథనశ్రవణ
స్ఫురితస్వాంతులు ననఘులు
[1]వరధిషణులు నైన భాగవతజనులసభన్. 868

క॥ సరసోదారమహాత్మ్య[2]ము
ఖరితములగు మధువిరోధికమనీయగుణో
త్కరసురుచిరచరితామృత
పరిపూరిత వాహినులను బరమప్రీతిన్ 869

క॥ మనమలరఁగ శ్రోత్రాంజలు
లను బానము సేయుపుణ్యులకు క్షుత్తృష్ణా
ఘనభయశోకవిమోహము
లనయంబును సోఁక కుండు నవనీనాథా! 870

వ॥ కావున నిట్టి భాగవతసహవాసంబు లేక తనంతన భగవద్భాగవత గుణాభివర్ణనకథాను చింతనాదులయందుం బ్రవర్తించిన నాలస్యాది దోషంబు లొంది యీజీవలోకంబు సహజక్షుధాదికంబున [3]నుప

1 బుద్ధిమంతులు, 2 పలుకఁబడినది (శబ్దింపఁబడినవి.), 3 చెదరిపోయినది.

ద్రుతంబై సర్వేశ్వరకథామృతవాహినియందు రతిం జేయదు. ఇది నిశ్చితంబు. అని మఱియు నిట్లనియె. 871

సీ॥ పద్మసంభవుఁడును భవుఁడును మనుకుల
సమితి దక్షాదిప్రజాపతులును
నైష్ఠికులైన సనకముఖ్యమునులుఁ బు
లస్త్యుండు భృగువుఁ బులహుఁడుఁ గ్రతువు
నత్రి మరీచియు నంగిరసుండు న
రుంధతీవిభుఁడును రూఢిమెఱయ
బహుపుణ్యులే కడపల గాఁగ బ్రహ్మవా
దులును నందఱును వాక్కులకుఁ దగను

తే॥ నెనయ నీశ్వరులై యుండియును సమగ్ర
మతిఁ దపోయోగవిద్యాసమాధి వరవి
చారులై యుండియును సర్వసాక్షియైన
యీశ్వరుని వెదకియుఁ గాన రిద్ధచరిత! 872

వ॥ అది యెట్లంటేని. 873

మ॥ ఘనవిస్తార మపార మద్వయ మనంగా నొప్పు వేదంబు దా
మనువర్తించుచు మంత్రయుక్తి వివిధంబైనట్టి దేవాఖ్యశో
భనసామర్థ్యముచేత నింద్రముఖరూపం బిష్టదైవంబుగాఁ
గని వేడ్కల్ భజియించువారలు గనంగా నేర్తురే యీశ్వరున్?

క॥ విను మాత్మభావితుండన
నెనసినభగవంతుఁ డెప్పు డెవ్వనిఁ గరుణం
దనరుచు ననుగ్రహించును
మనుజేశ్వర యపుడ వాఁడు మహాత్మకుఁడై. 875

క॥ ధీరత నీలోకవ్యవ
హారంబును వైదికంబు ననఁ దగుకర్మా
చారములందు వినిష్ఠిత
మైరూఢిఁ దనర్చు బుద్ధి నర్థిఁ విడుచున్. 876

సీ॥ కావున రాజేంద్ర! నీవును బరమార్థ
రూపంబు లగుచుఁ [1]బ్రరోచమాన
ములును గర్ణప్రియంబులు నగునస్పష్ట
వస్తువులను దగ వఱలుకర్మ
ములయందుఁ బురుషార్థ బుద్ధి గావింపకు
మతిఘనస్వాంతు లైనట్టివారు
పరఁగుజనార్దన ప్రతిపాదకం బైన
శ్రుతి గర్మపర మని చూపుచుండు
తే॥ వారు వేదజ్ఞు లనఁదగు వారు గారు
రూఢి మఱి వారు నిత్యస్వరూపభూత
మైనయీయాత్మతత్త్వంబు నలరు వేద
కలితతాత్పర్యమని యాత్మఁ దెలియలేరు. 877

వ॥ కావునం బ్రాగగ్రంబు లైనదర్భలచేత సకలక్షితిమండలాస్తరణంబు గావించి యహంకారయుక్తుండవు నవినీతుండవు నై పెక్కు పశువులఁ జంపనేకాని కర్మస్వరూపంబును విద్యాస్వరూపంబును నెఱుంగవు. ఆకర్మ విద్యాస్వరూపంబు లెట్టి వనిన సర్వేశ్వర పరితోషకం బేది యదియ కర్మంబు. ఆ సర్వేశ్వరునియందు నేమిట మతి సంభవించు నదియ విద్య. అతండే దేహులకు నాత్మయు నీశ్వరుండు నగుచుండుఁ గావునఁ బురుషులకు క్షేమకరంబయిన యాశ్రయంబు దత్పాద మూలంబ; అతండు ప్రియతముండును సేవ్యమానుండును నగుచుండ నణుమాత్రం బయిన దుఃఖంబు లేదు. అట్టి యాభగవత్స్వరూపం బెవ్వం డెఱుంగునో వాఁడు విద్వాంసుండును గురుండును హరియు నని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె. 878

క॥ అవనీశ! యీవిధంబున
భవదీయప్రశ్న మిట్లు పరిహృత మయ్యెం

1 రుచి పుట్టించునవి.

దవిలి యిఁకనొక్క గోప్యము
వివరించెదఁ జిత్తగింపు విమలచరిత్రా! 879

సీ॥ లలి సుమనోవాటికలయందు నల్పప్ర
సూనమరంద గంధానుమోద
సంచారియును మృగీసహితముఁ దన్నివే
శితచిత్తమును మధువ్రతనినాద
మేదురశ్రవణానుమోదితమును బురో
భాగచరన్నిజప్రాణహారి
దీపితవృకగణాధిష్ఠితమును లుబ్ధ
కక్రూరఘనసాయకప్రభిన్న

తే॥ పృష్ఠభాగంబునై తగ నెడను మృత్యు
భీతి వాటిల్ల నొండు దప్పింప వెరవు
గాన కడవిఁ జరించు మృగంబుపగిది
భూవరోత్తమ! వినవయ్య పురుషుఁ డెపుడు. 880

వ॥ అంగనానివాసంబులయందు క్షుద్రతమం బగు కామ్యకర్మపరిపాకజ నింతబైన జిహ్వోపస్థాదికామజనితసుఖలేశంబుల నన్వేషించుచుఁ గామినీయుక్తుండును దన్నివేశితమానసుండును నతిమనోహర వనితాజనాలాపశ్రవణతత్పరచిత్తుండును బ్రత్యక్షంబున నాయుర్హరణకారణాహోరాత్రాదికాలవిశేషగణనాపరుండును గాక [1]పరోక్షంబునం గృతాంతశరనిర్భిన్నగాత్రుండును నగుచు, నీజీవుండు విహరించుచుండు, గావున నీవు నీజీవుని మృగచేష్టితునిఁగా విచారించి శ్రోత్రాదులం దున్న శబ్దాదులంబోలె బాహ్యవృత్తు లగు శ్రౌతస్మార్తాదిరూపకర్మంబులను హృదయంబునందు నియమించుచు నసజ్జనయూథవార్తాసహితంబైన గృహాశ్రమంబు విడువుము; సకల జీవాశ్రయుండైన యీశ్వరుని భజియింపుము.

1 చాటున (కంటికగోచరముగ)

ఇట్లు సర్వతో విరక్తుండవు గమ్మని నారదుండు పలికినం బ్రాచీన బర్హి యిట్లనియె. 881

క॥ మునివర! భగవంతుండవు
ననుపమవిజ్ఞాననిధివి ననఁదగు నీచే
తను వివరింపంగాఁ దగి
యెనసిన యీయాత్మతత్త్వ మిట నాచేతన్. 882

వ॥ శ్రుతంబును విచారితంబును నయ్యె; కర్మనిష్ఠులగు నుపాధ్యాయులైనవార లీయాత్మతత్త్వంబు నెఱుంగరు. ఎఱింగిరేని నుపదేశింపరు. కావునఁ దత్కృతం బైన మహాసంశయంబు నీచేత నివృత్తం బయ్యె. అని వెండియు నిట్లనియె. 883

సీ॥ అనఘాత్మ! [1]యేమిటియందు నీయింద్రియ
వృత్తులు దగఁ బ్రవర్తింపకుండు
టను జేసి బుధులైన ఘనముగ మోహింతు
రట్టియర్థమునందు నాత్మసంశ
యము గల్గుచున్నది యది యెట్టి దనినను
బురుషుఁ డేయే దేహమునను జేసి
కర్మముల్ సేసి తత్కాయంబు నీలోక
మందునే విడిచి తానన్యదేహ
తే॥ మర్థితో ఘటియించి లోకాంతరమును
బొంది తత్కర్మఫలమును బొందు ననుచుఁ
బ్రకటముగ వేదవేత్తలు పలుకుచుందు
రన్న నది యెట్లు విన నుపపన్నమగును. 884

వ॥ అదియునుంగాక యాచరితంబైన కర్మంబు తత్క్షణంబ వినష్టం బగుటం జేసి దేహాంతరంబున లోకాంతరగామి యైన ఫలం బెట్లు సంభవించును? అనిన బ్రాచీనబర్హికి నారదుం డిట్లనియె; నరేంద్రా! స్వప్నావస్థయందు లింగశరీరాధిష్ఠాతయైన జీవుండు జాగ్రద్దేహాభి

1 దేనియందు.

మానంబు విడిచి తాదృశంబకాని యతాదృశంబకాని యైన
శరీరాంతరంబు నొంది మనంబునందు సంస్కారరూపంబున నా
హితంబైన కర్మంబు ననుభవించుచందంబునం బురుషుం డేలింగ
శరీరంబునం జేసి కర్మంబు నాచరించు నా లింగశరీరంబున
లోకాంతరంబున దేహవిభేదంబు నొందక తత్ఫలం బనుభవించును.
అదియునుంగాక దానప్రతిగ్రహాదులయందు స్థూలదేహంబునకుం
గర్తృత్వంబు గలదంటివేని నహంకార మమకారయుక్తుం డయిన
పురుషుండు మనంబునం జేసి యేయే దేహంబు పరిగ్రహించు
నాయా దేహంబున సిద్ధంబైన కర్మం బాజీవుం డనుభవించు.
అట్లు గాకున్నఁ గర్మంబు పునర్భవ కారణం బగుట[1] యుపపన్నంబు
గాకుండుఁ గావున మనఃప్రధానంబైన లింగశరీరంబునకే కర్తృత్వం
బుపపన్నంబగు నని వెండియు నిట్లనియె. 885

క॥ క్షితినుభయేంద్రియకర్మ
స్థితు లనుభవమందఁబడిన చిత్తముపగిదిన్
ధృతిఁ జిత్తవృత్తులను ల
క్షితమగుఁ దత్పూర్వదేహ కృతకర్మంబుల్. 886

వ॥ అది యెట్లనిన నీ దేహంబునం జేసి యేరూపంబు నేప్రకారంబున
నెప్పు డెచ్చట నగు నది యననుభూతంబును నదృష్టంబును నశ్రు
తంబును నై యుండు నట్టిది యొకానొక కాలంబున వాసనాశ్రయుం
డయిన పురుషునకుఁ దదనుభవాదియుక్తంబగు పూర్వదేహంబున
ననుభూతంబును దృష్టంబును శ్రుతంబును నని విశ్వసింపుము.
ఈమనంబున ననుభూతార్థంబు గోచరింపఁ జాలదు. ఈమనంబె
పురుషులకు శుభాశుభనిమిత్తంబులైన పూర్వాపరదేహంబులం
బ్రకాశింపం జేయుచుండు; ఈ మనంబునందు నదృష్టంబు నశ్రు
తంబు నైనయర్థంబు స్వప్నాదికమందుం దోఁచు నంటివేని నది
దేశకాలక్రియాశ్రయంబని తలంపందగు. సమస్తవిషయంబులుఁ

1 ఉపపన్నము = ఏర్పడినది (కుదిరినది).

గ్రమానురోధంబున మనంబునం జేసి భోగ్యంబు లగు నని మఱియు
నిట్లనియె. 887

చ॥ సుమహితశుద్ధసత్త్వగుణ శోభితమూర్తి సరసీరుహోదరో
త్తమగుణచింతనాపరము ధన్యము నైనమనంబునందు భూ
రమణ సుధాంశునందు [1]నుపరాగమునన్ దివిఁదోఁచు రాహుచం
దమునను గోచరంబగు నుదారత నీ యఖిలప్రపంచమున్. 888

వ॥ అని వెండియు నిట్లనియె. లింగదేహమునకుఁ గర్తృత్వభోక్తృత్వం
బులు స్థూలదేహద్వారకంబు లగుటం జేసి స్థూలదేహవినాశంబు
గలుగక జీవునకుఁ గర్తృత్వభోక్తృత్వంబులు లేకుండుటం జేసి
ముక్తిగలుగునంటి వేని నీ స్థూలదేహసంబంధంబు జీవునియందుబుద్ధి
మనోమోహార్థగుణవ్యాహారూపాదిలింగశరీరభంగపర్యంతబు
గలుగుచుండును. సుషుప్తిమూర్ఛాదులయందు నిష్టవియోగాది
దుఃఖమందు నహంకారంబు గలిగియుండు నది యింద్రియోపహతిం
జేసి యమావాస్యయందలి చంద్రుండునుం బోలెఁ దరుణపురుషు
నకు గర్భబాల్యావస్థలయందు నింద్రియపౌష్కల్యంబు లేకుండుటం
జేసి యేకాదశేంద్రియస్ఫురణసమర్థంబైన యహంకారంబు గర్భా
దులకుఁ బ్రకాశింపనిచందంబునం దోఁపకుండుఁ గావున స్థూలదేహ
విచ్ఛేదకంబు లేకుండుటం జేసి వస్తుభూతార్థంబు లేకున్న నీ సంసా
రంబు విషయంబులయం దాసక్తుండగు జీవునకు స్వాప్నికార్థా
గమనంబునుంబోలె నివర్తింపదు. ఈతీరునఁ బంచతన్మాత్రాత్మ
కంబును త్రిగుణాత్మకంబును షోడశవికారాత్మవిస్తృతంబును
నయిన లింగశరీరంబు నధిష్ఠించి చేతనాయుక్తుండైన జీవుండని
చెప్పంబడు. మఱియును. 889

సీ॥ తివిరి యప్పురుషుండు దేహంబునను జేసి
యనయంబుఁ బెక్కుదేహాంతరముల
నంగీకరించుచు నవి విసర్జించుచు
సుఖదుఃఖభయమోహశోకములను

---

1 గ్రహణమునందు.

*బోలుపొందు తద్దేహములనె పొందుచు నుండు;
నదిమెట్టులన్నను నగ్రభాగ
తృణముఁ బొంది మఱి పూర్వతృణపరిత్యాగంబు
గావించు [1]తృణజలూకయును బోలె

ఆ॥ జీవుఁ డవనిఁ గొంత జీవించి మ్రియమాణుఁ
డగుచు నొందు దేహ మర్థిఁ జెంది
కాని పూర్వమైన కాయంబు విడువఁడు
గాన [2]మనమె జన్మ కారణంబు. 890

తరలము॥ నరవరోత్తమ! యట్లుగాన మనంబె జీవుల కెల్ల సం
సరణకారణ; మట్టికర్మవశంబునన్ సకలేంద్రియా
చరణుఁడౌట నవిద్య గల్గును సంతతంబు నవిద్యచేఁ
బరఁగుటన్ బహుదేహకర్మనిబంధముల్ గలుగుం జుమీ! 891

చ॥ వినుమదిగాన భూవర! యవిద్య లయించుటకై రమాపతిన్
ఘన జననస్థితిప్రళయకారణభూతునిఁ బద్మపత్త్రలో
చనుఁ బరమేశు నీశ్వరుని సర్వజగంబుఁ దదాత్మకంబుగాఁ
గనుగొనుచుం దదీయపదకంజము లర్థి భజింపు మెప్పుడున్. 892

క॥ అని యీగతి భగవంతుం
డనఘుఁడు భాగవతముఖ్యుఁడగు నారదుఁ డా
ఘనునకు జీవేశ్వరగతి
ఘనకృప నెఱిఁగించి సిద్ధగతిఁ జనినయెడన్. 893

సీ॥ రాజర్షి యైనట్టి ప్రాచీనబర్హి డా
దగఁ బ్రజాపాలనార్థంబు సుతుల
ధరకు నియోగించి తపముచేయుటకునై
కపిలాశ్రమంబున కపుడు వోయి

---

* బురుషుండు—అని పాఠాంతరము.

1 గడ్డిపురుగు, 2 మనస్సే.

యెచ్చటనియతి నేకాగ్రచిత్తుండును
[1]ముక్తసంగుండును భూరిధైర్య
యుక్తుండు నగుచును భక్తియోగంబున
ననఘగోవిందపదారవింద

తే॥ చింతనామృతపానవిశేషచిత్తుఁ
డగుచు విధిరుద్రముఖ్యుల కందరాని
యవ్యయానందమయపద మందె నప్పు
డనుచు మైత్రేయముని విదురునకుఁ జెప్పి. 894

వ॥ వెండియు నిట్లనియె. ఇట్లు ముకుందయశంబునం జేసి భువనపావనంబు మనశ్శుద్ధికరంబు సర్వోత్కృష్టఫలప్రదాయకంబు దేవర్షివర్యముఖవినిస్సృతంబునైన యీ [2]యధ్యాత్మపారోక్ష్యంబు నెవ్వండు పఠియించు నెవ్వండు విను నట్టివారు [3]లింగశరీరవిధూననంబు గావించి ముక్తసమస్తబంధులయి విదేహకైవల్యంబునొంది సంసారమునందుఁ బరిభ్రమింపరు. అనిన మైత్రేయునకు విదురుం డిట్లనియె. 895

అధ్యాయము ౩౦.

క॥ మునినాథ ! ప్రచేతసు లా
ఘనమగురుద్రోపదిష్టకమలోదరకీ
ర్తనమున నేకతిఁబొందిరి
వనజాక్షుఁడు సంతసింప వా రనఘాత్మా! 896

ప్రచేతసులతపంబునకు భగవంతుండు మెచ్చి వరంబులిచ్చుట

తే॥ కడఁగి మఱి వారు యాదృచ్ఛికతను జేసి
హరికి నిత్యప్రియుండగు హరునిఁగాంచి
యతనివలని యనుగ్రహ మంది మోక్ష
మంది రని చెప్పి, తది నిశ్చయంబు మఱియు. 897

---

1 సక్తిని విడిచినవాఁడు, 2 మనస్సును శోధించి,సర్వోత్కృష్టమైన ఫలము ఇచ్చునది, 3 లింగశరీరము విడిచి.

క॥ హరిదర్శన పూర్వం బిహ
పరలోకములందు నాన్నృపాలతనయు లం
దిరియేఫలముల నందఱు
నిరతి నెఱింగింపు మన మునివరుఁడు పలికెన్. 898

క॥ విను జనకాదేశము ముద
మునఁదాల్చి నృపాత్మజులు సముద్రోదరమం
దనుపమజపయజ్ఞంబున
నొనరఁ దపంబూని ముదము నొందుచు నుండన్. 899

క॥ పదివేలేఁడులు నిష్ఠను
వదలక తప మాచరింప వారల కర్థి
సదయాంతరంగుఁ డభయ
ప్రదుఁడు సనాతనుఁడు నైన పద్మోదరుఁడున్. 900

క॥ అనుపమశాంతము లగునిజ
తనురశ్ములచే నృపాలతనయతపో వే
దనలు శమింపఁగఁ జేయుచు
ననయముఁ బ్రత్యక్షమయ్యె నచ్యుతుఁ డంతన్. 901

సీ॥ ఘనమేరుశృంగసంగతనీలమేఘంబు
నెఱి గరుడస్కంధనివసితుండుఁ
గమనీయనిజదేహకాంతి[1]విపాటితా
భీలాఖిలాశాంతరాళతముఁడు
సుమహితాష్టాయుధసుమనోమునీశ్వర
సేవకపరిజనసేవితుండు
మండితకాంచనకుండలరుచిరోప
లాలితవదనకపోలతలుఁడు

తే॥ చారునవరత్నదివ్యకోటీరధరుఁడు
కౌస్తుభప్రవిలంబమంగళగళుండు

---

1 విపాటిత = పెల్లగింపఁబడిన...తముఁడు = ...చీఁకట్లు కలవాఁడు.

లలిత పీతాంబర ప్రభాలంకృతుండు
హార కేయూర వలయ మంజీర యుతుఁడు. 902

క॥ లలితాయతాష్టభుజమం
డలమధ్యస్ఫురితరుచివిడంబితలక్ష్మీ
లలనాకాంతిస్స్పర్ధా
కలితలసద్వైజయంతికాశోభితుఁడున్. 903

క॥ సురగరుడయక్షకిన్నర
నిరుపమజేగీయమాననిఖిలాశాసం
భరితయశోమహనీయ
స్ఫురణుం డగునప్పురాణపురుషుం డెలమిన్. 904

క॥ కరుణావలోకనంబుల
నిరవొంద నృపాలసుతుల నీక్షించి రమా
వరుఁ డంబుద గంభీరమ
ధురభాషలఁ బలికెఁ బ్రియము దూఁకొనుచుండన్. 905

తే॥ తాపసోత్తము లగు ప్రచేతసులు వేడ్క
వినుఁడు మీరలు సౌహార్దమున నభిన్న
ధర్ము లగుట భవత్సౌహృదమున కేను
జాలఁ బరితోష మందితి నమత నేఁడు. 906

క॥ అనయమును మీ మనోరథ
మొనరింతు నెఱుంగఁ బలుకుఁ డుత్తము లగుమి
మ్మనుదినము నెవ్వఁడు సుఖశ
యనుఁడై మదిలోనఁ దలఁచు నా నరుఁ డెప్పుడున్. 907

క॥ భ్రాతృజన సౌహృదంబును
భూతదయాగుణము విమలబుద్ధియు సుజన
ప్రీతియుఁ గల్గి సుఖించును
వీతసమస్తాఘుఁ డగుచు విశ్వములోనన్. 908

వ॥ మఱియు రుద్రగీతం బయిన మదీయ స్తవం బెవ్వ రనుదినంబును

స్తోత్రంబు సేయుదురు, వారల కభిమతవరంబులు శోభనకరం బగు ప్రజ్ఞయు నిత్తు. మీరలు ముదన్వితులై జనకాదేశం బంగీకరించుటం జేసి మీకీర్తి లోకంబుల విస్తరిల్లు. మీకు ననూనబ్రహ్మగుణుండు నాత్మసంతతిం జేసి లోకత్రయపరిపూర్ణ గుణాకరుండు నైన పుత్రుండు సంభవింపంగలండు. కండుమహా ముని తపోవినాశార్థంబుగా నింద్రునిచేతఁ బ్రేరిత యగు ప్రమ్లోచ యను నప్సరస గర్భంబు దాల్చి యమ్మునీంద్రుని వీడ్కొని దివంబునకుం జనుసమయంబునం బ్రసూతయై తత్పుత్రిని వృక్షంబులందుఁ బెట్టి చనిన. 909

సీ॥ ఆ శిశు వపుడు పేరాఁకలిచేఁగుంది
[1]వా విచ్చి బిట్టు వాపోవుచుండ,
నాలించి యటకు రాజైన సోముఁడు వచ్చి
వలనొప్ప నవసుధావర్షియైన
యాత్మీయ[2]తర్జని నర్థిఁ బానమ్ము సే
యింపంగఁ బెరిఁగి యయ్యిందువదనఁ
గన్య వరారోహఁ గడఁక మారిష యను
చెలువఁ బుణ్యుండు ప్రాచీనబర్హి

తే॥ యన్నృపునిచేఁ బ్రజా విసర్గావసరము
నందు వేడ్కఁదదాదిష్టులైనమీర
లందఱును నెయ్యమున వివాహంబు గండ
యని సరోరుహానయనుఁ డి ట్లనియె మఱియు. 910

వ॥ అనఘాత్ములారా! యభిన్నధర్మశీలురయిన మీకు నందఱకు నా నుమధ్యయైన కన్య యభిన్నధర్మశీలయు భవదర్పితాశయయు నయిన భార్యయగు. మీర లప్రతిహత తేజస్కులై దివ్యవర్షసహ స్రంబులు భౌమదివ్యభోగంబులు మదనుగ్రహులై యనుభవిం చెదరంత నాయందుల భక్తిం జేసి నిర్మలాంతఃకరణులై యా

1 వా = నోరు, విచ్చి=విప్పి, (గొంతెత్తి యన్నమాట.) 2 చూపుడువేలు.

భోగంబులు [1]నిరయప్రాయంబులుగాఁ దలంచి మదీయస్థానంబు నొందెదరని వెండియు నిట్లనియె. 911

చ॥ అరయ గృహస్థులయ్యును మదర్పితకర్ములు నస్మదీయ సుం
దరచరితామృతశ్రవణతత్పరమానస[2]యాతయాములన్
సరసగుణాఢ్యులై తనరు సాధుల కీగృహముల్ దలంప దు
ష్కరభవబంధహేతువులు గావు నృపాత్మజులార! యెన్నఁడున్.

వ॥ అది యెట్లంటిరేని. 913

చ॥ అనుపమబ్రహ్మవాదులగు నంచితయోగిజనానుగీయమా
ననిజకథాసముత్సుకుఁ డనందగు నేను మదీయులం దనూ
తనముగ నుందుఁ, గావున నుదారత వారికి నీగృహావళుల్
ఘనభవబంధహేతువులు గా విది యంతయు నిక్కమారయన్.

క॥ సరసుఁడ నగునను బొందిన
పురుషులు ఘనశోకమోహ మోదంబులఁ బొం
దరు, గావున నెనయఁగను త్రి
పురుషాధీశ్వరుఁడ బ్రహ్మభూతుఁడ నగుదున్. 915

వ॥ అనియిట్లు పలుకుచున్న పురుషార్థభాజనుండగు జనార్దను దర్శించి తద్దర్శన విధ్వస్తరజస్తమోగుణులయిన ప్రచేతసులు. 916

చ॥ కరసరసీరుహంబు లెసకం బెసఁగన్ ముకుళించి, గద్గద
స్వరములఁ జేసి యిట్లనిరి సర్వశరణ్యునగణ్యు నిందిరా
వరు నజితున్ గుణాఢ్యు ననవద్యచరిత్రుఁ బవిత్రు నచ్యుతుం
బరుఁ బరమేశు నీశు భవబంధవిమోచనుఁ బద్మలోచనున్. 917

సీ॥ కేశవ! సంతతక్లేశనాశనుఁడవు
గురుసన్మనోవాగగోచరుఁడవు,
నిద్ధమనోరథ హేతుభూతోదార
గుణనాముఁడవు సత్త్వగుణుఁడ, వఖిల

1 నరకముతంటివిగా, 2 యాత = వెళ్ళిన, యామములు = జాములుకలవారు, (నాల్గుజాములు హరికథాశ్రవణముచేఁ గడపువా రన్నమాట).

విశ్వోద్భవస్థితి విలయార్థధృతనిత్య
విపులమాయాగుణ విగ్రహుఁడవు
మహితాఖిలేంద్రియమార్గనిరధిగత
మార్గుఁడ, వతిశాంతమానసుఁడవు

తే॥ *తవిలి సంసారహారి మేధస్కుఁడవును
దేవదేవుఁడవును వాసుదేవుఁడవును
సర్వభూతనివాసివి సర్వసాక్షి
వైన నీకు నమస్కారమయ్య కృష్ణ! 918

వ॥ మఱియును. 919

ఉ॥ తోయరుహోదరాయ భవదుఃఖహరాయ నమోనమః పరే
శాయ సరోజకేసరపిశంగవినిర్మలదివ్యభర్మవ
స్త్రాయ పయోజసన్నిభపదాయ సరోరుహమాలికాయ కృ
ష్ణాయ పరాపరాయ సుగుణాయ సురారిహరాయ వేధసే. 920

వ॥ అని వినుతించి. 921

చ॥ కమలదళాక్ష! దుఃఖలయకారణమై తగు తావకీనరూ
పము ననివార్యదుర్భరవిపద్దశ దుఃఖమునొందు మాకు నీ
సుమహితసత్కృపాగరిమఁ జూపుటకంటె ననుగ్రహంబు లో
కమునఁ దలంప నొండొకటి గల్గునె భక్తఫలప్రదాయకా! 922

ఉ॥ భూరివివేకితావహవిభూతిసమేత! మహాత్మ! దీనర
క్షారతినొప్పు నీవు చిరకాలమునక్ సుఖవృత్తి వీరు మా
వార లటంచు బుద్ధి ననవద్య! తలంచిన యంతమాత్ర స
త్కారమె చాలు నట్లగుట గా కిటు సన్నిధి వైతి యీశ్వరా! 923

చ॥ అరయఁగ క్షుద్రభూతహృదయంబులయందుల నంతరాత్మవై
తిరముగ నుండునీవు భవదీయ పదాంబురుహద్వయార్చనా

* దాం. 1—అని పాఠాంతరము.

పరమతుల్లైనమాకును శుభప్రదభూరిమనోరథంబు లీ
వరుదుగ నీవె భక్తహృదయ[1]ప్రమదప్రద! ముక్తినాయకా. 924

సీ॥ అయినను విను సరోజాయతలోచన
వరమోక్షమార్గప్రవర్తకుఁడవుఁ
బురుషార్థభూతవిస్తరుఁడవు నగునీవు
దగిలి ప్రసన్నుఁడ వగుట మాకు
నర్థి మనోభీష్ట మైనవరం బయ్యె;
నైనను నాథపరాపరుండ
వైన నిన్నొకవరం బర్థింతు; మనినను
భువిఁ దావకీనవిభూతు లెన్న

తే॥ నంత మెఱుఁగంగరామి ననంతుఁ డనుచుఁ
బలుకుదురు నిన్ను నది గాన పరమపురుష!
యేవరం బని కోరుదు మేము దప్పి
గొన్న బాలకుఁ డబ్ధినీళ్లెన్ని గ్రోలు? 925

వ॥ అదియునుం గాక. 926

ఉ॥ పూని భవత్పదాంబురుహమూలనివాసుల మైనమేము మే
ధానిధి! నీవిలోకనముఁ దక్కఁగ నన్య మెఱుంగ నేర్తుమే?
మానితపారిజాతకుసుమస్ఫుటనవ్యమరందలుబ్ధశో
భానయశాలి యైనమధుపంబు భజించునె యన్యపుష్పముల్. 927

చ॥ హరి! భవదీయమాయ ననయంబును జెందిననేము నిచ్చలుం
గర మనురక్తి నేది తుద గా భవకర్ములమై ధరిత్రిపైఁ
దిరుగుదు, మంతదాఁక భవదీయజనంబులతోడి సంగతిన్
గురుమతి జన్మజన్మములకున్ సమకూరఁగఁజేయు మాధవా! 928

మ॥ కమలాధీశ్వర! తావకీనవరభక్తవ్రాతసంసర్గలే
శముతోడన్ సరిగాఁ దలంప మెలమిన్ స్వర్గాపవర్గాదిసౌ

1 సంతోషమును.

ఖ్యము లన్నఁ గ విమానుషంబు లగునీకామంబులం జెప్పనే
ల? మునీంద్రస్తుతపాదపద్మ! సుజనాలాపానుమోదాత్మకా! 929

వ॥ మఱియు భగవద్భక్తసంగంబులయందుఁ [1]తృష్ణాప్రశమనంబులైన [2]మృష్టకథలు చెప్పఁబడుటచేత భూతంబుల యందు వైరంబును నుద్వేగంబును లేకుండు నని. 930

చ॥ వనముల ముక్తసంగు లగువారు నుతింపఁ దనర్తు నీవు గా
వున నిలఁ బుణ్యతీర్థములఁబోలఁ బవిత్రము సేయఁబూని య
ర్థినిఁ బదచారులై ధరఁ జరించుభవత్పదభక్తసంగమం
బనుపమభూరిసంసృతిభయఘ్నని బుద్ధి రుచింప కుండునే. 931

వ॥ కావున. 932

చ॥ వనరుహపత్త్రలోచన! భవత్సఖుఁడైన సుధాంశుమౌళితో
డి నిమిషమాత్రసంగతిఁ గడిందివ్రణంబును దుశ్చికిత్సము
న్నన దగు జన్మరోగమున కర్మిలి వైద్యుఁడ వైననిన్ను నే
మనయముఁ జూడఁ గంటిమి కృతార్థులమై తగమంటి మీశ్వరా!

వ॥ దేవా! మదీయస్వాధ్యాయాధ్యయనంబులును గురుప్రసాదంబును విప్రవృద్ధానువర్తనంబును నార్యజననమస్కరణంబును సర్వభూతానసూయయు నన్నవిరహితంబుగా ననేక కాలం బుదకంబుల యందు సుతప్తం బయినతపంబు సేయుటయు నివి యన్నియును బురాణపురుషుండవైన భవదీయపరితోషంబు కొఱకు నగుం గాక యని విన్నవించెదము. అని వెండియు నిట్లనిరి. 934

మ॥ మను[3]పద్మాసన[4]ధూర్జటిప్రముఖధీమంతుల్ తపోజ్ఞానత
త్త్వనిరూఢిం దగువారు నీమహిమమున్ వర్ణింపఁ బారం బెఱుం
గనివా రయ్యును నోపినంత వినుతుల్ గావింతు; రట్లాట నే
మును నిన్నర్థి నుతింతు మీశ! వరదా! బుద్ధ్యాదిమూలంబుగన్.

వ॥ మఱియు సముండవు నాదిపురుషుండవుఁ బరుండవు శుద్ధుండవు వాసుదేవుండవు సత్త్వమూర్తివియు భగవంతుండవు నైననీకు నమ

1 ఆశను పోగొట్టునవి, 2 మధురములు (ఇంపయినవి), 3 బ్రహ్మ, 4 శివుఁడు.

స్కరించెదము. అని యిట్లు ప్రచేతసులచేత నుతింపంబడి శరణ్య
వత్సలుండగు హరి సంతుష్టాంతరంగుండై వారల కోరినయట్ల
వరంబులిచ్చిన. 936

తరలము॥ అనయ మాన్నృపనందనుల్ ముదమూరసన్నుతిఁ జేయఁగాఁ
మనములోఁ బరితోషమంది, రమాహృదీశుఁడు భక్తపా
లనకరుండు తదీయదర్శనలాలసాత్మకు లాత్మలం
దనివి సాలక చూడ నాత్మపదంబు కేగె రయంబునన్. 937

వ. తదనంతరంబ ప్రచేతసులు భగవదాజ్ఞ శిరంబుల ధరియించి
సముద్రసలిలనిర్గతు లయి. 938

క॥ భూరిసమున్నతినాక
ద్వారనిరోధంబు గాఁగఁ దగఁ బెరిఁగిన యా
భూరుహసంఛన్నాఖిల
ధారుణివీక్షించి రాజతనయులు వరుసన్. 939

చ॥ ఘనకుపితాత్ములై విలయకాలభయంకర[1]హవ్యవాహులో
చనుగతి నుగ్రులై ధరణి చక్రము నిర్వసుధారుహంబు గా
ననయముఁ జేయఁబూనిన జనాధిపసూనుల నోములందుఁ దా
మనలసమీరముల్ జనన మంది కుజంబులఁ గాల్పఁ జొచ్చినన్. 940

క॥ నలినభవుఁ డామహీజ
ప్రళయముఁ గని వచ్చి ధరణిపాలతనూజా
తుల మధురోక్తుల నుపశాం
తులఁ గావించుచును నయము దూఁకొనఁ బలికెన్. 941

వ॥ అట్లు పలికి వారల నుపశమితక్రోధులం జేసిన యనంతరంబ. 942

సీ॥ [2]అవశిష్టధరణీరుహంబులు భయమంది
తివిరి [3]చతుర్ముఖాదేశమునను
మారిషయనుసతీమణిఁ దమకూఁతును
నా ప్రచేతసులకు నర్థి నిచ్చె

---

1 అగ్ని కన్నుగాఁ గలవాఁడు (శివుఁడు), 2 అవశిష్ట=మిగిలినవి, 3 బ్రహ్మఆజ్ఞ చేత.

నానరపాలక సూనులు దక్షున
కరయంగ మున్నీశ్వరాపరాధ
మునఁ బ్రాప్తమైనట్టి జనపాలజన్మంబు
నకుఁ గారణం బైన నలిననయన

తే॥ నాదరంబునఁ గమలజునాజ్ఞఁ జేసి
కడఁక దీపింప విధివత్ప్రకారమునను
వరుస నందఱుఁ గూడి వివాహ మైరి
గడవ వచ్చునె దైవసంకల్ప మెందు. 943

క॥ కలదే*జగతింబదురన్య
పులకిల నొకభార్యయొందు బొసఁగునె వినఁగా
నలినోదరు ఘనమాయా
కలితాద్భుతములకు నతులు గావింపఁ దగున్. 944

వ॥ అంతఁ జాక్షుషమన్వంతరంబున దైవచోదితుండై యిష్టప్రజాసర్గంబు గావించుచుఁ బ్రసిద్ధుఁడైన దక్షుండు పూర్వదేహంబు గాలవిద్రుతం బగు చుండం బ్రచేతసులకు నమ్మారిష యను భార్యయందు సంభవించి నిజకాంతిం జేసి సమస్తతేజోధనుల తేజంబును [1]పిహితంబుగాఁ జేయుచుఁ, గర్మదాక్ష్యంబున దక్షుం డను నామంబువహించి బ్రహ్మచేతం బ్రజాసర్గరక్షయందు నియోగింపంబడి మరీచ్యాదులం దత్తద్వ్యాపారంబులందు నియోగించి యుండె. అంత. 945

అధ్యాయము ౩౧.

సీ॥ ఓనరఁ బ్రచేతసు లుత్పన్నవిజ్ఞాను
లగుచు వేగంబ నారాయణోక్తిఁ
దలఁచుచు నాత్మనందనుకడ నిజభార్య
నిడి వనవాసులై కడఁగి మున్ను

* యొందుఁబదుగురు.

1 పిహితంబు = కప్పబడినది.

జాబలి యనుమునీశ్వరుఁడు సిద్ధుఁడైన
భూరిపశ్చిమవార్ధి తీరమునను
సర్వభూతాత్మ విజ్ఞానంబు గలయాత్మ
ఘనవిమర్శకృతసంకల్పు లైరి

తే॥ యంత నచటికి సమ్మోద మతిశయిల్ల
నరసురాసురయక్షకిన్నరవరేణ్య
మానితోన్నతసంపూజ్యమానుఁడైన
నారదుండు వివేకవిశారదుండు. 946

వ॥ చనుదెంచి నిర్జితప్రాణమనోవాగ్దర్శనులును జితాసనులును శాంతులును నసమానవిగ్రహులును నిర్మలంబైన పరబ్రహ్మంబు నందు నియోజితంబైన యంతఃకరణంబు గలవారును నైన రాజనందనులకడ నిలిచిన. 947

క॥ చనుదెంచిన నారదమునిఁ
గనుఁగొని నృపసుతులు లేచి కౌతుక మొప్పన్
వినమితులై సముచితపూ
జనములఁ బరితుష్టుఁ జేసి సద్వినయమునన్. 948

చ॥ అనఘ! మునీంద్రచంద్ర! భవదాగమనంబు సమస్తలోకశో
భనమగు; నస్మదీయమగు భాగ్యవశంబున నేఁడు విశ్వపా
వన నినుఁ జూడఁ గంటి; మనివార్య[2]భవద్భ్రమణంబు [3]లోకలో
చనుగతివోలెఁ బ్రాణులకు సర్వభయాపహరంబు గావునన్. 949

వ॥ అని మఱియు నిట్లనిరి. 950

సీ॥ అనఘాత్మ! భగవంతులైన కేశవవామ
దేవులచే నుపదిష్టమైన
యాత్మతత్త్వంబు గృహస్థుల మగుమాకు
ననయంబు విస్మృతం బయ్యె, నట్టి

2 తమ సంచారము, 3 సూర్యుని సంచారమువలె.

కలితతత్త్వార్థప్రకాశకంబును భూరి
ఘోరసంసారాబ్ధితారకంబు
నైన కర మొప్పారు నాత్మతత్త్వము నేఁడు
చిరదయామతిఁ బ్రకాశింపఁ జేయు

తే॥ మని ప్రచేతసు లర్థిఁ బల్కినఁ జెలఁగి
భగవదాయత్తచిత్తుండు భవ్యగుణుఁడు
నఖిలలోకవిహారుండు నైనయట్టి
నారదుఁడు వల్కె నా రాకుమారులకును. 951

సీ॥ చర్చింప నరుల కీ జన్మకర్మాయుర్మ
నోవచనంబుల దేవదేవుఁ
డఖిలవిశ్వాత్మకుం డైన గోవిందుండు
విలసిల్లు భక్తి సేవింపఁబడిన
నవియ పో జన్మకర్మాయుర్మనోవచ
నములను ధరణి నెన్నంగఁ దగును
వనరుహనాభసేవారహితములైన
జననోపనయనదీక్షాకృతంబు

తే॥ లైనజన్మంబు లేల? దీర్ఘాయు వేల?
వేదచోదిత యగుకర్మవితతి యేల?
జపతపశ్శ్రుతవాగ్విలాసంబు లేల?
మహితనానావధానసామర్థ్యమేల? 952

వ॥ మఱియు హరివిరహితం బైనయింద్రియపాటవంబును నిపుణ యైన బుద్ధియు బ్రాణాయామాదియోగంబును దేహాదివ్యతిరిక్తాత్మజ్ఞానంబును సన్న్యాసాధ్యయనంబులును దక్కిన వ్రతవైరాగ్యాదిశ్రేయస్సాధనంబులును నేల? సర్వేశ్వరుండును సమస్తశ్రేయస్స్వరూపుండును సమస్త శ్రేయోవధిభూతుండును సర్వభూతావాసుండును సర్వభూతాత్మప్రదుండును సర్వభూతప్రియుండును సర్వవ్యాపకుండునుం గావున. 953

మ॥ కమలాధీశ్వరుఁ బూజ సేయుట సమగ్రప్రీతిఁ [1]ప్రాణోపహా
రము సర్వేంద్రియ తృప్తి హేతువును, సర్వక్ష్మాజమూలాభిషే
కము శాఖా[2]భుజపుష్టిదంబు, నగు రేఖన్ సర్వదేవార్చన
క్రమమై యొప్పు ధరావరేణ్యసుతులారా! బుద్ధి నూహించినన్.

వ॥ అదియునుం గాక. 955

క॥ పెను పగు వర్షాకాలం
బున దిననాయకునివలనఁ బొడమిన సలిలం
బనయముఁ గ్రమ్మఱ గ్రీష్మం
బున సూర్యునియందు డిందు పోలిక మఱియున్. 956

క॥ ధరణిఁ జరాచరభూతము
లరయఁగ జనియించి యందె యడఁగినపగిదిన్
హరిచేఁ బుట్టినవిశ్వము
హరియందె లయంబు నొందు నది యెట్లన్నన్. 957

మ॥ అరుదానభ్రతమఃప్రభల్ మునునభం బందొప్పఁగాఁదోఁచియున్
మరలం జూడఁగ నందె లేనిగతి, బ్రహ్మాండము నీశక్తులుం
బరికింపం ద్రిగుణప్రవాహమున నుత్పన్నంబులై, క్రమ్మఱన్
విరతిం బొందుచు నుండుఁ గావున హరిన్ విష్ణున్ భజింపందగున్.

వ॥ మఱియును సమస్తదేహులకు నాత్మయు నిమిత్తభూతుండును నద్వితీయుండును శశ్వత్ప్రకాశుండును ప్రధాన పురుషుండును స్వతేజోవిధ్వస్తగుణప్రవాహుండును మానసబుద్ధిసుఖేచ్ఛా ద్వేషాదివికల్పరహితుండును సగుణుండును దేహాత్మభ్రమ నివృత్త్యుపలభ్యుండును నాదిమధ్యాంతరహితుండును నిత్యానంద స్వరూపుండును సర్వజ్ఞుండును బరమేశ్వరుండును నైన నారాయణు నభేద బుద్ధిం జేసి భజింపుఁడు. అతండు సర్వభూతదయాళువులును, నెంతమాత్రంబు సంభవించు నంతమాత్రంబున

1 వాయుభక్షణము, 2 భుజ = చెట్టు మొదలులోని భాగములు.

సంతుష్టచిత్తులును, సర్వేంద్రియోపశాంతులును నగు పురుషుల యెడ సంతుష్టుండగునని వెండియు నిట్లనియె. 959

చ॥ చతురతనట్టి యీశ్వరుఁడు సజ్జనలోకనిరస్తసర్వకా
మితవిమలాంతరంగమున మిశ్రితభావనఁజేసి [1]సన్నిధా
పితుఁ డగుచుం దయాకరగభీరగుణంబులఁ జాల నొప్పి యా
శ్రితజనపారతంత్ర్యమును జేకొని పాయకయుండు నిచ్చలున్. 960

క॥ [2]శ్రుతధనకులకర్మసము
న్నతమదములఁ జేసి సజ్జనప్రతతికి సం
తతమును నెగ్గొనరించు కు
మతులర్థిం జేయుపూజ మతిఁగొనఁ డెందున్. 961

వ॥ అది యెట్లనిన. 962

సీ॥ వల నొప్పఁదను ననువర్తించు నిందిరా
కామినీమణిఁ దదాకాంక్షులగుచు
ధృతి ననువర్తించు దేవేంద్రముఖ్యుల
నైన నెవ్వఁడుచూడఁ, డాత్మ నట్టి
నిత్యస్వతంత్రుని నిజభక్తవరదుని
దీనవత్సలు గుణాధీశు నజునిఁ
బురుషోత్తముని జగద్భరితు సర్వేశ్వరు
నారాయణునిఁ జిదానందమయుని

తే॥ నజితు నచ్యుతుఁ బుండరీకాయతాక్షుఁ
దవిలి సేవింపకుండునే ధర రసజ్ఞుఁ
డైన పురుషుండు ? సమ్మోదితాత్ముఁ డగుచుఁ
జారుమతులార ! రాజకుమారులార ! 963

వ॥ అని మఱియు నిట్లనియె; భవదీయవంశధుర్యుండుఁ జిత్రరథుండు నగు ధ్రువుండు సపత్నీమాతృవాగ్బాణభిన్నహృదయుండై పంచ

---

1 చేర్పఁబడినవాఁడు, 2 శ్రుత = పాండిత్యము (వినికిడి).

వర్షార్భకుం డగుచుఁ దపోవనంబున కరుగునపుడు మార్గంబున నాచే నుపదిష్టంబైన క్రమంబున భగవంతుం డగు పుండరీకాక్షు నారాధించి యితరులచే నొందరాని సర్వోత్తమంబగు పదంబు నొందె. కాన మీరును రుద్రోపదేశక్రమంబున సర్వభూతాంత ర్యామి యగు నీశ్వరు భవచ్ఛేదంబునకై భజియింపుఁడు. 964

క॥ అని యివ్విధమున నారద
ముని రాజకుమారులకును ముదముదలిర్పన్
వనజోదరుసచ్చరితము
వినిపించి సరోజభవుని వీటికిఁజనియెన్. 965

వ॥ ఇట్లు నారదుండు సనిన యనంతరంబ. 966

చ॥ నరవరనందనుల్ గడఁక నారదవక్త్రవినిర్గతంబు సుం
దరమును మంగళావహము ధన్యము లోకమలాపహంబునై
పరఁగిన విష్ణుసద్యశము భక్తి నుతించి ముకుందచింతనా
నిరుపమభక్తిఁజెంది హరినిత్యపదంబును బొంది రన్నతిన్. 967

వ॥ అని మైత్రేయుండు విదురున కిట్లనియె. మహాత్మా! నీవు నన్నడిగిన ప్రచేతోనారదసంవాదరూపంబైన హరికీర్తనంబు మనుపుత్రుం డైన యుత్తానపాదుని వంశప్రకారంబును జెప్పితిని. అని వెండియు నిట్లనియె. నారదువలనం బ్రియవ్రతుం డాత్మవిజ్ఞానంబు నొంది మహీమండలంబుఁ బరిపాలించి యనంతరంబునఁ బుత్రులకు రాజ్యంబుఁ బంచియిచ్చి పరలోకగతుండయ్యె. అనిన. 968

క॥ విని విదురుం డామునివరు
ఘనచరణము లాత్మమస్తకంబున మధుసూ
దను చరణాంభోరుహములు
మనమునఁ దగఁదాల్చి పలికె మైత్రేయునితోన్. 969

క॥ మునినాథచంద్ర! కరుణా
వననిధి! నీచేత భక్తవత్సలుఁడగు నా

వనజాక్షు తత్త్వమెఱిఁగితి
నని తత్పదములకు వినతుఁడై వినయమునన్. 970

క॥ ఆమునిచే నామంత్రితుఁ
డై మనమున బంధుదర్శనాకాంక్షితుఁడై
ధీమహితుఁడైన విదురుఁడు
సామజపురమునకుఁజనియె సమ్మదమొప్పన్. 971

క॥ అని శుకుఁడు పరీక్షిత్తున
[1]కనుకంపం జెప్పె నీ యుపాఖ్యానంబున్
వినువారు ఐశ్వర్యాయు
ర్ధనకీర్తిస్వస్తిగతులఁ దగఁ బ్రాపించున్. 972

క॥ అని శుకయోగి పరీక్షి
జ్జనపాలసుధాపయోధిచంద్రున కర్థిన్
వినిపించిన కథ మోదం
బున సూతుఁడు శౌనకాదిమునులకుఁ జెప్పెన్. 973

చ॥ సరసవచోవిలాస! గుణసాగర! సాగరమేఖలామహీ
భరణధురంధర ప్రకటభవ్యభుజాభుజగేంద్ర! రాజశే
ఖర! ఖరదూషణప్రముఖగాఢతమఃపటలప్రచండభా
స్కర! గరకంఠకార్ముకవిఖండనఖేలన! భక్తపాలనా! 974

క॥ శరవిదళితసారంగా!
సరసదయాపాంగ! భక్తజలధితరంగా!
దురితధ్వాంతపతంగా!
వరజనకసుతానుషంగ! వననిధిభంగా! 975

మాలిని॥ స్ఫురదమితవిదారీ! సుందరీశంబరారీ!
సరసవినుతసూరీ! సర్వలోకోపకారీ!
నిరుపమగుణహారీ! నిర్మలానందకారీ!
గురుసమరవిహారీ! ఘోరదైత్యప్రహారీ! 976

---

1 అనుకంపన్ = దయచేత.

గద్యము॥ ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలితకవితావిచిత్ర కేసనమంత్రి పుత్ర సహజపాండిత్యపోతనామాత్యప్రణీతం బైన శ్రీమహాభాగవతంబను మహాపురాణంబునందు స్వాయంభువమనువునకు నాకూతి దేవహూతిప్రసూతిప్రియవ్రతోత్తానపాదులు జన్మించుటయు, నందు నాకూతిని రుచిప్రజాపతికి నిచ్చుటయు, నారుచిప్రజాపతికి నాకూతిదేవియందు శ్రీవిష్ణుమూర్త్యంశజుండైన యజ్ఞుండును లక్ష్మీకళాంశజ యగు దక్షిణ యనుకన్యకయు నుద్భవించుటయు, మనుపుత్త్రియైన దేవహూతినిఁ గర్దమున కిచ్చుటయుఁ, బ్రసూతిం దక్షప్రజాపతి కిచ్చుటయుఁ, బ్రసూతి దక్షులవలనం బ్రజాపరంపరలు గలుగుటయు, మఱియుం గర్దమప్రజాపతి పుత్త్రికాసముదయంబును క్షత్త్రిబ్రహ్మర్షుల కిచ్చుటయుఁ, గర్దమపుత్త్రియైన కళవలన మరీచికిఁ గశ్యపుం డను పుత్త్రుండును బూర్ణిమ యను కూఁతునుం బుట్టుటయును, బూర్ణిమవలన గంగయు విరజుం డనెడు కుమారుండును జన్మించుటయుఁ, గశ్యప ప్రజాపతివలన నయిన ప్రజాపరంపరలచే ముల్లోకంబు లాపూర్ణంబు లగుటయు, నత్త్రి మహాముని తపంబును, నతనికి హరిహరబ్రహ్మలు ప్రత్యక్షం బగుటయు, ననసూయాపాతివ్రత్యమాహాత్మ్యంబువలన ననసూయాత్రులకుం ద్రిమూర్తులకళాంశజులయిన చంద్రదత్తాత్రేయదుర్వాసుల జన్మంబును దక్షాత్మజల జన్మంబును, భృగువువలన ఖ్యాతి యనునంగనకు శ్రీమహాలక్ష్మి జన్మించుటయును, భృగుపౌత్త్రుండయిన మార్కండేయు జన్మంబును, ధర్మునకు మూర్తి వలననరనారాయణులుసంభవించుటయును,సత్త్రియాగంబునందు దక్షుండు శివుని నిందించుటయును, దక్షాధ్వరధ్వంసంబును, బ్రహ్మచేఁ బ్రార్థితుండై శివుండు దక్షాదుల ననుగ్రహించుటయును, దక్షాదికృతశ్రీహరిస్తవంబును, శ్రీహరి ప్రసన్నుండై దక్షునియజ్ఞంబు సఫలంబుగా ననుగ్రహించుటయును, సతీదేవి హిమవంతునకు జనించి హరునకుం బ్రాపించుటయు, నుత్తానపాదుని వృత్తాంతంబును, ధ్రువోపాఖ్యానంబును, ధ్రువుండు దండ్రి

చేత నవమానితుండై నారదోపదేశంబున మధువనంబునకుం జని తపంబు సేయుటయును, హరిప్రసన్నుండై యతని మనోరథంబు లిచ్చుటయును, నతండు మరలఁ బురంబునకు వచ్చుటయుఁ, గుబేరానుచరులైన యక్షులతోడి యుద్ధంబును, ధ్రువుండు యజ్ఞంబులు సేయుచు రాజ్యభోగంబులం దనిసి తనయునుత్కలునిం బట్టంబుగట్టి హరియనుగ్రహంబును ధ్రువక్షితిని నిలుచుటయు, నుత్కలుండు వత్సరుండను తనసుతునిఁ బట్టంబుగట్టి హరిం జేరుటయు, వత్సరుని వంశపరంపరయు, నందు నంగుని సుతుం డయిన వేను కళేబరంబు లక్ష్మీనారాయణుల యంశంబున నర్చియుఁ బృథుండును జన్మించుటయుఁ, బృథుండు భూమిం గామధేనువురీతి నఖిలవస్తువులుం బిదుక నియమించి సమస్థలిం జేసి యింద్రుండు వశవర్తియై యుండు బహుయజ్ఞంబులు సేసిన నతనికి హరి ప్రత్యక్షంబగుటయు, నధ్యాత్మ ప్రబోధంబును, నింద్రునివలనఁ బాషండ సంభవంబును, నింద్రుని జయించిన విజితాశ్వుని నతని తమ్ములను బృథివీపాలనంబునకు నిలిపి పృథుండు నర్చియుం బరమపద ప్రాప్తులగుటయు, వసిష్ఠుశాపంబునఁ ద్రేతాగ్నులు విజితాశ్వునికిఁ దనయులై జనియించుటయుఁ, బృథుని పౌత్రుండయిన ప్రాచీనబర్హి రాజ్యంబును, నతనియజ్ఞంబు లసంఖ్యాతంబులైన నారదుండు మాన్పం దలంచి పురంజనుకథ నధ్యాత్మ ప్రపంచంబుగాఁ దెలుపుటయుఁ బ్రాచీనబర్హిసుతులయిన ప్రచేతసులు పదువురకు శ్రీ మహాదేవుండు ప్రత్యక్షంబై హరిస్తవం బుపదేశించుటయుఁ బ్రచేతసుల తపంబునకు మెచ్చి హరి బ్రత్యక్షంబగుటయు, వారికి మారిష వలన దక్షుండు పూర్వకాలంబున శివవిద్వేషప్రయుక్త శాపంబునం బుత్రుండై జనియించుటయును, బ్రచేతసులు ముక్తికిం జనుటయును, విదురుండు మైత్రేయుని వీడ్కొని హస్తిపురంబున కరుగుటయు ననుకథలు గల చతుర్థస్కంధము. 977

ఓం తత్సద్బ్రహ్మార్పణ మస్తు.

శ్రీరస్తు.

శ్రీనివాసపరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్ర

భాగవతము

పంచమస్కంధము

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీకర! కరుణాసాగర!
ప్రాకటలక్ష్మీకళత్ర! భవ్యచరిత్రా!
లోకాతీత గుణాశ్రయ!
గోకులవిస్తార! నందగోపకుమారా! 1

అధ్యాయము ౧.

వ॥ సకలపురాణార్థజ్ఞానవిఖ్యాతుండగు సూతుండు శౌనకాది మహామునుల కిట్లనియె. 2

క॥ భూనాథుఁ డుత్తరాత్మజుఁ
డైన పరీక్షిన్నరేంద్రుఁ డభిమన్యుసుతుం
డానంద మంది ఘనసు
జ్ఞానుండగు శుకునిఁ గాంచి సరసతఁ బలికెన్. 3

వ॥ మునీంద్రా! పరమభాగవతుండు నాత్మారాముండు నైన ప్రియవ్రతుండు గృహంబున నెట్లు రమించె? కర్మబంధంబులయిన పరా

భవంబులు గల గృహంబుల యందు ముక్తసంబంధులైన పురుషులకు సంతోషంబు గానేరదు. [1]ఉత్తమశ్లోకుండైన పుండరీకాక్షుని పాదచ్ఛాయం జేసి నిర్వృతచిత్తులయిన మహాత్ములు కుటుంబంబునందు నిస్పృహత సేయుదురు గానఁ బ్రియవ్రతునికి సంసారంబునందు దగులంబు గలుగు టెట్లు? దారాగారసుతాదులందుఁ దగులంబు గలవానికి నెట్లు సిద్ధి గలుగు? శ్రీహరియం దస్ఖలితమతి యెట్లు గలుగు? నీ సంశయంబుఁ దేటపఱుపు మని పరీక్షిన్నరేంద్రుం డడిగిన శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె. 4

క॥ హరిచరణాంబుజమకరం
దరసావేశితమనః ప్రధానుం డగు స
త్పురుషుఁ డొకవేళ విఘ్నముఁ
బొరసినఁ దన పూర్వమార్గమును విడువఁ డిలన్. 5

క॥ ధరణీవల్లభ! విను మా
నరవరుఁడు ప్రియవ్రతుండు నారదముని స
చ్చరణోపసేవఁ జెందుచు
నరుదుగ [2]నధ్యాత్మసత్రయాగం బందున్. 6

సీ॥ దీక్షితుండై ధరిత్రీపాలనముఁ దండ్రి
పనిచిన, సుజ్ఞానభంగ మనుచు
నంగీకరింపమి నంతయుఁ దెలిసి ప
ద్మాసనుం డతనికి నతుల రాజ్య
మందుల మిక్కిలి యాసక్తిఁ బుట్టింతు
ననుచును దన చిత్తమందుఁ దలఁచి
[3]తారకా*పరివృతతారాధిపునిమాడ్కి
శ్రుతులతోఁ గూడి యచ్యుతవిభూతి

---

* తారకాద్యనుసృత—అని పాఠాంతరము.

1 మంచికీర్తి గలవాఁడు. 2 అధ్యాత్మ సత్రయాగము = ఆత్మవిచారము చేయుటకుఁ జేయు దీక్షావిశేషము, 3 తారకా = నక్షత్రములతో, పరివృతుఁడు = ఆవరింపఁబడినవాఁడు,

తే॥ హంసవాహనుఁ డగుచు నింద్రాదులెల్లఁ
గదిసి సేవింప బ్రహ్మలోకమున నుండి
సన్మునీంద్రులు దన్నుఁ బ్రశంస సేయ
నల్ల నల్లన [1]నుడువీథి నరుగు దెంచె. 7

వ॥ మఱియు నాయాయి మార్గంబులయందు సిద్ధసాధ్యగంధర్వచారణగరుడకింపురుషు లిరుదెసల స్తోత్రంబులు సేయుచుండ, గంధమాదనద్రోణులం బ్రకాశంబు నొందించుచుఁ జనుదెంచిన పద్మాసనునకు నారదుండు స్వాయంభువప్రియవ్రతులతోఁ గూడి ముకుళితకరకమలుండై యెదురుచనుదెంచి [2]సంస్తుతి స్తబకంబులఁ బూజించిన విరించి సంతసించి ప్రియవ్రతునిం జూచి నవ్వుచు నిట్లనియె. 8

క॥ హరి నాముఖమున నీకును
గర మెఱిఁగింపంగఁ బనిచెఁ గావున నిదె సు
స్థిరమతి విను మంతయు శ్రీ
హరివాక్యముగా నెఱింగి యవనీనాథా! 9

ఆ॥ కోరి వేడ్క నీవు నారదుండును నేను
నందఱమును నీశ్వరాజ్ఞఁ బూని
యుడుగ కెప్పుడుఁ జేయ నున్న వారము గాన
యతని యాజ్ఞఁ దప్ప నలవిగాదు. 10

వ. మఱియు శ్రీహరియాజ్ఞను జీవుండు తపోవిద్యలను యోగవీర్యజ్ఞానార్థధర్మంబులను తనచేత నొరులచేతం దప్పింప సమర్థుండు గాఁడు. ఉత్పత్తి స్థితినాశంబులకు శోకమోహాభయ సుఖదుఃఖంబులకు నీశ్వరాధీనుండ కాని జీవుండు స్వతంత్రుండు గాఁడు. శ్రీహరివాగ్రూపంబు లయిన శ్రుతులందు గుణత్రయం బను రజ్జువున బంధింపంబడిన యస్మదాదులము ముకుఁద్రాటిచేఁ బశువు మనుష్యులకు వశం బయిన చందంబున నీశ్వరాజ్ఞం బ్రవర్తించు

1 నక్షత్ర వీథియందు, 2 స్తోత్రములను గుత్తులచేత.

చుందుము. నరుండు సుఖదుఃఖానుభవంబులకు నీశ్వరాధీనుండు. నేత్రంబులు గలవానిచేతఁ [1]దివియఁబడిన యంధుండునుం బోలె నీశ్వరుం డిచ్చిన సుఖదుఃఖంబు లనుభవించు చున్నవారము. స్వప్నంబునం గన్న పదార్థంబు మేల్కాంచి మిథ్యగాఁ దలంచిన కరణి మోక్షార్థియైన సుజ్ఞానవంతుండు ప్రాప్తసుఖదుఃఖంబు లనుభవించుచు దేహారబ్ధకర్మంబులం బాయ నొల్లండు. వన వాసియైనను జితేంద్రియుండు గాకుండెనేనిఁ గామాదిసహితుం డగుటం జేసి సంసార బంధంబులు సిద్ధించు. గృహస్థాశ్రమంబందు జితేంద్రియుండై యాత్మజ్ఞానంబు గలపురుషునకు మోక్షంబు సిద్ధించు. శత్రువుల గెలువ నిశ్చయించిన పురుషుండు దుర్గం బాశ్రయించి శత్రువుల జయించిన మాడ్కిని మోక్షార్థియగు నీవును గృహాశ్రయుండ వగుచు శ్రీనారాయణచరణారవిందంబు లను దుర్గం బాశ్రయించి [2]యరిషడ్వర్గంబుల జయించి ముక్త సంగుండవై యీశ్వరకల్పితంబు లగు భోగంబుల ననుభవించి ముక్తిం జెందుము. అనినఁ బ్రియవ్రతుండు త్రిభువనగురుం డయిన చతురాననువాక్యంబు లవనతమస్తకుండై బహుమానపూర్వ కంబుగా నంగీకరించె. అంత. 11

ఆ॥ సరసిజాసనుండు స్వాయంభువునిచేత
నధికమైన పూజ లంది, నార
దుండు నాప్రియవ్రతుండును జూడంగఁ
జనియెఁ దనదు పూర్వసదనమునకు. 12

ఆ॥ సత్యసంధుఁడైన స్వాయంభువుం డను
మనువు బ్రహ్మచేత మన్ననఁ దగ
నంది, యంత నారదానుమతంబునఁ
దనదు సుతుని రాజ్యమునను నిలిపె. 13

---

1 ఆకర్షింపఁబడిన, 2 కామక్రోధాదిశత్రువు లాఱింటిని.

వ॥ ఇట్లు స్వాయంభువమనువు భూచక్రపరిపాలనంబునకుం బ్రియ వ్రతునిం బట్టంబుగట్టి విషమంబులగు విషయంబుల వలన విము క్తుండై వనంబునకుం జనియె. అంత. 14

మ॥ధరణీవల్లభుం డా ప్రియవ్రతుఁడు మోదం బందుచుఁ లీల నీ శ్వరవాక్యంబునం గర్మతంత్రపరుఁడై [1]సంగంబులం బాపు శ్రీ హరిపాదాంబుజచింతనం దగిలి నిత్యానందముం బొంది దు ర్భర[2]రాగాదులం బాఱఁదోలి ప్రజలం బాలించె నత్యున్నతిన్.

వ॥ ఇట్లు ప్రియవ్రతుండు రాజ్యంబుసేయుచు విశ్వకర్మప్రజాపతి పుత్రిక యగు బర్హిష్మతి యను దాని బత్నిఁగాఁ బడసి యాసతి వలన శీలవృత్తగుణరూపవీర్యౌదార్యంబులం దనకు సమాను లైన యాగ్నీధ్రేధ్మజిహ్వయజ్ఞబాహుమహావీరహిరణ్యరేతో ఘృతపృష్ఠసవనమేధాతిథివీతిహోత్రకవులను నామంబులు గల పుత్రదశకంబును నూర్జస్వతి యను నొక్క కన్యకను గాంచె. అందుం గవిమహావీరసవనులు మువ్వురు బాలకులయ్యు [3]నూర్ధ్వ రేతస్కులై బ్రహ్మవిద్యానిష్ణాతులై యుపశమనశీలు రగుచుం బారమహంస్యయోగం బాశ్రయించి సర్వజీవనికాయవాసుండు భవభీతజనశరణ్యుండు సర్వాంతర్యామియు భగవంతుండు నగు వాసుదేవుని చరణారవిందావిరతస్మరణానుగతపరమభక్తియో గాను భావంబున విశోధితాంతఃకరణు లగుచు నీశ్వరుతాదా త్మ్యంబు నొందిరి. అంత. 16

సీ॥ వసుధేశ! యా ప్రియవ్రతుఁ డొండు కాంతయం
దధికుల మన్వంతరాధిపతుల
మఱియు నుత్తముఁడు తామసుఁడు రైవతుఁడను
సుతులను బుట్టించె సుమహితులను

---

1 సంగంబు = అంటు, సంబంధము, 2 రాగ + ఆదులన్ = రాగము ద్వేషము మొదలయిన గుణములను, 3 బ్రహ్మచర్యము గలవారు.

మున్ను జన్మించిన ముప్పురు పుత్రులు
నవ్యయ పదవికి నరుగుటయును
నంతఁ బ్రియవ్రతుఁ డఖలశాత్రవకోటిఁ
దనబాహుబలముచేతను జయించి

తే॥ యతఁడు బర్హిష్మతీకాంత యందుఁ బ్రీతి
గలిగి యౌవనలీలావికాసహాస
హేలనాదులఁజిత్తంబు గీలుకొల్పి
గతవివేకుఁడుఁబోలె భోగములఁ బొందె. 17

వ॥ ఇట్లు ప్రియవ్రతుం డేకాదశార్బుదపరివత్సరంబులు రాజ్యంబు సేసి యొక్కనాఁడు మేరునగప్రదక్షిణంబు సేయు సూర్యునకు [1]నపరభాగంబునం బ్రవర్తించు నంధకారంబు నివర్తింపం బూని, భగవదుపాసనాజనితాతిపురుషప్రభావుండై సవితృరథసదృక్షవేగంబుగలిగి తేజోమయంబైన రథంబు నారోహణంబు సేసి రాత్రులనెల్ల దివంబులొనర్తునని సప్తరాత్రంబులు ద్వితీయ [2]తపనుండునుంబోలె నరదంబు వఱపుటయు, నా రథనేమి మార్గంబులు సప్తసముద్రంబులును నా మధ్యభూసంధులు సప్తద్వీపంబులు నయ్యె. అందు. 18

సీ॥ వరుస జంబూప్లక్షవరకుశక్రౌంచముల్
శాకశాల్మలులు పుష్కరము ననఁగ
నలరు నాద్వీపంబు లందు జంబూద్వీప
మొనరంగ లక్షయోజనము లయ్యె
నట నుత్తరోత్తరాయత సంఖ్యఁ దా ద్విగు
ణిత మయి యొండొంటి కతిశయిల్లు
క్షారేక్షురస సురాజ్యక్షీరదధ్యుద
కంబులఁ గలుగు సాగరము లేడు

1 అవ్వలివైపున, 2 సూర్యుఁడు.

తే॥ ద్వీప పరిమాణములు గల్గి విస్తరిల్లు
సంధిసంధిని [1]బరిఖల చందమునను
గ్రమము దప్పక యొండొంటిఁ గలయకుండు
సకలజీవుల కెల్ల నాశ్చర్యముగను. 19

వ॥ అట్టి ద్వీపంబులందుఁ బరిపాలనంబునకుం బ్రియవ్రతుం డాత్మభవులు నాత్మసమానశీలురునైన యాగ్నీధ్రేధ్మజిహ్వయజ్ఞబాహు హిరణ్యరేతోఘృతపృష్ఠమేధాతిథివీతిహోత్రుల నొక్కొకని నొక్కొక్క ద్వీపంబునకుం బట్టంబు గట్టి, యూర్జస్వతి యను కన్యకను భార్గవున కిచ్చిన నాభార్గవునకు నూర్జస్వతి యందు దేవయాని యను కన్యారత్నంబు జనించె. అట్టి బలపరాక్రమవంతుండైన ప్రియవ్రతుండు విరక్తుండై యొక్కనాఁడు నిజగురు వగు నారదుని చరణానుసేవానుపతితరాజ్యాదిప్రపంచసంసర్గంబుఁ దలంచి దుఃఖించి యిట్లనియె. 20

సీ॥ అక్కట! యే నింద్రియములచేఁ గట్టంగఁ
బడి యుండి యందులఁ బాయలేక
యజ్ఞానవిరచితం బగు సర్వవిషయము
లను [2]నంధకూపంబులందు నడఁగి
తరుణులకే [3]వినోదమృగంబనై యుంటి
యవి యెల్ల నే నొల్లననుచు రోసి,
హరికృపచే నప్పు డబ్బిన యాత్మవి
ద్యను గల్గి తనవెంట నరుగుదెంచు

తే॥ కొడుకులకు నెల్ల రాజ్యము గుదురుపఱిచి
తనదు పత్నుల దిగనాడి ధనము విడిచి
హరివిహారంబు చిత్తంబునందు నిలిపి
పరగ నల్లన నారదపదవి కరిగె. 21

1 అగడ్త=కందకము, 2 చీఁకటిగ్రమ్మిన నూతులలో (సంసారమునందు అన్నమాట), 3 ఆటజంతువు.

వ॥ ఇట్లు దనరథమార్గంబులు సప్తద్వీపసాగరంబులుగాఁ జేసి సూర్యునకుఁ బ్రతిసూర్యుండై సరిద్గిరివనాదులచేత [1]భూతనిర్వృతి గోఁ జేసి ప్రతిద్వీపంబునకు నవధులు గల్పించి, ద్వీపవర్షనిర్ణయంబులం బుట్టించి, పాతాళభూస్వర్గాదిసుఖంబులు నరకసమానంబులుగాఁ దలంచి, విరక్తిం బొంది, నిరంతరభగవద్ధ్యానవిమలీకృతాశయుం డగుచు హరిభక్తిప్రియుండైన ప్రియవ్రతుని చరిత్రంబు నీశ్వరునకుఁ దక్క నన్యుల కెఱుంగఁ దరంబుగాదు. అతని మహిమంబులు నేఁడునుం గొనియాడుదురు. అని శుకుండు మఱియు నిట్లనియె.

క॥ హరిసేవ నా ప్రియవ్రతుఁ
డరయఁగఁ గైవల్యపదవినందుట యరుదే
ధరఁ జండాలుం డైనను
హరినామస్మరణఁ జెందు [2]నవ్యయపదమున్. 23

వ॥ అని పలికి శుకుండు మఱియు నిట్లనియె. 24

అధ్యాయము ౨.

మ॥ జనకుం డిట్లు విరక్తుఁ డైనను దదాజ్ఞం జేసి యాగ్నీధ్రుఁ డే
పున ధర్మప్రతిపాలనుం డగుచు జంబూద్వీప మేలెం దగం
దనసత్పుత్రులమాడ్కి నెల్లప్రజలం దాత్పర్యచిత్తంబునన్
ఘనతం బ్రోచె ననేకకాల మిలఁ బ్రఖ్యాతంబుగా భూవరా!

వ॥ ఇట్లాగ్నీధ్రుండు రాజ్యంబు సేయుచు నొక్కనాఁడు పుత్రకాముండై మందరాద్రి సమీపంబున నఖిలోపచారంబుల నేకాగ్రచిత్తుండై యర్చించినం గమలసంభవుండు సంతసిల్లి, తనసమ్ముఖంబున సంగీతంబు సేయు పూర్వచిత్తి యను నప్సరోంగనం బంపుటయు నా యప్సరోంగన జనుదెంచి రమణీయవివిధనిబిడవిటపివిటపసమాశ్లిష్టసమీపసువర్ణలతికారూఢస్థలవిహంగమమిథునోచ్చార్యమాణషడ్జాదిస్వరంబులచే బోధ్యమానసలిలకుక్కుట

1 భూతముల సంతోషముగో ఁ జేసి, 2 మోక్షమును.

కారండవబకకలహంసాదివిచిత్రకూజితసంకులంబు లయిన నిర్మలోదకకమలాకరంబులు గల తదాశ్రమవనోపవనంబు నందు విహరించుచు విలాసవిభ్రమగతివిశేషంబులం జలనంబు నొందు [1]స్వర్ణచరణాభరణస్వనం బన్నరదేవకుమారుం డాలించి యోగసమాధిం జేసి ముకుళితనేత్రుండై యుండి యల్లన కనువిచ్చి చూచి తన సమీపంబున [2]మధుకరాంగనయుంబోలెఁ బుష్పాఘ్రాణంబు సేయుచు దేవమానవుల మనోనయనంబుల కాహ్లాదంబుఁ బుట్టించుచున్నగతి విహారవినయావలోకనసుస్వరావయవంబుల మన్మథశరపరంపరల నొందించుచు ముఖకమలవిగళితామృతసమానహాసభాషణామోదమదాంధంబు లయిన మధుకరమిథునంబుల వంచించి శీఘ్రగమనంబునం జలించు కుచకచమేఖలలు గల దేవిం గనుంగొని చిత్తచలనంబు నొంది మన్మథపరవశుండై జడుని చందంబున నిట్లనియె. 26

క॥ సతి! నీ వెవ్వతె వీ ప
ర్వతమున కేమేనిఁ గోరివచ్చిన వన దే
వతవో శారదవో రతి
పతి పంచిన మాయవో తపస్సారమవో. 27

ఉ॥ [3]అంగజుఁ డెక్కుడించిన శరాసనముం ధరియించి యంత నా
యంగజువేఁట మానవమృగావళి*నూటిగఁ [4]నేఁచు దానవో
రం గగు నీ నిజాకృతి తెఱం గెఱుఁగంగ నిజంబు పల్కు మా
యంగన! నిన్నుఁ గన్గొనినయంత ననంగుఁడు సందడించెడున్.

క॥ పోలు పగుచున్న విలాసం
బుల నంగజుబాణములను బోలెడి నీ చం
చలసత్కటాక్షవీక్షణ
ముల నెవ్వని నింతి! చిత్తమునఁ గలఁచెదవే? 29

* జూచుచున్న దానవో—అని పాఠాంతరము.

1 కాలిబంగరు నగల చప్పుడు, 2 ఆఁడుతుమ్మెద, 3 మన్మథుఁడు, 4 ఏఁచు దానవో = తొందరపెట్టుచున్న దానవా? (బాధించుచున్నావా? యన్నమాట)

చ॥ చెదరఁగ వేదముల్ సదువుశిష్యులపైఁ దగఁ బుష్పవృష్టి స
మ్మదమున నంతలోఁ గురియుమాడ్కిని మన్మథసామగానముల్
సదివెడుశిష్యులో యనఁగఁ షట్పదపంక్తులు సేరి మ్రోయఁగాఁ
బదపడి మీఁదరాలుఁ గచభారమునందుల జాఱుక్రొవ్విరుల్.

కం॥ *అందియలు [1]టిట్టిభంబుల
చందమునం బాదపంకజంబుల యందున్
అందంద మ్రోయుచును నా
డెందంబునఁ దగిలి సందడించెడిఁ దరుణీ! 31

కం॥ పాయక [2]కదంబపుష్ప
చ్ఛాయంగల వస్త్రకాంతి సల్లెడుఁ గంటే
యాయెడ [3]నితంబరోచులు
గాయుచు నెడ తెగక తఱిమి కప్పెడుఁ దన్వీ! 32

కం॥ నిరతము నీతనుమధ్యము
గర మరుదుగ నరసి చూడఁ గానంబడ దీ
కరికుంభంబులఁ బోలెడి
గురుకుచముల నెట్లునిలుపుకొంటి లతాంగీ! 33

కం॥ పొంకము లగు †తటములపైఁ
గుంకుమపంకంబుఁ బూసికొని వాసనలం
గొంకక వెదచల్లెడు నీ
బింకం బగుచన్నుదోయి పెంపో సొంపో. 34

శా॥ ఏలోకంబున నుండి వచ్చితివి నీవిచ్చోటికిన్? మున్ను నే
నేలోకంబునఁ జెప్పఁ జూప నెఱుఁగన్ నీసుందరాకారము

---

* అందియల వెలయు రత్నము లందంబు దలలిత పదములన్ సుభగములై — అని పాఠాంతరము.

† కుచములపై — అని పాఠాంతరము.

1 టిట్టిభము=తీతువుపిట్ట ("చరణపంకజతిత్తిరీణాం" అనిమూలము), 2 కడిమిపువ్వులు, 3 పిఱుదులయొక్క కాంతులు.

న్నిలాలిత్యము లీవినోదములు నీకెట్లొప్పునే కామినీ!
భూలోకంబున కెట్లు వచ్చితివి నాపుణ్యం బగణ్యంబుగన్ ? 35

క॥ హాసావలోకనంబుల
భాసిల్లెడు నీముఖంబు పలుమఱు నిపుడే
యాసలు పుట్టింపఁగ నే
నాస గొనెద నిన్నుఁ జూచి యంబుజనేత్రా! 36

ఆ॥ [1]కందు లేని యిందుకళ మించినెమ్మోము
కాంతియుక్తమగుచుఁ గానిపించెఁ
గాన విష్ణుకలయు గాఁబోలు నని నామ
నంబునందుఁ దోఁచు నళిననేత్ర! 37

మ॥ పటు[2]తాటంకరథాంగయుగ్మమునకుం బల్మాఱు భీతిల్లుచు
న్నటనం బందెడు గన్ను మీనములతో [3]నాసన్ననీలాలకో
త్కటభృంగావళితో [4]ద్విజావళి లసత్కాంతిన్ విడంబించు [5]మా
ఱటకాసారముఁ బోలె నెమ్మొగము దా రంజిల్లు నత్యున్నతిన్.

చ॥ కరువలిఁ బాయువస్త్రమును గట్ట నెఱుంగవు, చూడ్కి దిక్కులం
బరపుచుఁ జంచరీకముల భాతిఁ జెలంగెడు కంధరంబునం
బొరలెడు ముక్తకేశభరముం దుఱుమంగఁ దలంప, విప్పు డి
ట్లరుదుగ రత్నకందుకవిహారము సల్పెడు సంభ్రమంబునన్. 39

వ॥ మఱియు నిట్లను. తపోధను లగు వారల తపంబులను నీ రూపం
బున [6]నపహ్నవించినదాన వీ చక్కఁదనం బేమితపంబున సంపా
దించితివి నాతోడం గూడి తపంబు సేయుము సంసారంబు వృద్ధిఁ
బొందం జేయుము. పద్మాసనుండు నాకుం బ్రత్యక్షుండై నిన్ను
నిచ్చినవాఁడు గావున నిన్ను విడువం జాలను. నీ సఖీజనంబులు

1 మచ్చ, 2 పటుతాటంక = గట్టి చెవికమ్మలనెడి, రథాంగ = చక్రవాకములయొక్క, యుగ్మమునకున్=జంటకు, 3 ముఖముమీద వ్యాపించిన నల్లని అలకలనెడి తుమ్మెదలతో, 4 పక్షులసమూహము-దంతముల వరుస, 5 రెండవ సరస్సు, 6 అపహ్నవించిన దానవు = విఘ్నము చేసితివి.

నా వాక్యంబులకు ననుకూలింతురు గాక. నీవు చనుకోటికి నన్నుం దోడ్కొని చనుము. అని స్త్రీలకు ననుకూలంబుగాఁ బలుక నేర్చిన యాగ్నీధ్రుండు పెక్కుభంగులం బలికిన నాపూర్వచిత్తియు నతని యనునయవాక్యంబులకు సమ్మతించి వీరశ్రేష్ఠుం డగు నారాజవర్యుని బుద్ధిరూపశీలౌదార్య విద్యావయశ్శ్రీల చేఁ బరాధీనచిత్తయగుచు జంబూద్వీపాధిపతి యగు నారాజశ్రేష్ఠుని తోడంగూడి శతసహస్రసంవత్సరంబులు భూస్వర్గభోగంబు లనుభవించె; అంత నాగ్నీధ్రుం డాపూర్వచిత్తివలన నాభికింపురుషహరివర్షేలావృతరమ్యకహిరణ్మయకురుభద్రాశ్వకేతుమాలసంజ్ఞలు గల కుమారులఁ బ్రతిసంవత్సరంబు నొక్కొక్కనిఁగఁ దొమ్మండ్రం గాంచె. అంత నాపూర్వచిత్తి యాయర్భకుల గృహంబున విడిచి యాగ్నీధ్రుం బాసి బ్రహ్మలోకంబునకుం జనిన నాయాగ్నీధ్ర పుత్రులు మాతృసామర్థ్యంబునం జేసి స్వభావంబునన శరీరబల యుక్తులగుచుఁ దండ్రిచేత ననుజ్ఞాతులై తమ నామంబులఁ బ్రసిద్ధంబు లయినజంబూద్వీపవర్షంబులం బాలించుచుండిరి. అంత నాగ్నీధ్రుండు నాపూర్వచిత్తివలనం గామోపభోగంబులం దృప్తిం బొందక పూర్వచిత్తిం దలంచుచు వేదోక్తంబు లగు కర్మంబులం జేసి[1]తత్సలోకంబగు బ్రహ్మలోకంబునకుం జనియె. ఇట్లు దండ్రి పరలోకంబునకుఁ జనిన నాభిప్రముఖులగు నాగ్నీధ్ర కుమారులు దొమ్మండ్రును మేరుదేవియుఁ బ్రతిరూపయు నుగ్రదంష్ట్రియు లతయు రమ్యయు శ్యామయు నారియు భద్రయు దేవియు ననునామంబులు గల మేరుపుత్రిక లగు తొమ్మండ్రు కన్యకలను వివాహంబైరి. అంత. 40

అధ్యాయము ౩

—భగవంతుండగు నారాయణుండు ఋషభావతార మెత్తుట—

ఆ॥ నరవరేణ్యుఁ డైన నాభిసంతానార్థ
మంగనయును దాను యజ్ఞ పురుషుఁ

---

1 ఆమెతో సమానమైన లోకము.

డయినవాసుదేవు నతులభక్తిశ్రద్ధ
లను జెలంగి పూజ లొనరఁ జేసి. 41

వ॥ మఱియుం బ్రవర్గ్యసంజ్ఞికంబులగు కర్మంబులు శ్రద్ధావిశుద్ధద్రవ్య దేశ కాల మంత్ర ర్త్విగ్దక్షిణావిధాన యోగంబుల బర మేశ్వరుని మెప్పించిన నెవ్వరికిం బ్రసన్నుండు గాని పుండరీకాక్షుండు భక్తవత్సలుండై సురుచిరావయవంబులతో భజనశీలం బయిన యాతని హృదయంబునందుఁ బాయని రూపంబు గలిగి మనోనయ నానందకరావయవంబులు గల తనస్వరూపం బాతనికిఁ జూపం దలంచి. 42

సీ॥ అంత నావిష్కృతకాంతచతుర్భుజం
బులును బీతాంబరంబును వెలుంగ
శ్రీవత్సకౌస్తుభశ్రీరమాచిహ్నంబు
లురమందు రమ్యమై యిరవుపడఁగ
శంఖచక్రగదాంబుజాతఖడ్గాదిది-
వ్యాయుధంబులు సేతులందు మెఱయ
నతులితనవరత్నహాటకాంకితనూత్న
ఘనకిరీటద్యుతుల్ గడలుకొనఁగఁ

తే॥ గర్ణకుండలకటిసూత్రకనకరత్న
హారకేయూరవరనూపురాదిభూష
ణముల భూషితుఁడైన శ్రీనాయకుండు
దంపతుల కప్పు డెదురఁ బ్రత్యక్షమయ్యె. 43

తే॥ ఇట్లు ప్రత్యక్షమగు పరమేశ్వరునకుఁ
[1]బెన్నిధానంబుఁ గనుఁగొన్న పేదమాడ్కి
హర్షమున ఋత్విగాదికు లవనతాస్యు
లగుచు నభినుతిచేసి రిట్లనుచు నపుడు. 44

[1] పెద్దగనిని.

క॥ పరిపూర్ణుఁడవై యుండియు
మఱవక మాపూజలెల్ల మన్నింతువు నీ
చరణారవిందసేవయు
ధరఁ బెద్దలు వినిచినటులు దగఁ జేసెద మహా. 45

క॥ ఏ మిప్పుడు సేయుసంస్తుతి
నీమహిమ నెఱింగి కాదు నిరతముఁ బెద్దల్
దా మెది యుపదేశించిరో
యామతమునఁ బ్రస్తుతింతు మయ్య! మహాత్మా! 46

వ॥ మఱియు నీవు సంసారాసక్తమతి గలిగినవారికి వశ్యుండవుగావు. ఈశ్వరుండవును బ్రకృతిపురుషవ్యతిరిక్తుండవును బరమపురుషుండవును నయిన నిన్నుఁ బొందని ప్రపంచాంతర్గతంబు లయిన నామ రూపంబులు గల యస్మదాదులచేత నిరూపింప నశక్యంబగు సర్వజీవులం జెందిన దురితసంఘంబుల నిరసించు స్వభావంబుగల నీయుత్తమ గుణంబులందు నేకదేశంబుగాని సర్వగుణ నిరూపణంబు సేయ శక్యంబు గానేరదు. నీభక్తులు మిక్కిలి భక్తిం జేసి సంస్తుతించు గద్గదాక్షరంబులను సలిలశుద్ధపల్లవతులసీదళదూర్వాంకురంబులను సంపాదించినపూజను సంతసిల్లెడి నీకు బహువిధద్రవ్యసంపాదనంబు గలిగి విభవయుక్తంబు లయిన యశ్వమేధాదులును దృప్తికరంబులు గానేరవు. స్వభావంబున సర్వకాలంబులందును సాక్షాత్కరించి యతిశయంబై వర్తించుచు నశేషపురుషార్థస్వరూపంబుఁ బరమానందరూపంబు నైనవాఁడ వగుటం జేసి యజ్ఞాదులయందు నీకుఁ దృప్తిలేక యున్న నస్మదాదుల కోరికల కుపచరించుకతంబున యజ్ఞాదుల నొనరింతుము. అని మఱియు నిట్లనిరి. 47

క॥ [1]బాలిశుల మగుచు మిక్కిలి
నేమె లెఱుఁగని మమ్ము నీదు మించిన దయచేఁ

1 తెలివిహీనులు.

బాలింతు విత్తు వెప్పుడుఁ
జాలఁగ నిహపరములందు సకల సుఖములున్. 48

ఆ॥ ఇపుడు మేము నీకు నిష్టంబు లగుపూజ
లాచరింప కున్న నైన నధిక
మయిన నీకృపాకటాక్షవీక్షణములఁ
జక్కఁజూచి తగఁ బ్రసన్నుఁ డగుచు. 49

క॥ వర మీాయఁ దలఁచి మమ్ముం
గరుణించితి గాక, నిన్నుఁ గనుగొనుటకు నై
యరసి నుతింపగ మాకుం
దర మగునే? వరద! నీరదశ్యామాంగా! 50

వ॥ మఱియు నిస్సంగులై నిశితజ్ఞానంబునం జేసి దోషరహితులై భగ వత్స్వభావులు నాత్మారాములు నగు మునులకు స్తుతియింపఁ దగిన గుణంబులు గలవాఁడ వగుచుండియుఁ బ్రసన్నుండవు స్ఖల నక్షుతపతనజృంభణాదిదురవస్థలందును జరామరణాదిదుర్దశ లందును వివశుల మగు మాకుఁ గల్మషనాశకరంబు లయిన భవ ద్దివ్యనామంబులు మావచనగోచరంబు లగుంగాక మఱియు నీ రాజర్షి పుత్రకాముండై నీతోడ సమానుం డయిన కుమారునిం గోరి, కామంబుల స్వర్గాపవర్గంబుల నీనోపిననినుం బూజించి ధన కాముం డైనవాఁడు ధనవంతునిం జేరి [1]తుషమాత్రం బడిగిన చందంబున మోక్షనాథుండ వైన నీ వలన సంతానంబు గోరుచున్నవాఁడు. జయింపరాని నీమాయచేత నెవ్వండు మోహంబు నొంది [2]విషయాసక్తుండు గాక యుండు? నర్థ కాములము మదాంధులము నగు మేము నిన్ను నాహ్వానంబు సేసిన

1 ఊఁక, 2 విషయ + ఆసక్తుఁడు: విషయము లనఁగా కోరికలు, వానియందు మోహము కలవాఁడు.

యపరాధంబు సర్వాత్మకుండ వగుటం జేసి సామ్యంబుచే మన్నింపం దగుదువు. మమ్ము దయం జూడుము. అని ప్రణమిల్లిన సర్వేశ్వరుండు వర్షాధిపతి యగునాభిచేతను బుత్త్విక్కులచేతను వంద్యమానుండై దయాకలితుం డగుచు నిట్లనియె. 51

క॥ మునులార! వేదవాక్యము
లను బ్రస్తుతి సేసి సర్వలక్షణముల నా
కెన యగు పుత్త్రుని నిమ్మని
వినం బలికితి రిపుడు మిగుల వేడుకతోడన్. 52

క॥ నాకాదిలోకములలో
నాకుం సరివచ్చునట్టి నందను నెటు నా
లోకింప లేరు గావున
నాకుం సరి నేనకా మనమున నెఱుంగుండీ! 53

వ॥ అదియునుం గాక భూసురోత్తములు నాముఖం బగుటం జేసి విప్రవాక్యంబు దప్పింపరాదు. నాభిపత్ని యగు మేరుదేవియందు నేను పుత్త్రుండనై జనియించెద. అని పలికి పరమేశ్వరుం డాగ్నీధ్రీయ పత్ని యగు మేరుదేవి సూచు చుండ నా యజ్ఞంబున నంతర్ధానంబు నొంది, యానాభిప్రియదివసుం జేసి దిగంబరులును దపస్వులును జ్ఞానులును నూర్ధ్వరేతస్కులును నగు నైష్ఠికులకు యోగ ధర్మంబుల నెఱింగింపం దలంచి పుండరీకాక్షుండు నాభిపత్ని యగు మేరుదేవి గర్భాగారంబునం బ్రవేశించె. అంత. 54

అధ్యాయము ౪.

ఆ॥ మేరుదేవియందు మేరుధీరుం డగు
హరి సమస్తలక్షణాన్వితుండు
శమదమాదిగుణ విశారదుం డుదయించె
సకలజనుల కపుడు సంతసముగ. 55

ఆ॥ ధవళకాంతియుక్తిఁ దనరు దేహంబును
మహితబలపరాక్రమంబు వీర్య
మును దలంచి చూచి జనకుండు పేరిడె
సుతుని ఋషభుఁ డనుచు సొంపుతోడ. 56

క॥ ధరణీసురులును మంత్రులుఁ
బరివారము హితులుఁ బ్రజలు బాంధవ్రులును సు
స్థిరమతి నాబాలకునిం
గర మనురాగమున రాజుగాఁ జూచి రిలన్. 57

క॥ [1]పురుహూతుఁ డతనిమహిమలు
సరగున విని చిత్తమునకు సహ్యము గామిం
బరికించి ఋషభుఁ డేలెడి
ధరణి [2]ననావృష్టి మిగుల దట్టముసేసెన్. 58

ఆ॥ అది యెఱింగి ఋషభుఁ డంతట యోగమా
యా బలంబుకతన నఖిలరాజ్య
మందుఁ గురియఁజేసె నత్యంత సంపూర్ణ
వృష్టి దినదినంబు వృద్ధిఁ బొంద. 59

వ॥ ఇట్లు ఋషభుండు పురందరుండు సేయు దౌష్ట్యంబునకు నవ్వి యజనాభం బను తనమండలంబు సుభిక్షంబుగాఁ జేసె. నాభియుం దన కోరిన చందంబునం బుత్రుండు జనియించి వర్ధిల్లుటకు సంతసిల్లి తనచేత నంగీకరింపంబడు నరలోకధర్మంబుగల పుండరీకాక్షుని మాయావిలసితంబునం జేసి బాలక! నాతండ్రి! యని మోహంబున నుపలాలించుచుఁ బ్రజానురాగంబున సర్వసమ్మతుం డయిన పుత్రుని [3]సమయసేతురక్షణంబునకుఁ బూజ్యం బయిన రాజ్యంబునం దభిషిక్తుం జేసి, భూసురులకుఁ బ్రధానవర్గంబునకు నప్పగించి మేరుదేవింగూడి నరనారాయణస్థానం బయిన బదరికాశ్రమంబు

1 ఇంద్రుఁడు, 2 వానలేకపోవుట. 3 సమయ=ఆచారమనెడి, సేతు=కట్ట యొక్క రక్షణమునకు.

నకుం జని, యచ్చట మహాయోగసమాధిచే నరనారాయ
ణాఖ్యుండుఁ బురుషోత్తముండు నగు వాసుదేవు నారాధించి క్షీణ
దేహుండై యానాభి హరితాదాత్మ్యంబు నొందె. అంత. 60

చ॥ సరసత నే నృపాలకుని జన్మమునందును భూసురోత్తముల్
సరసిజనాభునిం దగఁ బ్రసన్నతఁ బెట్టిన, నంత మెచ్చి యీ
శ్వరుఁడు దనంతగర్భమున వచ్చి తనూభవుఁడై జనించె, నా
నరపతి నాభికిన్ సరి యనందగునే నరనాథ! యన్యులన్. 61

సీ॥ భూవరుఁడగు ఋషభుఁడు దన రాజ్యంబుఁ
గర్మభూమిఁగ నాత్మఁ గాంచి జనుల
కందఱకును బ్రియం బగునట్లు కర్మ తం
త్రం బెల్లఁ దెలుపంగఁ దలఁచి కర్మ
ములు సేయుటకు గురువులయొద్ద వేదంబు
సదివి వారల యనుజ్ఞను వహించి
శతమన్యుఁ డిచ్చిన సతి జయంతీకన్యఁ
బరిణయంబై యట్టి పడఁతి వలన

తే॥ భరతుఁ డాదిగ సుతుని నూర్వురను గాంచె
నట్టిభరతుని పేరను నవని తలము
పురవరాశ్రమగిరితరుపూర్ణ మగుచు
నమరి భారతవర్ష నామమున మించె. 62

వ॥ ఆ మహాభారతవర్షంబునందుఁ దమతమ పేరం బరఁగు భూములకుం
గుశావర్త ఇలావర్త బ్రహ్మావర్త ఆర్యావర్త మలయకేతు
భద్రసేన నిద్రస్పృ గ్విదర్భ కీకటులను తొమ్మండ్రు కుమారులను
దక్కంగల తొంబండ్రు పుత్రులకుఁ బ్రధానులం జేసె. అంతం
గవిహరి, అంతరిక్షప్రబుద్ధపిప్పలాయనావిర్హోత్రద్రమిళచమసకర
భాజను లను వారు దొమ్మండ్రును భాగవతధర్మప్రకాశకులైరి.
భగవన్మహిమోపబృంహితంబులగు వారల చరిత్రంబులు ముందఁ

రెఱింగించెద. తక్కిన యెనుబదియిద్దఱు కుమారులు పితృాదేశ కరులు నతివినీతులు మహాశ్రోత్రియులు యజ్ఞశీలురుం గర్మనిష్ఠులు నయిన బ్రాహ్మణోత్తము లైరి. ఋషభుండు స్వతంత్రుండై సంసారధర్మంబులంబొరయక కేవలానందానుభవుండయిన యీశ్వరుండై యుండియుఁ [1]ప్రాకృతుండునుంబోలెఁ గాలానుగతంబు లగు ధర్మంబుల నాచరించుచు ధర్మప్రవర్తకులకు సముండును నుపశాంతుండును మైత్రుండును గారుణికుండును నై ధర్మార్థ యశఃప్రజానందామృతావరోధంబుచే గృహస్థాశ్రమంబులం బ్రజల నియమించుచుఁ, గొంతకాలంబు నీతిమార్గంబు దప్పక ప్రజాపాలనంబు సేయుచు, వేదరహస్యంబులగు సకలధర్మంబులు స్వవిదితంబు లయినను బ్రాహ్మణోపదేశపూర్వకంబుగా ద్రవ్య దేశకాల వయశ్శ్రద్ధర్త్విగ్వివిధోద్దేశోపచితంబులుగ నొక్కొక్క క్రతువును శతవారంబు యథావిధిగఁ జేసి సుఖంబుండె. అంత. 63

క॥ జనవర! ఋషభుని రాజ్యం
బున నైహికఫలముఁ గోరు పురుషుని నొకనిం
గనుఁగొన నెఱుంగ మెవ్వఁడు
నిన తేజుం డతనిమహిమ లేమని చెప్పన్. 64

ఋషభుండు పుత్రులకు నీతి యుపదేశించుట

సీ॥ ఆఋషభుండు రాజ్యంబు సేయుచు నుండి
యంతట నొక్కనాఁ డాత్మయందుఁ
దలపోసి భూలోకఫల మపేక్షింపక
మోహంబు దిగనాడి పుత్రులకును
దనరాజ్యమెల్ల నప్పనజేసి వెనువెంటఁ
గొడుకులు మంత్రులుఁ గొలిచిరాఁగ
నల్లన యరిగి బ్రహ్మావర్తదేశంబు
నందుల నపుడు మహాత్ము లయిన

---

1 సామాన్యుఁడు.

తే॥ యట్టిమునిజన సమ్ముఖం బందుఁ జేరి
తనదు పుత్రుల నందఱ దాయఁ బిలిచి
పరమ పుణ్యుండు ఋషభుండు ప్రణయ మొప్ప
హర్షమందుచు నప్పు డి ట్లనుచుఁ బలికె. 65

అధ్యాయము ౫.

ఆ॥ తనయులార! వినుఁడు ధరలోనఁ బుట్టిన
పురుషులకును శునకములకు లేని
కష్టములను దెచ్చుఁ గాన కామంబుల
వలన బుద్ధి సేయ వలదు మీరు. 66

చ॥ నరులకుఁ నే తపంబున ననంత సుఖంబులు గల్గుచుండు శ్రీ
కరమతి నాతపంబుఁ దగఁ గైకొని చేసిన [1]బ్రహ్మసౌఖ్యముం
దిరముగఁ గల్గు; వృద్ధులను దీనులఁ బ్రోవుఁడు దుష్టవర్తనః
జరుగుచునుండు కాముకుల సంగతిఁ బోకుఁడు; మీఁద మేలగున్.

వ॥ మఱియు నంగనాసక్తులగు కాముకులసంగంబు [2]నిరయరూపం బయిన సంసారంబగు. మహత్సంగంబు మోక్షద్వారంబగు. అట్టి మహాత్ము లెవ్వరనిన శత్రుమిత్రవివేకంబు లేక సమచిత్తులును శాంతులును క్రోధరహితులును సకలభూతదయాపరులును సాధువులును నగువారలు మహాత్ము లనం దగుదురు. అట్టిమహాత్ములు నాయందలి స్నేహంబె ప్రయోజనంబుగాఁ గలిగి యుండుటం జేసి విషయవార్తాప్రవృత్తు లగు కుజనులందుఁ దమదేహగృహమిత్ర దారాత్మజాదులందుఁ బ్రీతిలేక యుండుదురు. విషయాసక్తులయిన వారు వ్యర్థకర్మంబులం జేయుదురు. అట్టి దుష్కృతకర్మంబులం జేయువా రెప్పుడును బాపకర్ము లగుచుం గ్లేశదం బగు దేహంబు నొందు చుండుదురు. కావునఁ బాపమూలంబు లయిన కామంబులు గోరకుఁడు. ఈజ్ఞానం బెంతకాలంబు లేక యుండు నంతకాలంబు

1 బ్రహ్మానందము. (ముక్తి) 2 నరకరూపము.

నాత్మతత్త్వం బెఱుంగంబడదు. ఆతత్త్వం బెఱుంగ కుండుటం జేసి దేహికి దుఃఖం బధికంబై యుండు. లింగదేహం బెంతదడవుండు నంత దడవును మనంబు కర్మవశంబై జ్ఞానవంతంబు గాక యవిద్యం బాయకుండు. శరీరంబు గర్మమూలంబగుటవలనం గర్మంబులు సేయం జనదు. వాసుదేవుం డగు నాయందుం బ్రీతి యెంతతడవు లేక యుండు నంతతడవును దేహధర్మంబులు బాధించు. విద్వాంసుం డైనను దేహేంద్రియాదులయందుం బ్రీతిసేసిన [1]మిథునీభావసుఖ ప్రధానం బగు గృహస్థాశ్రమంబు నంగీకరించి స్వరూపస్మృతి శూన్యుండై, మూఢుం డగుచు నందు సంసారతాపంబులం బొందు బురుషుండు స్త్రీతోడంగూడి యేకీభావంబు నొందుట దనకు హృదయగ్రంథియై యుండును. అందు జనునకు గృహక్షేత్రసుతాప్త విత్తంబులందు నేను నాయది యనియెడిమోహంబు గలుగును. అట్టి స్త్రీపురుష మిథునీభావంబుచే సంతానంబు గలుగును. ఆసం తానకారణంబున గృహక్షేత్రవిత్తాదులు సంపాదింపంబడును. అందు మోహంబధికం బగుటం జేసి మోక్షమార్గంబు దవ్వగును. ఇట్లు సంసారంబునం దుండియుం మనంబున నెప్పుడు ముక్తిచింతం జేయు నప్పుడు సంసారంబునుం బాయు. మోక్షోపాయంబులు పరమ గురుండనైన నాయందుల భక్తిసేయుటయు [2]విగతతృష్ణయు, [3]ద్వంద్వతితిక్షయు, సర్వలోకంబులందుల [4]జంతువ్యసనావగతియు, నీశ్వరవిషయ జ్ఞానాపేక్షయుం, దపంబును, [5]విగతేచ్ఛయు, మత్కృతకర్మంబులు మత్కథలు వినుటయు, నన్నె దైవంబుగా నెఱుంగుటయు, నస్మద్గుణ కీర్తనంబులును, నిర్వైరత్వసామ్యోప శమంబులును, దేహగేహంబులందు నాత్మబుద్ధి [6]జిహాసయు, నధ్యాత్మయోగంబును, నేకాంతసేవయుం, బ్రాణేంద్రియాత్మల

---

1 దాంపత్యమునకు సంబంధించిన, 2 ఆశలేమి, 3 శీతోష్ణాది ద్వంద్వము లను సహించుట, 4 జంతువులదుఃఖమును దెలిసికొనుట, 5 ఇదికావలె ననెడి కోరిక లేమి, 6 జిహాస=వదలుట.

గెలుచుటయుఁ, గర్తవ్యాపరిత్యాగంబును, సచ్ఛ్రద్ధయు, బ్రహ్మచర్యంబును, గర్తవ్యకృత్యంబులందుల నప్రమత్తుం డగుటయు, వాఙ్నియమనంబును,సర్వంబు నన్నకాఁదలచుటయు, జ్ఞానంబును, విజ్ఞానవిజృంభితంబైన యోగంబును, ధృత్యుద్యమంబును, సాత్త్వికంబునునాదిగాఁ గల తెఱంగులచేత లింగదేహంబు జయించి దేహిగుళలుం డగుచు నుండవలయు. 68

ఆ॥ అరయఁ గర్మరూప మగునవిద్యాజన్మ
మైన హృదయబంధనాధిలతల
నప్రమత్తయోగ [1]మనుమహాచ్ఛురికచేఁ
ద్రెంపవలయు నంతఁ ద్రెంపుతోడ. 69

ఆ॥ ఒనర నిట్లు యోగయుక్తుండు గురుఁడైన
భూపుఁడైన శిష్యపుత్రవరుల
యోగయుతులఁ జేయ నొప్పుగావలయును
గర్మపరులఁ జేయఁ గాదు కాదు. 70

సీ॥ జనులెల్ల నర్థవాంఛలఁ జేసి యత్యంత
మూఢులై యైహికంబును మనంబు
లందును గోరుదు, రల్పసౌఖ్యములకు
నన్యోన్యవైరంబు లంది దుఃఖ
ములఁబొందుదురు గాన మునుకొని గురుఁడైన
వాఁడు మాయామోహవశుఁడు నిత్య
జడుఁడు నైనట్టి యాజంతువునందును
దయగల్గి మిక్కిలి ధర్మబుద్ధిఁ

ఆ॥ గన్ను లున్నవాఁడు గానని వానికిఁ
దెరువుఁ జూపినట్లు దెలియఁ బలికి
యతులమగుచు దివ్యమైన యామోక్షమా
ర్గంబుఁ జూపవలయు రమణతోడ. 71

---

1 మంచి చురకత్తి.

వ॥ మఱియుఁ బితృగురుజననీబంధుపతిదైవతంబులలో నెవ్వరైనను సంసారరూపమృత్యురహితంబైన మోక్షమార్గంబుఁ జూపకుండిరేని వారెవ్వరును హితులు గానేరరు. నాదుశరీరంబు దుర్విభావ్యంబు; నాదుమనంబు సత్త్వయుక్తంబును ధర్మసమేతంబును బాపరహితంబును నగుటం జేసి పెద్దలు నన్ను ఋషభుండండ్రు గావున శుద్ధసత్త్వమయంబైన నాశరీరంబునం బుట్టిన మీరలందఱును సోదరుండును మహాత్ముండును నగ్రజుండునునైన భరతు నన్నుఁగాఁ జూచి యక్లిష్టబుద్ధిచే భజింపుం డదియ నాకు శుశ్రూషణంబు, ప్రజాపాలనంబు సేయుట, మీకును బరమధర్మంబని మఱియు నిట్లనియె. 72

సీ॥ భూతజాలములందు భూజముల్ వర్యముల్
భూరుహములకంటె భోగికులము
భోగిసంతతికన్న †బోధనిష్ఠులు, బోధ
మాన్యులకన్నను మనుజవరులు,
వీరికన్నను సిద్ధవిబుధగంధర్వులు,
వారికన్నను సురల్ వారికన్న
నింద్రాదిదేవత లిందఱికన్నను
దక్షాదిసన్మునుల్ దలఁప నెక్కు-

తే॥ డంతకన్నను [1]భర్గుఁ డా యభవుకన్నఁ
గమలభవుఁ డెక్కు, డాతనికంటె విష్ణుఁ
డధికుఁ, డాతఁడు విప్రుల నాదరించుఁ
గాన విప్రుండు దైవంబు మానవులకు. 73

క॥ భూసురులకు సరి దైవం
బీసచరాచరమునందు నెఱుఁగను, నాకున్
భూసురులు గుడుచునప్పటి
యాసంతోషంబుదోఁప దగ్నులయందున్. 74

† సంస్కృతము ననుసరించి లేదు.

1 శివుఁడు.

సీ॥ మంగళంబైన బ్రహ్మస్వరూపంబును
వేదరూపంబు ననాదిరూప
మగుచున్ననాదు దేహము బ్రాహ్మణోత్తముల్
ధరియింతు రెప్పుడుఁ దత్త్వబుద్ధి
శమదమానుగ్రహ సత్యతపస్తితి
క్షలు గల్గు విప్రుండు సద్గురుండు
గాన మిక్కిలి భక్తిగల్గి యకించను
లైన భూసురుల దేహములవలన
తే॥ నందు చుండును నాదు దేహంబు గాఁగ
నెఱిఁగి వరు లగు విప్రుల నెల్లభక్తిఁ
బూజసేయుటయే నన్నుఁ బూజసేయు
టనుచు వినిపించి మఱియు నిట్లనుచుఁ బలికె. 75

క॥ ఈ తెఱఁగు దెలిసి భూసుర
జాతిం బూజించునట్టి జనుఁడును మాయా
తీతుండై నిక్కంబుగ
భూతలమున మోక్షమార్గమును బొడగాంచున్. 76

వ॥ ఇట్లు సదాచారులగు కుమారులకు లోకానుశాసనార్థం బాచారంబు లుపదేశించి మహాత్ముండును బరమసుహృత్తును నగు భగవంతుండు ఋషభాపదేశంబునం గర్మత్యాగంబు సేసి [1]యుపశమశీలురగు మునులకు భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యలక్షణంబులు గల పారమహంస్యధర్మం బుపదేశింపఁ గలవాఁడగుచుఁ బుత్రశతంబునం దగ్రజుండును బరమభాగవతుండును భగవజ్జనపరాయణుండును నగు భరతుని ధరణీపాలనంబునకుఁ బట్టంబు గట్టి, తాను గృహమందె దేహమాత్రావలంబనంబు సేసి దిగంబరుండై యున్మత్తాకారుండగుచుం [2]బ్రకీర్ణకేశుండై యగ్నుల నాత్మారోపణంబు సేసి

1 ఉపశమనశీలురు = శాంతస్వభావులు (ఇంద్రియములను గెలిచినవారు),
2 విడిపోయిన జుట్టుకలవాఁడై.

బ్రహ్మావర్తదేశంబును బాసి జడాంధబధిరమూకపిశాచోన్మాదులుం
బోలె నవధూతవేషంబు నొంది జనులకు మాఱుపలుకక మౌన
వ్రతంబునం బురగ్రామాకరజనపదారామశిబిరవ్రజఘోష
సార్థగిరివనాశ్రమాదులయందు వెంటఁజనుదెంచు దుర్జనతర్జనతాడ
నావమానమేహననిష్ఠీవనపాషాణశకృద్రజఃప్రక్షేపణపూతి
వాతదురుక్తులం బరిభూతుం డయ్యును గణనం బెట్టక వనమదే
భంబు మక్షికాదికృతోపద్రవంబునుంబోలెఁ గైకొనక, దేహా
భిమానంబునం జిత్తచలనంబు నొందక యేకాకియై చరియించు
చుండ, నతిసుకుమారంబు లగు కరచరణోరస్స్థలంబులు విపులంబు
లగు బాహ్వంసకంఠవదనాద్యవయవవిన్యాసంబులుం గలిగి ప్రకృతి
సుందరం బగుచు స్వతస్సిద్ధదరహాసరుచిరముఖారవిందంబై నవ
నళినదళంబులం బోలి శిశిరకనీనికలం జెలువొంది యరుణాయతంబు
లగునయనంబులచే నొప్పి యన్యూనాధికంబు లగు కపోలకర్ణకంఠ
నాసాగండంబులచేఁ దేజరిల్లుచు [1]నిగూఢస్మితవదనవిభ్రమంబులం
బ్రకాశించు తనదివ్యమంగళవిగ్రహంబుచేఁ బురసుందరుల మనం
బుల కత్యంత మోహంబు గలుగఁ జేయుచు. 77

ఆ॥ ధూళిచేత మిగుల ధూసరితంబునై
జడలు గట్టి కడుఁ బిశంగవర్ణ
మునగు కేశపాశమును వెలిఁగించుచు
నితరు లెవరుఁ దన్ను నెఱుఁగకుండ. 78

క॥ అవధూతవేషమున ని
ట్లవనిఁ మలినంబులైన యవయవములతోఁ
దవిలి చరించుచు నుండును
భువి [2]భూతాక్రాంతుఁడయిన పురుషునిమాడ్కిన్. 79

---

1 దాఁగియున్న చిఱునవ్వుకల ముఖముయొక్క విలాసములచే, 2 దయ్యము పట్టినవాఁడు.

ఆ॥ జనుల కిట్లు యోగసంచార మెల్ల వి
రుద్ధ మనుచు నాత్మ బుద్ధిఁజూచి
[1]యజగరంబుమాడ్కి నవనిపై నుండె బీ
భత్సకర్మమునకుఁ బాలుపడుచు. 80

వ॥ ఇట్లు బీభత్సరూపంబున వసుంధరం బడియుండి యన్నంబు భుజిం చుచు నీరు ద్రావుచు మూత్రపురీషంబులు విడుచుచు నవి శరీరం బున నంటం బొరలుచుండు. మఱియుఁ దత్పురీష[2]సౌగంధ్యయుక్తం బగు వాయువు దశదిశలఁ దశయోజన పర్యంతంబు పరిమళింపం జేయుచుండ గోమృగకాకచర్యలం జరియించుచు భగవదంశం బైన ఋషభుండు మహానందంబు ననుభవించుచుఁ దనయందు సర్వభూతాంతర్యామి యగు వాసుదేవునిం బ్రత్యక్షంబుగాఁ గనుం గొనుచు సిద్ధిం బొందిన [3]వైహాయసమనోజవపరకాయప్రవే శాంతర్ధానదూరగ్రహణశ్రవణాదియోగసిద్ధులు దమంత వచ్చినం గైకొనక యుండె. అని పలికిన శుకయోగీంద్రునకుం బరీక్షి న్నరేంద్రుం డిట్లనియె. 81

అధ్యాయము ౬

క॥ మునివర! యోగజ్ఞానం
బునఁ జెఱుపం బడ్డకర్మములు గల పెద్దల్
గని యుండెడి యైశ్వర్యం
బును ఋషభుం డెఱిఁగి యేల పొందక యుండెన్. 82

వ॥ అనిన శుకుం డిట్లనియె. 83

మ॥ ధరణీవల్లభ! నీదువాక్యములు తథ్యం, బింతయుం దప్ప; దె
ట్లరయన్ వన్యమృగంబు పట్టువడితా నావేళ నాలుబ్ధకున్
ధర వంచించిన మాడ్కి నింద్రియములన్ దండించి చిత్తంబు ని
ర్భరకామాదుల కాసయిచ్చుఁ గడు సంరంభంబుతో గ్రక్కునన్.

1 కొండచిలువ (పాము), 2 పరిమళము, 3 ఆకాశమునందు మనస్సు నంత వేగముతో నేగుట.

క॥ చిరకాలతపము నైనను
హరియింపఁగ నోపుఁ జిత్తమని పెద్దలు న
మ్మరు జారులకుఁ జారిణి
కరణిని నడరించు మనసు కామాదులకున్. 85

క॥ కామక్రోధాదికముల్
భూమీశ్వర కర్మబంధములు మఱియును జే
తోమూలము లగుటను దా
రీ మహిలో మనసు నమ్మరెప్పుడుఁ బెద్దల్. 86

సీ॥ అది గాన యెన్నఁడు నైశ్వర్యములను జే
పట్టఁ జూడఁడు లోకభవ్యులైన
వారలచే నభివందనంబులువొంది
వెలయంగ నవధూతవేషభాష
ణంబుల నెఱిఁగి కొనఁగరాని భగవత్స్వ
రూపంబు గలిగి యారూపమందుఁ
బరమ యోగధ్యానపరులకు నెల్ల దే
హత్యాగ సమయంబు నంతలోనఁ
తే॥ జూపు చుండియు దేహంబుఁ బాపనిచ్చ
గించె నచ్చట దివ్యయోగీంద్రుఁ డాద్యుఁ
డతులదివ్యప్రకాశకుఁ డమర వరుఁడు
పరమపురుషుండు ఋషభుండు పార్థివేంద్ర! 87

వ॥ అంత విముక్తలింగుండును భగవంతుండును నగు ఋషభుండు మనంబున దేహాభిమానంబు విసర్జించి [1]కులాలచక్రంబు గులాలుని చేత భ్రమియింపంబడి విసృష్టంబయ్యును భ్రమియించుగతిం బ్రాచీనసంస్కార విశేషంబగు నభిమానాభాసంబున దేహచల నాదికంబుల నొప్పి యుండియు యోగమాయావాసనచే యుక్తుం డయ్యె. మఱియు నా ఋషభుం డొక్కదినంబునం గొంకణ

1 కుమ్మరిసారె.

వంకపటంబు లను దక్షిణకర్ణాటక దేశంబులకు యదృచ్ఛం జని
కుటకాచలోపవనంబున [1]నిజాస్యకృతశిలాకబళుండగుచు నున్మ
త్తుని చందంబున వికీర్ణ కేశుండు దిగంబరుండునై సంచరింప, వాయు
వేగవిధూత వేణుసంఘర్షణసంజాతం బగు నుగ్రదావానలంబు
తద్వనంబు దహింప నందు దగ్ధుం డయ్యె. అంత నతనికృత్యంబులు
తద్దేశవాసులగు జనంబులు సెప్ప నర్హన్నామకుం డగు తద్రాష్ట్రాధి
పతి విని నిజధర్మంబులఁ బరిత్యజించి స్వదేశస్థులతోడం గూడి
దా నాయాచారంబుల నంగీకరించి యధర్మబహుళంబగు కలి
యుగంబున భవితవ్యతచే విమోహితుండై మనుజుల నసమంజసం
బగు పాషండమతాభినివేశులం జేసె. మఱియును గలియుగంబు
నందు మనుజాధములు దేవమాయామోహితులై శాస్త్రోక్త
శౌచాచారంబులు విడిచి నిజేచ్ఛంజేసి దేవతాహేళనంబులు
సేయుచు నస్నానానాచమనాశౌచకేశోల్లుంఛనాదికాపవిత్ర
వ్రతంబులం జేయుచు నధర్మబహుళం బగు కలియుగంబునం
జెఱుపంబడ్డ బుద్ధిధర్మంబులు గలిగి వేదబ్రాహ్మణయజ్ఞపురుషుల
దూషించుచు లోకంబులం దమతమమతంబులకుం దామె సంత
సిల్లుచు నవేదమూలం బగు స్వేచ్ఛంజేసి ప్రవర్తించి యంధపరం
పరచే విశ్వాసంబు సేసి తమంతన యంధతమసంబునం బడుచు
నుండుదురు. ఈ ఋషభుని యవతారంబు రజోవ్యాప్తులగు పురుషు
లకు మోక్షమార్గంబు నుపదేశించుటకు నయ్యె. అదియునుం గాక
సప్తసముద్రపరివృతంబు లగు నీ భూద్వీపవర్షంబులందలి జనం
బులు దివ్యావతారప్రతిపాదకంబు శుద్ధంబు నగు నెవ్వని కృత్యం
బులు గీర్తింతురు, మఱియు నెవ్వని యంశంబున నతికీర్తిమంతుం
డగు ప్రియవ్రతుండు గలిగె, నెందు జగదాద్యుండగు పురాణ
పురుషుం డవతారంబు నొంది కర్మ హేతుకంబు గాని మోక్ష
ధర్మంబుం దెలిపె, వెండియు నెవ్వండు యోగమాయాసిద్ధుల [2]నస

---

1 రాతిని అన్నపుముద్ద యట్లు నోట నుంచుకొనువాఁడు, 2 'అసత్తు'లు. అయినవిఅనఁగా లేనివి, సత్తు ఆత్మ దానికి భిన్నమైనదంతయు అసత్తు.

ద్భూతంబు లగుటం జేసి నిరసించె. అట్టి ఋషభునితోడఁ దత్సిద్ధి కృతప్రయత్ను లగు నితర యోగీశ్వరులు మనోరథంబున నైన నెట్లు సరియగుదురు. ఇట్లు సకలవేదలోకదేవబ్రాహ్మణులకు గోవులకుం బరమగురుండు భగవంతుండునగు ఋషభుని చరిత్రంబు వినిన వారల దుశ్చరితంబులు దొలంగు. మంగళంబులు సిద్ధించు. మిక్కిలి శ్రద్ధతో నెవ్వండు విను వినిపించు వానికి హరిభక్తి దృఢం బగు. అట్టి హరిభక్తితాత్పర్యంబునం బెద్దలు భాగవతు లగుటం జేసి సంప్రాప్త సర్వపురుషార్థు లగుచు [1]వివిధవృజినహేతుకం బగు సంసారతాపంబును బాసి యవిరతంబుఁ దద్భక్తియోగామృతస్నానంబు సేసి పరమపురుషార్థంబయిన మోక్షంబును జెందుదురు. అని సప్తద్వీపంబులవారు నేఁడునుం గొనియాడుచుందురు. 88

ఆ॥ యాదవులకు మీకు నత్యంతకులగురు
వైన కృష్ణుఁ డెచట నైనఁ గలఁడు
కొలుచు వారి కెల్ల సులభుఁడై మోక్షంబు
నిచ్చుఁ జింతసేయ నేల మీకు ? 89

సీ. నిత్యానుభూతమా నిజరూపలాభని
వృత్తమై తగుమహాతృష్ణ గలిగి
యతులిత విపులమాయారచితం బైన
లాభంబునకుఁ [2]దగులంబు లేని
మతి గల్గి లోకుల నతివేడ్కఁ గరుణించి
యభయదానం బిచ్చి యండఁ గల
నవ్యయం బై దివ్యమై మహానందమై
యత్యంత సేవ్యమై యతులమైన

---

1 పెక్కురకములయిన పాపములకు కారణములు, 2 తగులము=మోహము సక్తి.

తే॥ తనదులోకంబు సూపంగఁ దగినయట్టి
మోక్షమార్గంబు నెఱిఁగించి ముక్తదేహుఁ
డగుచుఁ దాదాత్మ్య మొందెఁ బ్రత్యక్షవిష్ణు
వైన ఋషభుండు జనులకు నద్భుతముగ. 90

అధ్యాయము ౭

భరతోపాఖ్యానము

మ॥ భరతుండంత ధరాతలంబుఁ గడఁకం బాలించుచున్ ధారుణీ
శ్వరచంద్రుండగు విశ్వరూపునకు మున్ సంజాత యైయుండి ని
ర్భరకాంతిన్ విలసిల్లు పంచజని పేరం గల్గుకాంతామణిం
గర మర్థిన్ ధరఁ బెండ్లియాడె శుభలగ్నంబందు భూవల్లభా!

వ॥ ఇట్లు వివాహితుండై యాపంచజనివలన నహంకారంబునం బం
చతన్మాత్రలు జనించిన తెఱంగున సుమతి రాష్ట్రభృత్సుదర్శనా
చరణ ధూమ్రకేతువు లను నేవురు పుత్రులం బుట్టించె. అట
ము న్నజనాభం బనుపేరం బరఁగు వర్షంబు భరతుండు పాలించు
కతంబున భారతవర్షంబునాఁ బరఁగె. అంత. 92

క॥ భరతుఁడు నిజపిత లేలిన
కరణిని గర్మముల నెల్ల గైకొని ప్రజలన్
హరికృప నొందుచు నేలెను
ధరణీ సురవరులు వొగడ ధరణీనాథా! 93

సీ॥ భగవంతుఁ డగు జగత్పరితుష్టి నల్పంబులు
నధికంబు లైన పెక్కధ్వరముల
దర్శపూర్ణములచేఁ దగను జా[1]తుర్మాస్య
ముల నగ్నిహోత్రము వలనఁ గడఁకఁ

1 ఆషాఢ పూర్ణిమ మొదలు నాల్గుమాసములు వ్రతకాలము. 'మాసో వై పక్షః' అనుశ్రుతిచే నాల్గు పక్షముల కాలము కూడ చాతుర్మాస్య మనిపించుకొనును.

బశుసోమములచేతఁ బలుమాఱుఁ బూజించి
వేదోక్తమైన యావిమల కర్మ
ములఁ గల్గు ధర్మంబుఁ బురుషోత్తమార్పణం
బుగఁ జేయుచును మఖంబులను మంత్ర

తే॥ ములను బలికెడు నాద్దైవములను శ్రీశు
నవయవంబులు గాఁగ భూధవుఁడు ప్రేమ
ననుదినంబును బాయక ఘనతఁ దలఁచి
యఖిలరాజ్యానుసంధానుఁ డగుచు నుండె. 94

క॥ ఈరీతిఁ గర్మసిద్ధుల
నారయ నత్యంత శుద్ధమగు చిత్తముతో
నా రాచపట్టి భరతుఁడు 95
ధారుణిఁ బాలించె నధిక ధర్మాన్వితుఁడై.

వ॥ మఱియు నాభరతుండు శ్రీవత్సకౌస్తుభవనమాలాలంకృతుండును సుదర్శనాద్యాయుధోపలక్షితుండును నిజభక్తజన హృదయార విందనివాసుండును బరమపురుషుండును నైన వాసుదేవునియందు నధికభక్తి ననుదినంబును జేయుచు నేఁబదిలక్షల వేలేండ్లు రాజ్యం బు సేసి పితృపితామహాద్యాయాతంబగు సాధనంబును యథార్హ్యం బుగఁ బుత్రులకు బంచి యిచ్చి బహువిధసంపదలు గల గృహం బును బాసి పులహాశ్రమంబున కరిగె. అంత. 96

సీ॥ ఏ యాశ్రమంబున నిందిరాధీశ్వరుఁ
డచ్చటివారల నాదరించి
ప్రత్యక్షమున నుండుఁ బాయక యెప్పుడు,
నట్టి రమ్యం బైన యాశ్రమమున
నిలిచి సాలగ్రామములు గల గండకీ
నది యెందు నెంతయుఁ గదిసి యుండు
నచ్చోట నేకాకి యగుచును భరతుండు
బహువిధనవపుష్పపల్లవముల

తే॥ నతులతులసీదళంబుల నంబువులను
గందమూలాదిఫలములఁ గంజములను
ఘనత నర్పించి నిచ్చలుఁ దనివి లేక
సేవసేయుచు నుండె నా శ్రీపు హరిని. 97

వ॥ దానంజేసి విగత విషయాభిలాషుండై శమదమాది గుణంబులు గలిగి యథేచ్ఛంజేసి యెడతెగక పరమపురుషుని పరిచర్యాభక్తిభరంబున శిథిలీకృతహృదయగ్రంథి గలిగి సంతోషాతిశయంబునం బులకితాంగుండు నానందబాష్పనిరుద్ధావలోకనయనుండు నగుచు నిజస్వామియైన హరిచరణారవిందానుధ్యానపరిచితభక్తియోగంబునం బరమానందగంభీరహృదయం బను నమృత హ్రదంబున నిమగ్నుండగుచుఁ దా నపుడు పూజించుపూజ నెఱుంగక యిట్లు భగవద్వ్రతంబు ధరియించి యేణాజినవాస త్రిషవణస్నానంబుల నార్ద్రకుటిలకపిశవర్ణజటాకలాపంబులు గలిగి మార్తాండాంతర్గతుండయిన పరమేశ్వరుని హిరణ్మయపురుషునింగాఁ దలంచుచు నిట్లనియె. 98

సీ॥ కర్మ ఫలంబులఁ గడఁక నిచ్చుచు మనో
వ్యాపారమున నిట్టి యఖిలలోక
ములఁ జేసి యాలోకములకు నంతర్యామి
యగుచు బ్రవేశించి యంత మీఁద
నానందరూప మై నట్టి బ్రహ్మముఁ గోరు
చున్న జీవుఁ దనయం దున్న యోగ
శక్తిచేఁ దగ ననిశంబుఁ బాలనసేయు
చుండి యంతటను మార్తండమధ్య

తే॥ వర్తి యగుచు నిట్లు వఱలుచు జగముల
యందు నుండి ప్రకృతిఁ బొంద కంత
నతులదివ్యమూర్తి యైన యానందరూ
పమును శరణ మొందె భరతవిభుఁడు. 99

అధ్యాయము ౮

వ॥ అంత నాభరతుం డొక్కనాఁ డా మహానదిం గృతాభిషేకుం డయి ముహూర్తత్రయం బంతర్జలంబులందుఁ బ్రణవోచ్చారణంబు సేయుచుండు సమయంబున నిర్భరగర్భిణియగు నొక్క[1]హరిణి జలార్థిని యై యొంటి జలాశయసమీపంబునకువచ్చి జలపానంబు సేయు నెడ నాసమీపంబున మృగపతి గర్జించి లోకభయంకరంబుగ నాదంబుసేయ నాహరిణి స్వభావంబున భీతయగుటం జేసి బెగ్గడిలి [2]హరి విలోకనవ్యాకులచిత్తయై దిగ్గన నదరి గగనంబునకు నెగిరి [3]యగతతృషయగుచు నది నుల్లంఘించు నెడ నధిక భయంబునం జేసి యా గర్భంబు యోనిద్వారంబున గళితంబై జలంబులం బడియె. ఆ హరిణి యుల్లంఘనాది భయంబునం జేసి తత్తీరంబున నుండు గిరిదరిం బడి శరీరంబుఁ బాసె. అంత నాహరిణ పోతంబు జలంబులం దేలుచున్న భరతుండు గని వచ్చి చూచి కరుణార్ద్రచిత్తుండై మృతజననియగు నా హరిణపోతంబును దన యాశ్రమంబునకుం గొంపోయి మిక్కిలి ప్రీతిసేసి యుపలాలనంబు సేయుచుండఁ బోషణపాలన ప్రీణనలాలనానుధ్యానంబుల భరతునకు నాత్మనియమంబులైన [4]యష్టాంగ యోగంబులును బరమపురుషపూజాపరిచర్యాదులు నొక్కొక్కటిగఁ గ్రమ క్రమంబునం గొన్నిదినంబులకు సమస్తంబును నుత్సన్నంబయ్యె. అంత. 100

క॥ ఘనతపము చలన మొందుట
యును భరతుం డెఱుఁగ కాత్మ యోగంబునఁ జ
య్యనఁ బాసె హరిణపోతముఁ
దనమదిలో నిల్పి ప్రీతి తప్పక పలికెన్. 101

ఉ॥ అక్కట! తల్లిఁ బాసి హరిణార్భక మాప్తులు లేమిఁజేసి యే
దిక్కును లేక యున్న నిటఁ దెచ్చితి, నాయెడ నీమృగార్భకం

---

1 లేడి, 2 సింహము, 3 దప్పితీరనిది, 4 యమ నియమాదులు = ఎనిమిది యోగాంగములు.

బెక్కుడు ప్రేమసేసి చరియించుచు నున్నది నాదు సన్నిధిన్
మక్కువ చేసి దీనిఁ గడుమన్ననలం దగఁ బ్రోతు నెంతయున్. 102

క॥ శరణని వచ్చినజంతువుఁ
గరుణం గనువిచ్చి చూచి కాచినఁ బుణ్యం
బరయఁగ నధికం బని మున్
గర మెఱిఁగించిరి మునీంద్రగణములు ప్రేమన్. 103

వ॥ అని యిట్లు హరిణపోతంబుం దనయాశ్రమంబున నత్యాసక్తిం జేసి యాసనశయ[1]నాటనస్నాన సమిత్కుశకుసుమ ఫల పలాశ మూలోదకాహరణ దేవపూజాజపాదులయెడం దనయొద్దన యునిచికొనుచు వృకసాలావృకాదిక్రూరమృగంబులవలని భయంబున వనంబుల వెనువెంటం దిరుగుచు నధిక ప్రణయభరపరీతహృదయుం డగుచు నతిస్నేహంబునం జేసి కొంతసేపు స్కంధంబుల వహించుచు, మఱి కొంత తడ వురంబున నుత్సంగంబున నుంచి కొని లాలించుచు సంతసంబు నొందు. మఱియు నా భరతుండు నిత్యనైమిత్తికాదిక్రియాకలాపంబు నిర్వర్తించు నెడ నంత నంత లేచి హరిణ [2]కుణకంబుఁ జూచుచుఁ గించిత్స్వస్థహృదయుండై దాని నాశీఃపరంపరల నభినందించుచుఁ జుంబనాదులఁ బ్రీతిసేయుచు నతిమోహంబునం బెంచుచుండు నెడ. 104

చ॥ *గురువులు వాఱి బిట్టుఱికి కొమ్ములఁ జిమ్ముచు నంత నంత డ
గ్గఱుచును గాలు ద్రవ్వుచు నఖంబుల గీఱుచు గాసిసేయుచు
న్నొఱగుచు ధారుణీశ్వరునియూరువులన్ శయనించి యంతలో
నఱకడ మెక్కుచుం బొదలి యాడుచు నాహరిణంబు లీలతోన్.

తే॥ గరిమ నీగతి మెల్లన [3]కెరలు వొడిచి
చెలఁగి యాడంగ భరతుండు చిత్తమందు

---

* కొన్ని ప్రతులలో నీ పద్యంబు గానఁబడదు.

1 శయన+అటన, — అటన = అటునిటు తిరుగుట, 2 కుణకము = పిల్ల, 3 కెరలు+పొడిచి = విజృంభించి.

సంతసిల్లుచునుండె నాశ్రమముఁబాసి
హరిణడింభక మంతలో [1]సురిఁగి చనిన. 106

వ॥ భరతుం డంతం దన్మృగశాబకంబు గానంబడమికి వ్యాకులిత
చిత్తుండగుచు నష్టధనుండునుంబోలె నతిదీనుండై కరుణతోడం
గూడి తద్విరహవిహ్వలమతియై దానిన తలంచుచు నతిశోకం
బుతో మనంబున దుఃఖించి యిట్లనియె. 107

తే॥ హరిణపోతంబ! నీకు వనాంతమందుఁ
గ్రూరమృగబాధ లేకుండఁ గోరుచుండఁ
దలఁగి పోయితె యనుచుఁ జిత్తంబునందు
రాజవృషభుండు భరతుఁ డా రాట మంది. 108

తే॥ తల్లి చచ్చిన హరిణపోతంబు వచ్చి
పుణ్యహీనుండ నగునన్నుఁబొంది పాసె
నేమి సేయుదు? నేనింక నెట్లు గందుఁ?
జేరి యేరీతిఁ గాంచి రక్షించుకొందు? 109

క॥ కట్టా! యీ యాశ్రమమునఁ
బుట్టినతృణచయము మేసి పొదలినహరిణం
బిట్టట్టుఁ దిరుగుచుండఁగఁ
బట్టి మృగేంద్రుండు గొట్టి బాధించెనొకో! 110

వ॥ ఇట్లు భరతుండు హరిణకుణకక్షేమంబు గోరుచు నెప్పుడువచ్చి
నన్ను సంతోషపఱచు,నానాప్రకారంబులైన తనగతులచేతనన్ను
నెప్పు డానందంబు నొందించు, ధ్యానసమాధి నున్నప్పుడు నన్నుఁ
గొమ్ముల గోఁకుచు నుండునట్టి వినోదంబు లెప్పుడు గనుఁగొందు,
దేవపూజాద్రవ్యంబులు ద్రొక్కి మూర్కొనినం గోపించి
చూచినం గుమారుండుంబోలె దూరంబునకుం జని నిలిచి
మరల నేఁ బిలిచిన వెనుక నిలిచి యుండు నిట్టి మెలఁకువ
స్వభావంబులు గలుగుట యెట్టులు? ఈభూదేవి యెంతతపంబు

1. చాటుఅయి.

చేసినదియో యాహరిణపాదస్పర్శంబులం బవిత్రమైనభూమి స్వర్గాపవర్గకాములైన మునులకు యజ్ఞార్హ యగు నట్టిహరిణపోతంబు నెట్లు గనుఁగొందు! అదియునుంగాక భగవంతుం డగు చంద్రుండు మృగపతి భయంబున మృతజననియు స్వాశ్రమపరిభ్రష్టంబు నైన మృగశాబకంబును గొనిపోయి పెంచుచున్నవాఁడో! మున్ను పుత్రవియోగతాపంబునం జంద్రకిరణంబులం బాపుదు. ఇపుడు హరిణపోతంబు దన శరీరస్పర్శం జేసి చంద్రకిరణంబులకన్న నధికం బగుచుం బుత్రవియోగతాపంబు నివర్తింపంజేసె. అనుచుం బెక్కుభంగుల హరిణనిమిత్తంబులైన మనోరథంబులచేతం బూర్వకర్మవశంబున యోగభ్రష్టుండగు భరతుండు భగవదారాధనంబువలన విభ్రంశితుండగుచు నితరజాతిం బుట్టిన హరిణపోతంబు మీఁద మోహం బగ్గలం బగుచుండ నుండె. అని పలికి శుకయోగీంద్రుండు మఱియు నిట్లనియె. 111

సీ॥ జననాథ! మున్ను మోక్షవిరోధమని పాయఁ
గా రాని పుత్రాదికంబు నెల్లఁ
బాసి తపస్వియై భరతుండు హరిణశా
బకపోషణంబునఁ బాలనమున
నటలాలనప్రీణనానుషంగంబుల
యూహకబిల మతిరోషమునను
సర్పంబు సొచ్చిన చందంబునను యోగ
విఘ్నంబు మిక్కిలి విస్తరిల్లెఁ

ఆ॥ గాన యెంతవానికైనను గాలంబు
గడవ రామి నట్లు గాకపోదు
పరమమునులకైనఁ బాయవు కర్మంబు
లోరు లనంగ నెంత నరవరేణ్య! 112

వ॥ ఇట్లు భరతుండు మృగవియోగతాపంబు నొందుచుండు నెడ నా

మృగశాబకంబు సనుదెంచిన సంతసిల్లుచుండె. అంత నొక్కనాఁడు

మ॥ భరతుండల్లన యంత్యకాలము వెసం బ్రాపింపఁగా నప్పుడా
హరిణంబుం గడుభక్తిఁ బుత్రుగతి నత్యాసక్తి వీక్షింప, నా
హరిణంబుం దనయాత్మలో నిలిపి దేహం బంతటం బాసి తా
హరిణీగర్భమునన్ జనించి హరిణంబై యొప్పెఁ [1]బూర్వస్మృతిన్.

వ॥ ఇట్లు భరతుండు హరిణీగర్భంబునం బుట్టియు భగవదారాధన
సామర్థ్యంబునం దనమృగజన్మకారణంబుఁ దెలిసి కడుం దాపంబు
నొందుచు నిట్లనియె. 115

ఉ॥ రాజులు ప్రస్తుతింప సురరాజ సమానుఁడనై తనూజులన్
రాజులఁ జేసి తాపసులు రాజఋషీంద్రుఁ డటంచుఁ బల్కఁగాఁ
దేజము నొంది యాహరిణదేహమునందలి ప్రీతిఁ జేసి నా
యోజ సెడంగ నేఁ జెడితి యోగిజనంబులలోన బేలనై. 116

వ॥ ఇట్లు శ్రీహరి శ్రవణమననసంకీర్తనారాధనానుసరణాభియోగం
బులం జేసి యశూన్యసకలయామం బగుకాలంబుగల నాకు హరిణ
పోతస్మరణంబుకతంబున యోగవిఘ్నంబు ప్రాప్తం బయ్యె.
మోక్షదూరుండనైతి. అని [2]నిగూఢనిర్వేదుం డగుచుఁ, దల్లిం
బాసి క్రమ్మఱ నుపశమశీలమునిగణసేవితం బయి భగవత్క్షేత్రం
బైన సాలతరునిబిడతమగ్రామసమీపపులస్త్యపులహాశ్రమంబు
లకుం గాలాంజనపర్వతంబువలనఁ జనుదెంచి, యందు మృగ
దేహత్యాగావసానంబు గోరుచు సంగంబు విడిచి, యేకాకియగుచు
శుష్కపర్ణతృణవీరుదాహారుండై మృగత్వనిమిత్తంబగు నా నదీ
తీర్థంబునందు నవసానంబు గోరుచుఁ దత్తీర్థోదకక్లిన్నం బగుచు
నుండు శరీరంబు విడిచె. అని శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్న
రేంద్రునకు వినిపించి మఱియు ని ట్లనియె. 117

1 పూర్వజన్మమునొక్క జ్ఞప్తితో, 2 లోలోపల విచారముపొందిన వాఁడు.

అధ్యాయము ౯.

భరతుండు హరిణజన్మంబు విడిచి బ్రాహ్మణుండై జనించుట.

సీ॥ హరిణదేహముఁ బాసి యంతనాంగిరసాహ్వ
యుండు శుద్ధుఁడు పవిత్రుండు ఘనుఁడు
శమదమఘనతపస్స్వాధ్యాయనిరతుండు
గుణగరిష్ఠుఁడు నీతికోవిదుండు
నైన బ్రాహ్మణునకు నాత్మజుండై పుట్టి
సంగంబువలనను జకితుఁ డగుచుఁ
గర్మబంధంబుల ఖండింపఁజాలు నీ
శ్వరుని నచ్యుతు నజు శ్రవణమనన
తే॥ ములను హరిచరణధ్యానములను విఘ్న
భయమునను జేసి మనమందుఁ బాయనీక
నిలిపి సంస్తుతి సేయుచు నిలిచియుండె
భరితయశుఁడైన భరతుండు పార్థివేంద్ర! 118

వ॥ ఇట్లాంగిరసుండు ప్రథమభార్యయందుఁ బుత్రనవకంబును గనిష్ఠ భార్యయందు స్త్రీపురుషుల నిద్దఱను గలుగంజేసిన, నందుఁ బురుషుండు పరమభాగవతుండును రాజర్షిప్రవరుండును నుత్సృష్టమృగశరీరుండునుం జరమశరీరంబునం బ్రాప్తవిప్రశరీరుండును నగు భరతుం డయ్యె. అతం డాజన్మంబున నన్యజనసంగంబు జన్మపరంపరలకుఁ గారణం బని యత్యంతభయంబు నొంది కర్మబంధవిధ్వంసన శ్రవణస్మరణాదుల శ్రీహరి యనుగ్రహంబునం బూర్వజన్మపరంపరల సంస్మరించుచుఁ దనస్వరూపంబు నున్మత్తజడాంధబధిర రూపంబుల లోకులకుం జూపుచుండె. అంత. 119

మ॥ జనకుం డాంగిరసుండు నాత్మజుని వాత్సల్యంబునం బెంచుచుం
దనరం [1]చౌలముఖాగ్రకర్మములచేతన్ [2]సంస్కృతుం జేసి పా

1 చౌలము = చూడాకర్మ, ఉపనయనమునకు ముందు జరుపు కేశసంస్కారము, 2 సంస్కృతుఁడు = సంస్కరింపఁబడినవాఁడు, మంత్రాదులచేఁ బవిత్రము చేయఁబడినవాఁ డన్నమాట.

యని మోహంబున నిచ్చలుం గడఁక [1]శౌచాచారముల్ సెప్పినఁ
ఘనుఁ డాభాగవతుం డసమ్మతిని దత్కర్మంబులం గైకొనెన్.

వ॥ ఇట్లు బ్రాహ్మణకుమారుండు గర్మంబులయందు నిచ్ఛ లేక యుండి యును బితృ[2]నియోగనిర్బంధంబునం బితృసన్నిధియందే[3]యస మీచీనంబుగా వ్యాహృతిప్రణవశిరస్సహితం బగునట్లు గాయత్త్రీ మంత్రంబు జపియించుచుఁ [4]జైత్రాదిచతుర్మాసంబుల సమవేతం బుగ వేదంబుల నధ్యయనంబు సేయుచుండె. జనకుం డాత్మజుని శిష్టాచారంబుచే శిక్షింపవలయు నను లోకాచారంబు ననువర్తించి యాత్మభూతుండగు నాత్మజునందు నభినివేశితచిత్తుం డగుచు శౌచాచమనాధ్యయనవ్రతనియమగుర్వనల శుశ్రూషణాదికంబుల [5]నభియుక్తంబు లయినం బుత్రునిచే నొనరింపించుచు నప్రాప్త మనోరథుం డయ్యె. అంత. 121

క॥ ఈరీతిని గొడుకున కా
చారంబులు గఱపి చింత సద్గృహమున సం
సారి యగుచుండి విప్రుఁడు
బోరన దేహంబుఁ బాసిపోయిన మీఁదన్. 122

ఆ॥ తల్లి తండ్రితోడ దా నగ్నిఁ జొచ్చిన,
నతని మహిమ లెఱుఁగ కంతలోన
సవతితల్లి కొడుకు లవినీతు లగుచును
శాస్త్రవిద్య లతనిఁ జదువనీక. 123

వ॥ ఇట్లు బ్రాహ్మణకుమారుని సవతితల్లికొడుకులు వేదవిద్యలవలనం బాపి గృహకర్మంబుల నతని నియమించిన. 124

క॥ ధరణీసురోత్తముఁడు దా
నరుదుగఁ దమవారు సెప్పినవి యెల్లను నే

1 శుచిగా నుండుటకు వలయు ఆచారములను, 2 నియోగ=ఆజ్ఞ, 3 అస ర్థముగా, 4 చైత్రము మొదలు నాలుగు మాసములు కలియునట్లు, శ్రావణాదిగ నారంభింపవలసిన వేదవ్రతమును చైత్రాదిగనే ఆరంభించె నన్నమాట, ఇది ధర్మ శాస్త్రములకు భిన్నమయిన పద్ధతి, 5 ఇతరుల కోరికచే, తనకోరికచే.

మఱి కందుఁ బ్రీతిసేయక
నిరతము గృహకర్మ మట్లు నెఱపుచు నుండెన్. 125

వ॥ ఇట్లు గృహకర్మ ప్రవర్తనుం డగుచు నుండ మూఢు లగుద్విపాత్పశువులచే నున్మత్తజడబధిర ! యని యాహూయమానుం డగు నపుడు తదనురూపంబు లగు సంభాషణంబుల నొనర్చుచుఁ బరేచ్ఛాయదృచ్ఛలం జేసి [1]విష్టివేతనయాచ్ఞాదుల వలన నియుక్తకర్మంబులం బ్రవర్తించుచు. 126

తే॥ అతులదివ్యాన్నమైన మృష్టాన్నమైన
నెద్ది వెట్టిన జిహ్వకు హితముగాను
దలఁచి భక్షించుఁగా కొండుఁదలఁచి మిగులఁ
బ్రీతి సేయఁడు రుచులందుఁ బెంపుతోడ. 127

వ॥ మఱియు నావిప్రుండు నిత్యానందసుఖలాభంబు గలిగి బాహ్యసుఖదుఃఖంబులయందు దేహాభిమానంబు సేయక శీతోష్ణవాతవర్షాతపంబులకు నోడి పైచీర గప్పక, వృషభంబునుంబోలెఁ [2]బీనుండును గఠినాంగుండు నగుచు [3]స్థండిలశాయియై రజఃపటలంబునం గప్పంబడినదివ్యమాణిక్యంబునుంబోలె ననభివ్యక్తబ్రహ్మవర్చసుండై, మలినాంబర పరీతకటితటుండు [4]నతిమషీలిప్తయజ్ఞోపవీతుండు నగుటం జేసి యజ్ఞజనంబు లతండు బ్రాహ్మణాభాసుండు మందుండు నని పలుక సంచరించుచుండం గర్మమూలంబునం బరులవలన నాహారంబు గొనునపుడు దమవారును వ్యవసాయకర్మంబునందు నియమించిన క్షేత్ర విహితసమవిషమన్యూనాధికంబుల నెఱుంగక ప్రవర్తిల్లుచు, నూక తవుడు తెలికపిండి పొట్టు మాఁడు ద్రబ్బెడ యాదిగాఁ గల ద్రవ్యంబులయందు నమృతంబు పగిది రుచిసేసి భక్షించుచుం జేనికావలియుండు నెడ నొక్కనాఁడు. 128

---

1 విష్టి=కూలిపని, వేతన=జీతము, యాచ్ఞాదులు = అడుగుకొనుట మొదలయిన, 2 పీనుండు = బలిసినవాఁడు, 3 నేలపైఁ బండుకొనువాఁడు,[స్థండిలము = వ్రతమును పూనినవారు పండుకొనుటకు దర్భాదులుపఱచుకొని సంస్కరించిన నేల], 4 మషీ = మసిచేత, విలిప్త = బాగుగాఁ బూయఁబడిన.

వృషలరాజభృత్యులు కాళిబలికి భరతునిం గొంపోవుట

క॥ పురిలోన వృషలపతి దా
నరుదుగ సంతానకాముఁడై వేడుకతోఁ
బురుషుఁ డగు పశువుఁ గాళికి
దఱుముక కొనిపోవఁ బశువు [1]దలఁగిన భృత్యుల్. 129

ఆ॥ అరసి కానలేక యారాత్రి వీరాస
నమునఁ జేసి కాఁపు విమలబుద్ధి
నెసఁగు విప్రయోగి నీతనిఁ బొడగాంచి
పశువు మంచి దనుచుఁ బట్టి రతని. 130

క॥ ఆరీతిని భూసురవరు
నారయ నాకాళికాగృహమునకు భృత్యుల్
బోరనఁ గొని చని సల్పిరి
[2]చారుతరాభ్యంజనాది సంస్కారంబుల్. 131

వ॥ ఇట్లభ్యంజనాదికృత్యంబులు దీర్చి నూతన వసనంబు గట్ట నిచ్చి, గంధపుష్పాభరణాక్షతాలంకృతునిం జేసి, మృష్టాన్నంబులు భుజియింపం బెట్టి, ధూపదీపమాల్య[3]లాజకిసలయాంకురఫలోపహారాదులు సమర్పించి మహావాద్యఘోషంబులతోడ నాపురుషపశువుం గాళికాదేవి సమ్ముఖంబున నాసీనుం గావించి, యా వృషలపతి పురుషపశువు రక్తంబున భద్రకాళి సంతోషపెట్టం దలంచి కాళికా మంత్రాభిమంత్రితంబు [4]నతికరాళంబు నైనఖడ్గం బంది నిజాభీష్టసిద్ధికి హింసింపం దలంచిన. 132

సీ॥ సర్వభూతములకు సఖుఁడును బ్రహ్మభూ
తాత్ముఁడు నిర్వైరుఁ డయిన బ్రహ్మ
సుతుని తేజం బంతఁ జూడ దుస్సహ మైన
భయమంది వడఁకుచు భద్రకాళి

---

1 తప్పించుకొని పోఁగా, 2 చక్కని తలగడుగు మొదలయిన అలంకారములు, 3 లాజ = పేలాలు, కిసలయ = చిగుళ్లు, 4 మిక్కిలి భయంకరము.

క్రోధంబు ముమ్మడి గొనఁగ హుంకారంబు
సలుపుచు నట్టహాసంబు సేసి
పాపాత్ములును దాష్ట్యపరులును రాజస
తామసకర్మసంధాను లగుచు

తే॥ విప్రవరు నట్లు హింసించు వృషలపతిని
భృత్యవర్గంబుఁ దోడలల్ పృథ్విఁగూల్చి
యపుడు వృషలాధిపుని శిర మంది లీలఁ
బాడియాడుచు నందంద క్రీడ సలిపె. 133

క॥ ధరలోన నెవ్వ రేనియు
ధరణీసురవరుల కెగ్గు దగఁ దలఁచిన వా
రరయఁగఁ జెడుదురు నిక్కము
హరి ధరణీసురవరేణ్యు లం దుండుటచేన్. 134

వ॥ మఱియును. 135

ఉ॥ అచ్చట విప్రసూనుఁడు భయం బొకయించుక లేక చంపఁగా
వచ్చినవారియందుఁ గరవాలమునందును గాళియందుఁ దా
నచ్యుతభావ ముంచి హృదయంబునఁ బద్మదళాక్షు నెంతయున్
మచ్చికతోడ నిల్పి యనుమానము నొందక యుండె నెంతయున్.

వ॥ మఱియు నావిప్రవరుండు చండికాగృహంబు వెలువడి క్రమ్మఱం
జని కావలియుండు నెడ. 137

అధ్యాయము ౧౦

సీ॥ అంతటఁ గొన్ని [1]హాయనములు సన సింధు
భూపాలనము సేయు భూవరుండు
ధీరత నిక్షునదీతీరమున నున్న
కపిలమహామునిఁ గాంచి, త త్త్వ

1 సంవత్సరములు.

విజ్ఞాన మెఱిఁగెడు వేడ్కతోడుత శిబి
కారోహణము చేసి యరుగుచుండ
నాలోన నా[1]శిబి కావహు లాచేనఁ
గా పున్న విప్రునిఁ గాంచి తెచ్చి

తే॥ శిబిక మోపింత మీతని చేత ననుచుఁ
బట్టి మూఁపునఁ బల్లకిఁ బెట్టి మోవు
మనుచు మోపించునంత ధరామరుండు
శిబిక మూఁపున నిడి యందుఁ జింతలేక. 138

క॥ తన మనసుకోలఁది నప్పుడు
మునుకొని యట్లప్రయత్నమున నడవఁగ నా
జనపతి నిమ్నోన్నతమై
చనుట యెఱిఁగి శిబిక మోచుజనులకు ననియెన్. 139

ఆ॥ మీర లిప్పు డిచటఁ జేరి మిక్కిలి ప్రయ
త్నంబుతోడఁ దగిలి నడచు చుండ
[2]విషమ మగుచు గమనవేగంబు నను బాధఁ
బెట్టుచున్న దనిన బెస్త లనిరి. 140

వ॥ దేవా! యీవిషమగమనంబు మావలన నైనది గాదు.[3] ఈతురీయవాహకుండు సుఖగమనంబుగా నడవ నేరండు. వీనితోడ మేము నడవ నేరము. అనిన రహూగణుండను నారాజు [4]పాసితవృద్ధజనుండై నను బలాత్కారంబునం బుట్టిన కోపంబునం గోపించి విమర్శ దప్పి [5]నీఱు గప్పిన నిప్పునుంబోలె నెఱుంగరాని బ్రహ్మతేజంబుగల బ్రాహ్మణునికిం గంటకంబుగా నిష్ఠురవాక్యంబుల నిట్లనియె. 141

చ॥ అలసితి వెంతయుం ముసలి వాఁకట డస్సితి వెన్ను మిక్కిలిం
బలుచన యున్న దీ శిబిక భారము దూరము మోసి తేగలేం

1 పల్లకి మోయువారు. (బోయీలు), 2 విషమము = ఎగుడుదిగుడు, 3 తురీయవాహకుఁడు = నాల్గవ మోతగాడు, 4 ఉపాసిత వృద్ధజనుఁడు = పెద్దల సేవ చేసినవాఁడు, 5 నీఱు = నివురు (బూడిద).

నిలిచెద వంచు భూవరుఁడు నిష్ఠురముల్ దగఁ బల్క నాయెడం
బలుకక మోసె నాళిబిక బ్రాహ్మణవర్యుఁడు పార్థివేశ్వరా! 142

వ॥ అప్పు డావిప్రవరుండు దనకుం గడపటిశరీరం బయిన కళేబరంబు నందు నహంకారమమకారంబులం బొంద నీక మిథ్యాజ్ఞానరహితుండై బ్రహ్మభూతుం డై మౌనవ్రతంబున నాళిబిక మోచుచున్న విషమగమనంబుఁ జూచి యతికుపితుం డగుచు నాభూవరుండు వెండియు నిట్లనియె. 143

సీ॥ ఓరిదుర్మద! విన రోరి![1]జీవన్మృత!
నాయాజ్ఞఁ దప్పించి నడచె దీవు
ఈవక్రమార్గంబు లిన్నియు విడిపించి
నడపింతు నిన్ను సన్మార్గమందు
నని రాజగర్వాంధుఁ డగుచు గుణత్రయం
బున వృద్ధిఁబొందిన భూవరుం డ
బద్ధప్రలాపముల్ వల్కుచుండినఁ జూచి
శమదమాదులచేఁ బ్రశస్తుఁ డగుచు

తే॥ జగతి బ్రహ్మస్వరూపమై సకలభూత
ములకు నత్యంతహితుఁడైన భూసురుండు
యోగివర్తన దెలియ లేకున్న రాజు
నంత వీక్షించి యల్ల ని ట్లనుచుఁ బలికె. 144

—భరతుండు రహూగణునిమాటలకుఁ బ్రత్యుత్తరం బిచ్చుట—

వ॥ నరేంద్రా! నీవు సెప్పినది సత్యంబు. భారం బీ శరీరంబునకే కాని నాకుం గలుగ నేరదు. ఐనను స్థౌల్యకార్శ్యంబులు వ్యాధులు [2]నాధులు క్షుత్తృష్ణలు నిచ్ఛావిరోధభయంబులు జరామరణంబులు రోషనిద్రాజాగరణంబులు నహంకారమమకారమదశోషణాదులు దేహంబుతోడన జనియించుం గాని నాకుం గలుగనేరవు. జీవన్మృతుండ నేనకా దాద్యంతంబులు

1 బ్రతికియుండియు చచ్చినవాఁడు, 2 ఆధులు = మనోవ్యాధులు.

గలుగుటంజేసి యందఱియందును గలిగియుండు. స్వామిభృత్య సంబంధంబులు విధికృతంబు లగుచు వ్యవహారంబులంజేసి శరీరంబులకుం గలుగుం గాని జీవునికి లేకయుండును. అదియునుం గాక రాజాభిమానంబున నీవు న న్నాజ్ఞాపించెద వేనిం బ్రమత్తుండ వైన నీకుం బూర్వ స్వభావంబె ట్లుండె, అట్లు గాక యే నేమి సేయుదు నెఱింగింపుము. ఉన్మత్తమూకాంధజడులు సహజస్వభావంబునుం బొందిన నాయందు నీశిక్ష యేమిలాభంబుఁ బొందింప నేర్చు? అదియునుంగాక స్తబ్ధుండు మత్తుండునై న నాకు నీశిక్ష వ్యర్థంబగు. అని పలికి యుపశమశీలుండైన మునివరుండు పూర్వకర్మశేషంబునం గల్గు భారవాహకత్వంబుం దలంగం ద్రోయుటకు భారంబు వహించి శిబిక మోచుచుం జను నెడ నారాజవల్లభుండు తత్త్వజ్ఞానాపేక్షితుండై చనియెడివాఁడగుటం దన హృదయగ్రంథివిమోచకంబులును బహుయోగగ్రంథసమ్మతంబులును నగు బ్రాహ్మణవాక్యంబులు విని యాశిబిక దిగ్గన డిగ్గ నుఱికి యావిప్రునికి సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి సర్వగర్వవర్జితుండై ముకుళితహస్తుం డగుచు నిట్లనియె. 145

సీ॥ ధరణీసురులలోనఁ దలఁప నెవ్వఁడవు నీ
వవధూతవేషి వై యవనియందు
నేమిటికై చరియింపంగ వచ్చితి
చట నొక్కఁడవు నొంటి ననుట నేఁడు
ననుఁగృతార్థునిఁ జేయ ననుకూలుఁ డగుచున్న
యట్టి యా కపిలమహామునీంద్రుఁ
డవొ? నీమహత్త్వంబు దవిలి విచారింప
నెఱుఁగక చేసితిఁ, గరుణఁ జూడు

తే॥ తప్పు సైరింపు, నే యమదండమునకు
హరుని శూలంబునకును వజ్రాయుధమున

కనల చంద్రార్క ధనదశస్త్రాస్త్రములకు
వెఱవ, విప్రుని కేమది వెఱచినట్లు. 145

వ॥ మఱియు నిస్సంగుండ వయి జడుండునుంబోలె నిగూఢవిజ్ఞానంబు గలిగి చరియించుచు నున్న వాఁడవు, నీవచనంబులు యోగశాస్త్ర సమానంబు లై వాఙ్మనసంబులకు నభేద్యంబు లయి యున్న వే నవ్విష్ణుకళావతీర్ణుండు సాక్షాద్ధరియు నగు కపిలమహామునివలన బ్రహ్మవిద్య దెలియం గోరి చను చున్న వాఁడ. నీవు లోకనిరీక్షణార్థం బవ్యక్తలింగుండ వై చరియించుచున్న కపిలమహాముసీంద్రుండవు గాఁబోలుదువు. మందుండై న గృహస్థుండు యోగీశ్వరచరిత్రంబు లెట్టు లెఱుంగ నేర్చు. కర్మవశంబున దృష్టం బైన భ్రాంతి వహించుచు నడచుచు నున్న యీ యాశ్రమంబు నాకునుంబోలె నీకు నగునని తోఁచు చున్నది. అది యెట్లనిన ఘటంబు లేక జలంబు దే నేరని తెఱంగున లేనిది గలుగ నేరదు, గావునం బ్రమాణ మూలం బయిన లోకవ్యవహారంబు సత్పథంబున సమ్మతంబై యుండుటం జేసి నీ వాదువాక్యంబులు నాకు సమ్మతంబు గానేరవు. అని సింధుదేశాధీశ్వరుండు వినిపించిన నావిప్రుండు లోకవ్యవహారంబునకు నిత్యత్వం బౌపాధికం బగుం గాని నిత్యంబుగా నేరదు. అని దృష్టాంతనిదర్శనంబుగా నిట్లనియె.

సీ॥ పావకశిఖలచే భాండంబు దాఁ దప్త
మగుఁ, దప్తఘటముచే నందు నున్న
జలము తపించు, నా జలముచేఁ దండులం
బులు తప్త మొంది యప్పుడు విశిష్ట
మైన యన్నం బగు నాచందమునను దా
దేహేంద్రియప్రాణంబులఁ దెలివితోడ
నాశ్రయించుక యున్న యట్టిజీవునకు దే
హంబునఁ బ్రాణేంద్రియాదికమున

ఆ॥ జరుగు చుండు, నిట్లు సంసారఘటవృత్తి
దుండు నయిన రాజు దుష్టమైన
కర్మములకుఁ బాసి కంజాక్షుపదసేవఁ
జేసె నేని భవముఁ జెంద కుండు. 147

ఆ॥ అనుచు ధారణీసురాత్మజుఁ డీరీతిఁ
బలుకుటయును రాజు పరిణమించి,
వినయవాక్యములను వినుతించి, క్రమ్మఱఁ
బుణ్యుఁ డైన సింధుభూవరుండు. 148

వ॥ మహాత్మా! నేను రాజనని యెడి యభిమానమదాంధుండనై మహాత్ములం దిరస్కరించిన నన్నుఁ గరుణింపుము. నీ వార్తబంధుండవు. నీ కృపాదృష్టిం జేసి మహాత్ముల నవమానంబు సేసిన దురితంబువలన విముక్తుండ నయ్యెద. [1]విశ్వసుహృత్తవైన నీకుం గోపంబు గలుగ నేరదు. అసమర్థ లయినమాబోఁటివారలు మహాజనావమానంబున శీఘ్రంబె నశింతురు. కావున నీవు దయాళుండ వయి నన్ను మన్నింపు మనిన నావిప్రుం డిట్లనియె. 149

అధ్యాయము ౧౧.

క॥ కడు వేడ్క నీవు విద్వాం
సుఁడవై యుండియును మిగులఁజోద్య మవిద్వాం
సుఁడుఁబోలెను బలికెద, వి
ప్పుడు మే లనవచ్చుఁ గొంత పురుషులలోనన్. 150

ఆ॥ పరఁగఁ బెద్ద లీప్రపంచ మంతయుఁ దథ్య
మనరు ; నీవు తథ్యమనుచుఁ బలికి
తట్లు గాన నిన్ను నధికుండ వని పల్క
రాదు నాకుఁ జూడ రాజచంద్ర! 151

1 సర్వమునకు స్నేహితుఁడవు.

సీ॥ యజ్ఞాదికములందు నామ్నాయమునయందుఁ
దలఁచుగాఁ దత్త్వవాదంబు లేదు
స్వప్నంబు నందులసౌఖ్య మాకారంబు
నందుల నిత్యమై యంత లేని
యట్టి చందమున, వేదాంత వాక్యంబులు
తత్త్వంబు నెఱిఁగించి తలఁగుఁ గాని
నిత్యంబులై యుండ నేరవు, పురుషుని
చిత్తంబు గుణములఁ జెంది యెంత

తే॥ కాలముండును మఱి యంతకాలమందు
నరయ విజ్ఞానకర్మేంద్రియముల చేత
మరగి ధర్మంబులను నధర్మంబు లట్లు
దగిలి పుట్టించుచుండు నత్యంతమహిమ. 152

వ॥ మఱియు ధర్మాధర్మవాసనాయుక్తంబు విషయానురక్తంబు నైన చిత్తంబు గుణప్రవాహంబులచేత వికారంబు నొంది దేవ తిర్యఙ్మనుష్యరూపంబు లయిన దేహంబులం బుట్టించుచుఁ గాల ప్రాప్తంబు లైన సుఖదుఃఖతదుభయఫలంబుల ననుభవించుచు ననవరతంబు జీవునికిం బ్రత్యక్షంబగుచు స్థూలసూక్ష్మరూపంబుల నుండు. స్వాంతంబు గుణరహితంబైన ముక్తికారణంబగు. ఘృత వర్తులు గల దీపంబు సధూమశిఖలం బుట్టించు; ఘృతవర్తులు నాశంబు నొందిన స్వరూపంబుఁ బొందిన తెఱంగున మనంబు గుణ కర్మానుబంధంబైన జన్మాదులం బుట్టించు. గుణకర్మంబులం బాసెనేనిం బరతత్త్వంబు నొందు. జ్ఞానేంద్రియంబు లేనును విష యంబుల మీఁదఁ దోఁచుబుద్ధు లేనును నభిమానంబును నను నేకాదశవృత్తులంగూడిన మనంబు జీవునికి ననంఖ్యంబు లయిన జన్మంబుల బొందించు. మనోవృత్తుల నతిక్రమించిన జీవుండు పరం జ్యోతిర్మయైన నారాయణ స్వరూపంబుగా నెఱుంగుము. స్థావరజంగ మంబు లయిన జీవులకుం బవనుండు ప్రాణంబై యున్న చందంబున

నీశ్వరుండు సర్వభూతాంతర్యామి యగుచు జీవాత్మస్వరూపంబున నుండు. జీవాత్ముండు జ్ఞానోదయంబునం జేసి మాయ నెంతకాలంబు గెలువకుండు నంతకాలంబు ముక్తసంగుండుగాఁడు. అరిషడ్వర్గం బును జయించి పరతత్త్వంబు నెఱింగిన నీశ్వరుండగు. చిత్తం బెంత కాలంబు విషయాసక్తం బగు నంతతడవు సంసార చక్రంబునందు సంచరించుం గావున మహావీరుండైనను దనకు శత్రు వైన మనంబు నప్రమత్తుండయి యిచ్ఛావిహారంబున జరగనీక పరమ గురుండైన శ్రీహరిచరణోపాసనాస్త్రంబునం జిత్తంబు గెలిచినం బరతత్త్వంబు నొందు. అని విప్రుండు వలికిన నతనిమహిమకు వెఱఁగంది బ్రాహ్మణునకు నమస్కారంబు సేయుచు భూవరుం డిట్లనియె 153

అధ్యాయము ౧౩.

ఉ॥ కారణవిగ్రహంబు నుఱకాయము నీ యవధూత వేషముం
భూరిధరామరత్వమును [1]బూర్వసమాగమ మాత్మభావముం
జారువిహార మత్యతులశాంతిగుణంబును గూఢవర్తనం
బారయఁ గల్గు నీకు ననయంబును మ్రొక్కెదఁ బెక్కుభంగులన్.

మ॥ జ్వరితార్తుం డగు రోగి కౌషధ మతీష్టంబైన చందంబునన్.
ధరలో నాతపతప్తదేహి గడుశీతం బైన తోయంబునుం
గరిమం గోరినరీతి, నెంతయు [2]నహంకారాహిదష్టుండనై
పరఁగన్ నాకును నీవచోమృతము దప్పన్ మందు వే యున్నదే?

ఆ॥ విప్రవర్య! నేను వేడ్కతో నా సంశ
యంబు లెల్ల నిన్ను నడిగి తెలియఁ
దలఁచి యున్నవాఁడ దప్పక యెఱిఁగింపు
ముచితవృత్తిఁ దత్త్వ యోగ మెల్ల. 156

---

1 పూర్వసమాగమము, 2 అహంకార + అహివష్టుండనై = అహంభావ మనెడి పాముచేఁ గఱవఁబడినవాఁడనై.

వ॥ అని యడిగిన యా రాజునకు విప్రుం డిట్లనియె. 157

తే॥ కాన వచ్చిన ఫలములు కర్మమూల
ము లగుటను జేసి సంసారములను జిత్త
మెపుడు వర్తించుచుండఁగా నెఱుఁగ లేవు
తత్త్వయోగంబు మిగుల నిత్యంబటంచు. 158

వ॥ మఱియు నీవసుంధర నున్న చరణంబులకు నెక్కుడు జంఘ లా మీఁద జానువు లాపొడవున నూరువు లందులకు నుపరిప్రదేశంబున మధ్యం బటమీఁద నుర మందులకు నెక్కువ కంఠం బటమీఁద స్కంధం బందుల దారు వాదారువున శిబిక శిబికయందు రాజ ననియెడి యభిమానంబు గలిగి నీ వున్నవాఁడవు. ఇట్టిచోద్యం బయిన కష్టదశం బొందిన నీవు ప్రజాపాలనంబు సేయు చున్న వాఁడ నను గర్వంబున మావంటి మహాత్ముల సభలలోనం బూజ్యుండవు గాక యున్నవాఁడవు. ఈ స్థావరజంగమంబులకు నివాసస్థానంబు వసుధర యైనచందంబున సత్క్రియలచేత నెఱుఁగం దగిన జగత్కారణంబైన తత్త్వంబు నెఱింగించెద. పరమాణుసముదయం బీ ధరిత్రి యైనచందంబున నవిద్యామనంబుల చేతం గల్పితం బయిన కృశస్థూలబృహదణుసదసజ్జీవాజీవద్రవ్యస్వభావాశయకాలనామబుద్ధిరూపం బైన మాయచే జగత్తు రెండవది యై కల్పింపంబడియె. బాహ్యాభ్యంతరంబులం గలిగి స్వప్రకాశంబై భగవచ్ఛబ్ద వాచ్యంబును విశుద్ధంబును బరమార్థంబును జ్ఞానరూపంబును నైన బ్రహ్మం బొకటి సత్యంబు. జగత్తసత్యంబగును. అని పలికి మఱియును. 159

సీ॥ ధరలోన బ్రహ్మంబుఁ దపమున దానంబు
లను గృహధర్మంబు లను జలాగ్ని
సోమసూర్యుల చేత శ్రుతులచే నైనను
బరమభాగవతుల పాదసేవఁ

బొందిన మాడ్కిని బొందంగ రాదని
వలుకుదు రార్యులుఁ బరమ మునులు
ఘనతపోబాహ్యసౌఖ్యములకు విముఖులు
నయపుణ్యులు హరిగుణానువాద

తే॥ మోదితాత్ములు నగు బుధపాదసేవ
ననుదినంబును జేసిన నంత మీఁద
మోక్షమార్గంబునకును బద్ధాత్మునందు
బట్టువడియుండు నెప్పుడుఁ బరఁగ బుద్ధి. 160

వ॥ నరేంద్రా! యేను బూర్వంబున భరతుం డను రాజను, సర్వసంగ పరిత్యాగంబు సేసి భగవదారాధనంబు సేయుచు మృగంబుతోడి స్నేహంబు కతన మృగంబనై పుట్టియు నందును హరిభక్తి దప్ప కుండిన కతంబున నిప్పుడు మనుష్యుండనై మనుష్య సంసర్గంబును బాసి యేకాకినై చరియించు చున్నవాఁడ. నరుండు వృద్ధసంసేవం జేసి సంసారమోహంబును బాసి హరిధ్యానకథలచే లబ్ధజ్ఞానుండై పుండరీకాక్షునిం బూజించుచుం బరలోకంబునుం బొందు. అని పలికి విప్రుండు మఱియు నిట్లనియె. 161

అధ్యాయములు ౧౩ - ౧౪.

సీ॥ ధరణీశ! మాయచేతను దాఁటఁగారాని
పథమునఁ బుట్టంగఁ బట్టజీవుఁ
డెలమిమై గుణకర్మములఁ జేయుచును లాభ
మాశించి తిరుగు [1]బేహారిమాడ్కి
ఫలమపేక్షించుచుఁ బాయక జీవుండు
సంసారగహనసంచారి యగుచు
ననవరతము నుండు నా మహావనమందుఁ
గామలోభాదితస్కరులు గూడి

1 వర్తకుఁడు, 'తిరిగెడు నార్యు మాడ్కిన్'—అని పాఠము.

తే॥ ధరణి విజితేంద్రియుఁడు గాని నరునిఁ బట్టి
ధర్మ మనియెడి యామహాధనము నెల్ల
నరసి గొనిపోవు చుండుదు రనుదినంబుఁ
గాన సంసారమందు నాకాంక్ష వలదు. 162

క॥ అరయఁగ సంసారాటవిఁ
దరలక యాపుత్రమిత్రదారాదు లనం
బరఁగుచుఁ నుండెడు [1]వృకములు
పరువడి [2]నరబస్తములను భక్షించు వడిన్. 163

తరలము॥ [3]మలసి సంసృతి ఘోర కానన మందిరంబుల నెల్ల నుం
జెలఁగి గుల్మలతాతృణాదులచేత గహ్వరమైన ని
శ్చలనికుంజములందు[4] దుర్జనసంజ్ఞలం గలమక్షికం
బుల నిరోధము దన్ను సోఁకినఁ బొందుచుండు విపద్దశన్. 164

ఆ॥ మఱియు నీగృహస్థ మార్గంబునం దెల్ల
విషయములను బొంది విశ్వమెల్లఁ
గడఁకతోడ నిట్లు గంధర్వలోకంబుఁ
గాఁదలంచి మిగుల మోదమందు. 165

ఆ॥ మఱచి కాననమునఁ గొఱవిదయ్యముఁ గాంచి
యగ్నిఁ గోరి వెంట నరుగుమాడ్కిఁ
గాంచనంబు గోరికల వారియిండ్ల పం
చలను దిరుగు నరుఁడు చలన మంది. 166

ఆ॥ బహుకుటుంబి యగుచు బహుధనాపేక్షచే
నెండమావులఁ గని యేగు మృగము
కరణిఁ బ్రేమఁ జేసి [5]గురువులు వాఱుచు
నొక్కచోట నిలువకుండు నెపుడు. 167

1 తోడేళ్ళు, 2 నరులనెడి మేఁకలను, 3 మలసి = ఉద్రేకించి. లేక ఉద్యమించి, 4 దుర్మార్గులనెడి ఈఁగలు, 5 పరుగెత్తు (ఉప్పాంగు).

ఆ॥ మఱియు నొక్కచోట మత్తుఁడై [1]పవనర
జోహతాక్షుఁడగుచుఁ జూపుదప్పి
దిక్కెఱుంగ కొండు దిశ కేగు పురుషుని
కరణిఁ దిరుగు నరుఁడు నరవరేణ్య! 168

వ॥ మఱియు నొక్కచోట [2]నులూక[3]ఝిల్లీస్వనంబులతోడ సమానంబులయిన శత్రురాజతిరస్కారంబులకు దుఃఖపడుచు, నొక్కచోట క్షుధార్దితుండై యపుణ్యఫలవృక్షంబుల నాశించుమాడ్కిఁ బాపకర్ములు ద్రవ్యహీనులు నగువారి నాశ్రయించుచు, నొక్కయెడం బిపాసాతురుం డై జలహీనం బయిన నదికిఁ జనిన రీతి నిహపరదూరు లైన పాషండుల సేవించుచు, మఱియు నొక్కప్రదేశంబునం దగ్నిచేతం దప్తుఁ డయినవాఁడు దావాగ్నిం జేరి వ్యథ నొందురీతి నన్నార్థియగుచు దాయాదులం జేరి దుఃఖించుచు మఱియు నొక్కచోటఁ బరబాధం జేసి మున్ను గానక రాజ్యాభిలాషం బ్రాణసఖులైన పితృపుత్రభ్రాతృజ్యేష్ఠుల నైనను వధియించుచు, మఱియు శూరులచేతం గొట్టువడి సర్వధనంబును బోనాడి చింతాపరవశుండై దుఃఖించుచు నున్నంత గంధర్వనగర ప్రాయంబైన సంసారసుఖంబు ననుభవించి మోదించుచు మఱియు, నగారోహణంబుసేయు నరుండు గంటకపాషాణాదుల వలనం బాధపీడితుండగుచు దుఃఖించు చందంబున గృహాశ్రమోచితమహానుష్ఠానంబునకు నుపక్రమించి వ్యసనకంటకశర్కరాపీడితుండై దుఃఖించుచు నొక్కచోటఁ జఠరాగ్నిపీడితుండై కుటుంబంబుమీఁద నాగ్రహించుచు, వనంబున నజగరగళితుండై జీర్ణితుండైన చందంబున రాత్రి గృహాటవియందు నిద్రాపరవశుండై యెఱుంగక వర్తించుచు, మఱియును వనంబునఁ దృణచ్ఛన్న కూపపతితుండగుచు సర్పదష్టుండైన తెఱంగున సంసా

1 పవనరజస్ = గాలిదుమ్ముచే, హత = కొట్టఁబడిన, అక్షుఁడు = కనులు గలవాఁడై, 2 గుడ్లగూబలు, 3 ఝిల్లీ = ఈల పురుగు.

రియై దుర్జనులచేత వ్యథితహృదయుం డగుచు, నంధుండై యజ్ఞా నాంధకూపంబునంబడుచు నొక్కయెడ జంటితేనియకు నై మక్షికా బాధ నత్యంతదుఃఖితుం డయిన మాడ్కి నిసంసారకాముండై పర దారద్రవ్యాభిలాషి యగుచు, భూపాలకులచేత నైనను గృహపతి చేతనైనను దాడితుండై నరకంబునం బడుచు,యౌవనంబునసంపా దించిన ద్రవ్యంబులు పరులచేతం బోనాడినవిధంబున శీతవాతా ద్యనేకప్రయాసలబ్ధంబైన ధనంబు వోనాడి సంసారి యతిచింతా క్రాంతుండై యుండు. మఱియును వనంబున లుబ్ధకులు సంసృష్టం బయిన [1]యల్పామిషంబునకు నన్యోన్యవైషమ్యంబునం గల హించిన విధంబున [2]సంసృష్టవ్యవహారియై యల్పద్రవ్యంబులకుం బోరాడుచుండు. అని భూపాలునకు విప్రుండు సంసారాటవి తెఱంగెఱింగించి, వెండియు నిట్లనియె. 169

ఆ॥ అల్పధనుఁడు విశ్రమస్థానములఁ దృప్తిఁ
బొంద కొరులధనముఁ బొందఁగోరి
యరిగి వారివలన నవమానములఁ బొంది
యధిక మైనదుఃఖ మనుభవించు. 170

ఆ॥ అంతఁ గొందఱెల్ల నన్యోన్యవిత్తాది
వినిమయమునఁ గడుఁ బ్రవృద్ధమైన
వైరములను బొంది పోరాట వొందుదు
రాత్మ చింతలేక యనుదినంబు. 171

సీ॥ సంసారమార్గసంచారుఁడై యధికప్ర
యాసంబునను గూర్చు నర్థములను
విహరించుచును గొంద ఱిహలోకఫలములఁ
గోరుచు మోక్షంబు గోర రంతఁ

---

1 కొద్ది మాంసము, 2 సృష్టించుకొన్న వ్యవహారము కలవాఁడై (తనంతట తానే వ్యాజ్యములను గల్పించుకొని యన్నమాట).

జెడిపోవుచుండు రెప్పుడు గాని యందుకుఁ
గడపటి యోగంబుఁ గానలేరు
మానవంతులు నసమానశౌర్యులు నగు
వారు మిక్కిలి యైన వైరబుద్ధి
తే॥ నాహవంబున మడియుదు రంతెకాని
మోక్షమార్గంబు గానరు మూఢవృత్తి
ననుచు సంసారగహన విహార మెల్లఁ
దెలిపి క్రమ్మఱ ననియె ధాత్రీసురుండు. 172

వ॥ మఱియుం గాలచక్రనియంత్రితుం డై చక్రాయుధునిం గొల్వక కాకగృధ్రబకసమానులైన [1]పాషండులతోడి సఖ్యంబునం జేసి వారలచేత వంచితుం డై బ్రాహ్మణకులంబులం జేసి శ్రౌతస్మార్త కర్మానుష్ఠానపరుం డై విషయసుఖంబులందుఁ దగులువడి, కాలంబు తుద నెఱుంగక వృక్షంబులుంబోలె నైహికార్థంబులయందుఁ దృష్ణగలిగి మైథుననిమిత్తంబునసుతదారాదులయందు స్నేహంబు సేయుచుఁ బథికుండు మాతంగంబులయందు భయంబున దీర్ఘ నిమ్నకూపంబునంబడిన తెఱంగున సంసారమృత్యుగజభయం బున గిరికందరప్రాయంబయిన యజ్ఞానతమంబునం బడుం; గావున మాయచేత సంసారమార్గంబైన రాజభావంబు విడిచి సర్వభూత మైత్రి గలిగి జితేంద్రియుండ వై [2]జ్ఞానాసిచే మార్గంబు కడపల గనుమని పలికిన భూపాలుం డిట్లనియె. 173

క॥ అక్కట! మానుషజన్మము
పెక్కువ యైయుండు నెపుడ భేదమతిం బెం
పెక్కిన యోగిసమాగమ
మక్కజముగఁ గలిగె నేని నఖిలాత్ములకున్. 174

క॥ ధరణీసురవర! నీశ్రీ,
చరణాంబుజయుగళరేణుసంస్పర్శము నా

1 నాస్తికులు, 2 జ్ఞానమనెడి కత్తిచే.

దురితంబు లడఁచె నింతట
హరిభక్తియు నంతకంత కధికం బయ్యెన్. 175

వ॥ మఱియు విప్రవరులయందు యోగీశ్వరు లవధూతవేషంబున సంచరియించుచుందురు; గావున విప్రులు పిన్నపెద్ద లనక యందఱకు నమస్కారంబని స్తుతియించిన నా యోగీశ్వరుండును సింధుపతికిఁ గరుణాన్వితుండగుచుఁ దత్త్వజ్ఞానం బుపదేశించి యారాజుచేత వందితచరణుండై, పూర్ణార్ణవంబునుంబోలె సంపూర్ణకరుణారస పూరపూరితస్వాంతుండై వసుంధరం జరియించుచుండె. సింధు భూపతియును సుజనసమాగమంబున లబ్ధతత్త్వజ్ఞానుండయి దేహాత్మ భ్రమంబాసె. అని పలికిన శుకయోగీంద్రునకుం బరీక్షి న్నరేంద్రుం డిట్లనియె. 176

చ॥ అరయఁగ మక్షికంబు వినతాత్మజుఁ గూడఁగ నేనిరీతి యా
భరతుని సచ్చరిత్రములు ప్రస్తుతి సేయఁగ నీ వసుంధరన్
నరపతు లెల్ల నోపరు మనంబున నైననునెంచ; నింక నా
భరతుని పుణ్యవర్తనముఁ బ్రస్తుతి సేయఁగ నాకు శక్యమే? 177

వ॥ నరేంద్రా! భరతుండు సుతదారరాజ్యాదులను బూర్వకాలంబు నందె విడిచి భగవత్పరుండగుచు యజ్ఞరూపంబును ధర్మస్వరూపం బును సాంఖ్యయోగంబును బ్రకృతిపురుషస్వరూపంబును నైన నారాయణునకు నమస్కారం బనుచు మృగరూపంబును బాసె. అట్టి భరతుని చరిత్రం బెవ్వరు సెప్పిన నెవ్వరు వినిన నట్టివారలం బుండరీకాక్షుండు రక్షించు. ఆయురభివృద్ధి యగు. ధనధాన్య సమృద్ధియునగుచుండ స్వర్గోపభోగంబులం బొందుదురు. అని. 178

మ॥ నరదేవాసురయక్షరాక్షసమునీంద్రస్తుత్య! దివ్యాంబరా
భరణాలంకృత! భక్తవత్సల! కృపాపారీణ! వైకుంఠమం
దిర! బృందావనభాసురప్రియ ధరిత్రీనాథ! గోవింద శ్రీ
కర! పుణ్యాకర! వాసుదేవ! త్రిజగత్కల్యాణ! గోపాలకా! 179

క॥ పరమపదవాస! దుష్కృత
హర! కరుణాకర! మహాత్మ హతదితిసుత! భా
సురగోపికామనోహర!
సరసిజదళనేత్ర! భక్తజననుతగాత్రా! 180

మాలిని. సరసహృదయవాసా చారులక్ష్మీవిలాసా!
భరితశుభచరిత్రా! భాస్కరాబ్జారినేత్రా!
నిరుపమఘనగాత్రా నిర్మలజ్ఞానపాత్రా!
గురుతరభవదూరా గోపికాచిత్తచోరా! 181

గద్యము. ఇది సకలసుకవిజనానందకర బొప్పనామాత్యపుత్ర గంగనార్యప్రణీతంబైన శ్రీమహాభాగవత పురాణమునందుఁ బ్రియవ్రతుని సుజ్ఞానదీక్షయు, బ్రహ్మదర్శనంబును, నాగ్నీధ్రాదులజన్మంబును నుత్తమతామసరైవతుల జన్మంబును, ప్రియవ్రతుండు వనంబునకుం జనుటయు, నాగ్నీధ్రుం డప్సరసం బరిగ్రహించుటయు వర్షాధిపతుల జన్మంబును నాగ్నీధ్రుండు వనంబునకుం జనుటయు, నాభిప్రముఖుల రాజ్యంబును, నాభియజ్ఞంబును, ఋషభుని జన్మంబును, ఋషభుని రాజ్యాభిషేకంబును, భరతునిజన్మంబును, ఋషభుండు దపంబునకుఁ జనుచు సుతులకు నతులజ్ఞానం బుపదేశించుటయు, భరతునిపట్టాభిషేకంబును, భరతుండు వనంబునకుఁ జనుటయు, భరతుండు హరిణపోతంబునందలి ప్రీతిం జేసి హరిణగర్భంబున జనియించుటయు, మరల విప్రసుతుండై జనియించుటయు, విప్రుండు చండికాగృహంబున బ్రదికి వచ్చుటయు, సింధుపతి విప్ర సంవాదంబును ననుకథలుం గల పంచమస్కంధంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము. 182

ఓం తత్సద్బ్రహ్మార్పణ మస్తు.

శ్రీరస్తు.

శ్రీనివాస పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్ర

భాగవతము

పంచమ స్కంధము

ద్వితీయాశ్వాసము

కాంతాహృదయప్రియ!
లోకాలోకప్రచార లోకేశ్వర! సు
శ్లోక! భవభయనివారక!
గోకులమందార! నందగోపకుమారా! 1

అధ్యాయము ౧౫.

వ॥ సకలపురాణార్థజ్ఞానవిఖ్యాతుం డగు సూతుం డిట్లనియె. 2

క॥ మునులార! బాదరాయణి
యనఘాత్మకుఁ డైన యుత్తరాత్మజునకు స
ద్వినయోక్తి భరతుచరితము
వినిపించుచు మఱియు నిట్లు వినిపించెఁ దగన్. 3

ఆ॥ పార్థివేంద్ర! యిట్లు భరతాత్మజుం డైన
సుమతి ధర్మవర్తనమునఁ దిరుగ
నదిమొఱంగి దుష్టులైన పాషండులు
దమమతంబు నిగులఁ దలఁచి పొగడి, 4

క॥ ధరణీవల్లభ! నిన్నును
నిరతంబును బుద్ధదేవునిం గొలిచిన యా
తెఱఁగునఁ గొలిచెద మని భా
సురమతి బోధించి రపుడు సుమతిం బ్రీతిన్. 5

వ॥ ఇట్లు పాషండబోధితుండైన సుమతికి ధ్రువసేనయందు దేవతాజిత్తను పుత్రుండు జనించె. వానికి దేవద్యుమ్నుం డను సత్పుత్రుం డాసురియం దుదయించె. అమ్మహాత్మునకు ధేనుమతియందుఁ బరమేష్ఠి జనియించె. అతనికి సువర్చలయందుఁ బ్రతీహుం డనువాఁడు సుతుం డయ్యె. అప్పరమపురుషుండు సకలజనులకు బ్రహ్మోపదేశంబు సేసి తాను శుద్ధాత్ముండై హరిస్మరణసేయుచు యజ్ఞకరణనిపుణులగు ప్రతిహర్త ప్రస్తోత యుద్గాత యను సత్పుత్రులం గాంచెను. ఆ ప్రతిహర్తకు సుతియందు వ్యోమభూమనామకపుత్రద్వయం బుత్పన్నంబయ్యె. అందు భూమునకు ఋషికుల్యయందు నుద్గీథుం డను సుతుండు జనించె. అతనికి దేవకుల్యయందుఁ బ్రస్తోత గలిగె. ఆ ప్రస్తోతకు వరరుత్సయందు విభుండను తనయుం డుద్భవించె. అతనికి భారతియందుఁ బృథుషేణుం డుదయించె. అతనికి నాకూతియందు నక్తుండు గలిగె. ఆ నక్తునకు రాజర్షిశ్రేష్ఠుం డగు గయుం డను మహాకీర్తి సంపన్నుం డుదయించె. 6

ఆ॥ అట్టి గయునివలన నఖిలజీవులఁ బ్రోవఁ
దలఁచి సాత్త్వికప్రధాన మయిన
యట్టి మేనుదాల్చి యాత్మతత్త్వజ్ఞానుఁ
డగుచు నుండె హరి నిజాంశమునను. 7

వ॥ ఇట్టి మహనీయసుగుణాకరుం డగు గయుని గాథానువర్ణనంబు పురావిదు లగు మహాత్ములచే నీ తెఱంగున నుతింపంబడుచున్నది. సావధానమనస్కుండవై యాలకింపు మని యిట్లనియె. 8

సీ॥ ధర్మ మార్గంబున ధారుణీజనులను
ప్రేమతోఁ బోషణ ప్రేషణోప
లాలనశాసనలక్షణాదులచేతఁ
బోషించుచును యజ్ఞమునను యజ్ఞ
పురుషు నీశ్వరుఁ జిత్తమున నిల్పి సేవించి
స్వాంతమం దున్న యీశ్వరునిఁ గాంచి
యఖిలజీవతతికి నానంద మొసఁగుచు
నిరభిమానతమెయి ధరణి నేలె

ఆ॥ సత్యమందు మిగులు సత్సేవయందును
ధర్మమందు యజ్ఞ కర్మమందు
గయుఁడు వసుధలోనఁ గంజాక్షుఁడే కాని
మానవుండు గాఁడు మానవేంద్ర! 9

వ॥ అట్టి మహాపురుషగుణగణపరిపూర్ణుం డగు గయునికి దక్షకన్యక లగు శ్రద్ధామైత్రీదయాదులు దమయంతన వచ్చి కోరిక లొసంగ నతని ప్రజలకు వసుంధర కామధేనువై పిదుక, వేదంబులు సకల కామంబుల నిచ్చుచుండ, సంగరంబున భంగంబు నొందిన రాజు లప్పనంబు లొసంగ, విప్రులు ధర్మం బాఱవ పాలు పంచి యిడ, నిరంతర సోమపానంబును శ్రద్ధాభక్తియోగంబుఁ గలిగి యొనర్చు యజ్ఞంబుల నింద్రాదిదేవతలు దృప్తులై యజ్ఞఫలంబుల నొసంగ బ్రహ్మాదితృణగుల్మలతాంతంబుగా సకలలోకంబుల వారినిం దృప్తింబొందించుచు, శ్రీహరిం దృప్తిఁ బొందఁ జేయుచు, గయుండు పెక్కుకాలంబు రాజ్యంబుసేసె. అట్టి గయునికి జయంతి యందుఁ జిత్రరథస్వాత్యవరోధను లను మువ్వురు గొడుకులు పుట్టిరి. నాచిత్రరథునికి నూర్ణ యందు సామ్రాట్టును, వానికి నుత్కళ యందు మరీచియు, నామేటికి బిందుమతియందు బిందుమంతుండును, నాబిందుమంతునకు సరఘుయందు మధువును, మధువునకు సుమనస యను దానియందు వీరవ్రతుండును, నావీరవ్రతునకు భోజ యందు మన్యుప్రమన్యువు లను నిరువురును,

నందు మన్యువునకు సత్య యందు భువనుండును, నతనికి దోష యందుఁ ద్వష్టయు, నాత్వష్టకు విరోచనయందు విరజుం డను వాఁడును జనియించిరి. అంత. 10

క॥ ఆవిరజున కుదయించిరి
భూవినుత! విషూచియందుఁ బుత్రశతంబున్
అవల నొక కన్యకయును
నావేళ సమస్తజనులు హర్షం బందన్. 11

క॥ ఘనుఁడు ప్రియవ్రతువంశం
బునకుం దుద యై విరజుఁడు భూపతివంశం
బును దా నలంకరించెను
విను మింద్రావరజుఁ డయిన విష్ణునిమాడ్కిన్. 12

అధ్యాయము ౧౬

క॥ అని పలికిన శుకయోగిం
గనుఁగొని యభిమన్యుసుతుఁడు గడు మోదముతో
వనజదళాక్షుని మహిమలు
విని సంతస మంది యనియె వేడుక మఱియున్. 13

వ॥ మునీంద్రా! సూర్యరశ్మి యెందాఁకం బ్రవర్తిల్లు నక్షత్రయుక్తం బైన చంద్రకిరణంబు లెంతమేరఁ దిరుగు, నంతదూరంబు ప్రియవ్రతునిరథనేమిఘట్టనలచేత సప్తద్వీపంబులును సప్తసముద్రంబులునయ్యె, అని పలికితివి. ఆద్వీపసముద్రంబుల పరిమాణంబులు సవిస్తరంబులుగా నెఱింగింపుము; గుణమయంబును స్థూలరూపంబును నయిన శ్రీహరిశరీరం బగు నీలోకంబునందు నిలిపినచిత్తంబగుణంబును సూక్ష్మంబును నాత్మజ్యోతియు బ్రహ్మంబును నైన వాసుదేవునియందు నిల్చుం గావున ద్వీపవర్షాదివిస్తారంబు వినిపింపుము. అనిన శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె. 14

క॥ ధరణీవల్లభ! విను శ్రీ
హరిమాయాగుణవిభూతు లగు జలనిధులుం

బరఁగిన దీవులు వర్షము
లరయంగాఁ గొలఁదిపెట్ట నలవియె జగతిన్. 15

ఆ॥ తెలిసినంత నేను దెలిపెద సంక్షేప
మునను జిత్తగించి వినుము దెలియ;
ననుచుఁ జెప్పఁదొడఁగె నభిమన్యుసుతునకు
నింపుగాను శుకమునీంద్రుఁ డిట్లు. 16

శుకయోగి యుపదేశరూపమునఁ జెల్పు భూగోళంబు నిర్ణయము

వ॥ నరేంద్రా! జంబుద్వీపంబు భూపద్మంబునకు మధ్యప్రదేశంబున లక్షయోజనంబుల వెడల్పు నంతియ నిడుపునుం గలిగి కమల పత్త్రంబునుం బోలె వర్తులాకారంబయి నవసహస్రయోజనపరిమితాయామంబు గల నవవర్షంబుల నష్టమర్యాదాగిరులునుం గలిగి విభక్తంబయి యుండు. అందు మధ్యవర్షం బిలావృతవర్షం బగు. అందు మధ్యమప్రదేశంబున సువర్ణమయంబయి. 17

క॥ భూపద్మమునకు మేరువు
దీపించుచుఁ [1]గర్ణికాకృతిని బెంపగుచుం
బ్రాపై కులగిరిరాజుగఁ
జూపట్టును సురగణాళిచోద్యం బందన్. 18

సీ॥ మఱియును నామేరుగిరి లక్షయోజనో
న్నతమగుచుండి యానడిమి దళము
విదితమై పదియాఱువేల యోజనములు
నంతియపాఁతునై యతిశయిల్లు
నామీఁద విస్తార మరయ ముప్పదిరెండు
వేలయోజనముల వెలసి యుండు
నాగిరి కుత్తరంబందు నీలశ్వేత
శృంగపర్వతములు నింగిముట్టి

1 తామరపువ్వులోని దుద్దు.

ఆ॥ యుండు రెండువేల యోజనంబులదాఁకఁ
బఱపు గలిగి పూర్వ పశ్చిమాయ
తంబు దక్షిణోత్తరంబును విస్తార
మగుచు మిగుల రమ్యమై నరేంద్ర! 19

వ॥ ఇట్లు పూర్వపశ్చిమంబులు లవణసాగరాంతంబులై యున్న సీమా పర్వతంబుల యందు నీలశ్వేతశృంగవత్పర్వతంబులు నిడివిని యథాక్రమంబుగ దశమాంశ న్యూనప్రమాణయోజనంబులు గల విగానుండు; వీని మధ్యప్రదేశంబున రమ్యకహిరణ్మయకురువర్షంబులను నామంబులుగల వర్షంబులుండు; వానివిస్తారంబులు నవసహస్రయోజనంబులు గలిగి లవణసముద్రాంతంబులై క్రమంబున నీలాదిపర్వతదీర్ఘపరిమాణంబుల నుండు. ఇలావృతవర్షంబునకు దక్షిణంబున నిషధహేమకూటహిమవత్పర్వతంబులను సీమా పర్వతంబులును బూర్వపశ్చిమంబులు నిడుపును దక్షిణోత్తరంబులు విశాలంబును నగుచు నానీలాదిపర్వతంబులతీరున నుండు. ఆగిరుల మధ్యప్రదేశంబున హరివర్షకింపురుషవర్షభారతవర్షంబులను నామంబులు గల వర్షంబులుండు. ఆయిలావృతవర్షంబునకుఁ బశ్చిమంబున మాల్యవత్పర్వతంబును, బూర్వభాగంబున గంధమాదనంబును, సీమాపర్వతంబులు పూర్వపశ్చిమంబులు నిడుపును దక్షిణోత్తరంబులు విశాలంబునగుచు నీలపర్వతనిషధపర్వతంబులం గదిసి ద్విసహస్రయోజనంబుల విస్తారంబై యుండు. మాల్యవత్పర్వతంబు పశ్చిమసముద్రాంతంబై కేతుమాలవర్షంబును, గంధమాదనపర్వతంబునకుఁ బూర్వభాగంబున సముద్రాంతంబగుచు భద్రాశ్వవర్షంబును, మేరువునకుందూర్పున మందరపర్వతంబును దక్షిణంబున మేరుమందర పర్వతంబులును బడమటిపార్శ్వంబుల నుత్తరమునం గుముదపర్వతంబులు ననునామంబులు గలిగి యయుతయోజనోన్నతంబులయి మేరునగంబను మధ్యోన్నతమేధిస్తంభంబునకుం జతుర్ముఖంబుల హ్రస్వస్తంభములుంబోలె

నుండు. ఆచతుస్స్తంభంబులయందును బర్వతశిఖరంబుల వెలుఁ గొండు కేతువులునుంబో లెఁ జూతజంబూకదంబన్యగ్రోధంబులను వృక్షరాజంబులు క్రమంబున నొండొంటికి నేకాదశశతయోజనా యతంబును, శతయోజనవిస్తారంబును గలిగియుండు. మఱియు నాపర్వతశిఖరంబులం గ్రమంబునం బయోమధ్విక్షురసమ్మృష్టజలం బులు గలిగి శతయోజనవిస్తారంబు లయిన సరోవరంబులు దేజ రిల్లు. అందు సుస్నాతు లగు వారలకు యోగైశ్వర్యంబులు స్వభా వంబునం గలుగు. మఱియు నందనచైత్రరథవైభ్రాజికసర్వతో భద్రంబు లను నామంబులు గల దేవోద్యానంబు లాపర్వతశిఖరం బుల వెలుఁగొందు చుండు. అందు దేవతాగణంబులు దేవాంగ నలఁ గూడి గంధర్వుల గీతనృత్యంబులు గనుంగొనుచు విహరిం తురు. అంత. 20

ఉ॥ మందరపర్వతంబుతుది మామిడిపండ్లమృతోపమానమై
మందరశైలశృంగసుసమానము లై గిరిమీఁద నట్టిమా
కందఫలామృతంబు గలఁగంబడి జాఱి మహాప్రవాహ మై
యం దరుణోదనామమున నద్భుత మై విలసిల్లు నెంతయున్. 21

చ॥ కడుమధురంబునన్ సురభిగంధముచే నరుణప్రకాశతన్
వడిగొని మందరాచలము ప్రంతలచెంతల జాఱి యంతలోఁ
దొడితొడినాయిలావృతముఁ ద్రోచుచువింతగఁ బూర్వవాహి యై
యడరుఁ దరంగసంతతుల నాదటి నచ్చటఁ జేయు ధన్యులన్. 22

ఆ॥ ఆనదీజలంబు [1]లాడిన యచ్చటి
యంబికానుచరుల యంగగంధ
మంది పవనుఁ డంత మనుజేశ! పదియోజ
నములు సుట్టుఁ బరిమళముల నింపు. 23

ఆ॥ మేరుమందరముల మీఁద జంబూఫలం
బులు మహాగజోపములుగ వ్రాలి

1 స్నానము చేసిన;

యవిసి యంతఁ దద్రసామృతం బల్లన
యమ్మహానగంబు నందుఁ బొడమి. 24

క॥ అనుపమ మగు జంబూనది
యను పేరను వెలసి లీల నరుగుచు నంతన్
ఘనత నిలావృతవర్షము
పనుపడఁ దడుపుచును ధరణి బ్రవహించుఁదగన్. 25

ఉ॥ ఆనదినీటఁ దోఁగి పద నై యటు [2]మృత్తనిలార్కసంగతిం
బూని కడున్ విపాకమునఁ బొందుచు శుద్ధసువర్ణజాతి జాం
బూనదనామ మొంది సురముఖ్యుల కెల్లను భూషణార్హ మై
మానుగ వన్నె మించి కడు మంచిదియై విలసిల్లు నెంతయున్.

వ॥ మఱియు సుపార్శ్వనగాగ్రంబునందుఁ బంచవ్యాయామపరిణాహ బంధురంబులగు నైదుమధుధారాప్రవాహంబులు పంచముఖంబుల వెడలి సుపార్శ్వనగశృంగంబులం బడి యిలావృతవర్షంబు పశ్చిమ భాగంబుఁ దడుపుచుం బ్రవహించు. ఆ తేనియ ననుభవించువారల ముఖమారుతసుగంధంబు శతయోజనపర్యంతంబు పరిమళించు.

సీ॥ కుముదపర్వతశిఖాగ్రమున నుత్పన్న మై
కనుపట్టు వటతరుస్కంధముునను
నుదయించునట్టి పయోదధిఘృతమధు
గుడవిశిష్టాన్నంబు లుడుగ కెపుడు
నంబరశయ్యాసనాభరణాదివ
స్తువులఁ గోరికలు దీర్చుచును గుముద
పర్వతాగ్రంబునఁ బడి యిలావృతవర్ష
మున జనులకు నెల్ల భోగ్యములను

ఆ॥ వదల కొసఁగు వారి [3]వళీపలితంబులు
దలఁగుఁ, దుష్టగంధములును బాయు,

1 నేరేడుపండ్లరసముతోఁ గూడినది, 2 మృత్తు=మన్ను, 3 ముడుతలు తలపడుట, నెఱయుట.

మరణభయము ముదిమి ఘోరయ దెన్నడును, శీ
తోష్ణబాధ సెందకుండు నధిప. 28

ఆ॥ దేవదానవులును దివ్యమునీంద్రగం
ధర్వులాది గాఁగఁ దగిలి యాశ్ర
యించి యుందు రాగిరీంద్రమూలమునందు
హర్ష మంది ఘనవిహారలీల, 29

వ॥ నరేంద్రా! మేరు నగేంద్రంబునకుఁ బూర్వభాగంబున జఠర దేవ
కూటంబులును, బశ్చిమంబునం బవనపారియాత్రంబులు, ననుపర్వ
తంబులు నాలుగు దక్షిణోత్తరంబు లొండొంటికి నష్టాదశసహస్ర
యోజనంబుల నిడుపును బూర్వపశ్చిమంబులు ద్విసహస్రయోజ
నంబుల వెడల్పును దక్షిణంబునఁ గైలాస కరవీరంబులు నుత్త
రంబు నద్రిశృంగమకరంబు లను నామంబులు గల దక్షిణోత్తరం
బుల నీపర్వతంబులు నాలుగును బూర్వపశ్చిమంబుల నష్టాదశ
సహస్రయోజనంబుల నిడుపును దక్షిణోత్తరంబుల ద్విసహస్ర
యోజనంబుల వెడల్పు నగుచు నగ్నిపురుషునకుం బ్రదక్షిణంబగు
చున్న [1]పరిస్తరణంబుల చందంబున మేరువునకుం బ్రదక్షిణం
బుగా నష్టనగంబులు నిలిచి యుండు. మేరుశిఖరంబున దశ
సహస్రయోజనంబుల నిడుపు నంతియ విస్తారంబు నగుచు
సువర్ణమయం బైన బ్రహ్మపురంబు దేజరిల్లు చుండు. నా పట్టణం
బునకు నష్టదిక్కులయందును లోకపాలురపురంబు లుండు.

అధ్యాయము ౧౭.

క॥ పరమేష్ఠి పట్టణంబున
హరి మున్ను [2]త్రివిక్రమణము లందఁగ సర్వే
శ్వరచరణాగ్రనఖాహతిఁ
బరువడి నూర్ధ్వాండ మంతఁ బగిలె నరేంద్రా! 31

1 పరిస్తరణములు = అగ్నిహోత్రము చుట్టును నుంచు దర్భలు, 2 త్రివిక్ర
మణములు = మూఁడుపాదములచే ముల్లోకములను ఆక్రమించుట.

వ॥ ఇట్లు చరణనఖస్పర్శంబు జేసి భేదింపంబడ్డ యూర్ధ్వకటాహవివరంబు వలన నంతఃప్రవేశంబుసేయుచున్న బాహ్యజలధార శ్రీహరిపాద స్పర్శం జేయుచుఁ జనుదెంచి సకలలోకజనంబుల దురితంబులు వాపుచు భగవత్పాదియను పేరం దేజరిల్లుచు దీర్ఘకాలంబు స్వర్గంబున విహరించు. విష్ణుపదంబున నుత్తానపాద పుత్రుండును బరమ భాగవతుండును నైన ధ్రువుండు దన కులదేవత యైన శ్రీహరి పాదోదకంబుఁ బ్రతిదినంబును భక్తియోగంబున నిమీలిత నేత్రుండై యానంద బాష్పంబులఁ రోమాంచిత గాత్రుండై యత్యాదరంబున నేఁడును శిరంబున ధరియించుచు నున్నవాఁడు. అతనికి నధోభాగంబున నుండు మండలాధిపతులైన సప్తర్షులును హరిపాదోదకప్రభావంబు నెఱింగి తాముపొందు తపస్సిద్ధి యాకాశ గంగాజలంబుల స్నాతులగుటయే యని సర్వభూతాంతర్యామి యగు నీశ్వరునియందు భక్తి సలిపి యితరపదార్థాపేక్ష సేయక మోక్షార్థి ముక్తిమార్గంబు బహుమానంబు సేయు తెఱంగున బహుమానయుక్తంబుగాఁ దమ జటాజూటంబులయందు నేఁడును ధరియించు చుండుదురు. 32

సీ॥ అంత నసంఖ్యంబు లైన దివ్యవిమాన
సంకులంబుల సువిశాల మైన
దేవమార్గంబున దిగివచ్చి చంద్రమం
డలముఁ దోఁచుచు మేరునగశిఖాగ్ర
మునను నా బ్రహ్మదేవుని పట్టణమునకు
వచ్చి యందులఁ జతుర్ద్వారములను
వరుసతో దీర్ఘప్రవాహంబు లగుచును
బ్రవహించి యమల ప్రభావములను

ఆ॥ నరుగు లవణసాగరాంతంబులుగ నాల్గు
మోక్షములందు నాల్గు నామములను

దన్నుఁ గన్నవారిఁ [1]దనవారిఁ [2]దోఁగిన
వారి కెల్ల నమృతవారి యగుచు. 33

వ॥ ఇట్లు సిత యనుపేర వినుతి నొందిన యమ్మహానదీప్రవాహంబు బ్రహ్మసదనపూర్వద్వారంబున వెడలి కేసరావలయంబుఁ దడుపుచు గంధమాదనాద్రికిం జని భద్రాశ్వవర్షంబుం బావనంబు సేయుచుఁ బూర్వలవణసాగరంబునం బ్రవేశించు. చక్షువనుపేరం దేజరిల్లెడు దీర్ఘప్రవాహంబు పశ్చిమద్వారంబున వెడలి మాల్యవత్పర్వతంబు నుత్తరించి కేతుమాలవర్షంబుం బవిత్రంబు సేయుచుఁ బశ్చిమలవణార్ణవంబునం గలయు. భద్రయనుపేర వెలుఁగొందిన యతులప్రవాహం బుత్తరద్వారంబున వెడలి కుముదనీలశ్వేతాఖ్యపర్వతశిఖరంబులం గ్రమంబునఁ బ్రవహించుచు శృంగనగరంబునకుం జని మానసోత్తరంబు లగు నుత్తరకురుభూములఁ బవిత్రంబు సేయుచు నుత్తరలవణసాగరంబుఁ జేరు. అలకనంద యనం బ్రఖ్యాతిగాంచిన యమ్మహానదీప్రవాహంబు బ్రహ్మసదనదక్షిణద్వారంబున వెడలి యత్యంతదుర్గమంబులైన భూధరంబులఁ గడచి హేమకూటహిమకూటనగంబుల [3]నుత్తరించి యతివేగంబునఁ గర్మక్షేత్రంబగు భారతవర్షంబుఁ బావనంబు సేయుచు దక్షిణలవణాంబుధిం గలయు నంత. 34

సీ॥ జగతిలో మేరువాదిగఁ బర్వతములకుఁ
బుత్రికలైనట్టి పుణ్యతీర్థ
ములు వేలసంఖ్యలు గలవు జంబూద్వీప
మందు భారతవర్ష మరయఁ గర్మ
భూమి దక్కినవర్షముల దివంబుననుండి
భువికి వచ్చినవారు పుణ్యశేష
ములు భుజించుచునుంద్రు భూస్వర్గమనఁదగు
నావర్షములనుండు నట్టివార

1 తనవారిఁ=తననీటిలో, 2 తోఁగినవారికి=స్నానము చేసినవారికి, 3 దాఁటి,

ఆ॥ లయుతసంఖ్య వత్సరాయువు లయుతమా
తంగబలులు దేవతాసమాను
లతులవజ్రదేహు లధిక ప్రమోదితు
లప్రమత్తు లార్యు లనఘు లధిప! 35

వ॥ మఱియు సురతసుఖానందంబున మోక్షంబు నైనం గైకొనక [1]సకృత్ప్రసూతులగుచు ననవరతంబును త్రేతాయుగకాలంబుగలిగి ప్రవర్తింతురు. ఈయష్టవర్షంబులయందు దేవతాగణంబులు దమ భృత్యవర్గంబు లత్యుపచారంబులు సేయుచుండ నెల్లఋతువుల యందుం గిసలయకుసుమఫలభరితంబులైన లతాదుల శోభితంబు లగువనంబులు గలవర్షనిధి గిరిద్రోణులయందును, గమలామోదితంబు లగు రాజహంసకలహంసలు గల సరోవరంబులయందును, జలకుక్కుటకారండవ సారసవినోదంబులు గలిగి మత్తాళిఝుంకృతి మనోహరంబులై నానావిధంబు లయిన కొలంకుల యందును, దేవాంగనలకామోద్రేకజంబు లయిన విలాసహాసలీలావలోకనంబులం దివియం బడిన మనోదృష్టులుగల దేవగణంబులు విచిత్ర వినోదంబులు గలిగి యిచ్ఛావిహారంబులు సలుపుచుండుదురు. 36

క॥ ఈనవవర్షంబులయం
దానారాయణుఁడు వచ్చి యనవరతములో
కానుగ్రహమునకై సు
జ్ఞానం బీఁదలఁచి లీలఁ జరియించుఁ దగన్. 37

సీ॥ వసుధ నిలావృతవర్షాధిపతి యైన
పురహరుం డావర్షమున వనంబు
నందు నుండుటకు నా యంబికాశాపవ
శంబున నావనస్థలము లందు

---

1 ఒక్కమారు కన్నవారు.

నెవ్వరు వచ్చిన నింతు లై యుందు; రా
వనమందుఁ బార్వతి యనుదినంబు
నంగనాజనసహస్రార్బుదంబులతోడ
[1]నసమలోచనుఁ గొల్చు నతులభక్తి
ఆ॥ నట్టిశివునిఁ గోరి యాయిలావృతవర్ష
మునఁ జరించు జనులు మోదమునను
గదిసి తత్ప్రకాశకము లైన మంత్రతం
త్రములఁ బూజ సేసి తలఁతు రెపుడు. 38

క॥ భద్రాశ్వవర్షమందుల
భద్రశ్రవుఁ డనెడి పేరఁ బరఁగుచుఁ [2]దపనీ
యాద్రిసమధైర్యుఁ డగుచు స
ముద్రాంతం బైన జగతిఁ బాలుపుగ నేలున్. 39

క॥ ఆ నరవరునకుఁ బ్రియతముఁ
డైన హయగ్రీవమూర్తి ననవరతంబున్
ధ్యానస్తోత్రజపాను
ష్ఠానాదులఁ బూజసేసి సజ్జను లంతన్. 40

ఆ॥ తత్ప్రకాశకృత్ప్రధానమంత్రార్థసం
సిద్ధిఁ జేసి ముక్తిఁ జెంది రప్పు
డట్టి వర్షమందు నాహయగ్రీవునిఁ
దలఁచి కొలిచి మిగుల ధన్యు లగుచు. 41

సీ॥ హరివర్షపతియైన నరహరి ననిశంబు
నం దున్న జనులు మహాత్ము లయిన
దైత్యదానవ కులోత్తములు ప్రహ్లాదాది
వృద్ధులఁ గూడి సంప్రీతితోడ

1 త్రిలోచనుని (శివుని), 2 తపనీయ + అద్రి = బంగారు కొండ (మేరువు).

సుస్నాతులై భక్తిఁ జూచుచు నుందురు
రమ్యదుకూలాంబరములు దాల్చి
తత్ప్రకాశకమంత్రతంత్రజపస్తోత్ర
పఠనసుధ్యానతపఃప్రధాన

తే॥ మైనసత్పూజలను జేసి యచలబుద్ధి
శ్రీనృసింహునిఁ జేరి పూజించి యతని
కరుణ నొందుచు నతుల ప్రకాశు లగుచు
భక్తిముక్తులఁ గైకొంద్రు భూపవర్య! 42

వ॥ మఱియుఁ గేతుమాలవర్షంబునందు భగవంతుండు శ్రీదేవికి సంతోషంబు నొసంగుటకుఁ గామదేవరూపంబున నుండును. అమ్మహా పురుషుని యస్త్ర తేజః ప్రకాశంబునఁ బ్రజాపతిదుహిత లగు రాత్ర్యధిదేవతల గర్భంబులు సంవత్సరాంతంబున నిర్జీవంబులై స్రవించును. ఆకామదేవుండును దనగతివిలాసలీలావిలోకనసుందరభ్రూమండలసుభగవదనారవిందకాంతులం జేసి శ్రీ రమాదేవిని రమింపం జేయు భగవన్మాయారూపిణి యగు శ్రీదేవియుఁ బ్రజాపతి పుత్రికలును బుత్రులు నైన రాత్రులం బగళ్లం గూడి కామదేవుని స్తోత్రపఠన పూజాధ్యానాదులం బూజించు చుండు. మఱియును. 43

క॥ విమలమతిఁ జిత్తగింపుము
రమణీయం బైన విపుల రమ్యక మను వ
ర్షమునకు నధిదేవత దా
నమరంగా మత్స్యరూపుఁ డగు హరి దలఁపన్. 44

ఆ॥ అట్టివర్షమునకు నధిపతి యగుచున్న
మనువు పుత్రపౌత్రమంత్రివరులఁ

గూడి మత్స్యమైన [1]కుంభినీధరుఁ జిత్త
మతులభక్తియుక్తిహత్తఁ గొలుచు. 45

ఆ॥ తత్ప్రకాశకృత్ప్రధానమంత్రస్తోత్ర
ములను ధర్మకర్మములను హోమ
ములను జనులు సేసి పుణ్యులై భుక్తి ము
క్తులను బొందుచుందు రెలమి తోడ. 46

క॥ వినుము హిరణ్మయవర్షం
బునకుం గూర్మావతారమును దాల్చిన యా
వనజోదరుఁ డధిదేవత
యనఘుఁడు పితృపతి మహాత్ముఁ డర్యముఁడు నృపా! 47

క॥ ఆవర్షమందు నర్యముఁ
డావర్షజనంబు గూడి హరిఁ జిత్తములో
భావించి సంస్తవంబులు
గావించుచుఁ గాంతు రతని కైవల్యంబున్. 48

క॥ అరయఁగ సీతాలక్ష్మణ
పరివృతుఁ డై వచ్చి రామభద్రుఁడు గడిమిం
బరఁగు నధిదేవతగఁ గిం
పురుషమహావర్షమునకు భూపవరేణ్యా! 49

ఆ॥ అట్టి రామభద్రు నంజనీసుతుఁడు గిం
పురుషగణముఁ గూడి పూజ సేసి
తత్ప్రకాశకప్రధానమంత్రస్తోత్ర
పఠనములను దగను బ్రాప్తిసేయు. 50

సీ॥ భారతవరాధిపతి యైన బదరికా
శ్రమమున నున్న నారాయణుండు
భూనాథ ! యా మహాత్ముని నారదాదులు
భారతవర్షంబు ప్రజలఁ బ్రేమఁ

---

1 భూమిని మోసినవాఁడు (హరి).

బాయక చేరి యుపాస్తిసేయుచు సాంఖ్య
యోగంబు నుపదేశ ముచితవృత్తి
నంది యందఱును గృతార్థులై యట్టి నా
రాయణదేవు నారాధనంబు

ఆ॥ సేసి యాత్మఁ జాలఁ జింతించి తత్ప్రకా
శకము లయిన మంత్ర సంస్తవములఁ
బూజ సేసి ముక్తిఁ బొందుచు నుండుదు
రచల మైనభక్తి ననుదినంబు. 51

క॥ భారతవర్షమునందుల
సారాంశము లైనపుణ్య శైలంబులు గం
భీరప్రవాహములు గల
వారయ నెఱిఁగింతు వాని నవనీనాథా! 52

వ॥ మలయపర్వతంబును మంగళప్రస్థంబును మైనాకంబును త్రికూటంబును ఋషభపర్వతంబును గూటరంబును గోల్లంబును సహ్యాపర్వతంబును వేదగిరియును ఋష్యమూకపర్వతంబును శ్రీశైలంబును వేంకటాద్రియును మహేంద్రంబును వారిధరంబును వింధ్యపర్వతమును శుక్తిమత్పర్వతంబును ఋక్షగిరియును బారియాత్రంబును ద్రోణపర్వతంబును జిత్రకూటంబును గోవర్ధనాద్రియును రైవతకంబును గుకుంభంబును నీలగిరియును గాకముఖంబును నింద్రకీలంబును రామగిరియును నాదిగాఁగల పుణ్యపర్వతంబు లనేకంబులు గల వాపర్వతపుత్రిక లైన చంద్రపటయు దామ్రపర్ణియు నవటోదయుఁ గృతమాలయు వైహాయసియుఁ గావేరియు వేణియుఁ బయస్వినియుఁ బయోదయు శర్కరావర్తయుఁ దుంగభద్రయుఁ గృష్ణవేణియు భీమరథియు గోదావరియు నిర్వింధ్యయుఁ బయోష్ణియుఁ దాపియు రేవానదియు శిలానదియు సురసయుఁ జర్మణ్వతియు వేదస్మృతియు ఋషికుల్యయుఁ ద్రిసమయుఁ గౌశికియు మందాకినియు యమునయు సర

స్వాతియుఁ దృషద్వతియు గోమతియు సరయువును భోగవతియు సుషమయు శతద్రువును జంద్రభాగయు మరుద్వృధయు వితస్తయు నసిక్నియు విశ్వయు నను నీమహానదులును సింధుశోణంబులను నదంబులు నిట్టిమహాప్రవాహంబు లీభారత వర్షంబునఁ గలవు. అందు సుస్నాతులైన మానవులు ముక్తిం జెందుదురు. మఱియు నీభారతవర్షంబున జన్మించిన పురుషులు శుక్లలోహితకృష్ణవర్ణ రూపంబు లగు త్రివిధకర్మంబులం జేసి క్రమంబుగ దేవమనుష్య నరకగతులను త్రివిధగతులం బొందుదురు. వినుము రాగద్వేషాది శూన్యుండు నవాఙ్మానస గోచరుండు ననాధారుండు నగు శ్రీవాసుదేవమూర్తియందుఁ జిత్తంబు నిలిపి భక్తియోగంబున నారాధించెడు మహాత్ములవిద్యాగ్రంథి దహనంబు గావించుట జేసి పరమభాగవతోత్తములు పొందెడు నుత్తమగతిం జెందుదురు. కావున భారతవర్షంబు మిగుల నుత్తమంబని మహాపురుషు లిట్లు స్తుతించుచుందురు. 53

ఉ॥ భారతవర్ష జంతువుల భాగ్యము లేమని చెప్పవచ్చు నీ
భారతవర్షమందు హరిపల్మఱుఁ బుట్టుచు జీవకోటికిన్
ధీరతతోడఁ దత్త్వ ముపదేశముసేయుచుఁ జెల్మిసేయుచు
న్నారయ బాంధవాకృతిఁ గృతార్థులఁ జేయుచుఁ దును నెంతయున్.

క॥ తనజన్మకర్మములనుం
గొనియాడెడి వారికెల్లఁ గోరిన వెల్లం
దనియఁగ నొసఁగుచు మోక్షం
బనయముఁ గృపసేయుఁ గృష్ణుఁడవనీనాథా! 55

వ॥ ఇట్లు భారతవర్షంబునందుల జనంబులకు నెద్దియునసాధ్యంబు లేదు. నారాయణస్మరణంబు సకలదురితంబుల నడంచు. తన్నామస్మరణ హితంబులైన తపోదానాదులు దురితంబుల నడంపలేవు. బ్రహ్మ కల్పాంతంబు బ్రదికెడియితరస్థానంబునం బునర్జన్మభయంబున భీతిల్లుచు నుండుటకన్న భారతవర్షంబునందు క్షణమాత్రంబుఁ

మనంబున సర్వసంగత్యాగంబు సేసినపురుషశ్రేష్ఠునకు శ్రీమన్నారాయణపదప్రాప్తి యతిసులభంబుగ సంభవించుం గావున నట్టి యుత్తమంబగు నీభారతవర్షంబె కోరుచుండుదురు. మఱియు నెక్కడ వైకుంఠుని కథావాసన లేకుండు, నేదేశంబున సత్పురుషులైన పరమభాగవతులు లేకుండుదు, రేభూమిని యజ్ఞేశ్వరుని మహోత్సవంబులు లేకయుండు, నది సురేంద్రలోకంబైన నుండం దగదు. జ్ఞానానుష్ఠానద్రవ్యకలాపంబులచేత మనుష్యజాతింబొంది తపంబున ముక్తింబొందకుండెనేని మృగంబులమాడ్కి నతండు దనకుం దానెబంధనంబు నొందు. భారతవర్షంబునందుఁ బ్రజలచేత శ్రద్ధాయుక్తంబుగా ననుష్ఠింపంబడిన యజ్ఞంబులయందు వేల్వంబడు హవిస్సులను బెక్కునామంబులం బుండరీకాక్షుండంది తనమీఁదిభక్తి యధికంబుగాఁ జేయునట్టి భారతవర్షంబు నందలి ప్రజమీఁదం గరుణించి సర్వేశ్వరుం డిహపరసౌఖ్యంబుల నొసంగుచుండు. జంబూద్వీపంబున సగరాత్మజు లశ్వమేధాశ్వంబు నన్వేషింపంబూని [1]భూఖననంబు సేయుటం జేసి స్వర్ణప్రస్థచంద్ర శుక్లావర్తనరమణకమందేహారుణపాంచజన్య సింహళలంకాద్వీపంబుల ననిమిదియుపద్వీపంబులు గలిగె. 56

సీ॥ లక్షయోజనముల లవణాబ్ధిపరివృత
మగుచు జంబూద్వీప మతిశయిల్లు
విను రెండులక్షల విస్తృతముగను ప్లక్షద్వీప*ముండు నాక్షారసాగ
రముఁ జుట్టి యందుల రమ్యమై యొప్పెడు
వృక్షంబు ప్లక్షంబు విదితముగను
దనరు నా ద్వీపంబు దరునామమహిమచే
మిగులఁ బ్లక్షం బన మించి రహిని

* మిక్షురసాబ్ధిచేత; నావృతమైయుండు నారూఢముగ నందు—అని పాఠాంతరము. ఈ పాఠమే సమంజసముగాఁ దోఁచెడి.

1 నేలను త్రవ్వుట.

ఆ॥ నందు సంచరించునట్టి వారల కగ్ని
దేవుఁ డమరు నాదిదేవతయుఁ గ
నందులోన నా ప్రియవ్రత పుత్రుండు
నిధ్మజిహ్వుఁ డగు మహీవరుండు. 57

వ॥ నరేంద్రా! యాయిధ్మజిహ్వుం డా ప్లక్షద్వీపంబు నేడువర్షంబులుగ విభజించి యందు నావర్షనామధారులుగా నుండు తన పుత్రులగు శివయశస్యసుభద్రశాంతక్షేమాభయామృతు లని యెడు నేడుగుర నేడువర్షంబుల కధిపతులం గావించి తపంబునకుం జనియె. ఆ వర్షంబులయందు మణికూట వజ్రకూట నింద్రసేన జ్యోతిష్మద్ధూమ్రవర్ణ హిరణ్యగ్రీవ మేఘమాల లను నామంబులు గల సప్తకులపర్వతంబులును; నరుణయు నృమ్ణయు నాంగిరసయు సావిత్రియు సుప్రభాతయు ఋతంభరయు సత్యంభరయును నన సప్త మహానదులును నానదులయందు సుస్నాతులగుచు గతపాపులైన హంసపతంగోర్ధ్వాయనసత్యాంగు లను నామంబులు గల చాతుర్వర్ణ్యంబును గలిగి యుండు. అందుఁ బురుషులు సహస్ర వత్సరజీవులును దేవతాసములును దృష్టిమాత్రంబునం [1]గ్లమస్వేదాదిరహితంబగు నపత్యోత్పాదనంబు గలవార లగుచు వేదత్రయాత్మకుండును స్వర్గద్వారభూతుండును భగవత్స్వరూపియు నగు సూర్యుని వేదత్రయమ్మున సేవింపుదురు. ప్లక్షద్వీపం బాదిగా మీఁదటి ద్వీపపంచకంబు నందలి పురుషులకు నాయురింద్రియ పటుత్వంబులును దేజోబలంబులును దోడనె జనియించు చుండు. 58

క॥ ప్లక్షద్వీపము ద్విగుణిత
లక్షేక్షురసాబ్ధి చుట్టిరా విలసిల్లు
న్నిక్షురసోదద్విగుణం
బక్షయమగు శాల్మలీమహాద్వీప మిలన్. 59

వ॥ అందు శాల్మలీవృక్షంబు ప్లక్షాయామంబై తేజరిల్లు అవ్వృక్ష

1 వాడుట, చెమటపట్టుట.

రాజంబునకు నధోభాగంబునం [1]బతత్రిరాజుగా నుండు గరుత్మం తుండు నిలుకడగా వసించు. ఆశాల్మలీవృక్షంబు పేర నాద్వీపంబు శాల్మలీద్వీపం బన విలసిల్లు. ఆద్వీపపతియైనప్రియవ్రతాత్మజుం డగు యజ్ఞబాహువు దనపుత్రులగు సురోచన సౌమనస్య రమ ణక దేవబర్హ పారిబర్హాప్యాయనాభిజ్ఞాతు లనియెడు వారిపేర నేడు వర్షంబుల నేర్పఱిచి యావర్షంబులయం దేడ్వురఁ గుమారుల నభిషిక్తులం జేసె. ఆవర్షంబులయందు స్వరశతశృంగవామదేవ కుముదముకుందపుష్పవర్షశతశ్రుతులను పర్వతసప్తకంబును, నను మతియు సినీవాలియు సరస్వతియుఁ గుహువును రజనియు నందయు రాకయు నను సప్తమహానదులును గలవు. అందు శ్రుత ధరవిద్యాధరవసుంధరేధ్మధరసంజ్ఞ లగు నావర్షపురుషులు భగవ త్స్వరూపుండు వేదమయుండు నాత్మస్వరూపుండు నగు సోముని వేదమంత్రంబులచే నారాధింపుదురు. ఆద్వీపంబు లక్షచతుష్టయ పరిమితయోజనవిస్తృతం బయిన సురాసముద్రంబుచే నావృత్తం బై తేజరిల్లు నందు. 60

సీ॥ భూనాథ! యాసురాంభోధికిఁ జుట్టుగా
నుండు కుశద్వీప మూర్వి మీఁదఁ
[2]దోరమై తా ద్విచతుర్లక్షయోజనం
బులను విస్తారమై పొలుపు మిగుల
నందుఁ గుశస్తంభ మనిశంబు దేవతా
కల్పితం బై నట్టి కాంతిచేత
దిక్కులు వెలిఁగించు ద్వీపంబునకుఁ దన
పేరను సత్కీర్తి పెంపుసేయు

తే॥ నట్టి దీవికి నధిపతియగు ప్రియవ్ర
తతనయుండు హిరణ్యరేతసుఁడన నద

---

1 పక్షిరాజు, 2 పెద్దది అయి.

నరెడి భూపతి తనసుతనామములను
వర్షముల సేసె నత్యంత హర్షమునను. 62

వ॥ ఇట్లు హిరణ్యరేతసుండు వసుదానదృఢరుచినాభిగుప్తసత్యవ్రత విప్రవామదేవు లను నామంబులుగల పుత్రులనామంబుల సప్త వర్షంబులం గావించి, యాకుమారుల నందు నిలిపి, తాను దపంబు నకుం జనియె. ఆవర్షంబునందు బభ్రుచతుశ్శృంగకపిల చిత్రకూట దేవానీకోర్ధ్వరోమద్రవిణంబు లను నామంబులు గల సప్తగిరులును, రసకుల్యయు మధుకుల్యయు శ్రుతవిందయు మిత్రవిందయు దేవ గర్భయు మృతచ్యుతయు మంత్రమాలయు నను సప్తమహానదు లును గలవు. ఆనదీజలంబులఁ [1]కృతమజ్జను లగుచు భగవంతుం డగు యజ్ఞపురుషునిఁ గుశలకోవిదాభియుక్తులను కులంబులు గల వర్షపురుషు లారాధించుచుందురు. 62

సీ॥ ఆకుశద్వీపంబు నరికట్టుకొని యుండు
నెనిమిదిలక్షలఘనఘృతాబ్ధి
యాఘృతసాగరం బవ్వల షోడశ
లక్షయోజనముల లలిత మగుచు
నుండుఁ గ్రౌంచద్వీప, ముర్వీశ ! యందు మ
ధ్యప్రదేశంబున నట్టిదీవి
పేరుగాఁ దనపేరఁ బెద్దగాఁ జేసిన
క్రౌంచాద్రిగల దానగంబు మున్ను

ఆ॥ [2]షణ్ముఖుండు [3]దివ్యశరమున [4]ఘననితం
బంబు దూయ సేయఁ [5]బాలవెల్లి
గరిమఁ దడుపుచుండు వరుణుండు రక్షింప
నందు మిగుల భయము నొందకుండె. 63

---

1 స్నానమాడినవారు, 2 కుమారస్వామి, 3 దివ్యమైన బాణముచేత, 4 గొప్ప, నితంబంబు=కొండయొక్క మధ్యభాగమును, 5 తూటుపడునట్లు కొట్టగా, 6 పాలసముద్రము.

వ॥ నరేంద్రా! యాక్రౌంచద్వీపపతి యగు ఘృతపృష్ఠుండు దన కుమారుల నాపేళ్లుగల యామోదమధువహమేఘపృష్ఠసుధామ ఋషిజ్యలోహితార్ణవనస్పతు లనువర్షంబుల కభిషిక్తులం జేసి, పరమకల్యాణగుణయుక్తుం డయిన శ్రీ హరిచరణారవిందంబుల సేవించుచుం దపంబునకుం జనియె. ఆవర్షంబులయందు శుక్లవర్ధమాన భోజనోపబర్హణానందనందనసర్వతోభద్రంబు లను సప్తసీమా పర్వతంబులును, నభయయు నమృతౌఘయు నార్యకయుఁ దీర్థవతియుఁ దృప్తిరూపయుఁ బవిత్రవతియు శుక్లయు నను సప్తనదులును గలవు. అందులఁ బవిత్రోదకంబు లనుభవించుచు గురుఋషభ ద్రవిణక దేవకసంజ్ఞలు గలిగి వరుణదేవుని నుదకాంజలులం బూజించుచున్న చాతుర్వర్ణ్యంబు గలిగియుండు. 64

సీ॥ జగతీశ! వినుము క్రౌంచద్వీపమును జుట్టి
యుండు షోడశలక్ష యోజనముల
విస్తారమై పాలవెల్లి యందునను శా
కద్వీప మతుల ప్రకాశ మొందు.
దండిమై ముప్పది రెండులక్షల యోజ
నముల విస్తారమై యమరి యుండు
నందుల శాకవృక్షామోద మాద్వీప
మును సుగంధంబునఁ బెనఁగఁ జేసి

తే॥ యంతఁ దనపేరదీవి ప్రఖ్యాత మగుటఁ
జేసి యందుల మిగులఁ బ్రసిద్ధికెక్కె
నందు మేధాతిథియుఁ గర్తయగుచు నుండెఁ
దవిలి వేడుకఁ దనదు నందనులఁజూచి. 65

వ॥ మఱియు నాప్రియవ్రతపుత్త్రుండయిన మేధాతిథి దనపుత్త్రులపేరం గలపురోజవమనోజవ వేపమానధూమ్రానీకచిత్రరథ బహురూప విశ్వాచారంబు లను సంజ్ఞలుగల సప్తవర్షంబులయందు వారలకుఁ బట్టంబుఁగట్టి, శ్రీ హరిపాదసేవ సేయుచుఁ దపోవనంబునకుం

జనియె. ఆశాకద్వీపంబునందు నీశానోరుశృంగబలభద్రశతకేసర
సహస్రస్రోతో దేవపాలమహానసనామంబులుగల సీమాగిరులును,
ననఘాయుర్దోభయసృష్ట్యపరాజితపంచపదీసహస్రస్రుతినిజధృతు
లను సప్తనదులును గలవు. ఆనదీజలంబు లుపయోగించి యచ్చటి
వారలు ప్రాణాయామంబుసేసి విధ్వస్తరజస్తమోగుణులయి పరమ
సమాధిని వాయురూపంబైన భగవంతుని సేవింతురు. ఋతవ్రత
సత్యవ్రతదానవ్రతనువ్రతనామంబులుగల చాతుర్వర్ణ్యం బందుఁ
గలిగియుండు. 66

సీ॥ అట్టిశాకద్వీప మరికట్టి తత్ప్రమా
ణంబున దధిసముద్రంబు వెలుఁగు;
నందుకుఁ బరివృతంబయి పుష్కరద్వీప
మిలఁ జతుష్షష్టి లక్షల విశాల;
మమ్మహాద్వీపమం దయుతకాంచనపత్త్రి
ములు గల్గి కమలగర్భునకు నాస
నం బగు పంకేరుహంబుండు; నాద్వీప
మధ్యంబునను నొక్కమానసోత్త

ఆ॥ రంబనంగఁ బర్వతంబుండుఁ దనకుఁ బూ
ర్వాపరముల నుండు నట్టివర్ష
ములకు రెంటి కట్లు నిలిచిన మర్యాద
నగ మనంగఁ జాలఁ బొగడ నెగడు. 67

వ॥ ఇట్లు దనకు లోపలి వెలుపలి వర్షంబులు రెంటికి మర్యాదా
చలంబునుంబోలె నున్న మానసోత్తరపర్వతం బయుతయోజన
విస్తారంబును నంతియయౌన్నత్యంబునుం గలిగియుండు. ఆనగం
బునకు నలుదిక్కులయందు నాలుగు లోకపాలుర పురంబు లుండు.
ఆమానసోత్తరపర్వతంబు తుద సూర్యరథ్యచక్రంబు సంవత్సరా
త్మకంబయి యహోరాత్రంబులయందు మేరుప్రదక్షిణంబు సేయు.
అందు నా పుష్కరద్వీపాధిపతియగు వీతిహోత్రుండు రమణకథా

తక నామంబులు గల పుత్రుల నిరువుర వర్షద్వయంబునం దభిషి
క్తులం జేసి తాను బూర్వజు లేగిన తెఱంగున భగవత్కార్యశీలుం
డగుచుఁ దపంబునకుం జనియె. అంత. 68

క॥ మనుజేశ్వర! యావర్షం
బున నప్పుడు సంచరించు పురుషులు పద్మా
సనునిఁ దగ నర్చనారా
ధన సేయుదు రచలబుద్ధితాత్పర్యమునన్. 69

క॥ ధరణీవల్లభ! విను పు
ష్కర మనుద్వీపమున లేరు చాతుర్వర్ణ్యల్
పరఁగఁగ భేదము లేకే
సరసత సములగుదు రందు సకలజనములున్. 70

వ॥ మఱియు పుష్కరద్వీపంబు చతుష్షష్టిలక్ష యోజనవిస్తారం బైన
శుద్ధోదకసముద్రముద్రితం బగు చుండు; అవ్వల లోకాలోకపర్వ
తంబుండు. శుద్ధోదకసముద్రలోకాలోకపర్వతంబుల నడుమ రెండు
కోట్ల యోజన విస్తారం బయిన నిర్జనభూమి [1]దర్పణోదరసమా
నం బై దేవతావాసయోగ్యంబుగా నుండు. ఆభూమిం జేరిన
పదార్థంబు మరలఁ బొంద నశక్యంబుగా నుండు. అటమీఁద
లోకాలోకపర్వతం బెనిమిదికోట్ల యోజనంబులు సువర్ణభూ
మియు సూర్యాది ధ్రువాంతంబులగు జ్యోతిర్గణంబులమధ్యంబున
నుండుటం జేసి లోకాలోకపర్వతం బనం దగియుండు. పంచాశ
త్కోటి యోజనవిస్తృతం బగు భూమండలమానంబునకు దురీ
యాంశ ప్రమాణంబుగల యాలోకాలోక పర్వతంబుమీఁద నఖిల
జగద్గురు వగు బ్రహ్మచేతఁ జతుర్దిశలయందు ఋషభపుష్కర
చూడవామనాపరాజితసంజ్ఞలు గలదిగ్గజంబులు నాలుగును
లోకరక్షణార్థంబు నిర్మితం బై యుండు. మఱియును. 71

1 అద్దము నడిమిభాగము వంటిదై,

సీ॥ తనదు [1]విభూతులై తనరినయాదేవ
బృంద తేజశ్శౌర్య [2]బృంహణార్థ
మై భగవంతుండు నాది దేవుండును
నైన జగద్గురుం డచ్యుతుండు
సరిలేనిధర్మవిజ్ఞానవైరాగ్యాదు
లయిన విభూతుల నలరియున్న
యట్టి విష్వక్సేను డాదిగాఁ గలుగు పా
ర్షదులతోఁ గూడి ప్రశస్తమైన

తే॥ నిజవరాయుధదోర్దండనిత్యసత్త్వుఁ
డగుచు నాపర్వతంబుపై నఖిలలోక
రక్షణార్థంబు కల్పపర్యంతం మతఁడు
యోగమాయావిరచితుఁడై యొప్పుచుండు. 72

వ॥ ఇట్లు వివిధమంత్రగోపనార్థం బానగాగ్రంబున నున్న భగవంతుండు దక్క లోకాలోకపర్వతంబునకు నవ్వల నొరులకు సంచరింప నశక్యంబయి యుండు; బ్రహ్మాండంబునకు సూర్యుండు మధ్యగతుండై యుండు; ఆసూర్యునకు నుభయపక్షంబులయందు నిరువదేనుకోట్లయోజనపరిమాణంబున నండకటాహం బుండు. అట్టి సూర్యునిచేత నాకాశదిక్స్వర్గాపవర్గంబులును నరకంబులును నిర్ణయింపంబడు. దేవతిర్యఙ్మనుష్యనాగపక్షితృణగుల్మలతాది సర్వజీవులకును సూర్యుం డాత్మ యగుచు నుండు. 73

క॥ కర మనురాగంబున నీ
ధరణీమండలము [3]సంవిధానం బెల్ల
న్నెఱిఁగించితి నింతియ కా
దెఱిఁగించెద సర్గమాన మెల్ల నరేంద్రా! 74

---

1 ఐశ్వర్యములు (మహిమలు), 2 బృంహణార్థము = పెంపొందించుటకు, 3 ఏర్పాటు.

భగణవిషయము

ఆ॥ కమలజాండమధ్యగతుఁడైన సూర్యుండు
భరితమైన యాతపంబుచేత
మూఁడులోకములను ముంచి తపింపఁగఁ
జేసి కాంతి నొందఁ జేయుచుండు. 75

వ॥ ఇట్లు భాస్కరుండు త్తరాయణ దక్షిణాయన విషువు లను నామంబులు గలమాంద్యతీవ్రసమానగతుల నారోహణావరోహణస్థానంబులయందు దీర్ఘహ్రస్వ సమానంబులుగాఁ జేయుచుండు. 76

ఆ॥ మేషతులలయందు [1]మిహిరుం డహోరాత్ర
మందుఁ దిరుగు సమవిహారములను
బరఁగఁగ వృషభాది పంచమాసముల నొ
క్కొక్క గడియ రాత్రి దక్కు నడచు. 77

ఆ॥ మించి వృశ్చికాది పంచమాసముల నొ
క్కొక్కగడియ రాత్రి నిక్కు నడచు
దినము లందు నెల్ల దిగజారు నొక్కొక్క
గడియ నెలకుఁ దప్పి కారమునను. 78

వ॥ మఱియు నివ్విధంబున దివసంబు లుత్తరాయణ దక్షిణాయనంబుల వృద్ధిక్షయంబుల నొంద, నొక్క యహోరాత్రంబున నేక పంచాశదుత్తరనవకోటియోజనంబుల పరిమాణంబు గల మానసోత్తర పర్వతంబున సూర్యరథంబు దిరుగుచుండు. ఆమానసోత్తర పర్వతంబునందుఁ దూర్పున దేవధాని యను నింద్రపురంబును, దక్షిణంబున సంయమని యను యమనగరంబును, పశ్చిమంబున నిమ్లోచని యను వరుణపట్టణంబును, నుత్తరంబున విభావరి యను సోముని [2]పుటభేదనంబును దేజరిల్లుచుండు; ఆ పట్టణంబుల యందు నుదయమధ్యాహ్నాస్తమయనిశీథంబు లనియెడు కాల

1 సూర్యుఁడు, 2 పట్టణము.

భేదంబులను భూతప్రవృత్తి నిమిత్తం బచ్చట జనులకుఁ బుట్టించు చుండు. సూర్యుం డెప్పు డింద్రనగరంబున నుండి గమనించు నది యాదిగాఁ బదియేను గడియలను రెండుకోట్ల ముప్పదియేడు లక్షలడెబ్బదియైదు వేలయోజనంబులు నడచు. ఇవ్విధంబున నింద్రయమవరుణపురంబులమీఁదఁ జంద్రాదిగ్రహనక్షత్రం బులం గూడి సంచరించుచుఁ బండ్రెం డంచులు నాలుగమ్ములును మూఁడు దొలులుం గలిగి సంవత్సరాత్మకంబయి యేకచక్రం బయిన సూర్యుని రథంబు ముహూర్తమాత్రంబున ముప్పది నాలుగులక్షలు నెనమన్నూఱు యోజనంబులు సంచరించు. 79

సీ॥ ఇనురథంబున కున్న యిరుసొక్కటియు మేరు
శిఖరంబు నందును జేరి యుండు
నొనరఁ జక్రము మానసోత్తర పర్వతం
బందులఁ దిరిగెడు నా రథంబు
నిరుసున నున్న రెం డిరుసులు దగులంగఁ
బవనపాశంబుల బద్ధమగుచు
ధ్రువమండలంబు నందుల నంటి యుండఁగా
సంచరించుచు నుండు సంతతంబు

తే॥ నట్టి యరదంబు ముప్పది యాఱులక్ష
లందు నంటిన కాఁడియు నన్ని యోజ
నముల విస్తారమై తురంగముల కంధ
రములఁ దగులుచు వెలుఁగొందు రమణతోడ. 80

వ॥ ఆరథంబునకు గాయత్రీచ్ఛందం బాదిగా సప్తచ్ఛందంబులు నశ్వంబులై సంచరించు. భాస్కరునకు నగ్రభాగంబున నరు ణుండు నియుక్తుండై రథంబు గడపుచుండు. వెండియు [1]నంగుష్ఠ పర్వమాత్రశరీరంబులు గల యఱువదివేల వాలఖిల్యాఖ్యు లగు

1 పోటనప్రేలి కణుపు.

ఋషివరులు సూర్యుని ముందట సౌరసూక్తంబుల స్తుతియింప మఱియు ననేకములును గంధర్వకిన్నరకింపురుషనాగాప్సరః పతంగాదులును నెల నెల వరుసక్రమంబున సేవింపం దొమ్మిది కోట్లునేఁబదియొకలక్ష యోజనంబులపరిమాణంబు గలభూమండలంబునం దొక క్షణంబున సూర్యుండు రెండువేలయేఁబది యోజనంబులు సంచరించుచు, నొక యహోరాత్రంబు నందె యీ భూమండలం బంతయు సంచరించు. అనిన శుకయోగీంద్రునకుఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుం డి ట్లనియె. 81

క॥ మునివర ! మేరుధ్రువులకు
నొనరఁ బ్రదక్షిణము దిరుగు చుండెడు*నజుఁ డా
యినుఁ డభిముఖుఁడై రాసుల
కనుకూలత నేగు నంటి వది యెట్లొప్పున్. 82

క॥ అని పలికిన భూవరునిం
గనుఁగొని శుకయోగి మిగులఁ గరుణాన్వితుఁడై
మనమున శ్రీహరిఁ దలఁచుచు
విను మని క్రమ్మఱఁగ నిట్లు వినిపించెఁ దగన్. 83

వ॥ నరేంద్రా! యతి వేగంబునఁ దిరుగుచుండు [1]కులాలచక్రంబునందు జక్రభ్రమణంబునకు వేఱైన [2]గతినొంది బంతి సాగి తిరిగెడు పిపీలికాదుల చందంబున, నక్షత్రరాసులతోడం గూడిన కాలచక్రంబు ధ్రువమేరువులం బ్రదక్షిణంబు దిరుగు నపుడా కాలచక్రంబునెదుర సంచరించు సూర్యాది గ్రహంబులకు నక్షత్రాంతరంబులయందును రాశ్యంతరంబులయందును నునికి గలుగుటం జేసి సూర్యాదిగ్రహంబులకుఁ జక్రగతిస్వగతులవలన గతిద్వయంబు గలుగుచుండు. మఱియు నా సూర్యుం డాదినారాయణమూర్తి

---

* యానూ ర్యునకును రాసుల కెదురుగఁ జనుచందము తేటపడఁగఁ జను తెఱఁగింపక — అని పాఠాంతరము.

1 కుమ్మరి సారె, 2 నడకను.

యగుచు లోకంబుల యోగక్షేమంబులకు వేదత్రయాత్మకంబై కర్మసిద్ధినిమిత్తంబై దేవర్షిగణంబులచేత వేదాంతార్థంబుల ననవరతంబు [1]వితర్క్యమాణం బగుచున్న తనస్వరూపంబును ద్వాదశవిధంబులుగ విభజించి వసంతాదిఋతువుల నాయా కాల విశేషంబులయందుఁ గలుగఁ జేయుచుండును. అట్టి పరమ పురుషుని మహిమ నీలోకంబున మహాత్ములగు పురుషులు దమ తమ వర్ణాశ్రమాచారముల చొప్పున వేదోక్తప్రకారంబుగా భక్త్యతిశయంబున నారాధించుచు క్షేమంబు నొందుచుందురు. అట్టి యాదినారాయణమూర్తి జ్యోతిశ్చక్రాంతర్వర్తియై స్వకీయ తేజఃపుంజదీపితాఖిలజ్యోతిర్గణంబులుగలవాఁడై ద్వాదశరాసుల యందు నొక సంవత్సరంబున సంచరించుచుండు. అట్టి యాదిపురుషుని గమన విశేషకాలంబును లోకు లయనఋతుమాసపక్షతిథ్యాదులచే వ్యవహరించుచుందురు; మఱియు నప్పరమపురుషుం డారాసులయందు షష్ఠాంశసంచారంబు నొందిన సమయంబును ఋతు వని వ్యవహరింపుదురు. ఆ రాసులయందు నర్థాంశ సంచారమ్మున రాశిషట్కభోగం బొందినతఱి నయనం బని చెప్పుదురు. సమగ్రంబుగా రాసులయందు సంచార మొందినయెడల నట్టి కాలంబును సంవత్సరంబని నిర్ణయింపుదురు. అట్టి సమగ్రరాశి సంచారంబునందు శీఘ్రగతి మందగతి సమగతు లనియెడు త్రివిధ గతివిశేషంబులవలన వేఱుపడెడు నావత్సరంబును సంవత్సరంబు పరివత్సరం బిడావత్సరం బను వత్సరం బిద్వత్సరం బని పంచ విధంబులఁ జెప్పుదురు. చంద్రుండు నీ తెఱంగున నా సూర్య మండలంబు మీఁద లక్ష యోజనంబులనుండి సంవత్సరపక్షరాశి నక్షత్రభుక్తులు గ్రహించుచు నగ్రచారియై శీఘ్రగతిం జరించు. అంత వృద్ధిక్షయరూపంబునం బితృగణంబులకుఁ బూర్వపక్షాపర పక్షంబులచేత నహోరాత్రంబులఁ గలుగఁ జేయుచు సకలజీవ ప్రాణంబై యొక్కనక్షత్రంబు త్రింశన్ముహూర్తంబు లనుభ

1 వితర్కింపఁ బడుచున్న

వించుచు షోడశకళలు గలిగి మనోమయాన్నమయామృతమయ
దేహుండై దేవపితృమనుష్యభూతపశుపక్షిసరీసృపవీరుత్ప్ర
భృతులకుఁ బ్రాణాప్యాయశీలుం డగుటం జేసి సర్వసముం డనం
బడు. 84

క॥ చందురునకు మీఁదై యా
నందంబున లక్షయోజనంబులఁ దారల్
గ్రందుకొని మేరుశైలం
బంది ప్రదక్షిణము దిరుగు [1]నభిజిద్భముతోన్. 85

సీ॥ అటమీఁదఁ దారల కన్నిటి కుపరి యై
రెండులక్షల శుక్రుఁ డుండి భాస్క
రునిముందటం బిఱుఁ దను సామ్యమృదుశీఘ్ర
సంచారములను భాస్కరునిమాడ్కిఁ
జరియించుచుండును జనులకు ననుకూలుఁ
డై వృష్టినొసఁగుచు నంతనంతఁ
జతురత వృష్టివిష్కంభకగ్రహశాంతి
నొనరించువారల కొసఁగుశుభము

తే॥ లుండు నామీఁద సౌమ్యుండు రెండు లక్ష
లను జరించుచు రవిమండలంబుఁ బాసి
కానఁబడినను జనులకు క్షామడాంబ
రాదిభయములఁ బుట్టించు నతులమహిమ. 86

సీ॥ ధరణీతనూజుఁ డం తటిమీఁద రెండు ల
క్షలనుండి మూఁడు పక్షముల నొక్క
రాశిదాఁటుచు నుండుఁ గ్రమమున ద్వాదశ
రాసులు భుజియించు రాజసమున

1 అభిజిన్నక్షత్రము.

వక్రించియైన నవక్రత నైనను
దలఁచుగాఁ బీడలు నరుల కొసఁగు
నంగారకుని[1] కెంకి కావల రెండు ల
క్షలయోజనంబుల ఘనత మించి

ఆ॥ యొక్కరాశినుండి యొక్కొక్కవత్సరం
బనుభవించుచుండు నమరగురుఁడు
వక్రమందునైన [2]వసుధామరులకును
శుభము నొసఁగు నెపుడు నభినవముగ. 87

క॥ సురగురునకు మీఁదై భా
స్కరసుతుఁ డిరులక్షలను జగములకు బీడల్
జరపుచుఁ [3]ద్రింశన్మాసము
లరుదుగ నొక్కొక్కరాశి యందు వసించున్. 88

క॥ ప్రాకటముగ రవిసుతునకు
నేకాదశలక్షలను మహీసురులకు నీ
లోకులకు మేలు గోరుచుఁ
జోకగ మునిసప్తకంబు సొంపువహించున్. 89

క॥ మునిసప్తకమున కెగువం
దనరుచు నామీఁద ద్రియుతదశలక్షలఁ బెం
పున శింశుమారచక్రం
బనఁగా నిన్నిఁటికి నుపరి యగుచుండు నృపా! 90

సీ॥ ఆ శింశుమారాఖ్య మగు చక్రమున భాగ
వతుఁడైన ధ్రువుఁ డింద్రవరుణకశ్య
పప్రజాపతియమప్రముఖులతోఁ గూడి
బహుమానముగ [4]విష్ణుపదముఁ జేరి

---

1 నివాసస్థానము, 2 బ్రాహ్మణులకు, 3 ముప్పదిమాసములు, 4 ఆకాశము,

కణఁకనిచ్చలుఁ బ్రదక్షిణముగాఁ దిరుగుచుఁ
జెలఁగియుండును గల్పజీవి యగుచు
ననఘుఁ డుత్తానపాదాత్మజుఁ డార్యుఁడు
నయిన యాధ్రువుని మహాత్త్వమెల్లఁ

తే॥ తెలిసి వర్ణింప బ్రహ్మకు నలవిగాదు
నే నెఱింగినయంతయు నీకు మున్న
తెలియఁ బలికితిఁ గ్రమ్మఱఁ దలఁచికొనుము
జితరిపువ్రాత! శ్రీపరీక్షిన్నరేంద్ర! 91

వ॥ మఱియు నాధ్రువుండు నిమిషమాత్రంబు నెడలేక సంచరించు జ్యోతిర్గ్రహనక్షత్రంబులకు నీశ్వరునిచేత ధాన్యాక్రమణంబునఁ బశువులకై యేర్పఱిచిన మేధిస్తంభంబుతెఱంగున మేటిగాఁ గల్పింపంబడి ప్రకాశించుచుండు. గగనంబునందు మేఘంబులును శ్యేనాది పక్షులును వాయువశంబునం గర్మసారథులై చరించు తెఱంగున జ్యోతిర్గణంబులును బ్రకృతిపురుషయోగగృహీతాశులై కర్మనిమిత్తగతి గలిగి వసుంధరం బడుదురు. 92

క॥ పొందుగ జ్యోతిర్గణముల
నందముగా శింశుమార మందుల నుండం
గొందఱు దఱచుగఁ జెప్పుచు
నుందురు వినిపింతు విను మనూనచరిత్రా! 93

క॥ తలక్రిందై వట్రువ యై
సలలిత మగు శింశుమార చక్రమునందుం
దెలకొని పుచ్ఛాగ్రంబున
నిలిచి ధ్రువుం డుండు నెపుడు నిర్మలచరితా! 94

వ॥ మఱియు నాశింశుమారచక్ర[1]పుచ్ఛంబునఁ బ్రజాపతియు నగ్నీంద్ర ధర్ములును, బుచ్ఛమూలంబున ధాతృవిధాతలును. గటి

---

1 లోఁకయందు,

ప్రదేశంబున ఋషిసప్తకంబును, దక్షిణావర్తకుండలీభూతభూత
శరీరంబునకు నుదగయననక్షత్రంబులును, దక్షిణపార్శ్వంబున
దక్షిణాయన నక్షత్రంబులును, బృష్ఠంబున దేవమార్గంబును
నాకాశగంగయు, నుత్తరభాగంబునఁ బునర్వసుపుష్యంబులును,
దక్షిణభాగంబున నార్ద్రాశ్లేషలును, దక్షిణవామపాదంబుల నభి
జిదుత్తరాషాఢలును, దక్షిణ వామనాసారంధ్రంబుల శ్రవణ
పూర్వాషాఢలును, దక్షిణవామలోచనంబుల ధనిష్ఠామూలలును.
దక్షిణవామకర్ణంబుల మఘాదినక్షత్రంబులును, వామపార్శ్వం
బున దక్షిణాయనంబును, దక్షిణపార్శ్వంబునఁ గృత్తికాదినక్షత్ర
త్రయంబును నుత్తరాయణంబును, వామదక్షిణస్కంధంబుల శత
భిజ్జ్యేష్ఠలును, నుత్తమహానువున నగస్త్యుఁడును, నపరహానువున
యముండును, ముఖంబున నంగారకుండును, గుహ్యంబున శనై
శ్చరుండును, మేఢ్రంబున బృహస్పతియును, వక్షంబున నాది
త్యుండును, నాభిని శుక్రుండును, మనంబునఁ జంద్రుండును,
స్తనంబుల నాశ్వినులును, ప్రాణాపానంబుల బుధుండును, గళం
బున రాహువును, సర్వాంగంబులఁ గేతుగ్రహంబును, రోమం
బులఁ దారలును నుండును. అది సర్వదేవతామయంబైన
పుండరీకాక్షుని దివ్యదేహంబు ధ్రువునింగా నెఱుంగుము. 95

సీ॥ ఇట్టి దివ్యశరీర మెవ్వఁడు ప్రతిదినం
బందు సంధ్యాకాల మతులభక్తి
మనమందు నిలిపి యేమఱక మిక్కిలి ప్రయ
త్నంబున నియతుఁడై తత్త్వబుద్ధి
మౌనవ్రతంబునఁ బూని వీక్షించుచు
నీసంస్తవంబు దా నెంతో ప్రేమ
జపియించి కడుఁ బ్రశస్తమును మునీంద్రసే
వ్యమును జ్యోతిస్స్వరూపమున వెలుఁగు

ఆ॥ విపులశింశుమారవిగ్రహంబునకు వం
దనము వందనంబు లనుచు నిలిచి
సన్నుతించె నేని సకలార్థసిద్ధులఁ
బొందు మీఁద ముక్తిఁ జెందు నధిప! 96

క॥ ఇనమండలంబునకుఁ గ్రిం
దను దశసాహస్రయోజనంబుల స్వర్భా
నుని మండలంబు గ్రహ మై
ఘనముగ నపసవ్యమార్గగతి నుండు నృపా! 97

క॥ అనురాధముఁ డగు రాహువు
[1]బిసరుహసంభవుని వరము పెంపున నెంతో
పస యగు నమరత్వంబున
నసమానం బైనగ్రహవిహారముఁ బొందెన్. 98

సీ॥ జననాథ! రాహువు జన్మకర్మంబులు
వినిపింతు ముందఱ విస్తరించి
యయుతయోజనవిస్తృతార్కమండలము ద్వా
షట్సహస్రవిశాలచంద్రమండ
లముఁ బర్వకాలంబులను ద్రయోదశసహ
స్రవిశాలమై మీఁద రాహు గప్పు
నది సూచి [2]యుపరాగ మనుచును బలుకుదు
రెల్లవారును స్వధర్మేచ్ఛ లగుచు

ఆ॥ నంతలోన నినశశాంకమండలములఁ
గరుణఁ బ్రోవఁ దలఁచి హరి సుదర్శ
నంబు వచ్చు ననుభయంబున నైదాఱు
గడియలకును రాహు [3]నడఁకి తొలఁగు. 99

క॥ నరవర యీ రాహువునకు
నరసత నా క్రింద సిద్ధ చారణ విద్యా

1 బ్రహ్మ, 2 గ్రహణము, 3 నడఁకు = చలించు (ఒదుఁగు) వెనుదీయు.

ధరు లయుత యోజనములఁ
దిరముగ వసియించి లీలఁ దిరుగుదు రచటన్. 100

క॥ పరికింప సిద్ధవిద్యా
ధరులకుఁ బదివేలు క్రింద దరలక యక్షుల్
మఱియును భూతప్రేతులు
జరియింతురు రాక్షసులు పిశాచులు గొలువన్. 101

ఆ॥ వారిక్రిందఁ దగిలి వాయువశంబున
మలయుచుండు మేఘమండలంబు
మేఘమండలంబు మీఁదగఁ జుండు భూ
మండలంబు క్రింద నుండు నధిప! 102

వ॥ అట్టి భూమండలంబు క్రింద యోజనాయుతాంతరంబున నండక టాహాయామంబు గలిగి క్రమంబున నొండొంటికిం గ్రిందగుచు, నతలవితలసుతలరసాతలతలాతలమహాతల పాతాళలోకంబులుండు. అట్టి బిలస్వర్గంబులయందు సుపరిస్వర్గంబున కధికం బైన కామ భోగంబుల నైశ్వర్యానందంబులను సుసమృద్ధవనోద్యానక్రీడా విహారస్థానంబుల ననుభవించుచు దైత్యదానవ[1]కాద్రవేయాది దేవయోనులు నిత్యప్రముదితానురక్తు లగుచుఁ గళత్రాపత్య సుహృద్బంధుదాసీదాసపరిజనులతోఁ జేరుకొని మణిగణఖచి తంబులగు నతి రమణీయగృహంబులయందు నీశ్వరునివలనం జేటులేనికాయంబులు గలిగి వివిధమాయావిశేషవినిర్మితనూతన కేళీసదనవిహారణమండపవిచిత్రోద్యానాదులయందుఁ గేళీవినో దంబులు సలుపుచుఁ జరియింతురు. అంత. 103

సీ॥ అట్టిపాతాళంబు లందును మయకల్పి
తము లగు పుటభేదనముల యందు
బహురత్ననిర్మితప్రాకారభవనగో
పురసభాచైత్యచత్వరవిశేష

1 సర్పములు (నాగులు).

ములయందు నాసురాదుల మిథునములచే
శుకపికశారికానికరసంకు
లముల శోభిల్లు కృత్రిమభూములను గల
గృహములచే నలంకృతములగుచు

ఆ॥ కుసుమచయసుగంధి కిసలయస్తబకసం
తతులచేత ఫలవితతులచేత
నతులరుచిరనవలతాంగనాలింగిత
విటపములను గలుగు విభవములను. 104

వ॥ మఱియు నానావిధజలవిహంగమ మిథునంబులుగలిగి, నిర్మలజల పూరితంబులై మత్స్యకులసంచారక్షుభితంబు లైన కుముదకువల యకహ్లారలోహిత[1]శతపత్త్రాదికంబులం దేజరిల్లెడు సరోవరంబులు గల యుద్యానవనంబులయందుఁ [2]గృతనికేతనులై స్వర్గభూముల నతిశయించిన వివిధవిహారంబులు గలిగి యహోరాత్రాదికాల విభాగభయంబులు లేక మహాహిప్రవరుం డయిన శేషుని శిరో మణిదీధితులచే నంధకారోపద్రవంబు లేక యెల్లప్పుడు [3]దివసాయ మానంబుగా నుండు నా లోకంబునందు నఖిలజనులు దివ్యౌషధి రసరసాయనంబుల ననవరతంబు నన్నపానంబులుగా సేవించుటం జేసి యచ్చటివారలకు నాధివ్యాధులును వలితఫలితంబులును, జరారోగంబులును శరీరవైవర్ణ్యంబులును స్వేదదౌర్గంధ్యంబులును గలుగక పరమకల్యాణమూర్తులగుచు హరిచక్రభయంబు దక్క నన్యం బగు మృత్యుభయంబు నొందక యుందురు. అదియునుంగాక,

తే॥ అట్టి పాతాళలోకంబు నందు విష్ణు
చక్ర మెప్పుడేనిని బ్రవేశంబు నొందు
నప్పు డెల్లను దైత్యకులాంగనలకు
గర్భసంపద లందంద కరఁగు చుండు. 106

1 పద్మము, 2 నివాసము గల్పించుకొన్నవారు, 3 పగటివలె నైనది.

చ॥ అతలమునందు నమ్మయుని యాత్మజుఁడైన బలాసురుండు స
మ్మతిఁ జరియించు [1]షణ్ణవతిమాయలఁ గూడి వినోద మందుచుం
గుతలములందు నేఁడు నొకకొందఱు నచ్చటిమాయఁ జెంది సం
తతముఁ జరించుచుండుదురు దప్పక మోహనిబద్ధచిత్తులై. 107

వ॥ అట్టి బలుని యావలింతలును [2]స్వైరిణులు కామినులు [3]పుంశ్చలులను స్త్రీగణంబులు జనియించిరి. ఆ కామినీజనంబులు పాతాళంబుఁ బ్రవేశించిన పురుషునికి హాటకరసం బనియెడు సిద్ధరసఘుటిక నిచ్చి రససిద్ధునిం గావించి యతనియందు స్వవిలాసావలోకనానురాగస్మితసల్లాపోపగూహనాదుల నిచ్ఛావిహారంబులు సలుపుచుండ నాపురుషుండు మదాంధుండై తానె సిద్ధుండ ననియును నాగాయుతబలుండ ననియును దలంచి నానావిధరతిక్రీడలఁ బరమానందంబు నొందుచుండు. 108

సీ॥ హాటకేశ్వరుఁడైన యంబికాధీశుండు
వితలంబునందుల వేడ్కఁ నిలిచి
తనదుపార్షద భూతతతులతో బ్రహ్మాస
ర్గోపబృంహణమున నొక్కచోటఁ
బార్వతీసంభోగ పరుఁడగుచుండఁగా
వారలవీర్యంబు వలనఁ బుట్టి
నట్టిది హాటకి యనియెడినది యని
లాగ్నులు భక్షించి యందు నుమియ

తే॥ నదియు హాటక మనుపేర నతిశయిల్లి
వన్నె మీఱుచు శుద్ధ సువర్ణ మయ్యె
నాసువర్ణంబు నాలోకమందు నున్న
జనుల కెల్లను వినుత భూషణము లయ్యె. 109

---

1 తొంబదిఆఱు, 2 స్వైరిణి = ఇష్టము వచ్చినట్లు తిరుగులాడుది, 3 జంకులాండ్రు.

సీ॥ ఆ క్రింద సుతలంబునందు మహాపుణ్యుఁ
డగు విరోచనపుత్రుఁ డైనయట్టి
బలిచక్రవర్తి యాపాకశాసనునకు
ముద మొసంగఁగఁ గోరి యదితిగర్భ
మున వామనాకృతిఁ బుట్టి యంతటఁ ద్రివి
క్రమరూపమునను లోకత్రయంబు
నాక్రమించిన దానవారాతిచేత ముం
దటన యీఁబడినయింద్రత్వ మిట్లు

ఆ॥ గలుగువాఁడు పుణ్యకర్మసంధానుండు
హరిపదాంబుజార్చనాభిలాషుఁ
డగుచు శ్రీరమేశు నారాధనము సేయు
చుండు నెపుడు నతి మహోత్సవమున. 110

వ॥ నరేంద్రా! సకలభూతాంతర్యామియు దీర్ఘభూతుండును నయిన వాసుదేవునియందుఁ జిత్తంబు గలిగి యిచ్చిన భూదానంబునకు సాక్షాత్కరించిన మోక్షంబు ఫలంబగుం గాని పాతాళస్వర్గ రాజ్యంబులు ఫలంబులు గానేరవు. అయిన నెవ్వరికిని మోక్షంబు సాక్షాత్కృతంబు గాకుండుటం జేసి లోక ప్రదర్శనార్థంబు పాతాళ స్వర్గరాజ్యంబుల నిచ్చె. [1]క్షుతపతన ప్రస్ఖలనాదులందును వివశుం డైన యెడల నామస్మరణంబు సేయుపురుషుండు గర్మబంధంబున లన విముక్తుండగుచు సుజ్ఞానంబునం బొందునట్టి వాసుదేవుం డాత్మజ్ఞానప్రపోషణంబు సేయు. మాయామయంబు లైన భోగై శ్వర్యంబుల నెల్ల నెట్లొసంగు ననవలదు; భగవంతుండు యాచన సేసి సకలసంపదలఁ జేకొని శరీరమాత్రావశిష్టునిం జేసి వారుణ పాశంబులం గట్టి విడిచినప్పుడు బలీంద్రుం డిట్లనియె. 111

1 క్షుత = తుమ్ము.

సీ॥ పరమేశ్వరునకు నెప్పటిపదార్థములందుఁ
దృష్ణ లేకుండుట దెలిసినాఁడ
నింద్రాదు లెల్ల నుపేంద్రునిఁ బ్రార్థించి
యడిగిరి గాని శ్రీ హరికిఁ గోరి
కలు లేవు మిక్కిలి గంభీర మగు మహా
కాలస్వభావంబు గలుగు చుండ
నరయంగ మన్వంత రాధిపత్యమును లో
కత్రయంబును నెంత కాన తలఁప

ఆ॥ మత్పితామహుండు మానవంతుండు ప్ర
హ్లాదవిభునిఁ జూచి హర్ష మంది
యెద్దియైనఁ గోరు మిచ్చెద ననుటకు
నంతలోన నీశ్వ రాజ్ఞఁ దెలిసి. 112

వ॥ ఇట్లు కృతార్థుండై పిత్ర్యంబయిన రాజ్యంబు నొల్లక పరమే
శ్వరుదాస్యంబ కోరె. ఆ ప్రహ్లాదచరిత్రకథనావసరమ్మున నీ తం
డ్రికిని నీకును విశేషంబుగా నే పురుషుండు భగవదనుగ్రహంబుఁ
బొంద నోపు నని పుండరీకాక్షుం డానతిచ్చిన వాక్యంబులు వక్ష్య
మాణగ్రంథంబున విస్తరించెద, నా బలిచక్రవర్తి గృహద్వారం
బున నఖిలలోక గురుండగు న శ్రీమన్నారాయణుండు గదాపాణి
యును నిజజనానుకంపితుండును శంఖచక్రాద్యాయుధ ధరుండును
నగుచు నిప్పుడును దేజరిల్లుచుండు. అట్టి బలిద్వారంబున లోకం
బుల గెలువ నిచ్చగొన్న దశగ్రీవుం డుల్లంఘితశాసనుండై ప్రవే
శంబు గావింప న య్యాదిపురుషుండు దనపాదాంగుష్ఠంబున యో
జనాయుతాయుతంబులం బాఱం జిమ్మె. వినుము. 113

క॥ అసుతలమునకుఁ గ్రిందై
భాసిల్లుఁ దలాతలంబు ప్రభు వందు మయుం
డాసురపురనిర్మాతగ
వాసిగఁ బొగడొంది యేలు వసుధాధీశా! 114

చ॥ పురహరుచే రమేశ్వరుఁడు భూతహితార్థముగాఁ బురత్రయం
బరుదుగ నీఱు సేసె శరణాగతు నామయుఁ గాచి యెంతయుం
గరుణఁ దలాతలంబునకుఁ గర్తగ నిల్పిన నున్నవాఁడు శ్రీ
ధరుని సుదర్శనంబునకుఁ దప్పి విముక్తభయుండు గాఁ దగన్.

క॥ తలఁపఁగ నాక్రింద మహా
తలమునఁ గద్రూవధూటి తనయులు సర్పం
బులు గలవు పెక్కు శిరములు
నలరంగాఁ గ్రోధవశగణావళి యనఁగన్. 116

వ॥ మఱియును గుహకతక్షకకాళియసుషేణాదిప్రధాను లయిన వార
లతులశరీరంబులు గలిగి యాదిపురుషుని వాహనం బైన పతగ
రాజభయంబున ననవరతంబు [1]నుద్వేజితు లగుచు స్వకళత్రా
పత్యసుహృద్బాంధవ సమేతులయి యుండుదురు. ఆ క్రింద రసా
తలంబున దైత్యులు దానవులు నగు నివాతకవచకాలకేయు లను
హిరణ్యపురనివాసు లగు దేవతాశత్రువులు మహాసాహసులును
దేజోధికులును నగుచు సకలలోకాధీశ్వరుం డైన శ్రీహరి తేజంబు
నం [2]బ్రతిహతులై వల్మీకంబునందు నడంగి యున్న సర్పంబుల
చందంబున నింద్రదూత యగు సరమచేఁ జెప్పఁబడెడు మంత్రా
త్మకవాక్యంబులకు భయంబు నొందుచుండుదురు. 117

క॥ [3]ఇందుకులోద్భవ! వినుమా
క్రిందటిపాతాళమునను గ్రీడించుచు నా
నందము నొందుచు నుండును
సందడిఁబడి నాగకులము చతురతతోడన్. 118

వ॥ ఇట్లు వాసుకిప్రముఖు లైన శంఖకుళికమహాశంఖశ్వేతధనంజయ
ధృతరాష్ట్రశంఖచూడకంబళాశ్వతరదేవదత్తాదులయిన మహానా
గంబు లైదు నేడు పదినూఱువేయిశిరంబులు గలిగి ఫణామణి
కాంతులం జేసి పాతాళతిమిరంబును బాపుచుండుదురు. 119

---

1 ఉద్వేజితులు = బెదరువారు, 2 ఓడినవారై, 3 చంద్రవంశమునఁ బుట్టినవాఁడా.

సీ॥ పాతాళలోకంబు పాఁతున శేషుండు
వెలయంగ ముప్పదివేలయోజ
నంబుల వెడలుపునను దోఁకఁ జుట్టగా
జుట్టుక యుండు, విష్ణునిమహోగ్ర
మైన తాను శరీరమైన యనంతాఖ్య
సంకర్షణుం డుండు సంతతంబు
నట్టి యనంతనామాభిధానుని మస్త
కమున సిద్ధార్థంబు కరణి ధరణి

ఆ॥ యంత నావిభుండు నఖిలలోకంబుల
సంహరింపఁ గోరి చండకోప
వశత సృజనఁజేయు వరుస నేకాదశ
రుద్రమూర్తు లనెడు రౌద్రమతుల. 120

ఆ॥ అట్టిరుద్రమూర్తు లతులత్రినేత్రులు
నఖిలశూలహస్తు లగుచు నుందు
రందు నున్న ఫణికులాధిపుల్ శేషుని
పాదపంకజముల భక్తిఁ జేరి. 121

ఆ॥ నమ్రులగుచు ననుదినంబును మౌళిర
త్నముల చేతఁ గడు ముదంబు నొంది
కోరికలు దలిర్ప నీరాజనంబుల
నిచ్చుచుండు రెపుడు మచ్చికలను. 122

వ॥ మరియు నా సంకర్షణమూర్తిం జేరి నాగకన్యకలు కోరికలు గల వార లగుచు నొప్పెడి శరీరవిలాసంబులం జేసి యగరుచందన కుంకుమపంకంబులను లేపనంబులు సేయుచు సంకర్షణమూర్తి దర్శనస్పర్శనాదుల [1]నుదో్భధితమకరధ్వజావేశితచిత్తంబులు గలిగి చిఱునవ్వు లొలయ నధికాభిలాషం జేసి స్మితావలోకనంబుల

1 ఉదో్భధిత = రేఁపఁబడిన, మకరధ్వజ + కామముచే, ఆవేశిత = తన్మయములయిన, చిత్తంబులు = మనస్సులు,

[1]సవ్రీడితలై యవలోకించుచుండ ననంతగుణంబులు గలయనంత దేవుం డుపసంహరింపం బడిన క్రోధంబు గలిగి, లోకంబులకు క్షేమంబు గోరుచు, సురాసురసిద్ధగంధర్వవిద్యాధరమునిగణంబు లనవరతంబు ధ్యానంబు సేయ సంతతసంతోషాతిశయంబున భ్రమాఁగన్ను వెట్టుచు, సలలితగీతవాద్యంబుల నానందంబు నొందుచుఁ దన పరిజనంబుల నతిస్నేహంబున నవలోకించుచు నవతులసీగంధపుష్పరసామోదితమధుకరవ్రాతమధురగీతంబులు గల వైజయంతీ వనమాలికల ధరియించుచు నీలాంబరధరుండును హలధరుండును నగుచు నితండు మహేంద్రుండో హరుండో యనుచు జనంబులు వలుకుచుండఁ గాంచనాబరధరుండై ముముక్షువులు ధ్యానంబులు సేయ నధ్యాత్మవిద్యాయుక్తం బయిన యానందహృదయగ్రంథిని భేదించు నట్టి శేషుని స్వాయంభువుండగు నారదుండు తుంబురుప్రభృతు లగు ఋషిశ్రేష్ఠులతోఁ జేరఁగొని కమలాసనుని సభాస్థానమునందు నిట్లు స్తుతియించుచుండు. 123

సీ॥ ఓలిమై నెవ్వని లీలావినోదముల్
జన్మసంరక్షణక్షయములకును
హేతువు లగుచుండు, నెవ్వని చూపుల
జనియించె సత్త్వ రజస్తమంబు,
లెవ్వనిరూపంబు లేకమై బహువిధం
బులను జగత్తులఁ బ్రోచుచుండు,
నెవ్వని నామంబు లెఱుఁగక తలఁచిన
యంతన దురితంబు లఁడఁగుచుండు

తే॥ నట్టి సంకర్షణాఖ్యుండు నవ్యయుండు
నైన శేషుని వినుతి సేయంగఁ దరమె

1 సిగ్గుకలవారై.

తలఁప నెప్పుడు వాఙ్మనంబులకు నింక
మూఁడులోకంబు లందును భూతతతికి? 124

ఆ॥ మఱియుఁ బెక్కుగతుల మాబోఁటివారల
బ్రోవఁ దలఁచి శేషమూర్తి సాత్త్వి
కస్వభావ మొందెఁ గడఁకతో నట్టి శే
షునకు మ్రొక్కుచుందు ననుదినంబు. 125

వ॥ మఱియు నాశేషుని నెవ్వండేని నాకస్మికంబుగ నయినను నార్తుం డగుచు నయినను స్మరించినమాత్రాన, యఖిల పాపంబులం బాసి సకల శ్రేయస్సులం బొందు నట్టి శేషునిసే ముముక్షువు లాశ్ర యించి ధ్యానం బొనర్చి భవబంధనిర్ముక్తు లగుదురు. అతని ఫణం బుల యందు భూగోళం బణుమాత్రం బగుచునుండు. అతని మహి మలు గణుతింప సహస్రజిహ్వాలుగల పురుషుండైన నోపండని పలుకుచుందురు. ఆయనంతుండు పాతాళంబున నుండి సకలలోక హితార్థంబు భూమిని ధరియించు నని లోకతిర్యఙ్మనుష్య గతులను లోకస్థితియును శుకయోగీంద్రుండు వినిపించి యింక నేమి విని పింతు నెఱింగింపు మనినం, బరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీం ద్రున కిట్లనియె. 126

క॥ మునివర లోకచరిత్రం
బనుపమము మహావిచిత్ర మగునట్లుగ నా
కును వినిపించితి వంతయుఁ
బనుపడి నా చిత్తమందుఁ బాయకనిలిచెన్. 127

వ॥ అనిన శుకయోగీంద్రుం డి ట్లనియె. 128

ఆ॥ జంతుజాలములకు శ్రద్ధలు త్రిగుణాత్మ
కములు గాన వారి కర్మగతుల
తారతమ్యములును దగిలి యిన్నియు వివి
ధంబు లగుచు సంతతంబు నుండు. 129

వ॥ నరేంద్రా! ప్రతిషిద్ధలక్షణంబగు నధర్మం బాచరించు నరుని శ్రద్ధ

విపరీతంబుగాఁ బ్రవర్తిల్లు. నట్టివానికిఁ గలిగెడి కర్మఫలంబును విపరీతంబు గానె యుండుం గావున ననాద్యకామప్రవర్తల వలనఁ బెక్కు తెఱంగులఁ గలిగెడు కర్మగతుల సంగ్రహంబుగ నెఱింగిం చెద ననిన శుకునితోఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుం డి ట్లనియె. 130

ఆ॥ మునివరేణ్య! నరకములు ముజ్జగంబుల
యందొ యంతరాళ మందొ వెలినొ
యదియుఁ గాక దేశమందుండు భూవిశే
షములయందొ తెలుపు సంతసమున. 131

వ॥ అనిన శుకయోగీంద్రుం డి ట్లనియె. 132

శుకయోగి పరీక్షిత్తునకుఁ దెలిపెడి నరకలోక వర్ణనము

క॥ ఎడతెగక ముజ్జగంబుల
కడపల నయ్యామ్యదిశను గదలక నిలుచుం
గడుఘోరములుగ నరకము
లడరంగా నంతరాళమందుల నధిపా! 133

వ॥ మఱియును దక్షిణంబున నగ్నిష్వాత్తాదిపితృగణంబులు తమ గోత్రజులకు మేలుగలుగుట కొఱకు సత్యంబులగు నాశీర్వాదంబుల నొసంగు చుండుదురు. అచ్చటి పితృపతి యగు శమనుండు దనలోకంబునకుం జనుదెంచుజంతువుల కర్మంబులకుం దగినఫలంబుల నిచ్చి శిక్షించుచునుండు. అందుఁ దామిస్రంబును నంధతామిస్రంబును రౌరవంబును మహారౌరవంబును గుంభీపాకంబును గాలసూత్రంబును, నసిపత్త్రవనంబును సూకరముఖంబును నంధకూపంబును గ్రిమిభోజనంబును సందంశంబును దప్తోర్మియు వజ్రకంటకశాల్మలియు వైతరణియుఁ బూయోదంబును బ్రాణరోధంబును విశసనంబును లాలాభక్షంబును సారమేయాదనంబును నవీచిరయంబును రేతఃపానంబును నను నేకవిశంతి మహానరకంబులును, మఱియును క్షారకర్దమంబును రక్షోగణభోజనంబును శూలప్రోతంబును దందశూకంబును నవటనిరోధనంబును బర్యావర్తనంబును సూచీముఖంబును

నన సప్తవిధనరకంబులతోడం గూడి యష్టావింశతినరకంబులు
గల వని కొందఱు నొడువుదురు. అందు. 134

క॥ పరపుత్రకళత్రంబులఁ
బరికింపక యపహసించు పాపాత్ముఁడు దు
ష్కరపాశబద్ధుఁ డై యమ
పురుషులచే నధిక బాధఁ బొందుచు నుండున్. 135

వ॥ మఱియు నవ్విధంబున బాధితుం డగుచుఁ దామిస్రనరకంబునం
బడి యనశనాద్రిపాతనదండతాడనతర్జనాదిబాధలం జెంది
కడుభయంబున మూర్ఛలం బొందు చుండు. 136

క॥ పరకాంత నెవ్వఁడేనిం
బురుషుం డుండంగ [1]మొఱఁగి పొందిన యమకిం
కరు లతనిఁ బట్టి వడిఁ ద
త్తఱమునఁ బడవైతు రంధతామిస్రమునన్. 137

వ॥ నరేంద్రా! యెవ్వఁడేనిం గుటుంబపోషణార్థంబు పరులకు ద్రోహం
బుసేయు నానరుండు రౌరవనరకంబునం బడు. ఎవ్వం డిహలోకం
బునందు స్వేచ్ఛావిహారంబున సంచరించుచుఁ బరోపద్రవపరాఙ్ము
ఖంబు లయి యుండు పశుపక్షిమృగాదుల బాధించ నాయామృ
గంబులు రురురూపంబులఁ దాల్చి యట్టిపాపజనుల నానావిధ
యాతనల బాధించుటం జేసి రౌరవమహారౌరవనరకంబు లనంబడు.
నెవ్వండేని దేహపోషణార్థంబు మూషకాదుల బిలనిరోధంబుసేసి
వధించు నానిష్కరుణుండైన పురుషునిం గుంభీపాక నరకంబుల
యందుఁ గళత ప్తతైలంబులం బెక్కుబాధలం బొందింతురు. 138

సీ॥ తల్లిదండ్రులకును ధరణీసురులకును
నహితంబుసేసిన యట్టివాఁడు
కాలసూత్రంబను కడుఁదీవ్ర నరకంబు
నందును, నందంద యయుతయోజ

[1] మొఱఁగి=దాఁగి.

నాయతపాత్రాదు లందుల సూర్యుఁడా
మీఁద గ్రిందను వహ్ని మిగుల మండ
నత్యంత క్షుత్పిపాసాదుల చేతను
బాధితుం డగు చుండుఁ బాయ కెపుడుఁ

ఆ॥ బరువు వెట్టుచున్నఁ బడి యున్న నిలిచినఁ
గదల కున్నఁ జాల నొదిగియున్న
బాధఁబొందుచుండుఁ బశురోమముల లెక్క
వరుస నపరిమేయ వత్సరములు. 139

వ॥ మఱియు వేదమార్గంబు విడిచి పాషండమార్గంబు లాదరించుపురుషుని [1]నసిపత్రవనంబునందు యమకింకరులు [2]తఱట్ల నడుచుచుఁ బరిహాసించుచుఁ దోలునెడ, నాయసిపత్త్రంబు లిరుగెలంకుల శరీరంబుఁ ద్రెంచుచుండ నడుగడుగున మొఱవెట్టుచుండ బాధించుచుండుదురు. 140

క॥ దండింపఁ దగనివారల
దండించిన విప్రవరుల తనువులు ముట్టం
దండించిన దుర్మతులం
దండింతురు కాలసూత్ర నరకములందున్. 141

ఆ॥ మఱియు నట్టిదుష్టమానవుఁ గింకరుల్
విఱిచి చెఱకుఁగోల విఱిచినట్లు
బాధపెట్టుచుండఁ బడి మూర్ఛఁ జెందుచు
మొఱలు వెట్టుచుండు భూపవర్య! 142

వ॥ నరేంద్రా! యెవ్వండేని యీశ్వరకల్పితవృత్తి గలజంతువుల హింసించు నట్టివాని నంధకూపం బను నరకంబునం బడవైచిన నందు నతండు దొల్లి తాను జేసిన భూతద్రోహంబున నచ్చట వివిధక్రూరపక్షి మృగపశుసర్పమశకమత్కుణమక్షికాదులచేత హింసం బొందుచు మహాంధకారంబునందు నిద్రానుభవసుఖ

1 కత్తుల వనము, 2 కొరడాలచేత.

లేశంబును లేక కుశరీరంబునందుల జీవుండునుంబోలె మృత ప్రాయుండై యుండు. అంత. 143

క॥ తనకలిమి నెవ్వఁడేనిం
దనబాంధవ వరులఁ గూడి తగఁ గుడువక తా
నును వాయసంబు భక్షిం
చిన మాడ్కిం దిన్నవాని శీఘ్రమె యచటన్. 144

క॥ క్రిమిభోజన మనిమెడి నర
కమునం బడి క్రిములె కూడు గాఁ గుడుచుచుఁ దాఁ
గ్రిమి యగుచు లక్షపరివా
ణముఁ గల క్రిమిగుండమందు నాఁటుక యుండున్. 145

వ॥ మఱియు నీభూలోకంబున నెవ్వఁడేని నవిపన్నుండై చౌర్యవృత్తిచే బ్రాహ్మణాదుల హిరణ్యరత్నాదిద్రవ్యంబు లపహరించు, నట్టి పురుషుని నగ్నివర్ణంబు లగు నయఃపిండంబుల నగ్నితప్తంబు లగు శూలంబుల నతనిశరీరంబునం దివియు చుండుదురు. మఱియును మదనాతురు లగుచు స్త్రీపురుషు[1]లగమ్యాగమనంబు సేసిరేని నట్టివారిని యమలోకంబున నతి తీక్ష్ణ[2]కశాతాడితులం జేసి యగ్ని మయంబు లయిన యుక్కుప్రతిమల నాలింగనంబు సేయింతురు.

ఆ॥ సర్వజంతుజాల సంగమ మొందెడు
వానిఁ బట్టి కట్టి వజ్రదంష్ట్ర
కములు గలుగునట్టి ఘనతరశాల్మలీ
తరువులందుఁ జేర్చి దంతు రెపుడు. 147

ఆ॥ పార్థివేంద్ర! నరుఁడు పాషండదర్శనుఁ
డగుచు ధర్మమార్గ మడఁచెనేని
వాఁడు నరకమందు వైతరణీనది
నుడుగ కెపుడుఁ బొరలి పడుచు నుండు. 148

వ॥ మఱియు నట్టి వైతరణీనదియందు జలగ్రాహంబులు దిగ్గిఛి

1 వెళ్ళఁగూడనిదానితో వెళుట, 2 కొరడా.

భక్షింపం బ్రాణంబులు నిర్గమింపం దన పాపంబు లుచ్చరించుచు
విణ్మూత్రపూయశోణితకేశనఖాస్థిమేదోమాంసవసావాసినియగు
నందుఁ దప్తుండగుచు నుండు. విప్రుండు శూద్రకామినులం
బొంది శౌచాచారంబులం బాసి గతలజ్జుం డై పశువుంబోలెఁ
జరియించెనేని నతండు నరకంబునుం బొంది యందుఁ బూయ
విణ్మూత్రలాలా శ్లేష్మపూర్ణార్ణవమందు ద్రొబ్బంబడి యతిభీభత్సి
తంబు లగు నా ద్రవ్యంబుల భుజియించుచుండు. 149

క॥ శునకములఁ బెంచి యెవ్వం
డనయంబును వేఁట సలిపి యాత్మార్థముగా
వనమృగములఁ జంపును నా
మనుజాధము నస్త్రములను మర్దింతు రొగిన్. 150

ఆ॥ ద్రవ్యలోభమునను దంభార్థమై పశు
వులను జంపి జన్నములను జేయు
వానిఁ బట్టి యముని వారలు గోయుచు
నుందు రెపుడు మిగుల సందడిలుచు. 151

వ॥ కామమోహితుం డై యెవ్వండేనిఁ దన భార్యచేత రేతఃపానంబు
సేయించు నా పాపాత్ముని రేతోప్రవాదంబునం ద్రోచి యారేతం
బునె పానంబు సేయింపుదురు. రాజపుత్రులైనను జోరు లైనను
ధనికుల గ్రామంబుపైఁ బడి యందు గృహదాహంబు సేయువార
లను, విషాదులవలన నన్యులఁ జంపెడువారలను, వజ్రదంష్ట్రలు
గల వింశత్యుత్తర సప్తశతశునకంబు లెడ తెగక తిరిగి భక్షించు
చుండు. 152

సీ॥ లంచంబుఁగొని సాక్షి వంచించి యనృతంబు
వలికెడు పాపాత్ముఁ బట్టి కట్టి
యంత*మానకవీచి యను నరకమునందు
శతయోజనోన్నత శైలశిఖర

* మహావీచి—అని పాఠాంతరము.

మునఁ దలక్రిందుగా నునిచియధో ముఖం
బుగఁ బడద్రొబ్బిన బొబ్బలిడుచుఁ
గల్లోలములు లేని కమలాకరముఁబోలెఁ
జటులమై యున్న పాషాణ మందుఁ

తే॥ బడిన యంతన దేహంబుపగిలి పెక్కు
తునుకలై పాసి యది గూడికొనుచు నుండ
నుండి యాకులతను బొందుచుండుఁగాని
చావులేకుండు నా దుష్ట జంతువునకు. 153

ఆ॥ సోమయాజిభార్యఁ గామించి పొందిన
వానిఁ గపట మద్య పాన సోమ
పాన మనుదినంబుఁ బానంబుసేయు వి
ట్క్షత్రియులను బట్టి సంభ్రమమున. 154

ఆ॥ బొమ్మఁ ద్రొక్కి మోము ఱిమ్మవట్టఁగ మోది
యనలముఖమునందు నగ్నివర్ణ
ముగను గాఁచి వక్త్రమున నిండఁగా నుక్కు
నీరు వోతు రేచి నిష్ఠురముగ. 155

వ॥ మఱియు నీచవర్ణుండు నిష్ట సలుపుచుఁ దపోదాన విద్యాచారంబులఁ బెద్దల కవమానంబు సేయువాఁడు క్షారకర్దమం బను నరకంబునందు నధోముఖుం డగుచు బాధలం బొందు. స్త్రీ పురుషు లెవ్వరేని శరీరరక్షణార్థంబు పశువుల మానవుల బలియిచ్చి రేని వారల నిరయంబునందు యమకింకరులు [1]సురియలందునిమి, తద్రక్తంబు పానంబుసేయుచుం బాటాడుచుందురు. గ్రామారణ్యంబులయందు జంతువుల శూలప్రోతంబులం గావించి హింసించుచు హర్షించుచున్న వారలను శూలసూత్రంబను నరకంబునందు శూలప్రోతులం జేసిన క్షుత్పిపాసాపరవశు లగుచుండఁ గంకగృధ్రాదులు దీక్ష్ణ తుండాగ్రంబులం దిగిచి భక్షించుచుండు. మఱియు ధూర్తస్వభా

1 కత్తులు.

వంబున జంతుపీడనంబుఁ గావించెడు పాపాత్ముల దందశూకం బను నరకంబునందు నైవ నైదు నేడు ముఖంబుల సర్పంబులు గఱచు చుండు. 156

ఆ॥ ఎనయ దొడ్డిలోన నిండ్లలో నైనను
బశుపతంగహరిణపంక్తి నెల్లఁ
బట్టి హింససేయు పాపాత్ము విషవహ్ని
ధూమశిఖల ద్రొబ్బుదురు నృపాల! 157

క॥ తనయింటికి వచ్చిన మను
జుని నతిథిం గ్రోధదృష్టిఁ జూచిన వానిం
గనుఁగవల వజ్రదంష్ట్రలఁ
దనరినయాకంకగృధ్రతతి భక్షించున్. 158

మ॥ ధనవంతుం డగుమానవుండు గడఁకన్ ధర్మోపకారంబులన్
ఘనతం జేయక యుండెనేని యమలోకంబందు సూచీముఖం
బనునాదుర్గతిఁ బట్టి త్రోచి యిది గాపై యున్నభూతం బట
న్చను పాశంబులఁ బట్టి కట్టి వడితో నొప్పింతు రత్యుగ్రులై. 159

ఆ। నరవరేణ్య! యిట్టి నరకముల్ యమలోక
మందుఁ గలవు మఱి సహస్రసంఖ్య
లందు [1]శమనదూత లనిశంబు బాధింతు
రవని ధర్మదూరు లయిననరుల. 160

ఆ॥ ధర్మవంతులెల్ల దప్పక స్వర్గంబు
నందు భోగసమితిఁ బొందు చుందు
రెలమి బుణ్యపాపముల శేషములవల్లఁ
బుట్టు చుందు రవనిఁ బుణ్యచరిత! 161

వ॥ నరేంద్రా! మోక్షమార్గంబు మున్నె వినిపించితి. ఇప్పుడు నీ కెఱింగించిన వెల్లను బ్రహ్మాండకోశంబునం గలవని పురాణం

1 యమదూతలు.

బులు వలుకుచుండు. అట్టి బ్రహ్మాండంబు శ్రీమన్నారాయణుని స్థూలశరీరం బగుటం జేసి బ్రహ్మాండం బెవ్వరు వర్ణింతు రెవ్వరు విందురు వారలకు సకలశ్రేయస్సులుం గలుగును. ఈశ్వరస్థూల శరీరంబుఁ దెలిసినవారికి శ్రద్ధాభక్తులం జేసి స్థూలదేహంబు నెఱుంగ వచ్చు. భూద్వీపవర్ష సరిదద్రినభస్సముద్రపాతాళ దిఙ్నరకతారాగణలోకసంస్థితం బయి సకలజీవనికాయ్యం బైయద్భుతం బైన శ్రీహరిస్థూలశరీరంబు వినిపించితిని. అని. 162

చ॥ జలజభవాది దేవమునిసన్నుతతీర్థపదాంబుజాత! ని
ర్మలనవరత్ననూపురవిరాజిత! కౌస్తుభభూషణాంగ! యు
జ్జ్వలతులసీకురంగమదవాసనవాసితదివ్యదేహ! శ్రీ
నిలయశరీర! కృష్ణ! ధరణీధర! భానుశశాంకలోచనా! 163

క॥ శ్రీతరుణీహృదయస్థిత!
పాతకహార! సర్వలోకపావన! భువనా
తీతగుణాశ్రయ! యతివి
ఖ్యాతసురార్చితపదాబ్జ! కంసవిదారీ! 164

మత్తకోకిలము॥ దండితారిసమూహ భక్త! నిధాన! దాసవిహార! మా
ర్తాండమండలమధ్యసంస్థిత తత్త్వరూపగదాసికో
దండశంఖసుదర్శనాంక! సుధాకరార్కసునేత్ర! భూ
మండలోద్ధరణార్తపోషణ మత్తదైత్యనివారణా! 165

గద్యము॥ ఇది శ్రీసకలసుకవిజనానందకర బొప్పనామాత్యపుత్ర గంగనార్య ప్రణీతం బైన శ్రీమద్భాగవతమహాపురాణంబునందు భరతాత్మజుం డైన సుమతికి రాజ్యాభిషేకంబును, పాషండదర్శనంబును, సుమతిపుత్రజన్మవిస్తారంబును, గయునిచరిత్రంబును, గయుని సంస్తుతియు, భూద్వీపవర్ష సరిదద్రినభస్సముద్రపాతాళదిఙ్నరకతారాగణసంస్థితియు నను కథలుం గల పంచమస్కంధంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము. 166

ఓం తత్స ద్బ్రహ్మార్పణమస్తు.

శ్రీరస్తు.

శ్రీనివాస పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్ర

భాగవతము

షష్ఠస్కంధము.

వత్సాంకితకౌస్తుభస్ఫురిత లక్ష్మీచారువక్షస్స్థల
శ్రీవిభ్రాజితు, నీలవర్ణు, శుభు, రాజీవాక్షుఁ, గంజాతభూ
దేవేంద్రాదిసమస్త దేవమకుటోద్దీప్తోరురత్నప్రభా
[1]వ్యావిద్ధాంఘ్రిసరోజు, నచ్యుతుఁ, గృపావాసుం,
ప్రశంసించెదన్.

శివస్తుతి

ఉ॥ నిందుమతిం దలంతుఁ గమనీయ భుజంగమరాజమండలీ
మండనుఁ, జంద్రఖండపరిమండితమస్తకుఁ, [2]తారమల్లికా
పాండురవర్ణుఁ, జండతరభండను; [3]హేమగిరీంద్రచారుకో
దండు, మహేశు, గంధగజదానవభంజను, భక్తరంజనున్. 2

బ్రహ్మస్తుతి

ఉ॥ [4]హంసతురంగముం బరమహంసము నంచితదేవతాకులో
త్తంసము నాగమాంతవిదితధ్రువపుణ్యరమావతంసముం

---

1 వ్యావిద్ధ = మిక్కిలి అతికియున్న, 2 తార = వెండిలేక ముత్యము, 3 బంగారు కొండ (మేరువు) విల్లుగాఁ గలవాఁడు, 4 హంస వాహనముగాఁ గల వాఁడు.

[1]గంసజిఘాంసునంశమును [2]గర్బ్బర సూత్రసమావృతాంసముఁ
హింస నడంచు బ్రహ్మమున హీనశుభంబులకై భజించెదన్. 3

ఉ॥ మోదకహస్తునిన్, సమదమూషకవాహను, నేకదంతు, లం
బోదరు, నంబికాతనయు, నూర్జితపుణ్యు, గణేశు, దేవతా
హ్లాదగరిష్ఠు, [3]దంతిముఖు, నంచితభక్తఫలప్రదాయకున్,
మోదముతోడ హస్తములు మోడ్చి భజించెద నిష్టసిద్ధికిన్. 4

ఉ॥ కల్లతనంబుగాక పొడగట్టినపూర్వపురీతి నేఁడు నా
యుల్లమునందు నుండుము సమున్నతతేజముతోడ భక్తి రం
జిల్లినచూపు గూడ విధిఁజెందినప్రోడ బుధాళినీడ మా
తల్లి దయామతల్లి ప్రణతద్రుమకల్పకవల్లి భారతీ! 5

క॥ విలసత్కంకణరవరవ
కలితంబగునభయవరదకరముల బెరయం
జెలరేఁగి భక్తులకు నల
కలుముల దయసేయుజలధికన్యకఁ దలఁతున్. 6

క॥ కాళికి బహుసన్నుతలో
కాళికిఁ గమనీయవలయ కరకీలితకం
కాళికిఁ దాపసమానస
కేళికి వందనము సేసి కీర్తింతుమదిన్. 7

వ॥ అని యిష్టదేవతాప్రార్థనంబు సేసి. 8

చ॥ పరమసమాధిధుర్యుఁ, బటు పావనకర్మవిధేయు, దేవతా
వరనరవంద్యు, సద్విమలవాక్యు జనార్దనకీర్తన క్రియా
భరణసమర్థు, వేదచయపారగు, భవ్యుఁ, ద్రికాలవేది, భా
సురమతిఁ గొల్చుటొప్పు బుధశోభితుఁ బుణ్యుఁ బరాశరాత్మజున్.

క॥ వ్యాసుఁడు భగవత్పదసం
వాసుం డాగమపురాణ వరవిష్ణుకథా

1 కంసశత్రువు (హరి) యొక్క అంశము అయినవాడు, 2 బంగరు యజ్ఞోపవీతములోఁ గూడిన మూఁపుగలవాఁడు, 3 గజముఖుని (గణపతిని).

వాసుఁడు నిర్మలకవితా
వ్యాసునిపదపద్మయుగము భావింతుమదిన్. 10

సీ॥ వరకవిత్వోద్రేకి వాల్మీకిఁ గొనియాడి
భాగవతార్థివై భవముఁ బలుకు
శుకమంజులాలాపు శుకయోగిఁ బ్రార్థించి,
బాణమయూరుల ప్రతిభ నొడివి
భాససౌమిల్లికభారవిమాఘుల
ఘనసుధామధురవాక్యములఁ దలఁచి,
కాళిదాసుఁ గవీంద్రకల్పవృక్షముఁ గొల్చి,
నన్నపాచార్యు వర్ణనలఁ బొగడి,
తే॥ వెలయఁ దిక్కన సోమయాజుల భజించి,
యెఱ్ఱనామాత్యు భాస్కరు నిచ్చఁ గొల్చి,
సుకవిసోముని నాచనసోము నెఱిఁగి,
కవిమనోనాథు శ్రీనాథు ఘనతమెచ్చి. 11

ఉ॥ [1]ఎమ్మెలు సెప్ప నేల, జగమెన్నఁగఁ బన్నగరాజశాయికిన్
సొమ్ముగ వాక్యసంపదలు సూఱలు సేసినవాని, భక్తిలో
నమ్మినవాని, భాగవత నైష్ఠికుఁడై తగువానిఁ, బేర్మితో
బమ్మెరపోతరాజుఁ గవిపట్టపురాజుఁ దలంచి మ్రొక్కెదన్. 12

వ॥ అని సకలసుకవినికరంబులకు ముకుళితకరకమలుండనై. 13

ఉ॥ ఎయ్యది కర్మబంధముల నెల్ల హరించు, విభూతికారణం
బెయ్యది, సన్మునీంద్రులకు నెల్లఁ గవిత్వసమాశ్రయంబు ము
న్నెయ్యది, సర్వమంత్రముల నేలిన దెయ్యది, మోక్షలక్ష్మి రూ
పెయ్యది, దానిఁ బల్కెద సుహృద్యము భాగవతాఖ్యమంత్రమున్.

వ॥ అని శ్రీ మహాభాగవతపురాణంబునందు షష్ఠస్కంధం బాంధ్ర
భాష రచియింపంబూని యాకృతికిం బతిగా నద్దేవుండు గలండని
వితర్కించి నాకుం గవిత్వమహత్త్వంబు సంప్రాప్తంబగు కాలంబు

1 ఎమ్మెలు=విలాసపు పలుకులు, ముఖప్రీతిమాటలన్నమాట.

దలంచి నారాయణుండె దైవంబని యెఱింగి మనోరథంబు సఫలం బయ్యెనని యాకృతిఁ గృష్ణార్పణంబుచేసితిని. అది యెట్లనిన, నేను విద్యాభ్యాసంబునం దగిలి కొండొకనై యుండ నొక్క నాఁడు దివంబున.

చ॥ కలితవిశేషవస్త్రమును గట్టి హిమాంబు సుగంధచందనం
బలఁది వినూత్నభూషణము లారఁగఁదాల్చి వినోదలీల నిం
పుల మృదుశయ్య నిద్రఁదగఁ బొందినచోఁ గనుపట్టెఁ బల్మఱుం
దలమునఁ గమ్మ [2]క్రొమ్మెఱుఁగుదండమురూపున నిల్చుపోలికన్.

సీ॥ ఉరవడిఁ బ్రాగ్వీథి నుదయించుమార్తాండ
కోటిబింబచ్ఛాయ గూడినట్లు
హరిహరబ్రహ్మల యాత్మలలో నుబ్బి
కరుణ యొక్కట మూర్తి బెరసినట్లు
ఖరకరకరతీవ్రగతిని గరంగుచు
హేమాద్రి చెంతఁ బెల్లెగసినట్లు
ఫణిరాజఫణరాజిమణిగణవిస్ఫూర్తి
[3]సుషిరంపు వెలిఁ దలచూపినట్లు

తే॥ లుట్టిపడ్డట్లు [4]కట్టెఱ్ఱనూఁదినట్లు
తేజ మెసఁగంగ నాత్రోవ దివ్యవాణి
పూని సాక్షాత్కరించి సంపూర్ణదృష్టిఁ
జూచి యిట్లని పలికె మంజులముగాను. 17

ఉ॥ ఆటలుఁ బాటలుం జదువు లద్భుతముల్ విననొప్పువాద్యముల్
సాటి దలంప రానిబలుసాములు మున్నగువిద్య లెల్ల నీ
కాటలుఁ బాట లయ్యె విను మన్నిటికిన్ మెఱుఁగిడ్డభంగి నా
చాటునఁ [5]జాటుకారపదసాధుకవిత్వముఁ జెప్పు మింపుగన్. 18

---

1 కొండొక = బాలుఁడు, 2 క్రొత్తమెఱుపు, దండమురూపున = దండాకారముగా నిల్చినట్లు, 3 పాతాళలోకమునుండి భూమిని రంధ్రములుచేసికొని పైకివచ్చినట్లు, 4 కట్టెఱ్ఱ 5 సరసములయిన పదములచే మృదువయిన కవిత్వము.

వ॥ అని యానతిచ్చు జగన్మాతృకృపావలోకనసుశ్లోకుండనై యేనొక్క శ్లోకంబు నాతుణంబ నుడివితిని. అది యెట్టిదనిన. 19

శ్లో॥ హంసాయ సత్త్వనిలయాయ సదాశ్రయాయ
నారాయణాయ నిఖిలాయ నిరాశ్రయాయ
సత్సంగ్రహాయ సగుణాయ సదీశ్వరాయ
సంపూర్ణపుణ్యపతయే హరయే నమస్తే. 20

వ॥ ఈశ్లోకం బద్దేవి యంగీకరించె. అంత మేలుకాంచి యానంద భరితుండనై నాఁటనుండి చంద్రానుగత యగుచంద్రికయుంబోలె నారాయణాంకితం బయిన కవిత్వతత్త్వజ్ఞానంబు గోచరం బయ్యె. దానికి ఫలంబుగా గోపికావల్లభుని నుల్లంబున నిడుకొని, 21

ఆ॥ పలుకఁ గలిగె మొదలభాగవతార్థంబు
భర్త కృష్ణుఁ డయ్యె భాగ్యమొదవె
నమృతరసముఁ గోర నలరు చింతామణి
పాత్ర సంభవించుభంగి నిపుడు. 22

ఆ॥ భాగవతము దేటపఱుప నెవ్వఁడుసాలు?
శుకుఁడు దక్క నరుని [1]సకుఁడు దక్క
బుద్ధిఁ దోచినంత బుధులచే విన్నంత
భక్తి నిగిడినంత పలుకువాఁడ. 23

ఉ॥ పుట్టిననాఁటనుండియును బుట్టద యెట్టియదట్టునైనఁ జే
పట్టి నుతింపఁ జిత్తము శుభంబగు మద్వరవాక్యసీమకుం
బట్టము గట్టినాఁడ హరిఁబాయక తత్కథనామృతంబు నే
నుట్టిపడంగఁ జెప్పెదు బుధోత్తము లానుఁడు శ్రోత్రపద్ధతిన్. 24

వ॥ అని, 25

---

1 స్నేహితుఁడు.

సీ॥ శ్రీవత్సగోత్రుండు శివభక్తి యుక్తుఁడా
పస్తంబసూత్రుఁ డపారగుణుఁడు
నేర్పారిశాసనం డెత్తనప్రెగ్గడ
పుత్రుండు వీరన పుణ్యమూర్తి
కాత్మజుం డగునాదయామాత్యునకుఁ బోల
మాంబకునందను లమితయశులు
కసువనామాత్యుండు ఘనుఁడు వీరనమంత్రి
సింగధీమణియు నంచితగుణాఢ్యు
తే॥ లుద్భవించిరి తేజంబు లూర్జితముగ
సౌరిదిమూర్తిత్రయం బన శుభ్రకీర్తిఁ
బరఁగి రందులఁ గసువనప్రభువునకును
ముమ్మడమ్మను సాధ్వి యిమ్ములను వెలసె. 26

ఉ. ఆడదు భర్తమాట కెదురాడదు వచ్చినవారి వీడఁగా
నాడదు పెక్కుభాష, లెడ నాడదు వాకిలి వెళ్ళి, కల్ల మా
టాడదు మిన్నకేని, సుగుణావళి కిందిర గాక సాటి యే
చేడియ లేదు చూరికుల శేఖరుకస్వయ ముమ్మడమ్మకున్. 27

క॥ ఆకసువయమంత్రికిఁ బు
ణ్యాకల్పశుభాంగి ముమ్మడమ్మ మము న్న
వ్యాకులచిత్తుల నిరువుర
శ్రీకరగుణగణులఁ బుణ్యశీలురఁ గాంచెన్. 28

క॥ [1]అంగజసమలావణ్యశు
భాంగులు హరిదివ్యపదయుగాంబుజవిలస
ద్భృంగాయమానచిత్తులు
సింగయ తెలగయలు మంత్రిశేఖరు లనఁగన్. 29

క॥ అందగ్రజుండ శివపూ
జం దనరినవాఁడ విష్ణుచరితామృతని

1 మన్మథునివంటి లావణ్యముగల మేలి శరీరములుగలవాఁడు.

వ్యాందిపటువాగ్విలాసా
నందోచితమానసుండ నయకోవిదుఁడన్. 30

వ॥ కావునం గృష్ణపాదారవిందసందర్శనాదర్శతలాయమానచిత్తుండ
నయి. 31

షష్ఠ్యంతములు

క॥ శ్రీపతికి మత్పతికి నుత
గోపతికిఁ ద్రిలోకపతికి గురుజనబుధసం
తాపనివారణమతికిని
బ్రాపితసనకాదితతికి బహుతరధృతికిన్. 32

క॥ హరికి గురుకలుషకుంజర
హరికి బలాభీలహరికి సంతస్థితగ
హ్వరికి నరహరికి రక్షిత
కరికిఁ గరాగ్రస్థగిరికి ఘనతరకిరికిన్. 33

క॥ గుణికి సమాశ్రితచింతా
మణికి మహేంద్రాదిదివిజమండలచూడా
మణికిఁ బ్రకల్పితశయ్యా
ఫణికి నురోభాగ కౌస్తుభప్రియమణికిన్. 34

క॥ కంసాసుర సంహారున
కంసాంచితకర్ణకుండలాభరణునకున్
హింసాపరపరమస్తక
మాంసకరాళితగదాభిమతహస్తునకున్. 35

క॥ వరయోగిమానసాంతః
కరణసుధాంభోధిభావకల్లోలలస
త్పరతత్త్వశేషశాయికిఁ
జిరదాయికి సకలభక్తచింతామణికిన్. 36

వ॥ సమర్పితంబుగా నాయొనర్పంబూనిన షష్ఠస్కంధంబునకుఁ గథా

ప్రారంభక్రమం బెట్టి దనిన, హరిచరణస్మరణపరిణామవినోదు లయిన శౌనకాదులకు నిఖిలపురాణేతిహాసనిర్ణయవిఖ్యాతుండైన సూతుం డి ట్లనియె. 37

అధ్యాయము ౧.

క॥ శ్రీరమణీరమణకథా
పారాయణచిత్తుఁడగుచుఁ బలికెఁ బరీక్షి
ద్భూరమణుఁ డాదరంబున
సూరిజనానందసాంద్రు శుకయోగీంద్రున్. 38

సీ॥ షడ్గుణైశ్వర్యశాశ్వతమూర్తివయినట్టి
మునినాథ! దయతోడ ముక్తిపదము
మున్నుగా నేమార్గమున వినిపించితి
వారయ నపవర్గభూరిమహిమఁ
గ్రమయోగసంభవ బ్రహ్మంబుతోఁ గూడ
నను వొంద నగు నని వినుతి కెక్క
మఱియు సత్త్వరజస్తమఃప్రభావంబులఁ
గడిఁది యై యున్నట్టి కర్మచయము
తే॥ నప్పటప్పటి కడఁగని యట్టిప్రకృతిఁ
గలుగు పురుషుని భోగార్థ ఘటన దేహ
కారణారంభరూపమార్గంబు మొదలు
మాటిమాటికి నన్నియుఁ దేటపడఁగ. 39

వ॥ మఱియు ననేక పాపలక్షణంబులగు నానావిధ నరకంబులును వానికాద్యంతంబులును స్వాయంభువసంబంధి యగు మన్వంతరంబును బ్రియవ్రతోత్తానపాదుల వంశంబును దచ్చరిత్రంబును ద్వీపవర్ష సముద్రాది నద్యుద్యాన వనస్పతులును భూమండల సంస్థాపనంబును వాని పరిమాణంబును జ్యోతిశ్చక్రచలనప్రకారంబును విభుండయిన పరమేశ్వరుం డెవ్విధంబున నిర్మించె నావిధం బంతయు నెఱింగించినాఁడవు. ఇప్పుడు. 40

ఆ॥ కడిఁది వేదనలకుఁ గారణం బై యుండు,
గుఱుతులేని నరకకూపరాశి
పాలుగాక నరుఁడు బ్రతికెడుమార్గంబు
పరమపుణ్య! తెలియఁ బలుకవయ్య! 41

వ॥ అనినం బరీక్షిన్నరేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె. 42

క॥ కట్టా త్రికరణ మెఱుఁగక
పుట్టిన దురితములనపుడ పొలియింపని యా
కట్టఁడి దేహం బుడిగినఁ
గొట్టాడును బిట్టునరక కూపంబులలోన్. 43

ఉ॥ కావునఁ గాలకింకరవికారము గానకమున్న మృత్యుదు
ర్భావనఁ జిత్తముల్ వెగఁగు పాటును జెందకమున్న మేనిలో
జీవము వెల్గుచుండఁ దన చెల్వము దప్పకమున్న పన్నుగాఁ
బావనచిత్తుఁడై యఘముఁ బాయు తెఱం గొనరింపఁగాఁదగున్.

క॥ కాలం బెడగని పాపము
మూలముఁ జెఱుపంగ వలయు మును రోగములం
దేలినదోషము నెఱుఁగుచు
వాలాయము దాని నడఁచు వైద్యునిభంగిన్. 45

సీ॥ అనవుడు నాతని కనియె భూకాంతుండు
[1]కనుకలి వినుకలి గలిగినట్టి
పాపము దనకు నొప్పని దని కని చాలఁ
బరితప్తుఁ డయ్యుఁ గ్రమ్మఱ నొనర్చు
మూఢాత్మునకు దోషమోచనం బెయ్యది?
యారయ నెఱిఁగింపు; మదియుఁగాక
కలుష మొక్కొకచోటఁ గావించునొకచోటఁ
గావింపకుండుఁ దత్కర్మ మెఱిఁగి,

1 చూచుటవలన వినుటవలన.

ఆ॥ యిట్టిజనుఁడు పుణ్యమేరీతిఁ జేసిన
నది ఫలింప నేరదని తలంతు
సలిలమందు మేని మలినంబు వోకుండ
గజము గ్రుంకువెట్టుగతియుఁ బోలె. 46

వ॥ అనిన శుకుం డిట్లనియె. 47

క॥ కర్మము గర్మముచేతను
నిర్మూలముగాదు, తెలియనేరక తానే
కర్మముసేసిన దత్ప్రతి
కర్మంబొనరింపవలయుఁ గలుషవిదూరా. 48

క॥ హితవుగల[1]కుడుపు మఱి రు
[2]గ్వ్రతతులఁ బొడమంగనీనివిధమున నతిస
ద్వ్రతుఁడై నవాఁడు నిర్మల
మతిచే నఘరాశి నెల్లమట్టముసేయున్. 49

చ॥ తపమున బ్రహ్మచర్యమున దానమునన్ శమసద్దమంబులన్
జపమున సత్యశౌచముల సన్నియమాదియమంబులం గృపా
నిపుణులు ధర్మవర్తనులు నిక్కము [3]హృత్తనువాక్యజంపుపా
పపుగుది ద్రుంతు రగ్ని [4]శతపర్వవనంబుల నేర్చుకైవడిన్. 50

వ॥ అదియుం గాక. 51

ఉ॥ కొందఱు పుణ్యవర్తనులు గోపకుమారపదారవిందజా
నందమరందపానకలనారతషట్పదచిత్తులౌచు గో
విందపరాయణుల్ విమలవేషులు దోషమడంతు రాత్మలం
జెందిన భక్తిచేత రవి చేకొని మంచు నడంచుకైవడిన్. 52

క॥ హరిభక్తిచేతఁ గొందఱు
పరిమార్తురు మొదలుముట్ట పాపంబుల ని

1 కుడుపు = ఆహారము, 2 రోగసమూహమును, 3 హృత్ = మనస్సువలన తను = శరీరమువలన, వాక్య = మాటలవలన, జము = పుట్టినది. పాపపుగుది = పాపసమూహము, 4 వెదురు టడవులను.

స్ఫురతరకరముల సూర్యుం
డరుదుగఁ బెనుమంచుఁ [1]బెంచమడఁచినభంగిన్. 53

క॥ దంతిపురనాథ! విను మొక
మంతన మెఱిఁగింతు శమదమంబులు [2]నంహో
వంతు శుభవంతుఁ జేయవు
[3]కంతునిగురుభక్తి ముక్తిఁ గలిగించుగతిన్. 54

సీ॥ హరికి నర్థముఁ బ్రాణ మర్పితంబుగ నుండు
వానికైవల్య మెవ్వనికి లేదు
వనజలోచనుభక్తపరుల సేవించిన
వానికైవల్య మెవ్వనికి లేదు
వైకుంఠనిర్మల వ్రతపరుం డైనట్టి
వానికైవల్య మెవ్వనికి లేదు
సరసిజోదరుకథా శ్రవణలోలుం డైన
వానికైవల్య మెవ్వనికి లేదు

తే॥ లేదు తపముల బ్రహ్మచర్యాదినియతి
శమదమాదుల సత్యశౌచముల దాన
ధర్మ మఖముల సుస్థిరస్థాన మైన
వైష్ణవజ్ఞానజనితనిర్వాణపదము. 55

తే॥ అరయ నెన్నఁడుఁ జేటు లేనట్టిముక్తి
వర్త్మ మీలోకమందు నెవ్వరికిఁ గలదు
సాధులును బుణ్యశీలురు సజ్జనులును
హరిపరాయణతత్పరు లయినఁ గాక. 56

క॥ అరుదుగ నరహరిభక్తిం
బొరయనియాపురుషు సుకృతపుంజంబులు వేఁ

---

1 నాశనముచేయునట్లు, 2 అంహోవంతున్ = పాపములు గలవానిని, 3 కంతునిగురుభక్తి = మన్మథుని తండ్రియగు విష్ణునిమీఁది భక్తి.

మఱుఁ బుణ్యుఁ జేయనేరవు
నరవర [1]మధుఘటముఁ బెక్కు నదులుం బోలెన్. 57

చ॥ సతతముఁ గృష్ణపాదజలజంబులయందు మనంబు నిల్పు సు
వ్రతులు తదీయశుద్ధగుణ రాగులుఁ గాలునియుగ్రపాశసం
హతులధరించు తత్సుభటకౌఘములం గలలోనఁ గాన, శో
కతులను దుష్టకర్మములు గైకొని వారలఁ జెంద నేర్చునే? 58

వ॥ కావున నీయర్థంబునకుం బురాతనం బగు నొక్క యితిహాసంబు గలదు. అది విష్ణుదూత యమదూత సంవాదం బనంబడు. దాని నెఱింగింతు నాకర్ణింపుము. 59

అజామిళోపాఖ్యానము

సీ॥ నరనాథ! వినుము కన్యాకుబ్జపురమునఁ
గలఁడు బ్రాహ్మణుఁ డజామిళుఁ డనంగఁ
బాతకుం డతులనిర్భాగ్యుం డవజ్ఞుండు
నష్టసదాచారి కష్టరతుఁడు
జూదంబులందు దుర్వాదంబులందును
శౌర్యంబునందు మచ్చరము గలిగి
[2]తొత్తాత్మపత్నిగా మత్తుఁడై వర్తించి
కొడుకులఁ బదుగురఁ బడసి, చాల

ఆ॥ మోహజలధిలోన మునిఁగి, ముచ్చట దీఱ
బాలలాలనాదిలీలఁ దగిలి,
పెద్దకాల మతఁడు పెంపార సుఖియించి
ఫలిత మెల్ల వదలి పతితుఁ డయ్యె. 60

సీ॥ నిర్మలం బనఁ జాల నెఱయుచిత్తం బన
నల్లని వెంట్రుకల్ దెల్ల నయ్యెఁ
దగు మోహపాశబంధంబు జాఱినమాడ్కిఁ
బొదలిన యంగముల్ వదలి వ్రేలె

1 కల్లుకుండను, 2 భోగముది.

నింద్రియంబుల కోర్కి లేక నొల్ల ననుభంగి
నుడుగక తల చాల వడఁకఁజొచ్చెఁ
దమకంబు ప్రాయంబుఁ దగిలిపోయినమాడ్కి
లోచనంబులచూడ్కి నీచమయ్యె

ఆ॥ వగరు పుట్టె నంతఁ బెగలె దంతంబులు
[1]నుక్కిసయును దగ్గుఁ బిక్కటిల్లె
శిరసు నొవ్వఁదొడఁగెఁ జెదరె మనం బంతఁ
గడిఁది యైనముప్పు కాలమునకు. 61

ఆ॥ ఎనయ నతని కెనుబ దేనిమిది వర్షంబు
లంతనరుగుటయును భ్రాంతుఁడగుచుఁ
గోరి పిన్నకొడుకు నారాయణాఖ్యుండు
బాలుఁ డగుట మిగుల భక్తిఁ జేసి. 62

క॥ తనసతియుఁ దాను గూరిమి
మనమునఁ బెనఁగొనఁగ నక్కుమారుని ననిశం
బును ముద్దుసేయుచుండెను
జనవర! వాత్సల్య మాత్మ సందడిగొనఁగన్. 63

క॥ బాలుని ముగ్ధవచోబుజు
ఫాలుని నిజజనకబంధుపరిణామకళా
శీలుని లోలతఁ గనుఁగొని
[2]యాలరి బ్రాహ్మణుఁడు నందితాత్ముం డగుచున్. 64

క॥ అత్యంతపానభోజన
కృత్యంబులఁ బొత్తు గలిగి క్రీడలఁ దత్సాం
గత్యంబు వదల కాగత
మృత్యువుఁ గన నేరఁ డయ్యె మిక్కిలి జడుఁడై. 65

తే॥ తెలియ కీరీతి నతఁడు వర్తించుచుండ
భయదమగుమృత్యుకాలంబు ప్రాప్తమైన

1 కాసరోగము, 2 దుష్టుఁడు.

భూరివాత్సల్యవృత్తి నప్పుత్రుఁ దలఁచి
యాత్మఁ బ్రలపించె నారాయణా! యటంచు. 66

వ॥ అప్పుడు. 67

క॥ కింకరుల ధర్మరాజవ
శంకరుల దురంతదురితసమధికజననా
శంకరుల సకలలోకభ
యంకరులం గనియె నింద్రియాకులుఁ డగుచున్. 68

క॥ ఘాతుకుల దండదండిత
పాతకుల మహోగ్రకర్మభరనిష్ఠురణా
జాతకులఁ బ్రేతనాయక
దూతకసంతతుల నతఁడు దూరమునందున్. 69

మ॥ కనియెన్ బ్రాహ్మణుఁ డంత్యకాలమున వీఁకన్ రోమనిష్ఠ్యూతులన్
ఘన[1]పీనోష్ఠవిశారవక్త్రవిలసద్గర్వేక్షణోపేతులన్
జనసంత్రాసకరోద్యతాయతసుపాశశ్రేణికాహేతులన్
హననవ్యాప్తివిభీతులన్ మువుర[2]నాత్మానేతలన్ దూతలన్. 70

వ॥ ఇట్లతి వికృతతుండగండాభోగవిభాగవిషమవివృత్తనేత్రులు నతి పుష్టనిష్ఠురతనుయష్టిసంవేష్టితమహోర్ధ్వరోములు నభ్యస్త సమస్తజీవాపహరణకరణప్రశస్తహస్తవిన్యస్తపాశధారులునగు యమభటుల మువ్వురం గనుంగొని యజామిళుండు వికలేంద్రియుండును వికంపితప్రాణుండును వికృతలోచనుండును విహ్వలాత్మకుండునునై. 71

క॥ దూరమున నాడుచాలుఁడు
జోరనఁ దనచిత్తసీమఁ జొడగట్టిన నో
నారాయణ! నారాయణ!
నారాయణ! యనుచు నాత్మనందను నొడివెన్. 72

---

1 పీన = దళసరిగానున్న, ఓష్ఠ = పెదవులు, 2 ఆత్మ + ఆనేతలన్ = తనను దీసికొని పోశెడివారిని.

చ॥ మరణపువేళ నద్దనుజమర్దనుసంస్మరణంబు సేయఁ ద
త్పరిసరవర్తు లాత్మపరిపాలకునామము నాలకించి ని
ష్ఠురగతి నేగుదెంచి పొడ సూపి యదల్చిరి కాలుదాసులన్
ఖరతరభాషులన్ వికటకల్పితవేషుల దీర్ఘరోషులన్. 73

క॥ దాసీభర్త నజామిళ
భూసురుఁ దత్తనువువలన భోరన వెలికిం
దీసిన యమభటులఁ దోలఁగఁ
ద్రోసిరి శ్రీవరునికూర్మిదూతలు కడిమిన్. 74

విష్ణుదూత యమదూతల సంవాదము.

వ॥ ఇట్లు విష్ణుదూతలవలన నిర్ఘాతప్రయత్నులై యమదూత లిట్లనిరి.

క॥ ఎవ్వనివారలు ? మాతోఁ
[1]జివ్వకుఁ గతమేమి ? యిట్లు చిక్కినవానిం
ద్రొవ్వన విడిపించితి ; రిఁక
నవ్వులకో జమునిశాసనంబులు జగతిన్ ? 76

వ॥ అదియునుంగాక. 77

సీ॥ ఎవ్వరు మీరయ్య ? యీభవ్యరూపముల్
గన్నుల కద్భుతక్రమ మొనర్చె
దివిజులో భువిజులో దేవతాప్రవరులో
సిద్ధులో సాధ్యులో చెప్పరయ్య
దళితపాండురపద్మదళదీర్ఘనేత్రులు
వరపీతకౌశేయవాసులరయ
గండమండలనటత్కుండలద్వయులును,
బటుకిరీటప్రభాభాసితులును

తే॥ భూరిపుష్కరమాలికాచారువక్షు,
లమితకోమలనవయౌవనాధికులును

1 చివ్వ = పోరు.

బాహుకేయూరమణిగణభ్రాజమాన,
ఘనచతుర్భుజు లభ్రసంకాశరుచులు. 78

క॥ ధనువులు [1]నిషంగచయములుఁ,
గనదంబుజశంఖచక్రఖడ్గగదాసా
ధనములు ధరియించిన మీ
తనువులు లోకముల కద్భుతం బొనరించెన్. 79

క॥ శాంతంబు లయినమీతను
కాంతులు జగములను దిశలఁ గలిగిన బహుళ
ధ్వాంతములఁ బాఱఁ దోలుచు
సంతస మొనరించె నిపుడు [2]సర్వంకషమై. 80

వ॥ ఇట్లఖిలలోకానందకరకమ్రాకారులు నఖిలవిభ్రాజమాన తేజో దుర్నిరీక్ష్యమాణులును నిఖిలధర్మపాలురును నగుమీరు ధర్మపరిపాలుర మమ్ము నడ్డపెట్టం గతం బేమి? యనిన ధర్మరాజానుచరులు గారను తలంపున మందస్మితకందళితముఖారవిందులయి గోవిందుని[3]కందువ మందిరంబుకావలివారలు [4]వారివాహగంభీర నిర్ఘోషపరిపోషణంబులైన విశేషభాషణంబుల నిట్లనిరి. 81

ఉ॥ మీరు పరేతనాయకుని మేలిమిదూతలఁ టేనిఁ బల్కుఁడా
ఘోర పుఁబుణ్యలక్షణము దుష్కృతభావము దండకృత్యముల్
బీరముతోడ నీతని కభీష్టనివాసము నోలి దండ్యు లె
వ్వారలొ సర్వభూతములో వారొకకొందఱు పాపకర్ములో?

వ॥ అనిన యమభటు లిట్లనిరి. 83

క॥ [5]వేదప్రణిహితమే యను
మోదంబుగ ధర్మ మయ్యె మున్ను తదన్యం

---

1 అమ్ముల పొదులసమూహము, 2 అంతటను నిండినదై, 3 కందువ = నివాసస్థానము – గోవిందునికందువ, మందిరము = విష్ణునినివాసమందిరమునైకుంఠము, 4 మేఘము నుఱుమువలె గంభీరములయిన మాటలచేత, 5 వేదముచే నేర్పరుపఁబడినది.

బేది యగు నది యధర్మం
బాదియు హరిహాపు వేదమని వినుకతనన్. 84

సీ॥ ఎవ్వనిచేఁ దన యిరవొందు త్రిగుణ స్వ
భావమైనట్టి యీ ప్రాణిచయము
లను గుణనామ క్రియారూపములచేత
నేర్పడుగతిఁ దాన యెఱుఁగఁబడును
[1]నర్యముం డనలంబు నాకాశమును బ్రభం
జనుఁడు గోచయమును శశధరుండు
సంధ్యలు దివములు [2]శర్వరీచయములుఁ
గాలంబు వసుమతీజాలములును

తే॥ దేహధారికి సాక్షులై తెలుపుచుండు
దండనస్థానవిధము సద్ధర్మగతియుఁ
దగులు మీరీక్రమానురోధనము సేసి
యఖిలకర్ములు దండార్హు లరయ నెపుడు. 85

తే॥ కోరి కర్మంబునడపెడు వారికెల్ల
గలితశుభములు నశుభముల్ గలుగుచుండు
నరయఁగా దేహి గుణసంగి యైనయపుడె
పూని కర్మంబుసేయక మానరాదు. 86

క॥ ప్రకృతమునఁ దానొనర్చిన
సుకృతము దుష్కృతము నెంత చూడఁగ నంతే
వికృతి గని యనుభవించును
నకృతమతిం దత్ఫలంబు నతినిపుణుండై. 87

వ॥ మఱియు వినుండు; జన్మంబు శాంతఘోరమూఢగుణంబులచేత
నైననను సుఖదుఃఖగుణంబులచేతనైనను ధార్మికాదిగుణంబుల చేత
నైనను సకలభూతంబులుఁ దై్రవిధ్యంబు నే ప్రకారంబునం బొందు

1 సూర్యుఁడు, 2 రాత్రులసమూహము.

నా ప్రకారంబున జన్మాంతరంబునం బొందుచుండు; దేవుండైన యముండు సర్వజీవాంతర్యామియై ధర్మాధర్మయుక్తంబైన పూర్వ రూపంబులవిశేషరూపంబులచేతం జూచుచుండి వాని కనురూపం బులఁ జింతించుచుండు. అవిద్యోపాధిజీవుండు తమోగుణ యుక్తుండై ప్రాచీనకర్మంబులచేత నేర్పడిన వర్తమానదేహంబు నేనని తలంచుచుండి నష్టజన్మస్మృతి గలవాఁడై పూర్వాపరంబు లెఱుంగంజాలకుండు; మఱియుఁ గర్మేంద్రియంబులచేతఁ గర్మం బులం జేయుచుండి జ్ఞానేంద్రియములచేతఁ దమోవిషయంబులైన శబ్దస్పర్శరూపరసగంధంబుల నెఱుంగుచుండి పదియాఱవదియైన మనంబుతోఁగూడి పదియేడవవాఁడగుచుండి షోడశోపాధ్యంతర్గ తుండై యొక్కరుండైన జీవుండు సర్వేంద్రియవిషయ [1]ప్రతి సంధానంబుకొఱకు జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియమనోవిషయంబులఁ బొందుచుండి షోడశకళలు గలిగి లింగశరీరంబనం బరఁగి గుణ త్రయకార్యం బను నిమిత్తంబున హర్షశోకభయంబుల నిచ్చు చున్న సంసారంబు ధరియించుచుండు. [2]విజితషడ్వర్గుండైన దేహి కర్మంబులొల్లని బుద్ధి నెఱింగియు వినియుఁ గర్మంబులు సేయుచుండి తనసంచారకర్మంబునం జుట్టుకొన్న [3]పసిఁడికాయపురువునుంబోలె నిర్గమోపాయం బెఱుంగక నాశంబు నొందుచుండు. వర్తమాన వసంతాదికాలంబు భూతభావివసంతాదికాలయోగ్యంబైన పుష్ప ఫలాదులు తత్కాలజ్ఞాపకంబు నెట్లు సేయు నట్లు భూతభావిజన్మం బులకు ధర్మాధర్మంబులు నిదర్శనంబులు సేయుచుండు; ఒక్క నరుండు నొకక్షణంబును గర్మంబు సేయకుండువాఁడ లేఁడు పూర్వసంస్కారంబులం గలగుణంబులచేతఁ బురుషుం డవశుండు గావున బలిమిఁ గర్మంబు సేయింపంబడుచుండు. అవ్యక్తనిమిత్తంబు నొంది తదనురూపంబులైన స్థూలసూక్ష్మశరీరంబులు మాతా పితృసదృశంబులగుచుండు. ఇట్టివిపర్యయంబు పురుషునికిఁ బ్రకృతి

1. ప్రతిసంధానము = కూడిక, 2 కామక్రోధాదుల జయించినవాఁడు, 3 పొత్తినూలుకాయ.

సంగమంబునం గలుగుచుండు. ఆప్రకృతి పురాణపురుషుం డైన
యప్పరమేశ్వరుని సేవించినం దలంగుచుండు. 88

సీ॥ కావున నితఁడు సత్కర్మవర్తనమున
భూదేవకులమునఁ బుట్టినాఁడు
దాంతుఁడై శాంతుఁడై ధర్మసంశీలుఁడై
సకలవేదంబులఁ జదివినాఁడు
అనయంబు గురువుల నతిథులఁ బెద్దలఁ
జేరి శుశ్రూషలఁ జేసినాఁడు
సర్వభూతములకు సమబుద్ధియై చాల
బహుమంత్రసిద్ధులఁ బడసినాఁడు

తే॥ సత్యభాషణనియమంబుఁ జరపినాఁడు
నిత్యనైమిత్తికాదుల నెరపినాఁడు
డంబిలోభాదిగుణములఁ దరపినాఁడు
మంచిగుణములు తనయందు మరపినాఁడు. 89

క॥ సతతాచారసమంచిత
మతియై సుజ్ఞానమునకు మరగెడుతఱి నా
యతగతి [1]నాతనికంగజ
మతమై నవయౌవనాగమం [2]బెడసాచ్చెన్. 90

సీ॥ కడకంట యౌవనగర్వంబు వొడగట్టె
మదిలోన నుద్రేకమదము [3]దొట్టెఁ
గడుమేనఁ గామవికారంబు దలచూపె
ముఖమునఁ జిరునవ్వు మొలకలెత్తె
నతిపుష్టి నిష్ఠురం బయ్యె దేహంబెల్లఁ
గచభారమున [4]నెఱికప్పు మెఱసెఁ
గటిభారమున నూరుకాండముల్ జిగి మీఱె
బాహుశాఖలు దీర్ఘభంగిఁ దోఁచె

---

1 మన్మథునికి అంగీకారమై, 2 ఎడసాచ్చెన్ = సమకూడెను, 3 తొట్టెన్ = అతిశయించెను. (వ్యాపించెను), 4 నెఱి = చక్కని, కప్పు = నలుపు.

ఆ॥ నురము విపులమయ్యె నుల్లసద్వరకాంతి
పూర మంగకమునఁ బొందుపడియె
భూరి తేజుఁ డయిన భూసురాన్వయునకు
నభినవైకయౌవ నాగమమున. 91

క॥ హృదయమునఁ బొడమువయౌవన
మదము వెలిం దోఁచుభంగి మానితరుచిఁ ద
ద్వదనమున నూఁగుమీసలు
వొదలుచుఁ గప్పడరి చూడఁ బొంకంబయ్యెన్. 92

వ॥ మఱియును. 93

క॥ తమ్మివిరిమీఁద వ్రాలిన
తుమ్మెదపంక్తియునుబోలెఁ దోరపులీలం
గ్రమ్మకొని విప్రతనయుని
నెమ్మొగమునఁ గానబడియె నెఱిమీసంబుల్. 94

వ॥ అంత [1]ననంగబ్రహ్మతంత్రంబునకు వసంతుం డొనర్చు[2]నంకురార్పణారంభంబునుం బోలె లలితకిసలయవిసరప్రసారభాసురబహుపాదపాదిపురోపవనపవనజవనప్రభావపరికంపితవిటవిటీజనహృదయ[3]ప్రఫుల్లపల్లవభల్లంబును నసూనప్రసూననిర్భరగర్భావిర్భూత[4]సురభిపరాగపటలపటఘటితనభోమండలంబును నమందనిష్యందమరందబిందుసందోహాకందళితచిత్తమత్తమధుపసంకులఝుంకారముఖరితసకలదిశావలయంబును నిరంతరధారాళరసభరితపరిపక్వఫలానుభవప్రభవసమ్మోదవాదశుకప్రముఖపంతగకోలాహలంబునునై మధుమాసంబు సర్వజనమనోహరంబునునై నిఖిల

1 అనంగబ్రహ్మతంత్రము = మన్మథ యజ్ఞము, 2 అంకుర + అర్పణము = క్రియావిశేషము. (పాలికలు ఉంచుట ప్రసిద్ధము), 3 చిరుగుటాకులనెడి యీటెలు కలది, 4 పుష్పాడి సమూహమనెడి వస్త్రముచే, ఘటిత = కూర్పఁబడిన, నభోమండలము = ఆకాశమండలము కలది. పూలపుప్పొడిక్రమ్మి ఆకాశమున నలముకొని చాందినీ కట్టినట్లుండెనని భావము.

వనపాదపంబుల నలంకరించె. అయ్యవసరంబున నజామిళుండు పితృనిర్దేశంబునం గుశసమిత్పుష్పఫలార్థంబు వనంబున కరిగి తిరిగి వచ్చుసమయంబున నొక్కలతాభవనంబున. 95

క॥ బద్ధానురాగయై స్మర
యుద్ధంబున కలరుబుద్ధి నురుకామకళా
సిద్ధి యగు[1] వృషలితోఁ బ్రియ
వృద్ధిం దగఁగూడియున్న విటు నొరుఁ గాంచెన్. 96

క॥ భటునిన్ రతిశాస్త్రకళా
ర్భటునిన్ వరయౌవనానుభవమదవిభవో
ద్భటునిన్ సురతేచ్ఛాసం
ఘటునిన్ విగతాంబరోరుకటునిన్ విటునిన్. 97

శా॥ [2]హాలాఘూర్ణితనేత్రతో మదనతంత్రారంభసంరంభతో
[3]ఖేలాపాలనయోగ్యభ్రూవిభవతోఁ [4]గీర్ణాలకాజాలతో
హేలాలింగనభంగివేపవతితోఁ నిచ్ఛావతీమూర్తితోఁ
గేలిం దేలుచునున్నవానిఁ గనెఁ బుంఖీభూతరోమాంచుఁడై. 98

క॥ కలికి వదుమదనకదనపుఁ
బలుకులకలకలము [5]బెడఁగు వదుమేఖలము
వ్వాలరవళిఁ దగిలి గతిగొనఁ
గలకంఠి రతంబు సలుపు గమకముఁ గనియెన్. 99

క॥ కవకవనై పదనూపుర
రవరవ లాగుబ్బుకొన్న రతిపతిగతులం
[6]జివచివనై విటుచెవులకు
రవళిన్ రతిసల్పురతుల రవరవ గనియెన్. 100

---

1 శూద్రస్త్రీ, 2 కల్లుత్రావుటచే, ఘూర్ణిత=గిరగిర తిరుగుచున్న, నేత్ర= కన్నులు గలది, 3 ఖేలా = విలాసములయొక్క, పాలన = చక్కఁబెట్టుకొనుట యందు, యోగ్య = తగియున్న, భ్రూ = కనుబొమలయొక్క, విభవము కలది, 4 చెదరిన ముంగురుల గుంపులు కలది, 5 బెగడువడు, 6 చివచివనై.

చ॥ కురు లలికంబుపై నెగయఁ గ్రొమ్ముడి వీడఁగ, గుబ్బదోయిపై
సరములు చౌకళింపఁ, గటిసంగతి [1]మేఖల తాళగింప, స
త్కారవరకంకణావళులు గర్జిలఁ, [2]గౌ నసియాడ, మీఁదుగా
మరునివినోదముల్ సలిపె మానిని యౌవనగర్వరేఖతోన్. 101

క॥ [3]మవ్వపుసుకుమారాంగిని
జవ్వని నుపగూహనాది సముచిత రతులన్
నివ్వటిలుదానిఁ గని మది
నువ్విళ్లూరంగ మన్మథోద్దీపనుఁడై 102

తరలము. బహుళదృక్పరిపాకమోహాని బద్ధుఁడౌచు మనంబులో
సహజకర్మము వేదశాస్త్రము సాత్త్వికంబుఁ దలంచి త
న్నిహితచిత్తము వట్టి పట్టఁగ నేరఁ డయ్యె సదామనో
గహనమందు మరుండు పావకు కైవడిం జరియింపగాన్. 103

శా॥ ఆలీలావతిగండపాళికలపై హాసప్రసాదంబుపై
నాలోలాలకపంక్తిపై నళికపై నాకర్ణదృగ్భాతిపై
హేలాపాదికుచద్వయోరుకటిపై నిచ్చల్ పిసాళింపఁగా
జాలిం బొందుచు నాత్మఁ గుందుచు మనోజాతానలోపేతుఁడై.

తే॥ మఱి కులాచారవర్తన మాటుచేసి
పరఁగుపిత్రర్థములు దాని పాలుచేసి
సాధులక్షణగుణవృత్తిఁ జాలుచేసి
లోలలోచనపసఁజెంది లోలుఁడయ్యె. 105

క॥ [4]శ్యామను [5]సుమాస్త్రఖేలన
శామను సుగుణాభిరామఁ గమనీయగుణ
స్తోమ నిజభామ నొల్లక
ధామమున నటించె[6] గ్రించుఁ దనమున జడుఁడై. 106

---

1 మొలనూలు, 2 నడుము, 3 మవ్వపు = కోమలమైన, 4 నడివయసులో నున్నది, 5 మరునియాటయందు వలపుగలది, 6 నీచత్వముచేత.

ఉ॥ బంధులఁ దిట్టి, సజ్జనులఁ బాధలఁబెట్టి. యనాథకోటిఁ బెం
బందెలు [1]సుట్టి; [2]యీరములు వట్టి, పథంబులు గొట్టి, దిట్ట యై
నిందలకోర్చి సాధులకు నిందితుఁడై గడియించువిత్తమా
సుందరి కిచ్చి మచ్చికలు సొంపెసఁగూర్చి వసించెఁ దత్కృపన్.

సీ॥ సముచితశ్రుతిచర్చఁ జర్చింప నొల్లక
సతికుచద్వయ [3]చర్చఁ [4]జర్చసేయుఁ
దర్కకర్కశపాఠ [5]తర్కంబు గాదని
కలికితోఁ బ్రణయతర్కంబు సేయు
స్మృతిపదవాక్యసంగతి గాక తత్సతి
పదవాక్యసంగతి పరఁగఁ జేయు
నాటకాలంకార నైపుణం బుడిగి త
న్నాటకాలంకారపాటిఁ దిరుగుఁ

తే॥ బరఁగఁజిరకాల మీరీతిఁ బాపనియతి
రమణ దాసీకుటుంబభారము వహించి
యదికుటుంబిని గాఁగఁ బాపాత్ముఁడగుచు
నశుచియునుదుష్టవర్తనుఁడై మెలంగె. 108

క॥ అటు గాన పాపకర్మునిఁ
గుటిలుని సుజనార్త ధూర్తుఁ గ్రూరుని నే [6]మా
రటమునఁ గొని యేగెద మం
తట దండమువలన నితఁడు ధన్యత నొందున్. 109

అధ్యాయము ౨.

వ॥ ఇట్లు పలుకుచున్న యమదూతల వారించి నయకోవిదులైన భగవ
ద్దూత లిట్లనిరి. 110

---

1 చుట్టి = ఆవరించి, 2 ఈరములు=పొదలు, 3 చర్చన్=గంధపుఁబూఁతను గూర్చి, 4 విమర్శించును, 5 ఆలోచన, 6 అరటమునన్ = ఆరాటములో,

క॥ అవురా! ధర్మవివేక
ప్రవరులపస గానఁబడియెఁ బాపము పుణ్యో
ద్భవుల యదండ్యులదండన
వివరం బొనరింపఁ బడియె విధి యెఱుఁగమిచేన్. 111

చ॥ సములును సాధులున్ విహితశాసనులున్ సుదయాళురున్ శుభో
త్తమగుణులై నయట్టితలి దండ్రులు బిడ్డల కెగ్గు సేయుచోఁ
గ్రమమున వార లెవ్వరికిఁ గైకొని కుయ్యిడఁ జాలువారు సం
భ్రమమున మీమనంబులఁ దిరంబుగఁ జర్చ యొనర్చి చూడుఁడా!

ఆ॥ ఎఱుక గలుగునాతఁ డేది యొనర్చిన
నదియొనర్తు రితరులైనవార
లతఁడు సత్య మిట్టి దని రేని లోకంబు
దత్ప్రివర్తనమునఁ దగిలి యుండు. 113

ఆ. నెమ్మిఁ దొడలమీఁద నిద్రించు చెలికాని
నమ్మఁదగినవాఁడు నయము విడిచి
ద్రోహబుద్ధిఁ జంప దొడరునే యెందైనఁ
బ్రీతి లేక ధర్మదూతలార! 114

ఆ॥ చిత్త మెల్ల నిచ్చి చెలితనంబున వచ్చి
నచ్చి కలయ మెచ్చి నమ్మువానిఁ
గరుణ గలుగువాఁడు కడుసౌమ్యుఁడగువాఁడు
చింత సేయ కెట్లు చెఱుప నేర్చు. 115

వ॥ అదియునుం గాక. 116

ఉ॥ ఈతఁడు కోటిసంఖ్యలకు నెక్కుడుపుట్టువులందుఁ జెంది [1]యా
యాతములైనపాపనివహంబుల నన్నిటిఁ బాఱఁ దోలి ప్ర
ఖ్యాతమతిన్ మహామరణకాలమునన్ హరిపుణ్యనామసం
భూతసుధామయాద్భుతవిభూతికరాక్షరసంగ్రహంబునన్. 117

1 ఆయాతములు = వచ్చిపడినవి.

సీ॥ బ్రహ్మహత్యానేక పాపాటవుల కగ్ని
కీలలు హరినామకీర్తనములు
గురుతల్పకల్మష క్రూరసర్పములకుఁ
[1]గేకులు హరినామ కీర్తనములు
[2]తపనీయచౌర్యసంతమసంబునకు సూర్య
కిరణముల్ హరినామ కీర్తనములు
మధుపానకిల్బిషమదనాగసమితికిఁ
గేసరుల్ హరినామకీర్తనములు

తే॥ మహితయోగోగ్రనిత్య సమాధివిధుల
నలరు బ్రహ్మాది సురలకు నందరాని
భూరినిర్వాణ సామ్రాజ్య భోగభాగ్య
[3]ఖేలనంబులు హరినామకీర్తనములు 118

సీ॥ ముక్తికాంతైకాంత మోహనకృత్యముల్
గేలిమై హరినామ కీర్తనములు,
సత్యలోకానంద సౌభాగ్యయుక్తముల్
గేలిమై హరినామ కీర్తనములు,
మహితనిర్వాణసామ్రాజ్యాభిషిక్తముల్
గేలిమై హరినామ కీర్తనములు;
బహుకాలజనితతపఃఫలసారముల్
గేలిమై హరినామ కీర్తనములు

తే॥ పుణ్యమూలంబు లనపాయపోషకంబు
లభిమతార్థంబు లజ్ఞానహరణకరము
[4]లాగమాంతోపలబ్ధంబు లమృతసేవ
లార్తశుభములు హరినామకీర్తనములు. 119

---

1 నెమళ్లు, 2 తపనీయ = బంగారముయొక్క, చౌర్య=దొంగతనమనెడి, సంతమసంబు = చీఁకటి, 3 ఖేలనంబులు = విలాసములు, 4 వేదాంతములచేఁ బొందఁబడునవి.

క॥ కామంబు పుణ్యమార్గ
[1]స్థేమంబు మునీంద్రసాంద్రచేతస్సరసీ
ధామంబు విష్ణునిర్మల
నామంబుఁ దలంచువాఁడు నాథుఁడు గాఁడే. 120

క॥ డెందంబు పుత్రువలనం
జెందిన దని తలఁప వలదు శ్రీపతిపేరే
చందమున నైనఁ బలికిన
నందకధరుఁ డందుఁ గలఁడు నాథుండగుచున్. 121

ఆ॥ బిడ్డపేరు పెట్టి పిలుచుట విశ్రామ
కేళి నైన మిగులఁ [2]గేలినయినఁ
బద్యగద్యగీతభావార్థముల నైనఁ
గమలనయనుఁ దలఁపఁ గలుషహరము 122

ఉ॥ కూలినచోటఁ గొట్టుపడి కుందినచోట మహాజ్వరాదులం
బ్రేలినచోట సర్పముఖ పీడల నందినచోట నార్తులై
తూలినచోట విష్ణుభవదూరునిఁ బేర్కొని రేని మీఁద న
క్కాలునియాతనావితతిఁ గానరు; పూనరు దుఃఖభావముల్. 123

సీ॥ అతిపాపములకుఁ బ్రయత్నపూర్వకముగఁ
దనుపాపముల కమితంబుగాఁగ
సన్మునివరులచే సంపాద్యమైయుండు
నిర్మలం బగుపాపనిష్కృతములు
క్రమరూపమున నుపశమనంబు లగుఁ గాని
తత్పాపచయములు దలఁప లేవు
సర్వకర్మంబుల సంహార మొనరించి
చిత్తంబునకుఁ దత్త సిద్ధి నొసఁగు

---

1 స్థిరమైనది, 2 గేలి = పరిహాసము.

ఆ॥ నీరజాక్ష నీదు సేవ యోగిమానససరో
వాసుసేవ హేమవాసుసేవ
వేదవేద్యుసేవ వేదాంతవిభుసేవ
పరమపురుషపాద పద్మసేవ. 124

క॥ హరి నెఱుఁగనియాబాలుఁడు
హరిభక్తులతోడఁ గూడి హరి యనువాఁడున్
సరియై దోషము లడఁచును
[1]గరువలితో నగ్నిదృణముఁ గాల్చినభంగిన్. 125

ఉ॥ ఆరయ వీర్యవంత మగు నౌషధ మెట్లు [2]యదృచ్ఛఁ గొన్న ద
చ్చారుగుణంబు రోగములఁ జయ్యన బాపెడుమాడ్కిఁ బుణ్య వి
స్ఫారుని నంబుజోదరునిఁ బామరుఁ డజ్ఞుఁ [3]డవజ్ఞఁ [4]బల్కినన్
వారక తత్ప్రభావము ధ్రువంబుగ నాత్మగుణంబుఁ జూపదే. 126

క॥ ధృతి దప్పినతఱిని బురా
కృతమునఁ గొకెట్లు దోఁచుఁ గేశవుఁడు మదిన్
మితి లేనిజగముఁ దాల్చిన
యతఁ డొక్కనిమనములోన నడఁగెడువాఁడే. 127

మ॥ నిరతంబై నిరవద్యమై నిఖిలచిన్నిర్మాణమై నిత్యమై
నిరహంకారగుణాఢ్యమై నియమమై నిర్దోషమైనట్టి శ్రీ
హరినామస్మరణామృతం బితఁడు ప్రత్యక్షంబు సేవించెఁ దా
మరణాంతంబున నిట్టిసజ్జనునిధర్మం బేల వ్యర్థంబగున్. 128

వ॥ అని యిట్లు భగవద్దూతలు భాగవతధర్మంబు నిర్ణయించి బ్రాహ్మ
ణుని నతిఘోరం బయిన యామ్యపాశబంధనిర్ముక్తునిం గావించి
యమభటులవలని యుదుటువాపిరి. అంత నాయమదూత లా
భగవద్దూతలసంభాషణ ప్రభావంబునఁ దమమనంబుల శాంతి

1 గరువలి = గాలి, 2 యదృచ్ఛన్ = ఇచ్ఛలవిడిగా, 3 అవజ్ఞన్ = తిరస్కారముగా, 4 పల్కినన్ = ఉచ్చరించినను.

నొంది భగవత్తత్త్వజిజ్ఞాసు లయి చేయునది లేక నిరాకృతులై యమలోకంబునకుం జని పితృపతికి సర్వంబును నెఱింగించిరి. అంత. 129

క॥ అతఁడును బాశచ్యుతుఁడై
గతభయుఁడై ప్రకృతినొంది కడునుత్సవసం
గతిఁ జూచి మ్రొక్కి మదిలో
నతులితముద మొదవి పొదలి హరిదాసులకున్. 130

ఆ॥ నిలిచి కేలు మొగిచి పలుక నుద్యోగించి
చెలఁగుచున్న లోని తలఁపు దెలిసి
చక్రధరునికూర్మి సహచరు లరిగి ర
దృశ్యు లగుచు దేవ దేవుకడకు. 131

క॥ వేదత్రయసంపాద్యము
మోదంబు గుణాశ్రయంబు మొగి [1]భగవద్ధ
ర్మాదేశం [2]బగుతద్భట
వాదంబు నజామిళుండు వదలక వినుచున్. 132

క॥ శ్రీమన్నారాయణపద
తామరసధ్యానసలిలధౌతమహౌఘ
స్తోముం డై సద్భక్తికి,
ధాముం బగు చుండెఁ దెలిసి తత్క్షణమాత్రన్. 133

క॥ [3]బరవసమున నరికట్టిన
దురితంబులఁ దలఁచి తలఁచి తుదిఁ దాపమునన్
హరి నీశు నాశ్రయించుచుఁ
బరితాపము నొంది పలికె బ్రాహ్మణుఁ డంతన్. 134

---

1 భగవంతుని ధర్మములయొక్క యుపదేశము కలది, 2 ఆ విష్ణుభటుల వాదమును, 3 పరవశముచే.

సీ॥ వృషలియం దనురాగ వృద్ధిఁ బిడ్డలఁ గని
కులము గోదావరిఁ గూలఁ ద్రోచి
రచ్చల కెక్కి పెన్ [1]రజ్జుసేఁతల సరి
వారిలోపలఁ దల వంపు చేసి
కట్టిఁడి ముదుక నై కర్మబంధంబుల
పుట్ట నై నిందల ప్రోవ నగుచుఁ
దరుణులరోఁతలఁ దవిలి భోగించిన
కడిఁదినాజన్మంబు గాలి పోయెఁ

ఆ॥ చదువు చట్టువడియె శాస్త్రంబు మన్నయ్యె
బుద్ధి పురుపుమేసెఁ బుణ్యమడఁగె
నీతి మట్టువడియె నిర్మలజ్ఞానంబు
మొదలి కుడిగె బోధ [3]మూర్తిఁ బోయె. 135

క॥ చిక్కనిచక్కనిచన్నుల
మక్కువయిల్లాలి విడిచి మాయలుగలయీ
వెక్కసపుమద్యపానపు
డొక్కపసం దగిలి దుర్విటుఁడనై చెడితిన్. 136

ఉ॥ అక్కట ఘోరదుష్కృతమహానలకీలలు నన్ను ముట్టి పే
రుక్కడఁగింప కిట్లు ధృతి నుండఁగ నిచ్చె, నహో! దురాత్మునిన్
గ్రక్కునఁ దల్లిదండ్రుల నకల్మషచిత్తులఁ బెద్దలన్ మఱే
దిక్కును లేనివారిఁ *బలు [4]త్రిక్కులఁ బెట్టుచుఁ బాఱఁదోలితిన్.

క॥ [5]అకృతజ్ఞుఁడనై విడిచితిఁ
బ్రకృతింగలబంధువులను బాల్యమున ననున్
వికృతిఁ గనకుండఁ బెంచిన
సుకృతుల మజ్జనకవరుల శోభనకరులన్. 138

---

* పెనుతీపులఁ బెట్టు—అని పాఠాంతరము.

1 పనికిమాలినపనులు (అపకీర్తి కలిగించుపనులు), 2 క్రూరుఁడయిన, ముదుక = ముదుసలి, 3 నశించిపోయెను, 4 బాధలు, (చిక్కులు), 5 కృతఘ్నుఁడనై.

వ॥ అప్పుడు. 139

ఆ॥ పెక్కుపాతకముల భృశదారుణం బైన
దొడ్డనరకమందుఁ బడ్డనున్న
నాపదలకుఁ బాపి యరికట్టి రక్షించి
రిట్టిధర్మపురుషు లెందువారొ ! 140

శా॥ చోద్యం బై కలవో లె నీక్షణమునం జూడంగఁ బ్రత్యక్షమై
వేద్యం బయ్యెను నన్ను నీడ్చినమహోవీరుల్ భృశోదగ్రులా
యుద్యోగంబులవారు పాశధరు లీ యుత్సాహముల్ మాని సం
పాద్యానేకవికారరూపకుటిలప్రఖ్యాతు లెవ్వారలో 141

ఉ॥ దారుణపాశబంధనవిధానములన్ నరకార్ణవంబులోఁ
గూరిననన్ను నేఁడు సెడ, కుండ నొనర్చినపుణ్యమూర్తు లం
భోరుహనేత్రు లుజ్జ్వల[1]నభోమణితేజులు లోచనోత్సవుల్
చారుదయాసమంచితవిచారులు నల్వురు నెందు నేగిరో. 142

మ॥ నను రక్షించినపుణ్యవంతులు కనన్నాళీకపత్రాక్షు లం
జనసంకాశులు శంకచక్రధరు లాజానూరుబాహుల్ స్మితా
నను లాలంబితకర్ణవేష్టనసువర్ణచ్ఛాయదివ్యాంబరుల్
ఘనకారుణ్యరసైకపూర్ణులు సమగ్రస్ఫూర్తి *నెం దేగిరో. 143

వ॥ పాతకుండనగునాకు నవ్విబుధోత్తమదర్శనంబు పురాకృతంబగు మదీయపుణ్యవిశేషంబునంగాని పొంద శక్యంబు గాదు. తత్సం దర్శనం బాత్మకు నతిసుప్రసన్నం బయి యొప్పె. అట్లు గాకుండెనేని గలుషవర్తనంబున వృషలీభర్తనై యుండి మృతిఁబొందు చున్నవాడుజిహ్వకు శ్రీమన్నారాయణనామగ్రహణంబు సంభ వింపనేరదు. మఱియును. 144

* నెవ్వారలో—అని పాఠాంతరము.

1 నభోమణి = సూర్యుఁడు.

ఆ॥ పాతకుండ జడుఁడ బ్రహ్మఘాతుకుఁడను
మానలోభమోహమత్సరుండ
నాకు నెట్లు దొరకు నారాయణునిదివ్య
నామవిమలకీర్తనంబు మదికి. 145

సీ॥ దారుణమోహాంధకారపూరితుఁడను
[1]హరివిస్మయస్మరణార్హమతినె
పంచమహాతీవ్ర పాతకోపేతుఁడ
హరివిస్మయస్మరణార్హమతినె
[2]కౌటిల్యకితవవికారపారీణుండ
హరివిస్మయస్మరణార్హమతినె
యఖిలదుఃఖైకఘోరార్ణవమగ్నుండ
హరివిస్మయస్మరణార్హమతినె
తే॥ నిందలకు నెల్ల నెలవైన నిర్గుణుండ
మందభాగ్యుండ నే నేడ మధువిదారి
దివ్యగుణనామకీర్తన తెఱఁగ దేడఁ
బూర్వసుకృతంబు లేకెట్లు పొందఁగలుగు? 146

వ॥ అని వితర్కించి. 147

మ॥ యతచిత్తేంద్రియమారుతుండనగుచున్ యత్నంబొనర్తున్ హరి
వ్రతసంపత్తికిఁ బుణ్యావృత్తికిఁ జిదావాసోన్ముఖాసక్తికిన్
యుతనిర్వాణపదానురక్తికి సుఖోద్యోగక్రియాశక్తికిన్
ధృతిలబ్ధోత్తమమూర్తికిన్ సకలధాత్రీధుర్యసద్భక్తికిన్. 148

క॥ విడిచితి భవబంధంబుల
నడఁచితి మాయావిమోహమైన తమంబు

---

1 హరి = హరియొక్క, విస్మయ = ఆశ్చర్యములను, స్మరణ = స్మరించుట యందు, అర్హ = తగిన, మతినె = బుద్ధిగలవాఁడనా? 2 కౌటిల్య = కుటిలత్వము నందును, కితవ = జూదరుల యొక్క, వికార = వికారచేష్టలయందును, పారీణుండ = ఆరి తేరినవాఁడను.

న్నాడిచితి నరివర్గంబులఁ,
గడచితి నాజన్మదుఃఖ కర్మార్ణవముల్. 149

క॥ యోషిద్రూపంబున నను
[1]నేషణముఖగహ్వరమున నెగ్రమింగికదుల్
ద్వేషమున గోతి సేసిన
దోషద యగునాత్మమాయఁ దొలఁగం గంటిన్. 150

వ॥ అని యిట్లు వైష్ణవజ్ఞానదీపం బాత్మస్నేహంబునం దోఁచిన నా బ్రాహ్మణుండు. 151

మ॥ భగవద్ధర్మపరాయణోత్తముల సంభాషైకమంత్రంబులన్
మిగులన్ జ్ఞానము వుట్ట మోహాభవసమ్మిశ్రాత్మబంధంబులం
దెగ ఖండించి సబంధుమిత్రసుతపత్నీ మోహవిభ్రాంతుఁడై
జగతీనాథు రమేశు కృష్ణునిదయై శ్వర్యంబులం గోరుచున్. 152

క॥ హరిభక్తులతో మాటలు
ధర నెన్నఁడుఁ జెడనిపుణ్యధనముల మూటల్
వరముక్తికాంత తేటలు,
నరిషడ్వర్గంబు చొరని యరుదగుకోటల్ 153

సీ॥ అనుచు నా బ్రాహ్మణుం డతితత్త్వవేదియై
భవబంధముల నెల్లఁ బారఁదోలి
మొనసి గంగాద్వారమున కేగి యచ్చటఁ
[2]బ్రబ్బిన దేవతాభవనమందు
నాసీనుఁడై యోగమాశ్రయించి చెలంగు
దేహేంద్రియాదుల తెరువువలన
దనుఁ బాపుకొని పరతత్త్వంబుతోఁ గూర్చి
మానుగా నాత్మసమాధిచేత

1 ఏషణ = కోరికలనెడి, ముఖగహ్వరమునన్ = గుహవంటి ముఖముచే,
2 ప్రబ్బిన = సంతరించిన, వ్యాపించిన.

ఆ॥ గుణగణంబుఁ బాసి గొమరొప్పిన భగవ
దనుభవాత్మయందు నాత్మఁగలిపి
రమణఁదన్ను మొదల రక్షించినట్టి యా
పురుషవరులఁగాంచి పొసఁగ మ్రొక్కె. 154

వ॥ అట్లజామిళుండు యోగమార్గంబున దేహంబు విడిచి పుణ్య శరీరుండై యగ్రభాగంబునం బ్రాగుపలబ్ధులైన మహాపురుషకింకరులం గాంచి సముంచితరోమాంచితచలచ్ఛటాపింజరిత స్వేదబిందుసందోహమిషనిష్యందమహానందవల్లికామతల్లికాంకురసంకుల పరిశోభితతనుండును హర్షనికర్షమాణమానసోద్యోగయోగప్రభావోత్సాహవిస్మయమందస్మితకందళితముఖారవిందుండును, నిఖిలజగజ్జేగీయమానాఖండశుభప్రదశుభాకారసందర్శనసమాసాదితకుతూహలమానసుండును నై, ప్రణామంబులాచరించుచు భాగీరథీతీరంబునఁ గళేబరంబు విడిచి తత్క్షణంబ హరిపార్శ్వవర్తులైన దాసవరులస్వరూపంబుఁ దాల్చి యా విష్ణుసేవకులతోడం గూడి దివ్యమణిగణఖచితంబై సువర్ణమయంబైన యసమాన విమానంబెక్కి నిఖిలానందభోగభాగ్యానుభవాకుంఠితంబైన వైకుంఠనగరంబునకు శ్రీమన్నారాయణపదారవిందసేవాచరణ పరిణామస్థితికిం జనియెను. ఇట్లు విప్లావితసర్వధర్ముండైన దాసీపతి గర్హితకర్మంబులచేతఁ బతితుండును హతప్రభుండును నై నరకంబునం గూలుచుండి భగవన్నామగ్రహణంబున సద్యోముక్తుండయ్యెం గావున. 155

క॥ కర్మంబులెల్లఁ బాయును
మర్మము దెలియంగ లేదు మధురిపుపేరే
పేర్మిని నొడువుటకంటెను
దుర్మదమునఁ జిత్త మెన్నిత్రోవలఁ జన్నన్. 156

ఉ॥ పాండవవంశపావన! నృపాలక! యీ యితిహాస మెవ్వఁడే
నొండొక భక్తిలేక వినునోర్పు మెయిం బఠియించు నాతఁడు
ద్దండత ముక్తికామినికిఁ [1]దానక మై దనుజారిలోకమం
దుండు మహావిభూతి యమదూతల చూడ్కికి గోచరాకృతిన్.

తే॥ అరయఁ [2]బుత్రోపచారితమైన విష్ణు
నామ మవసానకాలంబు ననుభవించి
శార్ఙ్గినిలయంబుఁ జేరె నజామిళుండు
నిట్లు సద్భక్తిఁ దలఁచిన నేమిసెప్ప. 158

క॥ కోరినవారలకెల్లను
జేరువ కైవల్యపదము శ్రీవరుని మదిం
గోరనివారల కెల్లను
దూరము మోక్షప్రాప్తి యెన్నిత్రోవలనైనన్. 159

అ ధ్యా య ము ౩.

వ॥ అనినం బరీక్షిన్నరేంద్రుండిట్లనియె; మునీంద్రా!యాజ్ఞాభ్రష్టుండై యమధర్మరాజు శ్రీవిష్ణునిర్దేశకులచే విహతులైనభటులచేత వర్ణింపంబడిన నారాయణుని నామప్రభావం బాకర్ణించి వారల కేమనియె ? మఱియు నెన్నఁడేని యమదండంబు విఫలంబై పోయిన తెఱంగు గలదేని వినవలయు; ఈ సందేహంబుఁ బాప మహాత్మా! నీవు దక్కఁ దక్కినవారలు సమర్థులుగారని తలంచుచున్నవాఁడ. చిత్తంబును బ్రసాదాయత్తంబుగా భవదీయవచన సుధాధారలం బ్రసాదింప వలయుననిన శుకుం డిట్లనియె. 160

క॥ శ్రీకృష్ణభటులచేత ని
రాకృతులై [3]యామ్యభటులు యమునకు వాత్మ

1 స్థానము, 2 పుత్రునియందు వ్యవహరింపఁడినది. (ఉపచారము = వ్యవహారము లేక లక్షణావృత్తి), 3 యమభటులు.

స్వీకృతవిప్రకథాక్రమ
మీఁక్రియ మఱి దెలిపి; రదియు నెఱిఁగింతుఁ దగన్. 161

తే॥ చేరి త్రైవిధ్యమున మించు జీవతతికిఁ
గర్మఫలములఁ దెలిపెడు కారణంబు
లగుచు శిక్షించువారలీ యవనిమీఁద
దేవ! యెందఱు గలరయ్య తెలియవలయు. 162

క॥ దక్షిణదిశాధినాయక
శిక్ష దగం జేయువారు క్షితిఁ బెక్కండ్రే
నీక్షయమును నక్షయమును
సాక్షాత్తుగ నెందు రెండు సంపన్నమగున్. 163

తే॥ దట్టమైనట్టి కర్మబంధముల నెల్ల
నాజ్ఞ వెట్టెడువారు పెక్కైనచోట
నకట [1]శాస్తృత్వ [2]ముపచార మయ్యెఁగాదె
శూరులైనట్టిమండలేశులకుఁబోలె. 164

ఉ॥ కావున నీవ యొక్కఁడవ కర్తవు మూఁడుజగంబులందు సం
భావితభూతకోటిఁ [3]బరిపాకవశంబున శిక్ష సేయఁగా
నీవరశాసనం బఖిల నిర్ణయమై తనరారుచుండ నే
డీవలఁ గ్రమ్మఱింప మఱి యెవ్వఁడు శక్తుఁడు ధర్మపాలనా! 165

క॥ [4]చండకరతనయ! యొరులకు
దండధరత్వంబు గలదె తగజగమున ను
ద్దండధరవృత్తి [5]నొత్తిలి
దండింతువు నిన్ను దండధరుఁడనిపొగడన్. 166

---

1 శాసనముచేయు వానిభావము(శాసకత్వము), 2 నామమాత్రము(అసత్యము), 3 పుణ్యపాపముల పంట కనుగుణముగా. 4 సూర్యుని కుమారుఁడా, 5 ఒత్తిలి= గట్టిగా (మఱిమఱి).

సీ॥ ఇట్టినీదండంబ యీమూఁడుజగములఁ
దెగువమై నేఁడు వర్తిల్లుచుండ
మనుజలోకంబున మహితాద్భుతాకార
సిద్ధుల మిగులఁ బ్రసిద్ధులైన
వారు నల్వురు వేగ వచ్చి [1]నిర్దేశంబు
భంగించి మమ్మంత [2]చెంగఁదోలి
నీశాసనంబున నేమీడ్చికొనువచ్చు
క్రూరచిత్తునిఁ బుచ్చికొని యదల్చి
తే॥ పాశబంధంబు లీసునఁ బట్టిత్రెంచి
బలిమి మిగులంగ మమ్మను బాఱఁ దోలి
యిచ్చఁ జనినారువారు దామెచటివార
లాదరమ్మున మాకు నేఁడానతిమ్ము. 167

వ॥ అని రని మఱియు శుకుండిట్లనియె. అట్లు దూతలు పరితాపసమేతులై పలికిన దండధరుఁడు పుండరీకాక్షునిచరణకమలంబులు దన మానసంబున సన్నిహితంబులుగఁ జేసికొని వందనం బాచరించి పరమభక్తిపరుండై వారల కిట్లనియె. 168

సీ॥ కలఁడు మదన్యుండు ఘనుఁడొక్కఁడతఁ డెందు
వెలికిఁ గానఁగరాక విశ్వమెల్లఁ
నతిలీలమై మహాద్భుతసమగ్రస్ఫూర్తి
నుండును గోక నూలున్నభంగి
దామెనఁ బశువులు దగిలి యుండెడుమాడ్కి
నామసంకీర్తన స్థేమగతుల
విహరించు నెవ్వఁడు విలసితమత్ప్రజ
లెవ్వనిపదముల నివ్వటిల్లుఁ

1 ఆజ్ఞ, లేక నిశ్చయము, 2 చెంగఁదోలి = ఓడించి, దామెన=పలుపు, (పశుబంధనము).

ఆ॥ గనుట మనుట చనుట గల్గు నెవ్వనిలీల
లందు? లోక మెవని యందుఁ బొందు?
నెన్నఁబడుచుఁ బుడమి నెవ్వనినామముల్
గర్మబంధనముల ఁ పేర్మి నడఁచు. 169

తరలము॥ వినుఁడు నేను మహేంద్రుఁ [1]డప్పతివీతిహోత్రుఁడు రాక్షసుం
డనిలుఁ డర్కుఁడు చంద్రుఁడుం గమలాసనుండు మరుద్గణం
బును మహేశుఁడు రుద్రవర్గము భూరిసంయమిసిద్ధులుం
మొనసి కన్గొనజాల రెవ్వని మూర్తి విశ్రుతకీర్తిమై. 170

క॥ సత్త్వేతరగుణపాశవ
శత్వంబునఁ బొంద వీరు జలజాక్షు సదై
కత్వంబు గాన నోపరు
సత్త్వప్రాధాన్యు లితర[*]జనములతరమే. 171

చ॥ అభవు నమేయు నవ్యయు ననంతు [2]ననారతుఁ బూని మేనిలో
[3]నుభయమునై వెలుంగుపురుషోత్తముఁ గానరు చిత్తకర్మవా
గ్విభవగరిష్ఠులై వెదకి [4]వీటిఁడి ప్రాణులు సర్వవస్తువుల్
శుభగతిఁ జూడ నేర్చి తనుఁ జూడఁగ నేరనికంటిపోలికన్. 172

చ॥ పరమునిభక్తలోకపరిపాలనశీలుని దుష్టలోకసం
హరుని [5]పతంగపుంగవవిహారునికూరిమిదూత లామనో
హరులు సురేంద్రవందితులు నాహరిరూపగుణస్వభావులై
తిరుగుచు నుందు రెల్లెడలఁ దిక్కులఁ దేజము పిక్కటిల్లఁగన్. 173

ఉ॥ లెక్కకు నెక్కువై [6]కసటు లేనిమహాద్భుత తేజ మెల్లెడం
బిక్కటిలం జరింతు రతిభీమబలాఢ్యులు విష్ణుదూత లా

---

* జనులకు సరియే—అని పాఠాంతరము.

1 వరుణుఁడు=ఉదకములకు ప్రభువు, 2 అనారతున్=ఎడతెగక యుండువానిని 3 జీవాత్మ, పరమాత్మ రూపమై (దృశ్యము ద్రష్టియు తానేయై), 4 వీటిఁడి=వెఱ్ఱివారు, 5 గరుడవాహనుని దూతలు (విష్ణుదూతలు) 6 మాలిన్యము.

చక్కనిధర్మశాంతు లతిసాహసవంతులు దేవపూజితుల్
గ్రిక్కిఱియర్ జగంబునను గేశవసేవకరక్షణార్థమై. 174

క॥ నావలనను మీావలనను
దేవాసురగణమువలనఁ ద్రిజగంబులలో
సేవగలఁబొందఁకుండఁగఁ
గావంగలవారు పుడమిఁగల వైష్ణవులన్. 175

క॥ భగవత్ప్రణిహితధర్మం
బగపడ దెవ్వారిమతికి ననిమిషగరుడో
రగసిద్ధసాధ్యనరసుర
ఖగతాపసయక్షదివిజఖచరుల కైనన్. 176

క॥ ఎన్నఁడుఁ దెలియఁగనేరరు
పన్నగపతిశాయితత్త్వభావము [1]మేనం
గన్నులవేల్పును [2]డాపలఁ
*జన్నమరినవేల్పు [3]ముదుక చదువులవేల్పున్. 177

సీ॥ పరమహాద్భుత మైన వైష్ణవజ్ఞానంబుఁ
దిరముగా నెవ్వరు దెలియఁ గలరు?
దేవాదిదేవుండు త్రిపురసంహరుఁ డొండెఁ
గమలసంభవుఁడొండె గార్తికేయ
కపిలనారదులొండె గంగాత్మజుండొండె
మనువొండె బలియొండె జనకుఁడొండెఁ
బ్రహ్లాదుఁడొండె నేర్పాటుగా శుకుఁడొండె
భాసురతరమతి వ్యాసుఁడొండెఁ

తే॥ గాక యన్యులతరమె మీాలోకమందు
నీసుబోధంబు సద్బోధ మీాపదార్థ

---

* సన్నుతిగల వేల్పు ముదురుచదువుల వేల్పున్—అని పాఠాంతరము.

1 ఇంద్రుఁడు, (వేయికన్నులవాఁడు), 2 అర్ధనారీశ్వరుఁడు (శివుఁడు), 3 బ్రహ్మ (వేదముల నాల్గుమోములందుఁ గలవాఁడు).

మీసదానందచిన్మయ మీయగమ్య
మీవిశుద్ధంబు గుహ్యంబు నీశుభంబు. 178

క॥ ఈ పన్నిద్దఱు దక్కఁగ
నోపరు తక్కొరులు దెలియ నుపనిషదుచిత
శ్రీపతినామమహోద్భృత
దీపితభాగవతధర్మ దివ్యక్రమమున్. 179

తే॥ ఏది జపియింప నమృతమై యొసఁగుచుండు
నేదిసద్ధర్మపథమని యెఱుఁగఁదగిన
దదియెసద్భక్తియోగంబు నావహించు
మూర్తిమంతంబు దా హరికీర్తనంబు 180

తే॥ కంటిరే మీరు సుతులార! కమలనేత్రు
భవ్యమగునామకీర్తన ఫలము నేఁడు
దవిలిమృత్యువు పాశబంధములవలన
[1]జాణతనమున నూడె నజామిళుండు. 181

ఉ॥ ఏటికిజాలిఁ బొంద? నరులేక్రియఁ గృష్ణునికీర్తనంబు పా
పాటవులన్ దహింపఁ గలదాటకు సందియ మేల? యిప్పు డీ
[2]తూటరి దోసకారి [3]పెనుదోసి యజామిళుఁ డంత మొందుచుం
బాటిగ విష్ణునామసుతుఁ బల్కుచుఁ గేవలముక్తి కేఁగఁడే. 182

క॥ ఇంతయును దథ్యమని మది
నింతయుఁ దెలియంగ లేరు హీనాత్ములు [4]దు
ర్దాంతతరఘటితమాయా
క్రాంతాత్యంతప్రకాశ గౌరవజడులై. 183

1 నేర్పుతో, 2 తుంటరి, 3 మిక్కిలి పాపాత్ముఁడు, 4 దుర్దాంతతర = అణఁపరాని, ఘటిత = అల్లుకొనఁబడిన, మాయా = మాయచేత, ఆక్రాంత = ఆక్రమింపఁబడిన, అత్యంతప్రకాశ = జ్ఞానకాంతియొక్క, గౌరవ = ఆధిక్యముచే, జడులై = జడత్వము గలవారై.

మంగళమహాశ్రీవృత్తము॥
ఈవిధమునన్ విబుధు లేకతమచిత్తముల [1]నేకతము లేక హరి సేయన్
భావమున నిల్పితగు భాగవతయోగపరిపాకమున నొందుదురు వారిం
దేవ లదు దండనగతిం జనదు మాఁకు గుణుతింప నఘముల్ దలఁగ మీఁదన్,
శ్రీవరునిచక్రము విశేషగతిఁ గాచు సుమి సేవితులు ముక్తిఁ గడుఁ బెద్దల్.

ఉ॥ ఎవ్వరు సిద్ధసాధ్యఖచరేశ్వలసత్పరిగీతగాథలం
దెవ్వరు ముక్తిభోగతలహేమమనోహరచంద్రశాలలం
దెవ్వరు శంఖచక్రగురుహేతిగదారుచిరోగ్రపాణులా
[2]మవ్వపురూపవంతు లసమానులు వారె ధరం గోని వైష్ణవుల్. 185

సీ॥ [3]శ్రుత్యంతవిశ్రాంత మత్యనుక్రమణీయ
భగవత్ప్రసంగతుల్ భాగవతులు
సకలసన్ముఖయోగిజనసదానందైక
పరమభాగ్యోదయుల్ భాగవతులు
కృష్ణపదధ్యానకేవలామృతపాన
పరిణామయుతులు శ్రీభాగవతులు
బహుపాతకానీకపరిభవప్రక్రియా
పరుషోగ్రమూర్తులు భాగవతులు

తే॥ భావతత్త్వార్థవేదులు భాగవతులు
బ్రహ్మవాదానువాదులు భాగవతులు
సిరులు దనరంగ నెన్నఁడుఁ జేటులేని
పదవినొప్పారువారు వో భాగవతులు. 186

క॥ అది గాన విష్ణుభక్తులఁ
గదియఁగఁ జన వలదు మీరు [4]కరివరదులస
త్పదపద్మవినతివిముఖులఁ
దుది నంటఁగఁగట్టి తెండు ధూర్తులు వారల్. 187

1 ఏకారణములేక – (ఏ ఫలాపేక్షయులేక యనుట), 2 సుకుమారమైన, 3 వేదాంతములయందు, 4 గజేంద్రునికి వరములిచ్చినవాఁడు (హరి).

సీ॥ [1]ఏకసక్కెమున కైన నిందిరారమణునిఁ
బలుకంగ లేని దుర్భాషితులను
గలలోననైన శ్రీకాంతునిసత్పాద
కమలముల్ సూడని కర్మరతుల
నవ్వుచు నైనఁ గృష్ణప్రశంసకుఁ జెవిఁ
దార్పనేరనిదుష్కథాశ్రవణుల
యాత్రోత్సవంబుల నైన నీశునిగుడి
త్రోవఁ ద్రొక్కఁగ లేని దుష్పదులను

ఆ॥ బరమభాగవతుల పాదధూళి[2]సమస్త
తీర్థసార మనుచుఁ దెలియలేని
వారి వారివారి వారిఁ జేరినవారిఁ
దోలుతఁ గట్టి తెండు దూతలార! 188

ఆ॥ ఎల్లపాపములకు నిల్లైనయింటిలో
[3]బద్ధతృష్ణు లగుచు బుద్ధి దలఁగి
పరమహంసకులము గుఱి దప్పి వర్తించు
ధూర్తజనులఁ దెండు దూతలార! 189

ఆ॥ అరయఁ దనదుజిహ్వ హరిపేరు నుడువదు
చిత్త మతనిపాదచింతఁ జనదు
తలఁపఁ దమకు ముక్తి [4]తంగేటిజున్నొకో
సకలవిష్ణుభక్తు లకును బోలె. 190

ఆ॥ పద్మనయనుమీఁది భక్తియోగం బెల్ల
ముక్తియోగమనుచు మొద లెఱుంగు
వారి వారివారి వారిఁ జేరినవారి
త్రోవఁ బోవ వలదు దూతలార! 191

---

1 పరిహాసమునకు నైనను, 2 అన్ని తీర్థములయొక్క సారము, 3 ఆశలకు లోనైనవారు, 4 సులభసాధ్యము (తంగేటిచెట్టునందున్న తేనె).

వ॥ అని పలికె నని చెప్పి, మఱియు శుకుం డిట్లనియె; శ్రీకృష్ణనామ కీర్తనంబు జగన్మంగళంబనియును, జగన్మోహనంబనియును, జగజ్జేగీయమానంబనియును, నిఖిల[1]పాపైకనిష్కృతియనియును, నిఖిలదుఃఖనివారణంబనియును, నిఖిలదారిద్ర్యనిర్మూలనంబనియును, నిఖిలమాయాగుణవిచ్ఛేదకంబనియును, సన్నామంబులగు హరివీర్యంబుల నాకర్ణించువారలచిత్తంబు లతినిర్మలంబులగుభంగిం దక్కిన వ్రతాచరణంబులం గావనియును, శ్రీకృష్ణపదపద్మంబులు హృత్పద్మంబుల నిలుపు వార లన్యపాపకర్మంబులగు [2]నవిద్యావ్యసనంబులంబొరయ నేరరనియును, నిజస్వామియైన యమధర్మరాజుచేతం గీర్తింపంబడిన భగవన్మహాత్త్వంబు నాకర్ణించి, విస్మితులై కాలకింకరులు, నాఁటనుండియు వైష్ణవజనంబులం దేఱిచూడ వెఱతురు; నరేంద్రా! పరమగుహ్యంబగు నీ యితిహాసంబును బూర్వకాలంబున సకలవిజ్ఞానగోచరుండైన [3]కుంభసంభవుండు సకలదుఃఖవిలయంబును సకలపుణ్యనిలయంబును నైన మలయంబునఁ బురాణపురుషుండైన పురుషోత్తము నారాధనంబు సేయుచుండి నా కెఱింగించెను.

అధ్యాయము ౪.

అని చెప్పిన విని విస్మయానంద హృదయుండై పరీక్షిజ్జనపాలుం డి ట్లనియె. 193

క॥ స్వాయంభువమనువేళల
నోయయ్య! సురాసురాండజోరగనరవ
ర్గాయతసర్గము దెలిపితి
పాయక యది విస్తరించి పలుకం గదవే. 194

క॥ ఉత్తరకోడు కి ట్లడిగిన
నుత్తరమును నమ్మునీంద్రుఁ డుత్తమచేతో

1 పాపములను ముఖ్యముగా నివారించునది, 2 అవిద్యా=అజ్ఞానమును, వ్యసనంబులను విషయవాంఛలను, 3 అగస్త్యుఁడు.

వృత్తి ముదమంది పలికెను
దత్తఅపాటుడిగి వినుఁడు తాపసవర్యుల్ ! 195

సీ॥ పూని ప్రచేతసుపుత్రులు పదుగురు
ప్రాచీనబర్హిషప్రాఖ్య గలుగు
వారు మహాంభోధి వలన వెల్వడి వచ్చి
తగ వృక్షవృతమైన ధరణిఁజూచి
మేదినీజములపై మిక్కిలి కోపించి
మదిలోన [1]దీపితమన్యులగుచు
వక్త్రంబులను మహావాయుసంయుతమైన
యనలంబుఁ గల్పించి యవనిజములఁ

తే॥ జెల్లువడఁ గాల్పఁ దొడఁగినఁ దల్లడిల్లి
వారికోపంబు వారించువాఁడ వోలెఁ
బలికెఁ జంద్రుండ యోమహాభాగులార !
దీనమగువృక్షములమీఁదఁ [2]దెగుటదగునె ? 196

తే॥ మొదల వర్ధిష్ణు లగుమిమ్ము సదయహృదయు
లగు ప్రజాపతు లనుచు సర్వాత్ముఁ డనియె
నట్టిమీరు ప్రజాసృష్టి కైనవార
లీ[3]వనస్పతితతుల దహింపఁ దగునె ? 197

సీ॥ ఆదికాలంబున నాప్రజాపతి పతి
యైన లోకేశ్వరుం డచ్యుతుండు
పద్మనేత్రుఁడు వనస్పతుల [4]నోషధిముఖ్య
జాతంబు నిషము [5]నూర్జంబుఁ గోరి

---

1 కోపము హెచ్చినవారు, 2 సాహసించుట (పరాక్రమము చూపుట యన్నమాట), 3 వనస్పతి=పువ్వులులేకుండ కాయునది (రావి మేడి మొదలయినవి) 4 ఓషధి=పంటకాగానే నశించునవి ధాన్యాదులు, 5 ఇష్టము, ర్జము=బలము

కల్పించె; నందు ముఖ్యంబైనయన్నంబు
నచరంబు లైనట్టి [1]యపదమెల్లఁ
బాదచారులకును బాల్పెట్టె, యిరుగాళ్లు
చేతులు గలిగిన జీవతతికి

తే॥ పాణు లొగి లేని యాచతుష్పాత్తులెల్ల
నన్నముగఁ బూని గావించె, నదియుఁగాక
నామహాభాగుఁ డచ్యుతుఁ డాదరమున
నీకుననఘాఖ్యవిఖ్యాతి జొకపఱిచె. 198

క॥ నిజముగ దేశాధీశ్వరుఁ
డజుఁడు ప్రజాసర్గమునకు ననఘులమిమ్మున్
సృజియించె నిట్టివారికిఁ
గుజదహనముసేయ నెట్లు గోరికవొడమెన్. 199

చ॥ సతతమహత్త్వసత్త్వగుణసత్పురుషశ్రుతిఁ బొందరయ్య పి
పితరులునుం బితామహులుఁ బెద్దలు నెన్నఁడుఁ బొందనట్టి దు
ష్కృతమత మైనకోపమునఁ గిల్బిషభావము మానరయ్య సం
భృతకరుణావలోకమున భీతతరుప్రకరంబుఁ జూచుచున్. 200

ఉ॥ తప్పక యర్భకావళికిఁ దల్లియుఁ దండ్రియు, నేత్రపంక్తికిన్
ఱెప్పలు, నాతికిం బతియు, ఱేఁడు ప్రజావలి కెల్ల, నర్థి *కిం
పొప్ప గృహస్థు, మూఢులకు నుత్తము, లెన్న సమస్తబాంధవుల్;
ముప్పునఁ గావలేని కడు మూర్ఖులు గారు నిజాలచుట్టముల్. 201

సీ॥ అఖిలభూతముల దేహాంతస్థుఁమగునాత్మ
యీశుఁడచ్యుతుఁడని యెఱుఁగవలయు,
నెఱిఁగి సర్వం బైన యిందిరారమణు లోఁ
జూపులఁ దనివిగాఁ జూడ వలయుఁ,

---

* నర్థికి నొప్పు—అని పాఠాంతరము.

1 అపదములు = పాదములులేనివి; (నడుపలేనివి, స్థావరములు, అచరము లన్నమాట.)

జూచి సద్రూప శుద్ధాత్ము లగుమిమ్ము
నెలసిన వేడ్కతో నిచ్చ మెచ్చు,
మెచ్చిన సర్వాత్ము మీరెఱింగినచోటఁ
గోపగుణంబులఁ బాప వలయుఁ,

ఆ॥ బాపి దగ్ధశేషపాదపజాలంబు
దియ్య మెసఁగ బ్రదుక నియ్యవలయు
ననఘులార! మీర లస్మదీయప్రార్థ
నంబు పరఁగఁ జేకొనంగ వలయు. 202

క॥ ఇదె వృక్షసముద్భవ యగు
[1]మదిరేక్షణ [2]నాప్సరసిఁ గువనారిక నిత్తుఁ
వదలక పత్నిఁగఁ జేకొని
ముద మందుఁడు పాదపముల మోసము వాయన్. 203

వ॥ అని యిట్లామంత్రణంబు సేసి మారిష యనుకన్యకను వారలకిచ్చి చంద్రుండు సనియె. అప్పుడు. 204

క॥ వారలు [3]పర్యాయంబున
నీరేజముఖిన్ వరించి నెఱి రమియింపన్
ధీరుఁడు ప్రాచేతసుఁడై
వారక దక్షుండు పుట్టె [4]వనజజసముఁడై. 205

క॥ ఎవ్వనిసంతానంబులు
నివ్విటిలెన్ వసుధ నెల్ల నెఱి నాదక్షుం
డెవ్వలన జగములన్నిటఁ
[5]బ్రవ్వ జలము నిలిపినట్లు ప్రజఁబుట్టించెన్. 206

ఉ॥ వారని వేడ్కతో దుహితృవత్సలదక్షుఁడు దక్షుఁ డాత్మ చేఁ
గోరి సృజించెఁ గొన్నిటి, నకుంఠితవీర్యముచేతఁ గొన్నిటిన్,

1 స్త్రీ, 2 అప్సరసి = అప్సరసలజాతికి సంబంధించినది, 3 ఒకరి తరువాత నొకరుగ (వంతులుగా), 4 బ్రహ్మతో సమానుఁడై, 5 కుండ.

ఘోరన [1]ఖేచరంబులను [2]భూచరముఖ్యవనేచరంబులన్
[3]నీరచరవ్రజంబు [4]రజనీచరజాలదివాచరంబులన్. 207

క॥ నరసురగరుడోరగకి
న్నరదానవయక్షపక్షినగవృక్షములం
దరమిడి సృష్టి యొనర్చెను
దిరముగ దక్షప్రజాపతి వితతకీర్తిన్. 208

క॥ బహువిధముల బహుముఖముల
బహురూపములైన ప్రజల బహులోకములన్
బహుళముగఁ జేసి మదిలో
[5]బహుమానము నొందఁ డయ్యెఁ బ్రఖ్యాతముగన్. 209

తే॥ ఆ ప్రజాసర్గ[6]బృంహితం బయినజగము
దక్షుఁ డీక్షించి మదిలోనఁ దాప మొంది
మఱియు జననంబు నొందించు మతము రోసి
పరమపురుషుని నాశ్రయింపంగఁ దలఁచె. 210

వ॥ యిట్లు దక్షప్రజాపతి ప్రజాసర్గంబు సాలక చింతించి [7]మంతనం
బున లక్ష్మీకాంతుని సంతుష్టస్వాంతుం జేయువాఁడై. 211

క॥ మోదంబై పరిదూషిత
ఖేదం బై [8]శాబరీదకిలికించితదృ
గ్భేదం బై బహుసౌఖ్యా
పాదంబై యొప్పు వింధ్య పాదంబునకున్. 212

వ॥ అరిగి [9]యందఘమర్షణం బను తీర్థంబు సర్వదురితహారంబయి

---

1 ఆకాశమునఁ దిరుగునవి, పక్షులు మొదలయినవి, 2 భూచరములు, వనే చరములు=అడవిలోఁ దిరుగునవి, 3 నీటఁ దిరుగునవి, 4 రాత్రి, పవలు తిరుగునట్టి వానిని, 5 సంతోషము, 6 బృంహితము=నింపబడినది, 7 మంతనంబున=ఏకాంత మున, 9 శబరస్త్రీలయొక్క హార్షాదులవలనఁ గలుగు చేష్టావిశేషదృష్టికలదై, 9 అఘమర్షణము = పాపములు తొలఁగించునది.

యొప్పుడాని [1]ననుసవనంబు సేవించి యతిఘోరంబైనతపంబు సేయుచు హరిం బ్రసన్నుం జేసి హంసగుహ్యంబను స్తవరాజంబున నిట్లని స్తుతియించె. 213

దక్షుండు స్తుతియించిన హంసగుహ్యంబను స్తవరాజము

తే॥ పరమునికి వందన మొనర్తుఁ బరిఢవించి
మున్న [2]వితథాను భూతికి మ్రొక్కుకొందు
మెరయ గుణములఁ దేలునిమిత్తమాత్ర
బంధు వైనట్టివానికిఁ బ్రణతు లిడుదు. 214

ఆ॥ తవిలి గుణులచేతఁ దత్త్వబుద్ధులచేత
నిగిడి కాన రాని నెలవువాని
మొదలఁ దాన కలిగి ముక్తిమూనావధి
రూప మైనవాని ప్రాపుఁ గందు. 215

ఆ॥ ఎల్ల తనువులందు నిరవొంది తనతోడఁ
బొందు సేసినట్టి పొందు కాని
పొందువొంద లేఁడు పురుషుండు గుణము నా
గుణిని బోలునట్టి గుణిభజింతు. 216

సీ॥ పూని మనంబునుం దనువు భూతములుం మఱి యింద్రియంబులుం
బ్రాణములుం వివేకగతిఁ బాయక యన్యముఁ దమ్ము నెమ్మెయిం
గానఁగనేర వాగుణనికాయములం బరికించునట్టి స
ర్వానుగతుం సమస్తహితు నాదిమపూరుషు నాశ్రయించెదన్.

వ॥ మఱియు ననేకవిధనామరూపనిరూప్యం బగుమనంబునకు దృష్టస్మృతులనాశంబువలనఁ గలిగెడు నుపరామం బగుసమాధియందుఁ గేవలజ్ఞానస్వరూపంబునఁ దోఁచునిర్మలప్రతీతిస్థానం బైనహంసస్వరూపికినమస్కరింతు. దారువందు నతిగూఢం బైనవీతిహో

1 సవనము చేయునప్పుడెల్ల, (అన్నినిష్ఠలయందును), 2 యథార్థవస్తువు యొక్క అనుభవము (ఆత్మానుభవమన్నమాట)

త్రుని బుద్ధిచేతం బ్రకాశంబు నొందించు భంగి బుద్ధిమంతులు హృదంతరంబున సన్నివేశుం డగు పరమపురుషుని నాత్మశక్తి త్రయంబుచేతం దేజరిల్లం జేయుచుండు నట్టిదేవుండు సకలమాయావిచ్ఛేదకంబయిన నిర్వాణసుఖానుభవంబునం గూడి యుచ్చరింపం గొలందిగాని శక్తి గలవిశ్వరూపుండు నాకుం బ్రసన్నుం డగుం గాక; వాగ్బుద్ధీంద్రియమానసంబులచేతం జెప్పను నిట్టిదని నిరూపింపను నలవిగాక యెవ్వనిగుణరూపంబులు వర్తించు, నెవ్వండు నిర్గుణుండు, సర్వంబు నెవ్వనివలన నుత్పన్నం బగు, నెవ్వనివలన స్థితిం బొందు, నెవ్వనివలన లయంబగు, నట్టిపరాపరంబులకుం బరమంబై యనన్యంబై ప్రాక్ప్రసిద్ధంబై సర్వవ్యాపకంబై యాది కారణంబై యున్న తత్త్వంబు నాశ్రయింతు. ఎవ్వని ప్రభావంబు మాటలాడెడువారలకు వాదంబు సేయువారలకు వివాదసంవాదస్థలంబులగుచునప్పటప్పటికి మోహంబునొందించుచుండు నట్టియనంత గుణంబులుగల మహాత్మునకుం బ్రణామంబు సేయుదు. [1]అస్తినాస్తి యనువస్తుద్వయనిష్ఠలం గలిగి యొక్కటన యుండి విరుద్ధధర్మంబులుగం గనంబడు నుపాసనాశాస్త్రసాంఖ్యశాస్త్రంబులకు సమంబై వీక్షింపందగిన పరమంబు నాకు ననుకూలం బగుంగాక; ఎవ్వండు జగదనుగ్రహంబుకొఱకు జన్మకర్మంబులచేత నామరూపంబు లెఱుంగంబడ కుండియు నామరూపంబులుగలిగి తేజరిల్లు నట్టి యనంతుం డయిన భగవంతుండు ప్రసన్నుం డగుంగాక. ఎవ్వండు జనులకుం బురాకృతజ్ఞానపదంబులచేత నంతర్గతుండై మేదినిం గలుగు గంధాదిగుణంబుల నాశ్రయించిన వాయువుభంగి మెలంగుచుండు నా పరమేశ్వరుండు మదీయమనోరథంబు సఫలంబు సేయుంగాక; యనుచు భక్తిపరవశుం డయి యుక్తివిశేషంబున స్తుతియించుచున్న దక్షునికి భక్తవత్సలుండైన శ్రీవత్సలాంఛనుండు ప్రాదుర్భావంబు నొందె. అప్పుడు. 218

1 ఉన్నది, లేదు, అనెడి.

సీ॥ [1]భర్మాచలేంద్రప్రపాతద్వయంబునఁ
గలిగిన నీలంపు గను లనంగ
మొనసి [2]తార్క్ష్యుని యురమూఁపుపై నిడినట్టి
పదములకాంతులు పరిఢవిల్లఁ
[3]చండదిక్కుండలశుండాలకరముల
కైవడి నెనిమిదికరము లమరఁ
చక్రకోదండాసిశంఖనందకపాశ
చర్మగదాదుల సరవిఁ బూని

ఆ॥ నల్లమేను మెఱయ నగుమొగం బలరంగఁ
జల్లచూపు విబుధసమితిఁ బ్రోవ
[4]పసిఁడికాసెఁ బూని బహుభూషణకిరీట
కుండలములకాంతి మెండుకొనఁగ. 219

సీ॥ కుండలమణిదీప్తి గండస్థలంబులఁ
బూర్ణేందురాగంబుఁ బొందుపఱుప
దివ్యకిరీటప్రదీప్త [5]లంబరరమా
సతికి [6]గౌసుంభవస్త్రంబు గాఁగ
వక్షస్థలంబుపై వనమాలికాశ్రీలు
శ్రీవత్సకౌస్తుభశ్రీల [7]నొఱయ
నీలాద్రిఁ బెనఁగొని నిలిచిన విద్యుల్ల
తలభాతిఁ గనకాంగదంబు మెఱయ

ఆ॥ నఖిలలోకమోహనాకారయుక్తుఁడై
నారదాదిమునులు సేరికొలువఁ

---

1 భర్మాచల = మేరుపర్వతముయొక్క, ప్రపాతద్వయంబునన్ = రెండు చఱియలయందు, 2 గరుడునియొక్క, 3 చండ=భయముగలిగించు, దిక్కుండల = దిక్కుండలములందలి, శుండాల = ఏనుగులయొక్క, కరముల కైవడి = తొండముల వలె, 4 బంగరుకాసెకోక, 5 ఆకాశలక్ష్మి యను స్త్రీకి, 6 కుసుంబపువ్వురంగు అద్దినచీర, 7 ఒఱయన్=ఒఱసికొనఁగా (రాయఁగా).

గదిసి మునులు వొగడ గంధర్వకిన్నర
సిద్ధగానరవము సెవులనలర. 220

క॥ సర్వేశుఁడు సర్వాత్ముఁడు
సర్వగతుం డచ్యుతుండు సర్వమయుండై
సర్వంబుఁ జేరి కొలువఁగ
సర్వగుఁడై దక్షునకుఁ బ్రసన్నుండయ్యెన్. 221

వ॥ ఇట్లు ప్రసన్నుండయిన సర్వేశ్వరుని [1]సర్వంకషంబును మహైశ్వర్య ధుర్యంబును నయి తేజరిల్లు దివ్యరూపంబుఁ గాంచి భయంబును హర్షంబును విస్మయంబును జిత్తంబున ముప్పిరిగొని [2]చొప్పు దప్పింపం దెప్పిటి [3]కప్పరపాటునం బుడమిపైఁ జాఁగిలంబడి దండ ప్రణామంబులాచరించి కరకమలంబులు మొగిడ్చి, సెలయేఱుల [4]తొట్టునఁగొట్టువడి యిట్టట్టుఁ బట్టుచాలక నిట్టవొడిచి [5]మున్నీరు [6]దన్ని నిలచిన [7]పెన్నీరునుంబోలె సర్వాంగంబులుం దొంగలింపఁ జిత్తంబునాత్మాయత్తంబుసేసి పిక్కటిల్లినసంతోషంబుచేత భగవంతుం బలుకను, నత్యంతమంగళసందోహోపాదకంబులైన తన్నామంబులుగ్గడింపను,నతినిర్మలంబులైన తదీయకర్మంబులు దడవను, వివిధహర్షకరంబులైన తత్స్వరూపంబులు వొగడను, నాత్మీయ మనోరథంబు వాక్రువ్వను నోపక,[8]ప్రజాకాముండై యూరకున్న ప్రజాపతింజూచి సర్వజీవదయాపరుండును [9]సర్వసత్త్వహృదంత రస్థుండును సర్వజ్ఞుండునుంగావున నతనిభావంబు దెలిసి జగన్నాథుం డార్తపోషణంబులైన భాషణంబుల నిట్లనియె. 222

క॥ మెచ్చితిఁ బ్రాచేతస! తప
మిచ్చట ఫలసిద్ధియయ్యె నిట్లతిభక్తిన్

---

1 సర్వంకషము = సర్వమును నిండినది, 2 జాడ, 3 తొట్రుపాటు (సంభ్రమము), 4 తొట్టు= తెట్టువ లేక సంబంధము చెఱువుక్రిందిపొలము, 5 మున్నీరు = సముద్రము, 6 తన్ని = మించి, 7 పెను+నీరు = పెద్దనీరు (నీటిప్రవాహము), 8 సంతానము కోరినవాఁడై, 9 అందఱిజీవుల హృదయములలో నున్నవాఁడు.

హెచ్చగు మద్వరవిభవము
నచ్చుపడం బొంద నెవ్వఁ డర్హుఁడు జగతిన్. 223

ఆ॥ తపముసాలునింకఁ దగభూతతతికి వి
భూతులొనరుఁగాక పొందుపడఁగ
నిదియసుమ్ము మాకు నిచ్ఛలోఁగల కోర్కి
పొసఁగ నీదువలనఁ బొందుపడియె. 224

వ॥ వినుము. బ్రహ్మయు భర్గుండును బ్రజాపతులును మనువులును నింద్రులును నిఖిలభూతంబులకు భూతిహేతువులయిన మద్విభూతి విభవంబులు. మఱియు నాకు యమనియమాదిసహిత సంధ్యావందనాది రూపంబగు తపంబు హృదయంబు. సాంగజపవద్ధ్యానరూపంబగు విద్య శరీరంబు. ధ్యానాదివిషయంపువ్యాపారంబు గానుండు భావనాదిశబ్దవాచ్యంబగు క్రియ యాకృతి క్రతుజాతంబు లంగంబులు; ధర్మం బాత్మ; దేవతలు ప్రాణంబులు; నిగమంబు మత్స్వరూపంబు, జగదుత్పత్తికి నాదియందు నే నొక్కండన తేజరిల్లుచుంటి. బహిరంతరంబుల వేఱొక్కటిలేక సుషుప్త్యవస్థయందు సర్వంబు లీనంబగుటం జేసి సంజ్ఞామాత్రుండును నవ్యక్తుండును గానుండు జీవునిభంగి నొక్కండనయుందుదు; ననంతుండనై యనంత గుణంబులు గల మాయాగుణంబువలన గుణవిగ్రహం బగు బ్రహ్మాండంబును, నయోనిజుండు స్వయంభువు నగు బ్రహ్మయును నుదయించిరి; మదీయవీర్యోపబృంహితుండయి మహాదేవుండగు నా బ్రహ్మ యసమర్థుండునుంబోలె [1]నకృతార్థమ్మన్యమానమనస్కుండయి సృజింప నుద్యమించుతఱి తపం బాచరింపు మని నాచేత బోధింతుండై ఘోరంబైన తపంబాచరించి తొలుత సృష్టికర్తృత్వంబు వహించిన మిమ్ము సృజియించె; అంతఁ బంచజన ప్రజాపతి తనూజయగు యసిక్ని యనుపేరిట వినుతి నొంది

1 కృతార్థుఁడను గానని తలంచువాఁడై.

యున్న యిక్కన్యకను నీకిచ్చితి దీనింబత్నిఁగాఁగైకొని మిథున[1] వ్యవాయ ధర్మంబుగలవాఁడ వై మిథునవ్యవాయధర్మంబు గల యీ నాతియందుఁ బ్రజాసర్గంబు నతివిపులంబుగ గావింపఁ గల వాఁడవు; మఱియు నీకుఁ బిదప నిక్రమంబున నిఖిలప్రజలును మన్మాయామోహితులై మిథునవ్యవాయధర్మంబునఁ బ్రజావృద్ధి నొందించి మదారాధనపరులై యుండఁగలవారు. అని పలికి విశ్వభావనుండైన హరి స్వప్నోపలబ్ధార్థంబునుం బోలె నంతర్ధానంబు నొందెను. అప్పుడు దక్షుండు విష్ణుమాయోపబృంహితుండై పాంచజనియగు నసిక్నియందు హర్యశ్వసంజ్ఞల వినుతిఁజెంది యున్న యయుతసంఖ్యాపరిగణితులైన పుత్రులం గాంచె. అప్పుడాధర్మశీలురైన దాక్షాయణులు పితృనిర్దేశంబునం బ్రజాసర్గంబు కొఱకుఁ దపంబుసేయువారై పశ్చిమదిశకుం జని యచ్చట సింధు సముద్రసంగమంబున సమస్తదేవమునిసిద్ధగణసేవితంబై దర్శన మాత్రంబున నిర్ధూతకల్మషులను నిర్మలచిత్తులనుం జేయుచున్న నారాయణసరస్సనంబరఁగు తీర్థరాజంబున నవగాహనంబు సేసి నిర్మలాంతరంగులైన పరమహంసధర్మంబునందు నుత్పన్నమతులై ప్రజాసర్గంబుకొఱకుఁ దండ్రియనుమతంబున నుగ్రతపంబుసేయుచుండ, వారికడకు నారదుండు వచ్చి యిట్లనియె. 225

సీ॥ మీరతిమూఢులు మీఁదటిగతి గాన;
 రెన్నంగఁ బసిబిడ్డ లన్నలార!
పుడమిఁ జా నింతని కడఁ బరికింపరు
 ప్రజలఁ బుట్టింప నేప్రతిభ గలదు?
అట్టైన నొక్కమహాత్ముఁడు పురుషుండు
 బహురూపములుగల భామయొక్క తె
పుంశ్చలి గర్తంబు బురణింప నుభయప్ర
 వాహంబు గలనది వఱలఁ గదల

---

1 దంపతుల సంయోగవ్యాపారము.

ఆ॥ నంచయొకటి [1]యిరువ దైదింటిమహిమలఁ
గలిగి యుండు తెరువు గానరాక
వజ్రనిబిడ మగుచు వరుసఁ దనంతన
తిరుగుఁ గాష్ఠబిలము దేటపడఁగ. 225

క॥ వినుఁ డెందులకు ననుమోష్ఠము
నను వొందఁగ నెఱుఁగ కాత్మ నాత్మగుసూక్తిం
గానసాగించెద మను మి
మ్మున నేమియు లేదు మూఢులని తెలిసితగన్. 226

వ॥ అని నారదుండు బోధించిన హర్యశ్వులు సహజబుద్ధిచేత నారద వాక్యంబులఁ దమలోన నిట్లని వితర్కించిరి. 227

తే॥ సారిది క్షేత్రజ్ఞుఁ డన నతిసూక్ష్మబుద్ధి
నరయ నజ్ఞానబంధనం బగుచు లింగ
దేహమన నెద్ది గల దది దెలియకున్నఁ
గలదె మోక్షంబు దుష్కర్మగతులచేత. 228

తే॥ కలఁడు జగదేకసన్నుత కారణుండు
స్వామి భగవంతుఁ డభవుండు స్వాశ్రయుండు
పరముఁ డాతనిఁ జూడక బ్రహ్మకైనఁ
గలుగునే ముక్తిపదము దుష్కర్మగతుల? 229

ఆ॥ పురుషుఁ డెట్టులేనిఁ బూని బిలస్వర్గ
గతుఁడుఁబోలె వర్తకంబుమాను
నట్టిబ్రహ్మ మెఱుఁగు నయ్యుకు స్వర్భోగ
కర్మగతుల నేమి గానఁబడును? 230

---

1 ఇరువదియైదు = అనగా పంచవింశతితత్త్వమును - (వానిమహిమలు.) ఆతత్త్వములు. అవ్యక్తము, మహత్తు, అహంకారము, మనస్సు, జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములు ౧౦, తన్మాత్రలు, మహాభూతములు, పురుషుఁడు (మొత్తము ౨౫)

శా॥ తన్నిష్ఠాగతిలేనివానికి నసత్కర్మప్రచారంబుచే
మున్నేమయ్యెడినాత్మ బుద్ధిగుణ సమ్మోహంబునం దోఁచుచున్
వన్నెల్ వెట్టుక వింతబాగులతఱిన్ వర్తించు దౌర్గత్య సం
పన్నశ్రీయును బోలె నెల్లగతులం బ్రఖ్యాతమై యుండఁగన్. 231

సీ॥ అనువొంద సృష్టి నవ్యయముగఁ జేయుచుఁ
బ్రమరప్రవాహసంపతితమైన
నెఱయఁ గూలంబను నిర్గమస్థానంబు
నందు వేగము గల క్రందుమాయ
గదలి యహంకార గతివశంబునఁ జాల
వివశుఁడై బోధకు [1]విపరియైన
వానికి నీరీతి వలవంత కర్మప్ర
చారంబులనుమీఁదఁ జక్కనైన

ఆ॥ జన్మమరణముఖ్యజాడ్యంబులతోఁ బాసి
నిఖిలసౌఖ్యపదవి నెఱసి క్రమ
మార్గమైనయట్టి మహనీయధామంబుఁ
జిత్తమార నెట్లుసేరఁ గలఁడు? 232

తే॥ దానిసంసర్గగుణములు దప్పి నడచు
కుచ్ఛితపుభార్యఁ జేకొన్న కుమతివోలెఁ
దివిరి సుఖదుఃఖములఁ గూడి తిరిగి జీవ
రూప మెఱుఁగనివారికిఁ బ్రాపుగలదె? 233

మత్తకోకిలము.
పంచవింశతితత్త్వరాశికపారదర్పణ మయ్యుఁ దాఁ
గొంచెమై పురుషుండు తత్త్వముఁ గోరి పట్టఁగ నేరఁ డే
మంచుఁ గించుఁ దలంచువాఁడు [2]కదధ్వకర్మము సేయఁగా
మంచిలోకము వాని కేటికి మానుగా సమకూరెడిన్? 234

---

1 విపరి = బుద్ధిభేదముగలవాఁడు, 2 దుర్మార్గపుపని.

క॥ బంధానుమోక్షణక్రమ
సంధానైశ్వర్యధర్మశాస్త్రసమగ్ర
గ్రంథంబు మాను చిత్రా
పాంథునకును గర్మగతుల నగునే శుభముల్ ? 235

మత్తకోకిలము.

చూపు నీడగ మంతియున్ వెసఁజుట్టి పట్టుక త్రేల నే
జోడు లేక రయంబునం [1]గుడిసుట్టువట్టి స్వతంత్రముం
గూడి యుండినకాలచక్రముఁ గోరి చూడనివారి కే
జాడఁ గల్గును గర్మసంగతిఁ జాదుమోక్షపదం బిలన్ ? 236

ఆ॥ జన్మహేతువైన జనకునిర్దేశంబు
తనకుఁ జేయరాని దనుచుఁ దెలిసి
గుణమయప్రవృత్తి ఘోరాధ్వనిశ్శ్వాస
నిరతుఁ డగుచుఁ జేయ నేరఁ డతఁడు. 237

వ॥ అని తమలోఁ వితర్కించి యాకుమారు లప్పుడు. 238

సీ॥ వినవయ్య! భూపాల! మునివరేణ్యునిమాట
లనుమోదఁ దలపోసి వినయ మలర
[2]వలగొని యతనికి వందనంబు లొనర్చి
తిరిగి యెన్నఁడు రాని తెరువు వట్టి
చయ్యన నేగిరి సహజసత్త్వబ్రహ్మ
మయమైనపంకజనయను పాద
పద్మమరందంబు పానంబు సేయుచు
మత్తిల్లి నిలిచినమానసాళి.

1 సున్నచుట్టునటువంటి (లయముచేయుట యన్నమాట), 2 ప్రద
క్షిణము చేసి.

ఆ॥ బరిణమింప విష్ణుఁ బాడుచుఁ దత్కీర్తి
సరణి మ్రోయు మహతి సంఘటించి
నారదుండు గుణవిశారదుం డెందేనిఁ
జనియెఁ దన్ను జగము సన్నుతింప. 239

క॥ అప్పుడు దక్షుఁడు దనయులు
దప్పి మహాపథము గనుటఁ దగ నారదుఁడే
చెప్పినఁ గప్పినశోకము
ముప్పిరిగొని చిత్తవృత్తి [1]మూరింబోవన్. 240

చ॥ అడలుచు నున్న వచ్చి కమలాసనుఁ డూఱడిలంగఁ బల్కి మున్
పడసినలీలఁ బుత్రుల నపారగుణాఢ్యులఁ గాంచు చున్న నా
పడఁతుకయందుఁ బల్వురను బన్నగఁ దా శబళాశ్వస జ్ఞలన్
[2]బెడఁగగువారిఁ బుణ్యములఁ జేర్చినవారి సహస్రసంఖ్యలన్. 241

క॥ పుట్టించిన జనకునిమదిఁ
బుట్టిన తలఁ పెఱిఁగి వారు పూనికఁ బ్రజలం
బుట్టించువ్రతముఁ గైకొనిఁ
గట్టిగఁ దపమాచరింపఁ గాఁజనిరి వెసన్. 242

వ॥ ఇట్లు శబళాశ్వులు ప్రజాసర్గంబుకొఱకుఁ దండ్రిపంపునం దపంబు సేయువారై యేతీర్థంబు తీర్థరాజంబై సకలతీర్థఫలంబు నాలోకనమాత్రంబున ననుగ్రహించుచు సకలపాపంబుల నిగ్రహించు, నేతీర్థప్రభావంబున నగ్రజన్ములు ఫలసిద్ధింబొందుదు, రట్టినారాయణసరస్సను పుణ్యతీర్థంబునకుంజని [3]తదుపస్పర్శమాత్రంబున [4]నిర్ధూతమలాశయులై. 243

శా॥ బ్రహ్మేంద్రాదులు నందనేరని పరబ్రహ్మంబుఁ జింతించుచున్
బ్రహ్మానందముఁ బొంది [5]జిహ్వికలపై బ్రహ్మణ్యమంత్రంబులన్

---

1 నశింపగా, 2 చక్కనై యున్నవారిని, 3 దానిని దాఁకుటచేతనే, 4 ఎగురఁగొట్టఁబడిన పాపభావములు కలవారై, 5 నాలుకలమీఁద.

బ్రహ్మలోకనవాంఛతో నిలుపుచుఁ బ్రహ్మం బితండంచు ముక్
బ్రహ్మజ్ఞానగురుం హరిం దపమునం బాటించి రబ్యాలకుల్. 244

సీ॥ ఏకపాదాంగుష్ఠ మిలమీఁద సవరించి
నిశ్చలకాయులై నిక్కి నిలిచి
కరములు గీలించి సరవి మీఁదికి నెత్తి
గుఱుతుగాఁ [1]బెనుబయల్ గుట్టిపట్టి
నిడివిగాఁ గ్రూరమై నిగిడినచూడ్కులఁ
గఁడుఁ దీవ్ర భానునిఁ గూడిచిపట్టి
వడిఁ గొంతకాలంబు వాయువుభక్షించి
యంతనుండియు నిరాహారులగుచు

ఆ॥ సకలలోకములకు సంహారకరమును
బేర్చి దేవతలకు భీతికరము
గాఁగ ఘోరతపముఁ గావింపఁ దొడఁగిరి
మహితచిత్తు లక్కుమారవరులు. 245

నారదుఁడు శబళాశ్వులకు నివృత్తిమార్గంబు నుపదేశించుట

వ॥ ఇట్లతిభయంకరంబైన తపంబు సేయుచు నెడతెగక భగవన్మంత్రం బులు నొడువుచుఁ బ్రజాసర్గకాములై యున్న యచ్చిన్నబాలుర కడకు నారదుండు సనుదెంచి, పూర్వవిధంబునం బలుకుచు నిట్లనియె; భ్రాతృవత్సలులై యున్న మీరలు వేదాంతసారంబాలుకుచున్న నా వచనంబు లాదరించి తోఁబుట్టువులు సనినమార్గంబునఁ జనుండు. ఎవ్వరేనిం దమయగ్రజులు సన్నమార్గంబునం దాముచుం దప్పక వర్తింతురేని నట్టివారిని విశేషధర్మం బెఱింగినవారంద్రు. సతతం బును బుణ్యాబంధువులైన దేవతలంగూడి సుఖంబుండుండు. అని బల్కి నారదుండు సనియె; వారలును సర్వకర్మంబులయందు నిర్మోహితులై పరమపదంబునకు నాస్పంబులైన దేవర్షి వాక్యం బుల నాశ్రయించి. 246

[1] పెద్దబయలు = మహాకాశము.

ఉ॥ అప్పుడు లజ్జతోడ శబలాశ్వులు పూర్వజు లేగినట్టి యా
చొప్పున నెన్నఁడుం దిరిగి చూడనిత్రోవ విశేషపద్ధతిం
దప్పక పోయి రయ్య గుణధాములు నేఁడును మళ్ళరేమి నేఁ
జెప్పెదఁగాక రాక కడ సేరిన రాత్రులఁబోలి భూవరా! 247

క॥ దక్షుని కాకాలంబున
లక్షితమైయుండెఁ బెక్కులాగుల నుత్పా
తక్షోభంబులు వానికి
[1]పౌత్రవ్యథనొందె నా పురుషనాశంబున్. 248

క॥ నారదకృతమని యెఱిఁగి మ
హారోషముతోడ నేగి యాతనిఁగని దుః
ఖారూఢచిత్తుఁడై మది
నూఱడిలం దెరువులేక యుగ్రుండగుచున్. 249

ఆ॥ మోము జేవురింప ముడివడ బొమదోయి
చూపువెంట మంటసుడిగొనంగఁ
బెదవులదరఁ బండ్లు పెటపెటఁగొఱుకుచు
దక్షుఁ డాగ్రహించి తపసిఁ బలికె. 250

చ॥ నెఱయఁగ సాధురూపమున నీవతిబాలుర కాత్మజాలికిం
గఱుకున భిక్షుమార్గమగు కందువ సెప్పితివేల ధూర్తవై?
మఱఁగక యుండవచ్చునె కుమారుల నీదురితంబువొంద, ని
న్నొఱలఁగఁద్రొత్తు నాదుసమదోగ్రమహోగ్రహశాపవహ్నులన్.

దక్షుండు నారదుని శపియించి ప్రజాసర్గం బొనరించుట

వ॥ అదియెట్లంటేని, దేవర్షి పితృఋణంబులు దీర్పక, కర్మవిచారంబు సేయని బాలుర మనంబులకు నైహికేచ్ఛలయందు [2]నైరాశ్యంబు గలుగంజేసి నివృత్తిమార్గంబుపదేశించి వారలకు నుభయలోకములయందుఁ జెందఁగల శ్రేయోహాని నొనర్చితివి. ఇట్టిపాతకంబున భాగవతోత్తములలో లజ్జాహీనుండవై యశోహానిం బొంది చరి

1 మైత్రీపుబాధ, 2 నైరాశ్యంబు = ఆశలేకుండుట.

వుదుగాక; నిరపరాధులై వైరంబులేని నాపుత్రులపట్ల ద్రోహకృత్యంబొనర్చి నీవు దప్పఁ దక్కినభాగవతోత్తములు సకలభూతానుగ్రహపరవశులుగావుననిరంతరంబును లోకసంచారివైన నీకు నేలోకంబునను నునికిపట్టు లేకుండుంగాక యని నిర్దయుండై శాపంబిచ్చెను. అంత నారదుండు తత్క్రోధవాక్యంబుల కలుగలుగక యట్లకానిమ్మని సమ్మతించి చనియెను. ఇట్టిశాంతభావం బెవ్వనివలనం గలుగు నతండు సర్వాతీతుండయిన సర్వేశ్వరుం డనంబడు.

అధ్యాయము ౬.

మఱియు దక్షుండు దనమనోరథంబు విఫలంబగుటం జేసి యతి దుఃఖితమనస్కుఁడై పొగులు చున్నఁ బితామహుండు సనుదెంచి మఱియుఁ [1]ప్రజాసర్గోపాయం బుపదేశించిన నాప్రజాపతి ప్రియ భామయైన యసిక్నియందుఁ బితృవత్సలలైనపుత్రికల నఱువదుండ్రం బుట్టించి, వారిలో ధర్మునకుం బదుగురను, కశ్యపునకుం బదుమువ్వురను, జంద్రునకు నిరువదేడ్వురను, భూతునకు నాంగిరసునకుఁ గృశాశ్వునకు నిద్దఱేసిచొప్పున నార్వురను, తార్క్ష్యుండను నామాంతరంబుఁదాల్చిన కశ్యపునకు మరలఁ గడమనలువురను, నీ క్రమంబున నిచ్చె వారినామంబు లాకర్ణింపుము. 252

ఆ॥ ఎట్టిపుణ్యవతులొ యీచేడియలు సెప్ప
[2]సవతు లేనియట్టి సవతులయ్యుఁ
గడుప వడసి రెట్టికడుపునఁ బుట్టిరో
కడిఁది త్రిజగమెల్లఁ గడుపుగాఁగ. 253

వ॥ వారలెవ్వరనిన భానువులంబయుఁగకుప్జామియు విశ్వయు సాధ్యయు మరుత్వతియు వసువు ముహూర్తయు సంకల్పయు ననంబదుగురు గురుధర్మునకుఁ బత్నులై కొడుకులం బడసిరి; వార

1 సృష్టిచేయు నుపాయము, 2 సాటి.

లెవ్వరంటేని భానువునకు వేదఋషభుండు పుట్టె, నతనికి నింద్ర సేనుం డుదయించె, లంబకు విద్యోతుండు గలిగె, నతనికి స్తనయిత్నువు లనువారు పుట్టిరి, కకుబ్దేవికి సంకటుండు పుట్టె, సంకటునకుం గీటకుండు పుట్టె. కీటకునకు దుర్గాభిమానిను లయిన దేవతలు జన్మించిరి. జామిదేవికి దుర్గభూముల కధిష్ఠానదేవతలు జనియించిరి. వారికి స్వర్గుండును నందియు జన్మించిరి, విశ్వయను దానికి విశ్వేదేవగణంబు జనియించె, వార లపుత్రకులనం బరఁగిరి, సాధ్యయనుదానిక సాధ్యగణంబులు పుట్టె, వానికి నర్థసిద్ధి యను వాఁడు పుట్టె, మరుత్వతి యనుదానికి మరుత్వంతుఁడు జయంతుం డనువారలుదయించిరి. అందు జయంతుండు వాసుదేవాంశజుం డైన యుపేంద్రుం డనంబడి వినుతినొందె, ముహూర్త యనుదానికి సకలభూతంబులకు నాయాకాలంబులం గలిగెడు నాయాఫలాఫలంబుల నిచ్చుమౌహూర్తికు లనియెడు దేవగణంబులు పుట్టిరి. సంకల్ప యనుదానికి సంకల్పుం డుదయించె. ఆసంకల్పునకుఁ గాముండు జనియించె. వసు వనుదానికి ద్రోణుండును బ్రాణుండును ధ్రువుండును నర్కుండును నగ్నియు దోషుండును వసువును విభావసువును నన నెనమండ్రు వసువు లుదయంబు నొందిరి. అందు ద్రోణునకు నభిమతి యనుభార్యయందు హర్షశోకభయాదులు పుట్టిరి. ప్రాణునకు భార్య యైనయూర్జస్వతియందు సహుఁడును నాయువును బురోజవుండును ననువారు గలిగిరి. ధ్రువునకు భార్యయగు ధరణియందు వివిధులగుపురుషు లనువారు జనించిరి. అర్కునికి భార్యయగు వాసనయందుఁ దర్షాదు లుదయించిరి. అగ్నికి భార్యయైన వసుధారయందు ద్రవిణకాదులు పుట్టిరి. మఱియుఁ గృత్తికలకు స్కందుండు గలిగె. ఆస్కందునకు విశాఖాదు లుదయించిరి. దోషునకు శర్వరి యనుభార్యయందు హరికళ శింశుమారుం డుదయించె. వస్థువునకు నాంగిరసయందు విశ్వకర్మ యనుశిల్పాచార్యుం డుదయంబందె. ఆవిశ్వకర్మకు నాకృతి యనుసతియందుఁ జాక్షుషుం డను మనువు జనియించె.

ఆమనువు వలన విశ్వులు సాధ్యులనువారలు పుట్టిరి. విభావసునకు నుషయనుభార్యయందు వ్యుష్టియు రోచియు నాతపుండును జనించిరి. అందు నాతపునికిఁ బంచయాముండను దివసాభిమాన దేవత జనియించె. శంకరాంశజుండయినభూతునకు సరూప యనుభార్యయందుఁ గోట్లసంఖ్యలైన రుద్రగణంబులుదయించిరి. మఱియు రైవతుండు నజుండు భవుండు భీముండు వాముండు నుగ్రుండు వృషాకపియు నజైకపాత్తు నహిర్బుధ్న్యుండు బహురూపుండు మహాంతుండు ననువారలును రుద్రపారిషదులును నతిభయంకరు లయినప్రేతులును వినాయకులును బుట్టిరి. అంగిరసుండను ప్రజాపతికి స్వధయనుభార్యయందుఁ బిత్రుగణంబులు పుట్టిరి. సతి యనుభార్యకు నథర్వ వేదాభిమాన దేవతలు పుట్టిరి. కృశాశ్వునకు నర్చి యనుభార్యయందు ధూమ్రకేశుం డనుపుత్త్రుం డుదయించె. వేదశిరునకు ధిషణ యనుభార్యయందు దేవలుఁడును వయునుండును మనువునుంబుట్టిరి. తార్క్ష్యునకు వినతకద్రువ పతంగి యామిని యను నలువురు భార్యలందుఁ బతంగికిఁ బక్షులు పుట్టె. యామినికి శలభంబులు పుట్టె. వినతకు సాక్షాత్కరించిన యజ్ఞాధిపతికి వాహనంబయిన గరుడుండును సూర్యునకు సారథియైన యనూరుండును జనియించిరి. కద్రువకుఁ బెక్కుతెఱంగు లగు భుజంగమంబులు పుట్టె. చంద్రునకుఁ గృత్తికాది నక్షత్రంబులు భార్యలయినను వారల యందుఁ జంద్రుండు రోహిణియందుమాత్రము మోహితుం డగుటం జేసి దక్షశాపంబున క్షయరోగగ్రస్తుండై సంతానంబు పడయ నేరఁడయ్యె. అంత దక్షప్రసాదంబున క్షయపీడితంబు లగు షోడశ కళల మరలం బొందె; మఱియును. 254

సీ॥ కామితప్రదుఁ డైన కశ్యపుకౌఁగిట,
ముచ్చట దీర్తురే ముద్దరాండ్రు
రఖిలలోకములకు నవలనై జగ మెల్లఁ,
బూజింప నుందురే పువ్వుఁబోండ్లు

బలియురై పుత్రులు పౌత్రులు త్రిజగంబు,
లేలంగఁ జూతురే యిందుముఖులు
ముంగొంగుపసిఁడిరై మూల్గుపుణ్యాంబుల,
విఱ్ఱవీఁగుదు రెట్టి వింతరాండ్రు

తే॥ వారికెలగంప కడుపుల నేరుపరుల
నరిదిబిడ్డలఁ బడసిన బిరుదు సతుల
నామములు నన్వయంబులు నీమనంబు
ప్రానఁజెప్పెద వినవయ్య మానవేంద్ర! 255

తరలము. అదితియున్ దితి గాష్ఠయున్ దను వయ్యరిష్టయుఁ దామ్రయు
న్నదనఁ గ్రోధవశాఖ్యయున్ సుర సాఖ్యయున్ సురభిన్ మునిన్
మొదలుగాఁ దిమియు న్నిళాఖ్య సుముఖ్యయాసరమాదిగా
ముదిత లెన్నఁగఁ గన్నసంతతి ముజ్జగంబుల భూవరా! 256

సీ॥ చాలంగఁ దిమికిని జలచరంబులు పుట్టె,
మఱి[1]*శ్వాపదములు సరమకును బ్రబలు,
సురభికి మహిషాది సురభులు జనియించెఁ,
దామ్రకు శ్యేనగృధ్రములు గలిగె,
మునికి నప్సరసల మూఁకలు జనియించె,
నిళ గనె భూరుహాములను, క్రోధ
వశ కుదశ్రవిల్లె దుర్వారసర్పంబులు,
సరి యాతుధానులు సురస కరయ

తే॥ నుప్పతిల్లిరి, గంధర్వ లోకమొగి న
రిష్టకు సుతుల్, దనువునకుఁ ద్రిదశరిపులు.
పదియు నెనమండ్రు నైనట్టి విదితబలులు
వారినామాన్వయంబులఁ గోరి వినుము. 257

---

* కిరాతులు—అని పాఠాంతరము.

1 శ్వాపదులు = వ్యాఘ్రాదులగు ఘాతుక జంతువులు.

వ॥ ద్విమూర్ధుండును శంబరుండును నరిష్టుండును హయగ్రీవుండును విభావసుండును నయోముఖుండును శంకుశిరుండును స్వర్భానుండును గపిలుండును నరుణియుఁ బులోముండును వృషపర్వుండును నేకచక్రుండును ననుతాపకుండును ధూమ్రకేశుండును విరూపాక్షుండును దుర్జయుం డను విప్రచిత్తియు ననువారలు వీరలలోన స్వర్భానునకు సుప్రభ యనుకన్యక పుట్టె. దాని నముచి వివాహంబయ్యె. వృషపర్వునకు శర్మిష్ఠ యను కూఁతురు పుట్టె. దాని నహుష పుత్రుండైన యయాతి పెండ్లి యయ్యె. వైశ్వానరునకు నుపదానవి హయశిరస పులోమ కాలక యను నలువురు పుత్రికలు దయించిరి. అందు నుపదానవి హిరణ్యాక్షునకుం బత్ని యయ్యె. హయశిరసను క్రతువు వివాహంబయ్యె. పులోమ కాలక యను నిరువురను గశ్యప ప్రజాపతి చతుర్ముఖుని వాక్యంబునఁ గైకొనియె. ఆయిరువురకును సమరకోవిదులయిన దానవులు పౌలోమ కాలకేయులనఁ బుట్టిరి. మఱియు నా యిరువురకు నరువదివేల రాక్షసులు జన్మించిరి. వారు యజ్ఞకర్మంబులకు విఘాతకులై వర్తింప వారి నింద్రునకుం బ్రియంబుగా నీ పితామహుండగు నర్జునుండు వధించె. మఱియు విప్రచిత్తి సింహిక యనుదానియందు రాహుప్రముఖంబుగాఁ గల కేతుశతంబును బడసె. వారలు గ్రహత్వంబుఁ గైకొనిరి. మఱియుం బురాణపురుషుండైన శ్రీమన్నారాయణుండు దన యంశంబునఁ బరమభాగ్యవతి యయిన యదితిగర్భంబున నుదయించె. ఆయదితివంశంబును విదితంబుగా వినిపించెద సావధానుండ వగు వినుము. వివస్వంతుండును నర్యముండును బూషుండును ద్వష్టయు సవితయు భగుండును ధాతయు విధాతయు వరుణుండును మిత్రుండును శుక్రుండును నురుక్రముండును ననుమనువులు జన్మించిరి. అందు వివస్వంతునకు శ్రాద్ధదేవుండను మనువు సంజ్ఞాదేవియందు నుదయించె. మఱియు యముండు యమియు నను నిరువురు మిథునంబుగా నుదయంబు నొందిరి. వెండియు నా సంజ్ఞాదేవి బడబాస్వరూపంబు నొంది యశ్వినీదేవతలం గనియె.

ఛాయాదేవియందు శనైశ్చరుండును సావర్ణియనుమనువును దపతి యనుకన్యకయుం బుట్టిరి. ఆతపతిని సంవరణుండు వరియించె. అర్యమునకు మాతృక యను పత్నియందుఁ జర్షణు లుదయించిరి. వారిమూలంబున మనుష్యజాతి యాలోకంబున స్థిరంబుగా నుండునట్లు బ్రహ్మదేవునిచేఁ గల్పింపంబడె. పూషుండు భర్గునిఁ జూచి దంతంబులు వివృతంబులుగా నగిన నతండు క్రోధించి దంతంబు లూడఁబడిచిన నాఁటనుండియు భగ్నదంతుండయి యనపత్యుండయి పిష్టాదులు భక్షించుచుండె. త్వష్టకు దైత్యానుజ యైన రచనయను కన్యకకు నధిక బలాఢ్యుండగు విశ్వరూపుండు పుట్టె. అంత నా దేవతలు బృహస్పతి గోపించి తలంగి పోయినం దమకు నావిశ్వరూపుని నాచార్యునింగా వరియించిరి. అని చెప్పిన విని శుకయోగీంద్రునకుం బరీక్షిన్న రేంద్రుం డిట్లనియె. 258

అధ్యాయము ౭.

సీ॥ అరయంగ యోగీంద్ర యద్భుతం బయ్యెడు
సురలపై నేటికి సురగురుండు
గోపించె ? నీతండు గురుభావమున దేవ
తల కేమియాపదఁ దలఁగఁజేసె ?
నెఱిఁగింపు మనవుడు నింద్రుండు త్రిభువనై
శ్వర్యమదంబున సత్పథంబు
గానక వసురుద్రగణములు నాదిత్య
మరుదశ్వి దేవాదిమండలములు

తే॥ సిద్ధచారణగంధర్వజిహ్మగాది
సురలు మునులును రంభాది సుందరాంగు
లాడఁ బాడంగ వినుతి సేయంగఁ గొలువఁ
మ్రొక్క భద్రాసనంబున నుక్కుమీఱి. 259

సీ॥ నిండుపున్నమనాఁడు [1]గండరించినచంద్ర
మండలశ్రీలతోఁ మాఱుమలయు
భద్రవిద్యోతాతపత్రంబు గ్రాలుచు
[2]మిన్నేటితరఁగల మేలుకొలుపఁ
గలితదివ్యాంగనాకరతలచాతుర్య
[3]చామీరకశ్రేణి జాడపఱుపఁ
జింతామణిస్ఫుటకాంతరత్నానేక
ఘటితసింహాసనాగ్రంబునందు

తే॥ నూరుపీఠంబుపై శచియుండ నుండి
వరుస దిక్పాలకాది దేవతలు గొలువ
సాటిసెప్పంగరానిరాజసముతోడ
నింద్రుఁ డొప్పారె వైభవసాంద్రుఁడగుచు. 260

వ॥ అయ్యవసరంబున. 261

క॥ గురుతరధర్మక్రియ [4]నయ
గురుఁడుఁ [5]గురుమంత్రవిషయ [6]గురుఁడు వచశ్శ్రీ
గురుఁడు సమస్తామరగణ
గురుఁడు గురుండరుగుదెంచెఁ గొల్వునకు నృపా! 262

చ॥ అమిత తపఃప్రభావుఁ గరుణాత్ముని [7]గీష్పతిఁ జూచి రాజ్యదు
ర్దమమదరేఖ నింద్రుఁడు వృథా తనగద్దియ లేవకుండె నె
య్యమున నెదుర్కొనం జనక యాసనమీయక గౌరవోపచా
రములఁ బ్రసన్నుఁ జేయక తిరంబుగ దివ్యసభాంతరంబునన్. 263

క॥ అప్పుడు సురపతి గన్నులఁ
గప్పిన సురరాజ్యమదవికారంబునకుం
జప్పుడు సేయక గృహమున
కప్పుణ్యుఁడు దిరిగిపోయె నతిఖిన్నుండై. 264

---

1 పుట్టిన, 2 ఆకాశగంగలోని కెరటములు, 3 చామరముల సమూహము, 4 నీతిశాస్త్రగురువు, 5 గొప్పయాలోచన విషయములో గట్టివాడు, 6 వాక్కులనెడి లక్ష్మికి సముద్రము. 7 బృహస్పతిని.

చ॥ ఎఱుఁగమిఁ జేసినట్టి గురుహేళన మంత నెఱింగి యింద్రుఁ డ
చ్చెరువడి భీతి నొంది యతి చింతితుఁడై తలపోసి పల్కె న
ప్పరమపవిత్రు లోకనుతు భవ్యచరిత్ర విశేషు పాదపం
కరుహముఁ బూజ సేయక యకర్మముఁ జేసితి నల్పబుద్ధి నై.

క॥ త్రిభువనవిభవమదంబున
సభలో మద్గురువునకుఁ బ్రసన్నునకు లస
త్ప్రభువునకు నెగ్గు సేసితి
శుభములు దొలఁగంగ నే [1]నసురభావమునన్. 266

ఆ॥ [2]పారమేష్ఠ్య మయిన పదవి నొందినభూపు
లెట్టివారి కైన లేవ వలదు
విబుధు లిట్లు సెప్ప విధ మెన్నవారలు
ధర్మవేత్తలనుచుఁ దలఁపఁబడరు. 267

ఆ॥ కుపథవర్తులగుచుఁ గుత్సితదుర్వచో
నిపుణులైనవారు నిడివి దెలిసి
తొలఁగలేక వారధోగతిఁ బడుదురు,
తప్పలేక రాతి తెప్పభంగి. 268

ఉ॥ కావున లోకవందితుఁడు కార్యవిచారుని యింటి కేగి త
త్పావనపాదపద్మములపై మకుటంబు ఘటిల్ల మ్రొక్కి స
త్సేవ యొనర్చి చిత్తమువసింపఁ బ్రసన్నుని నొనర్తునంచు న
ద్దేవవిభుండు వోయె నతి తీవ్రగతిన్ [3]గురుధామసీమకున్. 269

సీ॥ ఈరీతిఁ దనయింటి కేతెంచు దేవతా
పతిరాక యాబృహస్పతి యెఱింగి
యధ్యాత్మమాయచే నడఁగి యదృశ్యుఁడై
పోయె నప్పుడు దేవ పుంగవుండు

---

1 రాక్షసస్వభావముతో, 2 పరమేష్ఠిస్థానము, గొప్ప పదవి యన్నమాట, 3 గురునియింటికి.

సకలంబుఁ బరికించి జాడఁగానక గురు
జింతించి తలపోసి చిన్నవోయెఁ
బోయిన విధమెల్ల దాయలు రాక్షస
వీరులు వేగుల వారివలనఁ

తే॥ దెలిసి మిక్కిలి తమలోనఁ దెలివి నొంది
యందఱును గూడి భార్గవు నాశ్రయించి
తత్కృపాదృష్టిఁ దమశక్తి దట్టమైన
దేవతలమీఁదిదాడికిఁ దెరువు వెట్టి. 270

దానవులు దేవతలతో యుద్ధముసేసి దేవతల నోడించుట.

క॥ ధూర్తులు సమస్తకిల్బిష
మూర్తులు [1]వరధర్మకర్మమోచితమార్గా
వర్తులు దుర్ణయ నిర్మిత
కీర్తులు దానవులు సనిరి [2]గీర్వాణులపై. 271

స్రగ్ధర॥ దండింగోదండకాండోద్ధతరథహయవేదండదండంబుతోడన్
దండెత్తెన్ మెండుగా నద్దనుజనికరముల్ దైవవర్గంబుమీఁదం
జండబ్రహ్మాండభేదోచ్చ్రయజయరవముల్ సర్వదిక్షోభగాను
ద్దండప్రఖ్యాతలీలం దలపడిరి సురల్ దర్పులై వారితోడన్. 272

చ॥ మదమున దేవదానవులు మచ్చరముల్ గదుఁ బిచ్చలింప సం
పదలను గోరి పోరునెడ [3]భార్గవ మంత్రకళావిశేషులై
యెదురులు వాఱునస్త్రముల సేయ మహాసురు లేచి యేసి పెం
గుదులుగఁ ద్రుళ్ళ దేవతలు [4]క్రొత్తల కోర్వక *[5]వీఁగి రయ్యెడన్.

* పాఱి రయ్యెడన్—పాఠాంతరము.

1 ధర్మమునుండి తప్పినదారిలో నడిచెడువారు, 2 దేవతలు, (మాటయే బాణముగాఁగలవారు), 3 శుక్రాచార్యుని యాలోచన, విద్యయనువానియొక్క యతిశయముగలవారై, 4 ఎదుటనిలిచి యుద్ధముసేయుటకు, 5 ఓడిపోయిరి.

ఆ॥ దనుజవీరులేయు దారుణదివ్యాస్త్ర
దళితదేహులగుచుఁ దలలువీడ
నోడి పాఱి రద్భుతోపేతబలులైన
[1]త్రిదశవరులు బిట్టు దిట్టినట్లు. 274

క॥ ఒక మొగముగాక దివిజులు
తికమకగొని వైరులెల్ల [2]ఢీకొనఁదమ్ముం
బికపికలై నకనకలై,
లుకలుకఁ బరువెత్తి రోడిఁ లోకానుభీతిన్. 275

చ॥ దనుజులగర్వరేఖయును దానవవీరుల[3]యంపజోకయుఁ
మనుజవిశేషభోజనుల మచ్చరికంబు నిశాటకోటి గే
చినబలశౌర్యముం దమకు సిగ్గును హాని మహాభయంబు ని
ర్ఘృణతను జేయు [4]నుమ్మలికఁ గోల్తలకోర్వక పాఱి రార్తులై.

క॥ అమరులు విస్పృష్టదానవ
సమరులు [5]శరభిన్నదేహసంతాపగుణ
భ్రమరులు [6]దైత్యకిరాతక
చమరులు కమలజునికడకుఁ జనిరి భయార్తిన్. 277

ఉ॥ ధాతకు దేవతావిభవ దాతకుఁ [7]బుణ్యజనానురాగసం
ధాతకు సర్వలోకహితదాతకు వేదికధర్మమార్గని
ర్ణేతకు నుల్లసద్విభవ నేతకు [8]సర్వజగజ్జయాంగజ
భ్రాతకుఁ బుణ్యయోగిజన భావవిధాతకు మ్రొక్కి రయ్యెడన్.

క॥ ఆఖండలుండు మొదలుగ
[9]లేఖానీకముల బ్రహ్మ లేనగవున ని

---

1 దేవతలు, 2 ఢీకొనఁగా (ఎదిరింపఁగా) 3 అంపజోక=బాణముల సమూహము, 4 సంతాపముచే, 5 బాణముచేఁ జీలిన శరీరములందలి తాపగుణముచే కలఁత పడినవారు, 6 రాక్షసులనెడికి రాతులచేఁబడిన చమరీమృగములవంటివారు. 7 పుణ్యజన = రాక్షసులయెడ, అనురాగమును సమకూర్చినవాఁడు. 8 సర్వలోకములం గెలుచు మన్మథుని తమ్మునికి, 9 దేవసమూహములను.

· త్యాఖండసత్కృపారస
శేఖరవాక్యముల వారి సేదలు దేర్చెన్. 279

వ॥ ఇట్లు బ్రహ్మదేవుండు దేవేంద్రప్రముఖు లయిన దేవతల కనుకంపా తిశయవిభవంబున నభయం బొసంగి యిట్లనియె. 280

ఉ॥ నెట్టన పాపకర్మమున నేరమిఁ జేసితి రేమి సెప్ప, మీ
పుట్టిననాఁటనుండియును బుద్ధులు సెప్పి జగంబు లేలఁగాఁ
బట్టముఁ గట్టి పెంచినకృపానిధి [1]బ్రహ్మకళావిధిజ్ఞుఁ జే
పట్టక గుట్టు జాతి [2]సిరి వట్టునఁ [3]దొట్టినపొట్ట[4]క్రొవ్వనన్ 281

వ॥ బ్రహ్మిష్ఠుం డైన బ్రాహ్మణు నాచార్యుం గైకొనక గురుద్రోహం బుసేసితిరి. తద్దోషం బిపుడు మీకుఁ జేసేత శత్రుకృతంబై యను భవింపం జేసె. అతిబలవంతుం లయినమిమ్ము నతిక్షీణులైన యా రాక్షసులు జయించుట దమయాచార్యుం డైనశుక్రు నారాధించి తన్మంత్రప్రభావంబునఁబునర్లబ్ధవీర్యులై యిప్పుడుమదీయంబైననిల యంబు నాక్రమింపంగలవారునై మదోద్రేకంబున నెదురు లేక వర్తిల్లు చున్నరక్షోనాయకులకుం ద్రిదివంబుఁ గొనుట తృణప్రా యంబు. అభేద్యమంత్రబలంబుగలభార్గవునకు వారు శిష్యులగుటం జేసి విప్రగోవిందగణేశ్వరానుగ్రహంబు గలవారలకుఁ దక్కం దక్కిన రాజుల కరిష్టం బగుంగావున మీరిప్పుడు త్వష్ట యనుమును పుత్రుం డగువిశ్వరూపుం డనుముని నిశ్చలతపోమహత్త్వసత్త్వ స్వభావుం, డతని నారాధించిన మీకు నభీష్టార్థంబుల నతండు సంఘటిల్లఁ జేయును. ఇట్టిదుర్దశల నతం డడంచు నని చెప్పిన దిక్పాలకాదులు దండంబులు డిందుపడి కమలగర్భుని వీడ్కొని విశ్వరూపుకడకుం జని యిట్లనిరి. 282

తే॥ అన్న! మే లగునీకు ని న్నడుగఁ గోరి
వచ్చినారము భవదీయ వనమునకును

1 బ్రహ్మవిద్యా విధానము నెఱింగినవానిని (బృహస్పతిని) 2 ఐశ్వర్య స్థాన ముచే, 3 నిండిన, 4 ఆహారమువలనఁ గలిగినమదము.

దంద్రులకు నేఁడు సమయోచి తంబులైన
కోర్కు లొడఁగూడఁ జేసి చేకొనుము యశము. 283

క॥ సుతులకుఁ బితృశుశ్రూషణ
మతిపుణ్యము సేయుచుండు నాత్మజులు గుణో
న్నతి బ్రహ్మచారులైనను
మఱిలో గురుసేవకన్న మఱియుం గలదే. 284

వ॥ అదియునుం గాక. 285

సీ॥ అరయ నాచార్యుండు పరతత్త్వరూపంబు,
దండ్రి దలంపఁగ ధాతరూపు,
రూపింప భ్రాత మరుత్పతిరూపంబు,
దెలియంగఁ దల్లి భూదేవిరూపు,
[1]భగిని కరుణరూపు పరికింప ధర్మస్వ
రూపంబు దా [2]నర్థి రూపు మొదల
నభ్యాగతుఁడు మున్న యగ్ని దేవునిరూపు,
సర్వభూతములుఁ [3]గే శవునిరూపు,

ఆ॥ గాన తండ్రి! వేగ కడు నార్తులగుపితృ
జనుల మైనమమ్ముఁ జల్లఁ జూచి
పరభయంబు వాపి నిరుపమం బగు తపో
మహిమచేత మెఱసి మనుపవయ్య. 286

వ॥ ఇప్పుడు బ్రహ్మనిష్ఠుండ వైన నిన్నాచార్యునింగా వరియించి భవదీయ తేజోవిశేషంబుచేత వైరివీరులం బరిమార్చెదము. ఆత్మీయార్థం బయిన యుష్మత్పాదాభివందనంబు నిందితంబుగాదని వేదవాక్యంబు గలదు; గావున నీకు నమస్కరించుచున్న దేవతలం గైకొని పౌరోహిత్యంబుసేయు మనినం బ్రహసిత వదనుండై యమ్మునీశ్వరుం డిట్లనియె. 287

---

1 సోదరి, 2 అతిథి, 3 ఇచట, కేశవశబ్ద మాత్మపర్యాయ మనవలెను. "అగ్నిరభ్యాగతో మూర్తి స్సర్వభూతానిచాత్మనః" అని మూలము.

తే॥ బ్రహ్మతేజంబు గోరెడి ప్రార్థనంబు
ధర్మగుణగర్హితంబని తా నెఱింగి
సొరిది ననుబోఁటితపసియీ సురలచేతఁ
బ్రకటమధురోక్తి నేఁటికిఁ బలుకఁ బడియె. 288

వ॥ విశేషించి. 289

క॥ గురుధనముఁ గూర్పనేటికి
గురుశిక్షం దగిలి మంత్రకోవిదులై స
ద్గురుధర్మనిరతులేనిక
గురువులకును శిష్యవరులై కూర్చినధనముల్ 290

సీ॥ అరయ [1]నకించనులైనట్టివారికిఁ
దగు [2]శిలోంఛనవృత్తి ధనము సుమ్ము;
దానిచే నిర్వర్తితప్రియసాధుస
త్క్రియగలవారలై ప్రీతినొంది;
రది గాన సద్గర్హితాచారమైనయా
చార్యత్వ మిపుడు మీ శాసనమునఁ
గైకొంటి, గురువుల కామంబు [3]ప్రాణార్థ
వంచనములు లేక వడి నొనర్తు;

ఆ॥ ననుచు విశ్వరూపుఁ డనియెడుముని ప్రతి
జ్ఞోక్తిఁ బలికె వారి నూఱడించి
మహితమైనతత్సమాధిచే గురుభావ
మమరఁ జేసె దేవ సమితి కపుడు. 291

క॥ భార్గవవిద్యాగుప్త
స్వర్గశ్రీద్విగుణదనుజసమధికసంప

---

1 నిరుపేదలు, 2 శిల + ఉంఛన, వృత్తి శిల = దంచినచోట రాలిన గింజలేరి తినుట. ఉంఛన = కళ్ళములో రాలిన గింజల నేరికొనితిని బ్రతుకుట, 3 ప్రాణమును, ధనమును గూడ దాఁచికొనక ప్రాణధనము లర్పించియైన గురుకార్యము చక్కఁబెట్టెద ననుట.

ద్వర్గముల విష్ణుమాయా
నర్గళగతిఁ దెచ్చి యింద్రునకునిచ్చె నృపా! 292

క॥ ఏవిద్యచేత రక్షితుఁ
డై వజ్రి దురంబులోన నసురులఁ ద్రుంచెన్
భావింప నట్టివిద్యను
శ్రీవరమాయామతంబుఁ జెప్పెనుహరికిన్. 293

అధ్యాయము ౮

ఉ॥ నావుడు పాండవాన్వయుఁడు నమ్మినభక్తి జగన్నివాసు రా
జీవదళాక్షుఁ గృష్ణుఁ దన చిత్తమునన్ భజియించి పల్కె నో
దేవగణార్చితాంఘ్రియుగ! దివ్యమునీశ్వర! విశ్వరూపుఁ డ
ప్పావన మైనవిద్య సుర పాలున కేక్రియ నిచ్చెఁ జెప్పవే. 294

ఉ॥ ఎందును రక్షితుండగుచు నింద్రుఁడు లీలయపోలె వైరిసే
నం దునుమాడి దేవతలు నమ్మి సుఖింపఁగ నిష్టసంపదం
జెంది సమస్తలోకములఁ జేకొని యేలె మునీంద్ర! దాని నే
వింద సుఖంబుఁ గందు నిఁక వీనులు సంతసమందఁ బల్కవే.

శ్రీమన్నారాయణ కవచప్రారంభము

క॥ వరనారాయణ కవచము
నరిభీకరవజ్రకవచ [1]మాశ్రితసంప
త్పరిణామ కర్మకవచము
పురుహూతున కెట్లుహరి బోధించెదగన్. 296

వ॥ అనినం బరీక్షిజ్జనపాలునకు మునినాథుం డిట్లనియె. 297

1 ఆశ్రిత = ఆశ్రయించిన వారికి, సంపత్ = సంపదలయొక్క, పరిణామ = పరిణమింపఁజేయుట, కర్మక=కర్మముగాఁగల, వచనము=మాటలుకలది, అనఁగా నాశ్రయించిన భక్తులకైశ్వర్య పరిణామమును గలిగింపఁగల శబ్దములు కలది యనియర్థము.

సీ॥ వినవయ్య నరనాథ! మునినాథుఁ డింద్రున
కను వొంద నారాయణాఖ్యమైన
కవచంబు విజయసంకల్పంబు నప్రమే
యస్వరూపంబు మహాఫలంబు
మంత్రగోప్యము హరి మాయావిశేషంబు
*సాంగంబుగాఁగ నెఱుంగఁజేసె
దానినే వినిపింతుఁ బూని తదేకాగ్ర
చిత్తంబుతోడుతఁ జిత్తగింపు

తే॥ మొనర ధౌతాంఘ్రిపాణియై యుత్తరంబు
ముఖముగానుత్తమాసనమునవసించి
కృతనిజాంగకరన్యాస మతిశయిల్ల
మహితనారాయణాఖ్యవర్మము నొనర్చె. 298

వ॥ ఇట్లు నారాయణకవచంబు ఘటియించి పాదంబులను జానువులను నూరువులను నుదరంబునను హృదయంబునను నురంబునను ముఖంబునను శిరంబునను నిట్లష్టాంగంబులం బ్రణవపూర్వకంబైన యష్టాక్షరీమంత్రరాజంబువిన్యాసంబుసేసి ద్వాదశాక్షరవిద్యచేతం గరన్యాసంబుసేసి మంత్రమూర్తియై భగవచ్ఛబ్దవాచ్యంబైన ప్రణవాదియకారాంత మహామంత్రంబుచేత నంగుళ్యంగుష్ఠపర్వసంధులయం దుపన్యసించి, మఱియు హృదయంబున నోంకారంబు, వికారంబు మూర్ధంబున, షకారంబు భ్రూమధ్యంబునందు ణకారంబు శిఖయందు, వేకారంబు నేత్రంబులయందు, నకారంబు సర్వసంధులయందు, మఱియు నస్త్రము నుద్దేశించి మకారంబు, నుపన్యసించెనేని మంత్రమూర్తియగు. మఱియును నస్త్రాయఘట్టను మంత్రంబున దిగ్బంధనంబు సేసి పరమేశ్వరునిం దనభావంబున నిల్పి విద్యామూర్తియుఁ దపోమూర్తియు నగు షట్ఛక్తిసంయుతం

*సాంగంబుతోడ నెఱుంగఁజేసె—అని పాఠాంతరము.

బయిన నారాయణకవచాఖ్యంబైన మంత్రరాజంబు నిట్లని పఠియించె. 299

చ॥ గరుడునిమూఁపుపై బదయుగంబు ఘటిల్లఁగ శంకచక్రవ
ర్మరుచిరశార్ఙ్గఖడ్గశరరాజితపాశగదాదిసాధనో
త్కరనికరంబు లాత్మకరకంజములన్ ధరియించి [1]భూతిసం
భరితమహాష్టబాహుఁడు కృపామతితో ననుఁ గాచుఁ గావుతన్.

ఆ॥ ప్రకటమకరవరుణపాశంబులందును
జలములందు నొందుఁ బొలియకుండఁ
గాచుఁ గాక నన్ను ఘనుఁ డొక్కఁ డైనట్టి
మత్స్యమూర్తివిద్యమానకీర్తి. 301

క॥ పటుఁడు సమాశ్రితమాయా
నటుఁడు [2]బలిప్రబలశోభన ప్రతిఘటనో
ద్భటుడు త్రివిక్రమదేవుఁడు
[3]చటులస్థలమందు నన్ను సంరక్షించున్. 302

చ॥ అడవుల సంకటస్థలుల నాజిముఖంబుల నగ్నికీలలం
దెడరుల నెల్ల నాకు నుతి కెక్కఁగ దిక్కగుఁ గాక శ్రీనృసిం
హుఁడు సురశత్రుయూథపవధోగ్రుఁడు విస్ఫురితాట్టహాసవ
క్త్రుఁడు ఘనదంష్ట్రపావకవిధూతదిగంతరుఁ డప్రమేయుఁడై.

చ॥ అరయఁగ నెల్లలోకములు [4]వంకిలి నొంద మహార్ణవంబులో
నొరగి నిమగ్నమైనధర నుద్ధతిఁ గొమ్మున నెత్తి నట్టియా

---

1 అణిమాది విభూతులనెనిమిదింటిని, ఎనిమిది చేతులందును భరించువాఁడు, 2 బలియొక్క, ప్రబల = అత్యధికమైన, శోభన = శుభములయొక్క, ప్రతిఘటన = ఎదుర్కొనుటయందు, ఉద్భటుఁడు = గట్టివాఁడు, బలియొక్క శుభముల నడ్డగించిన వాఁడనుట, 3 చటులస్థలమందున్ = చంచలమైనచోట, ఒడుదుడుకు స్థలమునందనుట, కష్టకాలము లందని భావము, 4 కలఁత, ఆపద.

కిరిపతి యగ్నికల్పుఁ [1]దురదక్షేలుఁడు నూర్జిత మేదినీమనో
హరుఁడు గృపావిధేయుఁడు [2]సదాధ్వముల నన్నుఁ గాచుఁ గావుతన్.

క॥ రాముఁడు [3]రాజకులైకవి
రాముఁడు భృగుసత్కులాభి రాముఁడు సుగుణ
స్తోముఁడు నను రక్షించును
శ్రీమహితోన్నతుఁడు నద్రిశిఖరములందున్. 305

సీ॥ తాటక మర్దించి తపసిజన్నముఁ గాచి
హరువిల్లు విఱిచి ధైర్యమున మెఱసి
ప్రబలులై నట్టివిరాధకబంధోగ్ర
ఖరదూషణాదిరాక్షసులఁ దునిమి
వానరవిభు నేలి వాలిఁ గూలఁగ నేసి
జలరాశిగర్వంబుఁ జక్కఁజేసి
సేతువు బంధించి చేరి రావణుకుంభ
కర్ణాదివీరులఁ గడిమిఁ ద్రుంచి

తే॥ యలవిభీషణు లంకకు నధిపుఁ జేసి
భూమిసుతఁ గూడి సాకేత పురమునందు
రాజ్యసుఖములు గైకొన్న రామవిభుఁడు
వరుస నన్నుఁ బ్రోచు చుండుఁ బ్రవాసగతుల. 306

వ॥ మఱియు నఖిల ప్రమాదంబులైన[4]యభిచారకర్మంబులవలన నారా
యణుండును, గర్వంబువలన నరుండును, యోగభ్రంశంబువలన
యోగనాథుండయిన దత్తాత్రేయుండును గర్మబంధంబుల వలన
గణేశుండై నకపిలుండును, గామదేవునివలన సనత్కుమారుండును
మార్గంబుల దేవహేళనంబు సేయుటవలన శ్రీహయగ్రీవమూర్తి
యును, దేవతానమస్కారతిరస్కారదేవపూజాచ్ఛిద్రంబులవలన

1 గొప్ప యాటగాఁడు, 2 సదా + అధ్వములన్ = దారులయందు, 3 రాజ సమూహమునకు, ముఖ్యమైన నాశకుఁడు. 4 మంత్రతంత్రాదులచే జరిపించు హింసలు.

నారదుండును, [1]నశేషనిరయంబులవలనఁ గూర్మంబును, నపథ్యంబు
వలన భగవంతుండైన ధన్వంతరియును, జనాపవాదంబువలన నగ్ని
దేవుండును, జననమరణాదులం గలుగఁ జేయుకర్మంబులవలన
బలభద్రుండును, గాలంబువలన యముండును, సర్పగణంబుల
వలన శేషుండును, నప్రబోధంబువలన ద్వైపాయనుండును,
పాషండసమూహంబువలన బుద్ధదేవుండును శనైశ్చరునివలనఁ
గల్కియునై ధర్మరక్షణపరుం డయిన మహావతారుండు నన్ను
రక్షించుం గాతఁ బ్రాహ్ణమధ్యాహ్నపరాహ్ణసాయంకాలంబులను
బ్రదోషార్ధరాత్రాపరరాత్రప్రత్యూషానుసంధ్యలను గదాద్యాయు
ధంబుల ధరియించి కేశవనారాయణగోవింద విష్ణుమధుసంహార
త్రివిక్రమ వామన హృషీకేశ పద్మనాభ శ్రీవత్సధామ సర్వేశ్వ
రేశ జనార్దన విశ్వేశ్వర కాలమూర్తు లనునామరూపంబులు గల
దేవుండు నన్ను రక్షించుంగాక. ప్రళయకాలానలాతితీక్ష్ణ సంభ్రమ
భ్రమణనిర్వక్రవిక్రమవక్రీకృతదనుజచక్రం బైనసుదర్శననామ
చక్రంబ! మహావాయుప్రేరితుండై హుతాశనుండు నీరసతృణా
టవుల భస్మీభూతంబు సేయుభంగి భగవత్ప్రయుక్తంబవై మద్వైరి
సైన్యంబుల దగ్ధంబు గావింపుము. జగత్సంహారకాలపటుఘటిత
చటులమహోత్పాతగర్జారవతర్జనదశదిశాభివర్జిత [2]ఘనాఘనాం
తరనిష్ఠ్యూతనిష్ఠురకోటి [3]శతకోటిసంస్పర్శస్ఫురద్విస్ఫులింగనిర్గ
మానానర్గళభుగభుగాయమానమూర్తివిస్ఫూర్తి నారాయణకర
కమలవర్తి గదాయుధోత్తమ! మదీయవైరిదండోపదండంబుల
ఖండనంబునం జండగతిం బిండిపిండిగాఁ గూష్మాండవైనాయక
రక్షోభూతగ్రహంబులు చూర్ణంబులుగాఁ గొండొకవినోదంబు
సలుపుము. ఉదరేంద్రంబవైన పాంచజన్యంబ! సర్వలోకజిష్ణుం
డైన శ్రీకృష్ణునిఁ నిఖిలపుణ్యైకసదన వదననిష్ఠ్యూతనిశ్వా[4]సాధర

---

1 సర్వనరకములనుండియు, 2 ఘనాఘన = మేఘములయొక్క, 3 శతకోటి = వజ్రాయుధము (పిడుగులు), 4 అధరవేణు = అధరమనెడి వేణువుచే, పూరింపఁబడినదానవై, వెదురుగొట్టముచే నగ్నినూఁదుట ప్రసిద్ధము.

వేణుపరిపూరితంబవై యున్మత్తభూతప్రేతపిశాచవిప్రగ్రహాది క్రూరదుర్గ్రహంబులు [1]విద్రావణంబులుగా నస్మత్పరవీరమండలంబుల గుండియలతోఁ దదీయమానినీదుర్భరగర్భంబులు గర్భస్థార్భకవివర్జితంబులుగా నవియ, బ్రహ్మాండభాండభీకరంబయినభూరినాదంబున మోదింపుము. అతితీవ్రధారాదళితనిశాత కోటికఠోరకంఠకరాళిక ధారాఘాతమలీమసవిసరంబవయిన నందకమహాసిశేఖరంబ! జగదీశప్రేరితంబవై మద్విద్విషమవ్యూహంబుల మొండుఖండములుగ ఖండించి చెండాడుము. నిష్కళంక నిరాతంక సాంద్రచంద్రమండలపరిమండితసర్వాంగ లక్షణవిచక్షణధర్మనిరతంబ వయినచర్మంబ! దుర్మదమద్వైరిలోకంబులకు సమాకులనిబిడనీరంధ్రనిస్తురతమఃపటలపటుఘటనంబులం గుటిలపఱుపుము. నిఖిలపాపగ్రహంబులవలనను సకలమృగసర్ప [2]క్రోడభూతాదులవలనను నగుభయంబులు వొందకుండ [3]భగవన్నామరూప యానదివ్యాస్త్రంబులు రక్షించుంగాక. బృహద్రథంతరాదిసామంబులచేత స్తోత్రంబు సేయంబడుచున్న ఖగేంద్రుండు రక్షణదక్షుండై నన్ను రక్షించుఁగాక. [4]శ్రీహరినామరూపవాహనదివ్యాయుధ[5]పారిషదోత్తమప్రముఖంబు లస్మదీయ బుద్ధీంద్రియమనఃప్రాణంబుల సంరక్షించు భగవంతుం డయిన శేషుండు సర్వోపద్రవంబుల నాశంబు సేయు. జగదైక్యభావంబయినధ్యానంబు గలవానికి వికల్పరహితుండై భూషణాయుధలింగాఖ్య లగు శక్తులం దనమాయచేత ధరియించి తేజరిల్లుచుండు. లక్ష్మీకాంతుండు వికల్పవిగ్రహంబువలన నన్ను రక్షించుఁగాక. లోకభయంకరాట్టహాసభాసురవదనగహ్వరుం డగుచు సమస్తతేజోహరణధురీణతేజఃపుంజసంజాతదివ్యనృసింహావతారుం

---

1 పరువులెత్తిపోవునవిగా, 2 కత్తియోఱలుఁ గల గర్మమునుగూర్చిన పిలుపు, 3 క్రోడ = పందులు, 4 భగవంతుని పేరులు, రూపములు, వాహనములు, దివ్యాస్త్రములు, 5 పారిషద + ఉత్తమ = పరివారోత్తములు, "పార్షదభూషణాః" అని మూలము.

డగు నప్పరమేశ్వరుండు సర్వదిగ్భాగంబులవలన నన్ను రక్షించు చుండుఁ గాత మని నారాయణాత్మకకవచప్రభావం బితిహాస రూపంబున నింద్రుండు దెలిసికొని ధ్యానంబుసేసి తద్విద్యాధారణ మహిమవలన నరాతులనిర్జించెం గావున నెవ్వరేని నిర్మలాత్ము లగువార లేతద్విద్యాధారణులై యనుదినంబును బఠియించిన నతిఘోరరణంబుల నత్యుత్కటసంకటంబులను సర్వగ్రహనిగ్రహ కర్మమారణకర్మాదిదుష్కర్మజన్యక్లేశంబులను వదలి యవ్యాకుల మనస్కులై విజయంబు నొందుదురు. మఱియును సర్వరోగం బులకు నగమ్యశరీరులై సుఖంబు నొందుదు రదియునుం గాక. 307

సీ॥ అతిభక్తిఁ గౌశికుండను బ్రాహ్మణుఁడు దొల్లి
యీవిద్య ధరియించి యెలమి మించి
[1]మరుభూమియందు నిర్మలచిత్తుఁడై యోగ
ధారణంబున బిట్టు తనువు విడిచె;
దానిపై నొకఁడు గంధర్వవరేణ్యుండు
చిత్రరథాఖ్యుఁ డజేయుఁ డొంటి
[2]చదలఁ జనంగఁ దచ్ఛాయతదస్థిపైఁ
గదిసిన నాతఁడు గళవళించి

ఆ॥ [3]యువిదపిండుతోడ నవవిమానముతోడఁ
దనదువిద్యతోడ ధరణిఁ ద్రెళ్లి
తిరిగి లేవలేక తికమక గుడువంగ
వాలఖిల్యమౌని వానిఁ జూచి. 308

క॥ నారాయణకవచసమా
ధారణపుణ్యాస్థి దీని దగ్గఱ నీకుం
గూరెడిని విష్ణుభక్తుల
వారక చేరంగ నెట్టివారికిఁ దరమే. 309

1 మరుభూమి = నీరులేని ప్రదేశమున, 2 ఆకాశము, 3 స్త్రీసంఘము.

ఇంద్రవజ్రము॥ సంధించి నీయంగకసంధు లెల్లన్
బంధించి తన్మంత్రబలంబుపేర్మి
న్నందంబు మాన్పింపఁ దదన్యమేదీ
సింధుప్రవాహోన్నతిచేతఁ దీరున్. 310

వ॥ కావున నీపుణ్యాశల్యంబులు భక్తియుక్తుండవై కొనిపోయి ప్రాఙ్ముఖంబునఁ బ్రవహించెడుసరస్వతీజలంబుల నిక్షేపణంబుసేసి కృతస్నానుండవై యాచమనంబుసేసిన నీసర్వాంగబంధనంబు లుడుగు ననిన నతం డట్లచేసి తనవిమానం బెక్కి నిజస్థానంబున కరిగెఁ గావున. 311

క॥ అనుదినము దీని నెవ్వరు
విని రేనిఁ బఠించి రేని విస్మయ మొదవన్
ఘనభూతజాల మెల్లను
మునుకొని వారలను గాంచి మ్రొక్కుచు నుండున్. 312

ఆ॥ విశ్వరూపువలన నైశ్వర్యకర మైన
యిట్టివిద్యఁ దాల్చి యింద్రుఁ డపుడు
మూఁడులోకములకు ముఖ్యు మైనట్టిశ్రీ
ననుభవించి మించె నధికమహిమ. 313

అధ్యాయము ౯.

సీ॥ భూపాల! యావిశ్వరూపున కరుదైన
తలలు మూఁడనువొందఁ గలిగి యుండు
నొరిది సురాపానసోమపానంబులు
[1]నన్నాదమనఁగను నమరవరుల
తోఁ గూడి భుజియించి [2]తూకొని వారితో
యజ్ఞభాగంబు ప్రత్యక్ష మొంది
కైకొనుచుండి దుష్కర్ముఁడై యాయజ్ఞ
భాగంబు రాక్షస ప్రవరులకును

1 అన్నాదము=అన్నమును దినునది యనియర్థము, 2 చొచ్చి (లేదా పూని)

ఆ॥ దల్లిమీఁద గలుగు తాత్పర్యవశమున
దివిజవరుల [1]మొఱఁగి తెచ్చి యిచ్చె
నది యెఱింగి యింద్రుఁ డతిభీతచిత్తుఁడై
తనకుఁ గానియతని తలలు ద్రుంచె. 314

క॥ భాసురుఁ డనక మహాత్మా
గ్రేసరుఁ డన కతఁడు పూర్వ కృతకర్మగతిన్
[2]వేసరుఁ డనక మహేంద్రుఁడు
భూసురుతల లవుడు రోషమునఁ దెగ నడిచెన్. 315

వ॥ ఇట్లయ్యింద్రుండు క్రోధంబు సహింపం జాలక విశ్వరూపుతలలు ఖడ్గంబునం దెగనడచిన సోమపానంబుసేయుశిరంబు [3]గపింజలం బయ్యె. సురాపానంబు సేయుశిరంబు [4]గలవింకం బయ్యె. అన్నంబు భక్షించుశిరంబు [5]తిత్తిరి యయ్యె. ఇట్లు త్రివిధపక్షిస్వరూపంబు దాల్చి బ్రహ్మహత్య యేతెంచి యింద్రునిఁ జుట్టుకొని తమ్ముఁ బరిగ్రహింపు మని నిర్బంధింప నపు డింద్రుం డతిభీతచిత్తుండై త్రిలోకనాయకుం డైనన్ దానిం దప్పించుకొనం జాలక యంజలి యొగ్గి యమ్మహాదోషంబుఁ గైకొని తద్దోషం బొక్క సంవత్సరం బనుభవించి యంతం బాపుకొనువాఁడై భూజలవృక్ష స్త్రీలం బ్రార్థించి మద్దురితంబు చతుర్విధంబులం బుచ్చికొనుండనిన భూమి తనయందుఁ జేయంబడిన[6]ఖాతంబు తనంతన పూఁడునట్టి వరం బును, జలంబు సర్వంబు దనయందుఁ బ్రక్షాళితంబైనం బావనం బగునట్టి వరంబును, వృక్షంబులు ఛేదింపంబడి పునఃప్రరోహంబు గలుగు వరంబును, స్త్రీ లెల్లపుడుం దమకుఁ గామసుఖంబు గలుగునట్టి వరంబును గోరిన నతం డట్ల కా నొసంగిన నతని దుష్కృతంబు ధరణి నెఱియ లూషరక్షేత్రంబుల విధంబునను, నుదకంబు బుద్బుద ఫేనరూపంబునను, మహీరుహంబులు [7]నిర్యాస

---

1 మోసగించి (కప్పిపుచ్చి), 2 వేసరుఁడు + అనక = కష్టపడుఁడుఅనక, 3 కముజుపిట్ట, 4 కాఁకటిసూఁగయను పక్షి (ఊరపిచ్చుక యనియు), 5 తీతువు, 6 గోయి, 7 జిగురుగను.

భావంబునను, నింతులు రజోవికారంబునను, నిట్లు చతుర్భాగంబులం బంచికొనిరి. అంత. 316

మ॥ హతపుత్రుం డగువిశ్వరూపజనకుం డాత్వష్ట దుఃఖాయతో
ద్ధతరోషానలదహ్యమానుఁ డగుచుం దా నింద్రు పై మారణ
క్రతుహోమం బొనరింప నందుఁ బొడమెం గల్పాంతకాళారవి
శ్రుత[1]కీలానలనిష్ఠురేక్షణగుణక్షుభ్యత్త్రిలోకోగ్రుఁ డై. 317

సీ॥ యుగముద్రుంగెడునాఁడు జగములువొలియించు
నంతకుమూర్తిపై నింతయగుచుఁ
[2]పఱపును బొడువును ప్రతిదినంబును నొక్క
[3]శరపాత మంగంబు విరివిగొనుచుఁ
గడుదగ్ధశైలసంకాశదేహమునందుఁ
గరము సంధ్యారాగకాంతి బెరయ
మునుగాఁక[4]రాగిచేఁ గనుమించు[5]మించులఁ
గఱకుమీసలు కచాగ్రములు మెఱయఁ

తే॥ జంఘామధ్యాహ్నమార్తాండమండలోగ్ర
చటులనిష్ఠురలోచనాంచలవిధూత
దశదిశాభాగుఁ డుజ్జ్వలతరకరాళ
భిదురసునిశితదంష్ట్రోరువదనగుహుఁడు. 318

ఉ॥ నింగికి నేలకుం బొడవు *నిచ్చలమై శిఖలందుఁ బర్వను
త్తుంగతరాగ్నిజాలములఁ దొట్రిలుచుం గ్రహపంక్తి జాఱ ని
స్సంగకరాళ [6]శాతఘనసద్ఘృణిమండలచండశూల ము
ప్పొంగుచుఁ గేల లీలఁ గొని భూమి చలింపఁగ సోలియాడుచున్.

---

*నిట్టలమై —అని పాఠాంతరము.

1 కీలా = మంటలుగల, 2 వెడల్పు, 3 శరపాతము = బాణము విసరిన నెంత మేరలోపడునో అంత మేర, 4 కౌన రాగియొక్క సారముచే, (రాగివన్నెయని యర్థము), 5 మించుల౯ = కాంతులచేత, 6 పదునైనది.

సీ॥ *వదలక విరివిగా వదనంబుఁ దెఱచుచు
నాకాశ మంతయు నప్పళించుఁ
గడనాల్క నిగిడించి గ్రహతారకంబుల
నయ మెల్ల దిగజాఱ నాకి విడుచు
నలవోకయును బోలె నట్టహాసము సేసి
మెఱసి లోకము లెల్ల మ్రింగఁ జూచుఁ
దనరు దిగ్దంతి దంతములు సెక్కులు వాఱ
నుగ్రదంష్ట్రలు ద్రిప్ప నుక్కు మిగిలి

తే॥ త్వష్టబలితంపుఁదపమునఁ బుట్టి నొంది
యఖిలలోకంబు లెల్లఁ దా నాక్రమించి
వృత్రనాముండు దేవతా శత్రుఁ డగుచు
దారుణాకారుఁ డఖిలదుష్టముఁడు మెఱసె. 320

మత్తకోకిలము॥ అట్టివృత్రునిమీఁద దేవత లల్కతోఁ జెనుమూఁకలై
చుట్టి ముట్టి మహాస్త్రవిద్యలు సూపి యేపున నేయ నా
గొట్టువీరుఁడు వార లేసిన క్రూరశస్త్రము లన్నియుం
జుట్టి పట్టుక మ్రింగి శూరత జోకనార్చె మహోగ్రుఁడై. 321

క॥ భక్షితదివ్యాస్త్రుం డగు
రక్షోనాయకుని నమరరాజప్రముఖుల్
వీక్షింప వెఱచి పఱచిరి
రక్షకుఁ జింతించుకొనుచు రయమొప్పారన్. 322

వ॥ ఇట్లు సర్వసాధనంబులతోడ సాధుజనంబు వృత్రాసురుండు మ్రింగిన నచ్చెరువడి చేయునది లేక తత్తేజోవిశేషవిభవంబునకు భయంబునొంది కందినడెందంబునం గుందుచుం బురందరప్రముఖు లార్తరక్షకుండగు పుండరీకాక్షునకుం గుయ్యిడువారలై. 323

లయగ్రాహి. వీఁడు కడు దుర్దముఁడు వాఁడిమనకై దువ్వులు
వాఁడి చెడఁగా మెసవి యీడుగన కున్నాఁ

*పదపడి—అని పాఠాంతరము.

డేఁడ బ్రదుకింకఁ బెనుఁగీడు పొడమెన్ మనకుఁ
దోడుపడ నొక్కరుఁడు లేఁడు హరి దక్కన్.
వేఁడుదము శ్రీధరునిఁ గూడుదము సద్భటులఁ
బాడుదము గీతముల జాడపడు నంతన్
వీఁడు చెడుత్రోవ దయతోడ నెఱిఁగించు ఘనుఁ
డోడక సురాలయము పొడువఁడు దింకన్. 324

క॥ అని తలపోయుచుఁ దమలో
మునుకుచుఁ దికమకలు గొనుచు మురరిపుకడకున్
[1]గునుకుచుఁ [2]దినుకుచుఁ జేరి
ఘనరాక్షసుఁ గన్నకన్నుఁగవ బెగ్గిలఁగన్. 325

వ॥ ఇట్లు భయార్తులై యమభృత్యవ్రాతంబు సని చని ముందట
నభంగభంగరంగదుత్తుంగడిండీరమండలసముద్దండాడంబర
విడంబిత నారాయణనిరంతరకీర్తిలతాకుసుమగుచ్ఛస్వచ్ఛంబును,
ననవరతగోవిందచరణారవిందసేవాసమాకులకలకలఫలితమహా
పుణ్యఫలాయమానసముద్దీపితావర్తవర్తిత [3]దక్షిణావర్త
రుచిరశంఖమండలమండితంబును, నతినిష్ఠుర కఠినపాఠీనపృథురో
మరాజిసంకులతిమితిమింగిలకర్కటకమకరకచ్ఛపమకరనక్రవక్ర
గ్రాహగ్రాహణఘుమఘుమారావదారుణగమనవిషమితవిషమ
తరంగఘట్టనఘట్టితసముద్ధూతశీకరనికరనీరంధ్ర[4]తారకితతారాప
థంబును, మహోచ్ఛ్రయశిలోచ్చయశిఖరాగ్రప్రవహితదుగ్ధనిర్ఝర
సమ్మార్జితపురాణపురుషవిశుద్ధశుద్ధాంతవిహరణధురీణవసుధా
ధౌతధావళ్యధగద్ధగాయమానరమ్యహర్మ్యనిర్మాణకర్మంబును,
నతిపవిత్రగుణవిచిత్రనిజకళత్రప్రేమానందసందర్శితముకుంద
పరిస్రవదంతరంగకరుణారసపరిమిళితభావబంధురవిద్రుమవల్లీ
మతల్లికాంకురశోభితంబును, ప్రసిద్ధసిద్ధరసాంబువాహసంగమ

---

1 నిద్రచే తూలుచు (తూఁగుచు), 2 ఊపిరి బిగఁబట్టి ముక్కుచు, 3 కుడివంపు సుడిగల శంఖము, 4 నక్షత్రము గలదిగాఁ జేయఁబడినది.

సముత్థితగంభీరఘోషపరిదూషితసకలరోదోంతరాళంబును, సముద్రమేఖలాఖిలప్రదేశవిలసిత[1]నవీనదుకూలాయమానంబును, హరిహరప్రముఖదేవతానిచయపరిలబ్ధామృతమహైశ్వర్యదానధౌరేయమహానిధానంబును, వైకుంఠపురపౌరవరకామ్యఫల[2]ఫలితమందారపారిజాతసంతానకల్పవృక్షహరిచందనఘనవనానుకూలంబును నై యొప్పుచుఁ గుబేరభాండాగారంబునుం బోలెఁ బద్మమహాపద్మశంఖమకరకచ్ఛపముకుందకుందనీలవరసమగ్రంబై, విష్ణుకరకమలంబునుంబోలె సుదర్శనావర్తప్రగల్భంబై కైలాసమహీధరంబునుం బోలె నమృతకళాస్థానశేఖరపదార్పణంబై, యింద్రవైభవంబునుం బోలెఁ గల్పవృక్షకామధేనుచింతామణిజనితంబై, సుగ్రీవసైన్యంబునుంబోలె నపరిమితనిబిడహరిసంచారంబై, నారాయణోదరంబునుంబోలె నఖిలభువనభారభరణసమర్థంబై, శంకరుజటాజూటంబునుంబోలె గంగాతరంగిణీ సమాశ్రయంబై, బ్రహ్మలోకంబునుంబోలె బరమహంసకులసేవ్యంబై, పాతాళలోకంబునుం బోలె ననంతభోగభోగియోగ్యంబై, నందనవనంబునుం బోలె నైరావతమాధవీరంభాదిసంజననకారణంబై, సౌదామినీనికరంబునుంబోలె నభ్రంకషంబై, విష్ణునామకీర్తనంబునుంబోలె నిర్మలస్వభావంబై, [3]క్రతుశతగతుండునుంబోలె హరిపదభాజనంబై యొప్పుచున్న దుగ్ధవారాశిడాసి శ్వేతద్వీపంబున వసియించి యందు సకల దిక్పాలకాది దేవతలు దేవదేవు నాశ్రయించి యిట్లని స్తుతియించిరి. అంత. 326

సీ॥ పంచమహాభూతపరినిర్మితంబైన
ముజ్జగంబుల కెల్ల నొజ్జయైన
బ్రహ్మయు నేమును బరఁగ నందఱుఁ గూడి
యెవ్వని కై పూజ లిత్తు మెపుడు,

1 క్రొత్త పట్టు వస్త్రమట్లున్నది, 2 ఫలిత = ఫలవంత మయిన, 3 నూరు యజ్ఞములను బొందినవాఁడు,

నట్టిసర్వేశ్వరుం డాగమవినుతుండు
సర్వాత్మకుఁడు మాకు శరణ మగును
అతిపూర్ణ కాము నహంకారదూరుని
సముని శాంతునిఁ గృపాస్పదుని గురుని

తే॥ మాని యన్యుని సేవింపఁబూనునట్టి
కపటశీలుని నతిపాపకర్మబుద్ధి
శునకవాలంబు పట్టుక ఘనతరాబ్ధి
దరియఁ జూచుట గాదె తాఁ దామసమున. 327

చ॥ ఉదకమయంబునన్ వసుధ నోడగఁజేసి తనర్చుకొమ్మునన్
వదలక యంటఁ గట్టి మనువల్లభుఁ గాచినమత్స్యమూర్తి స
న్మదమున మమ్ముఁబ్రోచు ననుమానమునూనఁగ వ్రత్రుచేటియా
పద దొలఁగించి నేఁడు సురపాలుర పాలిటిభాగ్యదైవమై. 328

మత్తకోకిలము॥ రంతుసేయుచు వాతధూతకరాళభంగురభంగదు
ర్దాంతసంతతసాగరోదకతల్ప మొంది వసించు బ
న్మంతవానిని బొడ్డుఁదమ్మిని నాఁచికాచినప్రోడ యిం
తంతవాఁ డనరానియొంటరి యాదరించు మముం గృపన్. 329

తే॥ దేవతల మైనమే మిట్టి దేవదేవు
సర్వలోకశరణ్యుని శరణు సొచ్చి
బలితమైనట్టిపీనియాపదలఁ బాసి
మీఁటి శుభములఁ జేకొనువార మిపుడు. 330

వ॥ ఇట్లు స్తుతియించుచున్న దేవతలకు భక్తవత్సలుండైనవైకుం
ఠుండు ప్రసన్నుండయ్యె నప్పుడు. 331

సీ॥ తగుశంఖచక్రగదాధరుండగువానిఁ
శ్రీవత్సకౌస్తుభశ్రీలవానిఁ
గమనీయమాణిక్యఘనకిరీటమువాని
దివ్యవిభూషణదీప్తివాని

మండితకేయూరకుండలంబులవాని
సిరి యురస్స్థలమునఁ జెలఁగువానిఁ
దనుఁబోలు [1]సేవకదండంబు గలవానిఁ
జిలుఁగైనపచ్చని వలువవాని

ఆ॥ దెల్లదమ్మివిరులఁ దెగడుకన్నులవాని
నవసుధాద్రవంపు నవ్వువానిఁ
గనిమె వేల్పుపిండు [2]కప్పరపాటుతోఁ
గన్నులందు నున్న కఱవు దీఱ. 332

సీ॥ తనసేవకులలోనఁ దడఁబడురూపంబు
శ్రీవత్సకౌస్తుభశ్రీలఁ దెలుప
వికచాబ్జములతోడ వీడ్వడు కన్నుల
కడలు దైవాఱెడు కరుణఁ దెలుప
నెల్లలోకములకు నిల్లైనభాగ్యంబుఁ
గాఁపురం బుండెడుకమల దెలుప
మూఁడుమూర్తులకును మొదలైనతేజంబు
ధాతఁ బుట్టించినతమ్మి దెలుప

ఆ॥ బుద్ధిఁ బోల్పరాని పుణ్యంబుఁ దత్పాద
కమలజనితమైనగంగ దెలుప
నప్రమేయుఁ డభవు డవ్యక్తుఁ డవ్యయుఁ
డాదిపురుషుఁ డఖిలమోది యొప్పె. 333

వ॥ ఇట్లు జగన్మోహనాకారుం డయిననారాయణుని కృపావలోకనాహ్లాదస్వభావచరితులై సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి ఫాలభాగపరికీలితకరకమలులై యిట్లనిరి. 334

ఆ॥ దుర్గమంబులయిన స్వర్గాదిఫలములఁ
బుట్టఁ జేయఁ జాలునట్టిగుణము

---

1 దండంబు = దండు, 2 తొట్రుపాటు.

గలిగి మెలఁగు చున్నఘనుఁడవై నట్టి నీ
కరయ మ్రొక్కువార మాదిపురుష! 335

సీ॥ దండంబు యోగీంద్రమండలనుతునకు
దండంబు శార్ఙ్గకోదండునకును
దండంబు మండితకుండలద్వయునకు
దండంబు నిష్ఠురఖండనునకు
దండంబు [1]మత్తవేదండరక్షకునకు
దండంబు రాక్షసఖండనునకు
దండంబు పూర్ణేందుమండలముఖునకు
దండంబు తేజఃప్రచండునకును

తే॥ దండ మద్భుతపుణ్యప్రధానునకును
దండ ముత్తమవైకుంఠధామునకును
దండ మాశ్రితరక్షణతత్పరునకు
దండ మురుభోగినాయక తల్పునకును. 336

ఉ॥ చిక్కిరి దేవతావరులు, చిందఱవందఱ లైరి ఖేచరుల్,
స్రుక్కిరి సాధ్యసంఘములు, సోలిరి పన్నగు, లాజిభూమిలోఁ,
గ్రక్కిరి దివ్యకోటి, గడు గ్రుగ్గిరి యక్షులు, వృత్రుచేత నీ
[2]చిక్కినవారి నైన దయసేయుము నొవ్వకయుండ నోహరీ! 337

క॥ మొదలాటినరక్కసులకు
మొదలై మాకాపదలకు మూలం బగుచుం
దుద మొదలు లేనిరక్కసు
తుది చూపఁ గదయ్య [3]తుదకుఁదుది యైనహరీ. 338

తే॥ అకట! దిక్కుల కెల్ల దిక్కైనమాకు
నొక్కదిక్కును లేదు కాలూఁద నైన

1 మదపుటేనుంగును రక్షించినవాఁడు, (గజేంద్రరక్షకుఁడు), 2 మిగిలిన వారిని, 3 పరాత్పరుఁడయిన వాఁడన్నమాట.

దిక్కు గావయ్య నేఁడు మాదిక్కుఁ జూచి
దిక్కు లేకున్నవారల దిక్కు నీవ. 339

క॥ నీదిక్కు గానివారికి
నేదిక్కును* లేదు వెదక నిహపరములకున్
మోదింపఁ దలఁచువారికి
నీదిక్కే దిక్కు సుమ్ము నీరజనాభా! 340

తే॥ అరయ మాతేజములతోడ నాయుధములు
మ్రింగి భువనత్రయంబును మ్రింగుచున్న
భీకరాకారు వృత్రునిఁ బీఁచ మడఁచి
యెల్లభంగుల [1]మాభంగ [2]మీఁగు మభవ. 341

ఆ॥ పరమపురుష! దుఃఖభంజన! పరమేశ!
భక్తవరద! కృష్ణ! భవవిదూర!
జలరుహాక్ష! నిన్ను శరణంబు వేఁడెద
మభయ మిచ్చి కావవయ్య! మమ్ము. 342

వ॥ మఱియును "భగవన్నారాయణ! వాసుదేవ! యాదిపురుష! మహానుభావ! పరమమంగళ! పరమకళ్యాణదేవ! పరమకారుణికు లయిన పరమహంస లగుపరివ్రాజకులచేత నాచరితంబు లగు పరమసమాధిభేదంబులఁ బరిస్ఫుటం బయిన [3]పరమహంసధర్మంబుచేత [4]నుద్ఘాటితంబగు తమఃకవాటద్వారంబు రసావృతం బయిన యాత్మలోకంబున నుపలబ్ధమాత్రుండవై నిజసుఖానుభవుండవై యున్న నీవాత్మసమవేతంబులై యుపేక్షింపఁబడని శరీరంబులకు నుత్పత్తిస్థితి లయకారణుండ వై యుండుదువు. గుణసర్గభావితుండవై యపరిమిత గుణగణంబులుగల నీవు దేవదత్తుని మాడ్కిఁ బారతంత్ర్యంబున సబ్భినకుశలఫలంబుల ననుభవించి

---

* వెదక నుండ దిహపరములకున్ — అని పాఠాంతరము.

1 మా పరాభవమును, 2 ఈఁగుము=తొలఁగించుము, 3 పరమహంస యను నొకరకపు సన్యాసి, వారిధర్మము ఆత్మానుసంధానము, 4 ప్రతిధ్వనించుచున్నది.

చింతింతువు. షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నుండవైన నీ వాత్మారాముండ వయి యుండుదువు. గుణసర్గభావితుండ వయి యపరిమిత గుణ గణంబు లర్వాచీనవితర్కవిచారప్రమాణభావంబులగు తర్క శాస్త్రంబులఁ గర్కశంబు లయిన ప్రజ్ఞలు గలిగి దురాగ్రహ వాదులైన విద్వాంసుల వివాదానుసరణంబులయందు [1]నుప రతంబు లగు [2]నస్తినాస్తీత్యాదివాక్యంబుల సమస్తమాయా మయుండ వై నిజమాయచేతఁ గానంబడక యుక్తిగోచరుండ వై సమస్తవిషయరూపంబులఁ బ్రవర్తింతువు. దేవా! రజ్జువునందు సర్పభ్రాంతి గలుగునట్లు ద్రవ్యాంతరంబులచేత బ్రహ్మం బయిన నీయందుఁ బ్రపంచభ్రాంతి గలిగెడి'' నని యిట్లతిమనోహర చతుర వచనంబుల భక్తిపరవశులయి వినుతిసేయుచున్న దేవతలం జూచి యప్పరమేశ్వరుం డమృతప్రాయంబులగు గంభీరభాషణంబుల నిట్లనియె. 343

క॥ [3]మదుపస్థానం బగుమీ
సదమలసుజ్ఞానమునకు సంతోషమునం
బొదలెద మదిఁ బ్రీతినొందితి
వదలక నాభక్తిఁబోడమి వ్యర్థంబగునే. 344

వ॥ మఱియును బ్రీతుండ నైననాయందు భక్తులకుం బొందరాని య ర్థంబు లేదు. విశేషించి నాయందు [4]నేకాంతమతి యైనతత్త్వ విదుం డన్యంబులం గోరకుండు. గుణంబులయందుఁ దత్త్వజ్ఞాన గోచరుండై నవాఁడు విషయనివృత్తచిత్తుండై సంసారమార్గంబు నిచ్ఛింపండు. కావున మీకు శుభం బయ్యెడు. దధీచియను ఋషి సత్తముండు గలండు తనిశరీరంబు మద్విద్యాతిశయమహత్త్వంబునను దేజోవిశేషంబునను సారవంతంబై యున్నయది. అతని నడిగి తచ్ఛ రీరంబుఁ బుచ్చికొనుండు. అతండు పూర్వకాలంబున నశ్వశిరో

---

1 మరలినది, 2 ఉన్నదిలేదు అనెడి మాటలచేత (ఆత్మ), 3 నాదరిచేర్చునది. నాఅనుసంధానము కలది, 4 అనన్యమైన మనసుగలవాఁడు-నాయందే నిశ్చలమై యున్న మనస్సుకలవాఁడన్నమాట.

నామంబని బ్రహ్మస్వరూపంబగునిష్కళంకం బయినవిద్య యుపదేశించిన వారలు జీవన్ముక్తిత్వంబు నొందిరి. మఱియు త్వష్ట్రపుత్రుండయిన విశ్వరూపునకు మదాత్మకంబయినయభేద్యకవచంబు నిచ్చెఁగావున నతం[1]డతివదాన్యుండు. దేహంబు వంచింపక మీకిచ్చు. అతని శల్యంబులు విశ్వకర్మనిర్మితంబులై [2]శతధారలుగలయాయుధశ్రేష్ఠం బయి మత్తేజోపబృంహితంబయి వృత్రాసురశిరోహరణకారణంబయి యుండు. దానం జేసి మీరు పునర్లబ్ధతేజోస్త్రాయుధసంపదలు గలిగి వెలింగెదరు. విశేషించియు మద్భక్తవరు లయినవార లేలోకంబుల నెవ్వరికి నజయ్యులు కావున మీకు భద్రంబయ్యెడు మని భూతభావనుండైన భగవంతుం డదృశ్యుం డయ్యె. అప్పుడు దేవతలు దధీచిమునికడకుం జనిరి. అత్తఱి నింద్రుం డిట్లనియె.

అధ్యాయము ౧౦.

ఆ॥ దేహి సుఖము గోరి దేహంబుఘటియించి
దేహివిడువలేఁడు దేహ మెపుడు
[3]దేహి యస్మదీయ దేహంబుకొఱకునై
దేహ మీఁగదయ్య దేవతలకు. 346

ఉ॥ ఎక్కడ నెల్లలోకముల నెవ్వరు గోరనికోర్కి నేఁడు మా
[4]తెక్కలిపాటునన్ దివిరి దేహము వేఁడఁగ వచ్చినార మే
మెక్కడ? తీవ్రకర్మగతి యెక్కడ? దైవకృతంబు గాక యీ
రొక్కపుదాన మీవదుస [5]రోయక వేఁడుదురే జగంబులన్.

క॥ నీచగతి యెల్లభంగుల
యాచనయని తెలిసి తగని దడుగుదు రేనిన్
యాచకవర్గములోపల
[6]నీచకులనఁబడరె యెంతనేర్పరులైనన్. 348

1 గొప్పదాత, 2 నూఱుఅంచులుకలది (వజ్రము), 3 దేహి = ఇమ్ము (ఇది సంస్కృతక్రియ-యాచనార్థమున నిచట వాడబడినది అని తోఁచెడిని, 4 ఆపదచేత, 5 అసహ్యపడక, లేక విమర్శింపక, 6 అత్యంతనీచులు.

క॥ అడుగంగ రానివస్తువు
లడుగరు బలిమాలి యెట్టియర్థులు నిను నే
మడిగితిమి దేహమెల్లను
గడు నడిగెడువారి కేడ కరుణమహాత్మా! 349

ఉ॥ నాపుడు నాదధీచియు మనంబున సంతస మంది నవ్వి సం
భావితవాక్యపద్ధతులఁ బల్కుచు నిట్లనెఁ బేర్మితోడ నో
దేవతలార! ప్రాణులకుఁ దెక్కలిమృత్యుభయంబు పూనుచే
భావములం దలంపరు కృపామతి నెన్నఁడు మీమనంబులన్. 350

ఆ॥ ఎలమి బ్రదుక నిచ్చ నెనసినవారికి
దేహమెల్ల భంగిఁ దీపుగాదె
యచ్యుతుండు వచ్చి యర్థించె నేనిని
దన్ను నిచ్చునట్టి దాతగలఁడె. 351

వ॥ అదియునుం గాక. 352

సీ॥ అర్థంబు వేఁడెడు నర్థులు గలరు గా
కంగంబు వేఁడెడి యర్థి గలఁడె
తగుకోరికల నిచ్చుదానశీలుఁడు గల్గుఁ
దనదేహ మీనేర్చు దాత గలఁడె
యీ నేర్చువాఁడు దన్నిచ్చిన రోయక
చంపెడునట్టి యాచకుఁడు గలఁడె
చంపియుఁ బోవక శల్యంబు లన్నియు
నేఁటి పంచుకపోవువారు గలరె

ఆ॥ రమణ లోకమెల్ల రక్షించువారికి
హింససేయుబుద్ధి యెట్టు వొడమె
బ్రాతియైనయట్టి ప్రాణంబుపైఁ దీపు
తమకుఁబోలె నెవిరిఁ దలఁప వలదె. 353

వ॥ అనిన నింద్రుం డిట్లనియె. 354

తే॥ సర్వభూతదయాపరస్వాంతులకును
బుణ్యవర్తను లగుమిమ్ము బోఁటివారి
కమితసత్కీర్తికాముల కలఘుమతుల
కియ్యరానిపదార్థంబు లెవ్వి గలవు, 355

ఆ॥ అడుగరానిసొమ్ము నడుగరాదని మానఁ
డడుగువానిమాట లడుగనేల
భ్రాంతి నడుగుచోటఁ బ్రాణంబు లేనియు
నిచ్చువాఁడు దాతఁ డిచ్చుఁగాని. 356

వ॥ అని పరసంకటంబు దలంపక నిలింపులు గార్యపరతన్ సవినయ వాక్యపరంపరలఁ బ్రార్థించిన, నతండు దరహాసితవదనుండై యఖిలలోకధర్మం బెఱింగియు నొక్కింతకాలంబు ప్రతివాక్యం బిచ్చితి దీని సంహింపం దగుదురు. మీయట్టివారలకుం బ్రియం బగునేని నెప్పుడైన విడువం దగినశరీరంబు విడుచుట యేమి దుర్లభంబు. అధ్రువం బయిన యీదేహంబుచేతం గీర్తిసుకృతంబుల నెవ్వం డార్జింపకుండు నతండు పాషాణాదులకంటె నతికఠినుండు. మీయట్టి పుణ్యశ్లోకులచేతఁ గాంక్షింపబడిన శరీరం బప్రమేయధర్మార్జితంబు. ఏదేహంబుచేత సకలభూతంబులు శోకానుభవంబున శోకించు హర్షానుభవంబున హర్షించు నట్టిమహాకష్టదైన్యాకరం బైన శరీరంబు కాక శునకసృగాలాదులపాలుగాకుండ మేలయ్యెనని నిశ్చితాత్ముండయి దధీచి దత్త్వావలోకనంబుచేత నిరసిత బంధనుండై బుద్ధీంద్రియమానసంబులతోఁ గూడినక్షేత్రజ్ఞునిఁబరబ్రహ్మస్వరూపం బైన భగవంతునందు నేకీభూతంబు సేసి యోగజ్ఞానంబున శరీరంబువిడిచెను. అప్పు డింద్రుం డతనిశల్యంబుల విశ్వకర్మనిర్మితంబైస[1]నిశితశరధారాసమావృతంబై వెలుంగువజ్రాయుధంబుఁ గైకొని భగవత్తేజోపబృంహితుండయి యైరావతారూఢుండై సకలదేవోత్తమగరుడగంధర్వఖచరకిన్నరకింపురుష

1 పదనుగల నాఱంచులు గలది.

సిద్ధవిద్యాధరపరిసేవితుండై సకలముని జనంబులు వినుతింపఁ
ద్రిలోకహర్షకారియై భగవదనుగ్రహసంప్రాప్తమహోత్సాహ
వికసితవదనారవిందుండై వృత్రాసురుపై నడచె నప్పుడు. 357

ఉ॥ వృత్రుఁడు దానవాన్వయపవిత్రుఁడు [1]లోకజిఘాంసకక్రియా
సూత్రుఁడు [2]విగ్రహాగ్రహణ సుస్థిరవాక్యవివేకమానచా
రిత్రుఁడు [3]దేవతోరగదరీకృతవక్త్రుఁడు రోషదూషితా
మిత్రుఁడు శత్రుసేనఁ గని మిక్కిలి యైనయుగాంతకాకృతిన్.

క॥ మెండు గలదనుజనాయక
మండలములు గొల్వ నడచె మహితోద్ధతి వే
దండములసదుముఁ జనునడ
గొండయునుంబోలె నిబిడగోపోద్ధతుఁడై. 359

క॥ కాలగళుఁ డడిరి కడువడిఁ
గాలునిపైఁ గవయుసూడ్కి ఖరతరరవసం
చాలితపూర్వదిగంతరుఁ
డై లీల మహేంద్రుమీఁద నతఁ డరిగె నృపా! 360

వ॥ ఇట్లు రుద్రగణంబులు మరుద్గణంబులు నాదిత్యగణంబులు నశ్వి
దేవతలుఁ బితృదేవతలు విశ్వేదేవులు వహ్నియమనైరృతివరుణ
వాయుకుబేరేశానాదులు సిద్ధసాధ్యకిన్నరకింపురుషగరుడ
గంధర్వఖేచరప్రముఖంబులగు నింద్రసైన్యంబులతోడ నముచియు
శంబరుండును ననర్వుండును ద్విమూర్ధుండును వృషభుండును
సంబరుండును హయగ్రీవుండును శంకుశిరుండును విప్రచిత్తియు
నయోముఖుండును బులోముండును వృషపర్వుండును హేతియుఁ
బ్రహేతియు నుత్కటుండును ధూమ్రకేశుండును విరూపాక్షుం

---

1 లోకము సంహరించు పనికిఁ బ్రారంభకుఁడు. లయకర్త యనుట,
2 పోరు చేయుట నిశ్చలమైన మాట, జ్ఞానము, మానము, నడవడి గలవాఁడు,
3 దేవతలనెడి పాములకుఁ గొండ గుహవలె నున్న నోరుగలవాఁడు, దేవతా
భక్షకుఁడన్నమాట.

డును గపిలుండును విభావసుండును నిల్వలుండును బల్వలుండును దందశూకుండును వృషధ్వజుండును గాలనాభుండును భూతసంతాపనుండును వృకుండును సుమాలియు మాలియు మున్నగు దైతేయదానవయక్షరాక్షసాద్యసంఖ్యంబు లగు వృత్రాసురబలంబు లంతంత దలపడి సరమంబు సేసిరి. అప్పుడు. 361

చ॥ అసురులకున్ సురావలికి నయ్యె మహారణ మప్పు డొండొరుల్
ముసలగదాసికుంతశరముద్గరతోమరభిందిపాలప
ట్టిసపటుశూలచక్రముల రేవలు సూపియదల్చి యార్చుచున్
మసలక కప్పి రస్త్రముల మార్కొని మంటలుమింట నంటఁగన్.

క॥ ఒండొరులఁ గడవ నేసిన
[1]కాండము లాకాశపథముఁ గప్పి మహోల్కా
దండంబు లొలసి నిష్ఠుర
భండనముఖ మొప్పెఁ జూడఁ బ్రళయోచితమై. 363

చ॥ సురవరు లేయుబాణములు సూడ్కి కగోచరమై నభస్స్థలం
[2]బఱిముఱిఁ గప్పి [3]రేసి దివసాంతముఁ జేసినలీల నాసురే
శ్వరబలయూథవీరులను సాయకపంక్తులచేత వాని రూ
పఱ శతధూళిఁ జేసి పఱపై నతమం బొనరించి రార్చుచున్. 364

చ॥ సమరమదాంధులై సురనిశాచరవీరులు సైనికాంఘ్రిసం
క్రమితమహీపరాగములు గ్రమ్మిన నుమ్మలికంపుఁజీఁకటుల్
దమకనుదోయి కడ్డముగఁ దార్కొనినం జల మేది పోరి రా
క్రమితనిజాంతరంగపరిఘట్టితరోషమహాగ్ని పెంపునన్. 365

క॥ అతిగళితరక్తధారా
క్షతములతోఁ గానఁబడిరి సైనికులు మహో
ద్ధతరోషవహ్నికీలలు
వితతంబై పెల్లగిల్లి వెడలెడిభంగిన్. 366

---

1 బాణములు, 2 దట్టముగా, (తొఱ్ఱుమాఱుగా, మిక్కిలి వెంటనే), 3 రేసి = విజృంభించి.

సీ॥ రవణించు [1]శింజినీ టంకారరవములు
భటసింహనాదంబుఁ బరిఢవింప
భీషణోద్దామహయ హేషావిఘోషంబు
కరిబృంహితస్ఫూర్తిఁ గ్రందుకొలుప
సమరనిస్సాణకాంస్యశంఖనినాదంబు
నేమిస్వనంబుల [2]నిహ్నవింపఁ
దుముల మై చెలఁగెడు దుందుభిధ్వానంబు
లట్టహాసంబుల నాక్రమింప

తే॥ ఘటితశస్త్రాస్త్రనిష్ఠుర ఘట్టనోత్థ
ఖరతరోగ్రోరువిస్ఫులింగంబు లడరి
దివ్యకోటీరమణిఘృణిధిక్కరింప
సమర మొనరించి రసురులు నమరవరులు. 367

వ॥ ఇట్లు ప్రళయసంరంభవిజృంభితసముత్తుంగతరంగితభైరవారావనిర్ఘాతనిష్ఠురమహార్ణవంబునుం బోలె, యుగాంతసంక్రాంతఝంఝాపవనపరికంపితదీర్ఘనిర్ఘాతనిబిడనిష్ఠురనీరదంబులుంబోలె, నుభయసైన్యంబులుం గలసి సమరంబుసలుపుసమయంబున యుగాంతకృతాంతసకలప్రాణిసంహారకారణలీలయుంబోలెఁ బదాతిరాహుత్త*సామంతరథికమహారథికవీరులొండొరులు చండగతిం గాండంబులు పఱపుచు, గదలం జదుపుచుఁ, గత్తులఁ గత్తళంబులఁ జినుఁగం బొడుచుచు, నడిదంబుల నఱకుచుఁ, గుంతంబులం గ్రుచ్చుచు, కుఠారంబుల వ్రచ్చుచు, ముసలంబుల మోఁదుచు, ముద్గరంబులం బోఁదుచుఁ, జక్రంబులం ద్రుంచుచు, [3]సబళంబుల నొంచుచు, సురియల మెఱముచు, శూలంబులఁ దుఱుముచు, వాజుల కుఱికియుఁ వాలంబుల నఱికియుఁ దోడలు తుండించియుఁ దొండంబులు ఖండించియు మెడ లెడయించియు మెదళ్లు గెడయించియు నడుములుద్రుంచియు నాసికలుద్రెంచియుఁ బదంబుల

---

* గజారోహ—అని పాఠాంతరము.

1 వింటినారి, 2 మఱుగు పఱుపఁగా, 3 సబడియను ఆయుధవిశేషము,

విఱిచియుఁ బార్శ్వంబులం జఱచియు గజంబులఁ బఱిపియు గాత్రంబుల [1]మఱిపియుఁ గుంభంబులఁ బగిలించియుఁ గొమ్ములఁ బెకలించియు హస్తంబులఁ దుండించియు నంగంబులఁ జించియు రథంబుల సలియించియు రథికులం గూలియించియు సాధుల జంపియు సైంధవంబులఁ దంపియు, శిరంబునొగిలించియు [2]సీసకంబు లగిలించియు ఛత్త్రంబుల నుఱుమాడియుఁ జామరంబులం దునుమాడియు సైన్యంబులఁ జిదిపియు సాహసుల నెదిపియు, నడుములు ద్రుంచియు మఱియును బరస్పరగుణానిచ్ఛేదనంబున నన్యోన్యశోదండఖండన పటుత్వంబును నుభయసైంధవ ధ్వజసారథిరథికరథవికలనంబును నొండొరుల పాదజానుజంఘాహస్త మస్తకనిర్దళనంబును రక్తమాంసమేదఃపంకసంకలితసమరాంగణంబును నై యతిఘోరభంగిం బెనంగిరి. అప్పుడు. 368

చ॥ సమజయముఁ [3]సమాపజయసామ్యపరిశ్రమముఁ సమోరువి
క్రమము సమాస్త్రశస్త్రబలగర్వము నై కడు ఘోరభంగి నా
నముచివిరోధిసైన్యగణనాథులతోడ నిశాచరేశ్వరో
త్తములు దురంబు సేసి రొగిఁ దార్కొని వృత్రుబలంబు ప్రాపునన్.

వ॥ అప్పుడు. 370

లయగ్రాహి॥ మొత్తముగఁ బాఱు పెను నెత్తురుమహానదులఁ
దత్తరముతోనుఱికి తుత్తుకలు మోవం
జిత్తముల నుబ్బి వెస నెత్తుకొనుభూతముల
నత్తుకొని శాకినులు జొత్తిలుచు మాంసం
బుత్తలముతో మెసఁగి నృత్తములు సేయుమద
మత్తఘనఢాకినులు వృత్తగతిఁ బ్రేవుల్
[4]బిత్తరములందిగిచి మెత్తమెదడుల్మ్రొనసి
గుత్తగొనుచుండభయవృత్తిఁ [5]గలనొప్పెన్. 371

---

1 మఱిపి=మాటుపఱచి, 2 కిరీటములను, 3 సమమైన, అపజయ=ఓటమిచే, సామ్య = సమత్వముగల పరిశ్రమయు, 4 తొట్రుపాటు, 5 యుద్ధము.

వ॥ ఇట్లు దేవదానవులు నర్మదాతీరంబునఁ గృతయుగంబునం దలపడి త్రేతాయుగంబు సొచ్చునంతకాలంబుఁ బోరు దారుణంబుగాఁ జేయుచుండ, నంత వృత్రాసురుభుజబలంబు పెంపునఁ దెంపు సేసి కంపింపక నిలింపులపై రక్కసులు గుంపులై పెంపుచూపి మహావృక్షపాషాణగిరిశిఖరంబులు వర్షించిన. 372

మ॥ గిరిపాషాణమహీజముల్ గురియఁగా గీర్వాణు లన్నింటి ని
స్థిరనారాచపరంపరల్ వఱపుచున్ జూర్ణంబుఁ గావింప ని
ర్భరలీలం దమచేయుసత్త్వములు దోర్భంగంబులై పోవఁగాఁ
దెరలన్ రాక్షసయోధవీరుల మదోద్రేకంబు సంభిన్నమై. 373

క॥ ప్రచురముగ రాక్షసావళి
[1]ఖచరులపై నేయునిబిడకాండావళి దు
ర్వచనుఁ డెడనాడుమాటలు
సుచరిత్రునియందుఁబోలెఁ జొరవయ్యె నృపా. 374

వ॥ అప్పుడు. 375

వనమయూరము॥ అంత సురలేయునిబిడాస్త్రములపాలై
పంతములు దక్కి హతపౌరుషముతో ని
శ్చింతగతి రక్కసులు సిగ్గుడిగి భూమిం
గంతుగొని పాఱిరపకారపరులార్వన్. 376

క॥ కొండలఁ బోలెడురక్కసు
లొండొరులం గడవఁ బాఱి [2]రుక్కఱి పటుకో
దండముఖసాధనంబులు
భండనమున వైచి దివిజపతు లార్వంగన్. 377

వ॥ ఇట్లు సమరతలంబు వాసి తనప్రాపుమాని తీసి పఱచుచుండు దండనాయకులం జూచి యకుటిలమతిం బకపక నగి వృత్రాసురుం డిట్లనియె. 378

---

1 దేవతలు, 2 ఉక్కు + అఱి = బలముతగ్గి.

ఉ॥ [1]తుల్లతవృత్తి మీ కగునె శూరుల కిమ్మెయిఁ గీర్తిభోగముల్
గొల్లగఁ జేయు చావుమదిఁ గోరినవారల కైనఁ గల్గునే
తల్లడ మంది యీసమరధర్మము మాని తలంగఁ బాడియే
మల్లురఁడు దుర్దమప్రథనమత్తుఁడు వృత్రుని పాఱుటుంగరే. 379

క॥ చావు ధ్రువ మైనప్రాణికిఁ
జావులు రెం డరసికొనుఁడు సమరమునందుం
భావింప యోగమందును
జావంగా లేని చెడుగు చావుం జావే. 380

అధ్యాయము ౧౧

వ॥ అని వాసుదేవ తేజోవిశేషవిశేషితుండై దవానలకీలలం బోలె వెలుంగుచు వెఱచి వెన్నిచ్చి పాఱెడు నసురుల వెనుకొని తఱుము సురవీరులం జూచి హుంకరించి స్వర్గానుభవంబున నిచ్చలేకుండె నేని మదవలోకనస్పర్శనమాత్రంబు ముందరనిలుతురు గాక యని యేచి కల్పాంతానల్పఘనఘనాటోపంబునుం బోలెఁ గఠోర కంఠహుంకారతర్జనంబులం గర్జిల్లుచుఁ బ్రళయకాలపవనపరి భావితమహాశిఖిశిఖావళులఁ దృణీకరించు కుటిలావలోకనంబుల నాలోకించుచుం గాలపరిపక్వలీలాలోలుం డయిన శూలి పోలిక నాభీలమూర్తియై సకలజీవభారభరణదుర్భరభగ్నబ్రహ్మాండ భాండమహాధ్వానంబుభంగి [2]నాస్ఫోటించిన. 381

ఉ॥ కూలెఁ జగంబు లన్నియును గ్రుంకిరి సూర్యసుధాంశు, లద్రు లూ టాడె, నభస్థ్సలం బగిలె, నంబుధు లింకె, నుడుగ్రహాళి ప ట్టూడె, వడిం దిశల్ వగిలె నుర్వర క్రుంగె, నజాండభాండ మ ల్లాడె, విధాత బెగ్గడిలె నార్చుచు వృత్రుఁడు బొబ్బ వెట్టినన్.

లయగ్రాహి. కూలిరి వియచ్చరులు సోలిరి దిశాధిపులు
వ్రాలి రమర వ్రజము దూలిరు రగేంద్రుల్

1 నీచపుఁబని, 2 పగులఁ గొట్టిన.

ప్రీలిరి మరుత్తు లెద జాలిగొని రాశ్వినులు
కాలుడిగి రుద్రు లవ లీలబడి రార్తిఁ
వ్రేలిరి దినేశ్వరులు కీలెడలినట్లు సుర
జాలములు పెన్నిదుర పాలగుచు ధారా
భీలగతితోడఁ దమ కేలిధనువుల్ విడిచి
నేలఁబడి మూర్ఛలను దేలిరి మహాత్మా! 383

వ|| ఇట్లు కఠోరకంఠనాదం బొనర్చిన నశనిపాతంబునం గూలు ప్రాణిచయంబు భంగి నంగంబు లెఱుంగక రణరంగంబునం బడి బిట్టు మూర్ఛిల్లిన దివిజరాజ సైన్యంబుల వృత్రాసురుండు సంగరరంగ దుర్ధముండై మహీవలయంబు పదాహతంబుల గడగడ వడంక నిశితశూలంబు గేల నంకించుచు మదించిన భద్రమాతంగంబు కమలవనంబు చొచ్చి మట్టి [1]మల్లాడువిధంబున నిమీలితాక్షుండయి తనపదతలంబు రూపంబులు మాయక జమురుచు వెక్కసంబుగఁ గ్రీడించువానింగని వజ్రి వజ్రతోపమనిష్ఠురగదాదండం బాభీలభంగిఁ బ్రళయకాలమార్తాండచండపరివేషప్రేరితంబుగాఁ ద్రిప్పి వైచిన. 384

మ|| అది మింటం బెనుమంట లంటఁ బఱపై యాభీలవేగంబునం
గదియన్ వచ్చిన లీల వామకరసంక్రాంతంబు గావించి పె
ట్టిదుఁడై చేరి సురారి దానిఁ గొని కాఠిన్యోరుపాతంబులం
జదియన్ మోఁదె గజేంద్రమస్తకమునుత్సాహైకసాహాయ్యుఁడై.

ఆ|| అగ్గజంబు కులిశహతిఁ గూలుకులమహీ
ధ్రంబుఁ బోలె రక్తధార లురల
మస్తకంబు వగిలి మదమఱి జిరజిరఁ
దిరిగి భీతితోడఁ దెరలి పఱచె. 386

ఉత్సాహము. గజము దెరలి దాని కొఱలి కంప మొంది పాఱఁగా
భజన నింద్రుఁ డంకుశమునఁ బట్టి బిట్టు నిల్పుచు

1 త్రొక్కి చిందరవందర చేయు.

న్నిజసుధారసైకపాన నిర్ణయార్ద్రికరమునన్
ఋజుత మీఱ నిమిరె నదియు రీతి మెఱసి క్రమ్మఱన్. 387

వ॥ ఇవ్విధంబున నైరావతంబును సేద దేర్చుచు నెదుర నిలుచున్న భిదురపాణిం గని తోఁబుట్టువుఁ జంపిన తెంపుఁ దలంచి మోహశోకంబున [1]విపర్యాసంబుగా నవ్వుచు నాహవకామ్యార్థియై వృత్రుం డిట్లనియె. 388

శా॥ నాకుం బెద్దయు నీకు సద్గురువు దీనత్రాతరక్షున్ శుభ
లోకుం జంపితి విట్లు పాపమతివై లోభంబుతో నియ్యెడన్
లోకుల్ నవ్వఁగ మద్భుజాపటిమకున్ లోనైతి వీశూలమం
దాకంపింపఁగ నిన్ను గ్రుచ్చి ఋణముక్తాత్ముండనై పేర్చెదన్.

క॥ ఎట్టితులువయినఁ గానీ
నెట్టన తన బ్రదుకుకొఱకు నీవలె గురువుం
జుట్టమును బుణ్యు బ్రాహ్మణుఁ
బట్టి వధింపంగఁ గలఁడె పశువుం బోలెన్. 390

చ॥ దయయును సత్యమున్ విడిచి ధర్మమువాని యశంబుఁబాసి శ్రీ
జయములఁబాఱఁదోలి పురుషత్వము గానక లోకనిందితా
హ్వయుఁడగువానిచావునకు నార్యులు గుందుదురే సృగాలముల్
ప్రియమున నంటునే శవముఁ బ్రేలక చేరునె కంకగృధ్రముల్.

క॥ నిక్కమగు పాపములచేఁ
జిక్కితివి నిశాతశూలశిఖరాగ్రమునన్
మక్కించి నీదుమాంసము
నక్కలుఁ గుక్కలును జేరి నమలనొనర్తున్. 392

ఉ॥ [2]దీకొని నీకు నేఁడిచట దిక్కని వచ్చినవారు గల్గిరే
నేకమతిం బిశాచముల కెల్లను దృప్తిగ మన్నిశాతశూ
లైకమహాగ్నికీలల ననేకవిధంబున సోమయాజినై
మేఁకలజేసి వ్రేల్చెద నమేయ మదోద్ధతి వ్రాలి యియ్యసిన్. 393

---

1 వికృతముగా. 2 వ్యాపించి (ఎదుర్కొని).

క॥ శాకసనుంకులిశధారల
దీక్షాన నిర్జింపఁ గలిగి తేనిఁద్రబభూతో
ద్రేకంబు సేసి శూరుల
ప్రాకటపదపద్మధూళి భాగంగగుదున్. 394

సీ॥ సందేహ మేటికి జంభారి వేవేగ
భిదురంబు వేయుమా భీలభంగి
నహిలోభి నడిగిన యర్థరాశియుఁబోలెఁ
*గడపకు మిది వృథగాదు సుమ్ము
మురమర్దనుని తేజమున నాదధీచిపీ
ర్యాతిశయంబున నధిక మయిన
యదిగాన హరిచే నియంత్రితోన్నతుఁడవై
గెలువుము శత్రుల గీటడంచి

ఆ॥ యెందుఁగలఁడు విష్ణు డందుజయశ్రీలు
పొందుగాఁగవచ్చి పొందుచుండు
గాన భక్తవరదుఁ గమలాక్షు సర్వేశు
పదములందు మనముఁ బదిలపరతు. 395

వ॥ ఇపుడు వజ్రధారలం ద్రెంపంబడిన విషయభోగంబులు గలవాఁడ నయి శరీరంబువిడిచి భగవద్ధామంబునొందెద. నారాయణుని దాసుండనైన నాకు స్వర్గమర్త్యపాతాళంబులంగల సంపద్భోగంబులు నిస్పృగింపంబడవు. త్రైవర్గికాయాసరహితంబైన మహైశ్వర్యంబు ప్రసాదించుంగావున ననుపమేయంబైన భగవత్ప్రసాదం బన్యుల కగోచరం బద్దేవుని పాదైకమూలంబుగానుండు దాసులకు దాసానుదాసుండ నగుచున్నవాఁడ నని యప్పరమేశ్వరు నుద్దేశించి. 396

చ॥ అరయఁగ భక్తపాలనము లైన భవద్గుణజాలమాత్మ సం
స్మరణము సేయవాక్కు నిను సన్నుతిసేయ శరీరమెల్లఁ గిం

* గడవలేనిది వృథగాదు సుమ్ము—అని పాఠాంతరము.

కరపరివృత్తిసేయ మదిఁ గాంక్షయొనర్చెదఁగాని యొల్ల నే
నరిది ధ్రువోన్నతస్థలము నబ్జజుపట్టణ, మింద్రభోగమున్. 397

ఉ॥ ఆఁకలిగొన్న [1]క్రేపులు రయంబున నీఁకలురాని పక్షులున్
దీకొని తల్లికిన్, మఱి విదేశగతుండగు భర్తకుంగడు
వ్యాకులచిత్తయైన జవరాలును, దత్తఱమందుభంగి నో
శ్రీకర! పంకజాక్ష! నినుఁ జేరఁగ నామది కోరెడుం గదే. 398

క. నాకునుసఖ్యము పుణ్య
శ్లోకులతోఁగాని తత్త్వశూన్యులు సంసా
రైకవిమోహులతోడం
గాకుండనొనర్పుమయ్య కంజదళాక్షా! 399

వ॥ అని పలుకుచు. 400

అధ్యాయము ౧౨.

మహాస్రగ్ధర॥ హరిపై సర్వాత్ముపై నత్యగణితగుణుపై సంతరంగంబు పర్వన్
సరిమేనుప్పొంగఁజావున్ జయమును సరిగా సంతసంబంగనుచున్ భీ
కరుఁడై కాలాగ్నిపోలెం గనలుచుఁగవిసెన్ గర్వదుర్వారుఁడై దు
ర్భరలీలన్ భూమి గంపింపఁగ దిశల ద్రువన్ ఖండనోద్దండవృత్తిన్.

క॥ దారుఁగొని ప్రళయోదకమున
హరిపైఁ గైటభుఁడు గవియు హంకారమునన్
సురసాధుమీఁద వృత్రా
సురుఁడు మదోద్వృత్తి నడచె [2]శూలాయుధుఁడై. 402

శా॥ కల్పాంతాగ్నియుబోలె నుల్కలెగయంగాఁ ద్రిప్పుచున్ దీన నో
యల్పా! చావు మటంచు శూలమురయం బారంగఁబై వైచినం
బోల్పం గోటిరవిప్రకాశత దివిం బోవంగ వీక్షించి యా
వేల్పుల్ పొంగఁగ వజ్రధారఁదునిమెన్ విన్నాణ మొప్పారఁగన్.

---

1 క్రేపులు=లేగలు, 2 ఉల్కలు=ఆకాశమునుండిపడు రేఖాకార తేజములు.

ఆ॥ శూల మప్పు డతఁడు స్రుక్కక ఖండించి
పూని రోసి కదిసి భుజము ద్రుంచె
నసుర వనలి యేకహస్తుఁడై పరిఘంబు
కొని మహేంద్రుఁ [1]గిట్టి హనువు లదిచె. 404

వ॥ ఇట్లు ప్రళయకాలభీషణపరివేషవేషంబుగా రోషంబునం బరిఘంబుఁ ద్రిప్పి కుప్పించి గజకుంభస్థలంబు భగ్నంబుసేసి యింద్రు హనుప్రదేశంబును నిష్ఠురాహతి నొప్పించిన. 405

క॥ గజము మదముడిగి తిరుగుచు
గుజగుజ్జై గీఁకపెట్టఁ గులిశము నేలన్
[2]భజనసఁ జెడి విడిచె నింద్రుఁడు
గజిబిజితో నగడె నసుర కడిమి జగంబుల్. 406

క॥ కరుణుఁడు దివిజనాథము
కరణిన్ వృత్రాసురేంద్రుఁ కడిమికి లోనై
తిరుగుడువడ్డహరిం గని
పుర పుర నాహోయటంచుఁ బొగిలె జగంబుల్. 407

వ॥ అప్పుడు. 408

ఆ॥ గజముపాటు సూచి కడు దీనగతిఁ జూచి
పవిశరంబు జాఱి పడుటఁ జూచి
యుద్ధధర్మ మఱఁగి యున్న శత్రునిఁ జూచి
సిగ్గుతోడ వజ్రి శిరము వాంచె. 409

వ॥ ఇట్లు యుద్ధంబున శత్రుసన్నిధిం గరంబు జాఱిపడినవజ్రంబుఁ బుచ్చికొనక నివ్వెఱపడి లజ్జించి యున్న పాకశాసనుం జూచి వృత్రుం డిట్లనియె. 410

క॥ దురమునఁ [illegible]టువు నవలిన
శరణన్నను వైరిజనులఁ జంపరు వీరుల్

1 సవిూపించి, 2 భజన = హత్తుగడ (పొందు).

వెఱఁ గంద నేలకులిశము
కర మరుదుగఁ బుచ్చికొనుము కాచితి నింద్రా! 411

సీ. వజ్రంబుఁ గైకొని వైరి నిర్జింపు మి
ట్లడలంగ వేళ గా దమరనాథ!
యమర దేహాధీను లైన సమస్తుల కెల్ల
నీశు లక్ష్మీశు సర్వేశుఁ బాసి
కడలేరు జయములు గల్గునె యెంతైనఁ
దలపోసి చూడుమా తత్త్వబుద్ధి
నీలోకపాలకు లెవ్వనివశగతి
వలఁ బక్షిపతుల వర్తనమున
తే. జిక్కి చేష్టలు సేయుచుఁ జింతగాంతు
రట్టిమృత్యుబలంబుల నాత్మజయము
తమదిగాఁ గోరి [1]యజ్ఞానతంత్రులగుచుఁ
గమలలోచనుఁ లీలావికారములను. 412

తే. మెఱయ యంత్రమయం బైనమృగముభంగి
దారునిర్మితమైనట్టి తరణిపోల్కి
శక్ర యెఱుఁగుము యీ భూతజాల కెల్ల
దళితపంకేరుహాక్షుతంత్రంబు గాఁగ. 413

వ. మఱియు భూతంబులచేతను నింద్రియంబులచేతను నవసుప్తైన పురుషుండు ప్రకృతిచేత వేఱుసేయంబడిన యాత్మకుం బరమేశ్వరానుగ్రహంబు వాసి సుఖియించుచుండును. అవిద్వాంసుం డైనవాఁ డనవరతంబుఁ దన్ను స్వతంత్రుంగాఁ దలంచుచుండును. భూతంబులవలన భూతంబులు పుట్టుచుండును. ఆ భూతంబులు భూతంబులచేత భక్షింపంబడుచుండు. పురుషున కాయువు శ్రీయును గీర్తియు నైశ్వర్యంబును మొదలయినవి యనుభవింప నెంత

1 అజ్ఞానములోఁబడి.

గాలంబు ప్రాప్తం బంతగాలంబు నివసించు. ప్రాప్తంబు దీఱినఁ బురుషుండును జాలింబొందిన నవి యుండక పోవుచుండును. కావున గుణంబులును వగుణంబునుఁగీర్త్యపకీర్తులును జయాపజయంబులును సుఖదుఃఖంబులును జావుబ్రదుకులును సమంబులై కలుగుచుండును. అజ్ఞానస్థితుఁడైనవానికి సత్త్వరజస్తమోగుణంబులు గలిగి యుండు నట్టివానికి గుణమయంబులైన యింద్రియంబులై యాత్మ యని తోఁచుచుండును. కావున వాఁడాగుణంబులచేత బద్ధుండగును. ఆగుణంబులకు సాక్షిమాత్రంబగు శరీరంబు వేఱని యెవ్వఁ డెఱుంగు నట్టివాఁడాగుణంబులచేత బద్ధుండు గాఁడు. కావున గుణంబులును గుణియును భోక్తయును భోగ్యంబును జయంబును నపజయంబును హర్తయును హార్యంబును నుత్పత్తిస్థితిలయకర్త స్రష్ట సర్వేశ్వరుండైన యప్పరమేశ్వరుండె కాని యన్యంబు లేదు. ఇప్పుడు నా హస్తంబు నాయుధంబునుం బోయినను భవత్ప్రాణాపహరణంబునకు సమర్థుండ నగుచున్న నన్నుం జూడుమని వృత్రాసురుండు మఱియు నిట్లనియె. 414

తే॥ వాహనంబు[1]లాసనమ్ములు వాఁడిశరము
యక్ష[2]ములు గ్లహము లసువులె[3] యొడ్డనములు
గాఁగ నాడెడు నీ [4]ద్యూతకర్మమందు
నెఱుఁగఁ జయమును నపజయ మెవ్వఁ డెఱుఁగు. 415

ఉ॥ అనవుడు వృత్రుమాటలకు నద్భుతమంది సురేంద్రుఁ డెంతయుం
దనమదిఁ [illegible]తం బుడిగి దైవముగా నతనిన్ భజించి కై
కొనియెఁ గరంబునన్ దిగువఁ గూలినవజ్రము నప్పు డాత్మలోఁ
దనరఁ జగంబు లన్నియు ముదంబునఁ బొందిరి ఖేచరావళుల్.

* వాహనంబులు సారెలు వాఁడిశరము—అని పాఠాంతరము. ఈపాదమున గణభంగమున్నది - 'సనములు' - అనిన దోషము పోవును.

1 ఆసనమ్ములు = పాచికలాడుపలకలు "వాహానాసనః" అనిసంస్కృతము, 2 అక్షములు — పాచికలు, 3 పందెములు, 4 జూదము.

క॥ [1]రాహుగ్రహవక్త్రగుహా
గేహాంతము వాసి వచ్చి కిరణావళిస
ద్బాహుళ్య మొప్ప వెలిఁగెడు
[2]నాహస్కరుఁడుఁ బోలె హరి యొప్పె నృపా! 417

వ॥ ఇట్లు కరకలితవజ్రాయుధరుఙ్మండలమండితదిఙ్మండలుం డయిన జంభారి గంభీరవాక్యంబుల విస్మయమందస్మితముఖారవిందుం డయి వృత్రున కిట్లనియె. 418

క॥ ఓదానవేంద్ర! నీమతి
వేదాంతముఁబోలెఁ దత్త్వవిజ్ఞానకళా
మోదము; నీవతిభక్తుఁడ
వాదిమపురుషునకు హరికి నబ్జాక్షునకున్. 419

ఉ॥ లోకము లెల్ల నిండి తనలోనుగ సర్వముఁ జేసి, ప్రాణులన్
[3]భోగులఁ బెట్టి యెల్లెడలఁ దీప్తులు సూపెడివిష్ణుమాయ నేఁ
డేకమతిం దలంచి; తిదియేల మహాసురరూపు మాని సు
శ్లోకుఁ బురాణపూరుషుని శోభనమూర్తి ధరింపు నింపునన్.

ఉ॥ ఏనియమంబు సల్పితివొ యెట్టిమహాతప మాచరించితో
పూనిరజోగుణాభిరతిఁ బొందిననీమతి [4]శాంతిదాంతిస
మ్మాననమానసానుభవమత్తమరాళముఁ డగోషభావస
మ్మానుఁ డమేయుఁ డాదనుజమర్దనుభక్తి యొసంగె నెంతయున్.

క॥ నారాయణరూపామృత
పారావారమునఁ దేలుభక్తుఁడు దాభూ
దారకరఖాతకోదక
పూరంబులు నేలతృప్తిఁ బొందుమహాత్మా! 422

1 రాహుగ్రహముయొక్క నోరనెడి గుహరూపమయిన యిల్లు వెడలి, 2 సూర్యుఁడు, 3 భోగము—సుఖము, 4 శాంతి దాంతి గుణములయాదరముకల, మనస్సనెడి మానస సరస్సుయొక్క యనుభవముచే మందించిన హంస.

వ. ఇట్లు వలుకుచున్న యింద్రుని నుపలక్షించి వృత్రాసురుం డాయో
ధనదున్మత్తకాంక్షుండై మానసనుండై వైరిం బురికొల్పుకొని వామ
హస్తంబునం బరిఘంబుం ద్రిప్పుచు నుప్పరంబునం గుప్పించుచు
[1]బ్రహ్మాండమహాకర్పరంబు నిష్ఠురభైరవారావంబునం బగిలించుచు
సముత్తుంగమత్తమాతంగపుంగవంబు వృషభంబుపైఁ గవియు
భంగి సురవృషభు నెదురం బుపలక్షించి భీమశాశనిపాతవేగం
బునం గవ్వించె నింద్రుండు కులిశధార నప్పరిఘంబుం దునిమి
తోడన శేషఫణావిశేషభాసురంబయిన బాహుదండంబు
ఖండించె; నప్పుడు వృత్రుండు భిన్నబాహుద్వయమూలుండై
రక్తధారలం దొరఁగుచు వజ్రిచేతఁ [2]బక్షహతంబై దివంబుననుండి
జారుచున్న కులపర్వతంబునుం బోలెఁ జూపట్టి ప్రళయకాల
సంహారనిర్ణిద్రస్ఫటచ్ఛటార్భట కఠోరకీలాభీలాగ్ని సమానక్రూర
కుటిలనిరీక్షణుండయి, భూనభోమండలంబులఁ గ్రిందిమీఁది
దవడల వహించి నభోమండలంబునుంబోలెఁ దుదిమొదలెఱుంగ
రాని వికృతంబుగా వక్త్రంబు దెఱచి [3]మందరమథనబధ్యమాన
విషధర విషమనిశ్వాసభీలం బగునాలుక నభంబు నాకుచుఁ గాల
సంహారకారుండయిన కాలుని భుజదండమండితంబగు
దండంబునుంబోని దంష్ట్రలచేత జగత్త్రయంబును మ్రింగెడు
వాఁడునుంబోలె నతిమాత్రమహాకాయుండయి పర్వతంబులం
దలంగ మీటుచు నడ గొండయుంబోలె నభోభాగభూభాగంబుల
నాక్రమించి యప్పుడు. 423

ఉ. కాలము గాటిమృత్యుముఖంబునఁ బోలెను విస్ఫులింగముల్
గ్రాలఁగ, దేవసంఘములు గంపము నొంద, జగంబు లెల్ల నా
హాలుకకారవం బెసఁగ సద్భగజంబును నాయుధంబుతో
నాలుకఁ జుట్టిపట్టి సురనాథుని మ్రింగె మహాద్భుతాకృతిన్. 424

1 బ్రహ్మాండమను పెడి చిప్ప 2 పక్షములందుఁ గొట్టఁబడినది, (హతపక్షమని అర్థము) 3 మంథరముచే మథింపఁబడుతఱి త్రాడుగా గట్టబడిన, విషధర = వాసుకి యొక్క, విషమ = క్రూరమైన, జిహ్వా = నాలుకవలె, అభీలము = భయంకరము.

ఆ॥ లోక మెల్ల నపుడు చీఁకాకుపడెఁ, దమం
బడరె, సుడుగణంబు లవనిమీఁద
సోనవాన గురిసె, సూర్యచంద్రాగ్నుల
రశ్ములడఁగె, దిశలు రభస మయ్యె. 425

వ॥ అప్పుడు. 426

ఉ॥ కందఁడు భీతి గుందఁడు ప్రకంపన మొందఁడు పెద్దనిష్ఠురం
బెందఁడు తత్తఱింపఁడు విశేషముఁ జొప్పడు వైష్ణవీజయా
నందపరైక విద్యను మనంబునఁ దాల్చుచు నుండెఁ గాని సం
క్రందనుఁ డానిశాచరుని గర్భములోఁ బరిరక్షితాంగుఁడై. 427

వ॥ ఇట్లు కవచరూప శ్రీనారాయణ కృపాపాలితుండై యోగబలం
బున బలభేది యతని యుదరంబు వజ్రాయుధంబున భేదించి యైరా
వణసహితుండై వెడలి యతని కంధరంబు తెగ నడువ
వజ్రంబుఁ బ్రయోగించిన నతినిష్ఠుర వేగంబున వృత్రహననా
ర్థంబుగం దిరుగుచు సూర్యాదిగ్రహనక్షత్రంబులకు దక్షిణోత్తర
గతి రూపం బయిన సంవత్సరసంధియందు నహోరాత్రమధ్యం
బున వృత్రుశిరంబు పర్వతశిఖరంబునుంబోలెఁ ద్రుంచి కూలం
ద్రోచె నప్పుడు. 428

మ॥ మొరసెన్ దుందుభు లంబరంబునఁగడున్ మోదించి గంధర్వులున్
సురలున్ సాధ్యులు సిద్ధులున్ మునివరుల్ సొంపార వృత్రఘ్ను భీ
కర తేజోవిభవప్రకాశకరవిఖ్యాతైకమంత్రంబులం
దిర మొప్పం బఠియించుచుం గురిసి రెంతేఁ బ్రీతిఁ బూసోనలన్.

ఆ॥ ఏమి సెప్ప నప్పు డింద్రారితనువున
నొక్క దివ్య తేజ ముబ్బి వెడలి
లోకమెల్లఁ జూడ లోకులు సూడఁగ
లోకమరసి విష్ణు లోను సొచ్చె. 430

అధ్యాయము ౧౩

వ॥ ఇట్లు లోకభీకరుండై, వృత్రాసురుండు గూలిన నఖిలలోకంబులు బరితాపంబు లుడిగి సుస్థితిం బొందె. దేవర్షి పితృగణంబులు దానవులతోడం గూడి యింద్రునకుం జెప్పక తమతమస్థానంబులకుం జనిరి. అనిన విని పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రున కిట్లనియె. 431

ఆ॥ ఏమికారణమున నింద్రుతోఁ బలుకక
సురలు వోయి? రట్టి సురగణంబు
లెందుచేత సుఖముఁ జెందిరి? వజ్రికిఁ
జేటు గలుగుటెట్లు సెప్పవయ్య. 432

వ॥ అనిన శుకుం డిట్లనియె. వృత్రపరాక్రమచకితు లయిన నిఖిలదేవతలును మహర్షిగణంబులును మున్ను వృత్రవధార్థం బింద్రునిం బ్రార్థించిన నతండు బ్రహ్మహత్యకుం జాలక తొల్లి విశ్వరూపునిం జంపిన పాపంబు స్త్రీలయందును భూమియందును జలంబులందును ద్రుమంబులందును విభజించి పెట్టితిని. ఇపు డీహత్య యేరీతిం బాపుకొనువాఁడ నాకశక్యంబనిన మహర్షు లశ్వమేధయజ్ఞంబు సేయించి యజ్ఞపురుషుండయిన శ్రీనారాయణదేవుని సంతుష్టునింజేసి యీహత్యం బాపం గలవారము. స్వభావంబున బ్రాహ్మణ పితృగోమాతృసజ్జనహంతలైన వార లేదేవునిం గీర్తించి శుద్ధాత్ములగుదు రద్దేవుని నశ్వమేధమహామఖంబున శ్రద్ధాన్వితుండవై సేవించిన నీకు ఖలుండైన యిద్దురాత్ముని హింసించిన హత్యయేమి సేయంగలదని యొడంబఱిచిన నింద్రుండు వల్లెయని యవ్విధంబున మార్తునిం బరిమార్చి బ్రహ్మహత్యం బొంది యత్తాపంబు భరియింపనోపక దుర్దశం బొందె. అప్పుడు. 433

సీ॥ పాపంబుఁ జండాల రూపంబు గలదాని
ముదిమిచే నొడలెల్ల గదలుదాని
క్షయకుష్ఠరోగసంచయకృతం బగుదాని
నురురక్తపూరంబు దొరఁగుదాని
నరసిన వెండ్రుకల్ నెరసినతలదాని
నటఁ బోకు పో కుండు మనెడుదానిఁ
[1]గదురు కంపునఁ బ్రేవు లదరఁజేసెడుదానిఁ
దా నెందుఁ బాఱినఁ దఱుముదాని

ఆ॥ నాగుణంబు లెల్ల భోగింపు కేరీతి
నరుగ నెంతవాఁడ వనెడుదాని
బిట్టు దిరిగి చూచి భీతిల్లి సిగ్గుతో
దేవనాయకుండు బెదరి పఱచె. 433

వ॥ ఇట్లతివికృతత్వంబుతో బ్రహ్మహత్య వెనుతగుల నింద్రుండు
నభోభాగభూభాగదిగ్భాగంబు లెల్లం దిరిగి యెందుం జొరం దెరువు లేక
దీర్ఘనిర్ఘాతాటోపనిశ్శ్వాసధూషితుండై యీశాన్యభాగంబు
నకుం బఱచి యద్దెస నమేయపుణ్యాగణ్యం బగు మానససర
స్సునం బ్రవేశించి యందొక్క కమలనాళంబు సొచ్చి తంతువులం
గలసి రూపంబు లేక యలబ్ధభోగుండై బ్రహ్మహత్యావిమోచ
నంబుఁ జింతించికొనుచు సహస్రవర్షంబు లుండెను. ఆచండాలియు
నది పరమేశ్వరదిగ్భాగం బగుటం జేసి యందు జొరరాక కాచి
యుండె, నంతకాలంబుఁ ద్రిదివంబున నహుషుండు విద్యాబలతపో
బలయోగబలంబులం బాలించుచుండి సంపదైశ్వర్యమదాంధుండై
యింద్రపత్నిం గోరి యింద్రుండు వచ్చునందాఁక నాకుం బత్నివి గ
మ్మనిన నా శచీదేవి బృహస్పతిప్రేరితయై [2]బ్రహ్మర్షివాహ్యశిబిక
నెక్కి వచ్చి నన్ను భోగింపు మనిన నతం డట్లచేసి కుంభసం
భవశాపహతుండై [3]యజగరయోనియందుఁ బుట్టె. అంత

1 వ్యాపించుచున్న, 2 బ్రహ్మర్షులు మోయుపల్లకి, 3 కొండచిలువ జన్మము.

నింద్రుండు బ్రహ్మర్షి గణోపహూతుండై త్రిదివంబునకు వచ్చె. నంతఁగాలంబు నారాయణచరణారవింద ధ్యానపరుండై యుండుటం జేసియు దిగధినాథుండైన శంకరుచేత రక్షింపఁబడ్డవాఁడై యుండుటం జేసియు దర్పోష బలంబు దఱిఁగి సహస్రాక్షుం బీడింప లేదయ్యె. అప్పు డింద్రుండు నిజైశ్వర్యంబునుం బొంది బ్రహ్మర్షి పరివృతుండై సుమహాపురుషారాధనంబు సేసి హయమేధాధ్వరంబునకు దీక్షఁ గైకొని బ్రహ్మవాదులచేత నాదరింపఁబడుచున్న వాఁడయి సర్వదేవతామయుండైన నారాయణుం బరితృప్తుం జేసి మంచు విరియించు మార్తాండుని చందంబునఁ ద్వాష్ట్రవధమహా పాపంబు నాశంబు నొందించి సకల దివిజయక్షగంధర్వసిద్ధముని జనసంస్తూయమానుండయి త్రిభువనైశ్వర్యభోగభాగ్యంబులం గయికొనియె. అప్పుడు. 435

చ॥ సతతమరీచిముఖ్యమునిసంఘముచేత యథోచితంబుగాఁ
గృతఘనవాజిమేధమునఁ గేశవు నీశుఁ బురాణపూరుషున్
హితు జగదీశు యజ్ఞపతి నిష్టఫలప్రదు నంతరంగ సం
గతు భజియించి వజ్రి గతకల్మషుఁడై నెగడెన్ మహీశ్వరా!

సీ॥ మఱియుఁ బుట్టింపంగ మనసు వెట్టినయట్టి
[1]క్రూరకర్మాంబోధి కుంభజుండు
[2]అంగారములు సేయ నాహుతిఁ గన నోపు
బహుపాపకానన పావకుండు
కందక దిగ మ్రింగి గ్రక్కునఁ ద్రేఁపంగఁ
[3]గల్మషగరళగంగాధరుండు
ఘనగహనాంతరములఁ గాలూన నియ్యని
కలుషదుస్తరతమోగ్రహవిధుండు

1 పాపములనెడి సముద్రముపాలిఁటికి అగస్త్యుఁడు, పాపముల నడంచువాఁడనుట, 2 బొగ్గులు, 3 పాపములనెడి గరళమునకు శివునివంటివాఁడు, పాపహర్త యనుట.

ఆ॥ సకలము త్రిలోక సామ్రాజ్యసమధిక
సహజభోగభాగ్య సంగ్రహైక
కారణాప్రమేయకంజాక్షసర్వేశ
కేశవాదినామకీర్తనంబు. 437

సీ॥ అఖిలదుఃఖౌఘసంహారాదికారణం
బఖిలార్థసంచయాహ్లాదకరము
విమలభక్త్యుద్రేకవిభవసందర్శనం
బనుపమభక్తవర్ణనరతంబు
విబుధహర్షానేకవిజయసంయుక్తంబు
గ్రస్తామరేంద్రమోక్షక్రమంబు
బ్రహ్మహత్యానేకపాపనిస్తరణంబు
గమనీయసజ్జన కాంక్షితంబు

తే॥ నైన యీయితిహాసంబు నధికభక్తి
వినినఁ జదివిన వ్రాసిన ననుదినంబు
నాయురారోగ్య భాగ్యభోగాభివృద్ధి
కర్మనాశము సుగతియుఁ గల్గు ననఘ! 438

అధ్యాయము ౧౪.

సీ॥ నావుడు యోగీంద్ర! నామనం బీవృత్త
వివరంబు నీచేత విన్నమొదలు
కడు నద్భుతంబునఁ గళవళం బందెడుఁ
గోరిరజస్తమోగుణములందు
వర్తించునీపాప వర్తికి నేరీతి
మాధవపదభక్తి మది వసించె
సత్త్వస్వభావులై సమబుద్ధులై తపో
నియమప్రయత్నులై నిష్ఠచేత

తే॥ నిర్మలాత్మకులైనట్టి ధర్మపరుల
కమరులకుఁ బుణ్యమునులకు నంబుజాక్షు
భూరికైవల్యసంప్రాప్తి మూలమైన
భక్తి వీనికిఁబోలె నేర్పాటు గాదు. 439

సీ॥ భూస్థలిఁ గలరేణువులకన్న దట్టమై
కడు నొప్పజీవసంఘములు గలవు
ఆజీవములలోన నరయ ధర్మాయత
మతి వసించినవారు మనుజజాతి
ఆ మనుష్యులలోనఁ గామంబుఁ బెడఁబాసి
మోక్షార్థులగువారు మొదల నరిది
మోక్షమార్గం బాత్మమూలంబుగా నుండు
వారిలో ముక్తులులేరు తఱచు

తే॥ ముక్తులైనట్టివారిలో యుక్తిఁ దలఁపఁ
జాల దుర్లభుఁ డమిత ప్రశాంతిపరుఁడు
పరమసుజ్ఞాననిరతుండు భద్రగుణుఁడు
రమణ శ్రీవాసుదేవపరాయణుండు. 440

తే॥ సకలలోకాపకారి దుస్సంగతుండు
వృత్రుఁ డేక్రియ సుజ్ఞానవేది యయ్యె
సమరమునఁ బౌరుషంబుచే నమరవిభుని
నెట్లు మెప్పించె దీని నా కెఱుఁగఁజెపుమ. 441

చిత్రకేతూపాఖ్యానము

వ॥ అని పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రు నడిగెనని సూతుండు శౌనకాది మునులకుం జెప్పి మఱియు నిట్లనియె. అట్లు గజపుర వల్లభుండు సంప్రశ్నంబు సేసిన బాదరాయణి హరిస్మరణ శ్రద్ధాపరుండై తొల్లి కృష్ణద్వైపాయననారదదేవలమహర్షులు నా కెఱింగించిన యితిహాసంబు గలదు. దాని నెఱింగించెద సావధానుండవై యాకర్ణింపు మని యిట్లనియె. 442

చ॥ అమితవిభూతిఁ జాల నమరాధిపుఁ బోలుచు శూరసేన దే
శములకు భర్తయై ప్రజలు సంతస మందఁగ సార్వభౌముఁడై
[1]క్షమ దమ కెల్ల కాలమును [2]గామదుహంబునఁ జిత్రకేతు నా
మమునఁ బ్రసిద్ధి కెక్కె గుణమండనుఁ డంచితకీర్తిధాముఁడై.

సీ॥ మానితతారుణ్యమదనతురంగులు
కందర్పవిజయైకఖడ్గలతలు
మదనసమ్మోహనమంత్రాధిదేవతల్
పంచశిలీముఖు బందెకత్తె
లసమాస్త్రుఁ జెఖలంబు [3]నడకించుబొమ్మలు
నాత్మసంభవుని [4]కట్టాయితములు
పుండ్రేక్షుకోదండు భూరితేజంబులు
శంబరవిద్వేషి సాయకములు

తే॥ నాఁగఁబోలుపారు నేకకోటి నలినముఖులు
దనకుఁ బత్నులుగాఁగ నత్యంతవిమల
కీర్తివైభవ సన్మార్గవర్తి యగుచు
జగతిఁ బాలించుచుండె నా జనవిభుండు. 444

తే॥ కలిమి వేవేలుభార్యలు గలిగియుండఁ
బరఁగ సంతతిరొక్కండుఁ బడయ లేక
చిత్తమునఁ జాలఁ బాయని చింత వొడమి
బడలఁ జొచ్చెను వేసవి మడువుఁ బోలె. 445

ఉ॥ రూపము సత్ప్రతాపము[5] మరుత్పతిభోగము యౌవనంబు సం
దీపితచారువర్తనము దిగ్విజయంబును సత్యముం జగ
ద్వ్యాపిత కీర్తియున్ సతులు వైభవముఖ్యము లెల్ల మాన్పగా
నోపక యుండె నానృపతి నొందిన సంతతిలేని దుఃఖమున్. 446

---

1 భూమి, 2 కామధేనువు, కోరికలను గురియునది, 3 పరిహసించు జేకి మోసపుచ్చు, 4 గట్టిసన్నాహములు, 5 ఇంద్రభోగము.

వ. ఇట్లు సంతతి లేక యతిదుఃఖమానసుం డయిన యానరేంద్రుని మందిరంబున కంగిరసమహాముని వచ్చి యతనిచేత నతిథి సత్కారంబులు వడసి కుశలం బడిగి రాజ్యంబు భవదధీనంబ కదా! పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశమహదహంకారంబు లనియెడి యేడింటిచేత రక్షింపంబడ్డ జీవుండునుంబోలె నమాత్యజనపద దుర్గద్రవిణసంచయదండమిత్రంబు లనెడి సప్తప్రకృతులచేత రక్షితుండవై ప్రకృతి పురుషులయందు భారంబు పెట్టి రాజ్య సుఖంబు లనుభవింతువు గదా; మఱియు దారప్రజామాత్యభృత్య మంత్రి పౌరజానపదభూపాలురు నీకు వశవర్తులు గదా; సర్వం బునుం గలిగి సార్వభౌముండవైన నీవదనంబున విన్నఁదనంబు గలిగి యున్నయది. కతం బేమి? యనిన నామునిప్రవరునకు నతం డిట్లనియె; మీ తపోబలంబున మీకు నెఱుంగరాని యదియుం గలదే యని తలవంచి యూరకున్న నతని యభిప్రాయం బెఱింగి యాభగవంతుం డైన యంగిరసుండు దయాళుండై పుత్రకామేష్టి వేల్చి యజ్ఞశేషం బతని యగ్రమహిషి యయిన కృతద్యుతి కిచ్చి నీకుం బుత్రుండు గలిగెడి నతనివలన సుఖదుఃఖంబు లనుభవింపంగలవని చెప్పి యమ్మహాత్ముండు సనియె; నాకృతద్యుతి యను దేవి గర్భంబు ధరియించి నవమాసంబులు నిండినం గుమారునిం గనియె. ఆకాలంబున రాజునకు సమస్తభృత్యామాత్య జనంబులుఁ బరమానందంబుఁ బొందిరి. అపుడు చిత్రకేతుండు కృతస్నానుండై సకలభూషణభూషితుండై సుతునకు జాతకర్మంబు నిర్వర్తించి బ్రాహ్మణులకు నపరిమితహిరణ్యరజత దానంబులును వస్త్రాభరణంబులును గ్రామంబులును గజంబులును వాహనంబులును ధేనువులును నాఱేసి యర్బుదంబుల ద్రవ్యంబును దానంబుసేసి ప్రాణిసముదయంబునకుం [1]పర్జన్యుండునుం బోలెఁ దక్కినవారలకు నిష్టకామంబులు వర్షించి పరమానంద హృదయుండై యుండెఁ. గుమారుండును మాతృపితృజనంబులకు

---

1 మేఘుఁడు.

సంతోషముచేయుచు దినదినప్రవర్ధమానుండై పెరుఁగుచుండె.
అంతం బుత్రమోహంబునం గృతద్యుతియందు బద్ధానురాగుండై
మహీధవుండు వర్తించుచుండం దక్కినభార్యలు సంతానసంతోష
వికలలై యీమోహంబునకుం గారణంబు పుత్రుండ యని
యీర్ష్యంజేసి దారుణచిత్తలై కుమారునకు విషం బిడిన సుఖనిద్రి
తుండునుంబోలె బాలుండు మృతిఁబొందెను. అప్పుడు వేగుటయు
దాది బోధింపంజని యాకుమారుని వికృతాకారంబుఁ జూచి
విస్మయశోకభయాక్రాంతయై పుడమిం బడి యాక్రందించె నప్పుడు.

తరలము॥ పుడమి [1]నిట్టనిల్వున బడి పొక్కుచుం గడు దీనయై
యడలు వేమియు లేనివాక్కుల నావు రంచు విలాపమున్
డెడరు దోఁప భృశాతురోన్నతి నేడ్చినన్ విని భీతితోఁ
గడుపు బిట్టవియంగ భూపతి కాంత గ్రక్కున నేగుచున్. 443

ఆ॥ బాలుఁ డొక్కరుండు పరిణామశీలుండు
వంశకర్త తపసివరమువలనఁ
బుట్టె మిన్నకట్లు నొలిసి యున్నట్టియా
కొడుకుఁ జూచి తల్లి యడలఁజొచ్చె. 449

ఉ॥ కుంకుమరాగరమ్యకుచకుంభములం గడుఁ గజ్జలంబుతోఁ
బంకిల మైనబాష్పములపాల్పడ మజ్జన మాచరించుచుం
గంకణపాణి పల్లవయుగంబున వక్షము మోఁదికొంచు నా
పంకరుహాక్షి యేడ్చెఁ బరిభావితపంచమసుస్వరంబునన్. 450

క॥ ఆయార్తరవమునకు భూ
నాయకుఁడు భయంబు నొంది నయముడిగి సుతున్
డాయఁగ వేగంబునఁ జని
పాయనిమోహంబుతోడ బాలునిమీఁదన్. 451

స్రగ్విణి॥ వ్రాలి యోపుత్ర! నీవార్తదంభోళి యై
కూలఁగా వ్రేయ కేకొల్పినన్నేటికిన్

---

1 నిట్టనిలువునా.

జాలి నొందించె నాజాడ యింకెట్టిదో
తూలుమీతల్లికిఁ దుఃఖమెట్లాఱునో. 452

వ॥ అని తలమొలయెఱుంగక పలవించుచు భృత్యామాత్యబంధుజనంబులం గూడి యడలుచు నున్నయారాజదుఃఖం బెఱింగి యంగిరసుండు నారదునితోడంగూడి చనుదెంచి మృతుండైన పుత్రుని పదతలంబున మృతుండునుంబోలెఁ బడియున్న యారాజుం గనుంగొని యిట్లనియె. 453

అధ్యాయము ౧౫.

సీ॥ నీకుఁ నీఁడెవ్వఁడు నీవెవ్వనికి శోక
సంతాప మందెదు సార్వభౌమ!
పుత్రమిత్రాదులు పూర్వజన్మంబున
నెవ్వనివారలో యెఱుఁగఁగలవె?
మొదల నదీవేగమున నాడ కాడకు
సికతంబు గూడుచుఁ జెదరుచుండు
నారీతిఁ బ్రాణుల కతికాలగతిచేతఁ
బుట్టుట చచ్చుట పొసఁగుచుండుఁ

ఆ॥ గాన భూతములకుఁ గలుగు భూతంబులు
మమతతోడ విష్ణుమాయఁ జేసి
దీని నడల నేల ధృతిఁ దూలఁగా నేల?
బుద్ధిఁ దలఁప వలదె భూతసృష్టి? 454

వ॥ మఱియు నేము నీవును దక్కినవారలును బ్రవర్తమానకాలంబునం గలిగినజన్మంబు నొంది మృత్యువువలన విరామంబు నొందంగలవారమై, యిపుడ లేక పోవుదము. చావుపుట్టువులకు నిక్కువంబు లేదు. ఈశ్వరుండు దనమాయచేతభూతజాలంబులవలనభూతంబులం బుట్టించు, వాని నాభూతంబులచేతన రక్షించు, వాని నాభూతంబులచేతన హరించు. స్వతంత్రంబు లేని తనసృష్టిచేత బాలుండునుం బోలె నపేక్ష లేక యుండు దేహియైన పితృదేహంబుచేత దేహి

ౖయైన పుత్రదేహంబు మాతృదేహంబువలనం గలుగుచుండు నాప్రకారంబున బీజంబువలన బీజంబుపుట్టుచుండ దేహికినివిశ్వాతంబై జరుగుచునుండు. పూర్వకాలంబున సామాన్యవిశేషంబులు సన్మాత్రంబైన వస్తువులం దేవిధంబునం గల్పింపంబడియె నాప్రకారంబున దేహంబునకు జీవునకు నన్యోన్యవిభాగంబు పూర్వకాలంబున నజ్ఞానకల్పితంబయ్యె. జన్మఫలంబులను జూచుచున్నవారికి దహనక్రియల నగ్ని పెక్కురూపంబులం గానంబడుభంగి నొక్కండైన జీవుండు పెక్కుభంగుల వెలుంగుచుండును. ఇవియన్నియు నాత్మజ్ఞానంబు సాలక దేహి దేహసంయోగంబు స్వప్నంబునందు భయావహంబైన ప్రయోజనంబునడుపుచుండి మేల్కాంచి యాస్వప్నార్థంబైన ప్రయోజనంబు తనదిగాదని యెఱుంగుభంగి జీవుండే తానని జ్ఞానగోచరుండైనవాఁడెఱుంగుంగావున నన్నియును స్వప్నమాత్రంబని తెలిసి మోహాతమంబు వాసి భగవంతుండైన వాసుదేవునియందుఁ జిత్తంబువెట్టి నిర్మలాత్మకుండవగుమని బోధించినఁ జిత్రకేతుండు లేచి వారల కిట్లనియె. 455

సీ॥ యతివేషములుపూని యతిగూఢగతినిందు
నేతెంచినట్టి మీ రెవ్వరయ్య?
కడఁగి నన్బోలిన గ్రామ్యబుద్ధులనెల్ల
బోధింపవచ్చిన పుణ్యమతులో!
రమణఁగుమారనారదఋషభాదులో?
దేవలాసితులను ధీరమతులో?
వ్యాసవసిష్ఠదుర్వాసోమృకండుజ
గౌతమశుకరామకపిలమునులో?

తే॥ యాజ్ఞవల్క్యుండుఁ దరణియు నారుణియును
చ్యవనరోమశులాసురిజాతుకర్ణ
దత్తమైత్రేయ వరభరద్వాజబోధ్య
పంచశిఖులో? పరాశర ప్రభృతిమునులో? 456

క॥ నీ రెలఁగో నెవ్వరొ? సుర
చారణ గంధర్వసిద్ధసంఘంబులలో
వారెవ్వరో? యీసుజ్ఞాన
కారణమై నీవరియందు గలదు తలంపన్. 457

క॥ పొందఁగ గ్రామ్యపశుత్వముఁ
గ్రుంగి మహాశోకతమముఁ బొందిన నాకున్
ముందఱ దివ్యజ్ఞానముఁ
జెందించినవారి మిమ్ముఁ జెప్పుఁడు తెలియన్. 458

వ॥ అనిన నంగిరసుం డిట్లనియె. నేను బుత్రకాంక్షివైన నీకుఁ బుత్రుం బ్రసాదించిన యంగిరసుండ, నితండు బ్రహ్మపుత్రుండయిన నారద భగవంతుండు. దుస్తరంబైన పుత్రశోకంబున మగ్నుండవైన నిను ననుగ్రహించి పరమజ్ఞానం బుపదేశింప వచ్చితిమి. నీదుఃఖం బెఱింగి పుత్రు నిచ్చితిమేనిఁ బుత్రవంతులైనవారి తాపంబు నీచేత ననుభవింపంబడును. ఈప్రకారంబున లోకంబున సతులును గృహంబులును సంపదలును శబ్దాదులయిన విషయంబులును రాజ్యవైభవంబును జంచలంబులు. మఱియు రాజ్యంబును భూమియును బలంబును ధనంబును భృత్యామాత్యసుహృజ్జనంబులును మొదలైనవి శోకమోహభయపీడలం జేయుచుండుఁ, గాని సుఖంబుల నీనేరవు. గంధర్వనగరంబునుం బోలె స్వప్నలబ్ధమనోరథంబునుం బోనియర్థంబులు భాసించుచు మనోభవంబు లయిన యర్థంబులంగూడి స్థాస్నుకంబులై కానంబడనేరవు. కర్మంబులచేత ధ్యానంబులు సేయుచుండు నీ వాసనంబులు నానాకర్మంబు లగుచునుండు. ఈ దేహి దేహంబు ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకంబై దేహికి వివిధక్లేశసంతాపంబులం జేయుచుండు. కావున నీవు నిర్మలంబయిన మనంబుచేత నాత్మగతి వెదకి ధ్రువంబయిన పదవి నొందుమనియె. అప్పుడు నారదుం డిట్లనియె. ఉపనిషన్మయంబగు నేనిచ్చు మంత్రం బెవ్వండేని సప్తరాత్రంబులు పఠియించు నతండు సంకర్షణుండైన భగవంతునిం జూచును.

ఎవ్వని పాదమూలంబు సర్వాశ్రయంబై యుండు నట్టి శ్రీమన్నారాయణుని పాదంబులు సేవించి యీమోహంబు వదలి యక్లేశంబున నుత్తమపదంబు నొందుము. ఇప్పుడీకుమారునకును నీకును

అధ్యాయము ౧౬

ప్రయోజనంబు గలదేనిం జూడుము. అని నారదుండు మృతబాలకుని కళేబరంబుఁజూచి యోజీవుండ! నీకు శుభం బయ్యెడు నిందుఁ బ్రవేశించి మీతల్లిదండ్రుల బంధుజనులం జూచి వీరలదుఃఖంబు లార్చి యీకళేబరంబునందుఁ బ్రవేశించి యాయుశ్శేషంబు ననుభవించి పితృధీనంబైన రాజ్యాసనంబున నాసీనుండ వగుమనిన నబ్బాలుం డిట్లనియె. 459

తే॥ కర్మవశమున నెందు సుఖంబు లేక
దేవతిర్యఙ్మనుష్యయోనులఁ దిరుగునాకు
వెలయ నేజన్మమందునో వీరు తల్లి
దండ్రులయినారు చెప్పవే తాపసేంద్ర! 460

తే॥ బాంధవజ్ఞాతిసుతులును బగతు రాత్మ
వరు లుదాసీనమధ్యస్థవర్గములును
సరవిఁ గనుచుండు రొక్కొక్కజన్మమునను
నెఱయఁ బ్రాణికి నొకవావి నిజముగలదె. 461

తే॥ రత్నములు హేమములు ననురాగలీల
* నలరునమ్మిక నీవల నావల నగు
భంగి, నరులందు జీవుండు ప్రాప్తుఁడగుచు
నెలమిఁ దిరుగుచునుండుఁ దా నెందుఁ జెడకు. 462

సీ॥ ఒక్కఁడై నిత్యుఁడై యెక్కడఁ గడలేక
సొరిది జన్మాదుల శూన్యుఁ డగుచు
సర్వంబునందుండి సర్వంబుఁ దనయందు
నుండంగ సర్వాశ్రయుండ నగుచు

* నమ్మకంబుల—అని పాఠాంతరము.

సాక్షియై స్థూలమై సూక్ష్మాధికములకు
సామ్యమై స్వప్రకాశమున వెలిఁగి
యఖిలంబుఁ జూచుచు నఖిల ప్రభావుఁడై
యఖిలంబుఁ దనయందు నడఁచికొనుచు

తే॥ నాత్మమాయాగుణంబుల నాత్మమయము
గాఁగ విశ్వంబుఁ దనసృష్టి ఘనతఁ జెందఁ
జేయుచుండును సర్వసంజీవనుండు
రమణ విశ్వాత్ముఁ డయిన నారాయణుండు. 463

క॥ సతు లెవ్వరు సుతు లెవ్వరు,
పతు లెవ్వరు మిత్రశత్రుబంధుప్రియసం
గతు లెవ్వరు సర్వాత్మక
మతుఁడై గుణసాక్షి యైన ఘనుఁ డొక్కనికిన్. 464

చిత్రకేతుండు తపం బాచరించి భగవత్ప్రసాదంబు నొందుట.

వ॥ మఱియు సుఖదుఃఖంబులం బొందక సర్వోదాసీనుండై పరమాత్మయై యుండు నప్పరమేశ్వరరూపుండు నయిన నాకును మీకును నేమిసంబంధంబు? మీకు దుఃఖంబునకుం బనిలే దని పలికి యాజీవుండు వోయినం జిత్రకేతుండును బంధువులు నతివిస్మిత స్వాంతులై శోకంబులు విడిచి మోహంబులం బాసి యమునానది యందు నక్కుమారునకు నుత్తరకర్మంబులు నిర్వర్తించి చిత్రకేతుండు గాఢపంకంబునంబడిన యేనుంగునుం బోలె గృహాంధకూపంబునందుండి వెడలి కాళిందీనదికిం బోయి యందు విధిపూర్వంబుగఁ గృతస్నానుండై మౌనంబు తోడ నారదునకు నమస్కరించిన నతండు ప్రసన్నుండై భగవన్మంత్రంబు విధిపూర్వకంబుగా నతనికి నుపదేశించి యంగిరసుతోడం గూడి బ్రహ్మలోకంబునకుం జనియె. చిత్రకేతుండును నారదోపదేశమార్గంబున నిరాహారుండై సమాధినియతుండై నారాయణ స్వరూపం బయిన యావిద్య నారాధించి సప్తరాత్రాంతంబున

నప్రతిహతంబయిన విద్యాధరాధిపత్యంబును శాస్త్రప్రత్యక్షదివ్య
విధానంబునుం బడసి నారాయణానుగ్రహంబునుం బొంది
మనోగమనంబున ముజ్జగంబులం జరియించుచుండె నిట్లు కొన్ని దినం
బులకు నొక్కచోట. 465

సీ॥ [1]తారహారపటీరధవళదేహమువాని
రమణీయనీలాంబరంబువాని
మణికిరీటస్ఫురన్మస్తకంబులవానిఁ
గంకణకేయూరకరమువానిఁ
గర్బురమయదీప్తకటిసూత్రములవానిఁ
దరళయజ్ఞోపవీతములవాని
నతిసుప్రసన్నవక్త్రాంబుజంబులవానిఁ
దరుణవివృత్తనేత్రములవాని

ఆ॥ సిద్ధమండలంబు సేవింపఁ బుణ్యప్ర
సిద్ధి వెలసినట్టి యిద్ధచరితుఁ
బద్మలోచనునకుఁ బాదపీఠంబైన
ఘనునిఁ బన్నగేంద్రుఁ గాంచె నతఁడు. 466

ఆ॥ కన్నమాత్ర నతఁడు కల్మషంబులఁ బాసి
విమలచిత్తుఁడగుచు విశదభక్తి
నిట్టిరోమములకుఁ బట్టగు నానంద
బాష్పనేత్రుఁ డగుచుఁ బ్రణుతిసేసె. 467

క॥ సంతోషాశ్రులచేత న
నంతునిఁ బరిషిక్తుఁ జేసి యతఁడు ప్రమోదం
బెంతయు నరికట్టిన నొక
కొంతయుఁ బలుకంగ లేక కొండొకవడికిన్. 468

చ॥ మది నొకయింతమాత్రన సమంబుగఁ జేయుచు బాహ్యవర్తనం
గదిసినయింద్రియంబుల నొకంతకుఁ దెచ్చి మనంబు వాక్కును

---

1 ముత్యాలహారము, 2 బంగారముతోఁజేయఁబడిన.

గుణసంపన్నుఁ బ్రోచి తత్త్వమునఁ గూర్చుచు శాశ్వతవిగ్రహంబు నా
సదయుఁ బ్రశాంతు లోకగురు సన్నుతి సేయఁదొడంగె నిమ్ములన్.

క। అజితుఁడ వైన భక్తులచే
విజితుఁడ వైనాఁడ విపుడు వేడుక* వారల్
విజితులు నీచేఁ గోర్కులు
భజియింపనివారు నిన్నుఁ బడయుదురె హరీ. 469

ఉ. నీవిభవంబు లీజగము నిండుట యొండుట నాశ మొందుటల్
నీవిమలాంశజాతములు నెమ్మి జగంబు సృజించువారలో
దేవ! భవద్గుణాంబుధులతీరముఁ గానక యీశ! బుద్ధితో
వావిరిఁ జర్చ సేయుదురు వారికి వారలు దొడ్డవారలై. 470

క। పరమాణువు మొదలుగఁ గొని
పరమము దుదిగాఁగ మధ్యపరికీర్తనచే
స్థిరుఁడవు [1]త్రయీవిదుఁడవై
సరిసత్త్వాద్యంతమధ్యసదృశగతుఁడవై. 471

తే। ఉర్వి మొదలైనవేడు నొండొకటికంటె
దశగుణాధికమై యుండు దాని నండ
కోశమందురు నాయండకోటి యెవ్వఁ
డెందు నణుమాత్రమగు ననంతాఖ్యుఁడతఁడు. 472

వ। మఱియు నొక్కచోట విషయతృష్ణాపరులైన నరపశువులు పర
తత్త్వంబవైన నిన్ను మాని యైశ్వర్యకాములై తక్కిన దేవతల
భజియింపుదురు; వారిచ్చు సంపదలు [2]రాజకులంబునుంబోలె వార
లంగూడి నాశంబునం బొందుచుండు విషయకాము లేని నిన్ను

* నీచే—అని పాఠాంతరము.

1 వేదములు తెలిసినవాఁడు, 2 రాజకులంబునుంబోలె– రాజుల నాశ్రయించి గడించిన లాభములు రాజకులము నశింపగానే నశించినట్లు, పరతత్త్వంబైన నిన్ను గాక నీవిభూతులయిన యింద్రాదుల నాశ్రయించి పొందినలాభములను ఇంద్రాదులతోఁబాటు నశించునని భావము.

సేవించినవారు వేచినవిత్తనంబునుంబోలె దేహాంతరోత్పత్తిఁ బొందక యుందురు. నిర్గుణుండవై జ్ఞానవిజ్ఞానస్వరూపంబు నొందియున్న నిన్ను గుణసమేతునింగా జ్ఞానులు భావింపుదురు. నీభజనం బిహపరంబుల నయిన మోక్షంబు ప్రసాదించు. జితమతి వైననీవు భాగవత ధర్మంబె ట్లేప్రకారంబున నిర్ణయించితి వాప్రకారంబున సర్వోత్కృష్టుండ వయిన నిన్ను సనత్కుమారాదులు మోక్షంబుకొఱకు సేవించుచున్నారు. ఈభాగవతధర్మంబునందు జ్ఞానహీనుండొకరుం డును లేఁడు. అన్యకామ్యధర్మంబులందు విషమబుద్ధిచేత నేను నీవు నాకు నీకు నని వచియించు చున్నవాఁ డధర్మనిరతుండై క్షయించు చుండు. స్థావరజంగమప్రాణిసమూహంబునందు సమబుద్ధి నభాగ వతధర్మంబుల వర్తించుచున్న మనుజునికి భవద్దర్శనంబువలనఁ బాపంబు క్షయించుట యేమిచిత్రంబు. ఇపుడు భవత్పాదావలోక నంబున నిరస్తాశుండనైతి. మూఢుండ నయిననాకుఁ బూర్వకాలం బున నారదుం డనుగ్రహించి భగవద్ధర్మంబు దయసేసెను. అది నేఁడు నాకు వరదుండవైన నీకతంబున దృష్టంబయ్యె. [1]ఖద్యోత ంబులచేత సూర్యుండు గోచరుండు గానిమాడ్కి జగదాత్మ కుండవై ననీమహత్త్వంబు మనుజులచేత నాచరింపంబడి ప్రసిద్ధం బైనదిగాదు. అందుత్పత్తిస్థితిలయకారణుండవై భగవంతుండ వైన నీకు నమస్కరించెద. అని మఱియును. 473

తే॥ అరయ బ్రహ్మాదు లెవ్వని ననునయించి
భక్తియుక్తుల మనమునఁ బ్రస్తుతింతు
రవని యెవ్వనితలమీఁద నావగింజఁ
బోలు నావేయుశిరములభోగిఁ గొల్తు. 474

క॥ ఈవిధమున వినుతింపఁగ
నావిద్యాధరులభర్త కనియె ననంతుం
డోవిమలబుద్ధి! నీదగు
ధీవిభవంబునకు మెచ్చితిం బ్రియమారన్. 475

1 మిణుఁగురుపురుగులు.

క॥ అరయ నారదుండు నంగిరసుండును
దత్త్వ మొసఁగినారు దానికతన
నన్నుఁ జూడఁ గల్గె నాథ క్తిమదిఁ గల్గె
నాపథంబు నీవు నమ్ముఁ గలిగె. 476

సీ॥ ప్రాణి నానారూపంబు భూతజాలంబులు
భూతభావనుఁడనేఁ బొందువడఁగ
బ్రహ్మంబు మఱియు శబ్దబ్రహ్మమును శాశ్వ
తంబైన తనువులు దగిలె నాకు
నలలోకంబులు ననుగతంబై యుండు
లోకంబు నాయందు [1]జోకఁ జెందు
నుభయంబు నాయందు నభిగతంబై యుండు
యఖిలనమర్త్య నయ్యుభయమందు

తే॥ నెలయ నిద్రించువాఁడాత్మ విశ్వమెల్లఁ
జూచి మేల్కాంచి తానొక్క చోటివానిఁ
గా వివేకించుమాడ్కి నీ జీవి తేశ
నూయ దిగనాడి పరమధర్మంబుఁ దెలియు. 477

ఆ॥ నిద్రపోవువేళ నిరతుఁడై దేహి దా
నెట్టిగుణముచేత నింద్రియములఁ
గడచినట్టిసుఖముఁ గనునట్టి బ్రహ్మంబుఁ
గడిమి మెఱయ నన్నుఁగా నెఱుంగు. 478

ఆ॥ స్వప్నమందు నెట్లు సంచార మొనరించు
మేలుకాంచి *దృష్ట మోలి నెఱుఁగు
నుభయ మెఱుఁగునట్టి యుత్తమజ్ఞానంబు
తత్త్వ మట్టిదైన తలఁపునేను. 479

* దృష్టషల్ల — అని పాఠాంతరము.

1 అందము.

సీ॥ అరయంగ నెవ్వని కలపిగానట్టియీ
సలలిత మానుషజాతిఁ బుట్టి
యాత్మతత్త్వ[1]జ్ఞాన హేతువై నవానికిఁ
గలుగునె యెందు సుఖం బొకింత ?
వెలయఁ బ్రవృత్తినివృత్తిమార్గంబుల
సుఖదుఃఖనియముల సొరిదిఁ దెలిసి
పనిచెడిసంకల్పఫలమూలమునఁ బాఱు
నడుసుఖదుఃఖమోక్షములకొఱకు

ఆ॥ దంపతిక్రియామతంబు వర్తింతురు
దాన మోక్షమేల దక్కి యుండు
నఖిలదుఃఖహేతు వయిన యీకర్మంబు
నెఱిఁగి నన్నుఁ దలఁప రిచ్చలోన. 439

వ॥ మఱియు విజ్ఞానాభిమాను లయినమనుష్యులకు నతిసూక్ష్మంబయిన యాత్మగతి నిజస్థానత్రయలక్షణంబునఁ జతుర్థాంశంబు నెఱింగి యైహికాముష్మిక విషయంబులచేతను వివేకబలంబులచేతను నియుక్తుండై జ్ఞానవిజ్ఞానసంతృప్తుండైన పురుషుండు నాకు భక్తుం డగును. ఈవిధంబులు గలవారలు యోగనైపుణబుద్ధిగలవారలు నై స్వార్థంబయినయాత్మచేతం బరమాత్మను దెలియుచుందురు. నీవు నీక్రమంబున మద్భక్తి శ్రద్ధాపరుండవై విజ్ఞానసంపన్నంబులైన వాక్కులచేత నన్ను స్తోత్రంబుసేసి ముక్తుండ వైతివి. అని యాశేషభగవంతుండు విద్యాధరపతియైన చిత్రకేతుం బలికి

అధ్యాయము ౧౭.

యతని కదృశ్యుండై పోయె. ఏదిక్కున సర్వాత్మకుండైన యనంతుం డంతర్ధానంబు నొందె, నాదిక్కునకు విద్యాధరభర్త నమస్కరించి గగనచరుండై చని లక్షలసంఖ్యలైన దివ్యవర్షంబు లవ్యాహత బలేంద్రియుండై పరమయోగిపురుషులును

1 మోక్షసంబంధమైనజ్ఞానములేనివానికి.

దివ్యమునీంద్రులును సిద్ధచారణగంధర్వులును వినుతిసేయఁ గులద్రోణాదిశైలంబులను రమ్యప్రదేశంబులను సంకల్పసిద్ధప్రదేశంబులను వినోదించుచు శ్రీనారాయణదత్తంబగు దివ్యవిమానంబునందుఁ జరియించుచు నుండి. 481

శా॥ ఆడించున్ హరిదివ్యనాటకగుణవ్యాపారనృత్యంబులం
బాడించున్ జలజాతనేత్రబిరుదప్రఖ్యాతగీతంబులం
గూడించున్ సతతంబు జిహ్వలతుదిన్ గోవిందనామావళుల్
క్రీడం గిన్నరయక్షకామినులచేఁ గృష్ణార్పితస్వాత్ముఁడై. 482

సీ॥ వాసించు నాత్మఁ బో వైష్ణవజ్ఞానంబు
నాశించు భాగవతార్చనంబు
భూషించు నేత్రపద్ధుఁ బుండరీకాక్షుని
భాషించు హరికథాప్రౌఢి మెఱసి
ఘోషించు హరినామగుణనికాయంబులు
పోషించుఁ బరతత్త్వబోధ మరసి
సేవించు శ్రీకృష్ణసేవక నికరంబు
సుఖమునఁ జేయు నీశునకు బలులు

తే॥ పాడఁ బాడించు వైకుంఠభర్తనటన
రూపవర్తనగుణనామ దీపితోరు
గీతజాతిప్రబంధసంగీతవిధులఁ
గేశవప్రీతిగాఁ జిత్రకేతుఁ డపుడు. 483

చిత్రకేతుం డీశ్వరధిక్కారంబున గౌరిచే శాపమొందుట.

మ॥ హరిఁ గీర్తించుచు నల్లనల్ల మదిలో నబ్జాక్షు సేవించుచుం
బరమానందము నొందుచున్ జగములం బ్రఖ్యాతి వర్తించుచున్
సురరాజోపమమూర్తి యక్షగణముల్ సొంపార విద్యాధరా
ప్సరసల్ గొల్వఁగఁ బాడఁగా [1]సితగిరి ప్రాంతంబున న్నేగుచున్.

1 తెల్లనికొండ (కైలాసము).

శా॥ ఆవిద్యాధరభర్త గాంచె [1]హారనీహారామృతాహాసమున్
శ్రీవిభ్రాజితమున్ నిరస్తగిరిజా సేవాగతాయాసమున్
దేవానీకవికాసమున్ శుభమహాదేవాంఘ్రిసంవాసమున్
భూవిఖ్యాతవిలాసముం ద్రిభువనీ పూతంబుఁ గైలాసమున్. 485

క॥ ఆ రజతభూధరంబున
నీరేజభవామరాది నికరము గొల్వం
బేరోలగమున నుండిన
గౌరీయుతుఁ డయిన హరునిఁ గనియె నరేంద్రా! 486

సీ॥ తనదగురూప మింతయు నేని దెలియక
వాదంబు సేసెడు వేదరవముఁ
గరుణావలోకనాకాంక్షితులై యున్న
బ్రహ్మాదిసనకసంప్రణుతిరవము
సారశివానందసల్లాపముల నొప్పు
ప్రమథగణాళి యార్భటరవంబు
డమరుమృదంగాదిధమధమధ్వనితోడి
పటుభృంగినాట్య విస్ఫారరవము

తే॥ మానుగాఁ జామరలు వీచు మాతృకాది
కామినీజనమహితకంకణరవంబు
మెండుఁ జెలఁగంగఁ గన్నుల పండువయ్యెఁ
[2]గొండరాచూలిపెనిమిటినిండుకొల్వు. 487

వ॥ ఇట్లు బ్రహ్మాదిసురనికరసేవితుండై యూరుపీఠంబున నున్న భవానిం గౌఁగిటం జేర్చుకొని యోలగంబుననున్న పరమేశ్వరుఁ జూచి చిత్రకేతుండు పకపక నగి యద్దేవి వినుచుండ నిట్లనియె.

1 హారని మంచువంటిదియు, అమృతము వంటిదియు నగు నవ్వుఁగలది (అహాసము = అట్టహాసము), 2 పార్వతీపతి నిండుసభ.

సీ॥ కోమరొప్పఁగా లోకగురుఁడును గడలేని
ధర్మస్వరూపంబుఁ దాన యగుచు
జడలు ధరించియు సరిలేనితపమునఁ
బొడవైన యీ యోగిపుంగవులును
బ్రహ్మవాదులుఁ గొల్వ భాసిల్లు గొల్వులో
మిథునరూపంబున మెలఁతతోడఁ
బ్రాకృతుండును బోలె బద్ధానురాగుఁడై
[1]లాలితుండయ్యె నిర్లజ్జత నిట

ఆ॥ సకల ప్రకృతిపురుషుఁడైనఁ దా నేకాంత
మందు సతులతోడ నలరుఁ గాని
యిట్లు ధర్మసభల నింతులతోఁ గూడి
పరిఢవింపఁ డెందు భ్రాంతి నొంది. 489

క॥ అన విని సర్వేశ్వరుఁ డా
తని నేమియు ననక నవ్వెఁ దత్సభవారుం
గనుఁగొని యూరక యుండిరి
మనుజేశ్వర! యీశుధైర్యమది యెట్టిదియో. 490

వ॥ ఇట్లు దన పూర్వకర్మశేషంబున నింద్రియజయుండనని పుట్టిన యహంకారంబున జగద్గురువుం జెక్కు ప్రల్లదంబు లాడుచున్న చిత్రకేతుం జూచి భవాని యిట్లనియె. 491

క॥ మముఁబోఁటి లజ్జలుడిగిన
కుమతులకుం గర్తయగుచుఁ గోపింపంగా
నమితాజ్ఞానిపుణుండగు
ఈ మనుజుఁడా నేఁడు మీఁదుజగముల కెల్లన్. 492

క॥ భృగునారదకపిలాదులు
నిగమాంతజ్ఞులును యోగనిర్ణయనిపుణుల్

1 ఉపలాలింపఁబడెను, వలపులోఁ బడిపోయెనన్నమాట.

త్రిగుణాతీతు మహేశ్వరు
నగ కన్యక నీవు వారు ధర్మనయ మెఱుఁగరో! 493

సీ॥ ఎవ్వనిపదపద్మ మింద్రాదివిబుధుల
చూడాగ్రపంక్తుల నీడఁ జూచు
నెవ్వనితత్త్వం బడెనయంగ బ్రహ్మాది
యోగిమానసపంక్తి నోలలాడు
నెవ్వనిరూపంబు నేర్పాటు గానక
వేదంబు లందంద వాద [1]మడఁచు
నెవ్వనికారుణ్య మీలోకముల నెల్లఁ
దనిపి యెంతయు ధన్యతములఁ జేయు

తే॥ నట్టిసర్వేశుఁ బాపసంహారు ధీరు
శాశ్వతైశ్వర్యు నాత్మసంసారు నీశు
నెగ్గు వల్కినపాపాత్ముఁ డెల్లభంగి
దండనార్హుండుగా కెట్లు దలఁగఁగలఁడు. 494

తే॥ నిఖిలలోకాశ్రయంబు సన్నిహితసుఖము
సకలభద్రైకమూలంబు సాధుసేవ్య
మైనకంజాక్షుపాదపద్మార్చనంబు
ననుసరింపంగ ఖలుఁడు వీఁడర్హుఁడగునె. 495

వ॥ కావున నోరిదురాత్మక! యీపాపంబునఁ బాపస్వరూపం బైన రాక్షసయోనిం బుట్టు మని శపియించి, యింతనుండి మహాత్ములకు నవజ్ఞ సేయకుండు మని పలికినఁ, జిత్రకేతుండు విమానంబు డిగ్గి వచ్చి, యద్దేవికి దండప్రణామంబు లాచరించి, కరకమలంబులు దోయిలించి యిట్లనియె; ఓజగన్మాతా! భవచ్ఛాపవాక్యంబు లట్లకై కొంటి. ప్రాచీనకర్మంబులం బ్రాప్తంబైనసంసారచక్రంబుచేత నజ్ఞానమోహితులై తిరుగుచున్నజంతువులకు సుఖదుఃఖంబులు నైజంబులై ప్రవర్తిల్లుచుండును. అట్టియాత్మ సుఖదుఃఖంబులకు

---
1 ఆపివేయును.

నెవ్వరు కర్తలు? ఈగుణంబులనిమిత్తమై శాపానుగ్రహంబులును స్వర్గనరకంబులును సుఖదుఃఖంబులును సమంబులు. భగవంతుం డొక్కండ తనమాయచేత జగంబులు సృజియించుచు వారివారికి బద్ధానురాగంబులు గలుగం జేయుచుం దాను వానికి లోనుగాక నిష్కర్ముండై యుండును. ఈ విధంబునం బుట్టుచున్న నరునకుం బత్నీబంధుశత్రుమిత్రోదాసీనత్వంబు లెక్కడివి? వారివారి కర్మవశంబునం బరమేశ్వరుండు సర్వసముండై యుండును. అప్పర మేశ్వరునకు సుఖదుఃఖంబులచేత రాగంబు లేదు. రాగానుబంధం బైనరోషంబును లేదు. అతని మాయాగుణవిసర్గంబు జంతువు లకు సుఖదుఃఖంబులను బంధమోక్షంబులను గల్పించుచుండును. కావున నీకు నమస్కరించుచున్న నన్ను ననుగ్రహింపుము. శాప భయశంకితుండం గాను. జగన్మాతవైన నిన్నుం బలికిన దోషంబు నకు శంకించుచున్నవాఁడను. అని దండప్రణామంబు లాచరించి పార్వతీపరమేశ్వరులం బ్రసన్నులం జేసి తనవిమానం బెక్కి చని యెను. అప్పుడు పరమేశ్వరుండు బ్రహ్మాదిదేవర్షిదైత్యదానవ ప్రమథగణంబులు వినుచుండం బార్వతికి నిట్లనియె. నీకు నిప్పుడు దృష్టం బయ్యెంగదా, నారాయణదాసదాసానుచరుల నిస్స్పృహా భావంబు? హరితుల్యార్థదర్శనులై నిస్స్పృహులైన భాగవతులకు స్వర్గాపవర్గనరకభేదభావంబులు లేవు. ప్రాణులకు దేహసంయో గంబువలన నారాయణలీలం జేసియుండి ద్వంద్వాదిసుఖదుఃఖంబు లాత్మయందు నజ్ఞానంబున భేదంబు సేయంబడియెను. ఇట్టి విపర్య యంబులు భగవంతుండైన వాసుదేవుని భక్తిగలవారిం జెందవు. మఱియును. 496

ఉ॥ నేనుం గుమారనారదులు నీరజగర్భుఁడు దేవసంఘముల్
మానితయోగివర్యమునిమండల మిట్లగువార మందఱుల్
దానవవిద్విడంశజనితంబులమయ్యుఁ దదీయతత్త్వముం
గానఁగ నేర మీశు ఘనగర్వమునం దలపోసి చూచుచున్. 497

క॥ ఆతనికిం బ్రియుఁ డప్రియుఁ
డే తెలియఁగునఁ లేఁడు నిఖిలమెల్లను దానై
భూతముల కాత్మయగుటయు
భూతప్రియుఁ డొక్కఁడాదిపురుషుఁడు తన్వీ! 498

ఆ॥ అరయఁ జిత్రకేతుఁ డతిశాంతుఁ డతిలోక
సముఁడు విష్ణుభక్తిసంగతుండు
నితని నేమి సెప్ప నీశుండ నగునేను
నువిద! యచ్యుతప్రియుండఁ జుమ్మి. 499

క॥ కావున భగవద్భక్తుల
భావమునకు విస్మయంబు పని లేదు మహా
ధీవిభవశాంతచిత్తులు
పావనపరతత్త్వనిపుణభవ్యులు వారల్. 500

వ॥ అనిన విని యద్రినందన విస్మయంబుమాని శాంతచిత్త యయ్యెను. అట్లు పరమ భాగవతుం డయినచిత్రకేతుం డద్దేవిచేఁ బ్రతిశాపం బియ్యసమర్థుం డయ్యును మరల శపింపక యతిశాంతరూపంబున శాపంబు శిరంబున ధరియించెను. ఇట్టి సాధులక్షణంబులు నారాయణపరాయణు లయినవారలకుం గాక యొరులకుం గలుగ నేర్చునే? అట్లు శాపహతుం డయినచిత్రకేతుండు త్వష్టసేయు యజ్ఞంబున దక్షిణాగ్నియందు దానవయోనిం బుట్టి వృత్రాసురుం డన విఖ్యాతుం డయి భగవజ్జ్ఞానపరిణతుం డయ్యెం గావున. 501

సీ॥ నరనాథ! యీవృత్రునకు రాక్షసాకృతి
గలిగినయీపూర్వకారణంబు
చిరపుణ్యుఁ డయినట్టి చిత్రకేతుమహాను
భావంబు భక్తితోఁ బరఁగ విన్న

చదివినవారికి సకలదుష్కర్మముల్
శిథిలంబులై కడుఁ జెదరిపోవు
సకలవైభవములు సమకూరుఁ దనయంతఁ
దాల్కొడుకోర్కులతోడఁ గూడి

ఆ॥ నిర్మలాత్ములగుచు నిత్యసత్యజ్ఞాన
నిరతు లగుచు విగతదురితు లగుచు
బంధుమిత్రపుత్రపౌత్త్రాదులను గూడి
యనుభవించుచుందు రధికసుఖము. 502

అధ్యాయము ౧౮.

సవితృవంశ ప్రవచనాది కథ.

సీ॥. వినవయ్య! నరనాథ! విశదంబుగాఁ ద్వష్ట్రు
వంశంబు సెప్పితి వానివెనుక
సవితృండు పృశ్నియు సావిత్రి వ్యాహృతి
యనుభార్యలందు నింపారు వేడ్క
నగ్నిహోత్రంబుల నరయంగఁ బశుసోమ
పంచయజ్ఞంబులఁ బరఁగఁ గనియె
భగుఁడు సిద్ధికయను భార్యకుమహిమాను
భవులవిభువులఁదాఁ బడసెముపురఁ

ఆ॥ దనయ నొకతెఁ గాంచెఁ దదనంతరమున నా
తరళనేత్ర సద్వ్రతస్వధామ
పుణ్యశీల సుగుణపూరితచారిత్ర
యఖిలలోకపూజ్య [1]యాశిషాఖ్య. 503

వ॥ మఱియు ధాతకుఁ గల కుహూసినీవాలీరాకానుమతు లనియెడు నలువురు భార్యలలోఁ గుహూదేవిసాయ మనుసుతునిం గాంచె. సినీవాలి దర్శాఖ్యునిం బడసె. రాక ప్రాతరాఖ్యునిఁ గాంచెను. అను

1 ఆశిషయను. పేరుగలది.

మతి పూర్ణిమాఖ్యునిఁ బడసె. విధాత క్రియ యను భార్యయందు నగ్నిపురీష్యాదులం గనియె. వరుణునకుఁ జర్షి యనుభార్యయందుఁ బూర్వకాలంబున బ్రహ్మపుత్త్రుం డయిన భృగువును వల్మీకంబునం జనియించినవాల్మీకియు నుదయించిరి. మిత్త్రావరుణులకు నూర్వశి యందు రేత ఉద్గమం బైనదానిఁ గుంభంబునం బ్రవేశింపం జేయ నందు నగస్త్యుండును వసిష్ఠుండును జనియించిరి. ప్రత్యేకంబ మిత్త్రునకు రేవతియందు నుత్సర్గసంభవు లైనయరిష్టయుఁ బిప్పలుం డును నను వారలు జనియించిరి. శక్రునకుఁ బౌలోమియందు జయంత ఋషభవిదుషు లన ముగ్గురు పుట్టిరి. వామనుం డయిన యురు క్రమదేవునకుఁ గీర్తియనుభార్యయందు బృహచ్ఛ్లోకుండు పుట్టెను. ఆబృహచ్ఛ్లోకునకు సౌభగాదులు పుట్టిరి. మఱియు మహానుభావుం డయినకశ్యపప్రజాపతికి నదితియందు శ్రీమన్నారాయణుం డవత రించినప్రకారంబు వెనుక వివరించెద. దితిసుతు లైన దైతేయుల వంశంబు సెప్పెదను. ఏదైతేయవంశంబునందు బ్రహ్లాదబలులు పరమభాగవతు లై దైత్యదానవవందితు లై వెలసిరి. దితికొడుకులు హిరణ్యకశిపుహిరణ్యాక్షు లనఁ బ్రసిద్ధినొందిరి. అందు హిరణ్యకశి పునకు జంభాసురతనయ యైన దత్తకుఁ బ్రహ్లాదానుహ్లాదసంహ్లాద హ్లాదు లను నలుగురు గొడుకులును సింహిక యను కన్యకయు జన్మించిరి. ఆసింహికకు రాహువు జనియించెను. ఆరాహువుశిరం బమృతపానంబు సేయ హరి దనచక్రంబునం ద్రుంచె. సంహ్లాదునకు గతియనుభార్యయందుఁ బంచజనుండు పుట్టె. హ్లాదునకు దమని యను భార్యయందు వాతాపీల్వలులు పుట్టిరి. వారల నగస్త్యుండు భక్షించెను. అనుహ్లాదునకు సూర్మి యనుభార్యయందు బాష్కల మహిషులు గలిగిరి. ప్రహ్లాదునకు దేవి యనుభార్యయందు విరో చనుండు పుట్టెను. అతనికి బలి జన్మించె. ఆబలికి నశన యనుభార్య యందు బాణుండు జ్యేష్ఠుండుగా నూర్వురు గొడుకులు పుట్టిరి. ఆబలిప్రభావంబు వెనుక వివరించెద. బాణాసురుండు పరమేశ్వరు నారాధించి ప్రమథగణంబులకు ముఖ్యుండయ్యె. మఱియు నాదితి

సంతానంబువలన నేకోనపంచాశత్కంబు లుదయించె. వార లందఱు ననపాయు లై యింద్రుతోఁ గూడి దేవత్వంబు నొందిరి. అనిన విని పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రున కిట్లనియె. 504

ఆ॥ ఏమి కారణమున నింద్రునికిని మరు
త్ప్రియసఖు లాప్తు లగుచు శాంతి నొంది
రరయ దత్స్వరూపు లగుచు వర్తించిరి
దీని వినఁగ వలయుఁ దెలుప వయ్య. 505

వ॥ అనిన శుకుం డిట్లనియె. 506

సీ॥ నరనాథ! విను తన నందను లందఱు
నమరేంద్రుచే హతులగుచు నుండఁ
గోపశోకంబులఁ గ్రుస్సుచుఁ దనలోన
మండుచు దితి సాల మఱుఁగఁ దొడఁగె;
భ్రాతృహంతకుఁ బాపి పాతకుం డీయింద్రుఁ
డంపక నాకేల సొంపు గలుగు
వీని భస్మము సేయువానిఁగా నొకసుతుఁ
బడసెదనని చాల భర్తఁ గోరి

ఆ॥ ప్రియము సేయఁ దొడఁగెఁ బెక్కుభావంబుల
భాషణముల సధిక పోషణముల
భక్తియుక్తిచేతఁ బరిచర్యగతిచేత
నుతులచేత నతుల రతులచేత. 507

చ॥ కలిత కటాక్షవీక్షణవికారములన్ హృదయానురాగసం
కలితవిశేషసుస్మధురగర్జనలన్ లలితాననేందుమం
డలపరిశోభితామృతవిడంబితసుస్మితసుప్రసన్నతా
ఫలరుచిరప్రదానముల భామిని భర్తమనంబు లోఁగొనెన్. 508

తే॥ అఖిల మెఱిఁగిన కశ్యపు డంతవాని
హితవు తల కెక్కు రతుల సంగతులచేత

నవశుఁ గావించె బ్రేల్మిడి నబ్జవదన
పతుల భ్రమియింప నేరని సతులు గలరె. 509

క॥ ఏతలఁ బెఱుఁగక నిలిచెడు
భూతంబులఁ జూచి యాత్మపురుషుల మనముల్
భీతి గొలుపంగ యువతి
వ్రాతంబు సృజించెఁ బతులు వారల కరుదే! 510

వ॥ ఇట్లు నిజసతిచేత నుపలాలితుండై కశ్యపప్రజాపతి యాసతికిం బరమప్రీతుండై యిట్లనియె; ఓతస్వి! నీకుఁ బ్రసన్నుండ నైతి వరంబు గోరు మిచ్చెద. నాథుండు ప్రసన్నుండైన స్త్రీలకుం గోరిక సంభవించుట కేమి గొఱంత! సతికిం బతియె దైవంబు. సర్వ భూతంబుల మానసంబులకు వాసుదేవుండె భర్త. నామరూపకల్పితులైన సకలదేవతామూర్తులచేతను ఋషులచేతను భర్తృరూప ధరుండయిన భగవంతుండు సేవింపంబడుచుండు. స్త్రీలచేతఁ బతి రూపంబున భజియింపంబడుఁ గావునం బతివ్రతలైన సుందరులు శ్రేయస్కామలై యేకచిత్తంబున నాత్మేశ్వరుం డయిన యప్పర మేశ్వరుని భర్తృభావంబున సేవించుచుండుదురు. నేనును నీదు భావంబున వరదుండ నైతి. దుశ్శీలలయినవనితలకుం బొందరాని వరంబు నీకిచ్చెద వేఁడు మనిన నాకశ్యపునకు దితి యిట్లనియె.

ఆ॥ వరము గోర నాకు వరదుండ వేనిని
నింద్రుఁ ద్రుంచునట్టి యిద్ధబలుని
నమితతేజుఁ దనయు [1]నమరత్వసంప్రాప్తు
నొందఁ జెడనివాని నిమ్ము నాథ! 512

వ॥ అనవుడు. 513

క॥ [2]ఉట్టిపడునట్టి వరమీ
కట్టిఁడి నన్నెట్టు వేఁడెఁ గటకట యనుచున్

---

1 దేవత్వము పొందిన వానిని, 2 హఠాత్తుగాఁ దోఁచినట్టి.

మిట్టిపడి యతఁడుమదిలోఁ
బుట్టినతల్లడముతోడఁ బొక్కుచునుండెన్. 514

చ॥ ప్రకృతిని గర్మపాశముల బద్ధుఁడనైతిఁ గదయ్య నేఁడు, నే
[1]వికటసతీ*స్వరూపమున వేఁదుఱు గొల్చినమాయ నింద్రియా
ధికమతినైనవాఁడు దన తెంపునఁ జిత్తము వెచ్చపెట్టి పా
తకములఁ గూలకున్న నను దైవము నవ్వదె లోలితాత్మునిన్.

సీ॥ ఖండశర్కరతోడఁ గలహించు పలుకులుఁ
బద్మవిలాస మేర్పఱచు మోముఁ
దుహినాంశుకళలతోఁ దులఁదూఁగు [2]చెయ్వులుఁ
జెమటఁ గ్రొన్నెత్తురు సేయుమేను
నిలువెల్లఁ గరఁగించు నేర్పులయింపులుఁ
బువ్వుల కరుదైన ప్రోదిసేఁత
తమకంబురెట్టించు తరితీపు తలఁపులు
నెనసిన మదిలోని యిచ్చగింత

ఆ॥ గలిగి కలువ నున్న కాలాహిపోలికిఁ
జెలఁగుచున్న సతుల చిత్తవృత్తిఁ
దెలియ వశమె యెంత ధృతి గలవారికి
నాక కాదు నిఖిలలోకములకు. 516

ఆ॥ కోరి సతుల కెల్లఁ గూర్చువా రెవ్వరు
పతుల నైన సతుల హితుల నైన
బలిమిఁ జెలిమి నైనఁ బరహస్తమున నైన
హింస బఱతు రాత్మహితముకొఱకు. 517

వ॥ అని చింతించి "దీనికి నేమని ప్రతివాక్యం బిచ్చువాఁడ? మద్వ
చనం బెండు నమోఘంబు. త్రిలోకపరిపాలనశీలుం డయిన

* స్వభావమున—అని పాఠాంతరము.

1 వికటమైన ఆఁడుదాని రూపున పిచ్చి యెత్తించెడిమాయచే, నింద్రియ
ములయెడ నంటిన చిత్తము గలవాఁడు, 2 విలాసములు,

భిదురపాణి వధార్హుండై యేను దీనికి నైనది యొకటి గల్పించెద'' నని దితిం జూచి యో తనుమధ్య నీకు నట్లు దేవబాంధవుండయిన యింద్రహంతయగు పుత్రుండు గలిగెడు. ఒక్క సంవత్సరంబు వ్రతంబునం జరియింపుము. దాని ప్రకారంబెల్ల నేను జెప్పెద వినుము; ఎల్లజీవుల వలన హింసాభావంబులేక యతిధ్వని వాక్యంబు లుడిగి కోపంబు మాని యనృతంబులు వలుకక నఖరోమచ్ఛేదనంబు సేయక యస్థికపాలాదు లయిన యమంగళంబుల నంటక నదీతటాకాదులఁ గాని ఘటోదకకూపోదకంబుల స్నానంబుసేయక దుర్జనసంభాషణంబు వర్జించి కట్టినకోకను ముడిచినపువ్వులను గ్రమ్మఱ ధరియింపక భోజనంబులయందు [2]నుచ్ఛిష్టాన్నంబును [3]జండికానివేదితాన్నంబును గేశశునకమార్జారకంక క్రిమిపిపీలికాదివిదూషితాన్నంబును నామిషాన్నంబును [4]వృషలాహితాన్నంబును నను నీపంచవిధనిషిద్ధాన్నంబులు వర్జించి దోయిట నీళ్లు ద్రావక సంధ్యాకాలంబుల ముక్తకేశిగాక మితభాషిణివై యలంకారవిహీనగాక వెలుపలం దిరుగక పాదప్రక్షాళనంబు సేసికొనికాని శయనింపక యార్ద్రపాదవై పవ్వళింపక పశ్చిమశిరస్క యయ్యును [5]నగ్నయయ్యును సంధ్యాకాలంబుల నిద్రింపక నిత్యంబును ధౌతవస్త్రంబులు గట్టి శుచివై సర్వమంగళ సంయు[1]క్తవై ప్రాతఃకాలంబున లక్ష్మీనారాయణుల నారాధించి యావాహనార్ఘ్యపాద్యోపస్పర్శన సుస్నాన వాసఉపవీతభూషణపుష్పధూపదీపోపహారాద్యుపచారంబుల నర్చించి హవిశ్శేషంబు [6]ద్వాదశాహుతుల వేల్చి దండప్రణామంబు లాచరించి భగవన్మంత్రంబును [7]దశవారంబు లనుసంధించి

---

1 ఇంద్రుఁడు (వజ్రముచేత నున్న వాఁడు), 2 ఒరులు తినగా మిగిలిన యన్నము (ఎంగిలి), 3 చండికకు నివేదన పెట్టిన యన్నము, 4 వృషల + అహిత అన్నము = శూద్రునికి బ్రాహ్మణ స్త్రీయందు కలిగినవాడు వృషలుఁడు, వాని అహితమైన యన్నము, 5 వివస్త్ర (వస్త్రము లేనిది), 6 పండ్రెండు ఆహుతులు, 7 పదిసార్లు,

స్తోత్రంబు సేసి గంధపుష్పాక్షతంబుల ముత్తైదువలం బూజించి
పతిని సేవించి పుత్రుం గుక్షిగతుంగా భావించి యివ్విధంబున
మార్గశీర్ష శుద్ధ ప్రతిపదారంభంబుగా నొక్క సంవత్సరంబు సలిపి
యాద్వాదశమాసాంత్య దివసంబున విధ్యుక్తంబుగా నుద్యాప
నంబు సేయవలయును. నీవీ పుంసవనం బనియెడి వ్రతంబు
ద్వాదశమాస పర్యంతం బేమఱక సల్పిన నీవు గోరినకుమారుండు
గలిగెడు" ననిన దితి యావ్రతంబు తోడనె గర్భంబుధరియించి
వ్రతంబు సలుపుచునుండ నింద్రుండు మాతృభిప్రాయం బెఱింగి
యాయమ్మనవహనంబును రహస్యంబున సేవించుచు వ్రతం
బునకుం దగిన పుష్పఫలసమిత్కుశపత్త్రాంకురంబులు మొద
లగున వస్తువితతుల ద్రికాలంబులం దెచ్చియిచ్చుచుం బుండరీ
కంబు హరిణికంగాంచియున్న భంగి నాయమ్మ వ్రతభంగంబునకై
కాచి శుశ్రూషసేయుచు నాయమ్మ ధరియించిన తేజోవిశేషం
బునకు జంకించుచుం గృశించుచు నుండె. అంత నొక్కనాడు.

సీ॥ వామాక్షి! యనుదిన వ్రతధారణోన్నత
పరిచర్యవిధులచే బడలి యలసి
యొంటి సంధ్యావేళ నుచ్ఛిష్టయై పద
ప్రక్షాళనాదులం బాసి మఱచి
తనకర్మమోహంబు గవిలి నిద్రింపంగ
నింద్రుండు సయ్యన నెడరు గాంచి
యోగమాయాబలోద్యుక్తుఁడై యాయింతి
యుదరంబుఁజొరంబడి యుగ్రుఁడగుచుఁ

తే॥ దివిరి దేదీప్యమానమై తేజరిల్లు
గర్భమును వజ్రధారల నడిచెనేడు
దునుకలుగ, వాఁడు దునిసియుఁ దునుక దునుక
యెడక యొక్కొక్క బాలుఁడై యేడ్చుచున్న,

క॥ వారేడ్వురగుచుఁ గుయ్యిడ
నోరి యఱవకనుచుఁ ద్రుంచె నొక్కొక్కని నా
శూరుం డేడ్గురఁ దునుకలు
గా రయమున వారు సెడక ఖండితులయ్యున్ 520

క॥ ఖండము లన్నియు నందఱుఁ
జండాంశు సమప్రకాశ శాశ్వతులగుచున్
మెండుకొని నిల్చియని రా
ఖండలునకుఁ గరుణవుట్టు గతి మతిదోఁపన్ 521

వ॥ అందఱు ముకుళితకరకమలులై "నీకుం దోడుబుట్టువులము మమ్ము హింసింపం బనిలేదు. నీకుం బారిషదులమై మరుద్గణములమై నిన్ను సేవించెదము. మమ్ము రక్షింపుమనిన" నారాయణప్రసాదంబునం జెడని మరుద్గణంబుల పలుకులం గృపాళుండై యింద్రుండు వారల సహోదరులంగాఁ గైకొని మఱి హింసింపక మానె. అశ్వత్థామ శరాగ్ని వలన నారాయణరక్షితుండవయిన నీవునుంబోలెఁ గులిశ ధారలశకలంబులయిన కుమారుం డన్నిరూపంబులై సంవత్సరంబు నకు నొక్కింత కడమగా హరిం బూజించినవారు గావున నింద్రు తోడంగూడఁ బంచాశ ద్దేవత లయిన మరుద్గణంబులు దితి గర్భంబు వెలువడిరి. అంత దితి మేల్కాంచి యనలప్రకాశులై యింద్రు తోడంగూడి వెలుంగుచున్న కుమారులం జూచి సంతోషింపక యింద్రుం జూచి నీకు మృత్యురూపంబయిన పుత్రుంగోరి దుస్తరంబయిన వ్రతంబు సలిపితి. సంకల్పించిన పుత్రుం డొక్కరుం డీసప్తసంఖ్యగల కుమారులగుట కేమికతంబు నీ వెఱింగినభంగిన తథ్యంబు పలుకు మనిన, నింద్రుం డిట్లనియె. తల్లీ! భగవద్వ్రతంబుఁ జింతించి [1]సమయవిచ్ఛేదనంబున గర్భంబుఁజొచ్చి పాపచిత్తుఁడనై వజ్రధారల గర్భంబు విదళనంబు సేసిన నాశకలంబులు సెడక మహాశ్చర్యంబుగా నివ్విధంబునం గుమారకులైరి. మహాపు

1 ప్రతిజ్ఞ భంగము చేయుట.

రుష పూజాసంసిద్ధి కామ్యానుభంగి గాకుండునే? భగవదారాధనంబు
గోరికలం బాసి యెవ్వరు, గావింతురు వారిహపరంబుల సర్వార్థ
కుశలు లగుదు రమ్మహాపురుష వ్రతసముత్పన్న తేజంబు నడంప
నెవ్వండోపుం గావున దుర్మదంబున బాలిశస్వభావుండనై దోషంబు
సేసిన నాదౌర్జన్యకర్మంబు సహింపం దల్లికన్న నెవ్వరు సమర్థులు
పాపాత్ముండ నగు నన్నుం గావుము. నేను వీరల తోడివాండనని
నిష్కపటంబుగాం బ్రార్థించిన నద్దేవి యట్లకాక యని శాంతచిత్త
యయ్యె. నింద్రుండును వారలం గూడి త్రిదివంబునకుం బోయి సోమ
పానహవిర్భాగంబులు వారలకుం బంచిపెట్టి కూడి సుఖంబుండె
నని చెప్పి పరీక్షిన్నరేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుండు వెండియు
నిట్లనియె. 522

క॥ హరివరదుండయిన వ్రతమంట
హరియంశజులగుచు నెగడు నమరుల జన్మ
స్ఫురణంబంట పఠియించిన
నరయంగ నురుదీర్ఘ పాప హరమగుటరుదే. 523

వ॥ అని విష్ణుకథాశ్రవణ కుతూహలాయమానమానసులైన శౌన
కాది మహామునులకు సూతుండు సెప్పెనని శుకయోగీంద్రుండు
పరీక్షిన్నరేంద్రునకుం జెప్పెననుటయు. 524

క॥ రాజీవరాజపూజ్య
శ్రీజితగోపీకటాక్ష సేవాంతరవి
భ్రాజితమూర్తి మదోద్ధత
రాజకులోత్సాహ రామరాజాఖ్యనిధీ! 525

తరలము. మురవిదారణ! ముఖ్యకారణ! మూలతత్త్వ విచారణా!
దురితతారణ! దుఃఖవారణ! దుర్మదాసురమారణా!
గిరివిహారణ! కీర్త పూరణ! కీర్తనీయమహారణా!
ధరణిధారణ! ధర్మతారణ! తాపసస్తుతిపారణా! 526

తోటకము. కరుణాకర! శ్రీకర! కంబుకరా!
శరణాగతసంగత జాడ్యహరా!
పరిరక్షితశిక్షితభక్తమురా!
కరిరాజశుభప్రద! కాంతిధరా! 527

గద్యము. ఇది శ్రీసకలసుకవిజనమిత్ర శ్రీవత్సగోత్రపవిత్ర కసువయా
మాత్యపుత్రబుధజనప్రసంగానుషంగ సింగయనామధేయ
ప్రణీతంబైన శ్రీమహాభాగవతపురాణంబునందు నజామిళో
పాఖ్యానంబును, ప్రచేతసులఁ జంద్రుఁడామంత్రణంబు సేయుటయు,
దక్షోత్పత్తియుఁ, బ్రజాసర్గంబును, దక్షుండు శ్రీహరింగూర్చి
తపంబు సేయుటయు, నతనికి నప్పరమేశ్వరుండు ప్రత్యక్షం
బగుటయు, హర్యశ్వశబళాశ్వుల జన్మంబును, వారలకు నార
దుండు బోధించుటయు, నారదువచనప్రకారంబున వారు
మోక్షంబునొందుటయుఁ, దద్వృత్తాంతంబు నారదు వలన విని
దక్షుండు దుఃఖాక్రాంతుం డగుటయుఁ, దదనంతరంబ బ్రహ్మ
వరంబున దక్షుండు శబళాశ్వసంజ్ఞుల సహస్రసంఖ్యాకులగు
పుత్రులం గాంచుటయును, సృష్టినిర్మాణేచ్ఛానిమిత్తంబున దక్షు
పంపున వారలగ్రజన్ములు సిద్ధిం బొందినతీర్థరాజంబైన నారా
యణసరస్సునకుం జనుటయు, వారికి నారదభగవంతుండు
బ్రహ్మజ్ఞానంబు నుపదేశించుటయు, వారు పూర్వజులేగిన
ప్రకారంబున మోక్షంబు నొందుటయుఁ, దద్వృత్తాంతంబును
దక్షుండు దివ్యజ్ఞానంబున నెఱింగి నారదోపదిష్టం బని తెలిసి
నారదుని శపించుటయు, నారదుండు దక్షుశాపంబు ప్రతిగ్రహిం
చుటయు, దక్షునకు మరల బ్రహ్మవరంబున సృష్టివిస్తారంబు
కొఱకుఁ గూఁతు లఱువండ్రు జనియించుటయు, నందుఁ గశ్య
పునకు నిచ్చిన పదుమువ్వుర వలన సకల లోకంబులు నిండు
టయు, దేవాసుర నరతిర్యఙ్మృగఖగాదుల జన్మంబులును,
దేవేంద్ర తిరస్కారంబున బృహస్పతియధ్యాత్మ మాయ చేతం గాన

రాకుండుటయుఁ, దద్వృత్తాంతంబు రాక్షసులు విని శుక్రోపదిష్టులై
దేవతలపై నెత్తివచ్చుటయు, దేవాసుర యుద్ధంబును, నాచార్య
తిరస్కారంబున దివిజరాజపలాయనంబును, బలాయమానులైన
దేవతలు బ్రహ్మసన్నిధికిం జనుటయును, బ్రహ్మవాక్యంబునఁ
ద్వష్టకుమారుండయిన విశ్వరూపు నాచార్యునింగా దేవతలు
వరించుటయును, విశ్వరూపుప్రసాదంబున నింద్రుండు నారాయణ
వర్మంబనుమంత్ర కవచంబు ధరియించి రాక్షసుల జయించుటయుఁ
బరోక్షంబున రాక్షసులకు ననుకూలుండయిన విశ్వరూపు
నింద్రుండు వధియించుటయు, విశ్వరూపు వధానంతరంబున
నింద్రునకు బ్రహ్మహత్య సంప్రాప్తం బయిన నింద్రుండు స్త్రీ
భూజలద్రుమంబులయందుఁ బంచి పెట్టుటయు, విశ్వరూపుండు
హతుం డగుటకుఁ ద్వష్ట గోపించి యింద్రవధార్థంబు మారణ
హోమంబు సేయ వృత్రాసురుండు జనించుటయు, వృత్రాసుర
యుద్ధంబునఁ బరాజితులై యింద్రసహితు లయిన దేవతలు శ్వేత
ద్వీపంబునకుం జనుటయు, నందు శ్రీహరి ప్రసన్నుండయి దధీచి
వలన భిదురంబు గైకొన నుపదేశించుటయు, నింద్రుండు వజ్రా
యుధంబున వృత్రుని సంహరించుటయు, నింద్రుండు బ్రహ్మ
హత్యాపీడితుండయి మానససరస్సు ప్రవేశించుటయును, నహు
షుండు శతాశ్వమేధంబులం జేసి యింద్రాధిపత్యంబు వడయు
టయు, నహుషుం డగస్త్యశాపంబున సురరాజ్యచ్యుతుండై
యజగరయోనిం బుట్టుటయు, నింద్రాగమనంబును, నశ్వమేధం
బును, నింద్రుండు మరలఁ ద్రిలోకాధిపత్యంబువడయుటయును,
జిత్రకేతూపాఖ్యానంబును, మరుద్గణంబుల జన్మప్రకారంబును నను
కథలు గలషష్ఠస్కంధము. 528

సంపూర్ణము.

ఓం త త్స ద్బ్ర హ్మా ర్ప ణ మ స్తు.